Studie dopadů uzavření Transatlantické dohody o obchodu a investicích mezi EU a USA (TTIP) na ČR a její hospodářství I

Alice Rezková, Kryštof Kruliš, Jarolím Antal a kol.

říjen 2015, **duben 2016**

Asociace pro mezinárodní otázky
Association for International Affairs

Vysoká škola ekonomická v Praze
VŠE

Obsah a struktura studie

1 SEZNAM ZKRATEK POUŽITÝCH V TEXTU 10

2 EXECUTIVE SUMMARY 12

3 EXECUTIVE SUMMARY (ENGLISH VERSION) 20

4 KRÁTKÉ NETECHNICKÉ SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ 28

5 DOPORUČENÍ A SHRNUTÍ (ZA MAKROEKONOMICKOU ČÁST) V BODECH: 30

6 ČESKÁ REPUBLIKA V RÁMCI BUDOUCÍ TTIP: SWOT ANALÝZA 31

7 NĚKOLIK POZNÁMEK KE STRUKTUŘE A STYLU STUDIE 32

8 ÚVOD 33

9 ZÁKLADNÍ ZMAPOVÁNÍ PROSTORU PRO MOŽNÉ DOPADY TTIP 35

9.1 Význam obchodních vazeb na USA: porovnání ČR versus ostatní země EU 35

9.2 Ekonomické vztahy s USA z pohledu běžného účtu české platební bilance 36

9.3 Relativní význam obchodu s USA v tradičním pojetí: základní parametry 37

9.4 Přidaná hodnota a nepřímé obchodní vztahy 38

9.4.1 Český zahraniční obchod a obchod s USA z pohledu TiVA statistik 38

9.5 Obchod zbožím: detailnější analýza tradičních statistik 40

9.5.1 Zrcadlové statistiky, spolehlivost dat 40

9.5.2 Specializace a komparativní výhody 41

9.5.3 Míra koncentrace exportních a importních vztahů s USA 42

9.5.4 Analýza relativní exportní a importní podobnosti 44

9.5.5 Struktura obchodu z hlediska velikosti zapojených firem 45

9.6 Role služeb ve vzájemné obchodní výměně ČR/EU/USA 46

9.7 Investiční vztahy ČR/EU/USA 48

9.7.1 Dosavadní intenzita vztahů ČR a USA v oblasti toků kapitálu 48

9.7.2 Vyhodnocení prostoru pro možné dopady TTIP na investiční toky 50

10 EXISTUJÍCÍ PŘEKÁŽKY V EKONOMICKÝCH (OBCHODNÍCH) VZTAZÍCH MEZI ČR A USA 52

10.1 Nastavení obchodní politiky (relevantní pro obchod zbožím) 53

10.1.1 Tarify ... 53

10.1.2 Netarifní bariéry ... 55

10.2 Reálné bariéry ... 59

10.2.1 Doprava a dopravní infrastruktura ... 59

10.2.2 Měnové faktory ... 60

10.2.3 Jazyková vybavenost ... 61

10.2.4 Administrativní bariéry a flexibilita ekonomiky (firem) ... 62

11 PŘEHLED EKONOMICKÝCH EFEKTŮ A VZTAHŮ RELEVANTNÍCH PRO POCHOPENÍ DOPADŮ TTIP ... 63

11.1 Základní logika fungování tarifních překážek obchodu: dopady jejich snižování .. 63

11.2 Netarifní překážky obchodu: typy, ekonomické dopady, možnosti analýzy ... 65

11.3 Další aspekty možných dopadů TTIP: diskriminace a odklon obchodu ... 67

11.4 Dopady liberalizace trhu z pohledu modelů s heterogenními firmami ... 68

11.5 Dopady selektivní obchodní liberalizace z pohledu Nové ekonomické geografie (NEG) 69

12 GRAVITAČNÍ MODELY: APLIKACE NA ČR A TTIP ... 71

12.1 Stručný nástin teorie gravitačních modelů ... 71

12.2 Problémy s empirickou aplikací ... 72

12.3 Specifikace a data použitá v této studii ... 73

12.4 Použití gravitačních modelů na desagregovaná data ... 74

12.5 Výsledky aplikace gravitačního modelu ... 75

12.5.1 Odhady vlivu vytvoření zóny volného obchodu na obchod: agregátní úroveň 75

12.5.2 Dopady vytvoření FTA: výsledky aplikace gravitačního modelu na vybrané exportních kategorie (SITC) ... 75

12.6 Toolbox: Detaily pro replikaci a ověření výsledků ... 76

13 INPUT-OUTPUT ANALÝZA ... 78

13.1 Seznámení se základní metodikou: výhody a problémy metody ... 78

13.2 Použité indikátory (elasticity a multiplikátory) ... 79

13.3 Výsledky z běžných (národních) input-output tabulek pro ČR ... 80

13.4 Výsledky založené na světové input-output tabulce (WIOT) ... 83

13.4.1 Agregátní výstupy z WIOT ... 83

13.4.2 WIOT: Analýza dopadů změn v oblasti veřejných zakázek ... 85

13.4.3 WIOT: multiplikační efekty na trh práce ... 86

13.5 Toolbox: Detaily pro replikaci a ověření výsledků ... 88

14 CGE MODELOVÁNÍ ... 89

14.1 Logika, přednosti a nedostatky CGE modelů ... 89

14.2 Databáze GTAP ... 90

14.3 Základní struktura modelu GTAP ... 91

14.4 Dopady, které modely tohoto typu neberou v úvahu ... 91

14.5 Specifikace použitého modelu: technické předpoklady ... 92

14.6 Specifikace použitého modelu: počty sektorů a zemí ... 92

14.7 Vyhodnocení celkových makroekonomických dopadů ... 93

14.7.1 Dopady na blahobyt české populace ... 93

14.7.2 Dopady na hrubý domácí produkt a ceny ... 94

14.7.3 Fiskální dopady ... 95

14.7.4 Dopady na zahraniční obchod ... 95

14.8 Agregátní dopady na trh práce ... 95

14.9 Dopady na produkci a export jednotlivých sektorů ... 96

14.9.1 Celkový pohled: analýza citlivost rozsahu sektorových změn na míru liberalizace ... 97

14.9.2 Výsledky na sektorové úrovni: redukce cel ... 97

14.9.3 Výsledky na sektorové úrovni: redukce netarifních bariér ... 98

14.10 Toolbox: Detaily pro replikaci a ověření výsledků ... 100

15 ZÁKLADNÍ ANALÝZA INTERAKCE MEZI TTIP A DALŠÍMI LIBERALIZAČNÍMI DOHODAMI A PROSTOR PRO ALTERNATIVY K TTIP ... 101

15.1 Role FTA v současné obchodní politice EU, implikace pro TTIP ... 101

15.1.1 Další relevantní vyjednávané či navrhované obchodní dohody ... 102

15.2 Možné interakce mezi TTIP a TPP ... 103

15.2.1 Základní informace k dohodě TPP ... 104

15.2.2 Odhad dopadů TTIP v kombinaci s TPP na blahobyt a HDP ČR ... 105

15.2.3 Dopady na zahraniční obchod ČR ... 106

15.2.4 Zhodnocení: české obchodní zájmy v USA versus TPP ... 107

15.3 Možné interakce mezi TTIP a iniciativou „One Belt, One Road“ (OBOR) ... 107

15.4 Možné interakce mezi TTIP a DCFTA (FTA s Ukrajinou) 108
15.5 Možné alternativy k TTIP – hrubé porovnání s USA/TTIP 108
15.5.1 Konkrétní teritoria, s nimiž by EU mohla uzavřít nové dohody typu FTA..... 109
16 ZÁVĚRY: CELKOVÉ VYHODNOCENÍ 112
17 ÚVOD 115
18 AUTOMOBILOVÝ PRŮMYSL 116
18.1 Shrnutí 116
18.2 Analýza obchodních toků v automobilovém průmyslu 118
18.3 Tarifní opatření v automobilovém průmyslu 121
18.4 Netarifní opatření v automobilovém průmyslu 125
18.5 Konkrétní příklady netarifních opatření v automobilovém průmyslu 127
19 STROJÍRENSKÝ PRŮMYSL 131
19.1 Shrnutí 131
19.2 Analýza obchodních toků ve strojírenství 133
19.3 Tarifní opatření ve strojírenství 137
19.4 Netarifní opatření ve strojírenství 139
20 CHEMICKÝ PRŮMYSL 143
20.1 Shrnutí 143
20.2 Analýza obchodních toků v chemickém průmyslu 145
20.3 Tarifní opatření v chemickém průmyslu 149
20.4 Netarifní opatření v chemickém průmyslu 152
20.4.1 Přístup k regulaci chemických látek v EU a v USA 152
20.4.2 Oblasti pro spolupráci v chemickém průmyslu 155
21 ENERGETIKA 158
21.1 Shrnutí 158
21.2 Stručný úvod do problematiky 159
21.3 Spolupráce v oblasti energetiky v rámci dohody TTIP 160
21.3.1 Zemní plyn 161
21.3.2 Ropa 166
22 FARMACEUTICKÝ PRŮMYSL 167
22.1 Shrnutí 167

22.2 Analýza obchodních toků ve farmaceutickém průmyslu 169
22.3 Netarifní opatření 172
22.3.1 Vzájemné uznání principů „správné výrobní praxe“ 173
22.3.2 Sdílení výsledků z inspekcí dodržování Good Clinical Practice/Good Manufacturing Practice 174
22.3.3 Výměna informací z žádostí o registraci léčivých přípravků 176
23 ZEMĚDĚLSTVÍ A POTRAVINÁŘSKÝ PRŮMYSL 179
23.1 Shrnutí 179
23.2 Analýza obchodních toků v zemědělství a potravinářském průmyslu 181
23.3 Tarifní opatření v zemědělství a potravinářském průmyslu 184
23.4 Netarifní opatření v zemědělství a potravinářském průmyslu 189
23.5 Příklady netarifních opatření v konkrétních odvětvích 194
23.5.1 Mléčné výrobky 194
23.5.2 Živočišné výrobky 195
23.5.3 Potravinářské přídatné látky 196
23.5.4 Pesticidy 199
23.6 Rozdílné přístupy k regulaci v zemědělství a potravinářském průmyslu 200
23.6.1 Živočišná výroba 200
23.6.2 Geneticky modifikované organismy (GMO) 201
23.6.3 Zeměpisná označení 202
24 INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE 204
24.1 Shrnutí 204
24.2 Analýza obchodních toků v ICT 206
24.3 Oblasti pro spolupráci 210
24.3.1 Soukromí a ochrana dat 210
24.3.2 Síťová neutralita 214
24.3.3 Softwarové patenty 217
24.3.4 Internet věcí 217
24.3.5 Elektronické označování výrobků, dostupnost ICT a kryptografie 218
24.3.6 Koncept digitálních produktů 219
24.3.7 Kybernetická bezpečnost 219

24.3.8 E-commerce ... 219

24.3.9 ICT firmy v EU a v ČR ... 220

25 GEOPOLITICKÉ SOUVISLOSTI TTIP ... 222

25.1 Geopolitické souvislosti dohody TTIP: úvod ... 222

25.2 Dopad TTIP na globální rozdělení vlivu a zachování globálního transatlantického hospodářského centra ... 222

25.3 Vliv TTIP na globální bezpečnost ... 223

25.4 Možnosti dohody TTIP přispět k šíření pravidel otevřeného obchodu na multilaterální úroveň a možnost přispět k šíření základních hodnot v oblasti demokracie, lidských práv a ochrany životního prostředí ... 226

25.5 Transpacifické partnerství a dohoda TTIP ... 228

25.6 Dohoda TTIP a další geopolitičtí hráči (Rusko, Čína, Brazílie a Turecko) ... 229

25.6.1 Turecko ... 229

25.6.2 Čína ... 229

25.6.3 Rusko ... 230

25.6.4 Brazílie ... 230

26 ZÁKLADNÍ PRÁVNÍ ZHODNOCENÍ DOHODY TTIP ... 232

26.1 Právní režim dohody TTIP z hlediska mezinárodního práva veřejného ... 233

26.2 Návaznost dohody TTIP na multilaterální dohody ... 234

26.3 Souběžné fungování dohody TTIP a systému WTO ... 236

26.4 Právní otázky vztahu dohody TTIP k vnitřnímu trhu a acquis Evropské unie ... 238

26.4.1 Výlučná pravomoc EU a dohoda TTIP ... 238

26.4.2 Dohoda TTIP a charakter tzv. smíšené smlouvy ... 238

26.4.3 Rozhodování o dohodě TTIP v Radě ... 239

26.4.4 Závaznost dohody TTIP, místo v hierarchii práva EU a její implementace .. 240

26.4.5 Koordinace při sjednávání a provádění dohody TTIP ... 241

26.5 Právní charakter dohody TTIP v USA ... 241

26.5.1 Extrateritoriální aplikace práva USA coby potenciální překážka transatlantické spolupráce ... 243

26.6 Regulatorní spolupráce ... 244

26.7 Obecně o bilaterálních dohodách ČR a USA ... 248

26.7.1 Právní pomoc, uznávání a výkon rozhodnutí ... 248

26.7.2 Zamezení dvojího zdanění ... 250

27 OCHRANA INVESTIC V DOHODĚ TTIP ... 252

27.1 Ochrana investic na multilaterální úrovni ... 252

27.2 Ochrana investic na bilaterální úrovni ... 253

27.3 Ochrana přímých zahraničních investic z pohledu práva EU ... 253

27.4 Vyhodnocení prostoru pro možné dopady TTIP na investiční toky ... 256

28 PŘÍSTUP K VEŘEJNÝM ZAKÁZKÁM ... 259

28.1 Omezení přístupu k veřejným zakázkám v právní úpravě USA ... 260

28.2 Existující stav na základě mezinárodních smluv ... 267

28.3 Právní aspekty otevření sub-federální úrovně trhu veřejných zakázek v USA ... 272

28.4 WIOT: Analýza dopadů změn v oblasti veřejných zakázek a příležitosti pro české firmy 276

29 OBCHOD A UDRŽITELNÝ ROZVOJ ... 278

30 DOČASNÝ POBYT FYZICKÝCH OSOB V OBCHODNÍCH ZÁLEŽITOSTECH ... 280

31 PŘÍLOHY: ... 282

31.1 Příloha I – Použité statistické indikátory ... 282

31.2 Příloha II: Podíl USA na evropských exportech zboží v roce 2014 ... 284

31.3 Příloha III: Porovnání parametrů systémů IO tabulek a TiVA statistik ... 285

31.4 Příloha č. IV: Mapa dohod o liberalizaci obchodu uzavřených a vyjednávaných EU 286

31.5 Příloha č. V: Základní statistiky o obchodu službami mezi ČR a USA ... 287

31.6 Příloha č. VI: Základní klasifikace netarifních nástrojů podle (UNCTAD, 2012) .. 288

31.7 Příloha VII: Přehled proměnných využitých v gravitačním modelu ... 289

31.8 Příloha VIII: Úplné výstupy gravitačních regresí ... 290

31.9 Příloha VIIIb: Úplné výstupy gravitačních regresí pro jednotlivé třídy SITC ... 292

31.10 Příloha IX: Citlivost na zvýšení exportu do USA: kompletní výsledky IO ... 301

31.11 Příloha X: Citlivost na zvýšení exportu do USA z pohledu WIOT ... 302

31.12 Příloha XI: Zvýšení vývozu do USA – dopady na zaměstnanost z pohledu WIOT 303

31.13 Příloha XII: Základní informace k vnitřní mechanice modelu GTAP ... 305

31.14 Příloha XIIIa: Základní agregace použitá pro CGE model: regiony ... 308

31.15 Příloha XIIIb: Agregace použitá pro CGE model s TPP: regiony ... 309

31.16 Příloha XIV: Agregace použitá pro CGE model: základní verze, sektory ... 310

31.17 Příloha XV: Pojetí kvalifikované a nekvalifikované práce ve WIOT a GTAPu . 312
31.17.1 WIOT/WIOD 312
31.17.2 GTAP 313

1 Seznam zkratek použitých v textu

CEFTA	Central European Free Trade Agreement
CEPR	Centre for Economic Policy Research, London
COMTRADE	Databáze dat o mezinárodním obchodu OSN
DESA	(UN) Development Policy and Analysis Division
DSGE	Dynamic Stochastic General Equilibrium
FE	Fixed effects (metoda ekonometrické analýzy panelových dat)
FTA	Free Trade Area (zóna volného obchodu)
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GE	General equilibrium
GPA	Government Procurement Agreement (WTO)
GPM	United Nations Global Policy Model
GSP	Generalised Scheme of Preferences
GTAP	Global Trade Analysis Project
IO	Input-output analýza
ISDS	Investor-state dispute settlement
MFN	Most Favorite Nation Clause (doložka nejvyšších výhod)
MTR	Multilateral trade resistance
NAFTA	North American Free Trade Agreement
NTB	Non-tariff barriers
OBOR	One Belt, One Road
RCEP	Regional Comprehensive Economic Partnership
RE	Random effects (metoda ekonometrické analýzy panelových dat)
REACH	Registrace, Evaluace a Autorizace Chemických látek
RTA	Regional Trade Agreement
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie

TPP	Trans-Pacific Partnership
TRAINS	UNCTAD Trade Analysis Information System
TTIP	Transatlantic Trade and Investment Partnership
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
USTR	United States Trade Representative
WDI	World Development Indicators database
WIOD	World Input-Output Database
WIOT	World Input-Output Table
WITS	World Integrated Trade Solution
WTO	World Trade Organization, Světová obchodní organizace

2 Executive summary

Diskuse o dohodě o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství (TTIP) začala v roce 2013 a do února 2016 se mezi EU a USA uskutečnilo již 12 kol vzájemných jednání. Vzhledem k probíhajícím negociacím jsou pokusy o vyhodnocení dopadů dohody TTIP na USA, EU a Českou republiku či další země do značné míry předběžné a nezbytně neúplné. Proto lze tuto studii, která byla koncipována jako analýza potenciálních přínosů a rizik dohody TTIP pro Českou republiku, považovat za první orientaci v komplexní agendě TTIP před samotným vznikem konsistentního textu celé dohody a je třeba ji vnímat primárně jako zdroj informací a východisko pro další fundovanou debatu.

TTIP představuje z mnoha důvodů specifickou iniciativu, kterou lze vzhledem k rozsahu jen těžko srovnávat s jakýmikoliv dosud uzavřenými obchodními smlouvami. Cílem dohody je liberalizace obchodu mezi dvěma největšími bloky světové ekonomiky, které patří k hospodářsky nejvyspělejším částem světa a již nyní je propojuje hustá síť vzájemných investičních a obchodních vazeb. Cla mezi EU a USA sice stále existují; ve většině sektorů však dosahují nízké úrovně a jejich další snižování tak zůstává významnějším předmětem zájmu jen pro některá odvětví. Hlavní ekonomický potenciál TTIP však spočívá v případném nalezení shody na eliminaci netarifních (jiných než celních) bariér vzájemného obchodu. Samotné odstranění jednotlivých netarifních překážek ovšem většinou nelze jednoduše kvantifikovat a vyčíslit tak případnou úsporu nákladů. Z těchto důvodů také není vždy možné zcela přesně odhadnout přínosy dohod o volném obchodu. Zejména v případě rozvinutých ekonomik jako EU a USA by však eliminace právě těchto bariér v mnoha oblastech významně přispěla k vytvoření příznivějšího prostředí pro vzájemnou výměnu zboží, služeb a investic. Do transatlantického obchodu by se mohlo snáze zapojit větší množství subjektů a ve větší míře, než by tomu bylo při zachování netarifní bariéry. Efekt liberalizace vzájemného obchodu pocítí nejprve firmy, které již v transatlantickém prostoru obchodují. Snazší přístup na trh však může otevřít nové příležitosti i pro další subjekty. Přínosy liberalizace obchodu se tak mohou v určitých sektorech projevit v plné šíři až po uplynutí delšího časového období.

Dohoda TTIP by byla **vnější smlouvou EU** tvořící součást unijního práva a zároveň mezinárodní dohodou podléhající mezinárodnímu právu veřejnému. Z hlediska systému WTO je dohoda TTIP přípustná, pokud nebude bránit obchodní výměně dalších členských států WTO s USA či EU. Pokud dohoda TTIP zahrne také záležitosti, na něž nelze vztáhnout výlučnou pravomoc EU (což se jeví být jako pravděpodobnější varianta), získá charakter tzv. *smíšené smlouvy*, kterou kromě Evropské unie podepisuje a ratifikuje i všech 28 členských států EU. Dohoda TTIP by se coby vnější smlouva stala integrální součástí práva Evropské unie, a tudíž závaznou pro orgány EU i pro její členské státy. Po přijetí dohody TTIP by bylo nutné sekundární akty na úrovni EU, které by se od TTIP odchylovaly, uvést s touto dohodou do souladu.

Z **geopolitického hlediska** má úspěšné uzavření dohody TTIP potenciál přispět k posílení transatlantické vazby a tím posílit globální bezpečnost a harmonické fungování vztahů v rámci euroamerického prostoru. Již samotná jednání o této smlouvě vedou k posílení expertízy ve státní správě o institucionálním fungování druhé strany, což může v budoucnu vést k zasvěcenějšímu transatlantickému dialogu. Dohoda TTIP se může stát prvním krokem pro tvorbu základních standardů, které by EU a USA mohly silou svých obchodních politik

následně společně prosazovat jako základ otevřeného systému globálního obchodu, postaveného na společně dohodnutých pravidlech, a předcházet tak uspořádání světa podle scénáře protekcionistické multipolarity. Samotné prohloubení vzájemné obchodní a investiční provázanosti mezi EU a USA by zároveň zvýšilo náklady EU i USA na případné znovuzavedení protekcionismu vůči sobě navzájem. V případě energetiky může dohoda TTIP rovněž přispět k diverzifikaci důležitých energetických zdrojů a rozšířit pluralitu možných dodavatelů o alternativu dodávek z USA. Užší spolupráce by ve střednědobém horizontu posílila energetickou bezpečnost zejména na straně EU a jejích členských států včetně České republiky a zásadně zlepšila vyjednávací pozici vůči současným dodavatelům energií. Naopak případná déle trvající absence obchodní dohody mezi EU a USA by při pokračování současného trendu uzavírání obchodních dohod mezi většinou významných center globální ekonomiky ve stylu „každý s každým“ mohla vést k určitému oslabení transatlantických vazeb, a to jak dovnitř, tak i navenek. Při úspěšné transatlantické liberalizaci budou zmírněna (relativně nízká) rizika negativních dopadů souvisejících se snazším přístupem dalších zemí TPP na trh USA. Dopady ostatních vyjednávaných FTA se nezdají mít na případné dopady TTIP významnější vliv. Dohoda TTIP pravděpodobně nepovede k překonání rizika plynoucího z institucionálního nastavení extrateritoriální aplikace práva USA (zejména mezinárodních sankcí vůči třetím státům), přestože by takový krok mohl odstranit existující latentní obchodní konflikt.

Navzdory výrazné civilizační propojenosti se na obou stranách Atlantiku setkáváme s rozdíly, které spočívají v odlišném právním systému a do jisté míry i socio-kulturním prostředí. Rozdílnost podmínek, ve kterém se vytvářejí pravidla regulující jednotlivé sektory ekonomiky, vedla ke vzniku dvou vyspělých, ale vzájemně ne vždy kompatibilních **souborů regulatorních pravidel**. Cesta ke sblížení těchto normativních rámců je zdlouhavá, protože často mají sloužit k ochraně důležitých společenských zájmů a jejich zakořenění brání jedné či druhé straně v přijetí podstatnějších změn. Evropská komise nadto opakovaně deklarovala, že jednání o dohodě TTIP neovlivní základní principy regulace EU např. v chemickém průmyslu (regulace REACH) nebo v zemědělství (regulace GMO produktů). Kromě některých odlišných přístupů však existuje i řada dílčích pravidel, které lze i při zachování stávající úrovně ochrany zájmů přizpůsobit či je vzájemně uznávat coby navzájem kompatibilní. Snížení nákladů na posuzování shody produktů a větší transparentnost platných předpisů by byla přínosem nejen pro velké výrobce, ale zejména by mohla otevřít dveře pro expanzi a rozvíjení obchodních vazeb malým a středním firmám, pro které je naplnění standardů pro oba trhy nedostupné. Do budoucna by pak bylo možné spoléhat na zakotvení institutu transatlantické regulatorní spolupráce, který by zejména v podobě vzájemného informování se o zvažovaných regulatorních aktivitách, mohl snížit potencionální napětí plynoucí ze zavedení překvapivých opatření druhé strany, a to aniž by vzájemný dialog zavazoval k dosažení konkrétního výsledku či vedl k prodloužení legislativního procesu.

Studie analyzuje současný stav vzájemné obchodní výměny mezi ČR a USA, míru celního zatížení a existenci netarifních bariér a odlišných standardů v několika klíčových sektorech, mezi které se řadí automobilový průmysl, strojírenství, chemický průmysl, zemědělství a potravinářský průmysl, informační a komunikační technologie a farmaceutický průmysl.

Automobilový průmysl patří tradičně mezi důležité součásti transatlantického obchodu. ČR žádné automobily do USA přímo nevyváží. Na domácím trhu však působí řada firem, které se podílejí na obchodu s USA prostřednictvím výroby autosoučástek. Celkové celní zatížení

je velmi nízké. Do sazby 0 až 5 % spadá většina českých vývozů v této oblasti. Americké automobily nyní na evropském trhu čelí mnohem vyšším clům než evropské vozy na tom americkém. Z výsledků ekonomického modelování vyplývá mírný pokles vývozů. který však pracuje primárně s odstraněním cel a nezohledňuje potenciální přínosy plynoucí z odstranění netarifních překážek obchodu. Český automobilový průmysl také disponuje silnou pozicí v rámci regionálních dodavatelských řetězcích a silnými obchodními vazbami na Německo, které udržuje s USA výrazně intenzivnější obchodní styky. Proto lze očekávat spíše souběžné posílení či rovnovážný vývoj českého automobilového průmyslu následkem zvýšení německých exportů do Spojených států po uzavření dohody TTIP. Největší výzvu v rámci dohody TTIP ovšem představuje sblížení odlišných pohledů na standardy v automobilovém průmyslu, což by nejen zjednodušilo obchod s automobily, ale vytvořilo by jednotný rámec pro celý transatlantický prostor. Takový systém nastavení standardů by se v budoucnu mohl stát globálně uznávaným i v dalších státech. České firmy, které pro zahraniční značky produkty nejen vyrábějí, ale i vyvíjejí, považují rozdílné regulace za problematické už v prvotních fázích vývoje. Odlišná americká certifikace zvyšuje výrobcům náklady, které musí zohlednit již při vývoji nového produktu. Regulatorní sblížení by producentům mohlo přinést úspory jak při vývoji, tak při výrobě. Posílení spolupráce v regulatorních otázkách by do budoucna vytvořilo vyšší úroveň pravidel například v oblasti nových technologií, kde by se na základě sdílení výsledků vědeckých testů mohla přijmout taková legislativa, která by umožnila výrobu a použití nové technologie bez dalších dodatečných nákladů. Pokud se přes obrovskou snahu obou stran nepodaří dospět k alespoň částečné konvergenci standardů a automobilový průmysl bude nadále čelit řadě netarifních překážek v kombinaci s odstraněním cel, může prohlubování tohoto trendu v budoucnu vést ke snižování konkurenceschopnosti ve srovnání s ostatními regiony světa.

Strojírenství se na vzájemném obchodu EU a USA podílí asi třetinou. Přestože strojírenství představuje jednu z hlavních oblastí spolupráce, překážky obchodu mají nejen povahu cel (přes dvě třetiny českého vývozu do USA spadá do kategorie s nižší celní sazbou od 0 do 5 %), ale zejména netarifních bariér, jejichž podstata stojí na odlišné tvorbě standardů, které zasahují transatlantický obchod dodatečnými náklady na certifikace komponentů i finálních výrobků. Evropští výrobci tak musí získat certifikáty pro svou produkci dvakrát, jelikož evropská osvědčení úřady v USA neuznávají a naopak. Přestože se čeští výrobci orientují zejména na evropské trhy, řada českých firem s USA úspěšně působí a uzavření dohody TTIP by jim usnadnilo rozvoj současného obchodu. Z výsledků ekonomického modelování také vyplývá, že by tento sektor z odstranění cel profitoval v mnoha oblastech zvýšenými vývozy. Americký systém tvorby norem je fragmentovanější a méně koordinovaný, což vytváří řadu komplikací i při přebírání mezinárodních norem IEC a ISO. Problematika regulatorní spolupráce v tomto sektoru také souvisí s jeho orientací na dialog s velkými průmyslovými hráči. Menší podniky se tedy v USA podílí na tvorbě norem pouze v omezenější míře. Úprava v USA se tak střetává se systémem zavedeným v EU, který je otevřenější a klade větší důraz na participaci a prosazení veřejných zájmů.

Chemický průmysl se v evropské i americké ekonomice významně podílí na zaměstnanosti a jeho výrobky přispívají svými vstupy do řady dalších průmyslových odvětví. Na velkou většinu evropských vývozů se neuplatňuje žádné clo, pouze 25 % spadá do celní sazby od 0 do 10 %. Z výsledků ekonomického modelování vyplývá, že plná liberalizace cel (při zahrnutí gumárenského a plastikářského průmyslu) by měla mít na tento sektor pozitivní dopad. Případný růst vývozů z ČR se projeví především v oblasti výrobků z gumy a plastu v rámci

dodávek autodílů. Přestože se EU a USA rozcházejí v pohledech na regulaci chemického průmyslu (evropská regulace REACH a zákon TSCA v USA), existuje řada oblastí, ve kterých mohou obě strany navázat spolupráci, aniž by se dostaly do rozporu se svými zavedenými principy. Sdílení informací o vlivu a efektu chemických látek je pro vzájemnou spolupráci klíčové, a to nejen z pohledu obchodního, ale i z pohledu dopadů na zdraví člověka a životní prostředí. V obecné rovině lze využít institucionalizovaných konzultačních procesů s evropskou veřejností a s členskými státy, do nichž mohou být přizvané i americké instituce (jako například EPA). Zavedený institucionální mechanizmus by neměl zpomalovat legislativní proces, jak prozatím ve svých návrzích garantuje Evropská komise. Zástupci chemických společností se v souvislosti s dohodou TTIP obávají zejména klesající konkurenceschopnosti evropského chemického průmyslu v kombinaci s vyššími cenami prvotních vstupů. Také v tomto odvětví platí, že odstranění cel by mělo být doprovázeno přinejmenším nastavením základních konzultačních mechanismů, které by umožnilo spolupráci na tvorbě norem alespoň v budoucnosti.

V oblasti **zemědělství** a **potravinářského průmyslu** představují USA a EU velmi silné hráče a pro americkou stranu patří tato kapitola mezi hlavní priority. ČR však pro Spojené státy hraje jen velmi okrajového obchodního partnera. ČR se nadto dlouhodobě neprofiluje jako významný vývozce zemědělských komodit a potravin. Dohoda TTIP může potenciálně usnadnit českým společnostem jejich současné fungování na americkém trhu a otevřít nové příležitosti pro další české výrobky. Přibližně polovina objemu vyvážených agrárních výrobků nepodléhá v USA žádnému clu, zatímco až 28 % je naopak zatíženo vysokým clem v rozsahu od 10 % do 15 %. Největší dopady plné eliminace cel lze očekávat v případě mléčných a živočišných výrobků. Tyto oblasti jsou však v současné době silně regulované jak prostřednictvím kvót, tak netarifních opatření. EU i USA ve svých dosavadních dohodách o volném obchodu zachovávají částečnou ochranu těchto odvětví, případně přistupují k delším přechodným obdobím pro odstranění cel v kombinaci s ochrannými opatřeními. Většina agrárních dovozů z USA do ČR (například mandle, filé) nejsou v konkurenčním vztahu k domácím produktům a potencionální odstranění cel tak může být přínosem pro české spotřebitele, aniž by přitom došlo k zesílení konkurence pro domácí producenty. V případě zemědělství a potravinářství je práce na společných standardech velmi komplikovaná, protože obě strany vycházejí ve své úpravě z odlišné dlouholeté tradice. Výsledkem jsou rozdílné představy a očekávání od státních institucí, které dohlížejí na dodržování pravidel a standardů, přestože všechny usilují o shodné společné cíle – minimalizování rizik pro zdraví spotřebitele. Odstranění cel bez sjednocení standardů by však nenapomohlo k prohloubení férové spolupráce na obou stranách Atlantiku. Lze tedy očekávat, že dohoda TTIP u citlivých položek jistou úroveň celní ochrany zachová. Z dosavadních pokusů o ekvivalenci standardů je patrné, že nemusí jít nezbytně o snižování standardů na úroveň nejnižšího společného jmenovatele. Dobrým příkladem může být certifikace pro organické potraviny, která stojí na evropském systému a jejíž zavedení přineslo zpřehlednění i na americký trh. Při posuzování obav ohledně slučitelnosti obou přístupů je třeba zdůraznit, že Spojené státy patří k zemím, kde platí řada shodných principů na ochranu zdraví spotřebitele jako v EU, což již nelze říci o řadě dalších neevropských zemí, ze kterých se v dnešní době potraviny také dovážejí.

Kapitola o **informačních a komunikačních technologiích** v dohodě TTIP se netýká odstraňování cel jako v případě ostatních odvětví. Obě strany by se v rámci TTIP mohly pokusit o vytvoření jednotného digitálního prostoru, který podpoří inovace a rozvoj

vzájemného obchodu, neohrozí práva uživatelů na ochranu osobních dat a zajistí shodnou kvalitu digitálních služeb na obou stranách Atlantiku. Prostředí internetu je v EU v mnoha ohledech daleko více regulované, než je tomu v USA. Ať už se jedná o tzv. právo být zapomenut nebo vyšší míru ochrany soukromí a nakládání s osobními údaji. Přestože se otázka spolupráce v oblasti sblížení regulatorních přístupů v digitálním světě stává stále citlivější, existuje řada oblastí, ve kterých lze najít shodu, aniž by se vytvářela zcela zbytečná nová pravidla nebo se naopak slevovalo ze současné úrovně ochrany zavedené v EU. Přínosem by mohla být i očekávaná shoda na méně kontroverzních tématech jako elektronické označování výrobků či problematika dostupnosti ICT pro všechny skupiny uživatelů.

Farmaceutický průmysl představuje pro USA a EU klíčovou oblast ekonomiky, která kromě benefitů pro kvalitu lidského života také pomáhá vytvářet prostor pro nové technologie a inovace. Ve farmaceutickém průmyslu se od dohody TTIP neočekávají velké přínosy, pokud jde o odstranění cel, ale především ve sblížení standardů, zejména v oblasti správné výrobní a klinické praxe, která se po celém světě částečně liší. Z analýz vyplývá, že rozdíly mezi těmito postupy nejsou natolik zásadní, aby bránily jejich vzájemnému uznání v rámci dohody TTIP, čímž by došlo k usnadnění spolupráce a exportu ve farmaceutickém průmyslu. Sblížení správné výrobní praxe na obou stranách Atlantiku by mohlo přinést významné úspory farmaceutickým společnostem, které nyní prochází duplicitními audity, které zvyšují náklady výroby. Pro některé společnosti je získání autorizace natolik komplikované, že spíše upustí od vývozu na americký, respektive evropský trh. Z výsledků ekonomického modelování vyplývají pozitivní dopady na sektor farmaceutického průmyslu, který by mohl zaznamenat zvýšenou domácí produkci.

Od dohody TTIP se očekává, že nejen usnadní vzájemnou obchodní výměnu, ale v mnoha směrech zpřístupní oba trhy. Evropská unie oficiálně umožňuje přístup až k 85 % svých **veřejných zakázek** zahraničním subjektům, zatímco v případě USA toto číslo nepřesahuje 32 %. Podstatný segment amerického trhu veřejných zakázek nadále pokrývají výjimky, které si USA vyhradily z režimu smlouvy GPA při WTO. Spojené státy v některých dohodách o zónách volného obchodu svým partnerům poskytují výhodnější režim přístupu k veřejným zakázkám. Dle režimu GPA při WTO je například na federální úrovni USA je nutné otevřít soutěž pro veřejné zakázky na zboží a služby překračující hodnotu 204.000 USD. Podstatně nižší minimální práh však platí pro řadu partnerů v rámci zón volného obchodu (25.000 USD u dodávek zboží z Kanady, nebo 79.507 USD u dodávek zboží a služeb z Mexika, Austrálie, Kolumbie nebo Singapuru). V případě úspěšné dohody by se dodavatelům z EU mohl trh veřejných zakázek v USA otevřít v širším rozsahu než doposud, a to na sub-federální úrovni. V důsledku toho by dodávky zboží, služeb a stavebních prací mohly ve větším rozsahu než dosud využívat pracovní sílu a produkci na území EU. Zájemci o veřejné zakázky v USA se v ČR nacházejí zejména mezi strojírenskými podniky (dodávky kolejových dopravních prostředků) a potencionálně také firmami v sektoru stavebnictví. ČR se také profiluje jako významný vývozce zdravotnických prostředků, pro které by snazší účast na veřejných zakázkách mohla představovat nové příležitosti. Ustanovení o otevření veřejných zakázek zejména na sub-federální úrovni USA však mohou z právního hlediska činit potíže s ohledem na fiskální suverenitu států USA. Je proto vhodné, aby na dohodnuté otevření sub-federální úrovně veřejných zakázek byly poskytnuty i příslušné právní garance, které budou tuto rovinu právně zavazovat.

Jednání o dohodě TTIP přichází v době, kdy EU ještě zcela neukončila vnitřní debatu o **investiční politice** a reflexi nové výlučné pravomoci EU ve věci přímých zahraničních investic. USA uzavřely bilaterální dohodu o ochraně investic s devíti z 28 členských států EU. Jde výlučně o smlouvy podepsané se státy bývalého východního bloku v devadesátých letech minulého století. Podmínky zachování těchto dohod upravuje nařízení EU č. 1219/2012 a Česká republika jím je vázána i pro případné změny své dohody s USA. Po nabytí účinnosti dohody TTIP by ČR dle nařízení EU č. 912/2014 přestala být vůči USA odpovědná za poškození investorů, ke kterému by eventuálně došlo v důsledku plnění povinností plynoucích pro ČR z práva EU (například pokud orgány ČR provádí nařízení EU). V takových situacích by odpovědnost přebírala EU, a to včetně vedení sporu, jeho nákladů i případné konečné finanční kompenzace.

Studie kromě analýzy konkrétních sektorů představuje také první číselné odhady možných dopadů dohody TTIP na hospodářství ČR. **Výsledky ekonometrických odhadů** a zejména Computable General Equilibrium (CGE) simulací pracujících s komparativně statickým rámcem a eliminací cel naznačují jen malé agregátní dopady. V souvislosti s přijetím dohody TTIP tak nelze očekávat výraznější negativní důsledky kvůli tzv. odklonu obchodu, ani změny v dosavadní zahraničněobchodní orientaci ČR směrem na trhy v rámci EU. K výraznějším (řádově však také maximálně několikaprocentním) změnám může dojít v produkci/exportech/importech na úrovni jednotlivých sektorů. Bez znalosti finálního textu a způsobu implementace dohody jsou však odhady na sektorové úrovni jen velmi přibližné. Nejvýrazněji ovlivněné (pokud tomu však nebude bránit nedokončená liberalizace netarifních opatření) budou sektory s dosud nejvyšší mírou ochrany (zemědělství a potravinářství, textilní a kožedělný průmysl). Použité modely vycházejí z historických dat, a nemohou proto brát v úvahu všechny budoucí příležitosti, které uzavření dohody TTIP případně otevře. Ekonomická teorie ukazuje, že při liberalizaci se obchod rozvíjí nejen intenzivní, ale i extenzivní formou. Odemknutí existujících rezerv transatlantické ekonomické spolupráce tak může vést k výrazně vyšším pozitivním dopadům zejména na malé a střední firmy.

Celkové dopady na českou populaci lze demonstrovat s využitím tzv. ekvivalentní variace, která vyjadřuje, o kolik by v situaci před případným uzavřením dohody TTIP musely být vyšší průměrné příjmy obyvatelstva, aby byl užitek ze spotřeby stejný jako po jejím uzavření. Podle tohoto ukazatele má **eliminace cel** prostřednictvím dohody TTIP potenciál přinést obyvatelstvu ČR každý rok celkový nárůst bohatství o maximálně *32 mil. USD*, což není mnoho. Tímto se však potvrzují předchozí závěry o pravděpodobně pozitivním, ale poměrně malém vlivu TTIP na českou ekonomiku. Vyšší potenciální výsledky nabízí **scénář kombinující velmi ambiciózní předpoklady o eliminaci cel dohromady s poklesem dovozních cen v souvislosti s omezením netarifních bariér o 20 %**, který by české populaci mohl každoročně generovat nárůst bohatství až o *900 mil. USD*. Tento scénář je však nutno pokládat za velmi optimistický, protože zdaleka ne ve všech sektorech lze dosáhnout tak výrazného snížení zátěže.

V souvislosti s uzavřením dohody TTIP má Česká republika potenciál zaznamenat slabý nárůst poptávky po pracovní síle, který by se promítl buď do mírného vzestupu zaměstnanosti, nebo malého nárůstu mezd. S neúplnou liberalizací však pozitivní dopady rychle klesají.

Fiskální dopady budou spočívat v mírném navýšení reálných příjmů v důsledku uvedeného mírného nárůstu reálného HDP a reálného příjmu domácností. Reálný přímý dopad

eliminace cel na český státní rozpočet je zanedbatelný, protože podstatná část příjmů z cel směřuje do společného rozpočtu EU a členské státy si z vybrané částky ponechávají pouze 25% (na úhradu souvisejících nákladů), přičemž tento podíl byl na období 2014-2020 dále snížen na 20 %.

Z hlediska postoje ČR k vyjednávání je lze identifikovat poměrně velkou míru podobnosti mezi zájmy hlavních evropských exportérů (zejména Německa) a ČR. Z tohoto důvodu se nezdá být pravděpodobné, že by se v obecné rovině v rámci TTIP přijalo řešení nevhodné pro českou ekonomiku.

Komparativně-statické odhady přínosů TTIP jsou poměrně nízké, stále se však jedná o potenciálně nejpřínosnější způsob, jak prostřednictvím obchodní politiky přispět k růstu evropských ekonomik. Alternativy ve formě dalších možných FTA by s největší pravděpodobností vedly buď k nižším pozitivním makroekonomickým dopadům či vyšším rizikům, nebo jsou v současné době nereálné. Podobně alternativa ve formě spoléhání se na úspěšné zakončení Doha kola jednání WTO se nezdá být v současné době dostupná.

Základní výsledky je možné shrnout takto:

i) Z input-output dat a z existujícího rozsahu exportu z ČR do USA (2,2 % celkových českých exportů v roce 2014) lze vyvodit, že k dosažení viditelných makroekonomických dopadů na celkovou produkci, zaměstnanost či blahobyt by bylo nutné velmi vysoké zvýšení exportů do USA.

ii) Z gravitačních modelů je možné dojít k závěru, že samotný vliv FTA na obchod zúčastněných zemí bude nižší, než jaký by byl nutný k dosažení výrazných dopadů v analýzách z bodu (i).

iii) Výsledky CGE analýzy, která explicitně bere v úvahu nepřímé obchodní vztahy a závislosti a která se snaží o co nejkomplexnější zahrnutí možných reakcí domácností i firem na novou situaci, předchozí dva body potvrzují. Je velmi nepravděpodobné, že by TTIP měla na ČR negativní makroekonomické dopady. Podle výsledků by v případě eliminace cel mělo dojít k malému zvýšení blahobytu reprezentativní české domácnosti, mírnému nárůstu reálných mezd a nedošlo by ke zhoršení obchodní bilance.

	Změna reálného HDP (%)	HDP cenový index (%)
Kompletní eliminace cel	+0,05	-0,21
Eliminace cel o 90%	+0,04	-0,15
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 20% v důsledku odstranění NTM	+0,71	
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 5% v důsledku odstranění NTM	+0,18	

	Dopady na fyzický objem exportů (%)	Cenový index dovozů zboží (%)	Cenový index vývozů (%)
Kompletní eliminace cel	+0,12	-0,10	-0,15
Eliminace cel o 90%	+0,06	-0,08	-0,12
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 20% v důsledku odstranění NTM	+0,61		
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 5% v důsledku odstranění NTM	+0,22		

	Změna obchodní bilance v mil. USD
Kompletní eliminace cel	40,60
Eliminace cel o 90%	36,67
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 20% v důsledku odstranění NTM	791,84
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 5% v důsledku odstranění NTM	205,41

3 Executive summary (English version)

Discussions on the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) were launched in 2013 and by February 2016, 12 negotiation rounds had been held. As regards the phases of negotiation, the efforts of calculating the effects of TTIP for the USA, the EU and the Czech Republic or other countries should be considered up to a certain point as approximate and not necessarily accurate. Therefore, this study, which has been conducted in order to assess the potential benefits and threats of the agreement of TTIP for the Czech Republic, should be viewed as an initial point for understanding a broad view of the TTIP agenda before the final text will be concluded. In addition, it should be treated as a source of information for further debate and as input for formulating opinions based on data.

For many reasons, TTIP represents an initiative of a unique approach. Given the wide range it covers, it could hardly be compared with any other negotiated treaties. The goal of the agreement is the liberalisation of trade between the two most developed blocks in the global economy, which are already well-interconnected by a solid volume of mutual investment and trade ties. Despite the fact that duties between the EU and the USA still exist, in most areas of industries they have reached a low level and the effort to decrease them further remains the main goal of interested parties. TTIP's crucial potential is based on searching for mutual agreement on elimination of non-tariff (other than tariff) barriers to trade. Effects of removing non-tariff barriers cannot be simply calculated, thus it is hard to estimate the amount of cost savings. Because of the previously mentioned issues, it is not always possible to assess the contribution of FTAs - particularly when discussing the case of developed economies such as the EU and the USA, where the removal of this type of barrier could greatly contribute to the enhancement of a friendlier environment for trade, services and investment within the transatlantic space. Transatlantic trade might be easier to be joined by more subjects in a more intensive way than it would be if non-tariff barriers would persist. The positive effect of liberalisation of bilateral trade should be evident to enterprises which have already been active in EU-US trade, although easier access to the market could create opportunities for many others. With this assumption, the effects of some of the benefits of free trade might be fully traceable after a certain longer period of time.

TTIP would be classified as an **external agreement of the EU**, which is a part of EU law and it would be an international agreement which is under the rules of international public law. In light of the WTO, TTIP might only be accepted if it does not prevent other member countries from exchanging trade with the USA and the EU. If TTIP includes issues not be covered exclusively by European legal jurisdiction (so far the most probable choice), it will be characterised as a *joint agreement,* which has to be approved not only by the EU, but also by each EU member state. TTIP, as an internal treaty, would become an integral part of EU law. This means it would be obligatory for all of the European institutions and member states. After approving TTIP, it would be necessary to unify all secondary legal rules with TTIP conditions.

From the perspective of **geopolitics**, the successful negotiation of TTIP would be a potential boost to the strengthening of the transatlantic partnership and consequently, it would strengthen global security and the nature of relations in the transatlantic area. The current

negotiations contribute to governments' understanding of institutional structures on both sides of the Atlantic, which may lead to more complex dialogue in the future.

TTIP could be considered as the first step in the creation of basic standards, which both the EU and the USA would be able to assert as the basis of a global concept of free trade, which is constituted on mutually agreed rules. This would be a way of preventing protectionist multipolarity in the rest of the world. Enhancement of mutual trade and investment cooperation would strengthen ties and it would minimize mutual protectionist measures in the future, as their application would demand higher costs. In terms of energy, TTIP might contribute to the process of diversification of the most crucial energy sources and create more suppliers for European markets from the USA. Closer partnership would in the mid to long-term period strengthen energy security, particularly for European countries including the Czech Republic. It would significantly improve its status in negotiations with suppliers of energy. On the other hand, failing to establish an FTA between the EU and the USA, in the light of the current trend of closing FTAs between singles states, would lead to a weakening of transatlantic relations internally and externally. If transatlantic liberalisation is successful, it would decrease (relatively low) negative risks related to the process of penetration of the USA market for countries participating in TTIP. The results of other currently negotiated FTAs do not seem to have a serious impact on TTIP. The agreement resulting from TTIP would probably not result in the success of overcoming the risks following the institutional setting of extraterritorial application of law in the USA (especially international sanctions against third countries), although this approach would remove the current latent trade conflict.

Despite the extraordinary civilisational interdependence of both sides of the Atlantic, differences are based on different law systems and also partially on the socio-cultural environment. The scale of different conditions, in which the rules for various sectors of the economy are made, leads to the creation of two developed **systems of regulatory rules**. However, these two groups are not always compatible with each other. The effort for unification of the different regulatory concepts is a long-term one because, in most cases, their purpose is to defend important public interests and their goals embedded in their rules do not let one side or another accept modifications. In addition to this, the European Commission has declared that the negotiation of TTIP will affect the main elements of regulation in the chemical industry in the EU, e.g. REACH, or in agriculture (rules for GMO products). Apart from different approaches, there are numerous partial rules, which might be kept by both parties on the same level of security. Decreasing of costs for achieving the compliance of products and for achieving higher levels of transparency of current laws would become a benefit not only for big manufacturers, particularly, although it might facilitate expansion and enhance activity of SMEs for those where accomplishment of current standards is too difficult. It might be possible to rely on the embedding of the concept of transatlantic cooperation, which would be particularly in the manner of mutual consulting and considering regulatory activities valuable, because it could decrease potential tensions related to the implementation of surprising conditions of another party without necessarily obtaining a particular solution or without lengthening the legislative process.

The study analyses current conditions of bilateral trade between the Czech Republic and the USA, the level of trade tariff and non-tariff barriers, and level of different standards in certain important sectors such as the car industry, engineering, agriculture and the food industry, information and communications technology and the pharmaceutic industry.

The car industry is traditionally an important part of bilateral transatlantic trade. The Czech Republic does not export any cars on the US market directly. However, there are companies in the Czech market which are involved in trade with the USA by manufacturing car components. Overall, the total level of tariff barriers is very low. Most Czech exports face tariffs with a level of 0 to 5 %. On the other hand, American car importers face a much higher level of tariff than European exporters. Based on results of economic simulations, a slight decrease in the amount of exports can be seen. However, these results operates only with the tariff elimination scenario and do not include possible advantages coming from non-tarrif barriers elimination. The Czech car industry also participates in Central European supply chains and the strong trade ties with Germany, which has much more intense trade ties with the USA. Therefore, a simultaneous strengthening and balanced development of the Czech car industry might be expected as a consequence of rising volumes of German exports to the USA after TTIP is concluded. In terms of TTIP, the biggest challenge is the convergence of views of different standards in the car industry. That would mean easier trade for the car industry, but even more, it would create a united framework of rules for the whole transatlantic area. Such a framework could become globally respected by many other countries in the future. Czech companies, which not only manufacture products but also develop new products, perceive different standards as highly problematic, even in the initial phase of development. Different American certifications increase costs for manufactures, which have to be taken into account in the phase of development of a new product. Regulatory convergence would therefore bring cost savings in both manufacturing and in R&D. Enhancing cooperation in regulatory issues would create a higher level of regulatory frameworks, which might be the case of the technologies innovation area. Based on the idea of sharing the results of scientific research and experiments, it would enable the passing of laws which would allow manufacturing and utilisation of new technologies to proceed without any other additional costs. If there is no agreement on at least partial convergence of standards, the car industry will have to face many non-tariff barriers together with a combination of duties. The deepening gap between standards might result in a decreasing level of competitiveness compared to other regions of the world.

Machinery generates approximately one third of bilateral trade between the EU and the USA. Despite there being such a significant proportion of this sector in EU-US trade, obstacles in trade have both a tariff (more than two thirds of Czech exports are under tariffs between 0-5%) and non-tariff nature. The non-tariff hurdles include different (however very similar) standards which negatively affect transatlantic trade with additional costs on different certifications. In order to export to the US market, European manufacturers have to obtain the certificates for their production twice and vice versa in the case of American exporters. Despite the fact that Czech manufacturing companies are predominantly focused on European markets, many Czech companies are already active in the US market and TTIP would provide them with new opportunities. The econometric simulation suggests that the sector would benefit from tariff removal in many other areas by increasing volumes of exported goods. The American standardisation system is much more fragmented and less coordinated than the one in the EU, which leads to difficulties in implementing the international standardised systems of IEC and ISO. The whole issue of cooperation on an institutional level in the sector is related to the most relevant subjects. Regulation in the US collides with the principles of the EU regulatory framework, which is more open and enhances the importance of participation and implementation of public interests.

The chemical industry creates a large number of jobs on both sides of the Atlantic and its production contributes with its inputs to other industries. The majority of European exports are exported with zero duty, 25 % of the total amount of European exports is taxed to the degree of 0 to 10 %. The econometric simulation shows that full trade liberalisation of duties (including the rubber-making and plastic-making industries) would have a positive impact on the industry. Potential growth of Czech exports will be expected in rubber-making and plastic-making industries within car manufacturing components. Despite the different approaches of the EU and the US towards the regulatory framework of the chemical industry (the European regulation called REACH and a law called TSCA in the USA), there are apparently many areas which represent an opportunity for serving common interests without conflicting their own principles. Sharing information about the effects and impacts of chemical substances plays a crucial role for the partnership. It would bring benefits to trade and increase safety for humans and support environmental protection. In the broad perspective, the institutionalisation of consultation processes with the EU members and the pubic, which could be joined by American institutions (e.g. EPA), could prove valuable. The European Commission declared that the already implemented institutional framework should not decrease the efficiency of the legislation process. In general, representatives of chemical industries are concerned by the potential threat of the decreasing competitiveness of the European chemical industry, followed by the effect of higher prices of materials. Also the industry expects that the process of removing tariff barriers should be followed by at least a settlement about a basic negotiation mechanism by developing regulations in the future.

The EU and the USA are strong global players in the **agricultural and food industry**. Additionally, these sectors are a key priority in the negotiation of TTIP for the USA, although the Czech Republic is a marginal partner for the US in terms of trade in the agriculture and food industry. It is also necessary to mention that the Czech Republic is in general not specialized in exports of agricultural products and commodities.

The TTIP agreement could potentially help Czech companies in the American market and it could be an opportunity for exporting other Czech products onto the US market. Approximately half of the volume of exported agricultural products does not have to face any duty in the USA, although a high duty, from 10 % to 15 %, is imposed on 28% of exported goods Most of the benefits of the potential elimination of duties could be expected for diary and animal products. They are areas on which quotas and non-tariff barriers have been heavily imposed. As regards other trade agreements of the EU and of the USA, they both maintain a certain level of protectionist measures in these industries, or apply transitional periods for the removal of duties in combination with protectionist measures.

Most of the exported agricultural goods from the USA to the Czech Republic (e.g. almonds, fish fillets) are not in conflict of competition with produce of the Czech Republic. Thus, the potential removal of duties on these items could be beneficial for Czech consumers without threatening the competitiveness of Czech producers. In terms of agricultural and food production, the creation of mutually accepted standards might be highly problematic, due to the current regulation framework, which is by both entities based on different traditions and rules. As a result of the diversity, there are different ideas and expectations from the governmental institutions which supervise the fulfilment of different standards and rules even though both parties try to achieve the same goals – to minimalize the health risk to consumers. Removal of duties without unification of standards would not help enhance the trade cooperation on both sides of the Atlantic. It is expected TTIP would keep a certain level

of protection on sensitive areas and products. Looking at previous attempts for unification of standards, there is evidence that it does not necessarily have to always be about lowering the level of standards to the most possible common degree. The certification of organic food can be used as a good example. The well-established European system helped the US system benefit from its features. If we weigh up the concerns about the compatibility of these approaches, it is necessary to stress the fact that the USA belong to a group of countries where many common principles for consumer security have already been implemented at the same level as in the EU. However, this is not the case of many other non-European countries, which export their products to Europe.

The chapter **on information and communication technologies** in the TTIP agreement does not apply to tariff elimination as in other sectors. Under TTIP, both sides of the Atlantic could try to create a single digital space which will promote innovation, boosting mutual trade and will not jeopardize the rights of users to protect personal data and will ensure the same quality of digital services on both sides of the Atlantic. The Internet environment in the EU is in many ways far more regulated than in the US, “the right to be forgotten” or with the higher level of privacy and restrictions on the use of personal data may be examples of this. Despite the fact that cooperation in the area of convergence of regulatory approaches in the digital world becomes more sensitive, there are many areas where we can find a match, without creating completely unnecessary new rules or, conversely, forfeiting the level of protection established in the EU. Benefits could be expected in consensus on less controversial topics such as electronic labelling of products and the issue of access to ICT for all user groups.

The pharmaceutical industry is for the US and the EU a key area of the economy, which in addition to benefits for the quality of human life also helps in developing new technologies and innovations. In the pharmaceutical industry under TTIP, crucial benefits in terms of eliminating customs duties are not expected, although convergence of standards, particularly in the area of goods manufacturing and clinical practice, which differ worldwide, may be. Analysis shows that the differences between the two procedures are not that significant to prevent their mutual recognition within the TTIP agreement. This could help further economic exchange in the pharmaceutical industry. Convergence of good manufacturing practice on both sides of the Atlantic could bring significant savings to pharmaceutical companies, which are now undergoing duplicative audits, which increase production costs. For some companies, it is so complicated to obtain authorisation that they rather refrain from exporting to the US, or European market. The results of economic modelling show a positive impact on the sector of the pharmaceutical industry, which could receive increased domestic production.

The TTIP agreement is expected to not only facilitate mutual trade, but in many ways to enhance access to both markets. The EU officially allows access to up to 85% of their **public procurement** to foreign entities, while in the US this share does not exceed 32%. A substantial segment of the US public procurement market continues to cover the exceptions under the treaty regime to the WTO GPA. The US provide, in some FTAs, a convenient mode of access to public contracts. For instance, according to the WTO GPA mode, at the federal level, the US must open the public procurement of goods and services that exceed the value of 204,000 USD to foreign entities. However, a significantly lower minimum threshold applies to a range of FTA partners (25,000 USD for deliveries of goods from Canada, or 79,507 USD for the supply of goods and services from Mexico, Australia, Colombia and Singapore). In the case that TTIP is successful, EU suppliers could access the

public procurement market in the US in a wider range than before and at the sub-federal level too. Consequently, a higher supply of goods, services and construction works for US public procurement would lead to an increase in production and contracting services in the EU. Czech companies interested in public procurement contracts in the US are particularly engineering companies (supplying rail vehicles) and potentially also firms in the construction sector. The Czech Republic has a profile as a significant exporter of medical devices. For companies in this sector it would be easier to apply for public procurement, which could open new business opportunities for them. The provisions of opening up public procurement, in particular the sub-federal level in the US, may be legally difficult with regard to the fiscal sovereignty of the states of the USA. It is therefore appropriate when agreeing on this, that the opening of sub-federal level procurement would provide appropriate legal guarantees that will be legally binding.

Negotiations on the TTIP agreement come at a time when the EU still has not concluded an internal debate on investment policy and a reflection of the new EU exclusive competence in matters of foreign direct investment. The USA have a bilateral agreement on protection of investments with nine of the 28 EU member states. These deals are agreements signed with the countries of the former Eastern bloc in the nineties. The preservation of these agreements is defined in EU Regulation no. 1219/2012 and the Czech Republic is also bound in its agreement with the US. After TTIP enters into force, the Czech Republic would, under EU Regulation no. 912/2014, against the US cease to be liable for damage to investors, which could possibly result from the fulfillment of obligations arising for the Czech Republic from EU law (for example, if the Czech authorities implemented EU regulations). In such situations, it would become an EU responsibility, including litigation, its costs and any final financial compensation.

The study also analyzes specific sectors and introduces the first estimations of the possible impact of the TTIP agreement on the Czech Republic's economy. **The results of econometric estimates** and the Computable General Equilibrium (CGE) simulations work with a comparative static framework and the elimination of customs duties and suggest a small aggregate impact. In connection with the adoption of the TTIP agreement, no significant negative consequences for the so-called deflection of trade or changes in existing foreign trade orientation towards the Czech markets within the EU are expected. Significant (however, still a low percentage) changes may occur in production / export / import at the level of individual sectors. Without knowing the final text, and how the agreement will be implemented, the estimates at the sectorial levels are only very approximate. The most significantly affected (if it will not hinder the unfinished liberalisation of non-tariff measures) are the sectors with the highest level of protection (agriculture and food processing, textile and leather industries). The used models are based on historical data and therefore cannot take into account any future opportunities that the conclusion of TTIP eventually opens. Economic theory shows that in liberalizing trade, it develops not only more intensively but also more extensively in nature. Removing existing barriers of transatlantic economic cooperation may lead to significantly higher positive impacts, particularly on small and medium businesses.

The total impact on the Czech population can be demonstrated by using the so-called equivalent variations that express how much the situation before the conclusion of the TTIP agreement would have higher average incomes of the population, in order to benefit from consumption of the same level as after its conclusion. According to this indicator, the

elimination of tariffs through TTIP has the potential to bring the population of the Czech Republic an overall increase in wealth of up to 32 million USD every year, which is not much. This, however, confirms previous findings about the likely positive but relatively small impact on the Czech economy. Higher potential results offer a s**cenario combining very ambitious assumptions about the elimination of customs duties, together with a decline in import prices, in the context of the limitations of non-tariff barriers, by 20%**, by which the Czech population could annually generate a wealth increase of 900 million USD. This scenario, however, is to be regarded as very optimistic, because not many sectors can achieve a significant reduction of the burden.

In connection with the conclusion of TTIP, the Czech Republic has the potential to achieve a slight increase in demand for labour, which should be reflected either in a slight increase in employment, or by small wage increases. With incomplete liberalisation, the positive impact of TTIP would rapidly decline.

Fiscal impacts will consist of a slight increase in real income as a result of that slight increase in real GDP and real income of households. The real direct impact of the elimination of tariffs on the Czech state budget is negligible, since a significant portion of customs revenues is directed to the common EU budget and member states of the amount withdrawn leaving only 25% (to cover related costs), this proportion was for 2014-2020 further reduced to 20%.

In terms of the Czech position in TTIP negotiations, it is evident there is a relatively large degree of similarity between the interests of the major European exporters (especially Germany) and the Czech Republic. Therefore, it appears unlikely that, in general, TTIP would adopt solutions unfit for the Czech economy.

Comparative-static estimates of the benefits of TTIP are relatively low, but it is still potentially the most beneficial way of using trade policy to contribute to the growth of European economies. Alternatives in the form of other possible FTAs would most likely lead to either lower positive macro-impacts or higher risks or are currently unrealistic. Similarly, an alternative to relying on the successful conclusion of the Doha round of WTO negotiations does not seem to be currently available.

Vyhodnocení makroekonomických efektů na českou ekonomiku

Vilém Semerák, Michal Paulus

Pokud není vyznačeno jinak, výsledky odpovídají informacím a datovým zdrojům dostupným k 31. 8. 2015.

4 Krátké netechnické shrnutí výsledků

Počátek vyjednávání o TTIP v roce 2013 je možno chápat jako organické pokračování předchozích pokusů či jako logickou snahu vyplnit mezeru v množství liberalizačních dohod, kterých se Evropská unie účastní. Vyjednávání stále nebyla ukončena, takže pokusy vyhodnotit dopady na EU, USA či další země jsou nutně do velké míry předběžné a také neúplné. Již nyní je však jasné, že případná dohoda sice povede k eliminaci prakticky všech zbývajících tarifních překážek, ale že oblasti, které budou pro úspěch jednání i pro budoucí dopady dohody klíčové, budou odlišné (netarifní opatření, přístup k veřejným zakázkám, pravidla týkající se řešení investičních sporů).

Diskuse dopadů v této studii začíná popisnou analýzou dostupných dat o vzájemné obchodní výměně (zboží i služby) v tradičním statistickém pojetí i z pohledu přidané hodnoty a vzájemných investičních aktivit.

Analýza prezentovaná v tomto textu vychází ze třech základních přístupů, z nichž všechny patří mezi tradiční přístupy analýzy dopadů podobných iniciativ. Konkrétně jde o:

i) Gravitační modely mezinárodních obchodních vztahů, které umožňují vyhodnotit jednak dopady dříve uzavřených FTA, jednak mohou poskytnout nástin budoucího potenciálu obchodu mezi ČR (či dalšími evropskými zeměmi) a USA.
ii) Základní input-output analýzu, která díky zmapování mezisektorových vztahů umožňuje vyhodnotit dopady změn exportů do USA na navazující sektory české ekonomiky (a např. na zaměstnanost v nich).
iii) Modely typu Computable General Equilibrium (CGE), které dále rozšiřují informace z input-output tabulek o odhad možných reakcí spotřebitelů i firem na změny relativních cen a příjmů souvisejících s uzavřením dohody. Analýza dopadů vycházela z několika základních scénářů, což umožňuje vyhodnotit i citlivost výsledků na předpokládaný rozsah liberalizace.

Základní výsledky je možné shrnout takto:

i) Z input-output dat a z existujícího rozsahu exportu z ČR do USA (2,2 % celkových českých exportů v roce 2014) je možné vyvodit, že k dosažení viditelných makroekonomických dopadů na celkovou produkci, zaměstnanost, či blahobyt by bylo nutné velmi vysoké zvýšení exportů do USA.
ii) Z gravitačních modelů je možné odvodit, že samotný vliv FTA na obchod zúčastněných zemí bude nižší, než jaký by byl nutný k dosažení výrazných dopadů v analýzách z bodu (i).
iii) Výsledky CGE analýzy, která explicitně bere v úvahu nepřímé obchodní vztahy a závislosti a která se snaží o co nejkomplexnější zahrnutí možných reakcí domácností i firem na novou situaci, předchozí dva body potvrzují. Je velmi nepravděpodobné, že by TTIP měla na ČR negativní makroekonomické dopady. Podle výsledků by v případě eliminace cel mělo dojít k malému zvýšení blahobytu reprezentativní české domácnosti, malému nárůstu reálných mezd a nedošlo by ke zhoršení obchodní bilance.

Výsledky ekonometrických odhadů a zejména CGE simulací pracujících s komparativně statickým rámcem a eliminací cel naznačují tak malé agregátní dopady, že je lze v řadě případů spíše označit jako pozitivní nulu. Nedojde ani k negativním dopadům souvisejícím

s tzv. odklonem obchodu (trade diversion), ani k výrazné změně zahraničněobchodní orientace ČR směrem od EU.

K výraznějším (řádově však také maximálně několikaprocentním) změnám může dojít v produkci/exportech/importech na úrovni jednotlivých sektorů. Bez znalosti finálního textu a způsobu implementace dohody jsou však odhady na sektorové úrovni jen velmi přibližné.

Nejvýrazněji zde (pokud tomu však nebude bránit nedokončená liberalizace netarifních opatření) budou změnám vystaveny sektory s dosud nejvyšší mírou ochrany (zemědělství a potravinářství, textilní a kožedělný průmysl).

Posouzení reálných dopadů dohody je limitováno také skutečností, že použité modely vychází z historických dat, a nemohou tedy zohlednit všechny budoucí příležitosti. Ekonomická teorie přitom ukazuje, že k rozvoji obchodu při liberalizaci dochází nejen intenzivní, ale i extenzivní formou. Rezervy, které se v této oblasti nacházejí, mohou mít výrazně vyšší dopady zejména na malé a střední firmy.

Z hlediska postoje ČR k vyjednávání je zajímavým zjištěním poměrně velká míra podobnosti mezi zájmy hlavních evropských exportérů (zejména Německa) a ČR. Z tohoto důvodu se nezdá být pravděpodobné, že by v obecné rovině byla v rámci TTIP přijata řešení nevhodná pro českou ekonomiku.

Výsledky dále ukazují, že TTIP se zřejmě bude spíše doplňovat s projektem TPP, tedy že při úspěšné transatlantické liberalizaci dojde k dalšímu zmírnění případných (relativně nízkých) negativních dopadů souvisejících se snazším přístupem dalších zemí TPP na americký trh. Další vyjednávané FTA či ty, které jsou postupně uváděné v platnost (DCFTA s Ukrajinou), se nezdají mít na případné dopady TTIP další významnější vliv.

Ačkoli jsou komparativně-statické odhady přínosů TTIP poměrně nízké, stále se zřejmě jedná o potenciálně nepřínosnější způsob, jak prostřednictvím obchodní politiky přispět k růstu evropských ekonomik. Alternativy ve formě dalších možných FTA by s největší pravděpodobností vedly buď k nižším pozitivním makroekonomickým dopadům či vyšším rizikům, nebo jsou v současné době nereálné. Podobně varianta ve formě spoléhání se na úspěšné zakončení jednacího kola WTO z Doha se nezdá být v současné době dostupná.

5 Doporučení a shrnutí (za makroekonomickou část) v bodech:

1. Samotná eliminace tarifních bariér sice nepředstavuje pro ČR významná rizika, ale vedla by jen k velmi omezeným pozitivním dopadům na blahobyt kvůli již dosažené míře liberalizace.
2. Snížení netarifních bariér může otevřít další prostor pro strukturální změny i posun v liberalizaci. I zde jsou však dramatické pozitivní (a ještě více dramatické negativní) dopady nepravděpodobné. Nejaktuálnější odhady velikosti NTB jsou jednak relativně střízlivé, jednak se i zde největší překážky objevují v sektorech méně typických pro české exporty („potraviny a nápoje“ či „finanční služby“).
3. Nelze přehlížet skutečnost, že obchod mezi ČR a USA je ovlivněn i řadou reálných překážek, jichž se liberalizace bezprostředně nedotkne. Specifická geografická pozice, která s některými z těchto bariér souvisí, však současně umožňuje některé z těchto omezení kompenzovat díky intenzivním vazbám na exportně silnou německou ekonomiku.
4. Největší prostor pro liberalizaci (ať z pohledu tarifních či netarifních bariér) se nachází v odvětvích, která nejsou typickými exportními sektory české ekonomiky (zemědělské výrobky a potraviny).
5. Celkově je možné očekávat, že TTIP by měla mírně zvýšit českou životní úroveň a také by měla mít mírný pozitivní dopad na fiskální situaci české ekonomiky.
6. Sama o sobě však dohoda TTIP podstatně nezmění orientaci české ekonomiky na existující hlavní obchodní partnery.
7. TTIP ve formě odbourání překážek vzájemného obchodu nepředstavuje významné riziko ani pro české zaměstnance. Celková změna poptávky po kvalifikované i méně kvalifikované pracovní síle má kladné znaménko. Výsledkem by tak byla kombinace mírného zvýšení zaměstnanosti a růstu mezd. TTIP sice povede k určitým nárokům v podobě změny struktury zaměstnanosti, dopady na mobilitu pracovní síly jsou však pod úrovní běžných přesunů pracovních sil, které se každoročně odehrávají.
8. I když jsou komparativně-statické odhady přínosů TTIP poměrně nízké, stále se zřejmě jedná o potenciálně nepřínosnější a nejdostupnější způsob, jak prostřednictvím obchodní politiky přispět k růstu evropských ekonomik.
9. Český obchod s USA je nutné zasadit do kontextu mezinárodní dělby práce v rámci hodnotových řetězců. Ke změnám českého zahraničního obchodu tak bude docházet i nepřímo, tedy prostřednictvím zvýšeného vývozu polotovarů do jiných zemí, než jsou USA, a zvýšenými dovozy polotovarů z třetích zemí (včetně například Číny). TTIP tak není v rozporu ani s dalším rozvojem obchodu s Čínou. Iniciativy typu 16+1 či OBOR mohou být s TTIP komplementární.
10. Z hlediska struktury obchodu s USA je ČR v rámci EU nejpodobnější německé a švédské ekonomice. S ohledem na druhý obdobný faktor, kterým je silné zapojení ČR do mezinárodních hodnotových řetězců s výraznou rolí německých subjektů, je tedy možné usoudit, že většinu ekonomických preferencí a pozic v dalším vyjednávání ČR sdílí právě s Německem. Je proto nepravděpodobné, že by vyjednávání o TTIP na úrovni EU vedlo k přijetí řešení nevýhodných pro ČR. Vhodnou strategií pro další postup se zdá být užší spolupráce a konzultace s Německem a institucemi visegradských zemí.
11. Ke zpřesnění odhadů budoucích dopadů na českou ekonomiku by výrazně přispělo, pokud by byla dostupná podrobnější data o fungování českých exportérů a také pokud by byla provedena detailní kvantifikace vlivu netarifních bariér na české firmy.

6 Česká republika v rámci budoucí TTIP: SWOT analýza

Silné stránky ČR:

- Stabilní ekonomická, bezpečnostní a politická situace;
- Vysoká míra integrace v mezinárodních hodnotových řetězcích;
- Věcné vztahy na úrovni tripartity a s tím související stabilní podnikatelské prostředí.

Slabé stránky ČR:

- Dosažený stupeň institucionálního rozvoje;
- Nedobudovanost efektivní infrastruktury spojující země angažované ve středoevropských výrobních řetězcích;
- Slabší investice do výzkumu a vývoje;
- Nedostatečně kultivované a rozvinuté hodnoty se vztahem ke skutečnému podnikání („entrepreneurship“);
- Jazyková vybavenost českých firem a podnikatelů.

Příležitosti pro ČR:

- Snazší přístup na trh USA a s tím související vyšší exportní aktivita;
- Možné mírné zvýšení atraktivity ČR pro zahraniční investice navázané na exportní hodnotové řetězce s aktivitami napojenými na trh USA;
- Možnost vzniku nových hodnotových řetězců, které by zahrnovaly úspěšné inovátory mezi evropskými zeměmi i ČR, a které by tak mohly ČR umožnit další posun směrem k ekonomice zaměřené na inovace a vyšší přidanou hodnotu;
- TTIP může pomoci zkompenzovat mírné relativní znevýhodnění českých/evropských exportérů související s liberalizací v rámci TPP.

Rizika pro ČR, na které je vhodné se zaměřit:

- Je nutno zabránit zneužití změn v oblasti netarifních bariér k reálnému zpřísnění či zneprůhlednění regulace;
- ČR by se měla vyhnout zavádění striktnějšího přístupu k ochraně práv duševního vlastnictví typického pro USA (včetně softwarových patentů);
- Snaha o dohodu v rámci TTIP by neměla znamenat konec zájmu o WTO/Doha a multilaterální liberalizaci;
- Rizikem je i (neo)merkantilistická interpretace TTIP jako případné hrozby pro nezúčastněné země. Reálná ekonomická data ukazují, že se jedná především o riziko v rovině rétorické, i tak však může zbytečně komplikovat vztahy se zeměmi typu Číny. Na tuto problematiku by se měla zaměřit adekvátní diplomatická aktivita vůči nezúčastněným zemím.

7 Několik poznámek ke struktuře a stylu studie

Následující kapitola představuje pouze část celkové analýzy zaměřené na možné dopady TTIP na českou ekonomiku, a sice úsek, který se zabývá pouze vyhodnocováním makroekonomických dopadů. Nejsou v něm tedy až na výjimky diskutovány konkrétní případy netarifních bariér či případové studie dopadů na jednotlivé české exportéry. Stejně tak nejsou v této části podrobeny analýze odlišnosti v kvalitativních standardech, právní regulaci či např. přístupu k ochraně práv duševního vlastnictví – těmto a dalším souvisejícím (a důležitým) otázkám se budou věnovat následující oddíly.

Účelem této kapitoly je tedy vysvětlení přístupů, prostřednictvím kterých lze vyhodnocovat makroekonomické dopady uzavření dohody TTIP, a prezentace výsledků předběžné aplikace vybraných metod.

Je nezbytné upozornit, že posuzování dopadů TTIP na ČR i výsledná studie se hned ve třech podstatných ohledech liší od podobných analýz publikovaných v minulosti:

1. Odhady probíhají v době, kdy zdaleka není jasné, jak přesně bude výsledná dohoda vypadat a v jakém časovém horizontu budou její jednotlivá ustanovení (zejména u citlivých otázek) implementována. Totéž navíc platí i o iniciativách a dohodách, které s výslednými dopady TTIP mohou souviset (TPP, OBOR atd.). Metody i způsoby prezentace výsledků se tak musely přizpůsobit faktu, že se jedná spíše o předběžné mapování prostoru pro posouzení možných dopadů liberalizace vzájemného obchodu mezi EU a USA. Předpoklady, ze kterých tato studie vychází, se mohou výrazně lišit od finálního znění dohody. Výsledky je proto nutno interpretovat nikoli jako přesné kalkulace budoucích dopadů, ale jako snahu identifikovat způsoby možného působení dohody na ČR. Tento faktor je důležitý zejména při hodnocení dopadů na konkrétní sektory, které budou ve finále velmi citlivé na konkrétní absolutní i relativní míru redukce cel a netarifních bariér.
2. Velmi odlišný bude zřejmě i profil řady budoucích uživatelů/čtenářů studie. Na rozdíl od mnoha podobných dohod sjednávaných v minulosti (např. s Koreou či Kanadou) právě dohoda TTIP vzbudila velkou pozornost neodborné veřejnosti. Z tohoto důvodu tento text obsahuje i dodatečné části jako např. stručné seznámení s tím, jak tarifní a netarifní nástroje (a jejich odbourávání) fungují a jaké dopady má tento typ liberalizace obchodních vztahů podle současné ekonomické teorie na zúčastněné ekonomiky.
3. S předchozím bodem souvisí i značná nedůvěra k dříve prezentovaným výsledkům, která se objevuje mezi některými kritiky TTIP. Z pohledu autorského kolektivu je určitá míra skepticismu k oficiálním názorům přirozená, proto byla pro účely kontroly či poskytnutí alternativního pohledu do textu pro každou z metod odhadu dopadů zařazena zvláštní aplikovaná metodická sekce „toolbox“, která obsahuje další praktické detaily a tipy, které by měly usnadnit replikaci či ověření výsledků této studie. Výsledný text po zohlednění těchto tří faktorů obsahuje i informace, které přesahují rámec čistě ekonomické studie. Text byl koncipován tak, aby byly jednotlivé kapitoly relativně nezávislé a aby možné vybrané části (např. teoretické základy analýzy dopadů tarifních/netarifních opatření) při čtení textu bez větších problémů vynechat.

8 Úvod

Projekt TTIP je se přímo týká 29/30 zemí,[1] které vytváří přibližně 46 % celosvětového HDP (WDI Database, 2013) a mají více než 25% podíl na celosvětových exportech a přes 30% účast na globálních dovozech (WTO Trade Statistics, 2014). Podobná čísla přitahují velkou pozornost a mohou logicky vést ke značným pozitivním (i negativním) očekáváním. Tento oddíl má za cíl představit odhady možných agregátních dopadů této dohody na ČR a přiblížit metodiku, prostřednictvím které bylo těchto posudků dosaženo.

Vyjednávání o TTIP stále nebyla ukončena, takže pokusy vyhodnotit její důsledky pro EU, USA či další země jsou nutně do velké míry předběžné a neúplné. Již nyní je však jasné, že případná dohoda sice povede k eliminaci prakticky všech zbývajících tarifních překážek, ale že oblasti, které budou pro úspěšné uzavření jednání i pro budoucí dopady dohody klíčové, budou odlišné (netarifní opatření, přístup k veřejným zakázkám, pravidla týkající se řešení investičních sporů). Jedná se tedy o témata, ve kterých je zatím míra dosaženého/dosažitelného pokroku nejasná.

Předkládaná analýza je postavena na třech doplňujících se typech metodiky: input-output analýza, ekonometrické gravitační modely a komplexní CGE modely obchodních vztahů. Vzhledem k nejasnostem ohledně finálního znění dohody v řadě oblastí je analyzován spíše prostor pro možné a pravděpodobné efekty. V rámci studie je prezentován i přehled relevantní ekonomické teorie, ze které je možné odvodit obecné trendy vývoje po dosažení dohody o další liberalizaci.

V souvislosti s dohodou, vyjednávacím procesem a možnými důsledky je vhodné připomenout čtyři základní faktory, jejichž plné zohlednění může výrazně přispět ke správné interpretaci výsledků této studie:

1. **Relativně vysoká existující míra (a forma) liberalizace přístupu na trhy EU/USA a přitom nízká role USA v obchodu evropských zemí**

Vzájemné tarifní bariéry a dokonce i některé netarifní překážky byly již do velké míry odstraněny. Přesto v roce 2014 české vývozy do USA (největšího světového importéra) podle tradiční metodiky činily „jen“ 2,4 % celkových českých exportů. To naznačuje, že reálné faktory (vzdálenost geografická i kulturní) a zbývající netarifní omezení mají na český export poměrně výrazný inhibující vliv, který nemusí být jednoduché zmírnit. Tato skutečnost také indikuje existenci relativně malého prostoru jak pro pozitivní, tak pro některé tradiční negativní efekty tvorby zón volného obchodu. Výrazné dopady se mohou projevit v jednotlivých sektorech či „tržních nikách“, ty však mohou být na stupni podrobnosti, která je pod rozlišovací úrovní makroekonomických modelů.

2. **Historická zkušenost s obchodní liberalizací v jednáních EU-USA**

Důvodem, proč dohoda typu TTIP nebyla uzavřena již dávno, je mimo jiné skutečnost, že USA na rozdíl od zemí západní Evropy po dlouhou dobu preferovaly rámec multilaterální obchodní liberalizace a vytváření zón volného obchodu (FTA) pokládaly za přežitek.

[1] Jedná se o 28 členských zemí EU spolu s USA. Stále není uzavřena otázka zapojení Turecka, které má s EU celní unii.

Do doby, než se postoj USA změnil (90. léta), došlo jednak k výraznému zvýšení vzájemné otevřenosti trhů EU a USA díky GATT/WTO, jednak se s prohlubující evropskou integrací a koncem studené války výrazně změnily priority evropských zemí. Paradoxně se tak stalo, že USA jako někdejší hlavní spojenec a díky Marshallovu plánu i jeden z iniciátorů procesů, které vedly k evropské integraci, zůstaly jednou z mála zemí světa, která nemá vyjednanou nějakou formu preferenčního přístupu na trhy EU (a naopak).

TTIP není prvním pokusem o selektivní zintenzivnění ekonomických vztahů mezi USA a evropskými zeměmi. V posledních dvou dekádách se objevily na společných jednáních návrhy a iniciativy s názvy jako „Transatlantic Marketplace“, „Transatlantic Economic Partnership“ či „Transatlantic Business Dialogue“. Žádný z nich však ve výsledku nevedl k výraznějšímu průlomu či k inkrementálním změnám v odbourávání některých netarifních opatření, maximálně k dohodě o budoucí spolupráci.

Návrh na vytvoření TTIP v roce 2013 je možno chápat jako organické pokračování předchozích pokusů. Zvláště pokud by se nepodařilo dojednat výraznější odstranění netarifních bariér či např. zlepšení přístupu k vládním zakázkám, bude možné dohodu interpretovat jako prostou snahu vyplnit mezeru v množství liberalizačních dohod, kterých se EU účastní, a tudíž spíše jako narovnání podmínek než jako poskytnutí nějaké nové výrazné a asymetrické výhody firmám a občanům v EU i USA.

3. Závislost kvantitativních odhadů na dostupnosti (historických) dat

Ekonometrické modely i ekonomické simulace nutně vychází z dostupných dat. Mohou tedy opomíjet dopady, které jsou v přístupných datech obtížně dohledatelné (obchod službami) a zejména ty, které se týkají budoucích příležitostí v nových oblastech (nové výrobky, služby, případně celé nové sektory) či firem, které doposud o přímých ekonomických vazbách s USA neuvažovaly. Zamýšlená hloubka liberalizace by např. měla přispět ke snížení prahu, který v minulosti mohl omezovat zájem zejména malých a středních firem z ČR o získání přístupu na americký trh. Tyto možnosti budou předmětem analýzy ve druhé části studie, ve výsledcích kvantitativních odhadů však nejsou přímo zahrnuty.

4. Závislost reálných budoucích dopadů na řadě faktorů, které nemusí být pod přímou kontrolou současných vlád či podnikatelů, či mají jen velmi volný vztah k obchodní politice.

Využití prostorou pro příležitosti (i vznik možných rizik) bude v budoucnosti reálně záviset na konkurenceschopnosti a motivaci firem působících v ČR i na řadě dalších faktorů. S nevhodnou hospodářskou politikou či v situaci, kdy ochota podnikatelů iniciovat nové projekty bude ochromena nejistotou a pesimismem, mohou být dopady extrémně nízké. Aktuální ekonomický výzkum ukazuje, že pro řadu zemí, které se svojí institucionální kvalitou mohou podobat ČR, je exportní výkonnost často více závislá na parametrech domácího podnikatelského a institucionálního prostředí než na obchodní politice.[2]

[2] Příkladem může být např. práce (Institutions, Infrastructure and Trade, 2013), která poukazuje na význam institucionálních parametrů ekonomiky a roli přístupu k infrastruktuře v méně vyspělých zemích. Pouze zlepšení přístupu na trh bez ošetření těchto dalších významných parametrů nemusí stačit k podstatnému zlepšení exportní výkonnosti.

9 Základní zmapování prostoru pro možné dopady TTIP

Pro předběžné kvantitativní vyhodnocení dopadů dohody je nutné mít k dispozici informace o rozměru a kvalitě jednotlivých typů ekonomických vazeb mezi ČR a USA. V této části jsou proto prezentovány základní údaje o obchodní výměně zboží a služeb, investičních vztazích i o základních rysech přístupu k uzavírání FTA, které mohou být pro vyhodnocení relevantní.

9.1 Význam obchodních vazeb na USA: porovnání ČR versus ostatní země EU

Výjimečně důležitou roli má trh USA jen pro několik málo zemí EU: Irsko (v roce 2014 přes 22% podíl), Velkou Británii (12%) a Německo (8,5%). U dovozů je situace obdobná, opět je na prvním místě Irsko (téměř 11%), pak Malta (8,1%) následovaná Velkou Británií (7,8%).[3] Z pohledu celé EU představovaly USA 6,7 % vývozů a 4,5 % dovozů.[4] Z Graf 1, kde je ČR vyznačena červeně, je jasně zřetelná nižší přímá propojenost českého a amerického trhu, než je typické pro výše zmíněné země. Do určité míry tento závěr koriguje role Německa, které vzhledem k celkové velikosti svého exportu do USA a své roli v českém zahraničním obchodě poukazuje na nutnost analyzovat nepřímé obchodní vztahy.

Graf 1: Podíl USA na importech (horizontální) a exportech (vertikální osa) členských zemí EU (2014)

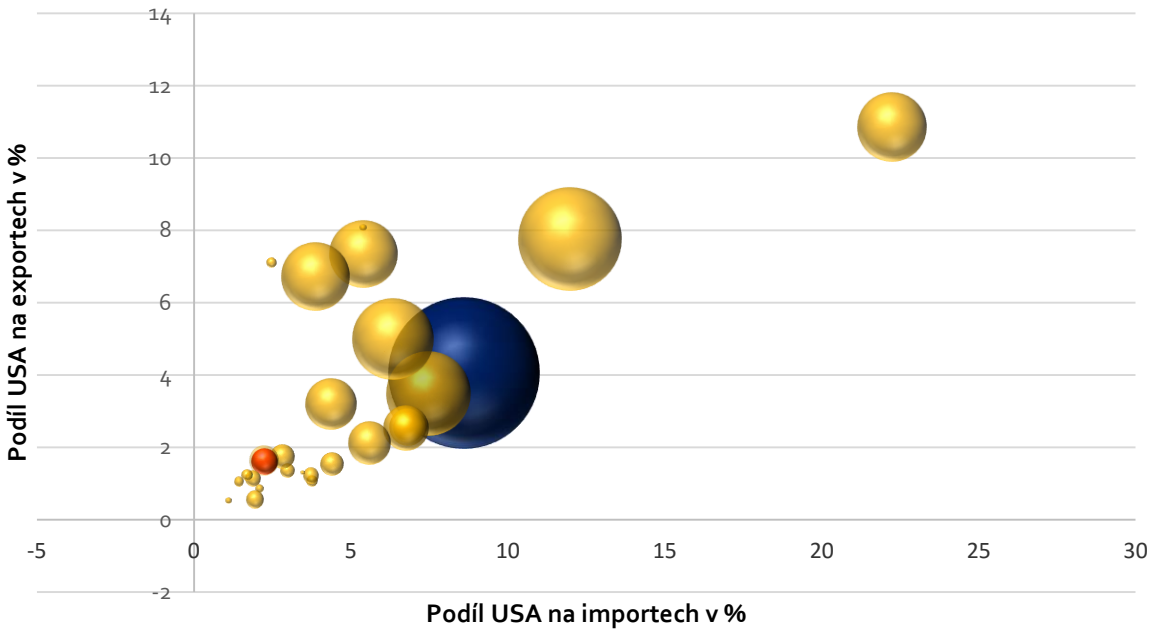

[3] Celá tabulka je v příloze č. II.

[4] Toto číslo srovnává obchod s USA s celkovými obchodními aktivitami zemí EU, tj. není očištěno o vnitrounijní obchodní toky.

9.2 Ekonomické vztahy s USA z pohledu běžného účtu české platební bilance

Tabulka 1: Běžný účet s USA v roce 2014

mil. CZK	Kredit	Debet	Bilance
BÚ celkem	***102409.5***	***105813.3***	***-3403.8***
Zboží	68924.5	65586.4	3338.0
Služby	27861.8	28387.8	-526.0
prvotní důchody	4838.1	10346.5	-5508.4
druhotné důchody	785.2	1492.6	-707.4

Zdroj: ČNB, běžný účet v teritoriálním členění

Graf 2 a Tabulka 1 zachycují aktuální (2014) roli USA v české ekonomice v poněkud širší perspektivě běžného účtu. Je z nich zřejmé, že ČR s USA dosahuje přebytkové bilance v obchodu se zbožím. Nicméně ve službách, a zejména pak v oblasti prvotních důchodů, vykazuje deficit, což je způsobeno odlivem zisků z přímých investic. ČR se tak jeví být relativně úspěšným přímým vývozcem zboží do USA, naopak je čistým dovozcem služeb a čistým příjemcem zahraničních investic ze Spojených států. Celkový běžný účet platební bilance s USA je tak i přes značný příspěvek přebytkové obchodní bilance negativní. Tento výsledek je značně odlišný od struktury vztahů s hlavním ekonomickým partnerem ČR, tedy EU – v případě EU-28 má ČR běžný účet kladný (+26,1 mld. CZK) a kladná je i položka služeb.

Graf 2: Běžný účet s USA v roce 2014 v porovnání s celkovým běžným účtem ČR (100 = celek%)

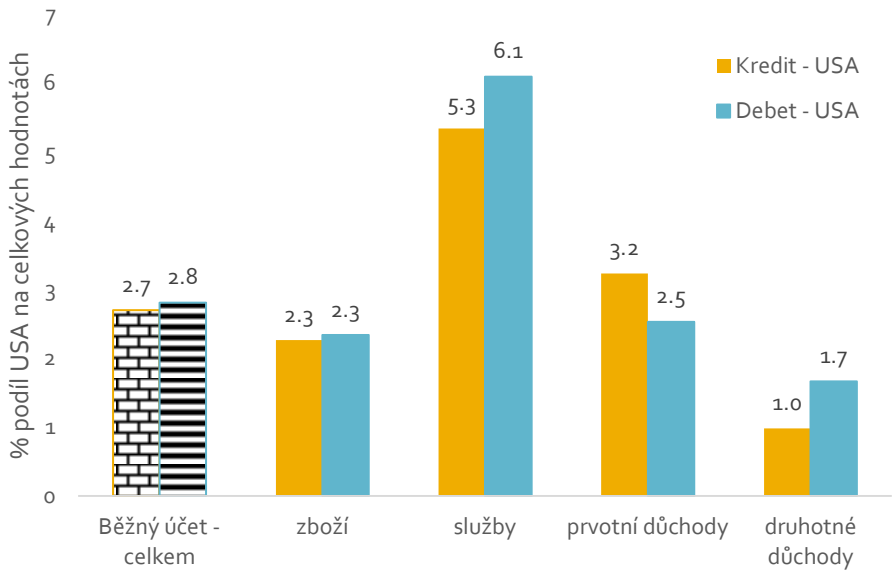

Zdroj: ČNB, běžný účet v teritoriálním členění

Relativní význam USA ve vztahu ke kreditním a debetním položkám celkového českého běžného účtu je znázorněn v Graf 2. Role Spojených států se ve většině položek pohybuje

mezi 2 a 3 %. Výjimkou jsou služby, kde je podíl USA dvojnásobný a kde také vzniká většina deficitu českého běžného účtu s USA.

9.3 Relativní význam obchodu s USA v tradičním pojetí: základní parametry

Tato sekce se věnuje především nejlépe statisticky podchycené části vzájemných ekonomických vztahů, což je i přes řadu dále zmíněných problémů obchod se zbožím popisovaný tradiční statistikou přeshraničních pohybů zboží.

Dle tohoto tradičního pohledu je podíl USA na českých vývozech i dovozech nízký, ČR patří mezi země zaměřené především na vnitrounijní obchod. Druhá největší ekonomika světa tak má z hlediska tradičně pojatých statistik[5] českých exportů zboží srovnatelnou či menší výslednou roli než například Belgie či Španělsko.

Graf 3: Teritoriální struktura českých exportů zboží, 2014

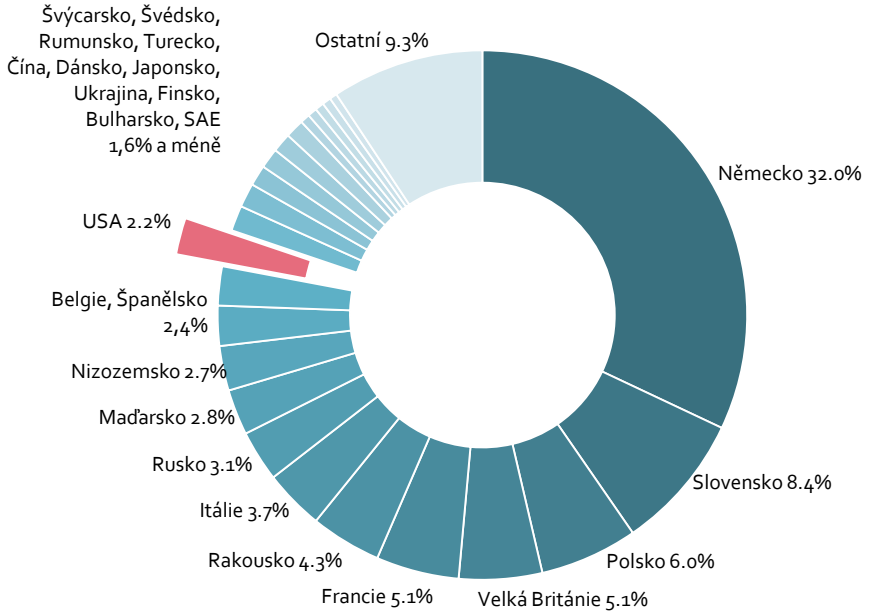

Zdroj: ČSÚ

Podobná teritoriální struktura obchodu není v rámci EU ničím výjimečným, ve skutečnosti je i v souladu s logikou tzv. gravitačního modelu (blíže viz kapitola 9). Také řada dalších členských zemí (pro srovnání opět Graf 1) má relativně malý podíl vývozů do USA na svém celkovém zahraničním obchodu, a to i přes relativně nízkou průměrnou celní ochranu amerického trhu.

[5] Přeshraniční statistika, která nebere v úvahu využití dovážených vstupů či naopak další použití polotovarů vyvážených z ČR.

9.4 Přidaná hodnota a nepřímé obchodní vztahy

Koncept sledování přidané hodnoty v zahraničním obchodě místo tradičních statistik o přeshraničních pohybech zboží získává v posledních letech čím dál tím větší oblibu i mezi laickými uživateli obchodních statistik. Důvodem je především snazší dostupnost dat, která jsou publikována ve formě tzv. TiVA databáze. Tento koncept se od tradičního pojetí liší tím, že jednak očišťuje vývozy od hodnoty dovezených polotovarů (a plateb za využité dovážené služby), jednak tím, že umožňuje sledovat další využití polotovarů exportovaných z ČR a analyzovat tak, zda reálně končí např. na německém trhu, kam byly primárně vyvezeny, či na trhu USA.

Využití dat typu TiVA by tak mělo nabízet podstatně relevantnější údaje, protože lépe vystihují reálnou závislost tvorby přidané hodnoty v ČR (včetně dopadů na trhy práce) na jednotlivých zahraničních trzích. Z koncepčního hlediska je jejich významným přínosem to, že zdůrazňují roli mezinárodní fragmentace tvorby přidané hodnoty, tedy skutečnost, že existuje jen velmi málo výrobků, které jsou kompletně vyrobeny pouze v rámci jedné ekonomiky.

Proč tedy není celá tato analýza postavena čistě na datech z TiVA? Důvod je dvojí:

1. Data z TiVA mají také určité nevýhody. Jedná se o údaje, které nejsou přímo založené na primárním sběru dat z celních statistik – mezi původními daty a publikovaným výsledkem stojí výpočet založený na často poměrně omezujících předpokladech. Jinými slovy, odvozená TiVA databáze poskytuje odhady, nikoli „oficiální statistiky“[6]. (OECD, 2015 str. 1) Vedlejším efektem metody odvození TiVA dat je navíc jejich nižší podrobnost (62 zemí, 18 sektorů) a aktuálnost (v říjnu 2015 byla zveřejněna data za rok 2011).
2. Použití TiVA databáze není jedinou, a v případě vyšších nároků ani ne nutně nejlepší možností, jak obdobný typ informace získat. TiVA data jsou odvozena ze systému input-output tabulek doplněného o informace o obchodních tocích a případně další údaje. Pokud podrobnější data chybí, často je využíván tzv. princip proporcionality.[7] Jde tak do značné míry o analogický postup k alternativám, kterými mohou být např. WIOD databáze (viz kapitola 10) či zejména aplikaci CGE modelů, které také obvykle používají vstupní data z IO tabulek (viz kapitola 11). Výsledky prezentované v těchto dvou kapitolách tak odpovídají (zejména pokud jde o dopady například na domácí poptávku po práci) svojí logikou a informačním obsahem datům z TiVA databáze.

Přesto je TiVA užitečným zdrojem a zejména pro možnost srovnání (a kontroly) s dalšími výsledky jsou v následující sekci prezentovány i nejaktuálnější závěry pro český zahraniční obchod.

9.4.1 Český zahraniční obchod a obchod s USA z pohledu TiVA statistik

Přinejmenším na první pohled vypadá role USA v českém zahraničním obchodě dle aktuální verze TiVA podstatně zajímavěji než v tradičně pojatých statistikách. Spojené státy sice nepatří k úplné špičce zemí s nejvyšším relativním rozdílem podílu na českých exportech dle

[6] Z tohoto pohledu by měla být TiVA databáze vnímána spíše jako užitečný nástroj pro získání širšího vhledu do charakteristiky a dopadů ekonomické globalizace.

[7] Zjednodušeně řečeno se předpokládá, že např. neznámá teritoriální struktura dovozů určitého vstupu je podobná struktuře dovozů za celou kategorii podobných vstupů (o níž je informace dostupná).

tradičního pojetí i TiVA,[8] i tak se však USA stávají z pohledu exportované přidané hodnoty třetím nejdůležitějším vývozním trhem pro ČR (viz Graf 4).

Realističtější vyhodnocení těchto dat vyznívá o trochu střízlivěji. Pro země na 2. -5. pořadí v žebříčku jsou rozdíly v podílech na českých exportech přidané hodnoty malé, zvláště vezmeme-li v úvahu náročnost předpokladů a dopočtů používaných pro odvození TiVA databáze.[9] S některými z hlavních tradičních obchodních partnerů navíc ČR propojuje síť vztahů, kterou lze spíše než jako mezinárodně fragmentovaný výrobní řetězec označit jako vícerozměrnou matici.[10] Realističtějším tudíž bude opatrný závěr ve formě dvou tezí:

a) Role USA v českých exportech je z pohledu přidané hodnoty výrazně vyšší díky nepřímým obchodním vztahům. Je možné, že USA jsou ve skutečnosti druhým až pátým nejdůležitějším obchodním partnerem ČR – i když stále s hlubokým odstupem za Německem.
b) K použitelným výsledkům je pro odhad dopadů TTIP nutno využít metody založené na zohlednění input-output vztahů, podobně jako u TiVA statistiky.

Graf 4: Porovnání role USA v tradičních statistikách a v TiVA, data za rok 2011.

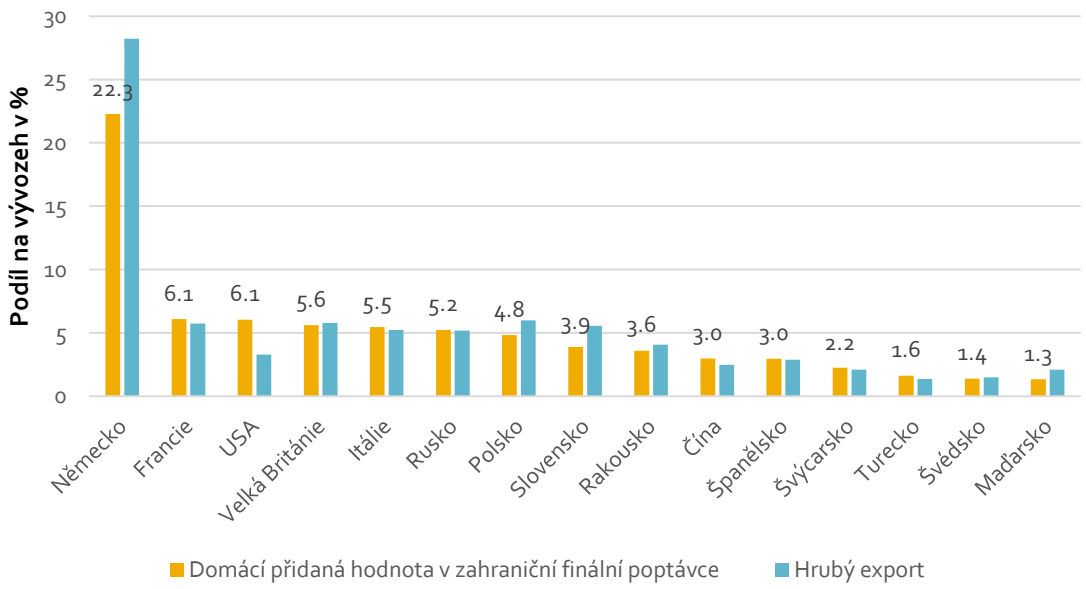

Zdroj: TiVA 2015

Statistické údaje založené na přidané hodnotě přináší i další informace relevantní pro vyhodnocování dopadů TTIP. ČR je podle aktuálních výsledků vysoce integrována do evropského hodnotového řetězce. Přes 45% hodnoty exportu je založeno na obsahu

[8] Tuto roli hrají vzdálené trhy, na které české firmy přímo exportují v malém množství. Na prvních místech jsou Chile, Kolumbie, Nový Zéland, Indonésie, Filipíny a Japonsko. Pro první tři z těchto zemí se jejich význam v TiVA statistikách proti tradičnímu pojetí zvyšuje na trojnásobek.
[9] Jde jak o již zmíněný předpoklad proporcionality, tak zejména o relativně nízkou úroveň detailu systému IO tabulek, na nichž jsou TiVA data postavena a která nemusí být vždy dostatečná k přesné identifikaci užití konkrétních polotovarů.
[10] Viz např. komplexní vztahy týkající se dodávek a užití polotovarů v automobilové produkci v ČR, Německu a na Slovensku.

dovezeném ze zahraničí. Tento efekt je zvláště patrný v již zmíněném sektoru výroby motorových vozidel a ve výrobě elektroniky/ICT, kde je podíl dováženého obsahu ještě vyšší (cca 2/3)[11]. Zhruba polovina hodnoty exportu byla založena na obsahu služeb, z čehož opět polovina byly služby zahraniční. Český import je tak z velké části tvořen dováženými zahraničními službami.[12]

9.5 Obchod zbožím: detailnější analýza tradičních statistik

I přes řadu nesporných výhod přístupů založených na analýze přidané hodnoty existují stále oblasti, kde je z hlediska logiky indikátorů či vzhledem k vyšší požadované míře podrobnosti nutno vycházet z tradičně pojatých zdrojů. Pokud mají být přesněji identifikovány výrobky s tzv. projevenými komparativními výhodami či analyzovány kvalitativní změny formou rozboru změn jednotkových cen, je nutné zvolit přeshraniční statistiku pohybu zboží či služeb. Tato sekce se proto věnuje porovnání zachycení vzájemného obchodu ve formě zrcadlových statistik a následně základní analýze těchto dat prostřednictvím tradičních indikátorů (indexy RCA, intenzity vnitroodvětvové směny, podobnosti exportních/importních struktur).

9.5.1 Zrcadlové statistiky, spolehlivost dat

Ze srovnání zrcadlových statistik českého obchodu s USA vyplývají určité diskrepance v číslech publikovaných národními statistickými institucemi, mírnější v případě českého vývozu do USA, výraznější v případě opačného toku, tedy rozdíly mezi dovozy z USA dle ČR a vývozy USA do ČR dle amerických institucí. Obchodní bilance ČR s USA byla podle obou typů zdrojů přebytková, byť velikost salda se výrazně lišila.

Tabulka 2: Porovnání zrcadlových statistik (2014)

Data z české strany	Data ze strany USA
Vývoz do USA (mil. USD)	**Dovoz z ČR (mil. USD)**
3 851	4 345
Dovoz z USA (mil. USD)	**Vývoz do ČR (mil. USD)**
3 718	2 302
Bilance dle ČR (mil. USD)	**Bilance dle USA (mil. USD)**
133	2043

Zdroj: COMTRADE

Podobné rozdíly nejsou ničím překvapivým, podílí se na nich celá řada faktorů od odlišného oceňování vývozů (FOB ceny) a dovozů (CIF ceny), přes vliv metodiky kurzových přepočtů, chyby a opomenutí, až k tzv. Rotterdamskému efektu, který způsobuje, že dovozy ze zemí mimo EU mohou být nepřesně „rozúčtovány“ mezi jednotlivé členské země. Informace o těchto diskrepancích (viz Tabulka 2) jsou zde uvedeny spíše kvůli perspektivě, s jakou je nutno vnímat přesnost dalších odhadů a propočtů založených na podobných vstupech, a také proto, že v minulosti podobné rozdíly v některých případech vedly k nedorozuměním při obchodních jednáních.

[11] Další informace buď v TiVA datech nebo v (OECD, 2015).
[12] Další informace buď v TiVA datech nebo v (OECD, 2015).

9.5.2 Specializace a komparativní výhody

Pro vyhodnocení možných dopadů liberalizace i pro kritické posouzení výsledků simulací je vhodné mít možnost srovnání s výsledky aplikace tradičních analytických konceptů používaných v oblasti zahraničního obchodu, zejména pak:

- Ukazatele projevených komparativních výhod (revealed comparative advantage, RCA);
- Indikátory role a významu vnitroodvětového obchodu (Grubel-Lloydovy indexy);
- Porovnání míry koncentrace, v tomto případě srovnání koncentrace českých exportů do USA s ostatními evropskými exportéry (Herfindahlův index).

Metodika použitých indikátorů vychází z doporučení WTO (WTO, 2012). Jedná se o standardní ukazatele používané při analýze obchodních toků. Detailnější informace k RCA poskytuje také Deardorff (Deardorff, 2011).

Jak ilustruje Graf 5, z pohledu statistiky českého zahraničního obchodu v klasifikaci SITC bylo v roce 2014 na dvojmístné úrovni SITC celkem 6 sektorů s více než pětiprocentním podílem USA na vývozu. Jednalo se o SITC 79 (Other transport equipment), 71 (Power generating machinery/equipment), 67 (Iron and steel), 59 (Chemical materials and products n.e.s.), 87 (Professional, scientific, and controlling instruments and apparatus n.e.s.) a 54 (Medicinal and pharmaceutical products).

Graf 5: Role USA v českých exportech, 2D úroveň SITC (podíl USA na celkovém vývozu sektoru v %)

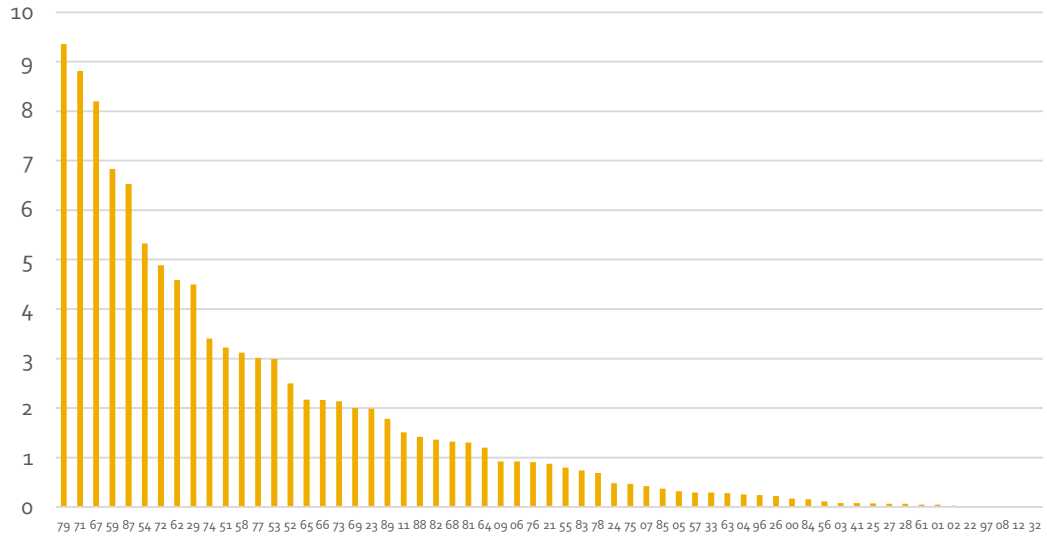

Zdroj dat: COMEXT

Prostřednictvím srovnání struktury českých vývozů do USA s vývozy celé EU na stejné úrovni detailu ve formě indexů projevených komparativních výhod (viz Graf 6)[13] lze díky tomuto mechanickému pravidlu na 2D úrovni identifikovat pět kategorií výrobků, ve kterých

[13] Index RCA je ve své tradiční podobě jen poměrem podílu vývozu daného výrobku na celkových vývozech ČR k poměru vývozu daného výrobku na celkových vývozech EU. Více viz (Deardorff, 2011), respektive pro normalizovanou podobu indexu (WTO, 2012).

se českému exportu daří lépe než zbytku EU. Jde o SITC 21 (Hides, skins and furskins, raw), 59 (Chemical materials and products n.e.s.), 29 (Crude animal and vegetable materials, n.e.s.), 67 (Iron and steel) a 79 (Other transport equipment).

Graf 6: Indexy RCA pro český vývoz do USA, 2014

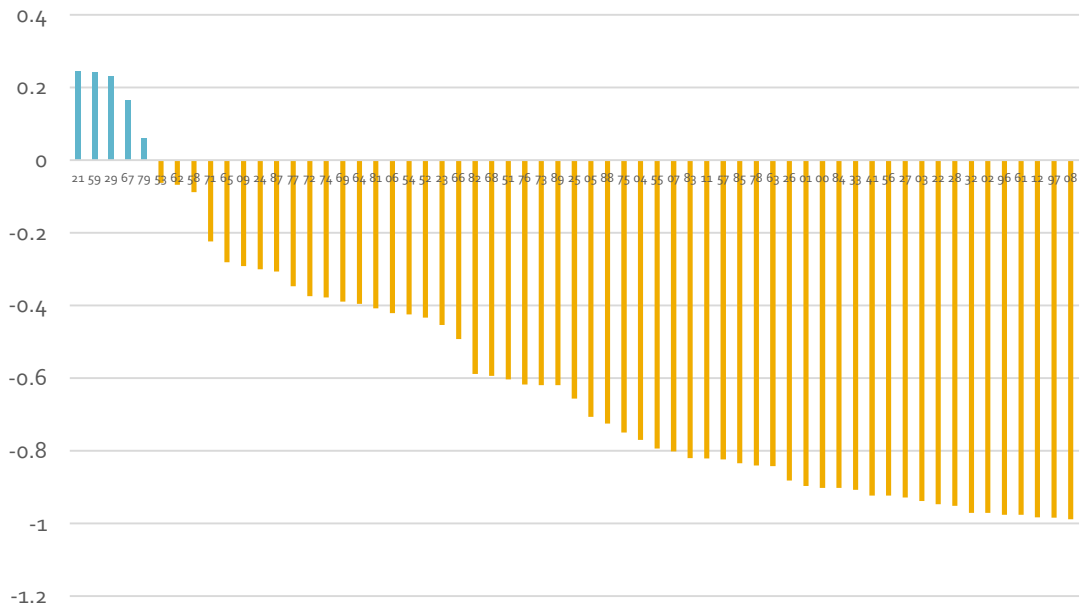

Zdroj: COMEXT

9.5.3 Míra koncentrace exportních a importních vztahů s USA

Pro země střední a východní Evropy je při exportech na mimoevropské trhy často typická poměrně vysoká míra koncentrace, tedy závislost na relativně malém počtu komodit (a relativně malém počtu firem tyto komodity exportujících).

Pro české exporty do USA tento závěr zcela neplatí. Při pohledu na počet nenulových kategorií v relativně detailní obchodní klasifikaci (HS6, Graf 7) či přímo na Herfindahlovy indexy exportní koncentrace (Graf 8) se jeví, že český export patří mezi relativně diverzifikovanější a podobnější exportním výkonům nejlepších evropských exportérů.

Z nižší exportní koncentrace také vyplývá další předběžný závěr – zdá se být méně pravděpodobné, že by v případě ČR existoval limitovaný, úzce definovaný rozsah produktů, na které je dobré se při vyjednávání zaměřit. V zájmu ČR by tak byla spíše poměrně široce pojatá liberalizace přístupu na trh USA. Tento závěr je dále posílen rolí nepřímého obchodu, tedy zapojením ČR do hodnotových řetězců zahrnujících především německé exportéry vyvážející do USA.

Graf 7: Hrubé porovnání nenulových položek v obchodu (HS6, 2014, propočet z dat COMTEXT)

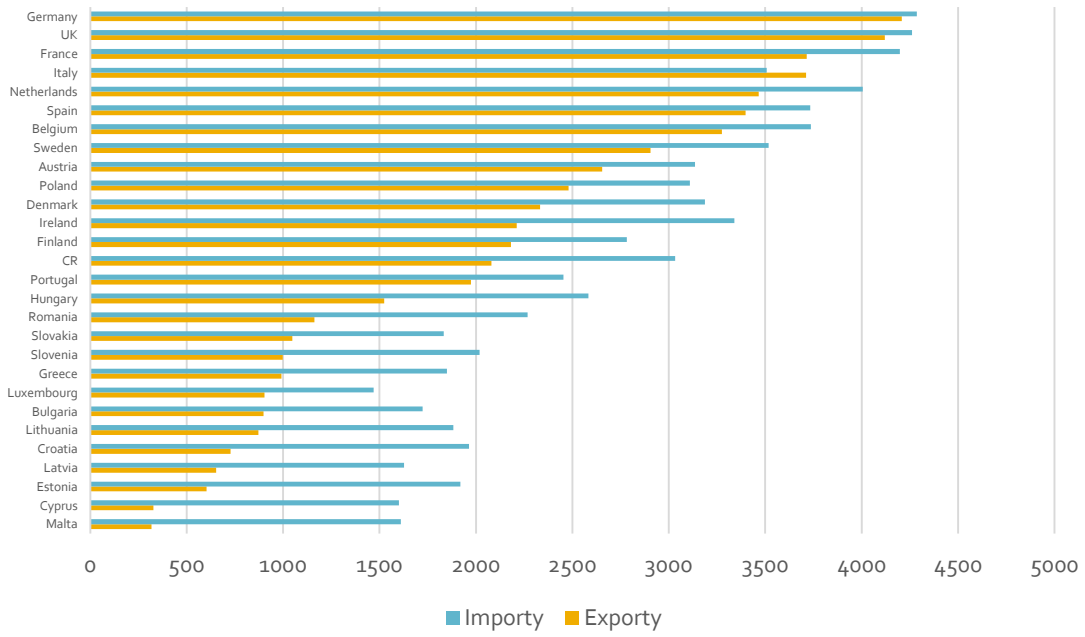

Graf 8: Koncentrace exportu (HS6, 2014, Herfindahlův index, propočet z dat COMEXT)

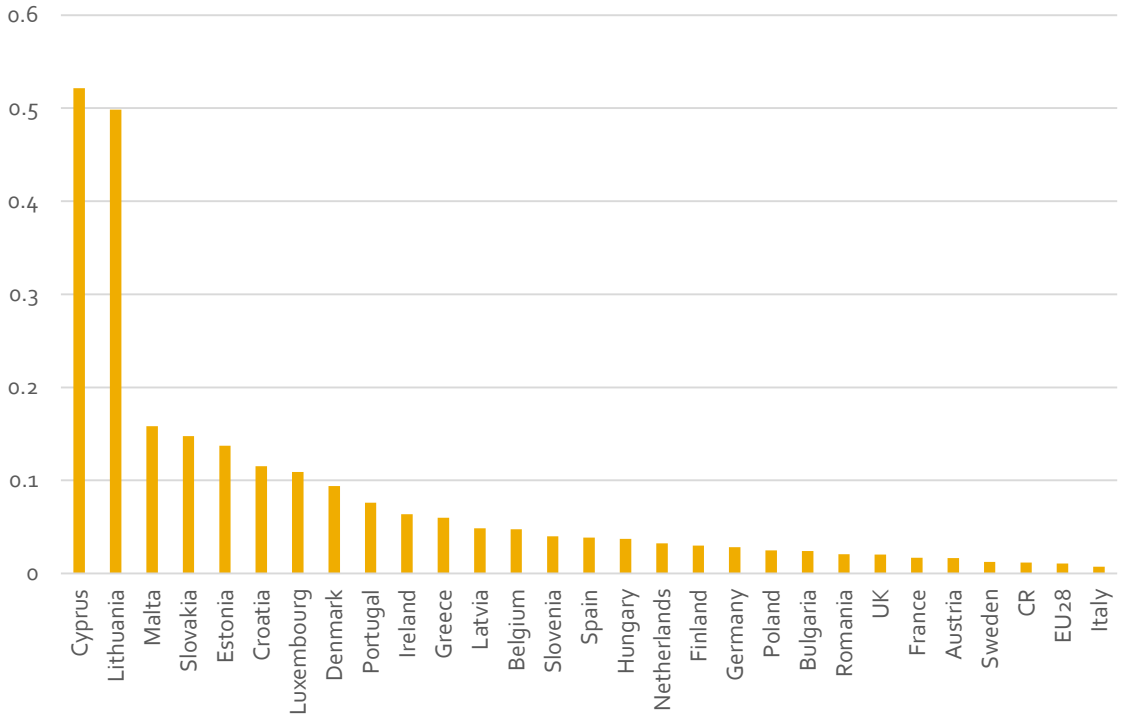

9.5.4 Analýza relativní exportní a importní podobnosti

Výsledek týkající se relativní podobnosti českých exportů s exporty nejdůležitějších evropských vývozců potvrzuje i analýza podobnosti exportních (a importních) toků založená na tradičním Finger-Kreininově indexu (Graf 9). [1] (A Measure of 'Export Similarity' and Its Possible Uses, 1979) ČR se z tohoto pohledu zdá být skutečně svojí strukturou obchodu s USA podobná zejména Německu, Polsku a Švédsku. To také znamená, že zájmy české ekonomiky jsou v případě jednání o TTIP úzce svázány se zájmy zejména německé ekonomiky. Tento výsledek souhlasí i s dříve zmíněnými závěry analýzy dat o obchodu v přidané hodnotě (TiVA).

Pro českou ekonomiku z toho vyplývá poměrně zajímavý závěr – je pravděpodobné, že spolupráce s Německem a podpora německé pozice při vyjednávání může být (snad až na výjimečné sektory typu IT) zárukou, že nebudou přijata opatření, která by mohla být v rozporu se zájmy ČR.

Graf 9: Indexy exportní a importní podobnosti českého vývozu/dovozu do USA vůči ostatním zemím USA

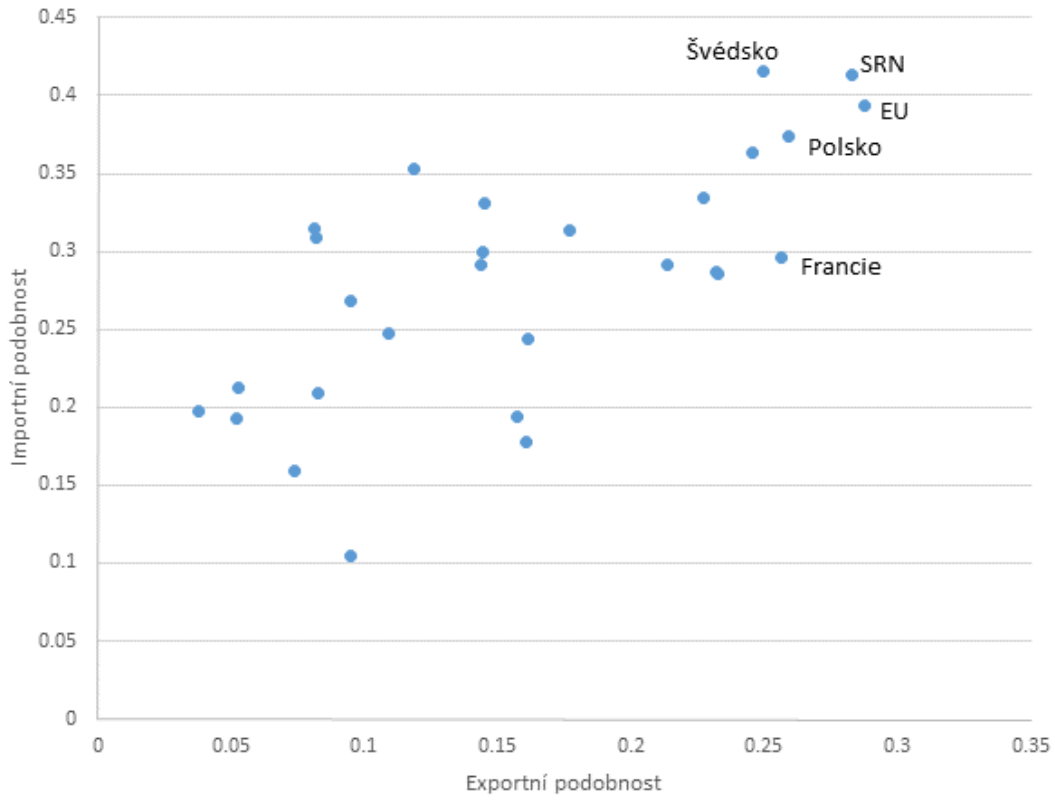

9.5.5 Struktura obchodu z hlediska velikosti zapojených firem

Ze statistik COMEXT je možné zjistit i základní informace týkající se počtu firem, které se (přímého) vývozu do USA účastní. Tato data zachycují Graf 10 a Graf 11. Přesnější údaje o relativní roli malých a středních firem se bohužel z těchto dat nedají získat kvůli velkému počtu firem, pro které není velikost udána.

Graf 10: České exporty podle velikosti firem v roce 2013 (Data zachycují počet exportujících firem v každé velikostní kategorii.)

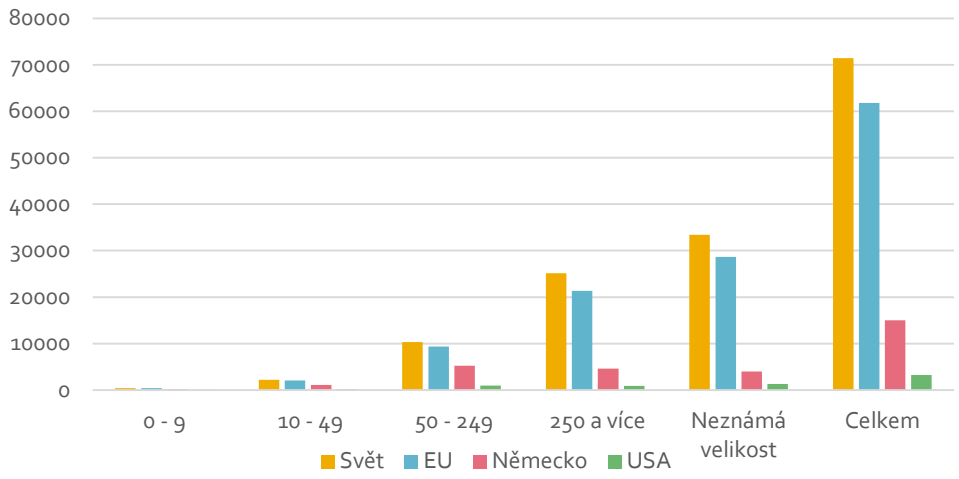

Zdroj: Eurostat COMEXT

Jedinou podstatnější informací je skutečnost, že se na exportu do USA podílí i malé firmy do deseti zaměstnanců, což naznačuje potenciální dopady TTIP i pro malé a střední firmy.

Graf 11: České exporty podle velikosti firem v roce 2013 (Data zachycují podíl každé velikostní kategorie na celkovém počtu firem exportujících na daný trh.)

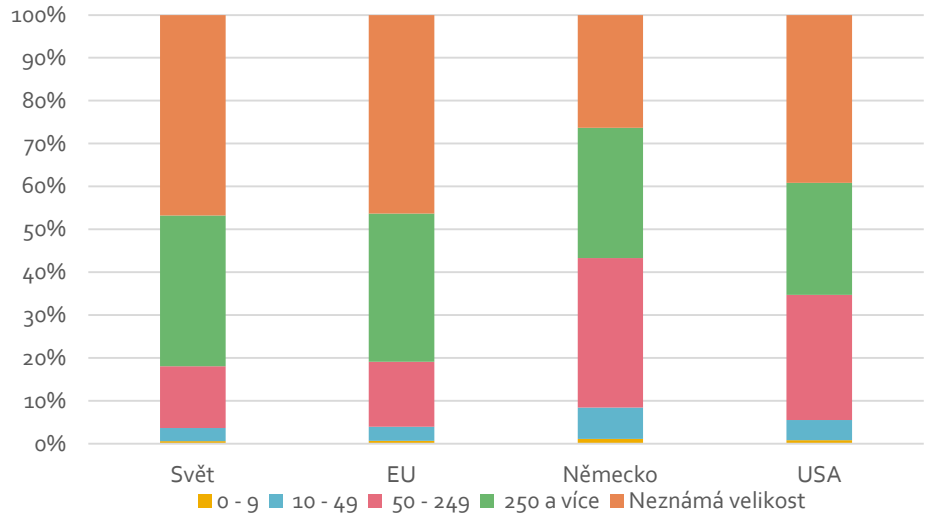

Zdroj: Eurostat COMEXT

9.6 Role služeb ve vzájemné obchodní výměně ČR/EU/USA

Skutečnost, že v obchodu službami mají USA pro ČR vyšší relativní význam než v jiných indikátorech, a také fakt, že právě v této oblasti vzniká podstatná část záporné bilance běžného účtu ČR s USA, již byly zmíněny. Tato kapitola nabízí detailnější pohled na strukturu obchodu službami a poukazuje na rozdíly mezi česko-americkou obchodní výměnou a celkovým českým vývozem a dovozem služeb.

Pokud jde o platby za české služby, ilustruje rozdíly mezi strukturou celkového vývozu služeb a vývozu služeb do USA Graf 12.[14] Nejvyšší podíl na českých vývozech představují tzv. ostatní podnikatelské služby, telekomunikační služby, cestovní ruch a poplatky za využívání duševního vlastnictví. Nejpozitivněji se přitom vývoz služeb do USA od celkového exportu odlišuje právě v oblasti poplatků za využívání duševního vlastnictví a telekomunikačních služeb. Naopak výrazně nižší podíl (v porovnání s celkovým exportem) mají na tomto vývozu tradiční položky, doprava, cestovní ruch, výrobní služby u cizích výrobních vstupů. ČR se tak ve struktuře vývozu služeb do USA jeví být podstatně sofistikovanější ekonomikou než z celkového pohledu, i když zčásti je tento výsledek determinován geografickou vzdáleností a pozicí ČR.

Graf 12: Struktura vývozu služeb do USA v. celý vývoz služeb (2014, údaje v %)

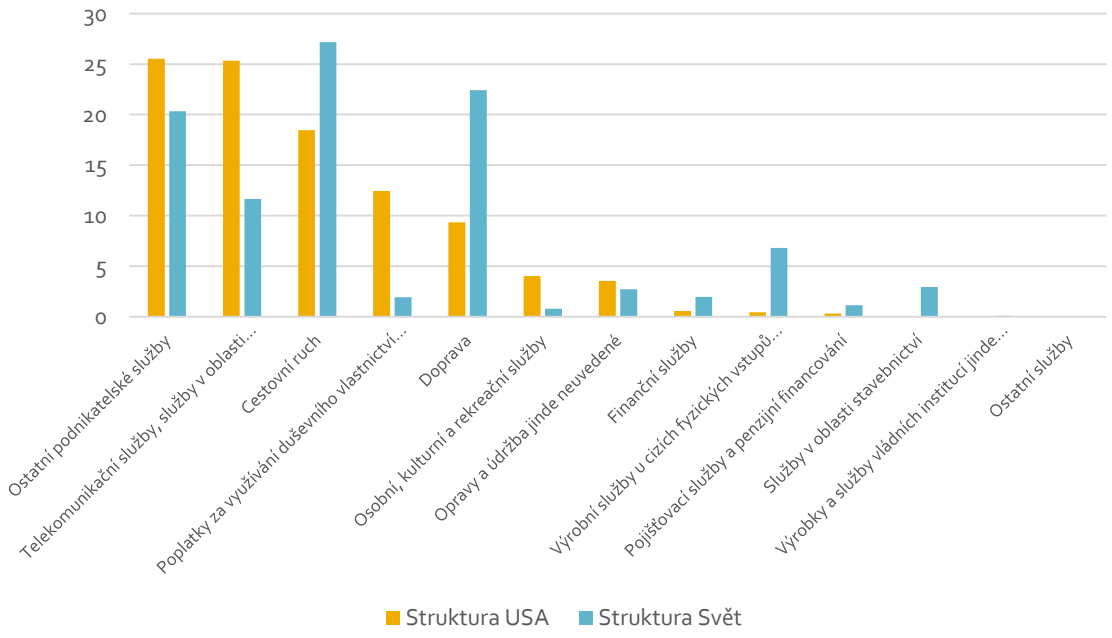

Zdroj: ČNB

Ještě více tento výsledek vynikne při pohledu na detailnější strukturu položky ostatní podnikatelské služby (Graf 13), odkud je zřejmé, že tento stav má svůj původ v položkách „Výzkum a vývoj“ a „Odborné služby a poradenské služby v oblasti řízení“. ČR se tak v tomto obchodním vztahu zdá být úspěšná právě tam, kde se jí to příliš často nedaří.

[14] Celkový přehled struktury vývozu a dovozu služeb v obchodu s USA je k dispozici v příloze č. V.

Graf 13: Podíly jednotlivých položek kategorie "ostatní podnikatelské služby" na celkovém vývozu služeb (2014, údaje v %)

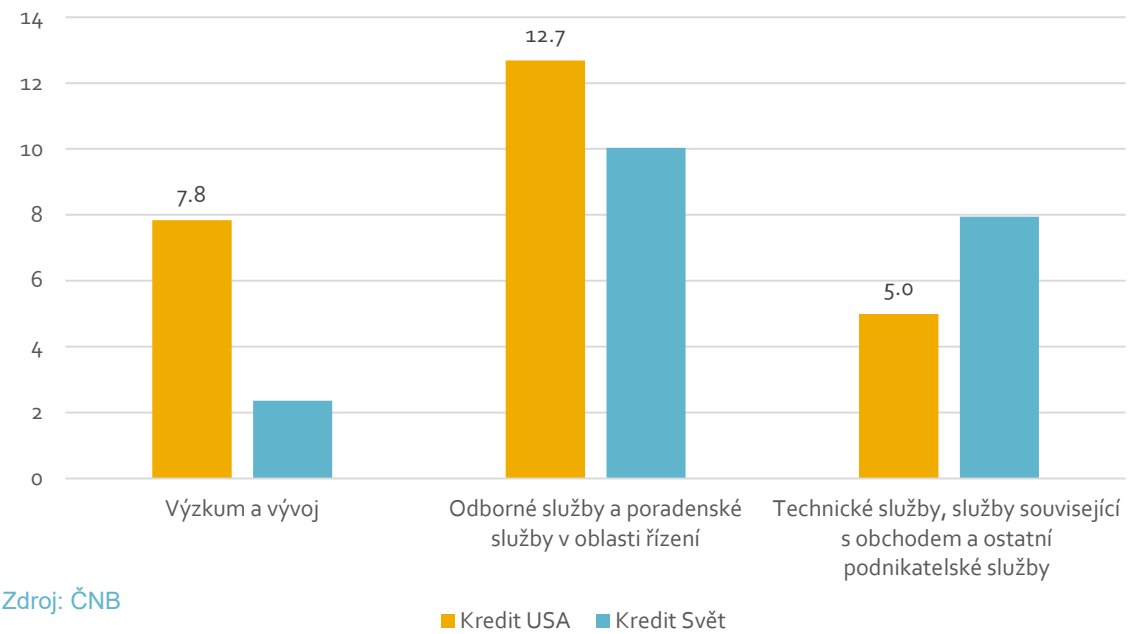

Zdroj: ČNB

Pokud jde o dovoz služeb, je situace do určité míry podobná, i když větší roli zde hrají doprava (zejména položka poštovní a kurýrní služby, která tak podstatně přispívá k celkovému zápornému saldu v obchodě službami s USA) a cestovní ruch. I zde ovšem významnou pozici zaujímají telekomunikační služby, služby v oblasti výpočetní techniky a poplatky za využívání duševního vlastnictví. Opět se tedy zdá, že díky vzdálenosti a odlišnému charakteru americké ekonomiky, která nemotivuje ČR k vývozu polotovarů pro další zpracování, má obchodní výměna s USA výrazně vyšší kvalitativní úroveň než v případě obchodu v rámci EU. Konkrétně v položkách „výzkum a vývoj“ a „odborné služby a poradenské služby v oblasti řízení“ má ČR aktivní bilanci.

Graf 14: Struktura dovozu služeb z USA v. celý vývoz služeb (2014, údaje v %)

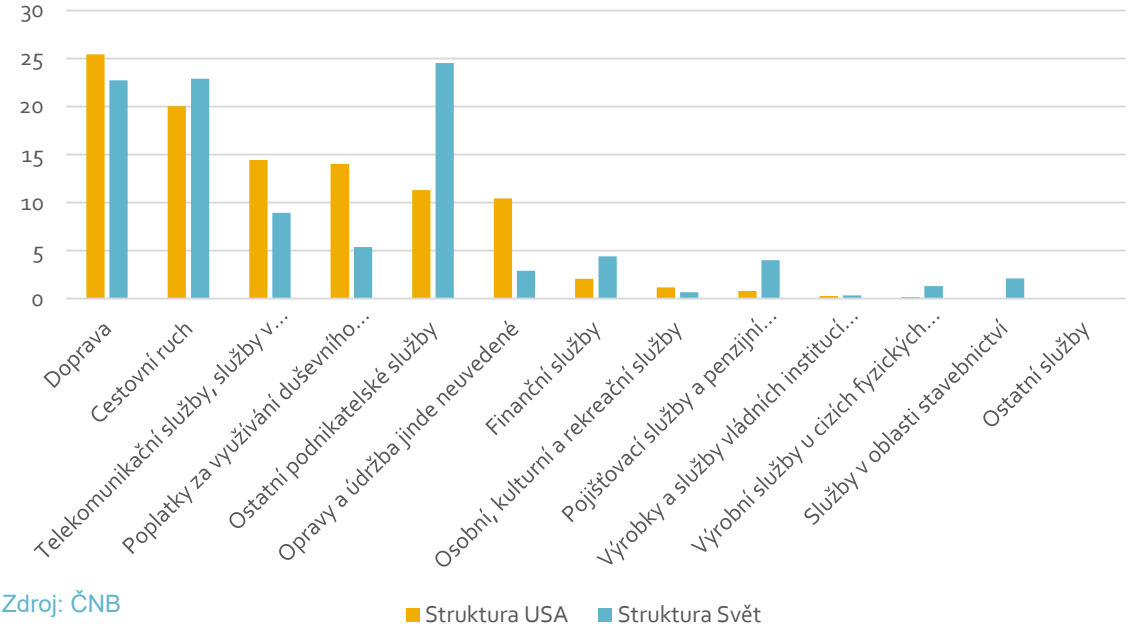

Zdroj: ČNB

9.7 Investiční vztahy ČR/EU/USA

Tato část se zabývá především popisem současných vzájemných investičních aktivit mezi ČR a USA a následně poskytuje srovnání atraktivity ČR s jinými případnými destinacemi pro americké investice ve střední a východní Evropě. Důvodem je jak dosud nejasný budoucí dopad dohody na pravidla regulující ochranu investorů, tak skutečnost, že vliv institucionálních faktorů typu BITS (resp. jejich konkrétní specifikace) na intenzitu vzájemných investičních vztahů byl z více důvodů prozatím předmětem relativně malého počtu rigorózních studií. Intenzita přeshraničních fúzí a akvizic navíc vykazuje značné výkyvy a závislost na ekonomickém cyklu.

9.7.1 Dosavadní intenzita vztahů ČR a USA v oblasti toků kapitálu

Realistický popis existující role USA v kapitálových tocích z a do ČR naráží na problémy, které se do jisté míry mohou podobat faktorům komplikujícím statistické zachycení služeb či podchycení nepřímých obchodních vztahů. V první řadě jde o skutečnost, že statistiky zahraničních investičních toků obvykle klasifikují jako místo původu příchozí investice ten stát, ze kterého byla provedena finální fáze transakce. Pokud tedy investice z USA do ČR zamířila např. přes Nizozemsko, bude tato transakce ve statistice figurovat jako tok mezi Nizozemskem a ČR. Důvodů k podobnému chování investorů je přitom vícero:

- Využití zkušeností již fungující pobočky, která je blíže zájmovému teritoriu;
- Využívání služeb daňových rájů;
- Snaha zastřít reálný původ investovaných prostředků;
- Rozdíly v nastavení míry ochrany či zdanění investorů v souvislosti s odlišnými platnými mezinárodními dohodami o ochraně investic[15] či dvojím zdanění.

9.7.1.1 Popisná analýza: objem a struktura amerických investic v ČR (a českých v USA)

Vývoj přílivu přímých investic, které byly ve statistice ČNB označeny jako investice pocházející z USA, zachycuje Graf 15. Je z něj patrná značná volatilita jak z pohledu celkového objemu prostředků převáděných v jednotlivých letech, tak jejich podílu na celkových objemech PZI přicházejících do ČR.

Přehlednější informaci poskytuje Graf 16, který znázorňuje podíl přímých investic z USA na celkovém stavu PZI v ČR ke konci roku 2013.[16] Je z něj patrné, že pokud jde o oficiální statistiky, je role USA spíše nižší. V žebříčku dominují evropské země, především Nizozemsko, dále Rakousko a Německo. Na USA z pohledu statistiky připadá až osmá pozice s cca 3,7% podílem na celkovém stavu PZI, které do ČR přitekly od začátku transformace. Určitý důvod k mírnému optimismu zde však poskytují aktuálnější informace o projektech zprostředkovaných agenturou CzechInvest.

Podle statistik CzechInvestu byly touto agenturou zprostředkovány 34 projekty, které získaly investiční pobídky a byly navázány na USA. Tyto projekty vedly k vytvoření 5 828 pracovních míst (3,4 % míst vytvořených na základě investičních pobídek) zejména ve výrobě dopravních prostředků, chemickém a farmaceutickém průmyslu, elektronickém a

[15] Vzhledem k odlišnosti této problematiky v této oblasti nefunguje jednoduchý princip zajišťující nediskriminaci jako doložka nejvyšších výhod v tradičních obchodních tocích.
[16] Novější informace o stavech PZI (publikované ČNB) nebyly v době přípravy práce ještě k dispozici.

elektrotechnickém sektoru a ve strojírenství. Za samotný rok 2014 byly z pohledu CzechInvestu USA druhým nejvýznamnějším zahraničním investorem po Německu. Podle předběžných údajů CzechInvestu pro rok 2015 se role USA zřejmě ještě zvýraznila, USA se v tomto roce staly nejvýraznějším investorem podle celkové výše zprostředkovaných investic (9,7 mld. Kč), i počtu vytvořených pracovních míst (3464), na druhém místě pak byly v počtu projektů (22).[17]

Graf 15: Vývoj přílivu přímých investic z USA do ČR. Toky v mil. CZK (levá osa), podíl v % (pravá osa).[18]

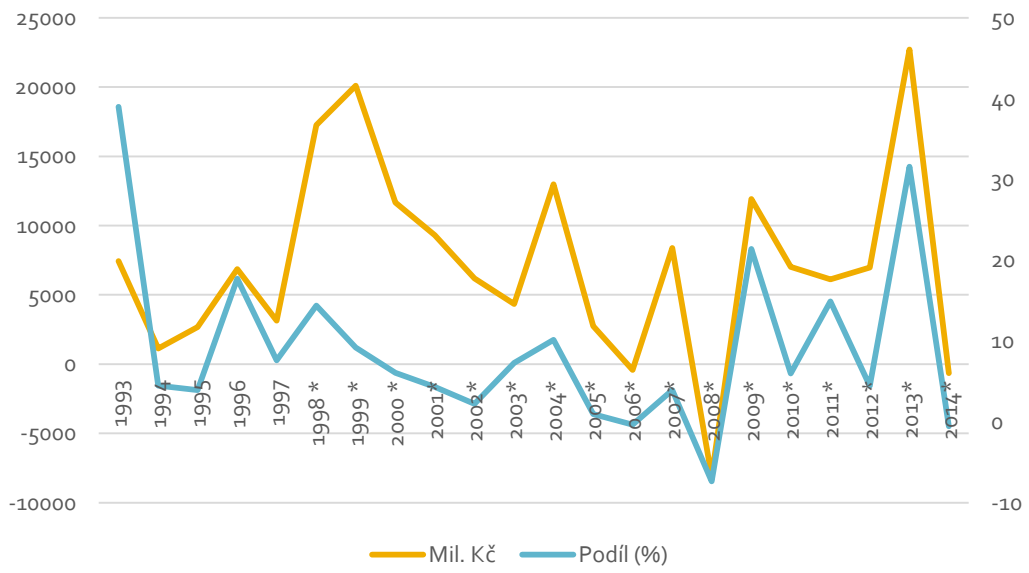

Zdroj: ČNB

Graf 16: Stavy PZI v ČR podle zemí původu k 31. 12. 2013., mil. CZK

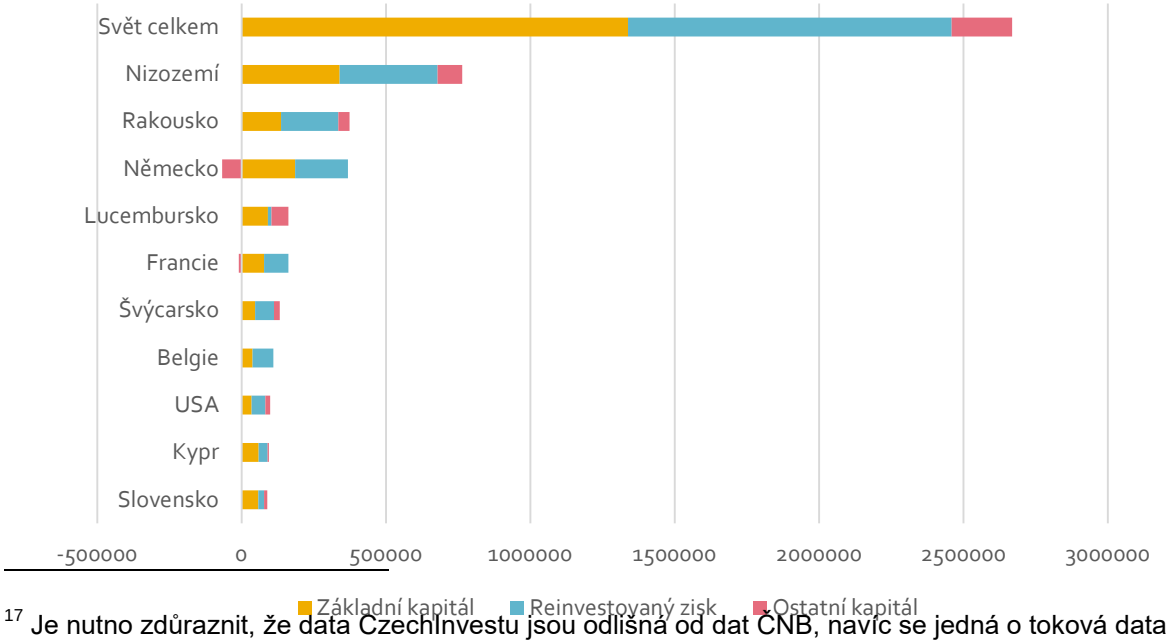

[17] Je nutno zdůraznit, že data CzechInvestu jsou odlišná od dat ČNB, navíc se jedná o toková data (tj. investice příchozí čistě za rok 2015). Dopady tohoto pozitivního vývoje na údaje o celkových akumulovaných stavech investic ve statistikách ČNB tak budou jen velmi postupné.

[18] Od roku 1998 došlo ke změně metodiky, data navíc zachycují reinvestovaný zisk.

Zdroj: ČNB

Ani při pohledu na české přímé investice v zahraničí není podíl USA příliš výrazný – i když je i zde nutno vzít v úvahu již zmíněné nedostatky oficiálně publikovaných statistických dat. V oficiálním žebříčku českých přímých investic v zahraničí byl trh USA kvůli dominanci evropských zemí a roli offshore center až na 24. pozici – a to i přes svou nesporně podstatně atraktivnější ekonomickou dynamiku v minulých letech.

Graf 17: Stavy českých přímých investic v zahraničí podle cílové země k 31. 12. 2013, mil. CZK

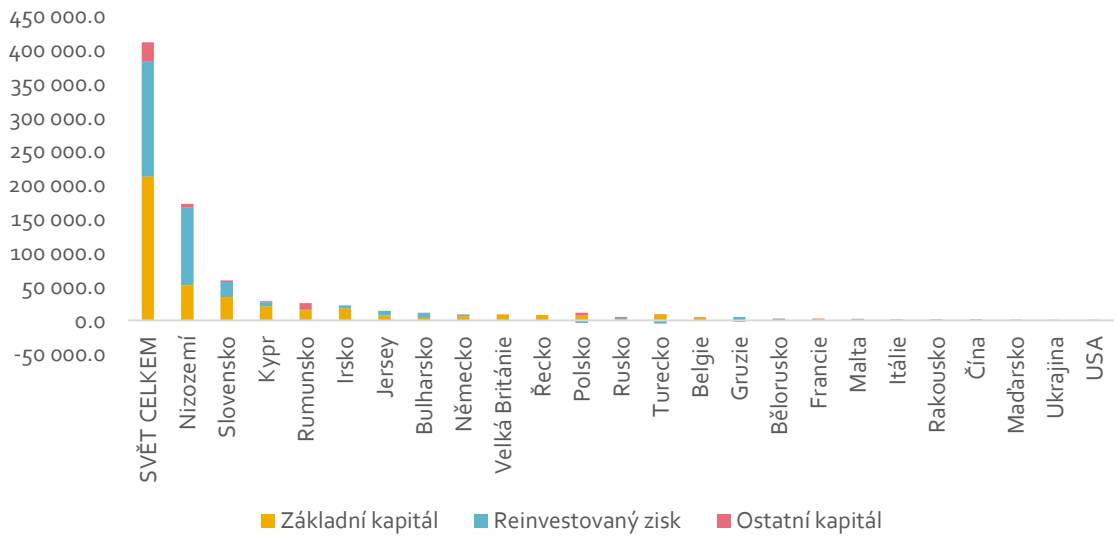

Zdroj: ČNB

Počet českých investorů v USA je odhadován na cca 35, přičemž se jedná zejména o obchodní pobočky tuzemských producentů, montovny nebo služby v oblasti ICT. (ASMP, 2015)

9.7.2 Vyhodnocení prostoru pro možné dopady TTIP na investiční toky

Možné dopady dohody TTIP budou vymezeny následujícími šesti faktory:

1. Případné přijetí ISDS mezi EU a USA nebude s největší pravděpodobností znamenat razantní novou liberalizaci či změnu pravidel, bude se jednat o evoluční změnu, tedy

o postupný přechod mezi dvěma režimy, které možná budou v řadě parametrů srovnatelné.

2. Přílivu investic do ČR nejsou kladeny výrazné formální překážky již od první poloviny 90. let.
3. ČR nečeká nějaká výrazná a rozsáhlá vlna privatizace, která by zahraničním účastníkům zpřístupnila dosud chráněné či nedostupné firmy dříve vlastněné státem.
4. Motivace změnit trasování již existujících investic díky změně regulace bude zřejmě velmi omezená.
5. Atraktivita ČR pro investory je z velké části determinována blízkostí Německa a zdravím a exportní výkonností německé ekonomiky, resp. ekonomiky Eurozóny.
6. ČR sice vychází z řady srovnání vůči ostatním zemím regionu střední a východní Evropy jako relativně atraktivní lokace. Na druhou stranu při současné míře regulace, aktuálním podílu zahraničního kapitálu a situaci na trhu práce se zdá být výrazná část základní absorpční kapacity pro tradiční druhy zahraničních investic využita.

TTIP s největší pravděpodobností mírně přispěje k dalšímu nárůstu atraktivity ČR pro zahraniční investory (pokud budou realizovány pozitivní dopady na ekonomický růst v EU), což může vést ke zvýšené snaze investorů ze zemí mimo EU a mimo USA o vstup na český trh, kde by se však při současné konjukturní situaci potýkali s dostupností pracovní síly[19] a souvisejícím tlakem na růst mezd.

Dopad na investiční aktivitu subjektů z USA na českém trhu bude překvapivě více ambivalentní než u investorů ze třetích zemí. Tento závěr má dvojí zdůvodnění:

a) Mezi částí investičních aktivit a zahraničním obchodem je substituční vztah. Pokud dojde k poklesu importních bariér na evropský trh a zejména ke snížení regulatorního tlaku na adaptaci výrobků určených pro evropský trh, může být jednodušší soustředit výrobu do lokace v USA. Podobně pro české firmy by mohlo být za určitých okolností snazší na trh proniknout i bez přímé investice.[20]
b) Důležitou roli v motivaci pro přímý vstup na zahraniční trhy hraje zřejmě přítomnost tržních selhání či problematická vymahatelnost určitých typů kontraktů. Firmy pak volí internalizaci, tedy přímou kontrolu nad aktivitami v zahraničí. Zlepšení regulatorní spolupráce a přijetí přehlednějších pravidel může opět část této motivace odbourat. Z pohledu současného stavu jednání o ISDS a existujících rozdílů ve vymahatelnosti práva uvnitř EU se však zřejmě nejedná o významný efekt.

Celkově lze tedy dojít k závěru, že je možné očekávat pozitivní (avšak malý) vliv na celkový příliv investic, který však bude citlivý na vývoj v Eurozóně, a vliv budoucích změn regulace na absorpční kapacitu české ekonomiky. Nelze vyloučit asymetrický dopad v podobě vyššího zájmu firem ze třetích zemí (Čína) o investice v ČR.

[19] Podle dat o nárůstu míry zaměstnanosti a poklesu míry nezaměstnanosti v posledních letech je pravděpodobné, že dodatečný impulz ve formě zvýšené poptávky po práci by se plně přeléval do mezd.

[20] Samozřejmě možný je i scénář s přesunem výroby z USA do EU, pokud by tomu nahrávaly nákladové podmínky.

10 Existující překážky v ekonomických (obchodních) vztazích mezi ČR a USA

Celkové bariéry, které zvyšují náklady mezinárodního obchodu oproti běžnému vnitrostátnímu obchodu, je nutné chápat komplexně, protože zahrnují nejen viditelné celní bariéry (cla) a hůře identifikovatelné překážky (netarifní bariéry), ale i řadu drobných komplikací a zábran, které jsou spjaté s mezinárodními rozdíly v kultuře, jazyku, odlišných preferencích domácích voličů či s chybějící adekvátní dopravní infrastrukturou. Relativní význam těchto „ostatních“ faktorů se s eliminací tradičních obchodních překážek zvyšuje a v některých případech může způsobit i to, že zdánlivě značná míra liberalizace vede jen k malému nárůstu vzájemného obchodu.

Přesné a spolehlivé vyčíslení průměrné relativní váhy jednotlivých faktorů je přinejmenším velmi obtížné [21]. Obrázek 1 znázorňuje možnou strukturu příspěvku jednotlivých typů překážek k celkovým nákladům v obchodu mezi EU a USA publikované v široce citované studii (Felbermayr, a další, 2013). I zde jde jen o ilustrativní a přinejlepším velmi přibližné znázornění celého problému.

Obrázek 1: Tarifní, netarifní a reálné překážky

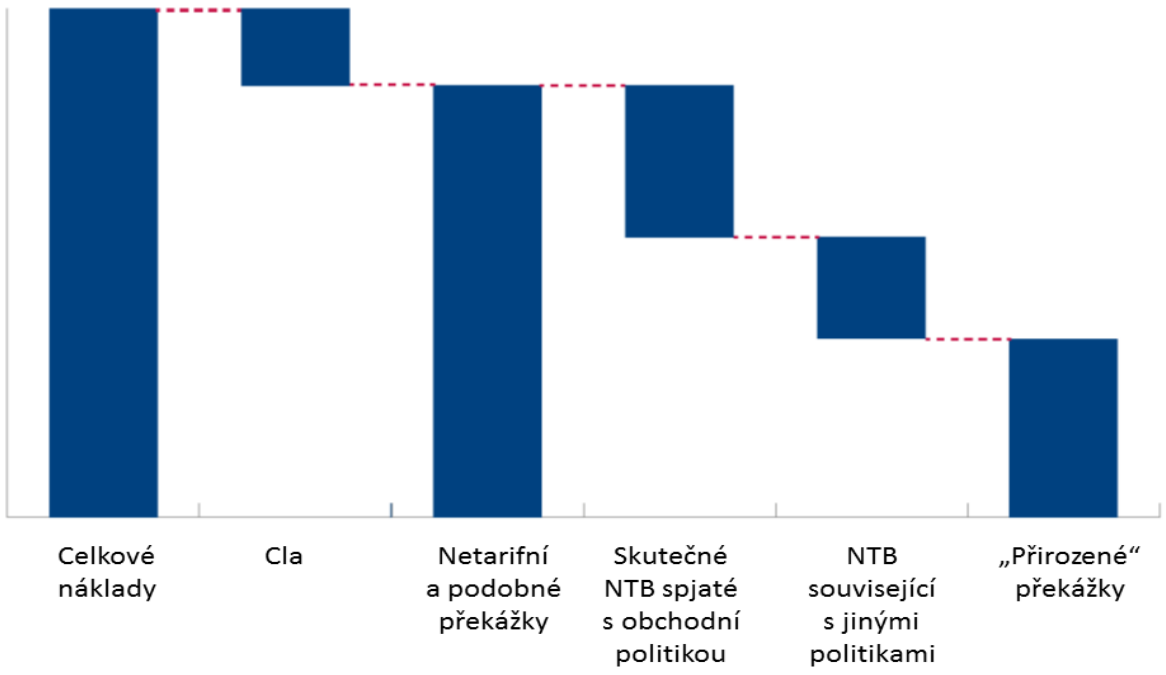

Zdroj: (Felbermayr, a další, 2013), str. 7

V následujících podkapitolách bude stručně přiblížena úroveň a struktura obchodních i přirozených překážek v obchodu mezi ČR a USA. Kromě často zmiňovaných celních a netarifních bariér bude pozornost věnována i málo diskutovaným reálným či „přirozeným“

[21] Dají se k němu za určitých předpokladů použít dále rozebírané gravitační modely.

bariérám, ve kterých může být ČR v obchodu s USA i po liberalizaci v souvislosti s dohodou TTIP více znevýhodněna než jiné členské země EU.

10.1 Nastavení obchodní politiky (relevantní pro obchod zbožím)

Vzhledem k dosavadní neexistenci dohody typu FTA platí pro evropské dovozy do USA (a naopak) v obecné rovině závazky učiněné v rámci jednání a přijatých pravidel WTO. USA i EU tak na vzájemný obchod aplikují tarifní nástroje odpovídající doložce nejvyšších výhod (MFN), což znamená, že cla vyšší než oba trhy uplatňují na dovozy z třetích zemí, se kterými již dohody FTA existují.

10.1.1 Tarify[22]

Pokud jde čistě o dovozní cla, oba trhy (EU i USA) patří mezi relativně otevřené ekonomiky. Vysoký podíl dovozů (zejména u nezemědělských výrobků) měl nulovou celní sazbu již před začátkem jednání v roce 2013 – viz tabulka 3.[23] Z hlediska průměrných aplikovaných cel se na první pohled zdá být otevřenější trh USA, je však nutné vzít v úvahu, že podstatná část dovozů do EU přichází z trhů, pro které není relevantní MFN celní sazba, ale sazba nižší či nulová díky velkému množství dohod o volném obchodě, kde je EU smluvní stranou, a díky asymetrické liberalizaci ve prospěch méně vyspělých zemí (GSP a související režimy).

Tabulka 3: Základní údaje o clech v obchodu mezi USA a EU v roce 2013

Podíl bezcelních dovozů	EU	USA
--- Zemědělských výrobků	45,5%	41,0%
--- Ostatních výrobků	60,4%	48,9%
Průměrná aplikovaná cla (MFN): všechny výrobky	***5,5%***	***3,4%***
--- Zemědělské výrobky	13,2%	5,3%
--- Ostatní výrobky	4,2%	3,1%

Zdroj: WTO Trade Profiles

Z celkem 10 514 řádků (položek) celního sazebníku USA mělo 9368 charakter valorických cel a v 1146 případech se jednalo o cla jiného typu. Podstatná část všech položek (36.8%) měla nulové celní sazby, celní sazby přesahující 10 % se týkaly jen 10,8% položek. Celkový histogram rozdělení všech celních sazeb (MFN) aplikovaných na dovozy do USA v roce 2014 zachycuje Graf 18.

[22] Srovnání netarifních bariér je vzhledem k jejich různorodosti poměrně obtížné. Detailněji se jim proto věnuje jiný text zaměřený specificky na jednotlivé hlavní položky obchodu a překážky, se kterými se v těchto sektorech firmy potýkají.

[23] Rozdíly mezi údaji v tabulce a grafu souvisí s odlišným pojetím počítání podílů. Oba typy statistik pocházejí z WTO.

Graf 18: Celní sazby, histogram (pravá osa zachycuje % položek, levá osa počet řádků/položek)

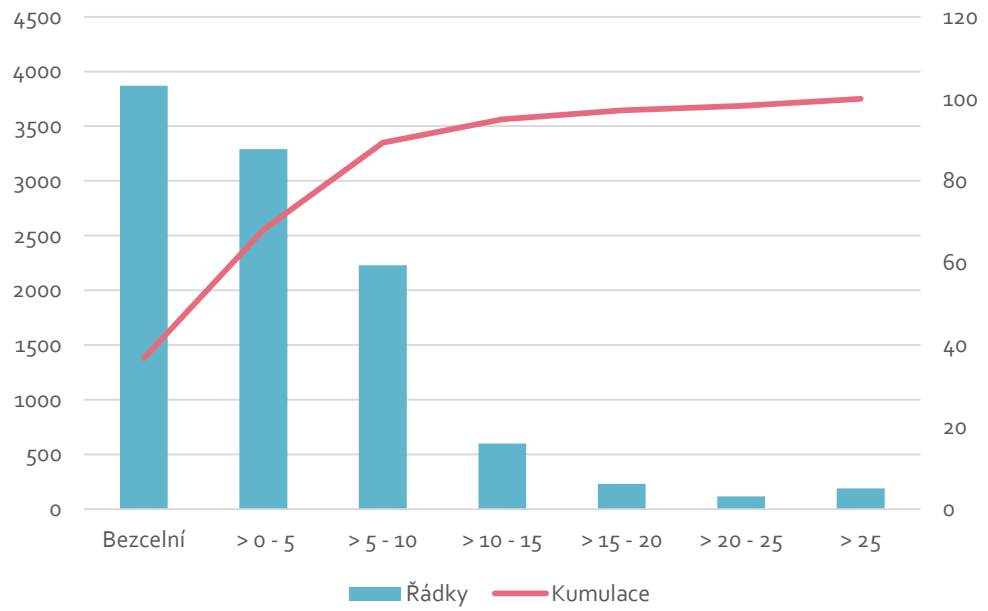

Zdroj dat: WTO TPR, 2015

Na úrovni jednotlivých sektorů znázorňují rozdíly v podílech bezcelních dovozů a v průměrných aplikovaných clech Graf 19 a Graf 20. Zajímavé rozdíly lze najít v tradičních citlivých sektorech (bavlna, ryby a výrobky z ryb), kde se podíly výrobků s nulovým clem liší velmi markantně.

Graf 19: Podíl bezcelních dovozů v každém sektoru v % (2014)

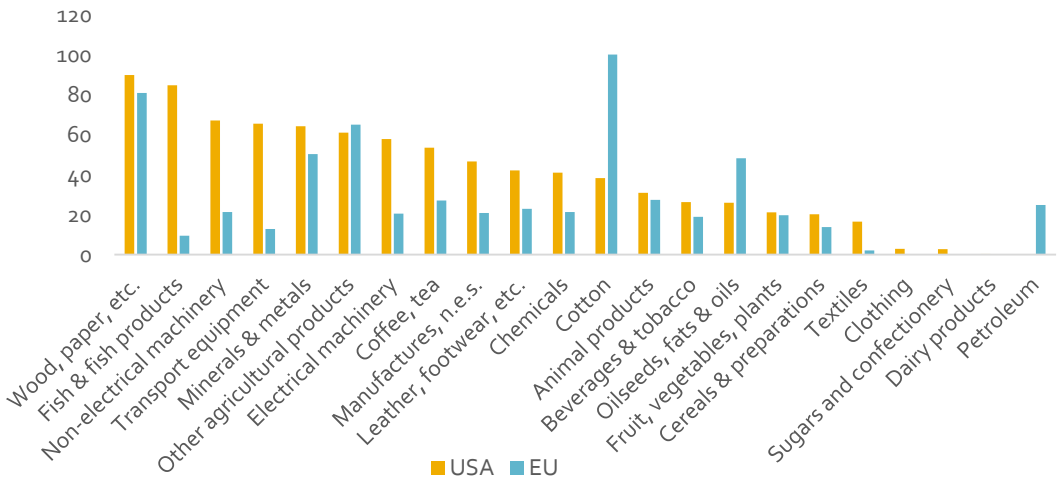

Zdroj: WTO World Trade Profiles, 2014

Pokud by liberalizace spočívala čistě v eliminaci cel (a zanedbali bychom případné přetrvávající bariéry, které by efekty této liberalizace neumožňovaly využít), byly by to právě sektory identifikované v těchto dvou grafech (tedy sektory s nejnižším podílem bezcelních dovozů a s nejvyššími průměrnými aplikovanými cly), které by prodělaly nejdynamičtější změny.

Graf 20: Průměrná aplikovaná cla, MFN, 2013, %

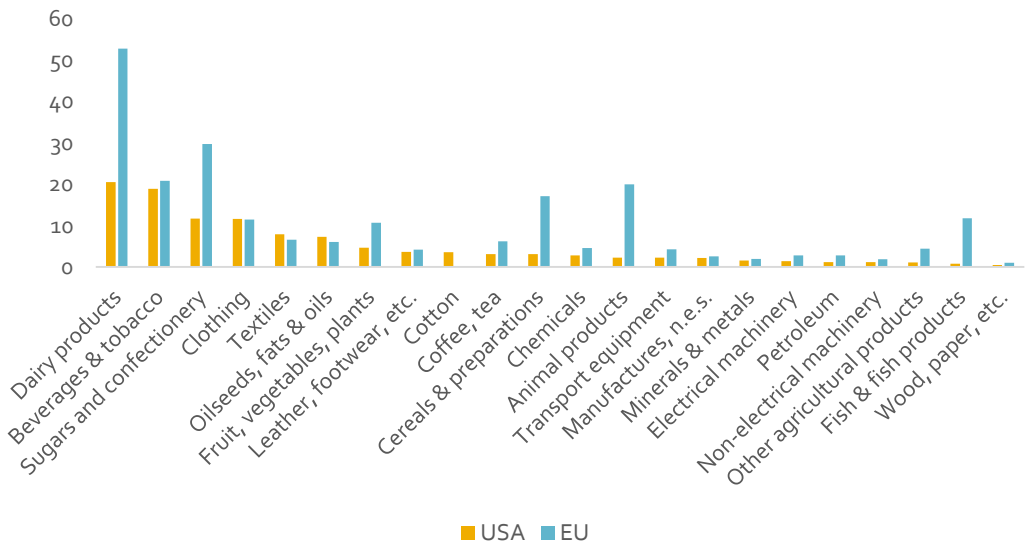

Zdroj: WTO World Trade Profiles, 2014

Je zajímavé, ale ne příliš překvapivé, že se většinou jedná o tradiční sektory související se zemědělstvím a potravinářstvím, oděvním a zčásti i kožedělným průmyslem. Obecně by to byl právě „agri-food“ sektor, ve kterém by došlo k největším změnám: nárůsty i poklesy produkce a také zřejmě určité přesuny pracovní síly mezi subsektory.

10.1.2 Netarifní bariéry

Porovnání zátěže ve formě netarifních bariér je podstatně složitějším úkolem kvůli skrytějšímu a hůře vysledovatelnému působení těchto bariér. Na rozdíl od tarifů neexistuje žádný oficiální jednotný celní sazebník, kde by bylo možné přehled netarifních bariér v kompletní a přehledné podobě najít, a to včetně vyčíslení „sazeb“ (AVE – ad valorem equivalents). Všechny dostupné informace v této oblasti mají charakter odhadů vycházejících z více (gravitační modely, CGE simulace, cenové diferenciály) či méně (expertní odhady, dotazníková šetření) exaktních přístupů.

Tabulka 4: Náklady související s NTB jako procenta hodnoty importu

Sektor	EU	USA
Food and beverages	57	73
Medicines and chemicals	21	16
Electronic equipment	14	20
Motor vehicles	26	27
Aerospace	19	19
Other machinery	n.a.	n.a.
Metals	12	17
Wood products	11	8
Other manufactures	5	17
Transport services	1	1
Financial services	11	32
Insurance services	11	19

Business services[24]	15	4
Communication services	12	2
Construction services	5	3
Recreational, public and other services	4	3

Zdroj: **(ECORYS, 2009)** a **(Kommerskollegium (National Board of Trade), 2012)**[25]

Pro EU jako celek a pro USA je možné odhady netarifních bariér získat zejména ze studie ECORYS (ECORYS, 2009) a dále z propočtů publikovaných v databázovém systému WITS – TRAINS. Studie ECORYS kvantifikuje dopady netarifních bariér na USA a na EU jako celek, neposkytuje však data pro jednotlivé členské země EU. Druhým důležitým rysem těchto odhadů (viz Tabulka 4) je jejich relativně malá podrobnost. Model, který má použít tato data jako vstupy tak nutně bude mít menší úroveň podrobnosti (z pohledu počtu sektorů analyzovaných za každý region/ekonomiku) než model zaměřený čistě na tarifní bariéry či jiné snáze kvantifikovatelné faktory.[26]

Zejména v případě netarifních bariér také problémy s jejich zahrnutím do modelů zdaleka nekončí u pokusů o identifikaci jejich výchozí úrovně. Dále je nutno vytvořit scénáře, které budou popisovat budoucí odbourávání těchto bariér ve formě použitelné v modelech. Komplikace jsou zde zejména dvojího typu:

1. Ve většině případů jsou netarifní bariéry tvořené celým komplexem regulací a předpisů. Dopady změn či harmonizace části této regulace mohou být nelineární (tzn. úprava zdánlivě velkého počtu původně zbytečně náklady zvyšujících předpisů může mít celkově malý dopad, protože hlavní bariéra zůstala nedotčena).
2. Netarifní bariéry je prakticky nemožné odstranit kompletně. Každý stát má nezpochybnitelné právo na ochranu zdraví a bezpečí svých obyvatel. Pokud nemají voliči ve všech dotčených zemích stejný názor na to, co toto právo přesně obnáší a pokud nejsou úpravy regulací synchronizované, budou podobné rozdíly vždy existovat a dokonce mohou vznikat nové, zvláště v případě nových služeb a výrobků jen omezeně pokrytých původní dohodou.

Přesná míra budoucího snížení nákladů souvisejícího s liberalizací v rámci TTIP není v současné době známá[27], odhady typu (ECORYS, 2009) je nutno chápat jako zmapování prostoru pro podobné aktivity. Tabulka 4 ukazuje scénář použitý pro analýzu dopadů redukce NTB v případě Švédska ve studii (Kommerskollegium (National Board of Trade), 2012).

Průměrné hodnoty odhadů vlivu NTB vycházející z ECORYS naznačují vyšší míru ochrany amerického trhu. To by i při předpokladu srovnatelné míry či mírně vyšší „procentní“ redukce netarifních bariér na evropské straně (Tabulka 5) mělo znamenat výhodu pro EU. Výsledky simulací, které zahrnují tarifní i netarifní bariéry, by tak měly přinést vyšší pozitivní průměrné příspěvky liberalizace pro USA i EU, avšak se zřejmě většími příležitostmi pro nárůst

[24] Nevážený průměr.

[25] Čísla jsou prezentována v zaokrouhlené podobě, tj. ve stejné formě jako v (Kommerskollegium (National Board of Trade), 2012).

[26] Případně bude nutno použít další zjednodušující předpoklady (např. použití stejných průměrných sazeb pro více podobných detailněji definovaných sektorů).

[27] V podstatě bude lépe známa ne až po případném podpisu dohody TTIP, ale dokonce až v momentě, kdy bude dohoda přetvořena do prakticky implementovaných pravidel.

evropských exportů do USA. Tento efekt může být zejména pro jednotlivé menší země EU dále zesílen vyšší mírou reálných překážek obchodu, jejichž působení se odbouráváním ostatních obchodních bariér zvýrazní. Pro případ ČR by to tedy mohlo znamenat výraznější asymetrickou liberalizaci v její prospěch.

Tabulka 5: Možné procentní míry snížení počátečních NTB v rámci případné FTA

Sektor	EU	USA
Food and beverages	53	51
Medicines and chemicals	54	52
Electronic equipment	48	49
Motor vehicles	48	42
Aerospace	59	51
Other machinery	n.a.	n.a.
Metals	62	50
Wood products	60	61
Other manufactures	49	55
Transport services	40	48
Financial services	49	55
Insurance services	52	48
Business services[28]	47	46
Communication services	70	66
Construction services	38	57
Recreational, public and other services	37	47

Zdroj: (Kommerskollegium (National Board of Trade), 2012)

Zřejmě nejzajímavějším a nejaktuálnějším příspěvkem k těmto odhadům je studie (Non-Tariff Barriers, Integration, and the Trans-Atlantic Economy, 2014), která kombinuje vstupy z předchozích studií (ECORYS) s vlastní ekonometrickou analýzou. Její výsledky ve formě scénáře možné redukce nákladů v důsledku redukce NTB shrnují samostatně pro zboží a služby Tabulka 6 a Tabulka 7.

[28] Nevážený průměr.

Tabulka 6: Odhady ekvivalentů netarifních bariér

Zboží	AVE (%) redukce nákladů		Cla	
	EU NTB	US NTB	Cla v EU	Cla v USA
Zboží (vážený průměr)	*7.9*	*7.4*	*2.1*	*1.3*
Primary agriculture	74.1	79.8	3.3	2.2
Primary energy	6.1	6.1	0.0	0.1
Processed foods	26.3	25.4	15.8	5.0
Beverages and tobacco	12.2	12.2	5.9	0.8
Petrochemicals	0.0	0.0	1.8	1.6
Chemicals, pharmaceuticals	10.2	11.4	2.1	1.3
Metals, fabricated metals	15.8	9.0	1.8	1.2
Motor vehicles	14.0	14.2	7.9	1.1
Electrical machinery	6.0	6.8	0.6	0.3
Other machinery	0.0	0.0	1.2	0.7
Other manufactures	5.2	4.6	1.7	2.9

Zdroj: (Non-Tariff Barriers, Integration, and the Trans-Atlantic Economy, 2014)

Tabulka 7: Odhady ekvivalentů netarifních bariér

Služby	AVE (%) redukce nákladů	
	EU NTB	US NTB
Služby (vážený průměr)	*9.9*	*6.7*
Construction	4.6	2.5
Air transport	12.5	5.5
Maritime	0.9	6.5
Other transport	14.9	0.0
Distribution	0.7	0.0
Communications	0.6	1.8
Banking	0.0	0.0
Insurance	0.0	0.0
Professional and business	17.7	21.0
Personal, recreational	4.4	2.5

Zdroj: **(Non-Tariff Barriers, Integration, and the Trans-Atlantic Economy, 2014)**

Zajímavým důsledkem komplikovaného charakteru netarifních bariér je navíc skutečnost, že odhady ekvivalentních valorických hodnot (tj. AVE, procento ukazující zátěž pro exportéra) nemusí být nutně stejné pro všechny členské země EU kvůli asymetrickým dopadům na malé/velké vývozce či prahovému charakteru některých bariér (více k logice, kategorizaci i fungování netarifních bariér – viz kapitola 10.2). Tyto ekvivalentní hodnoty (AVE) tak mohou být pro malé české vývozce vyšší než pro německé vývozce, důsledkem může být

asymetrický dopad tohoto typu liberalizace na přímé a nepřímé exporty českých komodit na trh USA. Existující studie, které se snaží o kvantifikaci dopadů eliminace netarifních bariér, často tyto možné asymetrie z praktických důvodů neberou v úvahu.[29]

Vzhledem k povaze NTB i zmíněným problémům s jejich kvantifikací (jak jejich původní úrovně, tak skutečné liberalizace) je tedy nutné používat zvláště detailní (sektorové) výsledky simulací zahrnujících odhady vlivu NTB se značnou opatrností.

10.2 Reálné bariéry

Diagram uvedený na začátku této části zdůrazňuje, že kromě cel a netarifních překážek existuje i celá řada dalších faktorů, které způsobují, že je zahraniční obchod náročnější než vnitrostátní, případně obchod se zeměmi mimo EU náročnější než vnitrounijní obchod. Tyto překážky souvisí s existencí dopravních nákladů, rizik spjatých s přepravou, s kulturními a jazykovými rozdíly a v neposlední řadě i s měnovými faktory.

Reálné překážky v oblasti zahraničního obchodu mají trvalejší charakter, jejich váha a dopady jsou závislé spíše na technickém pokroku a inovacích a nelze je snižovat tak „jednoduše“ jako cla a netarifní bariéry. V důsledku liberalizace proto relativní význam zbývajících reálných bariér roste a je tedy nasnadě otázka, do jaké míry je ČR v oblasti reálných bariér více či méně v obchodu s USA znevýhodněna oproti ostatním evropským partnerům.

Metody, které by umožňovaly přesnou makroekonomickou kvantifikaci vlivu reálných překážek obchodu, jsou poměrně omezené. Některé je sice možné vyčíslit přímo,[30] u celkového pohledu je však často jedinou možností použití gravitačních modelů či simulací (a porovnávat skutečný obchod s predikovaným). Tyto metody jsou použity pro odhady v dalších částech textu, zde bude rozebráno jen několik základních faktorů: role dopravy a dopravní infrastruktury, měnové faktory a jazyková vybavenost.

10.2.1 Doprava a dopravní infrastruktura

Geografická poloha české ekonomiky znamená z hlediska praktického obchodu tradičními komoditami jisté znevýhodnění. Ať již české firmy při exportu do USA využívají leteckou či námořní dopravu, v porovnání s exportéry v řadě jiných členských zemí to v závislosti na formě exportní operace může znamenat další administrativní úkony a dodatečné náklady. Tuto nevýhodu může redukovat dostatečná konkurence na trhu přepravních služeb a zejména efektivní napojení na celoevropskou infrastrukturu (železniční, říční i silniční doprava). Z průzkumů mezi manažery (Graf 21) se však zdá, že ČR má minimálně v některých z těchto položek dosti velké rezervy.

[29] Viz např. (Kommerskollegium (National Board of Trade), 2012), kde jsou průměrné hodnoty pro EU použity jako proxy pro vliv NTB na švédské firmy (str. 12).
[30] Srovnání dopravních nákladů, kurzové volatility, atd.

Graf 21: Výsledky průzkumu IMD mezi manažery, odpověď na otázku "Vodní doprava odpovídá/neodpovídá potřebám firem"

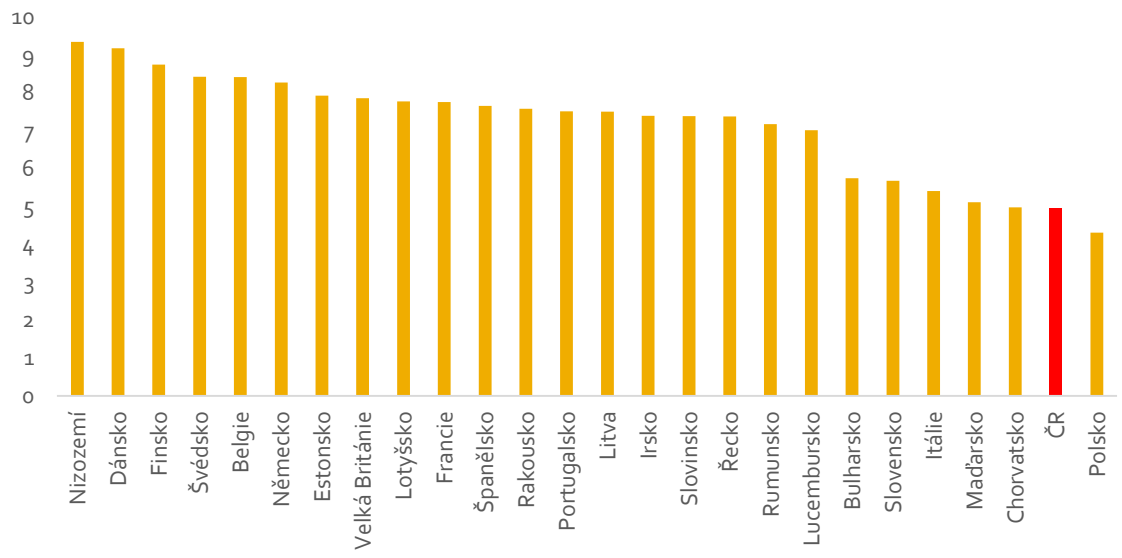

Zdroj: **(IMD, 2015)**

Současně však specifická pozice ČR znamená možnost kompenzovat tyto nevýhody (a související vyšší reálné bariéry) provázaností s exportně silnou německou ekonomikou.

10.2.2 Měnové faktory

Mezi faktory zvyšující náklady a riziko spojené s mezinárodním obchodem patří i měnové aspekty. Zajímavým faktorem je v této souvislosti skutečnost, že historická data o průměrné volatilitě denních kurzů CZK/USD a EUR/USD naznačují, že se české firmy přímo obchodující s USA musí vypořádat s mírně vyšším měnovým rizikem (a náklady na jeho zajišťování) než firmy z členských zemí eurozóny. Tato skutečnost souvisí s fungováním tzv. trojstranné arbitráže mezi kurzy volně obchodovatelných měn a skutečností, že stabilita kurzu koruny k euru je pro českou ekonomiku důležitější než stabilita kurzu koruny k ostatním měnám.

Důsledkem této situace je mírné zvýhodnění firem z eurozóny, pro které může být[31] budoucí využití možností poskytovaných TTIP mírně levnější či méně rizikové než pro domácí české firmy. Tento faktor však může mít dočasnou platnost – volatilitu nepřímo omezily i intervence ČNB, stejně tak ji může omezit případná jiná budoucí volba kurzového režimu české koruny[32].

[31] Existuje více způsobů, jakými se zejména větší firmy mohou s kurzovou volatilitou vypořádat. Tento efekt tedy může být při dostatečné kvalifikaci manažerů velmi slabý.

[32] Z aktuální perspektivy může být např. datum reálného působení TTIP stejně vzdálené jako datum přijetí eura v ČR.

Graf 22: Porovnání volatility[33] kurzů EUR/USD a CZK/USD

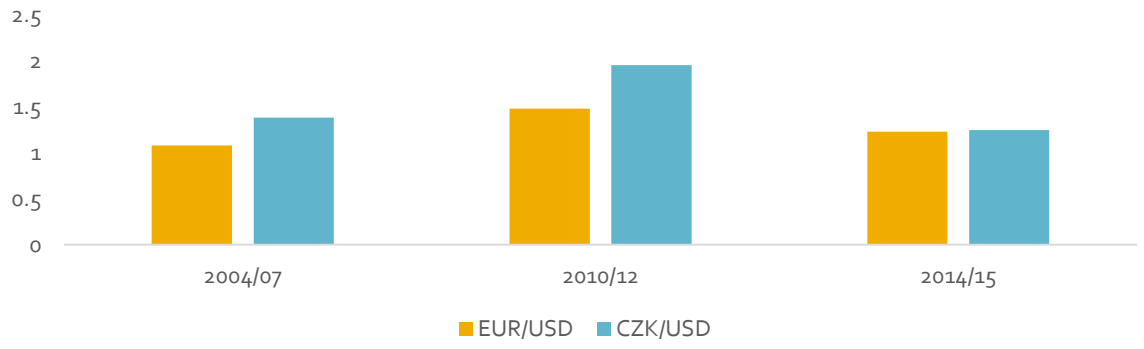

Zdroj: propočet z dat Pacific Exchange Rate Service

10.2.3 Jazyková vybavenost

Významným faktorem ovlivňujícím schopnosti domácích firem přímo využít nové příležitosti bude i jazyková vybavenost (znalost angličtiny a kulturních specifik prostředí USA). I přes nesporné pozitivní změny ČR v této oblasti stále významně zaostává za západoevropskými a dokonce i za některými novými členskými zeměmi, což opět může způsobit relativní znevýhodnění ČR. Ačkoli se lze domnívat, že bude pokračovat postupné zlepšování připravenosti českých firem i znalosti angličtiny v rámci české populace, dohnat při současných trendech např. skandinávské země zřejmě nebude možné.

Graf 23 také naznačuje, proč se českým firmám daří v méně náročné pozici dodavatelů například německých firem exportujících na jazykově a kulturně velmi odlišné zahraniční trhy, případně proč může česká populace preferovat pozici zaměstnance v zahraniční firmě na území ČR před vlastní nezávislou podnikatelskou aktivitou zaměřenou na zahraničí. Spolu s existujícími daty o zapojení ČR do hodnotových řetězců tyto skutečnosti opět indikují budoucí stabilitu tohoto uspořádání i v případě úspěšného sjednání TTIP.

Graf 23: Porovnání znalosti angličtiny[34] (2012, údaje v %)

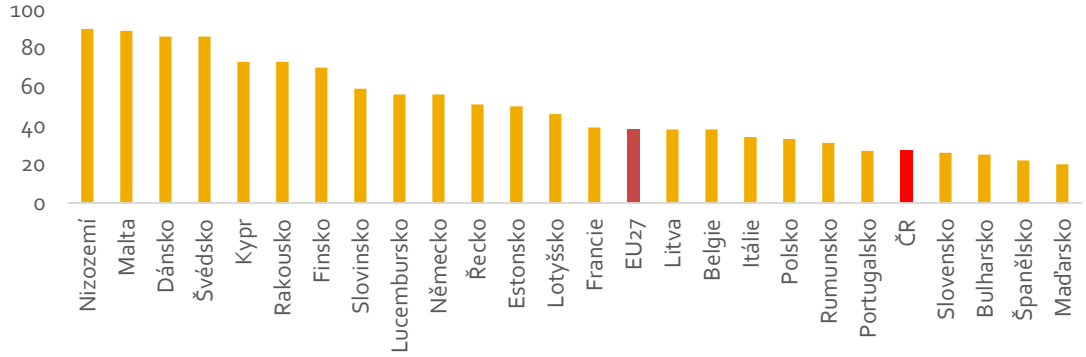

Zdroj: (Eurobarometer, June 2012)

[33] Použit je průměr z klouzavých koeficientů variace (poměr směrodatné odchylky a průměru) s horizontem 31 obchodních dní. Propočítáno z denních dat.
[34] Údaje zachycují procento respondentů, kteří angličtinu uvedli mezi „jazyky, které znají tak dobře, aby v nich byli schopni vést konverzaci“.

10.2.4 Administrativní bariéry a flexibilita ekonomiky (firem)

Matematické i ekonometrické modely používané pro odhady dopadů obchodní liberalizace mají kromě výše zmíněných reálných obchodních bariér problémy i se zohledněním dalšího typu „překážek“, které mohou způsobit, že firmy nejsou schopné či motivované využít nově nabízených příležitostí. Tuto míru motivovanosti firem není jednoduché měřit. Pro základní informaci jsou zde uvedeny výsledky porovnání konkurenceschopnosti členských zemí EU a USA z IMD World Competitiveness Yearbook (2015).

Tento žebříček naznačuje, že ČR se z hlediska konkurenceschopnosti nachází uprostřed žebříčku členských zemí EU, čili zaostává za nejúspěšnějšími a nejflexibilnějšími ekonomikami, ale stále je na tom lépe než značná část východní Evropy a balkánských zemí.

Graf 24: Porovnání konkurenceschopnosti (celkové skóre) 26 zemí EU a USA

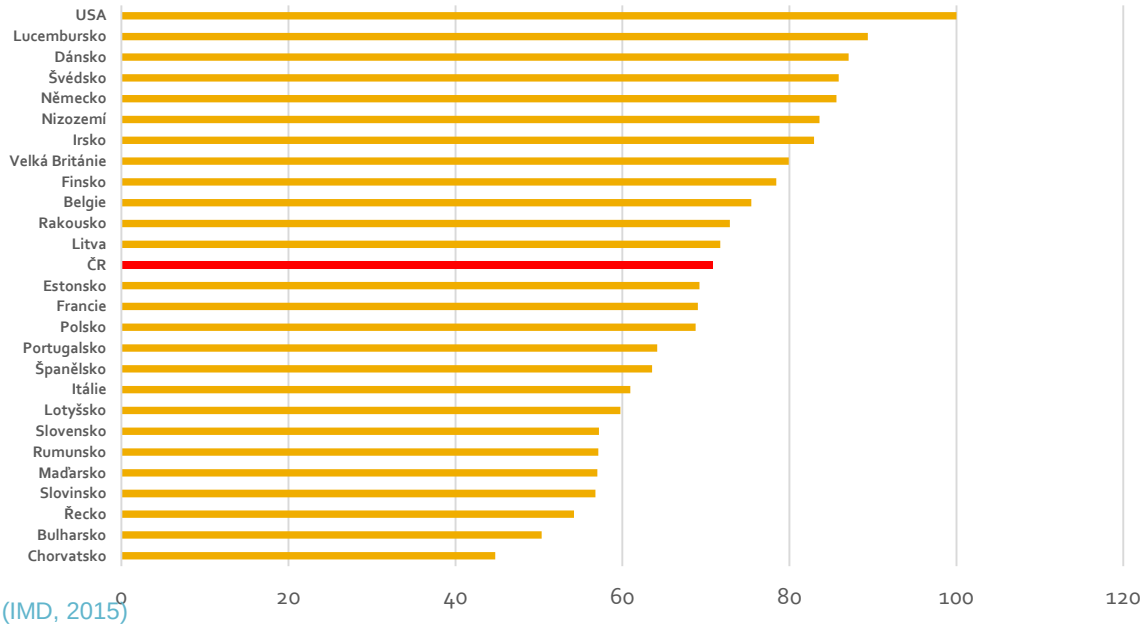

Zdroj: (IMD, 2015)

11 Přehled ekonomických efektů a vztahů relevantních pro pochopení dopadů TTIP

V situaci, kdy finální znění dohody ještě není k dispozici, může být pro pochopení řady možných kvalitativních dopadů dohody (a v některých případech i pro alespoň rámcové určení dopadů kvantitativních) užitečnější znalost základních závěrů teorie mezinárodního obchodu a teorie celních unií[35] než pokusy o ad hoc simulace. Tato část se proto věnuje stručnému přehledu dopadů selektivní obchodní liberalizace z pohledu současné ekonomické teorie. Podrobnější rozbor ke každému z nastíněných témat (včetně teoretických důkazů relevantních teorémů a empirických testů) je možné najít např. v následujících odborných monografiích a učebnicích: (Markusen, a další, 1994), (Bhagwati, a další, 1998).

11.1 Základní logika fungování tarifních překážek obchodu: dopady jejich snižování

Dopady zavádění/odbourávání patří k nejsnáze analyzovatelným změnám obchodní politiky. Redukce či eliminace cel má dva základní typy dopadů, které zde budou zkoumány z pohledu země, která snižuje dovozní cla:[36]

- Změny relativních cen související s vyšším poklesem ceny původně více chráněného výrobku;[37]
- Eliminace rent, které původní clo mohlo vytvářet. V případě dokonalé konkurence se jedná pouze o pokles výnosu z cla, který původně mohl získávat stát.

Změny relativních cen vedou ke změnám struktury a úrovně spotřeby a výroby, které graficky znázorňuje Obrázek 1:

- Výrobci jsou motivováni vyrábět více té komodity, která zaznamenala nižší pokles celních sazeb (tj. došlo u ní k nižšímu zlevnění). V případě neoklasického modelu všeobecné rovnováhy se tak ekonomika posouvá po své hranici výrobních možností směrem k výrobnímu koši, který zahrnuje více té komodity, která zaznamenala nižší míru liberalizace (např. se jednalo o sektor, kde již byl původně obchod s nulovými cly).
- U spotřebitelů jsou dopady složitější, protože kromě substitučního efektu [38] souvisejícího se změnou relativních cen dochází ještě k efektu důchodovému, a to dokonce na dvou úrovních. První se týká dopadu nižších cen po odbourání cel na vyšší reálný příjem spotřebitele; druhá se vztahuje k celkovému posunu rozpočtového omezení ekonomiky souvisejícího s efektivnější strukturou výroby přizpůsobené

[35] Od Vinerovy průkopnické práce (Viner, 1950) se často používá tento termín i pro otázky spjaté se zónami volného obchodu.

[36] Dopady na malou vyvážející ekonomiku, která se setkává s liberalizací ve „zbytku světa“, jsou velmi podobné, jen probíhají inverzně.

[37] Při vysvětlení dopadů bude předpokládána situaci malé otevřené ekonomiky s dokonalou konkurencí, tj. situaci, kdy domácí ceny jsou zcela určeny rovnovážnou mezinárodní cenou a clem, eliminace cla přitom ovlivní jen domácí ceny, ale nemá vliv na ceny mezinárodní.

[38] Efekt související s nahrazováním dražšího výrobku ve spotřebním koši levnějším v situaci, kdy je spotřebitel vystaven pouze změně cen a žádnému jinému vlivu (např. změně reálného důchodu).

cenám na mezinárodním trhu. Důsledkem této kombinace efektů je možný růst poptávaného množství obou typů výrobků (tedy s nižší i vyšší mírou liberalizace).

Snížení výnosů z cel v modelech všeobecné rovnováhy znamená pokles veřejné spotřeby z těchto výnosů původně financované. Tento úbytek je však plně kompenzován nárůstem soukromé spotřeby, takže celková úroveň blahobytu v ekonomice vzroste.

Graf 25: Dopady odbourávání cel v GE modelu (2 sektory)

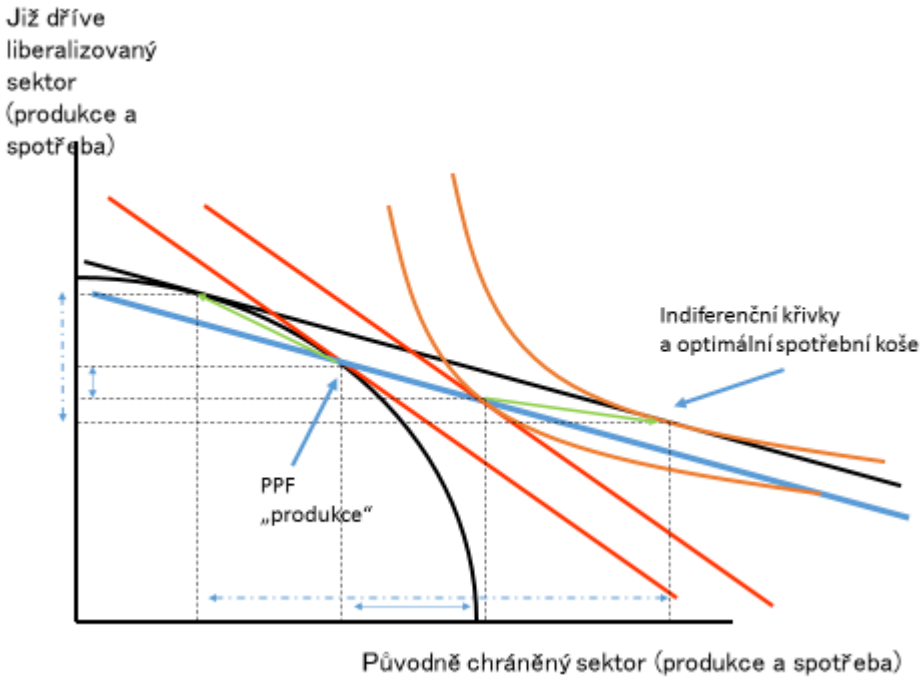

Liberalizace obchodu má dle tradičního pohledu na modely obchodní politiky u malých otevřených ekonomik poměrně fádní výsledky: ať se jedná o snižování překážek vstupu na cizí trhy nebo o zvyšování otevřenosti domácího trhu. Výsledkem jsou vyšší vývozy i dovozy[39] a zvýšení blahobytu spotřebitelů.

Tento výsledek pak z odlišného úhlu replikuje i literatura zaměřená na optimální cla (tedy cla, která by optimalizovala užitek domácích ekonomických subjektů). Optimální clo má v malé otevřené ekonomice hodnotu 0.[40] Z této železné logiky nabízí únik jen dvě specifické situace:

1. **Tržní selhání.** Pokud by clo bylo aplikováno v sektoru, v němž by jinak v důsledku tržního selhání (např. negativní externalita) byla příliš vysoká výroba a spotřeba, může odstranění cla zhoršit blahobyt obyvatel.

[39] Odstranění dovozních cel skutečně zvyšuje jak dovozy, tak vývozy. Tento efekt je v tradičním modelu prakticky nevyhnutelný a souvisí s dokonalým využitím výrobních faktorů a s dopady změny cel na strukturu spotřeby a výroby.

[40] Formální důkaz viz (Markusen, a další, 1994), str. 256-257. Skutečnost, že optimální clo je nulové pro jednotlivé malé otevřené ekonomiky ovšem neznamená, že optimální clo je nutně nulové pro celou EU, která na řadě trhů bude mít postavení velké ekonomiky.

2. Problematika tzv. **„second best“** řešení. Teoreticky mohou existovat situace, kdy přítomnost cla snižuje distorze působené jinými nástroji obchodní či domácí hospodářské politiky. V takovém případě by odstranění cla bez nápravy této hlubší distorze mohlo mít negativní dopad na užitek. ((Markusen, a další, 1994), str. 255)

Celkově pozitivní dopady liberalizace na blahobyt reprezentativní domácnosti se mohou stát trochu zajímavější v situaci, kdy jsou analyzovány rozdílné dopady na příjmy vlastníků konkrétních výrobních faktorů (práce, kapitál, půda) např. v Heckscher-Ohlinově modelu.[41] V této simulaci díky interakci mezi rozdílnými relativními náročnostmi jednotlivých výrobních sektorů a změnami relativních cen dochází k efektu, který popisuje tzv. Stolper-Samuelsonův teorém. Podle tohoto modelu by ve zde analyzované situaci vlastníci výrobního faktoru používaného intenzivně v sektoru, v němž dojde k vyššímu snížení původních celních bariér na liberalizaci, reálně tratili; vlastníci druhého výrobního faktoru by naopak získali.

Důsledky tohoto teorému naštěstí zmírňuje tzv. kompenzační princip, podle kterého sice může dojít ke zhoršení situace vlastníků konkrétního výrobního faktoru, nicméně celkové zlepšení situace v ekonomice umožňuje, aby vláda mohla případně změnit celou situaci v tzv. Pareto-efektivní zlepšení, čili aby přerozdělila část zisků těch, kdo z liberalizace profitují ve prospěch těch, kteří na ní v důsledku interakce změn odměn výrobních faktorů a cen finálních produktů tratí.

Celkově lze tedy dojít k závěru, že ve světě, který by replikoval výsledky tradičních modelů dopadů cel v systému všeobecné rovnováhy, povede odbourání celních překážek k pozitivním dopadům na blahobyt domácností.

11.2 Netarifní překážky obchodu: typy, ekonomické dopady, možnosti analýzy

Netarifní překážky představují podstatně barvitější a z teoretického i analytického pohledu náročnější kategorii. S mírným zjednodušením je možné říci, že do této oblasti spadá prakticky vše, co nelze označit za celní bariéry: od záměrných administrativních překážek (uměle vytvářené byrokratické bariéry), přes dovozní kvóty až k technickým normám a fytosanitárním opatřením, která mohla být původně zavedena z úplně jiných důvodů než ve snaze ztížit přístup na domácí trh. Podrobněji se klasifikaci netarifních překážek věnuje Konference OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD, 2012). Základní úroveň (tj. hlavní kategorie) klasifikace je uvedena i v příloze 30.6.

Na rozdíl od tarifních opatření je v tomto případě často složité získat podrobné informace o skutečných dopadech netarifních bariér na ekonomickou aktivitu: tedy zda dané opatření zvyšuje transakční/dopravní náklady spjaté s obchodem, zda ovlivňuje nákladové a produkční funkce firem (např. v důsledku nutnosti navrhovat výrobek od počátku s ohledem na existenci různých norem), zda generuje skryté renty (např. specifickým institucím, které mohou poskytovat certifikaci). Někdy nebývá jednoduché ani rozklíčovat to, jaké sektory jedno konkrétní opatření ovlivňuje. Řada typů regulace a procedurálních pravidel totiž může ovlivňovat více sektorů současně. Zrádná je možnost nelineárního působení netarifních bariér. Zatímco zejména u valorických cel je známa jedna celní sazba, která se

[41] Podobné výsledky obdržíme ale i ve velmi podobném modelu se sektorově specifickými výrobními faktory (Specific Factor Model).

v nejjednodušším případě nemění s objemem zakázky, působení netarifních bariér může výrazně záviset na velikosti a počtu transakcí, případně velikosti exportující firmy. Některá mohou mít „prahový“ charakter (tj. po splnění podmínek a získání prvotní certifikace mohou být další náklady nižší, případně se mohou jiná pravidla vztahovat např. na velké kontrakty) a působit tak výrazně diskriminativně na malé a střední firmy.

Kromě těchto komplikací vyvstává v případě pokusu o analýzu ještě další potíž. Zatímco tarifní překážky jsou přehledně publikované v celních sazebnících a lze je snadno dohledat a využít v ekonomických modelech, v případě netarifních bariér je situace podstatně složitější. Pro získání tzv. ad-valorem tariff equivalents (AVE) netarifních bariér existují dvě základní možnosti:

- **Využít cenová data** – netarifní překážky by měly podobně jako cla vést k cenovým rozdílům mezi jednotlivými trhy. Nevýhodou této metody je skutečnost, že ceny mohou být ovlivněny celou řadou dalších vlivů, které se samotnými netarifními opatřeními nemusí přímo souviset.
- **Využít kvantitativní data** – v takovém případě jsou AVE odhadovány nepřímo skrze zjištění z gravitačních modelů, jak se liší realizovaný obchod od rovnovážné úrovně. I tato metoda má své slabiny, některé z nich jsou blíže vysvětleny v části 8.

I tak jsou pokusy přesvědčivě analyzovat dopady působení (a následné liberalizace) netarifních opatření CGE modelech zatíženy řadou praktických problémů, jimiž se podrobněji zabývají autoři např. (Quantifying the Trade and Economic Effects of Non-Tariff Measures, 2006), (The Economics behind Non-Tariff Measures: Theoretical Insight and Empirical Evidence, 2013) či (Non-Tariff Barriers in Computable General Equilibrium Modelling, 2008). Jen s malou nadsázkou je možné dospět k závěru, že efektivní a přesvědčivé modelování dopadů řady netarifních nástrojů v CGE modelech je stále ještě v počátcích.

Z hlediska teorie mezinárodního obchodu lze většinou očekávat čtyři základní dopady liberalizace v oblasti netarifních opatření:

a) Úsporu transakčních nákladů;
b) Změny relativních cen s podobnými dopady jako u změn tarifních bariér;
c) Zvýšení konkurence na cílovém trhu, především díky snazšímu vstupu dříve slabších (menších) firem;
d) Změny v rozdělení skrytých rent, které opatření mohlo generovat.

V obecné rovině je proto v případě redukce netarifních bariér spíše možné předpokládat nárůst užitku domácích domácností.

11.3 Další aspekty možných dopadů TTIP: diskriminace a odklon obchodu

Z hlediska teorie mezinárodního obchodu nemá selektivní liberalizace (tvorba celních unií a FTA) nutně stejný dopad jako jednoduché odbourávání obchodních bariér vůči všem partnerům současně. Problémem, který dokonce může změnit pozitivní dopady liberalizace na negativní, je právě selektivita a prvky diskriminace, se kterými je tvorba RTA/FTA vždy spjata.

V literatuře je možné najít tři základní negativní důsledky tvorby FTA:

- Zvyšování složitosti mezinárodního obchodního prostředí („spaghetti bowl“);
- Odklon úsilí a zdrojů od multilaterální liberalizace, která by mohla vést k vyšším případným pozitivním dopadům na blahobyt;
- Možné negativní dopady „odklonu obchodu“ (trade diversion) na blahobyt.

Z pohledu české hospodářské politiky je za současného stavu přímo relevantní pouze třetí aspekt, zbývající dva jsou mimo reálnou kontrolu českých institucí a zejména jsou v podstatě predeterminovány již dosaženou mírou komplexnosti mezinárodního obchodního prostředí.

Tzv. trade diversion může mít negativní dopady na blahobyt především kvůli asymetrii mezi společenskými a individuálními změnami v relativních cenách způsobených obchodní liberalizací. Základem efektu je situace, ve které domácí spotřebitelé preferují nákup ze země, jejíž vývoz po vytvoření FTA není zatížen clem a zdá se tak spotřebitelům levnější než nákup od produktivnějšího výrobce, který ale stojí mimo FTA. Podstatou je pak skutečnost, že spotřebitelé při svém rozhodování neberou v úvahu tu část ceny, kterou by v případě nákupu od efektivnějšího dodavatele vybral domácí stát ve formě cla (jehož výnos by mohl přerozdělit ve formě veřejné spotřeby). Pravděpodobnost vzniku „trade diversion“ je tím vyšší, čím menší a uzavřenější (ve smyslu ochrany vůči nečlenským zemím) je finální FTA.

Negativní dopady trade diversion byly od dob Vinera (Viner, 1950) nejčastěji diskutovaným teoretickým protiargumentem proti tvorbě zón volného obchodu či celních unií. Současná literatura se však na význam tohoto efektu dívá odlišně: i v situaci, kdy skutečně dojde k realokaci zdrojů dovozu ve prospěch méně efektivních členů nově vytvořené FTA, jsou k zajištění negativních dopadů na blahobyt nutné poměrně restriktivní předpoklady. Aby existovala 100% jistota, že trade diversion povede k poklesu užitku českých spotřebitelů, muselo by totiž platit, že:[42]

a) Domácí firmy používají velmi jednoduché produkční funkce, které by vedly k jednoduché (lineární) hranici výrobních možností pro celou ekonomiku.
b) Čeští spotřebitelé vůbec nepřizpůsobují strukturu své spotřeby relativním cenám.

Alespoň přibližné splnění obou předpokladů je v reálné ekonomice velmi nepravděpodobné, což znamená, že nelze přesvědčivě argumentovat, že zejména „trade diversions“ menšího rozsahu nutně snižují blahobyt domácí populace.

[42] Zde jde o zjednodušený popis podmínek. Detailnější vysvětlení a jednoduchý důkaz je možné najít v (Markusen, a další, 1994), str. 314-320.

V případě TTIP vstupují do hry ještě další dva podstatné faktory, které snižují i samotnou pravděpodobnost výskytu trade diversion v obchodních tocích:[43]

- EU (a ještě více pak FTA EU+USA) představuje značně velký a dostatečně konkurenční trh.
- Relativně nízká míra ochrany trhu USA a EU vůči třetím zemím po vytvoření TTIP. Vůči třetím zemím zůstává v platnosti původní MFN celní sazebník a zejména v případě EU také rozsáhlá síť obchodních dohod.

Pravděpodobnost vzniku tradiční učebnicové „trade diversion“ s negativními dopady je tak možno předběžně vyhodnotit jako nízkou. V rámci pokusu o analytické vyhodnocení dopadů jsou případné negativní dopady „trade diversion“ přímo zohledněny ve vnitřní logice CGE modelů.

11.4 Dopady liberalizace trhu z pohledu modelů s heterogenními firmami

Tradiční neoklasická teorie mezinárodního obchodu a obchodní politiky, na nichž je analýza v předchozí části založená, jsou postaveny na několika podstatných zjednodušeních, které se modernější přístupy snaží postupně kompenzovat. Nejpodstatnějším prvkem tohoto trendu je rozvoj modelů, které kombinují nedokonalou konkurenci (obvykle monopolistického typu s diferencovanými výrobky) se zájmem o inovace a změny v populaci heterogenních firem. Na rozdíl od tradičních modelů je tak možné analyzovat i např. odlišné dopady většího otevření ekonomiky na méně a více efektivní firmy.[44]

Mezi nejčastěji užívané patří modely vycházející ze studie Melitze (Melitz, 2003), ve kterých každá firma vyrábí v rámci monopolistické konkurence svoji vlastní variantu výrobku.[45]

Vývoj v této oblasti i vnitřní mechaniku této třídy modelů přehledně shrnují např. (Melitz, a další, 2014). Zde bude pozornost soustředěna jen na obecné dopady otevření trhu v základním Melitzově modelu. V tomto rámci má (vyšší) otevření ekonomiky dva dopady:

- **Snížené náklady vývozu výrobků/služeb.** Tato změna má pozitivní dopad na firmy, které již byly aktivní v exportních aktivitách (intenzivní rozvoj obchodu). Navíc vzhledem k posunu prahu pro efektivitu exportních aktivit začínají vyvážet i méně efektivní firmy, které sice působily ve stejném sektoru, ale vývoz by se jim dříve kvůli jejich nižší produktivitě nevyplácel (extenzivní rozvoj obchodu).
- **Intenzivnější dovozní konkurence.** Zde má liberalizace „negativní“ dopad, čili nejméně efektivní firmy, které ještě přežívaly na trhu (ale kvůli nízké efektivitě nevyvážely) budou domácí trh opouštět (zkrachují).

Celkové efekty pak sestávají ze změny struktury firem na trhu (a struktury zaměstnanosti) a ze dvou způsobů nárůstu exportu (extenzivní a intenzivní). Změna rozdělení firem a zaměstnanosti znamená odchod nejméně efektivních firem a přesun pracovní síly

[43] Kompletní seznam podmínek: (Markusen, a další, 1994).

[44] Tradiční neoklasický model by předpokládal kontinuum identických firem a podobný typ otázek by v něm nebylo možné diskutovat.

[45] Nejde o jediný typ modelů s diferencovanými firmami, existují i modely vycházející např. z kombinace stochastických rozdílů v produktivitě na úrovni firem s multi-regionálním Ricardovským modelem. Tato oblast jde však výrazně za rámec tohoto krátkého představení.

do výkonnějších firem, které zvyšují výrobu pro export. Důsledkem je růst průměrné produktivity a reálných mezd v ekonomice. Pro část zaměstnanců však může liberalizace znamenat nutnost přechodu do jiné firmy (a s tím spojené náklady) ve stejném sektoru.[46]

Existence extenzivního kanálu při exportní expanzi přináší i zajímavé vedlejší důsledky pro empirickou část této studie. I firmy, které nyní do zahraničí nevyvážejí a nemají o vývoz zájem, mohou zjistit, že se jim vývoz po liberalizaci vyplatí a stanou se úspěšnými exportéry.

11.5 Dopady selektivní obchodní liberalizace z pohledu Nové ekonomické geografie (NEG)

Modely s heterogenními firmami nejsou jediným relevantním novým směrem rozvoje modelů, které se věnují dopadům hospodářské liberalizace. Z pohledu dlouhodobých dopadů změn v otevřenosti ekonomiky (včetně dopravních nákladů a netarifních opatření) je nejzajímavější oblast modelů tzv. New Economic Geography (NEG), které od 90. let postupně rozvíjeli především P. Krugman, T. Venables a M. Fujita.

Jedná se o velmi komplexní modely, které pracují s náročnějšími předpoklady (rostoucí výnosy z rozsahu, nedokonalá konkurence a diferencované výrobky[47], existence dopravních nákladů[48]) a u kterých lze finální predikce často odvodit jen formou počítačových simulací. Předmětem jejich zájmu jsou především dlouhodobé dopady obchodu na rozmístění ekonomické aktivity, tedy zjednodušeně řečeno to, zda (a případně jak) může liberalizace vést ke spontánní diferenciaci regionů na průmyslové centrum a deindustrializovanou periférii.

Vnitřní struktura těchto modelů opět přesahuje rámec tohoto textu. Navíc vzhledem k jejich zaměření je poněkud problematická přímá aplikace na konkrétní data týkající se EU, USA a TTIP. Níže jsou shrnuty výsledky aplikace tohoto typu modelů na evaluaci dopadů selektivní obchodní liberalizace (tvorby FTA).

Zajímavý příspěvek v této oblasti představuje studie (Preferential trading arrangements and industrial location, 1997), která na zjednodušeném modelu se třemi trhy analyzuje dopady preferenčních obchodních vztahů mezi dvěma z těchto tří trhů. Výsledek je možné rekapitulovat takto (viz Obrázek 2):

- Liberalizace v průměru prospívá zúčastněným stranám. Pro některé hodnoty vzájemných obchodních bariér (příp. dopravních nákladů) může dojít k diferenciaci uvnitř FTA na jádro a periferii s potenciálně negativními dopady na blahobyt.
- Země, která zůstává mimo FTA, si za jistých kombinací parametrů může udržet vyšší podíl průmyslových aktivit (a do určité míry i vyšší blahobyt) než deindustrializací postižená část FTA.

[46] Nepřítomnost strukturálních efektů (a nezaměstnanosti) je determinována specifikací modelu, nejde o predikci.
[47] Typickým předpokladem je monopolistická konkurence typu (Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity, 1977).
[48] Obvykle tzv. „iceberg transport cost“, tj. konstantní procento ztrát související s přepravou.

- Pro hlubokou liberalizaci (výrazný pokles nákladů spjatých s obchodem mezi regiony 1 a 2) jsou již dopady jednoznačné – z hlediska alokace průmyslových aktivity i dopadu na blahobyt je vždy lepší být uvnitř FTA než mimo.

Obrázek 2: Dopady selektivní liberalizace mezi trhy 1 a 2 na rozmístění průmyslu (a) a blahobyt všech tří trhů. Horizontální osa zachycuje postupný pokles překážek mezi trhy 1 a 2

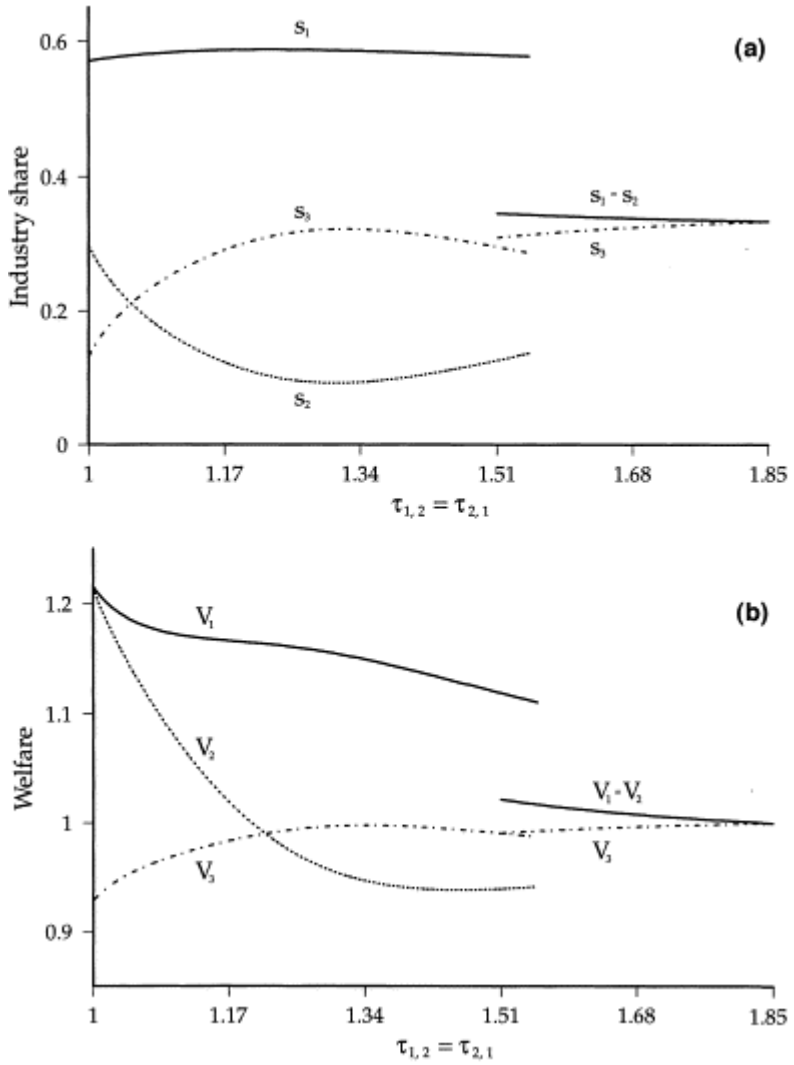

Zdroj: převzato z (Preferential trading arrangements and industrial location, 1997)

12 Gravitační modely: aplikace na ČR a TTIP

Gravitační modely vzhledem ke své relativní nenáročnosti a (zdánlivé) spolehlivosti patří k nejpoužívanějším ekonometrickým modelům vhodným k analýze mezinárodních obchodních toků, toků kapitálu, ale např. i migrace. Jejich podstatou je odhadnutí ekonometrického modelu, který popisuje obvyklý či rovnovážný stav obchodní výměny mezi analyzovanými ekonomikami, tuto informaci je pak možné použít k identifikaci odchylek mezi reálným stavem a hypotetickou rovnovážnou úrovní obchodu a příčin těchto odchylek. Zejména je tak možné získat následující typy informací relevantní pro tuto studii:

a) Odhady vlivu základních nástrojů obchodní politiky, např. to, o kolik % se v průměru zvýšila obchodní výměna v důsledku vytvoření jiných zón volného obchodu v minulosti (FTA).
b) Odhady působení nástrojů, které jsou jinak obtížně přímo měřitelné, např. netarifních instrumentů. V této roli byl gravitační model použit i ve známé analýze netarifních bariér mezi EU a USA (ECORYS, 2009).
c) Odhady tzv. obchodního potenciálu, tedy toho, jak by vypadal vzájemný obchod dvou ekonomik, pokud by jejich obchodní vztahy nebyly narušovány působením překážek obchodu. Přinejmenším teoretickou výhodou tohoto odhadu je skutečnost, že k němu není nutné mít k dispozici údaje o všech typech existujících překážek ve vzájemném obchodu.

Tato studie (a specifikacích modelu) se zaměřila na první strategii, tedy na získání základní představy o tom, jak velký příspěvek ke vzájemnému obchodu dvou zemí může mít skutečnost, že tyto země mezi sebou vytvoří RTA (FTA či CU).

12.1 Stručný nástin teorie gravitačních modelů

Gravitační modely jsou za posledních 50-60 let[49] zřejmě nejpoužívanějším ekonometrickým modelem v oblasti mezinárodního obchodu. Tradiční přístup k jejich aplikaci byl až do 90. let prakticky ryze empirický a statistický a spočíval na odhadu v podstatě ad hoc navrženého vztahu, který byl inspirován vztahy používanými ve fyzice (gravitace) a jiných oborech.

Ekonomové tak pro odhad rovnovážné či „typické“ úrovně obchodu mezi dvěma trhy používali podle tradičních měřítek velmi dobře fungující[50] empirický vztah, podle kterého je velikost vzájemného obchodu přímo úměrná velikosti obou trhů (měřenou např. jejich HDP či národním důchodem) a nepřímo jejich vzdáleností. Tomuto typu odpovídala většina aplikací používaných až do 90. let, což do určité míry vedlo k poněkud skeptickému pohledu teoretických ekonomů a ekonometrů na tento model.[51]

[49] Za první reálnou aplikaci se považuje (Tinbergen, 1962).
[50] Tímto vztahem bylo na první pohled možno vysvětlit často i 70-90 % pozorované variability v mezinárodních tocích zboží.
[51] Logika této skepse spočívá v tzv. Lucasově kritice. Jakýkoliv empiricky pozorovaný vztah může být daný pouze souhrou okolností a nemusí být stabilní v situaci, kdy dojde např. k podstatné změně hospodářské politiky, na kterou následně zareagují racionální ekonomické subjekty přizpůsobením svého chování novému stavu okolností. Správný postup proto musí být založen na analýze právě

Tato situace se v posledních dvou dekádách výrazně změnila díky dvěma faktorům:

- gravitační modely nejprve dostaly řádné mikroekonomické základy (Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle, 2003);
- následně byly také podrobeny detailní analýze, která identifikovala řadu problémů spojených s jejich původní aplikací pro ekonometrické účely a především vedla k návrhu použitelných procedur, které rizika těchto problémů minimalizují.[52]

V současnosti nejpoužívanější teoretická specifikace gravitačního modelu pochází z (Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle, 2003) a vychází ze všeobecné rovnováhy a analýzy spotřebního chování racionálních ekonomických subjektů s preferencemi s konstantní elasticitou substituce (CES funkce), kteří se rozhodují o nákupu výrobků diferencovaných podle země původu.

Výsledný teoretický vztah pro rovnovážnou velikost exportu (X) ze země *i* do země *j* vypadá takto:[53]

$$X_{ij} = \frac{Y_i \; Y_j}{Y^W} \left(\frac{t_{ij}}{P_i P_j} \right)^{1-\sigma} \qquad (1)$$

kde t_{ij} je proměnná zachycující náklady spojené s obchodem mezi trhy i a j, Y je národní důchod zemí i a j a proměnné P_iP_j zachycují tzv. „multilateral trade resistance“ (MTR).

12.2 Problémy s empirickou aplikací

Rovnice (1) sice obsahuje na první pohled stejné proměnné jako kdysi používaný empirický vztah, zásadním problémem je však skutečnost, že i převedení do logaritmické podoby zůstává nelineární kvůli složité struktuře MTR. Celkově se tak při aplikaci gravitačních modelů je nutné vypořádat se dvěma základními typy komplikací:[54]

a) Zvolit specifikaci a formu odhadu, která by byla konzistentní s předpokládanými teoretickými vlastnostmi MTR.
b) Pokud pro odhad použijeme logaritmizovanou podobu ekonometrické specifikace, nastává problém se zahrnutím dat zemí, mezi nimiž je podle statistik nulový obchod.[55]
c) Tvorba FTA může mít endogenní charakter. Jinými slovy: u zemí, které by spolu tak jako tak více obchodovaly, je vyšší pravděpodobnost, že vytvoří i zónu volného

---

chování ekonomických subjektů. Makroekonomické vztahy (a ekonometrické specifikace na nich postavené) mají smysl pouze tehdy, pokud jsou z podobných mikroekonomických základů odvozené. Více viz (Lucas, 1976). Praktickou ukázkou problémů se zjednodušenou aplikací gravitační modelu se pak stala diskuse o tzv. Roseově efektu a jeho velikosti – viz (Baldwin, a další, 2006).

[52] Blíže viz (Baldwin, a další, 2006) a (Bonus vetus OLS: A simple method for approximating international trade-cost effects using the gravity equation, 2009).

[53] Detailní odvození vztahu krok za krokem je možné získat např. v (Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle, 2003).

[54] Podrobnější přehled a další faktory, které je nutno ošetřit, uvádí např. (Baldwin, a další, 2006)

[55] Druhým skrytým problémem takových případů je rozlišení mezi případy, kdy data o vzájemném obchodu v daném roce nejsou dostupná (ale obchod nebyl s největší pravděpodobností nulový) a kdy byl obchod skutečně nulový.

obchodu či celní unii. Pokud tato skutečnost není při návrhu modelu zohledněna, je model špatně specifikovaný a může odhadovat dopady FTA podhodnocovat.[56]

První oblast problémů je možné řešit třemi způsoby:

1. Použitím nelineárních metod: NLS[57] byly použity např. v (Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle, 2003).
2. Použitím umělých „dummy“ proměnných pro jednotlivé exportéry, importéry, čas, či v modernější verzi dummies pro jednotlivé páry obchodujících zemí a časová období.
3. Linearizací komplikovaného členu MTR s pomocí Taylorova rozvoje – viz (Bonus vetus OLS: A simple method for approximating international trade-cost effects using the gravity equation, 2009).

V této analýze byly pro odhady použity druhá a třetí metoda. To znamená, že testovány byly jak specifikace doplněné o rozsáhlé sady umělých dummy proměnných,[58] tak použití korekce a la Baier & Bergstrand.

Druhý typ problémů (tj. nulová pozorování) je řešitelný použitím specifikace nevyžadující logaritmickou transformaci a aplikací Poissonovského estimátoru – viz (The Log of Gravity, 2006).[59] I tato varianta byla v rámci této studie otestována, i když byla relevantní spíše pro data za jednotlivé sektory než pro agregátní exporty analyzovaných zemí.[60]

Třetí typ problémů (endogenita vzniku FTA) je řešitelný změnou způsobu specifikace modelu a jeho odhadu.[61] V této studii nebyla tato modifikovaná specifikace použita, případné vlivy jejího zahrnutí byly však vzaty v úvahu při vyhodnocování výsledků.

12.3 Specifikace a data použitá v této studii

Základní aplikovaný gravitační model vycházel z tradiční logaritmické verze gravitační rovnice (2) rozšířené o celkem 10 institucionálních proměnných[62]. Cílem jejich použití bylo zpřesnit odhady a zejména odfiltrovat vliv kvality institucí od vlivů (přímo nepozorovaných) netarifních opatření. S ohledem na počet institucionálních proměnných byly zahrnuty do rovnice až po jejich přetvoření do formy čtyř umělých proměnných metodou analýzy hlavních komponent.[63] Klasifikace obchodních párů podle toho, zda mezi nimi fungovala RTA či nikoliv, vycházela z (The currency union effect on trade is decreasing over time, 2012).

---

[56] Podrobněji viz (Do free trade agreements actually increase members' international trade?, 2007)

[57] Non-linear least squares.

[58] Ve výstupech z regresí hodnoty koeficientů pro tyto dummy nejsou uváděny: důvodem je jak jejich často extrémní množství, tak jejich pomocný charakter.

[59] Technicky jde o Poisson Pseudo-Maximum Likelihood estimátor (PPML). Bližší informace k jeho implementaci je možné nalézt zde: http://personal.lse.ac.uk/tenreyro/LGW.html

[60] V agregátních datech je velmi vzácné najít zcela nulové obchodní vztahy.

[61] Podle (Do free trade agreements actually increase members' international trade?, 2007) není vhodné použít obvyklý odhad formou instrumentálních proměnných (IV), ten v tomto případě nevede ke konzistentním odhadům.

[62] Respektive 9 institucionálních proměnných a index měřící korupci ve všech sledovaných ekonomikách.

[63] Principal Component Analysis. Jde o poměrně často používané řešení v případech podobných regresí.

$$\log(X_{ijt}) = \beta_0 + \beta_1 \log(Y_{jt}) + \beta_2 \log(Y_{it}) + \beta_3 \log(D_{ijt}) + \varepsilon_{ijt} \qquad (2)$$

Nejprve byl sestaven panel čítající 132 zemí, jejichž vzájemný obchod (exporty do všech ostatních ekonomik) je v datovém souboru zachycen za roky 1995-2013. Základní datový soubor tak obsahoval 328 548 jednotlivých pozorování realizací vztahu exportér-importér. Podrobný přehled všech použitých proměnných, zdrojů, ze kterých byla data převzata, a dalších detailů (jednotky, atd.) je k dispozici v příloze 30.7.

V základní verzi modelu byly dopady vlastností MTR ošetřeny buď soustavou dummy proměnných, případně byla použita aproximace MTR Taylorovým polynomem dle (Bonus vetus OLS: A simple method for approximating international trade-cost effects using the gravity equation, 2009) – viz vztahy (3) a (4), které tuto aproximaci popisují. Alternativně byly testovány původně navržené váhy založené na podílu na světovém HDP a prostém vážení počtem zemí v souboru (4).

$$P_i = \sum_{j=1}^{N} \theta_j \ln t_{ij} - \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{N} \sum_{m=1}^{N} \theta_k \theta_m \ln t_{km} \qquad (3)$$

$$P_j = \sum_{i=1}^{N} \theta_i \ln t_{ij} - \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{N} \sum_{m=1}^{N} \theta_k \theta_m \ln t_{km} \qquad (4)$$

$$\theta_i = \frac{Y_i}{Y^{Total}} \quad \text{případně} \quad \theta_i = \frac{1}{N} \qquad (5)$$

$$ln\, t_{ij}^{*} = ln\, t_{ij} - P_i - P_j \qquad (6)$$

12.4 Použití gravitačních modelů na desagregovaná data

Empirický gravitační vztah se zdá poměrně dobře fungovat i na desagregované úrovni, což vedlo k řadě pokusů odhadovat dopady změn jednotlivých proměnných popisujících obchodní prostředí či celkové obchodní potenciály též na úrovni jednotlivých výrobkových skupin či sektorů. (Assessing Bilateral Trade Potential at the Commodity Level: An Operational Approach, 2006) Tento typ analýzy je také používán pro nepřímé vyhodnocení dopadů netarifních bariér v jednotlivých sektorech.

Jakkoliv se jedná o logické a používané rozšíření, je nutné zmínit, že tento přístup má zatím své limity – jak kvůli chybějícím propracovanějším mikroekonomickým základům,[64] tak kvůli vyšší citlivosti získaných informací na faktory související s nepřímým obchodem a obchodem polotovary. Výsledkem je tak situace, kdy je technicky možné odhadnout dopady netarifních opatření či obchodní potenciály, ale výsledek je ještě silněji zranitelný vůči výše zmíněným argumentům týkajícím se správnosti použité specifikace. Druhou výraznější slabinou je vyšší míra výskytu problémů s chybějícími či nulovými pozorováními při použití méně agregovaných dat. Výsledky těchto odhadů je proto nutné interpretovat ještě opatrněji než odhady tradičních agregátních gravitačních modelů [65].

[64] Toto tvrzení může být předmětem debaty, nicméně je pravda, že mikroekonomické základy byly odvozeny pro gravitační model agregátních obchodních toků.

[65] S ohledem na uvedené skutečnosti budou výsledky detailnějšího modelování založeného na gravitačních modelech pro desagregovaná data publikovány nezávisle v samostatné studii.

12.5 Výsledky aplikace gravitačního modelu

V této sekci budou prezentovány pouze hlavní výsledky základních variant modelu. Kompletní výpis výsledků regresí (a jejich základních diagnostických testů) je k dispozici v příloze 30.9.

12.5.1 Odhady vlivu vytvoření zóny volného obchodu na obchod: agregátní úroveň

Výsledky odhadu příspěvku vytvoření zóny volného obchodu k celkovému exportu zboží shrnuje Tabulka 8. V rámci našeho souboru analyzujícího adekvátní dostupná historická data za prakticky všechny relevantní světové ekonomiky by tedy vytvoření RTA mělo mít statisticky významný a pozitivní vliv na export.

Tabulka 8: Odhady dopadů FTA v gravitačním modelu, všechny země

Typ modelu	I Poissonovská specifikace, MTR řešeno dle (Baier & Bergstrand, 2009)	II Poissonovská specifikace, MTR řešeno dle (Baier & Bergstrand, 2009) Diference instit. veličin
Koeficient[66] pro RTA dummy proměnnou	0,384** (0,0348)	0,414** (0.0379)
Interpretace ve formě elasticity	46,8%	51,7%

Použitý model byl v obou případech u sledovaného vzorku zemí schopný vysvětlit téměř 85 % pozorované variability v bilaterálních exportních vztazích.[67]

Podle těchto výsledků vedla v průměru existence FTA/RTA k bilaterálnímu obchodu, který byl o cca 50 % vyšší, než jaký by mezi danými ekonomikami byl bez hlubší obchodní liberalizace. Dopad na export získaný z našich odhadů je tedy menší (i pokud vezmeme v úvahu hranice konfidenčního intervalu) než maximální dopady vytvoření zón volného obchodu prezentované ve výsledcích modelů počítajících s endogenitou tvorby FTA.

S ohledem na to byla velikost šoku používaná pro základní projekce s využitím input-output analýzy (viz další kapitola) nastavena na úroveň 100% (v souladu s již zmíněnými alternativními odhady). Toto opatření by mělo zaručit, že hodnoty výsledných IO dopadů založených na základním scénáři se 100% zvýšením obchodu nepodhodnocují reálně dosažitelné dopady.

12.5.2 Dopady vytvoření FTA: výsledky aplikace gravitačního modelu na vybrané exportních kategorie (SITC)

Stejná analýza byla následně provedena pro vybrané SITC kategorie. Cílem bylo ověřit, zda tyto kategorie exportu zboží vykazují podobnou citlivost reakce na obchodní liberalizaci jako agregátní toky. Pro poissonovskou specifikaci, ve které bylo MTR řešeno dle (Bonus vetus

[66] Číslo v závorce tradičně zachycuje standardní chybu odhadu (robustní), hvězdičky informují o statistické významnosti.
[67] Jde o hodnoty pseudo R^2, v prvním případě 0,8468, ve druhém 0,8452.

OLS: A simple method for approximating international trade-cost effects using the gravity equation, 2009), byly pro vystižení institucionálních rozdílů mezi zeměmi místo stavů za exportéra a importéra použity diference institucionálních veličin (tedy specifikace odpovídající modelu II z předcházející tabulky), které zachycuje Tabulka 9. Výstupy původních regresí jsou opět přiloženy v příloze 30.9.

Výsledky pro jednotlivé kategorie jsou značně diverzifikované – od velmi malého dopadu v případě kategorie SITC 5 (chemické výrobky), kde výsledek není statisticky významný od nuly, až po výrazně nadprůměrné efekty ve třídě SITC 4 a (což je z pohledu českých exportů nejvíce zajímavé) SITC 7.

Tyto výsledky ukazují, že pro většinu kategorií zboží měla zvolená míra šoku (100 %) dostatečnou rezervu, pouze u jednoho (který však nepatří mezi dominantní exportní sektory pro ČR) by tato míra šoku „podstřelovala“ 95 % konfidenční interval.

Tabulka 9: Gravitační model, vybrané exportní kategorie SITC

SITC kategorie	Koeficient[68] pro RTA dummy proměnnou	Přepočet do formy elasticity (procentní zvýšení exportu)	95% konfidenční intervaly (po přepočtu, zaokrouhleno)
SITC 0 Potraviny a živá zvířata	0,566** (0,037)	76,2%	63,9% – 89,4%
SITC 1 Nápoje a tabák	0,470** (0,058)	59,9%	42,8% - 79,0%
SITC 2 Suroviny nepoživatelné, s výjimkou paliv	0,454** (0,067)	57,5%	38,2% - 79,5%
SITC 3 Minerální paliva, maziva a příbuzné materiály	0,157** (0,072)	17,1%	1,6% - 34,9%
SITC 4 Živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky	0,996** (0,137)	170,7%	106,9% - 254,1%
SITC 5 Chemikálie a příbuzné výrobky	0,006 (0,047)	2,9%	-7,6% - 14,5%
SITC 6 Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu	0,570** (0,040)	76,8%	49,2% - 64,8%
SITC 7 Stroje a dopravní prostředky	0,640** (0,068)	89,6%	66,0% - 116,5%
SITC 8 Průmyslové spotřební zboží	0,330** (0,077)	39,1%	19,6% - 62,8%

12.6 Toolbox: Detaily pro replikaci a ověření výsledků

Konkrétní zdroje dat již byly zmíněny, pro základní replikaci gravitačního modelu podobného rozsahu však může stačit i poněkud méně rozsáhlá specifikace. Jako základ je možné doporučit:

[68] Číslo v závorce tradičně zachycuje standardní chybu odhadu (robustní), hvězdičky informují o statistické významnosti.

- Data o exportech mezi všemi analyzovanými zeměmi ze statistik COMTRADE.[69] Základní přístup ke statistikám COMTRADE je bezplatný, v tom případě je však omezen maximální objem dat stahovaných v jednom souboru. Řešení spočívá v rozdělení dat na více souborů (podle bloků zemí a let). Data ze statistik COMTRADE jsou také přístupná přes systém WITS.[70]
- Data o HDP, resp. HNP zemí v souboru ze statistik World Development Indicators (WDI) Světové banky jsou dostupná bezplatně pro naprostou většinu zemí.
- Základní data o vzdálenosti (geografické a kulturní[71]) je možné získat z institutu CEPII.[72]

Vzhledem k rozsahu datových souborů je pro sloučení do jedné databáze (či datové tabulky) nejlepší použít databázový software či přímo ekonometrický software typu STATA. Pro software STATA je podrobný návod k bezproblémovému sloučení souborů do jedné tabulky včetně vzorových „do-files“ obsažen ve třetí kapitole (WTO, 2012).

Základní parametry, které je nutné při návrhu modelu ohlídat, a vhodné struktury dummy proměnných přehledně shrnují (Baldwin, a další, 2006).

Pro samotné odhady gravitačního modelu a jejich následné vyhodnocení je možné použít jakýkoliv moderní ekonometrický software, včetně např. GNU software GRETL.[73] Velmi praktické je však použití software STATA, pro nějž díky jeho oblibě mezi ekonomy existují i funkce (např. poisson pro PPML) a manuály (opět viz třetí kapitola (WTO, 2012)), které moderní využití gravitačních modelů výrazně usnadňují. Vzhledem k velikosti souborů a náročnosti výše zmíněných metod např. na počty dummy proměnných je vhodné počítat s tím, že práce s gravitačními modely bude vyžadovat SE verzi software STATA (základní verze Intercooled může být nedostatečná kvůli omezenému počtu použitelných proměnných).

---

[69] *UN Comtrade Database*. Dostupné z: http://comtrade.un.org/.
[70] *World Integrated Trade Solution*. Dostupné z: http://wits.worldbank.org/.
[71] Společná historie, koloniální vztahy, jazyková podobnost.
[72] CEPII. *Gravity*. Dostupné z: http://www.cepii.fr/CEPII/en/bdd_modele/presentation.asp?id=8.
[73] *Gretl: Gnu Regression, Econometrics and Time-series Library*. Dostupné z: http://gretl.sourceforge.net/win32/.

13 Input-output analýza

Input-output analýza byla prvním výpočetním postupem, který byl použitelný pro praktické analýzy interakcí mezi změnami v zahraničním obchodu a domácí strukturou ekonomiky (produkce, zaměstnanost). I přes řadu zjednodušení zůstává input-output metodika do dnešní doby základní jednoduchou možností, jak vyčíslit vzájemné napojení jednotlivých sektorů na další sektory či export. Skutečnost, že staví na jednoduchých předpokladech a že je svým způsobem ateoretická a nevychází ze složitých modelů rozhodování spotřebitelů či komplikovaných herně-teoretických modelů interakce firem, ji činí obzvláště vhodnou pro základní popis vztahů v případě potenciálně kontroverzních témat.

13.1 Seznámení se základní metodikou: výhody a problémy metody

Input-output analýzu detailně popisuje řada učebnic a monografií, pro velmi podrobný úvod včetně řady ukázek je možné využít např. (Leontief, 1966). IO analýza vždy začíná input-output tabulkou, což je přehledný zápis všech toků dodávek (a z opačného pohledu plateb za dodávky) jak mezi výrobními sektory (platby za vstupy), tak dodávky jednotlivých sektorů pro finální použití. Tradiční input-output tabulka převedená do podoby maticové rovnice vypadá bez ohledu na zvolenou úroveň podrobnosti takto:

$$x = Ax + d \qquad (7)$$

kde *x* je vektor zachycující celkovou výrobu ekonomiky (pro použití ve výrobě i finální užití), *A* je tabulka tzv. technických koeficientů zachycující meziodvětvové vztahy[74] a *d* je vektor finálních poptávek, který zahrnuje celkové finální soukromé domácí výdaje (spotřeba, investice firem), výdaje vlády na nákupy statků a služeb a v případě tabulky pro otevřenou ekonomiku i export.

Řešení maticové rovnice, tj. základní vztah použitelný pro výpočty multiplikačních efektů a elasticit je možno zapsat ve formě rovnice (2). Tato rovnice představuje i základní vztah používaný při jednoduché analýze dopadů zahraničního obchodu na národní ekonomiku.

$$x = (I - A)^{-1}d \qquad (8)$$

Zjednodušeně řečeno: nejprve je navržen scénář možného vlivu vyšší liberalizace ekonomiky na poptávku po finálních výrobcích z ČR a pomocí vztahu (8) jsou dopočítány dopady na poptávku po produkci jednotlivých sektorů a s malým rozšířením i na zaměstnanost v nich. Důležité je, že takto propočtené efekty zahrnují i nepřímé dopady (tedy např. to, že rozšířené exporty automobilů zvýší poptávku po produkci dílů z plastů a nárůst výroby plastů pro automobilový průmysl zase zvýší poptávku např. po produkci dalšího sektoru či naopak zpětně po automobilech. Díky tomu můžeme vyhodnotit při znalosti input-output tabulek (respektive tzv. importních matic s nimi souvisejících) i nepřímé závislosti mezi ČR a USA zprostředkované např. německými výrobci a vývozci automobilů.

[74] Technický koeficient zachycuje objem příslušného vstupu, který je potřeba na produkci jedné jednotky finální produkce.

13.2 Použité indikátory (elasticity a multiplikátory)

Multiplikátory, elasticity a další indikátory, které je možné odvodit z IO analýzy, dělíme do dvou základních typů:

- **Multiplikátory I. typu** zahrnují tzv. přímé a nepřímé efekty. Jde o efekty ve formě přímého zvýšení poptávky po výrobcích a zvýšení zprostředkovaného přes nárůst poptávky po vstupech ze strany sektorů, které se snaží přizpůsobit nové situaci a zvýšit svůj objem výroby. Nejsou zahrnuty indukované efekty, čili efekty související se skutečností, že sektory s vyšší výrobou nejen nakupují více vstupů, ale také platí více za použité výrobní faktory, v důsledku čehož roste disponibilní příjem (a následně i spotřeba domácností).
    - $Multiplikátor\ I.typu = \frac{přímý\ efekt + nepřímý\ efekt}{přímý\ efekt}$
- **Multiplikátory II. typu** naopak indukované efekty zahrnují.[75]
    - $Multiplikátor\ II.typu = \frac{přímý\ efekt + nepřímý\ efekt + indukovaný\ efekt}{přímý\ efekt}$

Použití multiplikátorů prvního typu znamená, že výsledky jsou vždy parciální a nekompletní (zanedbávají již zmíněnou indukovanou spotřebu a další potenciální efekty). V tomto případě byly však preferovány multiplikátory prvního typu (a elasticity s podobnou logikou). Model byl doplněn tak, aby bylo možné odvodit i indukované efekty, které původní IO model přetvoří na jednoduchý CGE model, což je metoda, která je detailněji rozebrána v samostatné sekci. Nezbytné bylo doplnění o potenciálně diskutabilní předpoklady chování spotřebitelů.

Výstupy z IO analýzy mají v tomto případě následující podobu:

- Hirschmann-Rasmussenovy efekty, popisující zvýšení produkce v dané ekonomice v důsledku promítnutí přímých a nepřímých dopadů zvýšení exportů na cílový trh (USA).
- Exportní elasticity, které popisují, jak velké procentní zvýšení celkové výroby v české ekonomice bude vyvoláno např. 100% zvýšením exportů výrobků v daném sektoru do USA, případně např. zvýšením soukromé poptávky v USA po daném typu českých výrobků.

Pro tyto typy výpočtů byly použity jak samostatné IO tabulky pro ČR publikované českým statistickým úřadem a Eurostatem, tak tzv. světové input-output tabulky, které odhadují a mapují celosvětové dodavatelsko-odběratelské vztahy mezi regiony.[76]

[75] Viz např. (Loizou, 2008), str. 38.

[76] Podrobněji k projektu WIOD a použití WIOT tabulek viz (An Illustrated User Guide to the World Input–Output Database: the Case of Global Automotive Production, 2015).

13.3 Výsledky z běžných (národních) input-output tabulek pro ČR

Pro českou ekonomiku je dostupných několik variant IO tabulek jak z Eurostatu, tak přímo z ČSÚ. Tato studie vycházela z běžně publikované IO tabulky pro domácí produkci a rok 2010.[77] která je členěná na 82 sektorů.

Tabulka pro domácí užití byla preferována ve snaze identifikovat možný rozsah dopadů navrhované obchodní liberalizace na domácí produkci a zaměstnanost. Je však nutno vzít v úvahu skutečnost, že původní jednoduchý Leontiefův vztah (2) se stabilními technickými koeficienty se tohoto typu tabulky týká pouze za předpokladu stabilních poměrů mezi užitím domácí a importované produkce pro každý typ vstupu a každý sektor analyzované ekonomiky. Toto je podstatné a závažné zjednodušení, které je později kompenzováno využitím CGE modelu s flexibilním přizpůsobením poptávky po vstupech.

Pro účely analýzy rozsahu velikosti dopadů možných změn exportu do USA byla tabulka spárována s daty o českém exportu zboží do USA za stejný rok.[78] Následně byly propočítány dopady symetrického zvýšení exportu do USA o 100%.[79] Deset sektorů s nejvyššími následky podobného šoku na jejich vlastní produkci zachycuje Tabulka 10. Přehled výsledků pro všechny sektory je k dispozici v příloze 30.10. Těchto deset sektorů by tedy při symetrickém zvýšení existujících exportů do USA zaznamenalo nejvýraznější rozvoj jak v důsledku přímých dodávek do USA, tak nepřímo, tedy v důsledku dodávek vstupů do sektorů exportujících do USA. V těchto propočtech nejsou zahrnuty nepřímé vývozy (např. přes Německo; tento nedostatek řeší použití WIOT v navazující kapitole) ani tzv. indukované efekty, tedy dodatečný vliv utrácení vyšších příjmů populace na poptávku po výrobě příslušných sektorů. Celkový přímý a nepřímý dopad tohoto typu šoku by znamenal zvýšení celkové produkce české ekonomiky o 0,675 %.

Tabulka 10: Propočty dopadů symetrického obchodního šoku (+ 100 %) na jednotlivé sektory

CPA	Popis	Růst celkové produkce v daném sektoru v %
30	Ostatní dopravní prostředky a zařízení	7,30
32	Ostatní výrobky zpracovatelského průmyslu	5,85
21	Základní farmaceutické výrobky a přípravky	4,78
24	Základní kovy	3,94
27	Elektrická zařízení	3,64
28	Stroje a zařízení j. n.	3,57
07	Rudy	2,44
22	Pryžové a plastové výrobky	2,17
23	Ostatní nekovové minerální výrobky	2,07
13	Textilie	1,97

[77] Přesněji: Symetrická tabulka Input-Output tabulka produkt x produkt pro užití domácí produkce za rok 2010.
[78] Jednalo se o data v klasifikaci CPA 2008 z databáze COMEXT.
[79] Tj. dle předpokladu každý ze sektorů zvýšil svůj původně reportovaný objem exportu do USA na dvojnásobek. Jde o čísla vyšší než odhadnutý dopad RTA na obchod, číslo, které zhruba odpovídá odhadům dopadů RTA, které braly v úvahu endogenitu vytváření RTA.

Dále byly propočteny jak tradiční Hirschmann-Rasmussenovy (HR) indikátory, tak elasticity, tj. indikátory citlivosti produkce (ve formě procentní změny produkce) celé ekonomiky na 100% šok v celkových exportech jednotlivých sektorů.

HR indikátory v této podobě zachycují přímé a nepřímé efekty (tj. multiplikační efekty) zvýšení poptávky po daném sektoru. Lze je tedy použít jako hrubý indikátor toho, které sektory mohou nejvíce přispět k dalšímu růstu české ekonomiky a na které je tedy dobré se při vyjednávání zaměřit. Tento indikátor také nezávisí na dostupnosti adekvátně strukturovaných dat o exportech služeb do USA. Top 15 sektorů je uvedeno v Tabulka 11. Je zřejmé, že právě služby mezi nimi zaujímají extrémně důležitou pozici. Poměrně vysokou úroveň multiplikačních efektů vykazují ale i potravinářské výrobky, které zatím v českých exportech hrají spíše podružnou roli. Celý přehled těchto výsledků za všech 82 sektorů je opět k dispozici v příloze 30.10.

Obdobným způsobem je možné propočítat i možné ohrožení ČR případnými zvýšenými importy. Tento odhad ovšem vyžaduje přijetí dalších zjednodušujících předpokladů.[80] V tomto případě lze dospět k závěru, že zdvojnásobení dovozů zboží z USA (pokud by nebylo ničím jiným kompenzováno a pokud by nebylo využito např. jako vstup do výroby) by vedlo k poklesu domácí produkce v ČR o 0,5%.[81] Nejvíce by byl takto postižen sektor ostatních dopravních prostředků a zařízení (pokles produkce o 10,6%) a ostatní výrobky zpracovatelského průmyslu (pokles o 2,8%).

Tabulka 11: Indikátory zpětných vazeb, 15 sektorů s nejvyššími multiplikačními efekty (data v %)

CPA	Popis	Růst celkové produkce ekonomiky při jednotkovém pozitivním šoku poptávky po výrobcích/službách daného sektoru
73	Reklamní služby a průzkum trhu	2.67
42	Inženýrské stavby a jejich výstavba	2.62
41	Budovy a jejich výstavba	2.33
79	Služby cestovních agentur a kanceláří	2.30
50	Vodní doprava	2.16
74	Ostatní odborné, vědecké a techn. služby	2.14
10	Potravinářské výrobky	2.13
93	Sportovní, zábavní a rekreační služby	2.11
71	Arch. a inž. služby; techn. zkoušky a analýzy	2.07
66	Pomocné finanční a pojišťovací služby	2.06
78	Služby v oblasti zaměstnání	2.06
51	Letecká doprava	2.04
16	Dřevo a dřevěné a korkové výrobky	2.01
65	Pojištění, zajištění a penzijní financování	1.95
82	Admin., kancelářské a jiné služby pro podnikání	1.93

[80] Např. ve vztahu k užití importované produkce. Tato studie předpokládá (velmi zjednodušeně), že by importy z USA nahradily české výrobky ve finální spotřebě.
[81] Opět jsou použita data (input output tabulka i obchodní toky) za rok 2010.

Elasticity reakce produkce celé ekonomiky na 100% šok v celkových exportech jednotlivých konkrétních sektorů do USA by teoreticky mohly představovat ještě lepší ukazatelem toho, na které sektory se ve vyjednáváních TTIP zaměřit, alespoň pokud jde o přímé obchodní vztahy ČR a USA. V podobě nezbytné k provedení tohoto výpočtu byly však k dispozici pouze informace o exportech zboží, což kromě již zmíněných problémů podhodnocuje možný příspěvek služeb (a samozřejmě také těch sektorů, kde případně v minulosti měly netarifní překážky prohibitivní charakter). Deset sektorů s nejvyššími hodnotami těchto elasticit shrnuje Tabulka 12. Kompletní výpis výsledků pro všechny sektory je opět v příloze č. 30.10.

Tabulka 12: Propočty exportních elasticit z národní IO tabulky

CPA	Popis	Elasticita (%)
28	Stroje a zařízení j. n.	0.14
24	Základní kovy	0.10
27	Elektrická zařízení	0.10
22	Pryžové a plastové výrobky	0.05
30	Ostatní dopravní prostředky a zařízení	0.05
29	Motorová vozidla (kromě motocyklů), přívěsy a návěsy	0.04
32	Ostatní výrobky zpracovatelského průmyslu	0.04
26	Počítače, elektron.a optické přístroje	0.04
23	Ostatní nekovové minerální výrobky	0.04
20	Chemické látky a chem. přípravky	0.03

13.4 Výsledky založené na světové input-output tabulce (WIOT)

Využití světových input-output tabulek má své výhody i nevýhody. Mezi benefity patří především unikátnost a snadnost použití informací o mezinárodních meziodvětvových vztazích. Problémem je naopak skutečnost, že samotné tabulky jsou výsledkem odhadů a simulací a zejména pro menší či méně významné země mohou být poměrně nepřesné. Druhou nevýhodou je nižší úroveň detailů (tabulka sice obsahuje data za více zemí, ale za výrazně méně sektorů než výše aplikovaná národní data). Třetím potenciálním problémem je skutečnost, že pro jednoduché propočty musí být přijaty další poměrně omezující předpoklady týkající se stabilních poměrů mezi používanými vstupy z různých zemí. To je v reálném světě velmi nepravděpodobné, v pokročilejších modelech je proto obvyklejší předpokládat, že dodávky podobného zboží z různých zemí jsou spíše substituty.

WIOT tabulka pro rok 2011 z databáze WIOD byla nejprve zjednodušena (redukce počtu zemí/regionů) ze 40 na 7 (viz Tabulka 13). Dále se s ní pracovalo zjednodušeným způsobem, tedy velmi podobně jako s výše uvedenou českou tabulkou.

Tabulka 13: Základní charakteristiky použitých WIOT dat

	Původní WIOT tabulky	WIOT použitá v této analýze
Počet sektorů	35	35
Počet zemí	**40**	**7**
Referenční rok	1995-2011	2011
Měna a jednotky	mil. USD	mil. USD

13.4.1 Agregátní výstupy z WIOT

Výstupy výpočtů založených na WIOT se liší ve dvou souvisejících způsobech:

a) Umožňují přímou analýzu nepřímých obchodních vztahů. Odhady totiž zahrnují i to, o kolik se např. česká produkce zvýší v případě, kdy dojde k nárůstu německých exportů do USA.
b) Umožňují zohlednění poptávky po importovaných vstupech (a zpětné vazby související např. s tím, že zahraniční dodavatelé těchto vstupů také mohou poptávat další české výrobky).

Z výpočtů založených na WIOT jsou zde prezentovány odhady elasticit, tedy indikátory zachycující dopady zvýšení českých exportů do USA v každém sektoru o 100% na českou celkovou výrobu. Jde o ukazatele analogické k výstupům z domácí IO tabulky pro ČR. Volba velikosti šoku (100%) odpovídala upraveným odhadům dopadů FTA na obchod dle (Do free trade agreements actually increase members' international trade?, 2007).[82]

[82] Je nezbytné připomenout, že tyto odhady jsou značně vyšší než starší odhady dopadů tvorby RTA, které nezohledňovaly možnou endogenitu tvorby RTA.

Graf 26: Elasticita reakce (v %) české ekonomiky na 100% nárůst exportu produkce daného sektoru

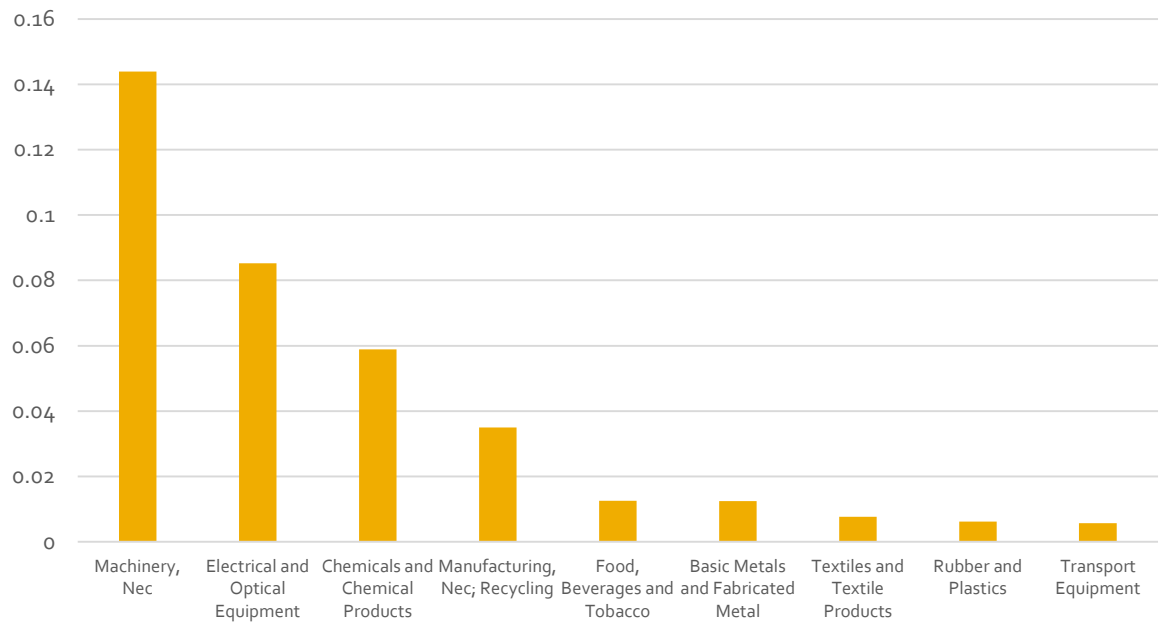

Jak je z Graf 26 zřejmé, dopady i takto výrazného zvýšení exportu v jednotlivých sektorech jsou velmi malé, znamenají růst celkové české produkce o zlomky procent.

Propočty založené na WIOT byly následně využity i k rudimentárnímu vyhodnocení možných nepřímých dopadů liberalizace přístupu na americký trh. Výsledky tohoto typu propočtů shrnuje Tabulka 14, která popisuje dopady celkového zvýšení soukromých výdajů v USA na české výrobky (resp. německé výrobky) o 100%. Z nepoměru tohoto čísla a velikosti výsledných efektů je zřejmé, že očekávatelné dopady TTIP budou opět velmi malé. Nepřímý obchod se na nich nicméně bude podílet poměrně významnou měrou.

Tabulka 14: Propočty nepřímých obchodních vazeb z WIOT tabulky

O kolik by se zvýšila celková česká produkce (polotovary + finální výroba) v následujících scénářích?	
Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) v USA po českých výrobcích o 100%?	0,27%
Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) v USA po německých výrobcích o 100%?	0,11%
Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) v USA po českých výrobcích a výrobcích z SRN a zbytku EU o 100%	0,53%

Struktura dat ve WIOT tabulce umožňuje udělat podobný propočet i pro nákupy vládního sektoru v USA a získat tak jeden z možných scénářů pro dopady změn v organizaci veřejných zakázek v USA na českou ekonomiku. Dopady takto navrženého scénáře jsou však prakticky nulové.

Tabulka 15 pak tyto výsledky doplňuje o podobné scénáře vztahující se k dalším dvěma podstatným položkám celkové agregátní poptávky, tedy tvorbě hrubého kapitálu a tvorbě zásob v USA.

Tabulka 15: Propočty nepřímých obchodních vazeb z WIOT tabulky - se zohledněním tvorby kapitálu a zásob

O kolik by se zvýšila celková česká produkce (polotovary + finální výroba) dle následujících scénářů?	
Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA po českých výrobcích o 100%?	0,50%
Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA po německých výrobcích o 100%?	0,18%
Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA výrobcích z ČR, Německa i zbytku EU o 100%?	0,94%

13.4.2 WIOT: Analýza dopadů změn v oblasti veřejných zakázek

WIOT tabulka ve své struktuře zahrnuje i informace o struktuře užití finálních výdajů vlád na spotřebu. To nám poskytuje zajímavou možnost pokusit se alespoň zčásti vyhodnotit prostor pro možné pozitivní dopady liberalizace v oblasti veřejných zakázek. Finální výdaje vlády na spotřebu zahrnují běžné výdaje vlád na nákupy statků a služeb – jak v rámci dodávek z vlastní ekonomiky, tak z dovozu. Z hlediska posouzení dopadů liberalizace veřejných zakázek jde však o neúplný údaj. Veřejné zakázky v řadě případů zahrnují i kapitálové výdaje, které byly v tomto případě zařazeny k výše analyzovaným celkovým investičním výdajům. Druhou výraznou slabinou je skutečnost, že tyto výdaje nejsou dále strukturovány na výdaje, o nichž se rozhoduje na federální či sub-federální úrovni.[83] Prezentovaná čísla tak představují jen částečný a hrubý odhad možné magnitudy efektů, které lze od liberalizace v oblasti veřejných zakázek očekávat.

Pro tvorbu scénářů byly v tomto případě využity dva přístupy:

a) Podobně jako v předchozí sekci byly vyhodnoceny možné dopady zvýšení veřejné spotřeby po českých (resp. německých či všech výrobcích z EU) o 100%. Výsledky prezentuje Tabulka 16.
b) Protože výchozí stav byl extrémně nízký (zřejmě důsledek nedostatečného zachycení informací o kapitálových výdajích ve WOIT), byl testu podroben i druhý typ scénáře, který předpokládal přerozdělení, tedy co by se stalo, pokud by bylo dané procento současné veřejné spotřeby v USA uspokojováno místo z domácí produkce dovozem z vybraných ekonomik. Ani tento pokus však nevedl k realistickému výsledku – v rámci WIOT dat sestávají přímé vládní výdaje na spotřebu prakticky jen z výdajů na dodávky vody (water supply) a na služby související s místní bezpečností (local security). V obou případech je nereálné očekávat výraznější dopady liberalizace na schopnost evropských firem tyto potřeby uspokojovat.

Celkově se zdá, že tyto velmi skeptické výsledky souvisí více s metodami odhadu WIOT. Je pravděpodobné, že pokud by byla dostupná adekvátně strukturovaná data o nákupech veřejného sektoru v USA, tak by odhadnuté efekty byly vyšší.

[83] Jak je vysvětleno v jiné části analýzy, jak současná regulace otevřenosti trhu vládních zakázek, tak předpokládaná budoucí míra liberalizace se pro tyto úrovně liší.

Tabulka 16: Analýza možných dopadů zvýšení veřejné spotřeby v USA

O kolik by se zvýšila celková česká produkce (polotovary + finální výroba) dle následujících scénářů?	
Zvýšení celkových vládních nákupů českých výrobků v USA o 100%?	0,00%
Zvýšení celkových vládních nákupů německých výrobků v USA o 100%?	0,00%
Zvýšení celkových vládních nákupů německých výrobků z EU (včetně ČR) o 100%?	0,00%

13.4.3 WIOT: multiplikační efekty na trh práce

S využitím doplňkových socioekonomických účtů, které jsou publikovány v rámci projektu WIOD ve struktuře kompatibilní s hlavní World Input-Output Table je možné odvodit základní indikátory analyzující dopady šoků prezentovaných v předchozích sekcích na trh práce, a to dokonce i v členění na vysoce-, středně- a nízko-kvalifikované skupiny zaměstnanců. K propočtu byla opět použita více agregovaná forma WIOT (a samozřejmě i socioekonomických účtů) odpovídající dříve uvedenému popisu (Tabulka 12).

Agregátní procentní dopady obdobných tří typů šoků na zaměstnanost zachycuje Tabulka 17. Je zřejmé, že efekty jsou sice pozitivní, ale z hlediska absolutní velikosti velmi malé. Při obvyklém typu a velikosti dopadů tvorby FTA na vzájemný obchod by tedy důsledky pro český trh práce byly sice pozitivní, ale velmi nevýrazné.

Tabulka 17: Agregátní dopady na zaměstnanost, WIOT analýza

O kolik by se zvýšila celková česká zaměstnanost dle následujících scénářů?	
Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA po českých výrobcích o 100%	+0,47%
Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA po německých výrobcích o 100%	+0,12%
Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA výrobcích z ČR, Německa i zbytku EU o 100%	+0,80%

Výběr dopadů těchto tří scénářů na zaměstnanost v jednotlivých sektorech ukazuje Tabulka 18, ve které je zastoupeno vždy patnáct sektorů s nejvyššími dopady na zaměstnanost pro každý ze tří scénářů (kompletní údaje za všech 35 sektorů jsou k dispozici v příloze 30.11.). Pořadí nejvíce ovlivněných sektorů není úplně identické, což souvisí s rozdílnou strukturou přímého a nepřímého obchodu ČR a USA. Na předních místech jsou strojírenské výrobky, ale také výrobky spadající do chemického průmyslu. Tento typ analýzy zahrnuje i služby, z nichž nejvýše se v souhrnném žebříčku relativních dopadů na zaměstnanost umístila letecká přeprava.

Tabulka 18: Dopady tří základních scénářů zvýšení exportu na zaměstnanost na sektorové úrovni (změna v %)

Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA po českých výrobcích o 100%		Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA po německých výrobcích o 100%		Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA výrobcích z ČR, Německa i zbytku EU o 100%	
Machinery, Nec	2.60	Basic Metals and Fabricated Metal	0.55	Machinery, Nec	3.34
Chemicals and Chemical Products	1.97	Electrical and Optical Equipment	0.50	Chemicals and Chemical Products	3.04
Leather, Leather and Footwear	1.78	Rubber and Plastics	0.40	Leather, Leather and Footwear	2.27
Manufacturing, Nec; Recycling	1.58	Machinery, Nec	0.39	Manufacturing, Nec; Recycling	1.96
Electrical and Optical Equipment	0.95	Transport Equipment	0.36	Electrical and Optical Equipment	1.87
Other Community, Social and Personal Services	0.86	Manufacturing, Nec; Recycling	0.20	Basic Metals and Fabricated Metal	1.68
Health and Social Work	0.81	Wood and Products of Wood and Cork	0.18	Mining and Quarrying	1.39
Air Transport	0.77	Chemicals and Chemical Products	0.14	Air Transport	1.29
Textiles and Textile Products	0.67	Wholesale Trade and Commission Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles	0.14	Rubber and Plastics	1.27
Renting of M&Eq and Other Business Activities	0.66	Sale, Maintenance and Repair of Motor Vehicles and Motorcycles; Retail Sale of Fuel	0.13	Textiles and Textile Products	1.11
Basic Metals and Fabricated Metal	0.50	Other Non-Metallic Mineral	0.13	Other Community, Social and Personal Services	0.99
Wholesale Trade and Commission Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles	0.45	Retail Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles; Repair of Household Goods	0.13	Renting of M&Eq and Other Business Activities	0.96
Retail Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles; Repair of Household Goods	0.41	Pulp, Paper, Paper , Printing and Publishing	0.12	Wood and Products of Wood and Cork	0.93
Pulp, Paper, Paper , Printing and Publishing	0.41	Coke, Refined Petroleum and Nuclear Fuel	0.10	Pulp, Paper, Paper , Printing and Publishing	0.91
Wood and Products of Wood and Cork	0.38	Inland Transport	0.09	Coke, Refined Petroleum and Nuclear Fuel	0.84

13.5 Toolbox: Detaily pro replikaci a ověření výsledků

Ověření výsledků dosažených aplikací IO metod je velmi jednoduché. Základní data jsou pohotově a bezplatně dostupná na stránkách ČSÚ (IO tabulky), Eurostatu (IO tabulky, data o mezinárodních tocích zboží v klasifikaci CPA) a WIOD (WIOT tabulky). K práci s IO tabulkami je sice vhodné použít specializovaný software, základní manipulace (inverze, násobení matic a vektorů) je ale možné bez větších problémů provést i v běžně dostupných tabulkových procesorech typu LibreOffice Calc.

Prakticky jediný potenciální zdroj problémů a chyb při těchto výpočtech se může objevit při změnách dimenzí matic – často má smysl pro větší přehlednost změnit počet sektorů (či u WIOT počet regionů) zahrnutých v jedné matici. Tuto úpravu lze provést manuálně (načítáním příslušných sloupců a řádků matice), či poněkud elegantněji pomocí speciálních matic, kterými se původní neupravené matice pronásobí. Praktický návod k tomu je možné najít např. v (Loizou, 2008), str. 24-25.

Zdroje dat:

ČSÚ: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkaout.dod_uziti?mylang=CZ

Eurostat:

- Input-output tabulky: http://ec.europa.eu/eurostat/web/esa-supply-use-input-tables/methodology/symmetric-input-output-tables
- COMEXT databáze s údaji o obchodních tocích: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/

WOID: http://www.wiod.org/new_site/database/wiots.htm

14 CGE modelování

Závěrečná fáze makroekonomického vyhodnocení je založena na tzv. Computable General Equilibrium[84] modelu (CGE), který vychází z databáze GTAP (verze 9) a modelu světového obchodu GTAP. Jedná se o standardní přístup běžně používaný pro analýzy dopadů změn obchodní politiky řadou mezinárodních organizací (WTO, OSN, EU,…) a institucí ve vyspělých i rozvojových zemích. CGE metodika je velmi široká a umožňuje postupné rozšiřování a modifikace modelů o nově známé skutečnosti nebo další oblasti zájmu (např. analýza environmentálních dopadů).

14.1 Logika, přednosti a nedostatky CGE modelů

CGE modely vznikly ve snaze najít způsob, jak predikovat dopady změn hospodářské politiky na komplexní a vzájemně propojené systémy: např. dopad změny jedné celní sazby na více trhů v dané ekonomice, nebo dokonce na více trhů ve více ekonomikách (regionech). Jednu z linií rozvoje CGE modelů lze vidět jako přímou extenzi používání IO analýzy, kdy jsou původní slabiny IO analýzy jako absence indukovaných/důchodových efektů či substituce mezi výrobky, polotovary či výrobními faktory v závislosti na jejich ceně kompenzovány zahrnutím ekonomických modelů chování firem, spotřebitelů a vhodně zvolených omezení (rozpočty, maximální dluh, nastavení obchodní bilance), které učiní model řešitelným.

Při návrhu specifikace CGE modelů se nyní nabízí výběr z téměř nekonečného množství variant, které se liší ve více či méně podstatných detailech. Zdaleka neplatí, že všechny CGE modely musí odpovídat tradiční představě rigorózního mikroekonomického modelu všeobecné rovnováhy, mohou zahrnovat i předpoklady typu nedokonale se vyčišťujících trhů, nedokonalé konkurence, omezené racionality ekonomických subjektů, atd. Z praktického pohledu při volbě návrhu modelu musíme respektovat pouze dvě základní omezení:

a) Dostupnost dat potřebných k základní kalibraci modelu či předem známých parametrů, které do modelu vložíme;
b) Matematická řešitelnost, tj. správný počet exogenních proměnných a parametrů.[85]

Pokud jsou tato omezení splněna, lze navrhnout a aplikovat prakticky libovolnou specifikaci modelu. Není možné tedy říci, že pro každý ekonomický problém existuje jen jeden správný či optimální model.

V praxi při návrhu modelu musíme vyřešit (zejména) následující otázky:

1) Jaký a jak velký systém má být analyzován? Má jít o izolované dopady na jednu ekonomiku, nebo jsou předmětem zájmu zpětné vazby související s nepřímými vazbami přes další trhy?
2) Kolik sektorů má každá modelová ekonomika mít?

[84] Někdy se též používá název Applied General Equilibrium (AGE).
[85] Obecně řečeno, CGE modely pracují s více proměnnými než kolik je v nich rovnic, což znamená, že abychom byli schopni dospět k použitelným výsledkům, musí být správný počet „proměnných“ vložen do modelu zvnějšku.

3) Jak detailně mají být přímé výrobní faktory (práce, kapitál, půda) modelovány?
4) Bude postačující analýza komparativně statických efektů, nebo je třeba zjistit, co se bude dít, když se ekonomika postupně bude přizpůsobovat nové situaci?
5) Jak se rozhoduje reprezentativní domácnost v modelu? Zjednodušeně řečeno: jakou užitkovou funkcí budou popsány její preference a jak nahlíží na podobné výrobky, které se liší pouze zemí původu?
6) Jaké obecné typy produkčních funkcí mají využívat jednotlivé sektory („firmy“) v modelu?
7) Které z proměnných v modelu budou exogenní a které endogenní? Např. bude předpokládána konstantní míra nezaměstnanosti, nebo bude míra nezaměstnanosti jednou z proměnných determinovaných v rámci modelu?

Jakmile jsou známy odpovědi na uvedené otázky, je možné navrhnout matematickou strukturu modelu. Se znalostí matematické struktury modelu lze s využitím vstupních dat pro zvolené základní období dopočítat (kalibrovat) všechny chybějící parametry modelu. Kalibrace přitom spočívá v tom, že jsou neznámé parametry dopočítávány za předpokladu, že ve zvoleném referenčním období se analyzované ekonomiky chovaly tak, jak by se optimálně měly chovat, pokud by navržený zjednodušený matematický model byl správný.[86] V další fázi bude matematický model (nyní již doplněný informacemi získanými z kalibrace) využit k simulaci dopadů požadovaných politik. Jinými slovy: bude řešen model (optimalizace) pro nové hodnoty některých exogenních proměnných.

14.2 Databáze GTAP

Datové nároky CGE modelů jsou enormní. I extrémně zjednodušená verze s jednou zemí se třemi sektory, šesti komoditami a jednoduchými daněmi prezentovaná v první části (Kehoe, a další, 1995) pracuje s 56 parametry a vyžaduje ke kalibraci zjednodušenou input-output tabulku analyzované země a další tabulky z národních účtů. Při práci s více sektory, složitější specifikací modelu a více zeměmi/regiony se brzy dospěje do bodu, kdy je velmi obtížné model naplnit daty vlastními silami a zajistit přitom, aby všechna použité údaje byly dostatečně kompatibilní.

GTAP databáze vznikala postupně jako reakce na problémy se získáváním dat a zejména s neefektivitou, jakou představovalo získávání dat pro každý pokus o implementaci CGE modelů separátně. První (a z dnešního pohledu velmi základní) verze vznikly na počátku 90. let zejména péčí Dr. Hertela.[87] Užitečnost a flexibilnost databáze (a její propojení s vhodným software) způsobily, že tento projekt zaujal celou řady výzkumníků a institucí po celém světě. Do roku 2015, kdy vyšla devátá verze databáze, počet zemí, pro něž databáze zahrnuje informace o input-output tabulkách, vzájemných obchodních tocích, překážkách obchodu, daňových sazbách, struktuře zaměstnanosti, ale např. i o užití energií a produkci CO_2, vzrostl na 140.

Z hlediska analýzy dopadů dohody TTIP jsou důležité následující faktory: databáze je mezinárodním projektem, na kterém se podílí či s ním spolupracují světové špičky v modelování mezinárodně-obchodních vztahů. Standardy pro zahrnutí nových pozorování do databáze i data samotná jsou tak pod kvalifikovaným a nezávislým dohledem. Je

[86] Podrobně a názorně demonstruje tento postup např. (Kehoe, a další, 1995).
[87] Podrobnosti k historii databáze GTAP je možné nalézt např. na Global Trade Analysis Project (GTAP). Dostupné z: https://www.gtap.agecon.purdue.edu/about/history.asp

prakticky nemožné, aby izolovaný výzkumník či malý výzkumný tým dokázal v dostatečně krátkém časovém rámci vytvořit „lepší“ zdroj dat než je právě GTAP.

Použití dat z databáze navíc neomezuje výzkumníky v návrhu specifikace vlastního modelu jinak než tím, jaká data jsou dostupná – databázi GTAP je tak možno použít k vytvoření modelu s ryze neoklasickými rysy či modelu, který se od neoklasické ekonomie dosti výrazně odchyluje.

14.3 Základní struktura modelu GTAP

Na základě dat z databáze GTAP vzniklo a stále vzniká více modelů (a bezpočet variant těchto modelů)[88], jeden z nich má však vzhledem k úzké návaznosti na původní projekt velmi specifickou roli. Jde multiregionální model světového obchodu nazvaný také GTAP. Tato skutečnost někdy vede k záměně a omylům: ne každý model založený na databázi GTAP musí nutně sdílet specifikaci s modelem GTAP, a to i v případě, že by byl implementován i s využitím stejného softwarového řešení (GEMPACK).

Podrobný popis struktury modelu a jeho implementace by násobně převyšoval rozsah tohoto textu a je k dispozici v (Hertel, a další, 1997). Zjednodušená verzi popisu, která prezentuje hlavní rysy řešení ve smyslu modelování chování domácností a firem, je obsažena v příloze č. 30.12.

14.4 Dopady, které modely tohoto typu neberou v úvahu

Přestože i základní model GTAP nelze popsat jinak než extrémně obsáhlý a komplexní, přesto existuje řada faktorů, které nejsou v modelu a jeho výsledcích zahrnuty.

a) Model ani databáze nepracují s možnými rozdíly v kvalitě výrobků a např. nezohledňují případné dopady změn v kvalitě na užitek spotřebitelů. V současné době zřejmě neexistuje dostatečně empirický model (a databáze), který by se s tímto požadavkem dokázal zcela vypořádat.
b) Výsledky výrazněji nezohledňují možné dopady ve formě rozšíření možnosti volby pro spotřebitele, která je s liberalizací obchodu často spojena. Jakkoliv jsou tyto efekty teoreticky v řadě modelů zpracovány, v případě makroekonomického modelu založeného na sektorových datech není možné analyzovat, z kolika konkrétních značek si např. spotřebitel může volit.
c) Základní struktura modelu GTAP ani databáze GTAP nezahrnuje přímo data o netarifních bariérách. Příčinou je především charakter těchto překážek a potenciálně složitá struktura jejich působení (viz kapitola 7). Do modelu je tedy třeba tato data buď doplnit zvenčí, nebo je nutné působení těchto bariér aproximovat přes jiné parametry.
d) V rámci modelu nejsou analyzovány dopady dohody na změny toků zahraničních investic, ani změny v oblasti veřejných zakázek.
e) Byla zvolena komparativně statická varianta modelu. V modelu tedy nejsou zahrnuty vlivy dopadů jako změn spotřebitelského chování na dlouhodobou akumulaci úspor a následně tvorbu kapitálu v jednotlivých sektorech. Vybavenost výrobními faktory a

[88] Příkladem může být velmi zajímavý model MIRAGE (Modelling International Relationships in Applied General Equilibrium) vyvinutý ve francouzském institutu CEPII.

technologie tak zůstávají stabilní, případně se mohou měnit jen v předem exogenně nastavených krocích[89].

14.5 Specifikace použitého modelu: technické předpoklady

Základní verze odhadu jsou založené na původní verzi modelu GTAP, jednotlivé verze odhadů se liší pouze zahrnutím odlišné míry redukce tarifních opatření. Uzavření (closure) modelu také vycházelo ze základní jednoduché verze (pokud není řečeno jinak), která mimo jiné předpokládá stabilní míru zaměstnanosti/nezaměstnanosti. Dopady a exogenní velikost populace na úrovni celé ekonomiky. Celkové dopady na trh práce (změny poptávky firem po práci) se proto v modelu objevují ve výstupech modelu ve formě změn jednotlivých typů mezd, případně jiných odměn dalších výrobních faktorů.

V rámci experimentů s rozšířením modelu byla vyzkoušena i řada dalších variant, spočívajících (nejen) v různých mírách a struktuře eliminace cel a netarifních bariér:[90]

Model byl ponechán v komparativně-statické variantě, tj. výsledky ukazují, jak by vypadala současná ekonomika ČR (resp. ekonomika referenčního roku 2011), pokud by při stejné vybavenosti kapitálem, prací, identické struktuře chování firem a spotřebitelů čelila podstatnému odbourání cel (případně dalších nástrojů) v rámci TTIP (případně v kombinaci s TPP).

Liberalizace v rámci TPP byla z důvodů technických problémů a nedostatku informací o skutečně dosažených výsledcích v době realizace modelování omezena na nastavení vzájemné nulové celní ochrany mezi 5 nejdůležitějšími členy (USA, Kanada, Austrálie, Mexiko, Malajsie)[91] a s ohledem na Exportní strategii ČR byl do analýzy zahrnut Vietnam.

14.6 Specifikace použitého modelu: počty sektorů a zemí

V rámci aktuální verze databáze GTAP[92] je možné pracovat s daty členěnými až na úroveň 57 sektorů ve 140 regionech.[93] I když je možno pracovat s plně desagregovanou databází, často je to nepraktické nejen kvůli vyšší technické a časové náročnosti, ale i kvůli nutnosti věnovat se logice a prezentaci výsledků v zemích a sektorech, které s vlastní analýzou někdy příliš nesouvisejí. Výsledkem bývá extrémní množství výsledků, pro které je následně omezené použití. Většina CGE aplikací[94] proto pracuje s agregovanými modely: ať již přímo při výpočtu či při prezentaci a diskusi výsledků.

---

[89] Dynamický, resp. rekurzivní model mohou autoři studie v případě zájmu připravit v příštích měsících. Předběžně lze očekávat, že výsledky tohoto modelu dále zdůrazní výsledky komparativně statické verze. Dramatickou změnu (např. z pozitivního dopadu na blahobyt na negativní) tato úprava s největší pravděpodobností nepřinese.

[90] Tyto scénáře nejsou v základních tabulkách reportovány, protože jejich rozbor si vyžaduje další rozšíření studie.

[91] Tři ze členů této pětice již vytvořili NAFTA.

[92] Použita byla verze 9 této databáze, která byla vydaná v roce 2015.

[93] Reálný počet individuálních zemí je o něco nižší. Počet 140 zahrnuje i „zbytkové kategorie“ typu „zbytek severní Afriky“, „zbytek světa“, které se snaží o agregátní pokrytí ekonomik, za které nebylo možné uvést detailní individuální data.

[94] Včetně doposud publikovaných odhadů dopadů TTIP ze strany jiných autorů/institucí.

Návrh struktury modelu pro ČR byl determinován:

a) Snahou pokrýt bez zbytečných komplikací sektory klíčové pro ČR.
b) Snahou analyzovat efekty související s exporty přes německý trh a dopady na dovozy ze zdrojových zemí polotovarů typu Číny. Z tohoto důvodu byly nejdůležitější trhy, přes které jsou rozloženy produkční řetězce, do kterých je zapojena česká ekonomika (Německo, Slovensko, Polsko, Maďarsko) definovány jako samostatné regiony.
c) Pokusem vyčíslit i dopady dohody TPP, respektive kombinací TTIP a TPP. To vedlo k dalšímu rozšíření o 11 zemí, které by v samostatném modelu se zaměřením čistě na TTIP samostatně zahrnuty nebyly.
d) Snahou využít pokud možno aktuální data. Proto byl v rámci nabídky GTAP použit referenční rok 2011.

Po otestování řady variant (od 10 regionů s 10 sektory až po plně desagregovanou verzi) jako základ posloužila verze s 26 regiony, 39 sektory a celkem 5 výrobními faktory, z nichž u třech (kvalifikovaná práce, nekvalifikovaná práce, kapitál) [95] byla ponechána možnost mezisektorové mobility. Definice regionů a sektorů jsou podrobněji popsány v příloze.

14.7 Vyhodnocení celkových makroekonomických dopadů

Výstupy modelu jsou extrémně rozsáhlé, proto s ohledem na zaměření studie jsou v následujících tabulkách uvedena pouze data pro ČR a nikoliv pro všech 26 regionů.[96]

14.7.1 Dopady na blahobyt české populace

Pro kalkulaci celkových dopadů na českou populaci byl zvolen ukazatel označovaný jako tzv. ekvivalentní variace. Pod tímto názvem se skrývá odhad toho, o kolik by v situaci před provedením zásahu do analyzované politiky (zde tedy vytvoření TTIP) musely být vyšší průměrné příjmy obyvatelstva, aby byl užitek ze spotřeby, který je tomuto obyvatelstvu dostupný, stejný jako po provedení změny.

Tato čísla (viz Tabulka 19) tak komplexně popisují dopady přijetí TTIP na průměrnou českou populaci. Význam dohody lze zhruba ocenit tak, že díky eliminaci cel by byli obyvatelé ČR každým rokem bohatší o maximálně 32 mil. USD. Tento odhad potvrzuje předchozí závěry o tom, že je pravděpodobný pozitivní, ale poměrně malý vliv TTIP na českou ekonomiku.

Vyšší odhadované dopady TTIP nabízí scénář kombinující velmi ambiciózní předpoklady o eliminaci cel spolu s poklesem cen v dovozu v souvislosti s omezením netarifních bariér o 20 %.[97] V tomto případě by čeští občané byli každý rok bohatší o 900 mil. USD. Tento scénář je však nutno pokládat za velmi optimistický, zdaleka ne ve všech sektorech je zřejmě dostatečný potenciál k tak výraznému snížení zátěže.

[95] Zbývajícími dvěma faktory byly půda a přírodní zdroje.
[96] Bližší informace k výsledkům ostatních regionů (a jejich předpokládané spolehlivosti) jsou k dispozici u autorů.
[97] Pro zjednodušení byl v tomto případě předpokládán pokles napříč všemi sektory. Pro simulaci byl použit model s 20 sektory a 16 regiony (resp. 15 regiony a zbytkem světa), pokles nákladů je předpokládán stejný při dovozech do EU i do USA.

Tabulka 19: Odhadované dopady na blahobyt

	Ekvivalentní variance (mil. USD)
Kompletní eliminace cel	+31,84
Eliminace cel o 90%	+14,27
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 20% v důsledku odstranění NTM	+894,68
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 5% v důsledku odstranění NTM	+197,24

14.7.2 Dopady na hrubý domácí produkt a ceny

Podobně je možné díky modelu zjistit odhady dopadu TTIP na celkový reálný HDP[98] ČR. Z výsledků Tabulka 20 je zřejmé, že i tato změna je sice pozitivní, ale velmi malá, zřejmě pod hranicí statistické chyby v případě měření HDP. Lze tak konstatovat, že ČR by díky TTIP měla každý rok po ukončení implementace a adaptace velmi mírně vyšší úroveň HDP v porovnání se situací bez této smlouvy.

Vyšší (pozitivní) dopady opět nabízí scénář kombinující kompletní eliminaci cel a pozitivní dopady 20% redukce nákladů v důsledku odbourání netarifních bariér. V tomto případě se pozitivní dopady přiblíží 1 % HDP ročně. Jinými slovy - pokud by TTIP ovlivnila reálné překážky obchodu s USA v souladu s tímto optimistickým scénářem, český HDP by se v budoucnu vyvíjel po trajektorii, která by pro všechny následující roky byla na téměř o 1% vyšší úrovni než bez TTIP. Nejedná se tedy ani ani o skutečně čistě jednorázové zvýšení, které by následujících letech opět odeznělo, ale ani o situaci, kdy by HDP rostl o další cca 1% v každém z následujících období znovu a znovu.

Dopady na ceny jsou dány tím, že pokles překážek v obchodu působí redukci „cenového klínu“ mezi cenami, které účtují výrobci a které platí finální spotřebitelé. Tato redukce rozdílu v cenách se pak rozdělí mezi výrobce a spotřebitele (a případné prostředníky) v závislosti na relativní elasticitě jejich nabídek/poptávek a na síle konkurence v jednotlivých navazujících odvětvích.

Tabulka 20: Odhadované dopady na HDP

	Změna reálného HDP (%)	HDP cenový index (%)
Kompletní eliminace cel	+0,05	-0,21
Eliminace cel o 90%	+0,04	-0,15
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 20% v důsledku odstranění NTM	+0,71	
Kompletní eliminace cel + pokles	+0,18	

[98] Reálný HDP nemusí být v případě otevřené ekonomiky (a analýzy změn struktury exportu) optimálním ukazatelem dopadů na blahobyt (lepší je používat výše zmíněné ekvivalentní variace). V otevřené ekonomice je důležitější aktuální mezinárodní „směnná hodnota“ produkce než změny jejího „fyzického objemu“.

nákladů o 5% v důsledku odstranění NTM

14.7.3 Fiskální dopady

Na první pohled by vytvoření TTIP mělo vést k poklesu příjmů státního rozpočtu v důsledku nižšího výběru cel. Realita je však odlišná a to nikoliv jen kvůli relativně nízké úrovni celního zatížení a vysokému podílu bezcelního obchodu. Důvodem je skutečnost, že podstatná část příjmů z cel směřuje do společného rozpočtu EU, členské státy si z vybrané částky ponechávaly pouze 25% (na úhradu souvisejících nákladů), tento podíl je na období 2014-2020 dále snížen na 20%. Reálný přímý dopad poklesu příjmů z cel na český státní rozpočet je tedy v tomto případě zanedbatelný.

Fiskální dopady budou spočívat v mírném navýšení reálných příjmů v důsledku nárůstu reálného HDP a reálného příjmu domácností. S ohledem na výše uvedené odhady ekvivalentních variací a změn HDP však i tento pozitivní dopad bude velmi malý.

14.7.4 Dopady na zahraniční obchod

Tabulka 21: Odhadované dopady na reálné exporty (%)

	Dopady na fyzický objem exportů (%)	Cenový index dovozů zboží (%)	Cenový index vývozů (%)
Kompletní eliminace cel	+0,12	-0,10	-0,15
Eliminace cel o 90%	+0,06	-0,08	-0,12
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 20% v důsledku odstranění NTM	+0,61		
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 5% v důsledku odstranění NTM	+0,22		

Vyšší odhady nabízí opět scénář integrující eliminaci cel a snižování netarifních bariér. Nemění se směr efektu, ale dopady se zejména v případě změny salda obchodní bilance výrazně zvýšily na přesvědčivěji měřitelnou úroveň.

Tabulka 22: Odhadované dopady na obchodní bilanci, mil. USD

	Změna obchodní bilance v mil. USD
Kompletní eliminace cel	40,60
Eliminace cel o 90%	36,67
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 20% v důsledku odstranění NTM	791,84
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 5% v důsledku odstranění NTM	205,41

14.8 Agregátní dopady na trh práce

Použitá specifikace modelu předpokládá, že zaměstnanost a nezaměstnanost zůstávají na agregátní úrovni v jednotlivých regionech konstantní. Veškeré změny poptávky po práci

se tak přelévají do mezd. Zjednodušeně je možné vyvodit, že regiony, ve kterých by dle tohoto modelu došlo k nárůstu mezd, by v reálném světě zažily mix nárůstu míry ekonomické aktivity, poklesu míry nezaměstnanosti a nárůstu mezd. Přesná kombinace výsledných efektů by závisela na výchozí makroekonomické situaci dané země, preferencích firem a zaměstnanců a regulaci trhu práce.

Pokud shrneme dopady samostatné TTIP, dohoda by měla znamenat slabý nárůst poptávky po pracovní síle, který by se promítl buď do velmi malého nárůstu zaměstnanosti, nebo malého nárůstu mezd (viz Tabulka 23).

Tabulka 23: Dopady eliminace cel na reálné mzdy, pouze dohody TTIP

Změny reálných mezd (deflováno spotřebitelskými cenami): jen cla	Mzdy kvalifikovaných zaměstnanců[99]	Mzdy nekvalifikovaných zaměstnanců
Kompletní eliminace cel	0,10 %	0,08 %
Eliminace cel o 90%	0,06 %	0,05 %
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 20% v důsledku odstranění NTM	0,76 %	0,86 %
Kompletní eliminace cel + pokles nákladů o 5% v důsledku odstranění NTM	0,21 %	0,23 %

Z výsledků je zřejmé, že s neúplnou liberalizací dopady rychle klesají. Celkově lze dojít k závěru, že v případě realizace scénářů založených na eliminaci tarifů TTIP se každoročně ekonomická situace českých občanů mírně zlepší. Celkový pozitivní dopad by mohl být v případě omezení TTIP na cla přibližně v řádu desítek mil. USD na celou ekonomiku, tedy maximálně v řádu stovek korun na občana za rok. K výraznějším pozitivním efektům dojde v případě zahrnutí netarifních opatření (opět stejný scénář jako v předchozích tabulkách). I za této situace by se růst mzdy obou kategorií zaměstnanců blížily jednomu procentu.

14.9 Dopady na produkci a export jednotlivých sektorů

Hlavní výhodou a důvodem pro použití CGE modelů typu GTAP je možnost odhadnout dopady na jednotlivé sektory ekonomiky, a zohlednit tak eventuální vliv změny specializace ekonomiky na celkový blahobyt. Tento typ odhadů je samozřejmě možné provést i pro zde analyzované scénáře, výsledky však mají jednu neoddiskutovatelnou slabinu – v modelech všeobecné rovnováhy jsou rozdíly v dopadech na jednotlivé sektory (tj. ve kterých sektorech export, produkce a zaměstnanost porostou, ve kterých budou klesat) citlivé na relativní změny obchodních bariér. Jde tedy o to, zda např. ochrana (a překážky ve vývozu) ve všech sektorech poklesly symetricky, nebo zda v některém více či méně výrazně než v ostatních.

Bohužel přesnější údaje o skutečné budoucí redukci překážek obchodu nejsou k dispozici. Zejména to pak platí pro netarifní bariéry, které jsou často kvantifikovány jen na nižší úrovni

[99] Podrobnější informace k definici kvalifikovaných/nekvalifikovaných zaměstnanců resp. profesí jsou k dispozici v příloze č. 30.15.

detailu. Je tak nutno zdůraznit, že čísla zachycující změny v jednotlivých sektorech v této a navazujících sekcích platí jen v rámci simulovaných scénářů, nelze je považovat za spolehlivé a přesné predikce skutečných budoucích změn či jako podklady k zásadnějším hospodářsko-politickým rozhodnutím.

14.9.1 Celkový pohled: analýza citlivost rozsahu sektorových změn na míru liberalizace

Nejprve bude analyzován vliv citlivosti rozsahu šoků na velikost míry redukce cel. Graf 27 ukazuje test dopadů změn předpokládané míry liberalizace (snížení cel o 100%, 75%, 50% původní hodnoty[100]) na celkové změny objemu exportů. Je zřejmé, že rozptyl maximálních a minimálních hodnot a tedy i dopady na specializaci české ekonomiky poměrně rychle klesají s poklesem míry eliminace cel pod 100%.

Graf 27: Analýza citlivosti sektorových exportů na změny míry redukce cen

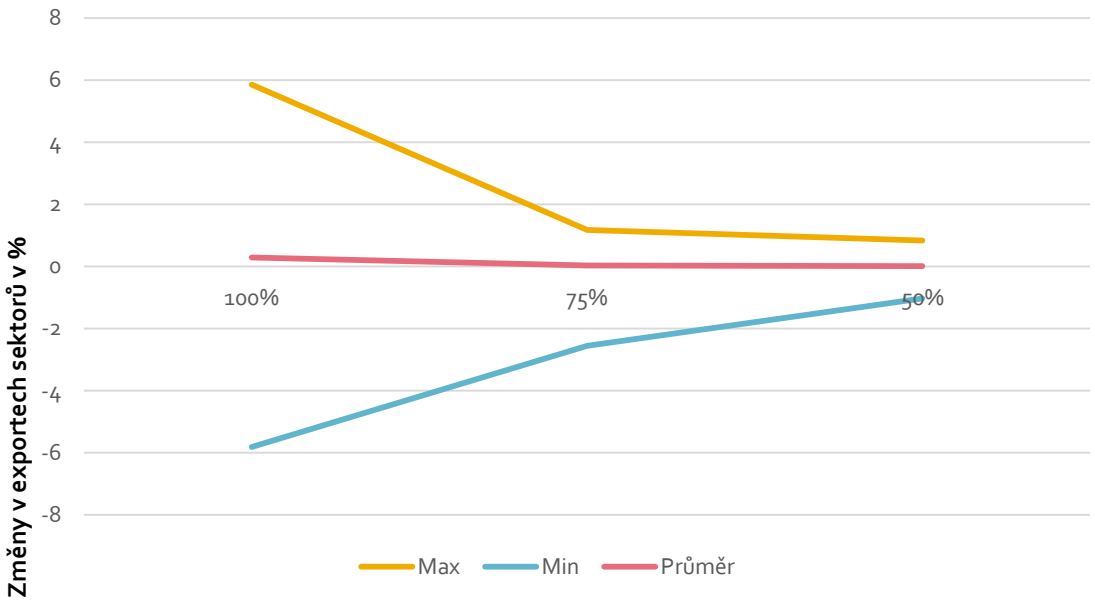

14.9.2 Výsledky na sektorové úrovni: redukce cel

Ve variantách pracujících pouze s redukcí tarifních opatření dochází k očekávanému výsledku. Sektory, ve kterých je největší prostor pro eliminaci cel (zemědělství a potravinářský průmysl), zaznamenávají největší změny na úrovni sektorů – ve formě nárůstů i poklesů. Současně ale z analýzy netarifních opatření a z šetření mezi firmami vyplývá, že právě v této oblasti bude odstraňování dalších reálných bariér nejsložitější a existuje tedy riziko, že velká část těchto nárůstů (i poklesů) nebude realizována. Většina ostatních sektorů prochází podstatně menšími změny v objemu produkce, často v pásmu +/- 1 %.

V podobném rozsahu vycházejí změny v zaměstnanosti (až již kvalifikované či nekvalifikované pracovní síly) – viz Tabulka 23. Pokud bude implementace budoucí dohody zvláště u citlivějších sektorů (obvykle těch s vyšší počáteční mírou ochrany a tedy vyššími budoucími dopady) rozložena do poměrně dlouhého období, neměly by výsledné dopady na

[100] Redukce o 50% by znamenala snížení cel na polovinu původní hodnoty ve všech sektorech, redukce o 100% pak úplnou eliminaci cel – opět ve všech sektorech.

jednotlivé sektory vést k sociálním problémům. Očekávané celkové výsledné změny v zaměstnanosti se totiž jeví být nižší než běžné každoroční změny v zaměstnanosti (tj. relativní počty lidí, kteří každoročně ztratí a opět získají práci).

14.9.3 Výsledky na sektorové úrovni: redukce netarifních bariér

Tabulka 24 popisuje základní výsledky opatrnějšího scénáře zahrnujícího netarifní opatření na úrovni sektorů. Opět je nutno připomenout, že se nejedná o predikci, spíše jde o ilustrativní ukázku výše potenciálních efektů. Opět je evidentní, že výraznější dopady (pokud nebudou reálně dosažené redukce NTB velmi výrazně sektorově diferencovány) se budou týkat jen omezenějšího počtu sektorů. Ve většině odvětví bude celkové přizpůsobení relativně malé. Opět to platí i pro zaměstnanost, kde s ohledem na délku přechodných období s největší pravděpodobností nehrozí dramatické náhlé šoky.

Tabulka 24: Shrnutí výsledků scénáře kombinujícího eliminaci tarifů a 5% redukci nákladů vlivem eliminace NTB

	Nekvalifikovaná práce	Kvalifikovaná práce	Produkce
1 GrainsCrops	-0.05	-0.06	0.13
2 MeatLstk	-0.63	-0.64	-0.56
3 Milk	-3.15	-3.16	-2.76
4 Extraction	-0.38	-0.38	-0.28
5 Dairy	-3.09	-3.12	-3.1
6 ProcFood	-0.04	-0.07	-0.05
7 Bever_Tob	0.08	0.05	0.08
8 TextWapp	0.78	0.75	0.77
9 Leather	1.14	1.11	1.13
10 Woodpap	0.48	0.44	0.47
11 Motor	-0.67	-0.7	-0.68
12 Transport	-0.09	-0.12	-0.09
13 LightMnfc	0.27	0.24	0.26
14 Electronic	-0.99	-1.02	-0.99
15 PetroCoal	-0.02	-0.05	-0.02
16 Chemical	-0.28	-0.31	-0.29
17 HeavyMnfc	0.45	0.42	0.44
18 Util_Cons	-0.14	-0.18	-0.15
19 TransComm	0.14	0.1	0.14
20 OthServices	0.05	0.02	0.04
21 CGDS	-0.4	-0.42	-0.39
Maximum	1.14	1.11	1.13
Minimum	-3.15	-3.16	-3.1

Tabulka 25: Sektorové dopady úplné eliminace cel, 39 sektorů. Pouze cla.

Změna v procentech	Produkce, změna v %	Export, reálná změna v %	Zaměstnanost	
			Nekvalifikovaná práce	Kvalifikovaná práce
Ostatní plodiny, rýže	0.09	1.79	-0.13	-0.13
Pšenice, další obiloviny	-0.05	0.47	-0.27	-0.27
Ovoce, zelenina	0.63	0.65	0.45	0.45
Olejnatá semena a plody	0.4	1.13	0.21	0.2
Cukrová řepa, třtina	-0.24	2.47	-0.48	-0.48
Přadné rostliny	0.96	0.89	0.82	0.81
Živá zvířata a surové produkty z chovu	-1.78	-2.06	-2.13	-2.13
Ostatní živočišná výroba	-0.97	-1.08	-1.26	-1.26
Mléko	-2.38	5.85	-2.78	-2.79
Vlna a hedvábí	0.71	0.79	0.55	0.54
Lesnictví	0.08	-0.03	0.1	0.09
Rybolov	-0.13	-0.05	-0.24	-0.24
Uhlí	0.05	0.09	0.09	0.08
Plyn a ropa	0.02	0.18	0.04	0.04
Ostatní nerostné suroviny	0.05	0.06	0.06	0.05
Maso a masné výrobky	-1.29	-5.81	-1.28	-1.3
Rostlinné oleje a tuky	0.15	0.46	0.16	0.14
Mlékárenské výrobky	-2.66	1.78	-2.65	-2.67
Cukr	-0.39	-1.25	-0.38	-0.4
Ostatní potravinářské výrobky	-0.23	0.1	-0.22	-0.24
Nápoje a tabák	-0.01	-0.04	0	-0.03
Textilie, textilní a oděvní výrobky	0.49	0.98	0.5	0.48
Usně a výrobky z usní	0.71	1.24	0.72	0.7
Dřevo, papír, výrobky z papíru a dřeva	0.14	0.25	0.15	0.13
Motorová vozidla	-0.72	-0.8	-0.7	-0.73
Ostatní dopravní prostředky	0	0.3	0.02	-0.01
Zpracovatelský průmysl - ostatní	0.2	0.37	0.21	0.19
Základní kovy, hutní a kovodělné výrobky	0.14	0.36	0.15	0.13
Elektrické a optické stroje a zařízení	0.17	0.18	0.18	0.16
Rafinérské ropné výrobky, koks	0.02	-0.15	0.03	0
Chemické látky, přípravky, chem. vlákna	0	0.12	0.01	-0.01
Stroje a zařízení - jiné + ostatní nekovové minerální výrobky	0.27	0.49	0.28	0.26
Hutnictví železa	0.25	0.44	0.26	0.24

Neželezné kovy a hutní výrobky	0.05	0.15	0.06	0.04
Elektrická energie	0.04	0.17	0.05	0.03
Distribuce plynu a vody, stavebnictví	-0.06	0.1	-0.05	-0.08
Doprava a komunikace	0.05	0.21	0.06	0.03
Ostatní služby	0.02	0.33	0.04	0.01
Maximum	***0.96***	***5.85***	***0.82***	***0.81***
Minimum	***-2.66***	***-5.81***	***-2.78***	***-2.79***

14.10 Toolbox: Detaily pro replikaci a ověření výsledků

CGE model je možné vytvořit i zcela nezávisle bez využití existujícího speciálního software či databází – viz (Kehoe, a další, 1995), kde je ukázána možnost kalibrace základního modelu např. v jednoduchém tabulkovém procesoru. Zejména při multiregionálním modelu je však tento postup časově velmi náročný, proto lze doporučit:

a) Získat přístup k databázi GTAP, např. k některé ze starších verzí.
b) K přizpůsobení databáze zvolené struktuře modelu je nejlepší použít program GTAPAgg.
c) Použít simulační systém GEMPACK (respektive rozhraní WINGEM), jehož licence pro modely s omezenou velikostí (cca 10 zemí, 10 sektorů) je možné získat zdarma.
d) Pro začínajícího uživatele je ideální použít program RunGTAP, který umožňuje provozování modelu GTAP i bez nutnosti věnovat se detailněji samotnému modelování. Výhodou je relativní jednoduchost i rychlost běhu simulace, nevýhodou omezenější volby specifikace modelu.

Základní kvalitativní výsledky pro porovnání s dříve publikovanými odhady je možné získat i s využitím méně detailního modelu založeného na starší verzi databáze (např. 6 či 7). Pro rychlé srovnání dopadů např. se základní scénářem se změnami tarifů je možné v programu RunGTAP použít v okně Shock volbu „variable to shock“ a nastavit všechny relevantní celní sazby (proměnná tms) na příslušnou novou úroveň, např. 0. Pro netarifní bariéry je nutné rozhodnout se o jejich relativním vlivu na renty a náklady dovozu, zjednodušeně je pak opět možné zachytit vhodnou kombinací proměnných tms a ams. Podrobnější seznámení s využitím programů RunGTAP a WinGem je možné nalézt v (Pearson, a další, 2010).[101]

[101] Manuál je přímo dostupný na stránkách Purdue University: Purdue University. Global Trade Analysis Project (GTAP). Dostupné z: https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/res_display.asp?RecordID=1638

15 Základní analýza interakce mezi TTIP a dalšími liberalizačními dohodami a prostor pro alternativy k TTIP

Jak je zřejmé z následujících částí, TTIP není pro EU jedinou v současné době vyjednávanou smlouvou a zdaleka není jedinou dohodou o zóně volného obchodu v současné světové ekonomice. Na obou stranách Atlantiku, stejně jako ve východní Asii, je ve stadiu úvah, jednání, či dokonce již ratifikace celá řada dalších dohod, jejichž vstup v platnost by do určité míry mohl důsledky TTIP ovlivnit.

Tato část analyzuje, které z těchto dohod mohou mít výraznější potenciální (ekonomický) dopad na EU, tak aby bylo následně možno takto vybrané dohody vzít v úvahu při tvorbě scénářů pro simulace dopadů TTIP. Hlavními kritérii při volbě jsou: (i) určitost a stadium jednání o dohodě, (ii) relativní ekonomický význam zúčastněných zemí, (iii) možnost získat spolehlivá a použitelná data pro vyhodnocení možných interakcí s TTIP.[102]

Kromě nutnosti vyhodnotit možnou interakci z množství existujících FTA vyplývá i další základní problém: EU již nezbývá mnoho partnerů, s nimiž dosud alespoň základní dohodu o volném obchodu nemá či o ní alespoň nevyjednává.

15.1 Role FTA v současné obchodní politice EU, implikace pro TTIP

Jsou to právě některé z dnešních členských zemí EU, kdo je do značné míry zodpovědný za fakt, že do pravidel GATT byla i přes původní nesouhlas USA (Bhagwati, 2008) vložena výjimka z obecného principu nediskriminace spočívající v možnosti asymetricky zvýhodnit některé obchodní partnery formou vytvoření zóny volného obchodu či celní unie.[103]

Není tedy příliš překvapivé, že EU se stala jedním z hlavních hybatelů snahy o vytváření zón volného obchodu, partnerství a různých forem asymetrické liberalizace ve prospěch méně rozvinutých zemí. V současné době je tak smluvní stranou ve 32 aktivních dohodách typu FTA. Toto číslo však zdaleka neznamená, že pouze 32 zemí by mělo preferenční přístup na trhy EU nad rámec doložky nejvyšších výhod.[104] Některé dohody jsou vícestranné, navíc existují také preference asymetrického typu (Generalized Scheme of Preferences, GSP)[105] poskytované rozvojovým zemím. Před změnami systému GSP v roce 2014[106] tak platilo, že cla dle doložky nejvyšších výhod byla uplatňována jen na naprostou menšinu zemí. Konkrétně např. v roce 2007 to bylo jen 9 zemí/regionů[107], všechny ostatní měly nějakou

[102] Tento faktor hraje hlavní roli např. při posuzování vlivu DCFTA s Ukrajinou či některých plánů Číny na další FTA např. s rozvojovými zeměmi a emerging markets.
[103] FTA a celních unií se týká článek XXIV původní dohody, základní vymezení rámce pro tyto preferenční uspořádání je možné najít v paragrafech 5 a 8 zmíněného článku.
[104] Názorně počet a zastoupení zemí v různých typech dohod s EU zachycuje mapa v příloze č. II.
[105] Respektive GSP, GSP+, EBA.
[106] V roce 2014 celkem 32 zemí ztratilo status GSP. Jednalo se např. o Brazílii či Spojené Arabské Emiráty.
[107] Austrálie, Kanada, Tchaj-wan, Hongkong, Japonsko, Korea, Nový Zéland, Singapur, USA.

formu preferenčního přístupu. Mimochodem, z těchto devíti zemí mezitím pět[108] započalo či dokonce již úspěšně ukončilo jednání o nových FTA s EU.

EU však dnes není zdaleka jediným zájemcem o vytváření RTA/FTA. Dohod je nyní tolik, že značně znepřehledňují mezinárodní obchodní prostředí[109] a jejich počet dále dynamicky roste. K 7. dubnu 2015 bylo dle údajů WTO oficiálně ohlášeno 406 aktivních RTA[110]. V roce 2013, tedy. v době zahájení jednání o TTIP, bylo WTO oficiálně členy notifikováno 249 fungujících RTA[111] (WTO - RTAs and the WTO) a dalších cca 100 dohod nebylo notifikováno či byly v přípravě.[112] Vytváření FTA se na rozdíl od minulosti aktivně účastní i USA, Čína a či např. Švýcarsko.

Právě počet FTA a pokrytí světové ekonomiky podobnými vztahy výrazně mění interpretaci role TTIP. Zatímco v minulosti by se návrh podobné dohody automaticky mohl hodnotit jako snaha o bližší spolupráci mezi EU a USA, v současné době se (alespoň pokud jde o tradiční obchodní bariéry) dá TTIP označit spíše za snahu zavést pro vztahy EU-USA podobné podmínky, které již EU uplatňuje u podstatné části svých obchodních partnerů. Velké množství podobných dohod také devalvuje jejich možný mezinárodněpolitický význam.

15.1.1 Další relevantní vyjednávané či navrhované obchodní dohody

Přehled dohod o volném obchodu (včetně nových typů „hlubokých“ dohod) aktuálně vyjednávaných EU uvádí Tabulka 26.

Tabulka 26: Přehled aktuálních jednání o dalších obchodních dohodách

Dohoda	Status	Reálný význam pro dopady TTIP
CETA (Kanada)	Dojednána, čeká na ratifikaci	Pravděpodobný
ASEAN	Vyjednávání od roku 2007. Nyní pokračuje na bilaterální úrovni s Malajsií, Vietnamem a Thajskem. Připravena je zatím dohoda se Singapurem (jednání dokončena 2014). Jednání s Malajsií jsou podle EU zhruba v polovině. Thajsko – poslední kolo jednání se odehrálo v roce 2014. Vietnam – jednání formálně dokončena v prosinci 2015.	Jde o malé ekonomiky s malým přímým vlivem na ekonomiku EU, avšak podílející se na TPP.
Japonsko	V jednání od roku 2012, je možné, že dohoda bude dokončena v první polovině roku 2016.	Pravděpodobný (zlepšení možnosti japonských firem konkurovat evropským na trhu USA).

[108] Kanada, Japonsko, Korea, Singapur, USA.

[109] Ekonomové proto již tradičně přirovnávají světové obchodní prostředí s FTA k „míse špaget“ (spaghetti bowl).

[110] Pro srovnání: WTO měla ke stejnému datu 161 členů. Počet aktivních FTA notifikovaných WTO tak více než 2,5x převyšoval počet členů WTO.

[111] Z nich 135 bylo zaměřeno na obchod se zbožím, 114 zahrnovalo kromě zboží i služby. Bilaterální charakter mělo 201 z nich, zbylé měly více smluvních stran.

[112] Celková čísla zahrnující i historické dohody jsou ještě vyšší. Mezi lety 1948 a 2015 bylo GATT/WTO nahlášeno celkem 612 dohod, z nich by 262 dnes mělo být neaktivních. Aktuální data: WTO: *Regional Trade Agreements*. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm

Indie	V jednání od roku 2007, jednání ustrnula v roce 2013	Ne (zejména kvůli současnému stavu vyjednávacího procesu)
Andský Pakt (Kolumbie, Peru, Ekvádor, Bolívie)	Existuje již dohoda s Kolumbií a Peru (aplikovaná de facto od roku 2013). Jednání s Ekvádorem byla úspěšně dokončena v roce 2014. Způsob zahrnutí Bolívie je zatím v jednání.	Z pohledu EU jde o malé ekonomiky s omezeným významem pro zahraniční obchod. Oproti současnému půjde navíc pouze o dodatečný vliv liberalizace s Ekvádorem a možná Bolívií.
MERCOSUR[113]	Jednání znovu iniciována v roce 2010 s plánem na pokročilou FTA, proběhlo devět kol jednání. Jednání pokračují, ale horizont uzavření dohody není jasný.	Nepravděpodobný.
Maroko	Vyjednávání o DCFTA od března 2013.	Ne
Egypt	Asociační dohoda od 2004. Dialog o DCFTA od června 2014. Další postup nejasný.	Ne
Ukrajina	DCFTA podepsána v červnu 2014.	Ne (viz samostatná sekce)
Gruzie	DCFTA podepsána v červnu 2014. Prozatímní režim od září 2014.	Ne (malý dodatečný ekonomický význam, dohoda je již zčásti implementována)
Moldávie	DCFTA podepsána v červnu 2014. Prozatímní režim od září 2014.	Ne (malý dodatečný ekonomický význam, dohoda je již zčásti implementována)

Zdroj: Overview of FTA and Other Trade Negotiations.[114]

U ostatních větších aktérů mezinárodních obchodních vztahů vypadá situace ohledně aktuálně sjednávaných dohod takto:

- U USA je situace jednodušší, zde nejvýznamnější roli může sehrát dohoda TPP, které se zde z tohoto důvodu budeme věnovat podrobněji.
- Pokud jde o Čínu, zde jsou v jednání dohody s GCC (Gulf Cooperation Council), Norskem, Trilaterální dohoda s Japonskem a Koreou, RCEP, ASEANem, Sri Lankou a Maledivami, zvažovány (tj. existují předběžné dopadové studie) jsou dohody s Indií, Kolumbií, Gruzií a Moldávií. (MOFCOM, 2015) Do jaké míry bude síť FTA doprovázet i současný plán „Hedvábné stezky“, resp. zda dojde v souvislosti s ním k rozšíření/prohloubení stávajících dohod, není zatím zcela jasné.

Ze značného množství výše zmíněných plánů je jasné, že je nutné se soustředit na několik málo vybraných dohod, které mohou sehrát větší roli – v tomto případě to bude dohoda TPP a její vztah s liberalizačními dohodami mezi EU a zeměmi zahrnutými v TPP (Kanada, ASEAN, Japonsko). Pro úplnost budou stručně zmíněny i dohody týkající se možných zájmů ČR ve východní Evropě (DCFTA s Ukrajinou).

15.2 Možné interakce mezi TTIP a TPP

Analytická část obsahuje nástin možných dopadů různých kombinací budoucího vývoje zahrnujících např. situace, kdy dohoda TTIP nebude schválena a v platnost vstoupí TPP, nebo kdy vstoupí v platnost obě dohody. Z tohoto důvodu byl do této části zařazen i

[113] Členové: Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay a Venezuela. Přidružené země: Bolívie, Chile, Peru, Kolumbie, Ekvádor a Surinam.

[114] Evropská komise. Overview of FTA and other trade negotiations. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf (Informace aktualizovány dle verze dokumentu publikované v prosinci 2015.)

zjednodušený přehled dat popisujících současný stav obchodu mezi ČR/EU a dvanácti členskými státy TPP.

15.2.1 Základní informace k dohodě TPP

Vyjednávání o dohodě TPP odstartovala v roce 2010, inspirována byla tzv. Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement uzavřenou již v roce 2005 mezi čtyřmi ze stran současné dohody TPP. Vyjednávání sledovala (a účast zvažovala) řada dalších zemí, které se ale na finální dohodě nepodílí, což má výrazný dopad na její reálný význam. Zajímavým prvkem byl zájem Tchaj-wanu a do určité míry i Číny, které se však z řady důvodů TPP nakonec neúčastní.

Jednání o dohodě TPP v říjnu 2015 úspěšně zakončilo 12 zemí, konkrétně USA a 11 dalších obchodních partnerů: Austrálie, Sultanát Brunej, Kanada, Chile, Japonsko, Malajsie, Mexiko, Nový Zéland, Peru, Singapur a Vietnam. Podpis dohody se uskutečnil v únoru 2016.

Tabulka 27: Porovnání relativního významu TTIP a TPP

Podíly v %	Podíl na světové populaci (2014)	Podíl na světovém HDP (2013)	Podíl na světovém exportu (2013)
TTIP	11.4	45.6	42.8
TPP	11.2	36.5	23.7
TPP - USA	6.8	14.5	13.9
Země TPP bez současné či sjednávané FTA s EU[115]	0.4	2.3	1.6

Zdroj dat: WDI

Relativní význam těchto zemí pro světové hospodářství a globální obchod ve srovnání s TTIP ilustruje Tabulka 27. Je zřejmé, že jakkoliv se na první pohled z hlediska podílu na globální populaci a HDP obě dohody mohou jevit podobné, neznamená to nutně, že by české/evropské firmy byly vznikem TPP náhle výrazně zasaženy a znevýhodněny ve významné části světové ekonomiky.

Kromě USA hrají zbylé zúčastněné země méně významnou roli v českém zahraničním obchodu. Je sice faktem, že jedna z těchto zemí (Vietnam) je zahrnuta mezi 12 prioritních zemí Exportní strategie České republiky 2012-2020 a šest dalších (Austrálie, Chile, Japonsko, Kanada, Peru, Singapur) je v této strategii zmíněno mezi 25 tzv. zájmovými zeměmi, nicméně jejich celkový podíl na českých exportech zboží zůstává pod 2 % (viz Tabulka 28).

Dopady vytvoření TPP na ČR budou kromě malého současného rozsahu obchodní výměny mírněny i dalším významným faktorem: EU má již s některými zúčastněnými zeměmi vlastní dohodu FTA, případně tato dohoda čeká na ratifikaci, nebo se o ní alespoň jedná. Konkrétně se jedná o Chile, Japonsko, Kanadu, Malajsii, Mexiko, Peru, Singapur a Vietnam[116]. Z hlediska českého zahraničního obchodu se tak podíl těch zemí TPP, které nebudou

[115] Austrálie, Nový Zéland, Sultanát Brunej.

[116] Jednání o pro ČR prioritním Vietnamu byla započata v červnu 2012, základní dohody o principech bylo dosaženo v srpnu 2015.

pokryty i FTA s EU, v blízké budoucnosti dále sníží. Z pohledu dat o obchodu zbožím za rok 2014 by se jednalo jen o 0,4 % českých exportů a 0,1 % českých dovozů.

Tabulka 28: Význam dohody TPP z pohledu českého zahraničního obchodu zbožím

Podíly v %	Podíl na hodnotě českých vývozů (2014)	Podíl na hodnotě českých dovozů (2014)
TPP	4.1	6.1
TPP bez USA	1.9	3.7
TPP bez zemí, se kterými EU vyjednala či vyjednává separátní FTA	0.4	0.1

Zdroj dat: ČSÚ - STAZO

I u zemí, se kterými se zatím o FTA nejedná, určité základní prvky liberalizace existují. S Novým Zélandem má EU od roku 1999 bilaterální dohodu o vzájemném uznávání, která snižuje zátěž ve formě technických bariér, a od roku 2003 veterinární dohodu. S Austrálií EU vytvořilo Partnerství a také uzavřelo dohodu o vzájemném uznávání.

To výrazně snižuje riziko, že by na těchto trzích byly najednou podniky z USA výrazně zvýhodněny proti firmám evropským. Pokud jde o tarifní opatření, české společnosti budou mít s největší pravděpodobností[117] ve výsledku stejné podmínky pro vstup na zmíněné trhy. Určité odchylky se mohou objevit v oblasti netarifních překážek či veřejných zakázek.

Do určité míry se tak paradoxně možným rizikem TPP pro ČR stává spíše snazší přístup signatářských zemí na trhy USA, kde by mohly vytlačovat české/evropské výrobky. Na druhou stranu i zde je nutno vzít v úvahu fakt, že část z těchto států již má přístup na trhy USA liberalizovaný v rámci starších dohod (Mexiko a Kanada). Podmínky pro vstup na trh USA je navíc možné vyrovnat právě dokončením jednání o TTIP.

Podrobněji se předběžné[118] identifikaci dopadů TPP v kombinaci s TTIP či při absenci TTIP věnuje navazující sekce.

15.2.2 Odhad dopadů TTIP v kombinaci s TPP na blahobyt a HDP ČR

Celkové dopady na blahobyt jsou z pohledu ČR nejlepší v situaci, kdy se předpokládá liberalizace jen v rámci TTIP (na které se ČR přímo nepodílí), která by vedla k malému propadu celkového blahobytu. Kombinace TPP a TTIP nicméně tento nepříznivý efekt omezuje.

Tabulka 29: Dopady na ekvivalentní variace

Ekvivalentní variance (mil. USD)	Pouze TTIP	Pouze TPP	Kombinace TPP + TTIP
Kompletní eliminace cel	+31,84	-51,55	-28,96

[117] Jednání mají být uzavřena v říjnu 2015, o reálném obsahu dohody existují v době přípravy textu jen kusé informace.
[118] Detailní analýza by si vyžádala samostatnou studii.

Podobně je tomu i v případě propočtů dopadů na reálný HDP, s tím rozdílem, že výsledky TTIP a kombinace TPP+TTIP jsou si výrazně podobnější.

Tabulka 30: Dopady na reálný HDP

Reálný HDP (%)	Pouze TTIP	Pouze TPP	Kombinace TPP + TTIP
Kompletní eliminace cel	+0,05%	-0.00	+0,05%

Pokud by nebyla dohoda TTIP schválena a pokračovala by alespoň částečně liberalizace podle schématu TPP, zdá se, že dopady na českou pracovní sílu by byly horší, přesto však také extrémně malé (viz Tabulka 31 a Tabulka 32). Malá absolutní velikost odhadovaných dopadů odpovídá dříve prezentované malé významnosti většiny TPP trhů pro ČR.

Tabulka 31: Dopady na reálné mzdy, jen TPP (částečná)

Změny reálných mezd (deflováno spotřebitelskými cenami): jen TPP	Mzdy kvalifikovaných zaměstnanců	Mzdy nekvalifikovaných zaměstnanců
Kompletní eliminace cel	-0,02%	-0,02%

Tabulka 32: Dopady na reálné mzdy kompletní odstranění cel TTIP (+ parciální TPP)

Změny reálných mezd (deflováno spotřebitelskými cenami): TTIP + TPP	Mzdy kvalifikovaných zaměstnanců	Mzdy nekvalifikovaných zaměstnanců
Kompletní eliminace cel	0,08%	0,06%

15.2.3 Dopady na zahraniční obchod ČR

Všechny tři scénáře znamenají (malý) nárůst fyzického objemu exportu, vzestup vychází nejvyšší při kombinaci TPP a TTIP.

Tabulka 33: Dopady na fyzický objem exportu.

Dopady na fyzický objem exportů	Pouze TTIP	Pouze TPP	Kombinace TPP + TTIP
Kompletní eliminace cel	0,12%	0,08%	0,21%

Pozitivní dopady by měla navrhovaná liberalizace mít i z pohledu obchodní bilance, i zde je nejvyšší dopad v případě kombinace TPP a TTIP.

Kombinace záporného (byť malého) dopadu na HDP s pozitivním růstem exportu a dokonce i pozitivní změny obchodní bilance může na první pohled vypadat zvláštně. Je to ale výsledek méně nelogický a neobvyklý, než se na první pohled může zdát. Za prvé, TPP

nebude znamenat, že na cílové trhy v rámci TPP nebudou čeští exportéři vyvážet vůbec. Vývozu budou schopni i nadále, nicméně realizoval by se za nižší ceny (v relativním a zřejmě i absolutním vyjádření). K dosažení stejného nebo i o něco málo horšího celkového dopadu na ekonomiku by tedy ČR v reálném vyjádření (tj. ve stálých cenách) musela vyvážet více.[119] Za druhé, TPP znamená i přerozdělení obchodu a zvýšení intenzity obchodu - země, které by zaznamenaly zlepšení vývozních možností např. na trh USA, generují nové příležitosti pro exportéry z ostatních zemí včetně ČR jednak díky vlastnímu růstu, jednak díky tomu, že část jejich dodávek může být přesměrována na nově dostupné lukrativnější trhy. Za třetí, vztah mezi přebytkem obchodní bilance a vývojem HDP je složitější, než je někdy na první pohled patrné. I v nedávné historii ČR snadno můžeme najít období, ve kterých došlo ke zlepšení obchodní bilance během recesí či podstatného zpomalení ekonomiky.

Tabulka 34: Dopady na obchodní bilanci

Změna obchodní bilance v mil. USD	Pouze TTIP	Pouze TPP	Kombinace TPP + TTIP
Kompletní eliminace cel	40,60	142,29	187,01

15.2.4 Zhodnocení: české obchodní zájmy v USA versus TPP

Závěry z pokusů o simulaci scénářů s a bez TTIP jsou poměrně přímočaré. Pokud dojde k úspěšné ratifikaci TPP, zdá se, že je z pohledu makroekonomických dopadů na EU i ČR lépe doplnit systém FTA i o TTIP.

15.3 Možné interakce mezi TTIP a iniciativou „One Belt, One Road“ (OBOR)

Predikovat ekonomické dopady iniciativy OBOR je v současné době nesnadné především kvůli nedostatku jasných informací o přesném budoucím směřování a hlavních projektech.[120] V dnešní době se zdá, že OBOR je na jedné straně spíše symbolem změny přístupu a na druhé straně pokusem o zlepšení využití infrastrukturních kapacit Číny. V současnosti je možné dospět k následujícím závěrům:

- I když je objem plánovaných prostředků úctyhodný, bude rozložen na projekty dotýkající se velkého počtu zemí (zřejmě více než 60) a v delším časovém období. Reálné efekty proto budou velmi citlivé na kvalitu alokace a koordinace využití prostředků.
- Není příliš pravděpodobné, že středoevropské země budou přímo beneficienty, spíše mohou profitovat nepřímo, a to ze zlepšení dopravní infrastruktury spojující Čínu s Evropou. Data o obchodu polotovary (a přidané hodnotě v zahraničním obchodě) přitom naznačují, že dovozy z Číny přispívají k exportní výkonnosti české ekonomiky. Úspěch OBOR tak může dále přispět k pozitivním dopadů TTIP. Podobně budoucí

[119] Jde o zhruba podobnou situaci, jako když se zaměstnanec snaží snížit negativní dopady snížení své hodinové mzdy tím, že se bude snažit odpracovat více hodin.
[120] Jeden ze členů týmu tuto skutečnost podrobně diskutoval s čínskými experty v SIIS během ledna 2016.

příležitosti pro české firmy generované TTIP mohou zvýšit atraktivitu české ekonomiky pro čínské subjekty.

- Celý projekt skýtá i výrazné výzvy či lépe řečeno rizika – v případě, kdy by se investované prostředky spíše přelily do rent elit v cílových zemích, které tolerují korupci, nebo když budou vylepšení infrastruktury negována problematickou bezpečnostní situací v příslušných regionech či jejich okolí (Blízký východ), budou makroekonomické dopady na středoevropský region nulové.

Důležitým předběžným závěrem je skutečnost, že i přes možné geopolitické pnutí mezi Čínou a USA na světové scéně nemusí být TTIP a OBOR v rozporu, naopak se mohou doplňovat. Tento názor se objevuje i mezi čínskými odborníky a zřejmě se týká nejen TTIP, ale i TPP.[121]

15.4 Možné interakce mezi TTIP a DCFTA (FTA s Ukrajinou)

Celkové dopady DCFTA mezi EU a Ukrajinou byly odhadovány jako velmi omezené již před eskalací současné krize ve vztazích mezi Ukrajinou a Ruskem. Důvody byly dvojí: a) nízká ekonomická výkonnost (a relativní institucionální zaostalost) ukrajinské ekonomiky, b) skutečnost, že předchozí obchodní vztahy již byly ovlivněny aplikací režimu GSP.

Současná situace na Ukrajině (reálná ztráta části území, recese, ekonomická a politická nestabilita) prostor pro aktuální výrazné efekty DCFTA dále omezuje. Odhad dlouhodobějších makroekonomických dopadů je ztížen skutečností, že dostupná data (zejména input-output tabulky, historická data o obchodních tocích) nereflektují současnou ekonomickou realitu Ukrajiny.

Celkově je tedy s ohledem na očekávaný další pokles již původně relativně malých dopadů velmi nepravděpodobné, že by vytvoření DCFTA s Ukrajinou mělo jakýkoliv ekonomický dopad na budoucí efekty TTIP.

15.5 Možné alternativy k TTIP – hrubé porovnání s USA/TTIP

Jaké jiné možnosti než TTIP má EU, pokud by chtěla prostřednictví obchodní politiky nějak výrazněji přispět k budoucímu růstu evropské ekonomiky?

Je možné nalézt tři typy případných řešení:

1. Pokračování multilaterální liberalizace v rámci WTO, tj. práce na dokončení kola Doha či jeho nástupce;
2. Prohloubení stávajících FTA či jiných souvisejících ekonomických dohod;
3. Vytvoření dalších FTA, jiných než TTIP. Otázkou je potom s kým a do jaké míry jsou typu alternativy méně či více rizikové a atraktivní než TTIP.

První možnost by byla z pohledu řady odborníků na mezinárodní obchod ideální, nicméně v současné době je nereálná. Jednání kola Doha odstartovala v roce 2001, avšak postup jednání se zejména po roce 2008 prakticky zastavil. Na konci roku 2015 se již otevřeně hovořilo o nutném konci či dokonce „smrti“ Doha. (Donnan, 2015) V současnosti tedy nemá

[121] Viz např. úvodník „China has no reason to fear TPP“ publikovaný v čínském časopise Caixin (China Economics & Finance, No. 95, Nov. 2015).

(zvláště z perspektivy ČR) tuto možnost dále analyzovat, bylo by však vhodné, aby práce na FTA vyjednávaných v dnešní době neznamenala úplný konec úvah o budoucí multilaterální obchodní liberalizaci.

Prohloubení stávajících FTA a ekonomických partnerství je vhodnou variantou, která však v řadě případů může probíhat inkrementální, evoluční formou. Navíc dodatečné makroekonomické efekty prohlubování již existujících FTA jsou do značné míry omezené dosaženou mírou liberalizace.

Třetí možnost vypadá logicky, ale naráží na intenzitu předchozích aktivit ES/EU na tomto poli. Podrobněji se této možnosti věnuje následující podkapitola.

15.5.1 Konkrétní teritoria, s nimiž by EU mohla uzavřít nové dohody typu FTA

EU patří a patřila mezi nejaktivnější aktéry v oblasti navrhování dohod typu FTA či speciálních ekonomických partnerství. Následkem toho již nezbývá mnoho zemí, se kterými EU nějakou podobnou dohodu nemá, nebo o ní nejedná, nebo v minulosti jednat nezkoušela (viz Příloha 30.4). Základní přehled o největších podobných trzích (z pohledu populace, HDP a podílu na vývozech EU mimo vlastní teritorium) poskytuje Tabulka 35.[122]

Tabulka 35: Potenciální další partneři pro budoucí FTA

Populace (2014, mil.)		HDP (2013, mld. USD, běžné ceny)		Podíl na EU exportech mimo EU (2014, %)	
Čína	1364	**USA**	**16768**	**USA**	**18.3**
USA	**319**	Čína	9491	Čína	9.7
Indonésie	254	Rusko	2079	Rusko	6.1
Pákistán	185	Austrálie	1564	Hongkong	2.0
Bangladéš	159	Indonésie	910	Austrálie	1.7
Rusko	144	Irán	512	Indonésie	0.6
Irán	78	Hongkong	276	Bělorusko	0.4
Myanmar	53	Irák	232	Kazachstán	0.4
Irák	35	Kazachstán	232	Irán	0.4
Afghánistán	32	Pákistán	231	Irák	0.3

V tomto přehledu se profilují tři větší hráči, tedy Čína, Indonésie, a Rusko:

- V případě Číny je budoucí další úprava obchodních vztahů pravděpodobná (podobně jako ve vztahu Čína-Švýcarsko), ale současně je citlivá na řadu politických a institucionálních faktorů, v neposlední řadě na vývoji čínského politického systému a také na postoji EU k embargu, které je stále vůči Číně uplatňováno.[123] Malým testem ochoty k prohloubení obchodní vztahů bude na straně EU aktuální debata o přiznání statutu tržní ekonomiky Číně, což by znamenalo určitá omezení v aplikaci antidumpingových procedur na výrobky pocházející z čínského trhu. Je navíc velmi

[122] Tato tabulka obsahuje tři žebříčky: pořadí světových ekonomik podle velikosti populace, celkového HDP a podílu na současných exportech EU. Ze seznamů jsou vždy vynechány ekonomiky, se kterými již EU má nějakou úpravu obchodních vztahů či o ní jedná – dle mapy v příloze č. 30.4.

[123] Toto embargo (byť je některými členy EU interpretováno relativně volně) se týká exportu zbraní do Číny a bylo zavedeno již v roce 1989.

nepravděpodobné, že by v případě Číny bylo v blízké budoucnosti možné dosažení dohody o skutečně hluboké FTA (tj. včetně netarifních opatření a standardů). Z makroekonomického pohledu je však možné, že by podobná liberalizace přinesla obdobné či do budoucna výraznější efekty než TTIP – především díky velikosti a dynamice čínské trhu, kde se stále nápadněji projevuje i prvek inovace. Tyto výhody mohou omezovat vyšší rizika související jak s faktory, které se týkají přímo Číny,[124] tak s dopravou, která je v tomto případě více citlivá na situaci v problémových teritoriích (Blízký východ, Ruská federace).

- Role rizik a příležitostí ve vztazích s Ruskou federací (resp. Euroasijskou unií) by si zasloužila samostatnou detailní studii. Z pohledu současných chladných vztahů (vzájemné embargo, výrazně nestandardní vměšování Ruska do vnitřních záležitostí členských zemí EU, postoj Ruska k DCFTA EU s Ukrajinou) je další hlubší obchodní integrace nepravděpodobná. Její makroekonomické efekty by navíc byly zřejmě nízké kvůli malému ekonomickému rozměru Ruska a z dynamického pohledu možná i problematické kvůli značným strukturálním problémům a nedostatečné inovační aktivitě ruské ekonomiky.
- Indonésie bude určitě výrazným regionálním hráčem s relativně velkou ekonomikou, která nicméně i tak velikostí svého trhu zaostává a bude zaostávat za USA i Čínou. Podíl Indonésie na současných exportech EU i ČR je malý a s ohledem na řadu reálných bariér by zřejmě reagoval i na hlubší liberalizaci jen pomalu. Zvláště pro ČR nepředstavuje tento projekt (byť je také EU zvažován) z pohledu makroekonomických dopadů alternativu k TTIP.

Vcelku logická by s ohledem na historické a kulturní faktory byla dohoda mezi Austrálií a Novým Zélandem,[125] ani ta však kvůli relativně malému ekonomickému rozměru, vzdálenosti a zaměření těchto zemí na pacifický region nebude znamenat šanci na vyšší pozitivní makroekonomické dopady pro ČR/EU.

Většina zbývajících potenciálních partnerů jsou ekonomiky, u kterých buď existují výrazně větší politická rizika, či které s největší pravděpodobností kvůli domácí ekonomické situaci nebudou v budoucnu příliš perspektivní, nebo nemusí být zatím vzhledem ke své institucionální struktuře připravené (ani ochotné) na hlubší vzájemnou liberalizaci à la TTIP.[126]

Problematičnost těchto alternativ je ještě vyšší čistě z pohledu přímých ekonomických zájmů ČR. U většiny z nich bude nezbytné čelit ještě vyššímu diferenciálu v reálných bariérách než je tomu u TTIP (např. vzhledem k jazykovým faktorům v případě Indonésie a Číny), nebo může být rozšíření závislosti na těchto trzích výrazným budoucím rizikem (trh Ruské federace a navazující celní unie).

Celkově je tak možné shrnout tuto část takto: Potenciální makroekonomické přínosy TTIP nebudou zřejmě tak vysoké, jak mnozí její zastánci a navrhovatelé věřili. I přesto je to zřejmě

[124] Budoucí vývoj čínské ekonomiky a společnosti může znamenat výrazně vyšší nejistotu než v případě stabilní a rozvinuté ekonomiky USA.
[125] Jednání o ní je skutečně připravováno.
[126] Specifickou výjimkou je Hongkong, který ale bez ohledu na neexistenci FTA uplatňuje velmi liberální obchodní politiku.

nejzajímavější, nejpřínosnější a z makroekonomického pohledu nejméně rizikový projekt mezi možnými budoucími dohodami o volném obchodu.

TTIP s USA je možné vnímat pragmaticky i jako určitý kompromis: Z pohledu velikosti, inovační dynamiky a stability podstatně perspektivnější než trh Ruské federace. Z hlediska kvality institucí a predikovatelnosti budoucího vývoje méně rizikový než trh čínský. Soudě podle zemí, se kterými dosud EU nemá zónu volného obchodu, se jedná o velmi logickou volbu.

16 Závěry: celkové vyhodnocení

Celkové výsledky všech třech prezentovaných metodologií odhadu by bylo možné lakonicky charakterizovat takto: TTIP by měla vést k mírnému nárůstu blahobytu a mírnému zvýšení specializace české ekonomiky. I na sektorové úrovni budou dopady umírněné, nezdá se, že by liberalizací obchodu s USA mohlo dojít k nějakému výraznému (pozitivnímu či negativnímu) šoku a je velmi nepravděpodobné, že by došlo k silným tlakům na přesuny pracovní síly mezi jednotlivými sektory.

K dispozici zatím nejsou jiné studie, které by se explicitně zaměřily přímo na analýzu kvantitativních dopadů na ČR. Výsledky tedy lze srovnávat jen s pracemi, které měly poněkud jiné zaměření (např. analýza dopadů na celou EU, Německo či na Rakousko) a ve kterých jsou dopady na ČR uvedeny. Při srovnání je nutno vzít v úvahu, že i když je metodika některých z těchto studií velmi kvalitní, jejich výsledky pro ČR je nezbytné vnímat prizmatem preferencí jejich autorů i zadavatelů jako okrajové, a tedy potenciálně méně spolehlivé. Pro ČR nebyly navíc obvykle publikovány podrobnější výstupy (struktura exportu, atd.).

Výsledky těchto studií, které shrnuje Tabulka 36, se a i přes rozdíly a optimističtější vyznění některých dynamických scénářů v hrubých rysech shodují se zde dosaženými výsledky. V žádné z uvedených analýz nejsou uvedeny negativní dopady na ČR, nicméně pozitivní efekty jsou (s mírnou výjimkou dynamických scénářů či scénářů pracujících s předpokladem velmi úspěšné a efektivní liberalizace v oblasti netarifních opatření) obdobně střízlivé jako v této studii.

Tabulka 36: Porovnání výsledků s dříve publikovanými studiemi

Studie	Verze odhadu/scénáře	Stručné shrnutí dopadů na ČR
Bertelsmann Stiftung (Felbermayr, a další, 2013)	Základní: eliminace cel.	Nárůst zaměstnanosti o 0,11%, redukce nezaměstnanosti o 0,10%, nárůst reálných mezd o 0,53%.
	Hluboká liberalizace založená na zkušenostech s předchozími liberalizacemi.	Nárůst zaměstnanosti o 0,46%, redukce nezaměstnanosti o 0,42%, nárůst reálných mezd o 2,14%.
(Going Deep: The Trade and Welfare Effects of TTIP, 2014)	Jen cla	Stagnace HDP (-0,0%).
	Hluboká liberalizace	Nárůst HDP (+1,3%).

Celkově je možné dosavadní výsledky, jejich spolehlivost a metody, kterými byly získány, shrnout do následujících čtyř bodů:

1. Analýze dopadů TTIP dominují modely využívající GTAP databáze a nejčastěji odvozené z původního GTAP modelu, viz např. (Francois, a další, 2014), (Francois, 2013), (Going Deep: The Trade and Welfare Effects of TTIP, 2014). Zejména v současné situaci, kdy finální podobu TTIP lze jen odhadovat, se jedná o velmi racionální přístup, který zřejmě nemá žádnou přesvědčivou alternativu.
2. Je relativně dobře možné odhadnout dopady eliminace tarifních opatření. Jednak je u nich známa velikost překážek. Zároveň lze předpokládat, že s největší pravděpodobností bude dohoda TTIP navrhovat prakticky jejich úplnou eliminaci. Problém zde představuje „jen“ interakce s působením netarifních opatření, jejichž vliv může narušit realizaci některých predikovaných dopadů (a tím zhoršit relevanci dopadů na sektorové úrovni i snížit agregátní dopady ve formě změn blahobytu a HDP). Výsledky z různých zdrojů se v podstatě shodují v tom, že při omezení se na tarifní nástroje a statické scénáře jsou celkové dopady velmi malé.
3. Skutečné dopady na úrovni jednotlivých sektorů budou velmi citlivé na výsledky jednání o netarifních překážkách. Ty není jednoduché ani měřit, ani kompletně integrovat do CGE modelů. Jejich současné zahrnutí do CGE odhadů má tak spíše formální charakter s cílem získat představu o možném rozsahu agregátních dopadů liberalizace.
4. I přes poměrně velkou míru nejistoty ohledně detailních dopadů na úrovni sektorů se s ohledem na ekonomickou teorii i dopady předchozích liberalizací dá dojít k závěru, že TTIP nezhorší blahobyt české populace, spíše může poskytnout příležitosti k jeho budoucímu růstu.

Analýza vybraných sektorů ve vztahu k TTIP

17 Úvod

Na základě zadání studie analytický tým zpracoval detailnější analýzu následujících vybraných sektorových kapitol:

- Automobilový průmysl,
- Strojírenství,
- Farmaceutický průmysl,
- Informační technologie,
- Chemický průmysl,
- Energetika,
- Zemědělství a potravinářství.

Konečný výběr analyzovaných odvětví ovlivnila jejich ekonomická významnost v EU a ve Spojených státech, a následně jejich důležitost ve vyjednáváních o dohodě TTIP. Ve všech případech se jedná o sektory, které představují prioritní pozice buď EU, nebo Spojených států, případně obou stran. Během prvního představení těchto oblastí výzkumu expertnímu týmu Ministerstva průmyslu a obchodu ČR k otázce dohody TTIP nevznikly žádné další požadavky na změnu nebo rozšíření rozsahu zpracovávaných odvětví, a proto zůstala jejich struktura shodná se zadávacím řízením.

Studie v této části usiluje o komplexnější pohled na odvětví, která hrají důležitou úlohu v českém zahraničním obchodě a v některých případech představují také klíčová odvětví v obchodní výměně se Spojenými státy. Kapitoly k jednotlivým odvětvím také nabízí doplňující informace k výsledkům vyplývajícím z ekonometrických odhadů v první části této studie a zařazují je do širšího kontextu české ekonomiky. Závěry ekonometrických měření je třeba vnímat v souvislosti s již existujícími obchodními vazbami a netarifními překážkami obchodu.

Při zpracování těchto kapitol autoři pracovali se statistickými zdroji z celé řady databází mezinárodních organizací, statistického úřadu ČR, Eurostatu a vládních agentur Spojených států. Statistické výstupy jsou uváděny v členění HS (harmonizovaný systém). Dále se pro analýzu těchto sektorů používaly primární a sekundární veřejně dostupné zdroje. Významnou úlohu představovaly také rozhovory ze zástupci společností obchodujících se Spojenými státy, zástupci občanské společnosti a odborníky z celé řady výzkumných institucí. Celkem proběhlo 47 strukturovaných rozhovorů, ze kterých vzešlo mnoho praktických podnětů pro další výzkum. Pokud to bylo možné, v jednotlivých kapitolách jsou uvedené případové studie, které prezentují situaci českých firem obchodujících se Spojenými státy. Autoři studie se tak alespoň v omezené míře pokusili seznámit s konkrétními obtížemi, kterým musí čelit české podniky na americkém trhu. Dále také vzali v potaz podněty přicházející ze strany neziskových organizací, které se týkaly dopadů dohody TTIP v některých odvětvích.

18 Automobilový průmysl

18.1 Shrnutí

Automobilový průmysl patří tradičně mezi důležité součásti transatlantického obchodu. V regionu EU a USA se vyrobí asi třetina globální produkce automobilů. Pro Českou republiku jako významného světového producenta motorových vozidel představuje automobilový průmysl podstatnou složku její ekonomiky. Přestože ČR žádné automobily do USA přímo nevyváží, působí zde řada firem, které se podílí na obchodu s USA nepřímo. Hlavním českým vývozním artiklem do USA jsou zejména autodíly, jejichž export od roku 2009 rostl průměrně o 30 % ročně. V roce 2014 činil podíl exportu směřujícího do USA 1,5 % z celkového vývozu v tomto sektoru. Spojené státy se mezi českými vývozními partnery umístily na 15. pozici jako 3. největší mimoevropský trh za Ruskem a Tureckem.

Přestože celkové celní zatížení je velmi nízké, do sazby od 0 do 5 % spadá téměř většina českých vývozů v automobilovém průmyslu. V případě plné liberalizace cel by čeští exportéři získali významné úspory. Z výsledků ekonometrického modelování vyplývá mírný pokles vývozů. Tento výsledek však pracuje primárně s odstraněním cel a nezohledňuje potenciální přínosy plynoucí z odstranění netarifních překážek obchodu. Český automobilový průmysl také disponuje silnou pozicí v rámci regionu a v celosvětových dodavatelských řetězcích. Vzhledem k silné obchodní vazbě mezi Německem a Spojenými státy v automobilovém průmyslu lze v souvislosti se zvýšením německých exportů do USA po uzavření dohody TTIP spíše očekávat souběžné posílení českých vývozů.

Největší výzvu v rámci dohody TTIP však představuje sblížení odlišných pohledů na standardy v automobilovém průmyslu, což by nejen přispělo ke zjednodušení obchodu s motorovými vozidly, ale umožnilo by i vytvoření jednotného regulatorního rámce pro celý transatlantický prostor. Takto nastavený systém standardů by se navíc mohl v budoucnu stát uznávaným i v dalších státech. České firmy, které pro zahraniční značky produkty nejen vyrábějí, ale i vyvíjejí, považují rozdílné regulace za problematické už v prvotních fázích vývoje. Odlišná americká certifikace zvyšuje výrobcům náklady, které musí zohlednit již při navrhování nového produktu. Přiblížení těchto standardů by těmto producentům mohlo přinést úspory jak při vývoji, tak při výrobě.

Přínosy

- Navzdory relativně nízkým clům, která se uplatňují v automobilovém sektoru mezi EU a USA, lze očekávat výrazné úspory a zvýšený objem vzájemného obchodu po jejich plné liberalizaci. Eliminace cel by usnadnila situaci nejen vývozcům, ale i spotřebitelům v EU. Americké automobily nyní čelí mnohem vyššímu celnímu zatížení než evropské. Výraznější konkurence se však ve střednědobém horizontu není nutné obávat vzhledem k etablovanosti evropských značek na domácím trhu.
- Ekvivalence standardů by mohla přinést zjednodušení výroby komponentů, které musí v současnosti vyhovět dvěma odlišným systémům standardů. Dosažení alespoň částečné konvergence by usnadnilo evropským producentům vývoj a výrobu součástí, což by následně mohlo vést ke snížení výrobních nákladů.
- Zesílení spolupráce v regulatorních otázkách by mohlo do budoucna posunout pravidla například v oblasti nových technologií na vyšší úroveň. Na základě

vzájemných konzultací a prostřednictvím sdílení výsledků vědeckých testů by bylo možné přijmout na obou stranách Atlantiku takou legislativu, která by vyhovovala použití nové technologie bez dalších dodatečných nákladů.

Rizika

- Pokud se přes obrovskou snahu obou stran nepodaří dospět k ekvivalenci standardů a automobilový průmysl bude nadále čelit řadě netarifních překážek, může prohlubování tohoto trendu v budoucnu vést ke snižování konkurenceschopnosti ve srovnání s ostatními regiony světa. Toto riziko je mnohem vyšší zejména pro Spojené státy, kde je zavádění mezinárodních standardů komplikovanější než v EU.
- Evaluace standardů a rozhodnutí pro jejich vzájemné uznání doprovází řada vědeckých testů a v některých případech je velmi obtížné dospět ke konečnému stanovisku, zejména při dopadu na bezpečnost nebo životní prostředí. Pro minimalizování vlivu na bezpečnost provozu je třeba zvážit všechny aspekty, které se mohou v EU a ve Spojených státech lišit.
- Obě strany v současné době vzájemně prověřují standardy v tomto odvětví. Poslední odhalení nesrovnalostí na straně evropských výrobců v případě emisních kontrol může mít dalekosáhlé dopady na celý evropský automobilový průmysl.

18.2 Analýza obchodních toků v automobilovém průmyslu

V transatlantickém regionu se vyrobí asi 32 % světové produkce automobilů a asi 35 % všech aut vyrobených na světe se v tomto prostoru také prodá (ACEA, 2015) Automobilový průmysl v EU zaměstnává 12,7 milionů lidí. Celkem se na HDP EU podílí asi 6 % (Evropská Komise, 2015). Automobilový průmysl také tvoří 10 % transatlantického obchodu. Evropští výrobci vyvážejí do USA cca 900 000 aut ročně. Jak ukazuje Graf 28, Spojené státy představují pro EU nejdůležitější exportní trh nejen z pohledu objemu, ale i z hlediska hodnoty prodaných aut[127]. Kromě USA se evropské automobily nejvíce vyvážejí do Číny, Ruska nebo Japonska. Export do USA rostl od roku 2009 v průměru 11 % ročně.

Graf 28: Hlavní vývozní trhy evropských automobilů (ks, 2007-2013)

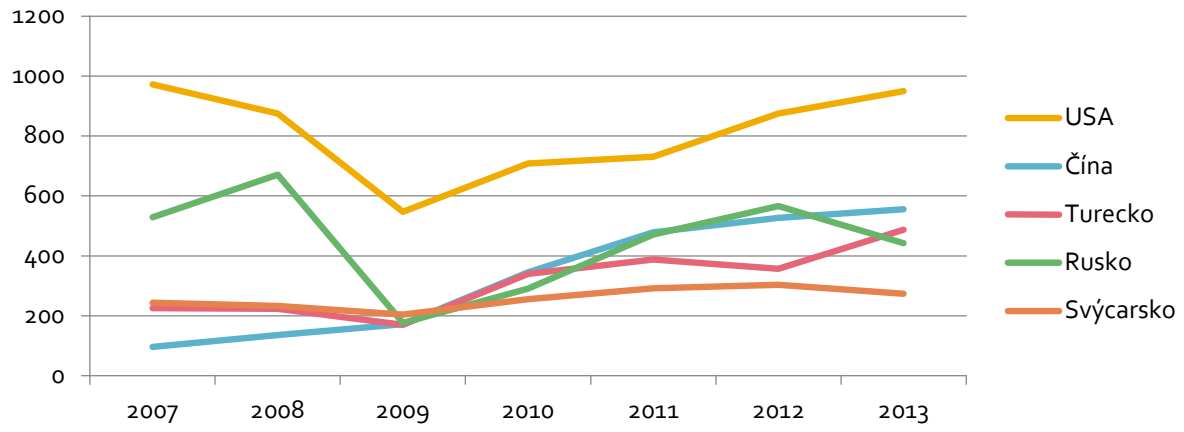

Zdroj: ACEA

Osobní automobily jsou do EU dováženy zejména z Jižní Korey. Objem dovozů z USA od roku 2009 stagnuje na úrovni 200 000 kusů. USA patří mezi 5 hlavních dovozců aut a podíl amerických vozů činí 10% na celkových dovozech. Z Graf 29 je však patrný klesající nebo stagnující trend v dovozech automobilů z hlavních trhů.

Graf 29: Hlavní dovozci osobních aut do EU (ks, 2007-2013

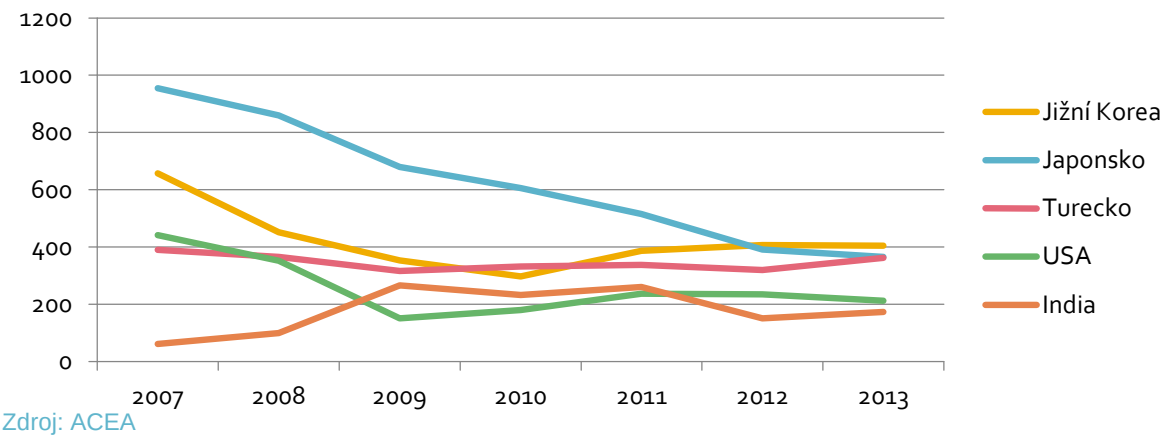

Zdroj: ACEA

[127] V segmentu osobních vozidel jde o průměrnou hodnotu jednoho vozidla cca 30 000 EUR

Region střední Evropy se postupem času stal významným logistickým a dodavatelským centrem pro různé značky vozidel. ČR se s výrobou cca 1 200 000 automobilů ročně řadí mezi významné evropské výrobce automobilů. Celkově se v ČR vyrobí 7 % všech aut vyprodukovaných v EU (ACEA, 2014). Automobilový průmysl vytváří asi 155 tisíc pracovních míst a podílí se tak z 11 % na celkové zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu. Automobilový sektor tvoří asi čtvrtinu všech vývozů ČR a produkuje více než 7 % HDP České republiky (Sdružení automobilového průmyslu, 2015).

Graf 30 zobrazuje vývoj exportu a importu mezi ČR a USA. České vývozy do USA jsou tvořeny zejména automobilovými součástmi. Ačkoli objem českého exportu směřujícího na americký trh od roku 2009 rostl průměrně o 30 % ročně, představuje jen velmi malou část z celkového českého vývozu. V roce 2014 činil podíl USA na celkovém vývozu automobilového průmyslu 1,5 %. USA stojí mezi českými vývozními partnery na 15. pozici jako 3. největší mimoevropský trh za Ruskem a Tureckem.

Dovozy automobilů a autodílů z USA zatím zůstávají na nízkých objemech a od roku 2009 se zvyšují v průměru o 11 % ročně. Jejich důležitost v rámci celkových dovozů do ČR je velmi nízká. Podíl USA na celkových dovozech do ČR v oblasti automobilového průmyslu činil v roce 2014 1,4 %. Spojené státy zaujaly v tomto roce 16. příčku mezi hlavními českými importéry a umístily se jako 5. největší mimoevropský dovozce za Koreou, Japonskem, Čínou a Tureckem.

Graf 30: Vzájemná obchodní výměna mezi ČR a USA v automobilovém průmyslu (mld. CZK, 2004-2014)

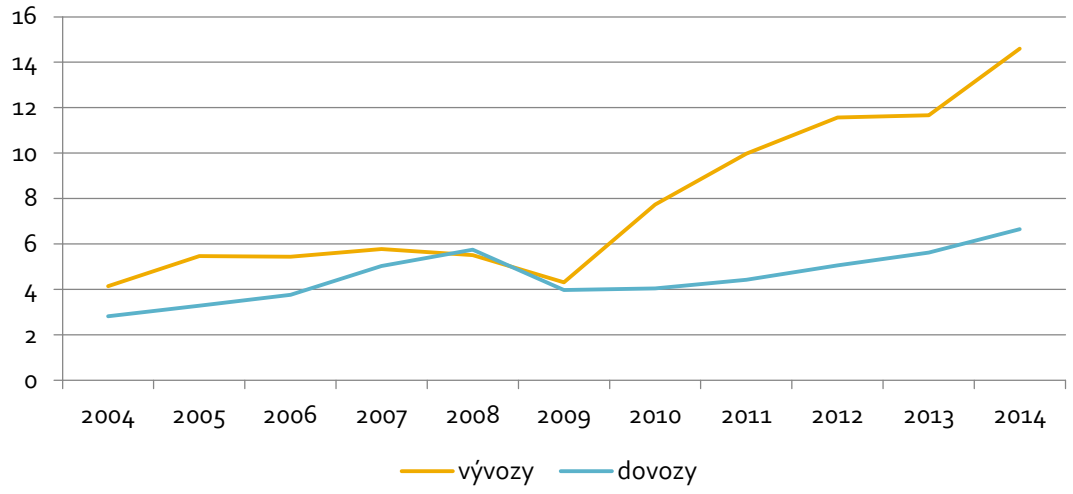

Zdroj: ČSU, vlastní zpracování

Jak ukazuje Tabulka 37, ČR do USA vyváží převážně již zmiňované automobilové komponenty, konkrétně čerpadla pohonných hmot pro pístové motory, pneumatiky a příslušenství pro automobily. Od roku 2009 do roku 2014 vzrostly skokově vývozy brzd ze 170 mil. CZK na současných 910 mil CZK. Mírně vyšší podíl na celkových českých exportech tvoří motorové součásti jako čerpadla, pneumatiky a součásti elektrických zařízení (osvětlení, signalizace, stěrače ap.). V oblasti automobilového průmyslu se ČR v žádné položce výrazněji nespecializuje na americký trh. Tento trend je způsoben i chybějícím vývozem kompletních osobních automobilů do USA. Clo na české dovozy na americký trh se pohybuje spíše na nižší úrovni. Vzhledem k vyváženým objemům však není bezvýznamné.

Tabulka 37: Top 10 položek vývozu, automobilový sektor v roce 2014, mil. CZK

Vývozy ČR do USA	mil. CZK2014	Podíl USA na celkových vývozech ČR	Clo
Čerpadla hmot pohon, mazadel pro píst. motory	3031	9%	2.5%
Pneumatiky nové pryžové pro vozidla os. motor.	2423	8%	3.4 - 4%
Části přísluš. ost. traktorů, aut. osob, náklad. ap	1346	3%	0%
Části motorů pístových vznět. s vnitř. spalov.	1111	7%	0-2.5%
Brzdy, servobrzdy; části, součásti	910	3%	0-2.5%
Části karosérií, vč. kabin traktorů, aut. os, nákl.	769	1%	0-2.5%
Části přístrojů osvětl, signal. el, stěračů ap	677	15%	0-2.5%
Části, součásti sedadel	410	x	0%
Nápravy hnací s diferenciálem, nápravy běhounové; části, součásti	352	5%	0-2.5%
Pneumatiky nové pryž. pro autobusy, auta náklad	345	4%	3.4-4%

Zdroj: ČSU, US International Trade Commission

V importech ze Spojených států do ČR dominují automobily, ostatní traktory a komponenty jako zpětná zrcátka, těsnění a součásti motorů. Dovozy amerických aut vykazují spíše kolísavou tendenci, kdy se střídají poklesy a nárůsty. Tabulka 38 ukazuje, že na rozdíl od českých vývozů zaujímají některé artikly dovážené z USA relativně významný podíl na celkovém českém importu. Například motocykly s pístovým motorem nad 3 000 cm^3 tvoří 34 %. Celní zatížení dovozů není zanedbatelné a vzhledem k vysokému podílu některých dovozů na celkovém importu v dané položce může potenciální odstranění cel představovat citelné přínosy pro spotřebitele.

Tabulka 38: Top 10 položek dovozu z USA do ČR, automobilový sektor za rok 2014, mil. CZK

Dovozy USA do ČR	Mil. CZK 2014	Podíl USA na celkových dovozech do ČR	Clo
Vozidla, motor pístový vznětový, nad 2500 cm^3	2600	28 %	0-10 %
Traktory ostatní	816	17 %	0-7 %
Vozidla,motor pístový vznětový,1500-2500cm3	541	2 %	0-10 %
Zrcátka zpětná pro vozidla motorová	357	22 %	0-4 %
Vozidla, motor vratný píst. zážeh, nad 3000cm3	191	8 %	0-10 %
Motocykly, motor pístový nad 800cm3	185	34 %	6 %
Hřídele převodové (vč. vačkových, klik.),kliky	168	5 %	0-4 %
Těsnění aj kroužky ploché z kauč. vulk, ne tvrd	153	2 %	0-2.5 %
Filtry olejové, benzínové pro motory spalovací	145	7 %	0-1.7 %
Chladiče; části, součásti	122	4 %	0-4.5 %

Zdroj: ČSU, TARIC

Tabulka 39 popisuje hlavní dovozy z USA, které tvoří největší podíl na celkovém importu ČR v dané položce. Jedná se zejména o různá motorová nesilniční vozidla, pásové traktory nebo motocykly. V těchto položkách představují americké dovozy více jak 30 % z celkových dovozů do ČR v dané kategorii.

Tabulka 39: Hlavní dovozy z USA do ČR s vysokým podílem na celkových dovozech ČR

Dovozy USA do ČR	tis. CZK 2014	Podíl USA na celkových dovozech do ČR
Vozidla mot. k jízdě na sněhu, př. osob na golfu	18013	45%
Traktory pásové	48887	36%
Motocykly, motor pístový nad 800cm3	185201	34%
Vozidla, motor pístový vznětový, nad 2500cm3	2600489	28%
Ost. pneumatiky pro prům. vozidla nad 61 cm	17956	27%
Zrcátka zpětná pro vozidla motorová	357034	22%
Vozy terénní vyklápěcí (dampry)	33516	21%
Traktory ostatní	816421	17%
Automobily osobní, dodávkové, závodní ostatní	20653	12%
Části otáčkoměrů, rychloměrů ap, stroboskopů	44602	10%

Zdroj: ČSÚ

18.3 Tarifní opatření v automobilovém průmyslu

Jednou z překážek transatlantického obchodu v oblasti automobilového sektoru jsou celní bariéry. Američtí vývozci motorových vozidel čelí v EU celnímu zatížení v průměrné výši cca 8 %, 10 % na hotová vozidla a 3 až 5% na komponenty. Evropští vývozci do USA naopak platí nižší, přibližně 2,5% cla, jak ukazuje Tabulka 40. V případě pick-upů a dodávek dovážených z EU do USA však clo dosahuje 25 %. Německá asociace automobilového průmyslu odhaduje, že cla na vozy exportované do USA znamenají dodatečný náklad ve výši asi 1 miliardy EUR (Kolev, a další, 2015).

Tabulka 40: Přehled cel na automobily a autočásti exporty/importy EU-USA

	Výše cla v %		Obchod EU-USA (v mil. EUR)	
	EU	USA	EU exporty	EU importy
osobní vozy	10	2,5	29,426	4,901
lehké vozy/pick-upy	10	25	208	34
dodávky	22	25	35	3
autobusy	16	2	214	1
komponenty	2-5	0-2,5	7,298	1,842

Zdroj: Německá asociace automobilového průmyslu (VDA)

Pokud jde o český export do USA, 94 % celkového objemu vývozů spadá do celního zatížení v rozmezí 0 až 5%, což lze snadno odvodit z Graf 31. Přestože se jedná o nízkou sazbu, vzhledem k objemu exportů by čeští exportéři v případě liberalizace cel získali významné úspory. V roce 2014 by celková úspora na clech podle propočtů z dat International Trade Centre s použitím průměrného ad valorem tarifu pro konkrétní skupiny výrobků činila 10,8 mil. USD. Je třeba také doplnit, že odstranění cel by českým vývozcům v automobilovém průmyslu přineslo úspory v oblasti celní administrativy.

Graf 31: Rozložení celního zatížení podle objemu vývozu v automobilovém průmyslu do USA (mil. USD)

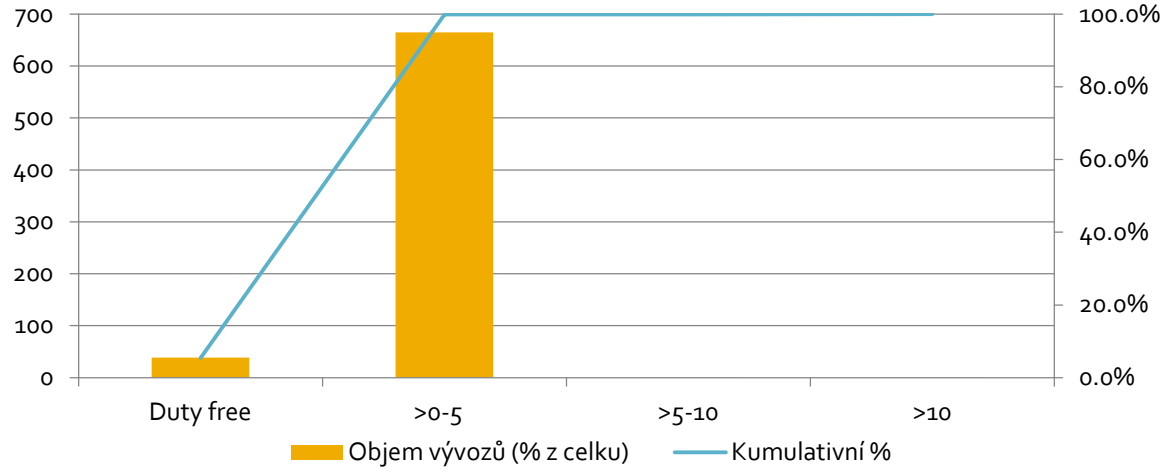

Zdroj: International Trade Centre

Tabulka 41: Dopady TTIP na české výstupy v automobilovém průmyslu

	Změna exportu (FOB) v %
Motorová vozidla	-0.8

Výsledky ekonomického modelování naznačují pokles českých vývozů automobilů. Tyto závěry je však třeba vidět v perspektivě reálné české výroby v automobilovém průmyslu a jejího napojení na dodavatelské řetězce ve střední Evropě, jak vysvětlují následující grafy a text.

Graf 32: Destinace exportu ČR: vybrané komponenty automobilového průmyslu, 2014

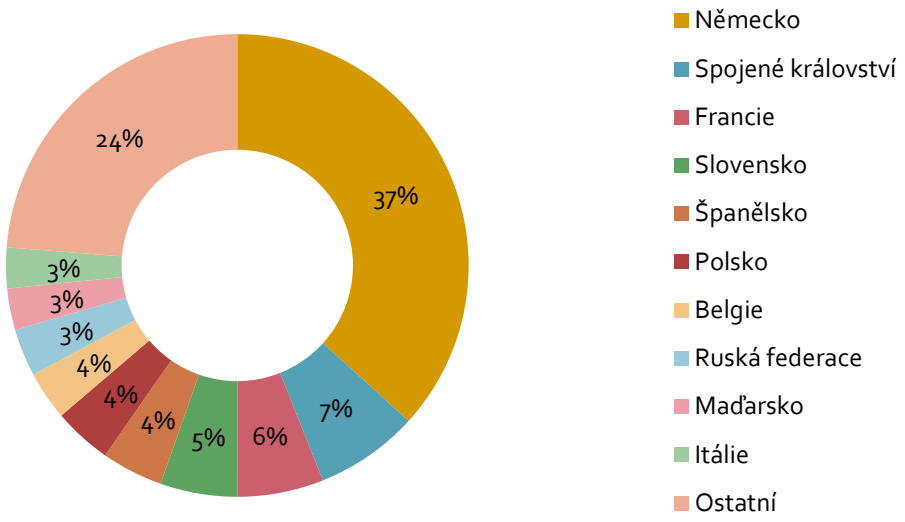

Zdroj: ČSU, vlastní zpracování

Graf 32 potvrzuje, že produkce automobilů a komponentů směřuje zejména do Německa, Velké Británie, Francie a Slovenska. Téměř 40 % všech exportů v automobilovém průmyslu se vozí do Německa. Orientace na určité vývozní trhy je závislá zejména na provázanosti s řadou firem, které buď vyrábějí automobily v ČR, nebo dodávají komponenty pro své mateřské firmy v zahraničí.

Zejména v posledních 20 letech lze zaznamenat výrazný vzestup zapojení českých firem do dodavatelských řetězců, což má za následek jejich větší integraci do tohoto typu výroby. Tento jev je spojen s růstem přímých zahraničních investic, ale také se zaměřením české produkce na exporty do různých destinací. Nelze předpokládat, že by TTIP zasáhnul do struktury těchto dlouhodobě budovaných dodavatelských řetězců a významně snížil české vývozy automobilového průmyslu do EU. Je třeba zdůraznit charakter dovážených aut ze Spojených států a dosavadní preference evropských spotřebitelů a jejich postoj k americkým automobilům, které se na evropském trhu profilují jako luxusní nebo specializované výrobky.

Graf 33: Struktura přidané hodnoty v automobilovém průmyslu v německých exportech podle zemí, 2011

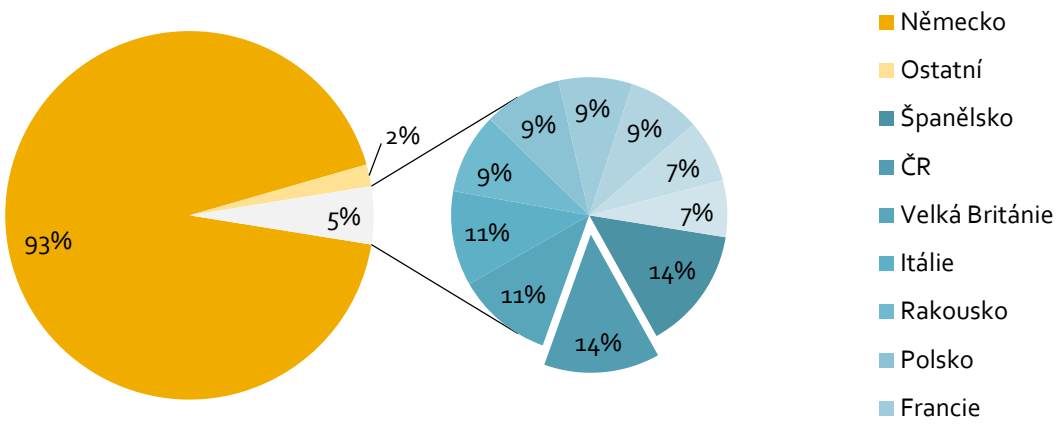

Zdroj: OECD, TIVA database

Pro současný německý automobilový průmysl je charakteristická jeho internacionalizace. Německé značky zažívají v posledních letech nejen expanzi na nové trhy. Němečtí výrobci diverzifikovali také nákupy mnoha vstupů (komponentů a modulů) ze zahraničí (Heymann, 2014). Německo se logicky jako největší výrobce osobních automobilů v Evropě výrazně podílí na evropských vývozech osobních vozů do USA. V roce 2013 bylo ze SRN do Spojených států vyvezeno 655 604 z celkových 960 721 vozidel vyrobených v EU a směřujících do USA, tedy téměř 70 %. Vozy vyrobené v Německu, jak dokládá Graf 34, sice končí primárně na domácím (23 %) a evropském trhu (38%). Spojené státy však představují hlavního mimoevropského partnera s podílem 12 % na celkových vývozech.

Graf 34: Hlavní vývozní trhy německého automobilového průmyslu, 2013

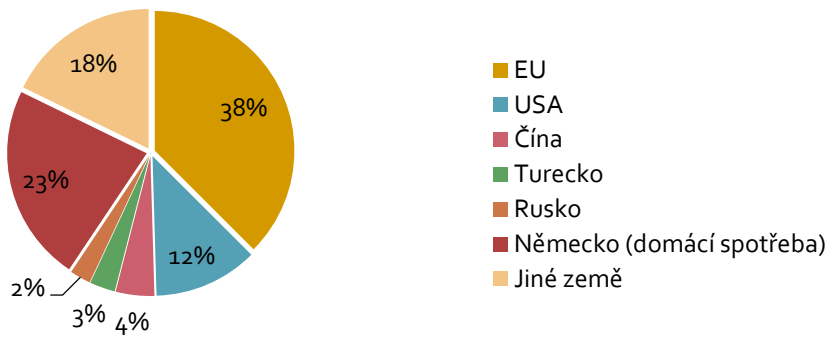

Zdroj: VDA, vlastní zpracování

Řada německých automobilek má v USA výrobu, která obsluhuje nejen americký trh. Jde například o BMW (Jižní Karolína), Volkswagen (Tennessee), nebo Mercedes (Alabama). Například bavorské BMW svou fabriku v Jižní Karolíně využívá nejen pro pokrytí americké poptávky, ale i na další export kompletních vozů. Celkově německé investice tvoří cca 10 % ze všech PZI proudících do USA. (Zecha, 2014)

Německé firmy mají také velký podíl na investicích ve střední Evropě, což se zpětně promítá do německých dovozů přicházejících ze zemí střední Evropy prostřednictvím poboček německých firem. V ČR má svou filiálku řada největších dodavatelů automobilových komponentů z Německa. Otázku dopadů liberalizace obchodu mezi EU a USA na české výrobce je tedy nutno vnímat komplexně v kontextu vývozů do Německa, které by vlivem odstranění cel a některých netarifních překážek v rámci TTIP mohly dále posílit.

Graf 35: Hlavní vývozní trhy automobilového průmyslu v USA (2014)

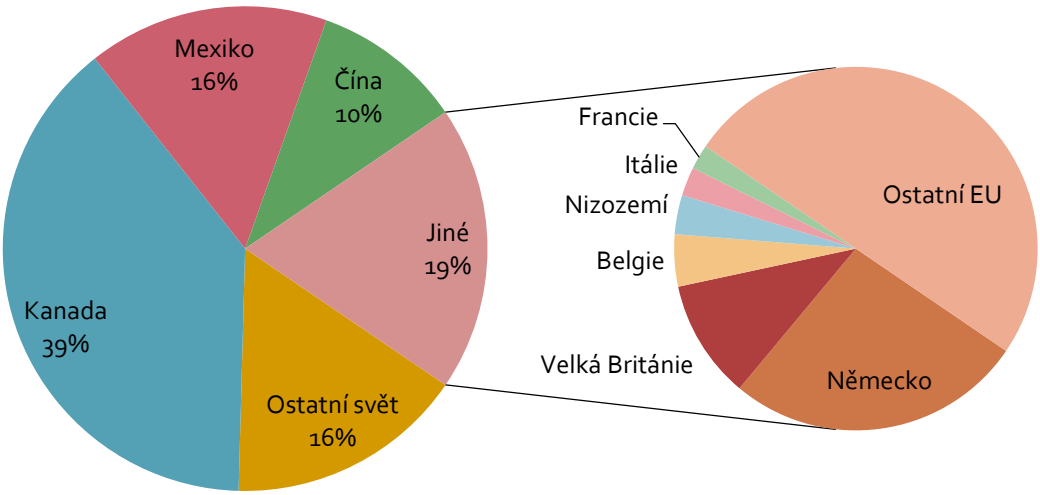

Zdroj: International Trade Centre

Pokles exportů vyplývající z výsledků ekonomického modelování také vychází z předpokladu zvýšené obchodní výměny – vyšších dovozů i vývozů. Potenciálně intenzivnější konkurence může přirozeně vzniknout zejména na trzích, se kterými USA v současnosti spojují silné

vazby. Spojené státy stejně jako ČR exportují své výrobky do Německa, jak ukazuje Graf 35. Při analýze výsledků je na druhou stranu třeba brát v úvahu i spotřebitelské preference, které se odráží do typově odlišných produktů, které USA a ČR exportují.

Zjednodušení obchodu a odstranění cel v automobilovém průmyslu v rámci TTIP by mohlo celé řadě výrobců usnadnit obchod. Mnohé firmy uvažují vzhledem k administrativním bariérám o výrobě blíže k zákazníkovi na území USA. Netarifní překážky mohou působit jako zásadní motiv při rozhodování firmy o přesunu výroby přes Atlantik (EP 2015: 10). TTIP by tak mohl nepřímo napomoci k udržení pracovních míst v automobilovém průmyslu v ČR.

18.4 Netarifní opatření v automobilovém průmyslu

Hlavní důvod rozdílů v právních předpisech a existence netarifních překážek v automobilovém průmyslu spočívá ve způsobu, jakým byly normy a předpisy v EU a USA historicky stanovené. V USA jsou standardy utvářeny agenturou National Highway Traffic Safety Administration (NHTSA) při ministerstvu dopravy USA. Američtí výrobci ale nesou zodpovědnost za testování sami včetně případných postihů a pokut, které vyplývají z později zjištěného nesouladu s US Federal Motor Vehicle Safety Standards (FMVSS).[128] FMVSS pak jen deklaruje, za jakých podmínek jsou jednotlivá vozidla v souladu s požadavky v něm obsaženými (Wilber, a další, 2011). Posuzování v EU zajišťují testovací agentury na základě žádostí výrobců vozidel. Agentury pak vydávají certifikace pro jednotlivé modely vozidel, které následně platí v rámci celé EU (Wilber, a další, 2011).

V otázce regulací a jednotlivých standardů hraje podstatnou roli také účast na globálních iniciativách, které historicky usilují o zjednodušení výroby a obchodu s vozidly. V roce 1958 byla přijata dohoda na úrovni OSN, která se zaměřuje na přiblížení standardů v automobilovém průmyslu. Zatímco rostoucí počet zemí přijal předpisy OSN, ostatní, jako například Chile (a některé další malé země), upřednostňují normy USA. Sbližování regulace pomůže nejen USA a EU, ale také menším zemím, které by tak standardy mohly převzít (Freund, 2015).

V USA platí pro vozidla 42 různých kategorií bezpečnostních norem, kterým se produkty prodávané na americkém území musí přizpůsobit[129]. V EU platí směrnice pro standardy společně s dalšími pravidly a jsou částečně sblíženy s mezinárodním EHK OSN systémem norem. Směrnice EU obsahují více než 50 rozdílných standardů, sledovaných EU a členskými státy, které zahrnují celý systém schválení typu vozidla (dosud zcela existující v EHK OSN).

Environmentální a bezpečnostní požadavky v automobilovém průmyslu stále více získávají globální charakter a – jak vyplývá ze spolupráce EU a USA prostřednictvím Organizace spojených národů hospodářské Komise pro Evropu (UNECE) – existuje potenciál pro řešení otázek standardizace v globálním měřítku a dosažení dalšího sbližování v této oblasti.

American Automotive Policy Council (AAPC) a European Automobile Manufacure's Association (ACEA) dlouhodobě vyvíjejí aktivity, které by umožnily sblížení standardů

[128] Část 571, Title 49, the United States Code (30111,30115, 30166, 30177 a 322). Dostupné z: http://www.gpo.gov/fdsys/granule/CFR-2011-title49-vol6/CFR-2011-title49-vol6-part571 [18/09/2015].
[129] USA dohodu EHK OSN z roku 1958 na rozdíl od členských států EU nepodepsaly.

při zachování vysokých nároků na kvalitu a bezpečnost. Spolupráce v této oblasti se datuje do poloviny 90. let, kdy vzniknul tzv. Transatlantický obchodní dialog (Transatlantic Business Dialogue, TABD), v rámci kterého bylo přijato několik doporučení pro spolupráci v regulatorice automobilového průmyslu. Regulatorní kooperace zahrnovala i Japonsko a cílila zejména na standardy v oblasti stěračů, tlumení světlometů, opěrky hlavy a bezpečnostních pásů. Vysoká úroveň standardů a nedostatek vědeckých podkladů pro jednu nebo druhou metodu vyústily v neúspěch iniciativy. Oběma stranám se nedařilo ani v rámci TABD z roku 1998, kdy se Spojené státy zapojily do Světového fóra pro harmonizaci regulací u vozidel (WP.29.), poradního orgánu při UNECE. (Wilber, a další, 2011). Přestože začátky vzájemné spolupráce AAPC a ACEA provázely nezdary, závěry poslední společné analýzy existujících překážek v automobilovém průmyslu, které se poprvé věnovaly hodnocení bezpečnosti amerických a evropských aut, by mohly nasměrovat eventuální sblížení norem v rámci jednání o dohodě TTIP (Flannagan, a další, 2015).

Větší posun zaznamenala iniciativa CARS 21, kterou představila Evropská Komise v roce 2005 s cílem zvýšit konkurenceschopnost evropského automobilového průmyslu ve světě, a to prostřednictvím sbližování regulatorních opatření v návaznosti na globální standardy plynoucí z regulací UNECE. V rámci této iniciativy se podařilo implementovat 38 standardů UNECE[130], které nahradily evropské směrnice. CARS 21 také identifikuje potenciál dalšího posilování konkurenceschopnosti evropského automobilového průmyslu přes liberalizaci obchodu a odstraňování tarifních a netarifních překážek. V návaznosti na CARS 21 EU vytvořila plán CARS 2020, který má pokračovat v konvergenci přes standardy UNECE a představuje dlouhodobý nástroj na sbližování evropských norem s globálními standardy. Dohoda TTIP pravděpodobně naváže na další přibližování UNECE standardů. Do úvahy přichází dvě možnosti. První by znamenala komplexní uznání standardů – evropský standard by byl uznán jako dostatečný v USA a opačně. Jednalo by se o vytvoření široké funkční ekvivalence v rámci problematických oblastí. Druhou variantu představuje přesná selekce komponentů a modulů, které by mohly být uznány jak v EU, tak v USA. Vzhledem k rozsáhlým poznatkům o divergencích lze považovat obě možnosti za schůdné, problémem je ale komplexnost jednotlivých standardů, které i navzdory snahám obou stran nebyly ani za posledních 20 let vyřešeny.

---

[130] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52007DC0022
70/157/EHS (hladiny akustického tlaku)70/221/EHS (nádrže na kapalná paliva)70/311/EHS (mechanismus řízení)70/387/EHS (dveřní zámky a závěsy dveří)70/388/EHS (zvuková výstražná zařízení)71/127/EHS (výhled směrem dozadu)71/320/EHS (brzdová zařízení)72/245/EHS (vysokofrekvenční rušení)74/60/EHS (vnitřní výbava)74/61/EHS (zabezpečení proti krádeži a imobilizér)74/297/EHS (ochranný mechanismus řízení)74/408/EHS (pevnost sedadel)74/483/EHS (vnější výčnělky)75/443/EHS (rychloměr / zpětný chod)76/756/EHS (montáž zařízení pro osvětlení)76/757/EHS (odrazky)76/758/EHS (svítilny)76/759/EHS (směrové svítilny)76/760/EHS (svítilny pro zadní registrační tabulky)76/761/EHS (světlomety)76/762/EHS (přední mlhové světlomety)77/538/EHS (zadní mlhové svítilny)77/539/EHS (zpětné světlomety)77/540/EHS (parkovací svítilny)77/541/EHS (bezpečnostní pásy)78/316/EHS (označení ovládačů)2001/56/ES (systémy vytápění)80/1269/EHS (výkon motoru)89/297/EHS (boční ochrana)92/22/ES (bezpečnostní sklo)92/23/ES (pneumatiky)94/20/ES (spojovací zařízení)95/28/ES (hořlavost)2001/85/ES (autobusy a autokary)96/79/ES (čelní náraz)96/27/ES (boční náraz)98/91/ES (přeprava nebezpečných věcí)2000/40/ES (ochrana proti podjetí zepředu)

Jak daleko zajde dohoda TTIP lze odvodit i od úprav kapitol o automobilovém průmyslu v jiných obchodních dohodách, které uzavřela EU nebo Spojené státy. Mezi jeden z hlavních sporných bodů dohody TPP patřila pravidla původu. Kritérium pro získání zvýhodnění v rámci TPP bylo nakonec definováno jako 45 % lokálně vyrobeného objemu v případě aut a 35-45 % v případě automobilových komponent. Toto opatření vzniklo na základě metody „net cost“[131], kterou Spojené státy použily na stanovení lokálního obsahu ve finálních výrobcích již v dohodě NAFTA[132]. Cílem takového opatření bylo zajistit dostatečně vysoký podíl lokálně vyrobených součástí ve finálním produktu, a napomoci tak konkurenceschopnosti amerických výrobců. Vzhledem k silné evropské výrobní bázi by dodržení pravidel původu nemělo pro evropské automobilky představovat významný problém, přestože dnes dovážejí celou řadu komponentů ze zemí s nižšími mzdovými náklady.

V případě dohody s Koreou došlo ke sblížení některých bezpečnostních standardů a regulací navazujících na UNECE a samotné uznání 29 regulací UNECE, v rámci kterých platí jednotný test a není dále nutné provádět posuzování domácími úřady. V oblasti emisí uznala Jižní Korea standardy Euro 6 (a po období platnosti Euro 5 budou akceptovány i tyto standardy) do 5 let od podpisu dohody. (Kolev, a další, 2015). V dohodě CETA se obě strany dohodly na spolupráci ohledně regulací a standardů ve smyslu následování UNECE WP. 29, a to zejména při možných úpravách dosavadní legislativy. V regulatorní části se soustředí zejména na konzultace související s novými technologiemi a další spolupráci v rámci existujících mezinárodních standardů. (Kolev, et al., 2015). Dohoda nepředpokládá vznik specifické platformy, která by se těmto záležitostem věnovala. Předpokládá se systematická koordinace postupů. Smlouva také zohledňuje možnou situaci, kdy by EU a USA dospěly k obchodní dohodě. V tomto případě by EU a Kanada spolupracovaly na postupu, který by odrážel formu harmonizace z dohody uzavřené mezi EU a USA (Foreign Affairs, Trade and Development, Government of Canada, 2014).

18.5 Konkrétní příklady netarifních opatření v automobilovém průmyslu

Jak bylo uvedeno na začátku této kapitoly, nejvýraznějším problémem v automobilovém sektoru jsou překážky netarifního charakteru. Vývozci se většinou musí potýkat s celou řadou administrativních bariér, které jejich dovozy zdražují nebo jinak omezují.

V rámci tzv. The American Automobile Labelling Act (AALA) musí domácí výrobci značit komponenty, které pocházejí z USA nebo Kanady (rovněž motory a převodovky). Cílem je ovlivnit zákazníka, aby při koupi preferoval vůz vyrobený v USA a také motivovat americké výrobce, aby používali komponenty vyrobené v USA (Kommerskollegium, 2014). Také v automobilovém průmyslu platí Buy American Act, který se týká eventuálních dodávek automobilů v rámci veřejných zakázek.

Jednou z dalších oblastí, které výrazně ovlivňují obchod s automobily, jsou standardy týkající se chemických látek. Zde je problémem regulace REACH, podle níž evropská legislativa

[131] Tato metoda určuje lokální hodnotu jako procento z celkových nákladů na výrobu vozidla, která obsahuje všechny fixní a variabilní náklady, od kterých jsou odečteny náklady na marketing, prodej, transport apod.

[132] V dohodě NAFTA dosahovala pravidla původu u automobilů na 62,5 % a u ostatních vozidel a auto částí 60 %, což lze považovat za nejpřísněji nastavená pravidla původu v současnosti platných dohodách. Kanada a Mexiko by nyní mohly využít příznivějších podmínek v rámci TPP.

vyžaduje od výrobců a dodavatelů specifikaci původu chemikálií, které se v komponentech nacházejí. To pochopitelně výrobce zatěžuje dalšími náklady (Kommerskollegium, 2014).

Technické netarifní překážky v automobilovém průmyslu rozdělit do následujících oblastí:

1. bezpečnost
2. emise a spotřeba paliva

Bezpečnost

Obecně lze najít hlavní rozdíly mezi regulacemi EU a USA v oblasti testování bezpečnosti vozidel (tzv. crash testy). V USA jsou uplatňována jiná kritéria jako např. vyšší rychlost (v USA 60km/h, v EU 50km/h), nepřipoutanost pasažérů apod. Mezi další odlišnosti patří také barva blinkrů a další technické detaily, které jsou podporovány bezpečnostním prověrkám. Konkrétně lze odlišnost standardů demonstrovat ve dvou oblastech, kterými se TTIP zabývá.

Jedny z prvních diskutovaných technických a bezpečnostních divergencí v rámci TTIP jsou světlomety a zpětná zrcátka. Legislativa v EU i USA vyžaduje bílou barvu světlometů, které musí být instalovány v přední části vozidel. Z analýzy EK vyplývá, že rozdíly spočívají v pozicích a umístění světel a v dalších technických parametrech. Podobné divergence lze sledovat i u dalších typů světel, např. střetávacích (Evropská Komise, 2015). Podstatou je ale argumentace, která směruje k bezpečnosti v provozu. Zde se důkazy o bezpečnosti evropské nebo americké úpravy opírají o úmrtnost na cestách při použití daných světlometů. Poslední studie hovoří o větší bezpečnosti amerických standardů u světlometů – u jejich nastavení je chodec viditelnější. Autoři zkoumali ekvivalenci bezpečnosti za použití různých typů dat. Výsledky naznačují, že u vozidel splňující evropský standard je nižší riziko vážného poranění při čelním nárazu a nárazu z boku. Evropská vozidla disponují zpětnými zrcátky, které snižují riziko srážky následkem změny jízdního pruhu, zatímco vozy s americkými standardy mají nižší míru rizika zranění pří převrácení auta. Lze tedy říct, že ve vybraných situacích jsou evropská vozidla bezpečnější při nejčastějším typu nehod – zepředu a při bočních nárazech. Zkoumané parametry se však ne vždy promítají do úrovně ve standardech EU, když se jedná například o převrácení auta nebo světlomety (Flannagan, a další, 2015).

Emise a spotřeba paliva

Řada odlišností je spojena také s emisemi a jejich povolenými hodnotami pro vozidla. V EU se referenční hodnoty liší pro benzínové a dieselové automobily. V USA existuje pro oba typy motorů jeden standard. Rozdílné jsou také zkušební testy vozů, a to zejména v rychlosti při testování, jeho délce nebo testované vzdálenosti. V USA je spotřeba paliva regulována prostřednictvím normy pro emise skleníkových plynů ve formě Corporate Average Fuel Economy (CAFE), která se vypočítává dle spotřeby vozu. (Kommerskollegium, 2014) Naopak v EU není požadavek na spotřebu pohonných hmot definován. EU totiž reguluje nároky na spotřebu formou CO2, což výrobce automaticky motivuje ke snižování spotřeby. Obecně lze považovat regulace EU v oblasti emisí a jejich sledování prostřednictvím CO a CO2 za přísnější než americké. (Kolev, et al., 2015)

Přístup k emisím lze také ilustrovat na příkladu Volkswagen a odhalení skryté úpravy výsledků kontrol emisí americkou agenturou EPA v září roku 2015. Limity pro emise oxidů

dusíku jsou v USA nastaveny na úrovni 0,07 g/míle. Euro 5 tak i nový standard Euro 6 povoluje vyšší hodnoty oxidů dusíku na úrovni 0,08g/km pro dieselové motory. Jádrem problému není jenom nastavení hodnoty emisí, ale také způsob jejich kontroly. Kontroly vozů v EU fungují na základě vzájemného uznávaní a výrobci si často vybírají, ve kterém členském státu certifikaci získají. Národní úřady však v tomto případě testy na používání zakázaného software zanedbaly (Oliver, a další, 2015). Lze tedy říct, že hodnota emisí oxidů dusíku při dieselových motorech je v USA nastavena přísněji než v EU, a také její kontrola je efektivnější, jak lze ilustrovat na uvedeném příkladu.

Všechny zmíněné divergence ovlivňují výrobu a koncovou cenu vozidla, které by jinak bylo možné vyrobit v jednotném standardu. V kontextu transatlantického obchodu v tomto sektoru by možné úspory mohly plynout z funkční ekvivalence. Studie ECORYS předpokládá, že odlišnost těchto opatření navyšuje cenu vozidla až o přibližně 26% (ECORYS, 2009). Přestože obě entity sledují bezpečnost, její vnímaní je ale při uplatnění standardů odlišné.

Přiblížení standardů v této oblasti by nejen zjednodušilo obchod s automobily, ale vytvořilo by jednotný rámec pro celý transatlantický prostor. Navíc systém nastavení standardů by se v budoucnu mohl stát globálně uznávaným i v dalších státech. Úspěšně fungující oblastí spolupráce, která by na základě TTIP mohla získat na významu, je kooperace EU a USA na standardech při nových technologiích – např. elektro automobily.

České firmy, které pro zahraniční značky produkty nejen vyrábějí, ale i vyvíjejí, považují rozdílné regulace za problematické už v prvotních fázích vývoje. Odlišná americká certifikace zvyšuje výrobcům náklady, které musí zohlednit již při vývoji nového produktu. Přiblížení těchto standardů by pro tyto výrobce mohlo přinést úspory jak při vývoji, tak při výrobě. Kvantifikace dodatečných nákladů na odlišné požadavky obou trhů je však obtížná. Problémem je, že tyto firmy často vyrábějí pro různé trhy a odlišný standard vnímají pouze jako požadavek zákazníka. Lze tedy dedukovat, že tyto firmy o stavu, ve kterém by platil jeden standard, ani neuvažují.

Světlomety z Česka v USA

V České republice se v posledních letech začalo dařit výrobcům světlometů pro automobily. V současnosti vlastní továrnu v ČR několik významných světových výrobců a jejich zakázky přesahují miliardy korun. Nesoustředí se jenom na poptávku značek vyrábějících vozidla v ČR, ale i na dodávky do zahraničí v rámci regionálních dodavatelských řetězců.

Příkladem může být společnost, která dodává nejen pro Škodu, ale zejména pro zahraniční značky např. Volkswagen nebo BMW. Do zahraničí vyvezla v roce 2012/2013 reflektory za více než 5 miliard korun, objem vyrobený pro tuzemský trh dosáhl hodnoty 2 miliard CZK. Firma sice přímo s USA neobchoduje – není tedy zatížena cly, musí ale při výrobě dbát na americké normy. Navzdory tomu, že její produkce končí ve velké míře v Německu, světlomety jsou v ČR vyráběny i pro americký trh. Lze tedy najít vazbu na nepřímý obchod s USA, protože auta kompletována v SRN končí na americkém trhu.

Firma se zaměřuje nejen na výrobu, ale i na vývoj nových světel. Jejich nastavení a požadavky se liší v závislosti od trhu, na které je vozidlo vyvážené. Technické odlišnosti hrají významnou roli, protože musí být integrovány do výrobního procesu. V případě amerických norem tak výrobce musí konzultovat parametry s americkou stranou. Výrobek musí získat certifikát, a musí splňovat všechny nároky kladené americkou legislativou.

Sblížení technických požadavků na světlomety mezi EU a USA by pro tuto konkrétní společnost znamenalo nižší náklady nejen na design výrobku. Výroba jednoho totožného výrobku pro oba trhy – pro americký a evropský by mohla přinést úspory snižující náklady na výrobu a v konečném důsledku ovlivňující i finální cenu.

Výše vícenákladů v produkci pro americký trh v tomto případě firma vnímá na úrovni 1% z celkového obratu, který za rok 2015-2016 dosáhne úrovně asi 15 miliard korun. Úspory, které by eventuálně TTIP mohl přinést, lze tedy předpokládat na úrovni přibližně 15

19 Strojírenský průmysl

19.1 Shrnutí

Strojírenství patří mezi klíčové sektory v rámci transatlantického obchodu. Ať už kvůli celkovému vzájemném obchodu, na kterém se podílí asi jednou třetinou, nebo počtem lidí, které toto odvětví zaměstnává, nebo přidané hodnotě, kterou vytváří. Také pro českou ekonomiku je výroba tohoto sektoru zásadní. Přestože česká produkce ve strojírenství se orientuje zejména na evropské trhy, řada českých firem s USA úspěšně obchoduje a uzavření dohody TTIP by jim usnadnilo vstup na americký trh, případně rozvoj současného obchodu.

Překážky ve strojírenství mají nejen povahu cel, ale zejména netarifních bariér, jejichž podstata stojí na odlišném nastavení standardů a jejich utváření. Americký systém tvorby norem je fragmentovanější a méně koordinovaný, což vytváří řadu komplikací i při přebírání mezinárodních norem IEC a ISO. Zejména zde lze najít množství divergencí, které zasahují transatlantický obchod dodatečnými náklady na certifikace komponentů i finálních výrobků. Evropští výrobci tak musí získat certifikáty pro svou produkci dvakrát, jelikož evropská osvědčení úřady v USA neuznají a naopak.

Přínosy

- Z celního pohledu spadá přes dvě třetiny českého vývozu do kategorie s nižší sazbou od 0 do 5 %, což znamená vzhledem k objemu vývozu významnou zátěž pro české exportéry. V případě liberalizace cel v rámci dohody TTIP, kterou lze v případě strojírenství očekávat v plné míře, by čeští vývozci mohli realizovat významné úspory. Z výsledků ekonomického modelování také vyplývá, že by tento sektor z odstranění cel profitoval v mnoha oblastech zvýšenými vývozy.
- Evropská komise si od sblížení současných a budoucích předpisů mnohé slibuje. Její ambicí je nejen větší podpora společných norem, ale také norem mezinárodních (ISO, IEC). Tato částečná standardizace by měla jít ruku v ruce se snahou o snížení nákladů na posuzování shody produktů a větší transparentnosti platných předpisů. Zátěž ve formě technických překážek má negativní dopad nejen na velké výrobce, ale neumožňuje expanzi a rozvíjení obchodních vazeb malým a středním firmám.
- Společný postup EU a USA při uznání a další koordinaci v oblasti norem by mohl mít pozitivní dopad na vytváření globálního regulatorního rámce, který by se mohl stát vodítkem pro třetí státy. Pro EU je klíčové prosazování standardů EU/ISO zejména na rychle se rozvíjejících asijských trzích a pomoci tak evropským firmám, které na těchto trzích působí. Dohoda TTIP by mohla sloužit jako jeden z nástrojů na urychlení sjednocování světových standardů.

Rizika

- Vnitřní trh EU je v oblasti volného pohybu zboží založen na vzájemném uznávání (principu země původu). Zrovnoprávnění amerických standardů by mohlo vytvořit konkurenci mezi standardy, pokud uvažujeme o stavu, ve kterém by se evropské standardy otevřely standardům americkým. Německý institut pro standardizaci také zmiňuje, že uznávání musí řádně fungovat a nesmí docházet k situaci, že standard je

uznán, ale výrobce nese odpovědnost za vzniklou situaci, která je vázaná i na jiné faktory.

- Problém představuje také inkluze podniků a stakeholderů do procesů tvorby standardů. V USA je systém roztříštěný a více se orientuje na dialog s velkými průmyslovými hráči. Menší podniky tak mají omezenější kapacity na procesu tvorby norem participovat. Jakákoliv úvaha o změně systému tímto směrem by pro EU znamenala výrazný zásah do současného stavu, který je otevřenější a klade větší důraz na participaci a prosazení veřejných zájmů.
- Za riziko lze považovat i méně ambiciózní přístup dohody TTIP k otevření veřejných zakázek na americkém trhu. Pravidla Buy American a jeho jednotlivé varianty (včetně tzv. Buy America) omezují či za určitých okolností i zcela vylučují dodavatele nabízející výrobky, které byly vyrobeny mimo území USA.

19.2 Analýza obchodních toků ve strojírenství

Strojírenství[133] patří stejně jako například automobilový průmysl k sektorům, od kterých se v rámci dohody TTIP očekávají vzhledem k velkému objemu obchodní výměny největší přínosy. V rámci transatlantického obchodu představuje strojírenství asi třetinu celkového obchodu. Jedná se tedy o velice významnou oblast, která nejen svým objemem ale i strukturou hraje důležitou roli v obchodních vztazích mezi EU a USA, jak dokládá Graf 36. V EU je ve strojírenském průmyslu zaměstnáno více než 10 milionů lidí a nepřímo vytváří dalších asi 20 milionů pracovních míst (Orgalime, 2015).

Globální vývoj ve strojírenství stále více ovlivňuje silná pozice Číny. EU si v sektoru strojírenství nadále udržuje svoji konkurenceschopnost, a to i přes sílící konkurenci z jiných trhů, zejména z Asie. Produkce v EU se však zakládá na silném, tradičním know-how, které je nadále soustředěno v Evropě. Evropské vývozy směřují primárně do USA, Čína a Rusko. V žebříčku importérů naopak dominuje Čína, která je následována USA a Japonskem.

Graf 36: Vybraní vývozní/dovozní partneři EU (mld. USD, 2014)

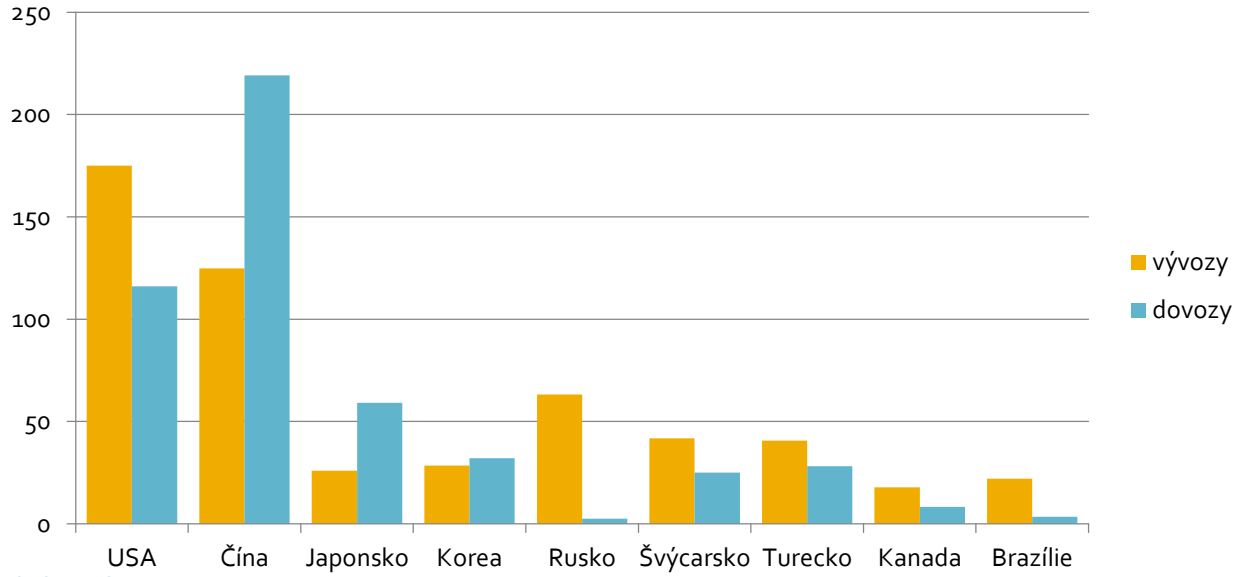

Zdroj: Trademap

Dlouhá tradice a současná propojenost dodávek zejména do výroby automobilů, vozidel veřejné dopravy, zpracování železa a oceli umožnily tomuto sektoru zůstat jedním z nejvýznamnějších odvětví i v české ekonomice. Z Graf 37 vyplývá, že ve vzájemné obchodní výměně mezi Spojenými státy a ČR ve strojírenském průmyslu převažují od roku 2011 vývozy nad dovozy. Od roku 2009 exporty rostly v průměru o 24 % ročně. Stejně tak dovozy kopírovaly rostoucí křivku českých vývozů. Podíl českého exportu, který směřuje do USA, tvoří 2 % z celkových vývozů v sektoru strojírenství. Spojené státy jsou 13. největším vývozním partnerem za Ruskem jako hlavním mimoevropským partnerem. Americké dovozy

[133] Analýza předpokládá rozsáhlost celého sektoru strojírenství, který pokrývá celou řadu oblastí od výroby elektrotechniky, mechanického inženýrství, kovoobrábění a dalších odvětví. (Pelkmans & Foundation, 2015). Ve statistických analýzách jsou do zpracovávaných dat zařazeny následující oblasti: (i) reaktory, kotle, mechanické nástroje, (ii) elektronické přístroje na záznam, reprodukci zvuku, obrazu, (iii) motorová vozidla, traktory, kola a jiná vozidla, (iv) letadla a jejich součásti

se na celkovém importu ve strojírenském průmyslu podílí ze 3 %. Mezi ostatními dovozními partnery se USA umístily na 9. místě za Čínou a Jižní Koreou jako hlavními mimoevropskými partnery.

Graf 37: Vývozy/dovozy mezi EU a USA (z pohledu EU, mld. USD, 2014)

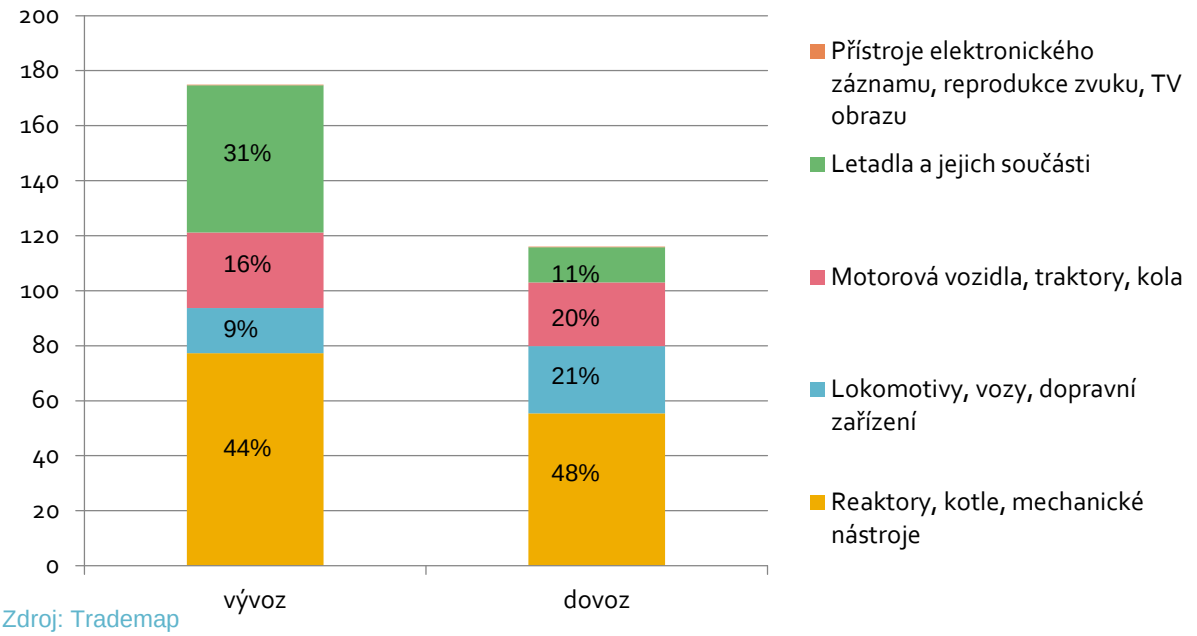

Zdroj: Trademap

Graf 38: Exporty a importy mezi ČR a USA (2004-2014)

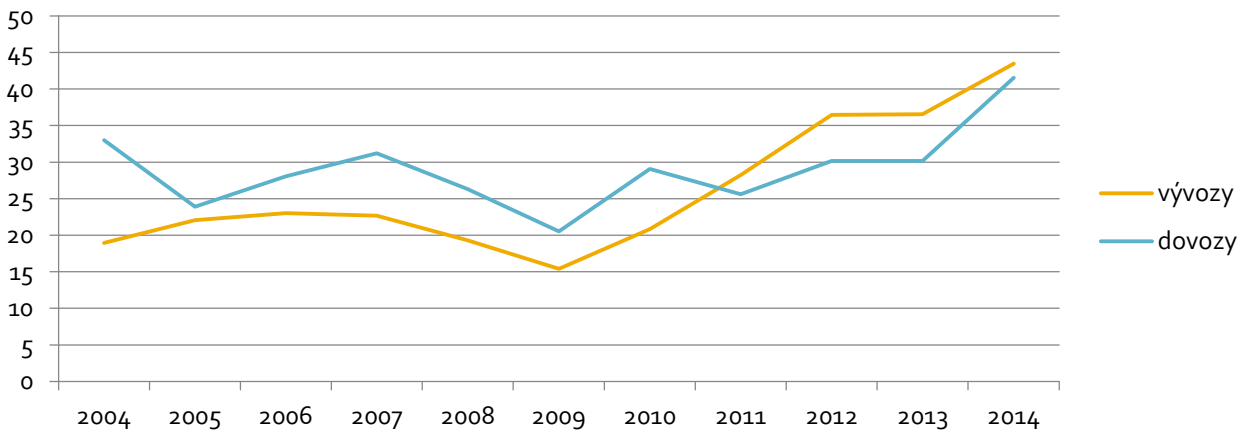

Zdroj: ČSU

ČR do Spojený států primárně vyváží součástky související s leteckým průmyslem, jejichž podíl na celkových českých vývozech v této kategorii tvoří téměř 60 %. Mezi další vyvážené artikly patří menší vrtulníky nebo různé elektrotechnické komponenty a turbogenerátory. Jak uvádí Tabulka 42, tyto položky jsou zatížené spíše nižším clem, které dosahuje nejvýše 3,5 %.

U téměř poloviny položek, které jsou vyváženy na americký trh, představuje podíl USA více než 10 % z celkového exportu v dané kategorii. Přibližně pro 14 % artiklů vyvážených z ČR do Spojených států zaujímá americký trh nadpoloviční podíl na všech exportech v dané kategorii. Celá řada strojírenských výrobků je tedy specializovaná na americký trh, jak

vyplývá z Tabulka 43. Například pro malé vrtulníky, plynové turbíny se specifickým výkonem nebo pásové nakladače a mnoho dalších strojírenských výrobků představuje americký trh hlavní odbytiště.

Tabulka 42: Top 10 položek vývozů ve strojírenském průmyslu z ČR do USA, 2014, (bez automobilového průmyslu)

Vývozy z ČR do USA	mil. CZK2014	Podíl USA na celkových vývozech ČR	Clo
Části a součásti proudových motorů nebo turbovrtulových pohonů	3144	59%	0 %
Vrtulníky o vlastní hmotnosti <= 2 000 kg	1568	98%	0-2,7 %
Tabule, skříně a podobné kombinace zařízení pro elektrické ovládání	1431	7%	2,5 %
Turbogenerátory	1191	26%	0-2,4 %
Části a součásti plynových turbín	1076	37%	0 %
Pevné elektrické kondenzátory, tantalové (kromě silových kondenzátorů)	1007	18%	0-3,5 %
Části a součásti vhodné pro použití se zařízeními čísel 8535, 8536 aj.	877	4%	2,7 %
Elektrická zařízení k zapojování, spojování a připojování el. obvodů	699	11%	0 %
Pásová rypadla s nástavbou otočnou o 360°	669	30%	2,5 %
Vývěvy (kromě vývěv pro použití při výrobě polovodičů)	658	33%	0-2,8 %

Zdroj: ČSÚ, US International Trade Commission

Tabulka 43: Hlavní vývozy z ČR do USA s vysokým podílem na celkových dovozech ČR, 2014, tis. CZK

Vývozy z ČR do USA	tis. CZK 2014	Podíl USA na celkových dovozech do ČR
Vrtulníky o vlastní hmotnosti <= 2 000 kg	1 568 095	98%
Plynové turbíny, s výkonem > 5 000 kW, ale <= 20 000 kW	536 141	97%
Pásové čelní lopatové nakladače (kromě speciálně konstruovaných)	308 954	94%
Stroje a přístroje pro zpracování reaktivních pryskyřic	23 897	94%
Turbovrtulové pohony, s výkonem > 1 100 kW, ale <= 3 730 kW	97 395	92%
Rotační objemové kompresory, s více hřídelemi	58 597	83%
Plynové turbíny, s výkonem <= 5 000 kW (kromě proudových motorů a turbín	119 457	82%
Automatické bankovní stroje (bankomaty)	6 827	79%
Elektronické integrované obvody - statické paměti s přímým přístupem	5 362	78%
Trakční motory, vícefázové, s výkonem > 75 kW	140 742	77%

Zdroj: ČSÚ

Mezi hlavní položky dovážené ze Spojených států do ČR lze zařadit letadla a jejich součásti, telefony, počítače nebo strojírenské výrobky. Jak je patrné z Tabulka 44, strojírenské výrobky importované do ČR podléhají buď nulovému, nebo velmi nízkému clu. Stejně jako v případě vývozů se i celá řada artiklů dovážených z USA specializuje na český trh, jak je patrné například z téměř 100 % amerického podílu na importu v kategorii celulárních

telefonů. Existuje však celá řada oblastí, ve kterých jsou americké dovozy důležité pro český trh, jak dokládá Tabulka 45. V převážné většině se jedná o položky související zejména s leteckým průmyslem nebo se jedná o specifické produkty jako plynové turbíny, ve větším objemu i motorové generátory nebo součásti automobilů.

Tabulka 44: Top 10 položek dovozů ve strojírenském průmyslu z ČR do USA, 2014, (bez automobilového průmyslu)

Dovozy ČR do USA	mil. CZK2014	Podíl USA na celkových vývozech ČR	Clo
Letouny a ostatní letadla, o vlastní hmotnosti > 15 000 kg (kromě vrtulníků)	4 068 160	59%	0-2,7 %
Telefony pro celulární sítě nebo jiné bezdrátové sítě	3 322 594	98%	0 %
Části a součásti proudových motorů nebo turbovrtulových pohonů	1 910 674	7%	0 %
Části a součásti plynových turbín	1 643 526	26%	0 %
Elektronické sestavy zařízení pro automatizované zpracování dat čísla	1 443 752	37%	0 %
Části, součásti a příslušenství tiskáren, kopírovacích strojů a telefonů	1 039 408	18%	0 %
Zařízení pro příjem, konverzi a vysílání nebo regeneraci hlasu, obrazů	1 025 104	4%	0 %
Proudové motory, s tahem > 44 kN, ale <= 132 kN	1 017 800	11%	0 %
Části a součásti letounů nebo vrtulníků (kromě vrtulí, rotorů, podvozků)	884 603	30%	0-2,7 %
Letouny a ostatní letadla, o vlastní hmotnosti > 2 000, ale <= 15 000	734 618	33%	0 %

Zdroj: ČSÚ, US International Trade Commission

Tabulka 45: Hlavní dovozy z USA do ČR s vysokým podílem na celkových dovozech ČR

Dovozy USA do ČR	tis. CZK 2014	Podíl USA na celkových dovozech do ČR
Plynové turbíny, s výkonem > 50 000 kW (kromě proudových motorů a turbín	12235	100 %
Generátorová soustrojí se vznětovými pístovými motory s vnitřním spalováním	154311	99 %
Hlubotiskové stroje a přístroje	40574	97 %
Vznětové pístové motory s vnitřním spalováním - dieselové motory	180514	95 %
Plynové turbíny, s výkonem <= 5 000 kW (kromě proudových motorů a turbín)	117901	92 %
Turbovrtulové pohony, s výkonem > 1 100 kW, ale <= 3 730 kW	218142	91 %
Plynové turbíny, s výkonem > 5 000 kW, ale <= 20 000 kW (kromě proudov	316323	90 %
Proudové motory, s tahem > 44 kN, ale <= 132 kN	1017800	89 %
Součásti draků	2568	89 %
Letouny a ostatní letadla, o vlastní hmotnosti > 15 000 kg (kromě vrtu	4068160	88 %

Zdroj: ČSÚ, TARIC

19.3 Tarifní opatření ve strojírenství

Z pohledu celního zatížení nepodléhá 38 % vyváženého objemu zboží ve strojírenství žádnému clu. Ve srovnání s ostatními analyzovanými odvětvími, kde počet bezcelních položek vždy tvořil až přes 70 % vyváženého objemu, se jedná o poměrně nízký podíl. Přestože zbývajících 62 % vývozu spadá do kategorie spíše nižší celní sazby od 0 do 5 %, vzhledem ke svému objemu představuje významnou zátěž pro české vývozce. V případě liberalizace cel v rámci dohody TTIP, kterou lze v tomto odvětví očekávat v plné míře, by čeští exportéři zaznamenali významné úspory. V roce 2014 by celková úspora na clech podle propočtů z dat International Trade Centre s využitím průměrného ad valorem tarifu pro konkrétní skupiny výrobků činila 16,5 mil. USD. Případná plná liberalizace cel by českým vývozcům ve strojírenství přinesla úspory také v oblasti celní administrativy.

Graf 39: Rozložení celního zatížení podle objemu vývozu ve strojírenství do USA, včetně automobilového průmyslu (mld. USD)

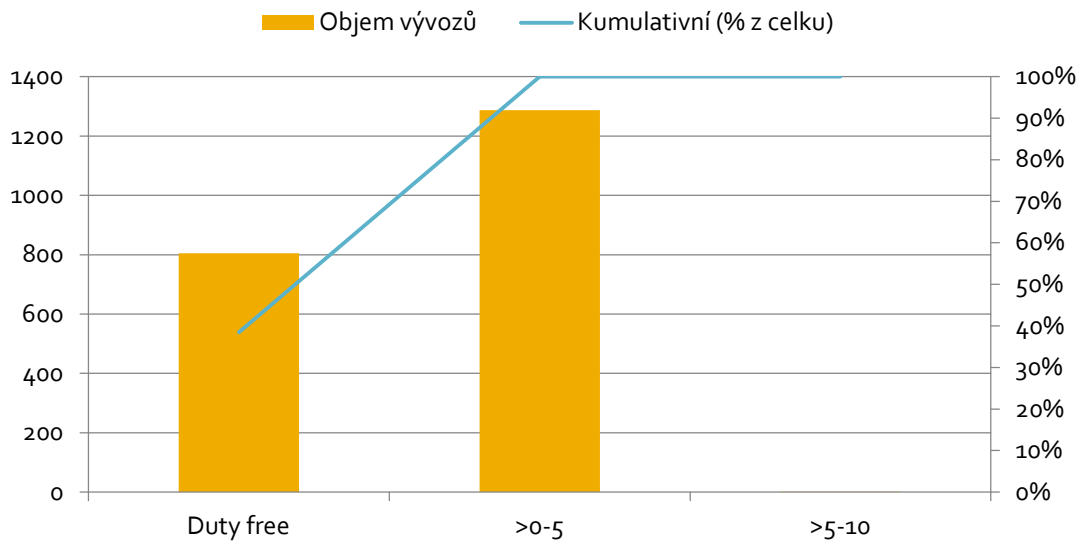

Zdroj: International Trade Centre

Výsledky ekonomického modelování odhadují pozitivní vývoj při plném odstranění cel v rámci dohody TTIP pro všechna odvětví spojená se strojírenstvím. Příznivé odhady vycházejí z již etablované pozice ČR jako vývozce strojírenských výrobků, které mají potenciál dále rozšířit svůj odbyt na americkém trhu.

Tabulka 46: Dopady dohody TTIP na vybrané sektory strojírenského průmyslu

	Změna ve vývozech %
Ostatní dopravní prostředky	0.3
Zpracovatelský průmysl – ostatní	0.37
Základní kovy, hutní a kovodělné výrobky	0.36
Elektrické a optické stroje a zařízení	0.18

Dohoda TTIP však může potenciálně odstraněním cel a netarifních bariér zvýšit konkurenci. Proto může být užitečné srovnat průměrné náklady průmyslové výroby s ostatními světovými

hráči. Ceny energií jsou v USA a v některých dalších státech výrazně nižší než v EU. Stejně tak náklady na práci jsou v EU výrazně vyšší. ČR si v komparaci s dalšími evropskými ekonomikami zachovává v tomto směru relativní konkurenceschopnost. Země

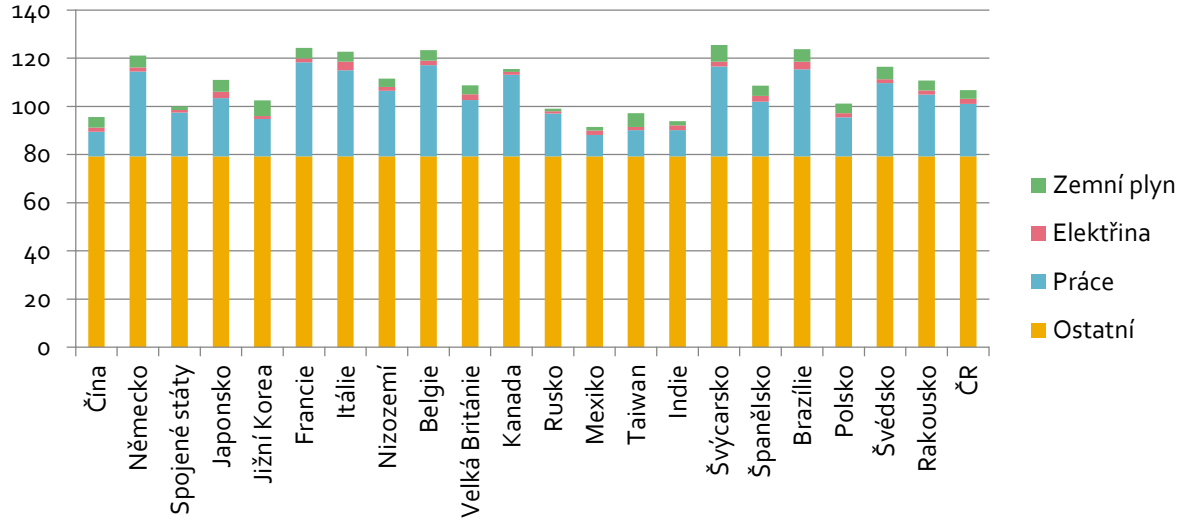

jsou srovnané podle jejich světové vývozní pozice. Je tedy patrné, že nelze najít korelaci mezi nižší cenou práce a objemy exportů. EU si drží konkurenceschopnost díky odbornosti pracovní síly nebo vysokému obsahu domácích vstupů ve vyváženém zboží (Rademaekers, a další, 2015)

Graf 40: Index průměrných nákladů průmyslové výroby v globálním srovnání, 2014 (USA = 100)

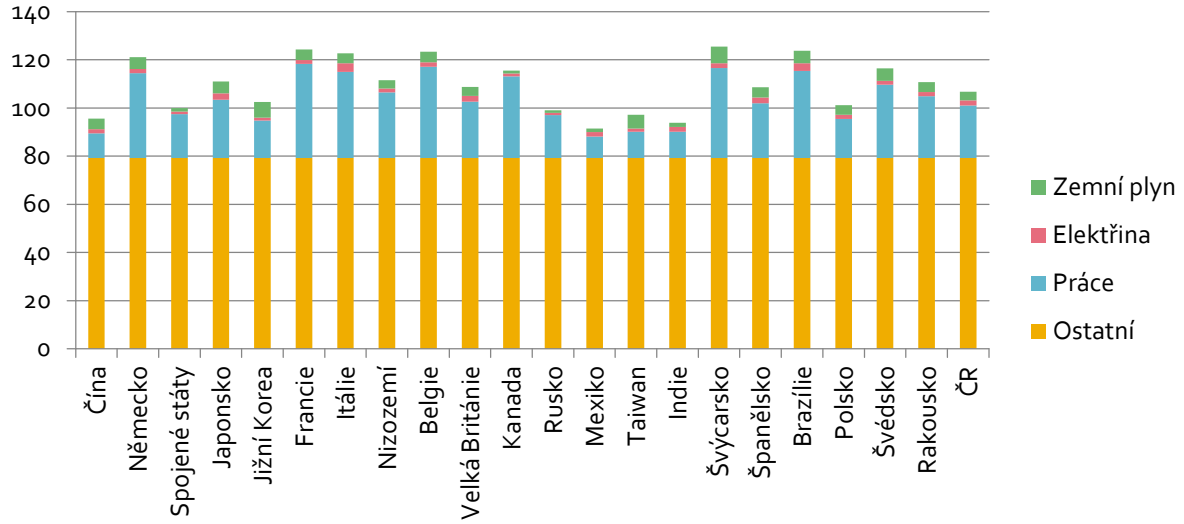

Zdroj: Boston Consulting Group

19.4 Netarifní opatření ve strojírenství

V rámci EU fungují tzv. harmonizované evropské standardy (EN), které vycházejí v podobě směrnic. Kromě standardů IEC a ISO, ke kterým se pomocí EN EU snaží přiblížit, se v EU používá také tzv. CE označování pro spotřební elektroniku, které potvrzuje, že výrobek je nezávadný a splňuje bezpečnostní kritéria. Standardy na značení musí splňovat také výrobky dovážené ze zemí mimo EU. Řada výrobků se na trhu uplatňuje prostřednictvím vlastní certifikace, při které výrobce deklaruje, že daný výrobek splňuje parametry kladené EU. Tento systém byl představen v roce 2008 v rámci nového legislativního rámce. (Evropská Komise, 2015). Mezi hlavní organizace, které se věnují standardizaci, patří Evropský výbor pro normalizaci v elektrotechnice (CENELEC), Evropský výbor pro normalizaci (CEN) a Evropský ústav pro telekomunikační normy (ETSI). CEN a CENELEC zároveň patří mezi členy ISO a IEC.

Ve Spojených státech je systém standardizace zaveden podstatně odlišným způsobem, než je tomu v EU. Celý regulatorní rámec je odvozen od přístupu a filozofie, která je zaměřena více na trh a na samotný soukromý sektor. USA se více spoléhají na samoregulaci v porovnání s jinými státy OECD a Kongres vyžaduje od regulační agentury předložit analýzu nákladů, a to tak, aby bylo prokázáno, že nová regulace nebude zatěžovat firmy. (Büthe, a další, 2011). Celkově je systém normalizace zastřešen do tří hlavních kategorií: (i) vládní agentury a ministerstva, (ii) nevládní organizace pro normalizaci (tzv. SDO), (iii) konsorcia a firmy. Důležitou roli hraje také Americký Institut pro národní standardy (ANSI), který standardizaci koordinuje, ale samotná tvorba norem zůstává v rukou agentur SDO. Na mezinárodní úrovni ANSI také zastupuje USA v ISO. Existuje také 150 organizací sdružujících odborníky pracující na vývoji standardů. (Büthe, a další, 2011) Nejvýznamnější je The American Society of Mechanical Engineers (ASME), která působí globálně a její návrhy standardů jsou často vodítkem pro úřady nejen v USA, ale i v zahraničí.

Büthe a Witte pozorují dva klíčové rozdíly amerického přístupu k standardům. Jde o komerční charakter standardizace, která klade důraz více na soukromé než na veřejné benefity. S tím souvisí také nízká koordinovanost a následná fragmentace. Do procesů standardizace se zapojuje přibližně 700 organizací, z nichž asi 600 je nevládních. Celý systém standardů je tak nezávislý na vládní moci, ale zároveň těžkopádnější a mnohem komplikovanější. V mnoha případech může docházet k vytváření podobných standardů, a to bez návaznosti na standardy již vyvinuté (Büthe, a další, 2011), což následně způsobuje problémy při sbližování standardů na mezinárodním poli. Z těchto důvodů je také obtížná standardizace v rámci transatlantické spolupráce.

Spojené státy a EU dlouhodobě vyvíjejí různé iniciativy, které by měly umožnit ekvivalenci standardů. V roce 1998 EU a USA uzavřely dohodu Mutual Recognition Agreement, ve které měly být vzájemně uznány standardy v těchto oblastech: telekomunikační vybavení, bezpečnost elektrotechniky, elektromagnetická kompatibilita, rekreační lodě, správné výrobní postupy ve farmacii a výrobě zdravotnických zařízení. Přestože byla do dohody vkládána velká očekávání, kvůli procedurálním neshodám funguje jen z poloviny. V platnosti zůstala standardizace pouze v případě telekomunikačního vybavení, elektrotechnické kompatibility a rekreačních lodí.

Otázky regulatoriky byly předmětem také jednání v rámci Transatlantické ekonomické rady v letech 2008 a později. Ta ale nepřinesla zásadní výsledky. V roce 2008 EU předložila

OSHA (Occupational Safety and Health Administration) návrh na odstranění testování výrobků pro americký trh, které by nahradila deklarace dodavatelů, tzv. Suppliers Declaration of Conformity (SDoC). Americká strana však odmítla, protože z pohledu kontroly bezpečnosti pro ni SDoC nepředstavovala akceptovatelné řešení. Je nutno dodat, že regulatorní spolupráce vyžaduje od bilaterální spolupráce zapojení nejen důkazního materiálu, který prokáže bezpečnostní úroveň testování zboží, ale také možnosti pro implementaci a případné změny legislativy, na které musí být obě strany připraveny. (Pelkmans, a další, 2015). Dohody o vzájemném uznávání standardů v první řadě usilují o snížení transakčních nákladů a zlepšení přístupu na trh, čehož lze dosáhnout odstraněním duplikovaných kontrol a nastavením takových kontrol shody, které akceptují obě strany (Pelkmans, a další, 2015).

V současnosti tedy americká legislativa vyžaduje certifikaci produktu třetí stranou. Platí to i v případě, že finální produkt se skládá z více součástek (zejména v případě produktů s potenciálními bezpečnostními riziky). Každá komponenta směřující na americký trh potřebuje certifikaci, stejně jako finální produkt, který se z těchto součástí skládá. OSHA akredituje Národně uznávané testovací laboratoře (NRTL), které certifikaci poskytují. Tyto laboratoře sice mezi sebou stojí na stejné úrovni, ale vzájemně si konkurují. Proto si je v praxi možné vybrat certifikaci u různých testovacích laboratoří za různé ceny. Největší certifikační organizací na americkém trhu je Underwriters Laboratories (UL). UL jako nejvýznamnější hráč na trhu těžil ze svého postavení a evropští producenti se mohli ocitnout pod tlakem k certifikování nejen komponentů, ale i celého výrobku ve svých laboratořích. Ve skutečnosti by ale mělo být na rozhodnutí samotného výrobce, kde si součástky a pak celý výrobek nechá certifikovat. (Orgalime, 2011)

Pro ilustraci dvojitých certifikací lze zmínit známku CE resp. FCC certifikací v USA. Jak bylo zmíněno, pro produkty prodávané na trhu EU je nutno splňovat kritéria CE. V USA funguje podobné osvědčení od FCC Declaration of Conformity, které se vztahuje na elektroniku importovanou do země. Obě normy fungují paralelně a musí být vystaveny jak pro výrobek prodávaný v EU (CE), tak pro produkt určený pro americký trh (CE). Zajištění bezpečnosti průmyslových strojů a techniky se také dosahuje odlišným způsobem. V EU lze uvést na trh jen takový průmyslový stroj, který disponuje osvědčením od dodavatele. V USA ale může dodavatel prodat technologii bez předešlého osvědčení – odpovědnost poté přebere provozovatel. Tato praxe se v USA postupem času mění a současné právní úpravy se snaží přimět dodavatele a provozovatele k větší komunikaci ohledně bezpečnosti dodávaného průmyslového stroje, k níž v minulosti nebyli vázáni. (Rockwell Automation, 2007).

Evropská komise si od sblížení současných a budoucích předpisů, na kterých by obě strany mohly více závazně spolupracovat, mnohé slibuje. Mezi hlavní cíle vyjednávání patří podpora společných norem, ale také norem mezinárodních (ISO, IEC). Dále mezi priority patří snížení nákladů na posuzování shody produktů a větší transparentnost platných předpisů (Evropská Komise, 2015). Zátěž ve formě technických překážek v tomto sektoru negativně ovlivňuje nejen velké výrobce, ale také neumožňuje expanzi a rozvíjení obchodní vazeb malým a středním firmám.

EU dlouhodobě usiluje o sblížení evropských norem s těmi globálními a jejich následné rozšíření na další státy. Pro EU je klíčové prosazování standardů EU/ISO zejména na rychle se rozvíjejících asijských trzích, na kterých tímto způsobem může pomoci evropským firmám. USA vzhledem k jinému regulatornímu rámci podstatně obtížněji přebírají globální standardy do své legislativy. Jak zmiňuje zpráva J. Pelkmanse, EU se podařilo implementovat více než

4000 standardů IEC, kdežto v USA jich bylo zavedeno pouze 134. TTIP nemá ambici měnit národní legislativu. Jak lze vyvodit z normotvorného prostředí v USA, americký systém je fragmentovaný, což s sebou nese množství výhod i nevýhod. Obchodní dohoda mezi EU a USA by ale mohla fungovat jako motiv, který by mohl v budoucnu přispět k větší koordinaci a pružnějšímu sladění norem.

Veřejné zakázky v USA

Jedním z problémů, se kterými se evropské firmy v USA setkávají, je i režim zadávání veřejných zakázek, a zejména pak tzv. *Buy American Act* a jeho jednotlivé varianty. Sektor strojírenství pak zásadně ovlivňuje Buy America Act z roku 1982, týkající se zakázek v oblasti hromadné dopravy a letectví. S ohledem na využívání finančních zdrojů federálního rozpočtu se tento právní předpis vztahuje také na úroveň států USA a jednotlivých municipalit. Buy America Act vyžaduje, aby dodávky ve veřejných zakázkách splnily požadavek 100% původu dodávky z americké výroby v sektorech výroby železa, oceli a zpracovatelského průmyslu, přičemž pouze v segmentu železničních vozidel je tento požadavek snížen na 60 % ceny všech komponentů pořizovaného železničního parku. Podobné pravidlo se uplatňuje v případě zakázek v sektoru letectví, kde se požaduje min. 60% podíl americké výroby. Takový postup znevýhodňuje mnohé evropské firmy, protože některé komponenty (např. v sektoru výroby dopravních prostředků určených pro MHD) lze vyrobit v Evropě levněji a aplikace tohoto pravidla tak prodražuje nabídku, která se pak stává méně konkurenceschopnou. (Antal, a další, 2015). Úpravě zadávání veřejných zakázek v USA se do hloubky věnuje kapitola o veřejných zakázkách.

České tramvaje v USA

Výroba vozidel městské hromadné dopravy v ČR patří k tradičním a ve světe poptávaným. České tramvaje lze najít na všech kontinentech včetně USA. Zde se jedné z firem podařilo prosadit se v rámci tendrů v několika amerických městech. Americký trh je specifický jak méně rozvinutou sítí hromadné dopravy ve městech v porovnání např. s Evropou, ale také požadavky, které jsou kladeny na technickou vybavenost vozidel MHD.

Navzdory ochranářskému Buy America pravidlu si firma dokázala najít zahraniční partnery (evropské firmy vyrábějící v USA), kteří součástky vyrobili v USA, aby tak bylo splněno jak kritérium 60% původu součástek z USA, tak i požadavek na finální montáž v zemi. Větší problém představují technické požadavky, které na tramvaje klade americká legislativa. Jde například o bezpečnostní požadavky (bezpečnostní předpisy pro tramvaje mají v USA stejné standardy jako vlaková doprava, což často komplikuje a prodražuje úpravu součástek a zabezpečení např. pro odolnost proti požáru apod.).

Obecně Spojené státy přistupují k bezpečnosti v tramvajové dopravě přísněji než EU, protože tramvajová doprava v USA nemá z historického hlediska jasně definované postavení a standardy jsou často přebírány ze železniční dopravy, která je náročnější na technické a bezpečnostní předpisy.

Dalším problémem může být financování nákupů vozidel hromadné dopravy z federálního rozpočtu, které podléhají pravidlu Buy America. Zahraniční, tedy i čeští dodavatelé kolejových vozidel jsou na základě tohoto pravidla omezeni ve využití komponentů vyrobených mimo americké území navzdory splnění technických parametrů, a nemohu tak plně využít své cenové konkurenceschopnosti.

Dle odhadů dotazované firmy mají protekcionistická opatření a technické rozdíly zásadní dopad na finální cenu prodávané tramvaje. Nákup komponentů v USA je dražší o 30 až 100%, a to zejména kvůli specifikaci poptávaných součástek. Cena obstarávané tramvaje tak může být v konečném důsledku o 30 až 40% vyšší.

20 Chemický průmysl

20.1 Shrnutí

Obchod mezi ČR a USA v oblasti chemického průmyslu vykazuje negativní saldo obchodní bilance. V roce 2014 se vývozy do USA podílely na celkovém exportu chemického a farmaceutického průmyslu 5 %. Z pohledu partnerských vývozních trhů se USA umístily na 7. pozici za evropskými partnery a Ruskem. V případě dovozů, kde podíl Spojených států na celkovém importu činil ve shodném roce 6 %, zaujaly USA mezi ostatními dovozními partnery v tomto odvětví 8. místo, a představují tak hlavního mimoevropského partnera.

Z pohledu celního zatížení nepodléhá 76 % všech vývozů v chemickém a farmaceutickém průmyslu žádnému clu. Zbývajících 25 % vývozů spadá do celní sazby od 0 do 10 %. Případné odstranění cel by českým vývozcům v chemickém a farmaceutickém průmyslu přineslo úspory v oblasti celní administrativy. Plná liberalizace cel v rámci dohody TTIP by se také pozitivně odrazila na zvýšení vývozů.

V oblasti ekvivalence regulatorních standardů by bylo dosažení dohody v rámci TTIP komplikované. Legislativní systém v USA stojí na zcela jiných základech než evropský kontinentální systém. V posledních několika letech Spojené státy výrazně zasáhly do legislativy regulující chemický průmysl. Tyto kroky společně s modernizací základního zákona TSCA naznačují určité změny v přístupu k regulacím v tomto sektoru. Neznamenají sice přibližování USA k evropské legislativě podobné REACH, ale do budoucnu dávají více pravomocí americké EPA, a vytvářejí tak lepší budoucí podmínky pro možnou transatlantickou spolupráci v sbližování regulatorních standardů.

Přínosy

- Z výsledků ekonomického modelování vyplývá, že plná liberalizace cel by měla chemický průmysl pozitivně ovlivnit. Model však do chemického průmyslu zahrnuje i gumárenský a plastikářský průmysl. Tyto sektory není možné uspokojivě odlišit, a proto je uveden souhrnný výsledek za všechna tři odvětví. Vzhledem k tomu, že v rámci gumárenského průmyslu jsou vývozy do USA silně zastoupeny autosoučástmi, pravděpodobně se případný růst promítne primárně v oblasti výrobků z gumy a plastu.
- Přestože se EU a USA rozchází v pohledech na regulaci chemického průmyslu, existuje celá řada oblastí, ve kterých mohou obě strany navázat spolupráci, aniž by se dostaly do rozporu se svými zavedenými principy. Vzhledem k tomu, že pro EU je blok NAFTA největším obchodním partnerem v chemickém průmyslu, sdílení informací o vlivu a efektu látek je pro vzájemnou spolupráci klíčové. A to nejen z pohledu obchodního – tedy včasné přípravy na zákaz některý látek apod., ale i z pohledu dopadů na zdraví člověka a životní prostředí. V obecné rovině bude možné využít institucionalizovaných konzultačních procesů s evropskou veřejností a s členskými státy, do nichž mohou být přizvané i americké instituce (jako například EPA). Tento způsob spolupráce nebude žádným způsobem zpomalovat rozhodovací procesy Evropské unie, a to nejen v urgentních případech.

Rizika

- Zástupci společností v chemickém průmyslu se obávají, že budou odstraněna v rámci kapitoly chemického průmyslu pouze cla bez další ekvivalence v oblasti netarifních opatření. Znepokojení se týká se zejména klesající konkurenceschopnosti evropského chemického průmyslu v kombinaci s výrazně vyššími cenami prvotních vstupů.
- Regulaci REACH a TSCA dominují odlišné přístupy a priority, které může být obtížné sblížit bez zcela zásadních úprav na jedné nebo druhé straně. Shodně i Evropská komise ve svých pozičních dokumentech vyjadřuje obavu, že tyto dva systémy regulace nejsou kompatibilní[134]. V současné době existuje velmi málo analytického materiálu, který by skutečně srovnával technické rozdíly v regulaci jednotlivých látek v EU a USA. Nelze tedy s určitostí říci, že regulace v chemickém průmyslu v USA je neadekvátní. Obě odlišná pojetí regulace působí v odlišném právním a do jisté míry i socio-kulturním prostředí. Hrozí však, že tyto odlišné přístupy zcela zablokují další možnosti spolupráce, případně ohrozí uzavření dohody TTIP jako takové.
- TTIP sice nepředpokládá změny v základních principech, které fungují v EU a USA. Za riziko lze ale považovat i takovou harmonizaci, která by vytvářela tlak na obecný přístup předběžné opatrnosti, který se v EU používá. V chemickém průmyslu by taková situace mohla znamenat uvolnění pravidel pro import z USA, ale podobná debata by mohla mít v EU negativní dopady. Navíc regulatorní principy v určitých ohledech mohou představovat pro EU i konkurenční výhodu, vzhledem k tomu, že obdobnou legislativu přijímají další státy ve světě.

134 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc_152468.pdf

20.2 Analýza obchodních toků v chemickém průmyslu

Chemický průmysl představuje důležitý sektor v evropské i americké ekonomice, který se významně podílí na zaměstnanosti a jeho výrobky přispívají vstupy do řady dalších průmyslových odvětví – gumárenského, plastikářského, stavebnictví nebo automobilového průmyslu. V EU chemický průmysl tvoří 1,1 % HDP. USA a EU disponují rozsáhlým chemickým průmyslem orientovaným na vývoz. Čína již sice předběhla USA a EU jako hlavního producenta chemických výrobků, ale obě entity se stále řadí mezi hlavní vývozce, jak ukazuje Graf 41, přestože jejich podíl na světovém vývozu postupně klesá ve prospěch zejména Asie a Blízkého východu. USA představují pro EU v chemickém průmyslu největšího obchodního partnera, viz Graf 42.

Graf 41: Hlavní vývozci a dovozci ve světovém chemickém průmyslu podle regionů (%, 2013)

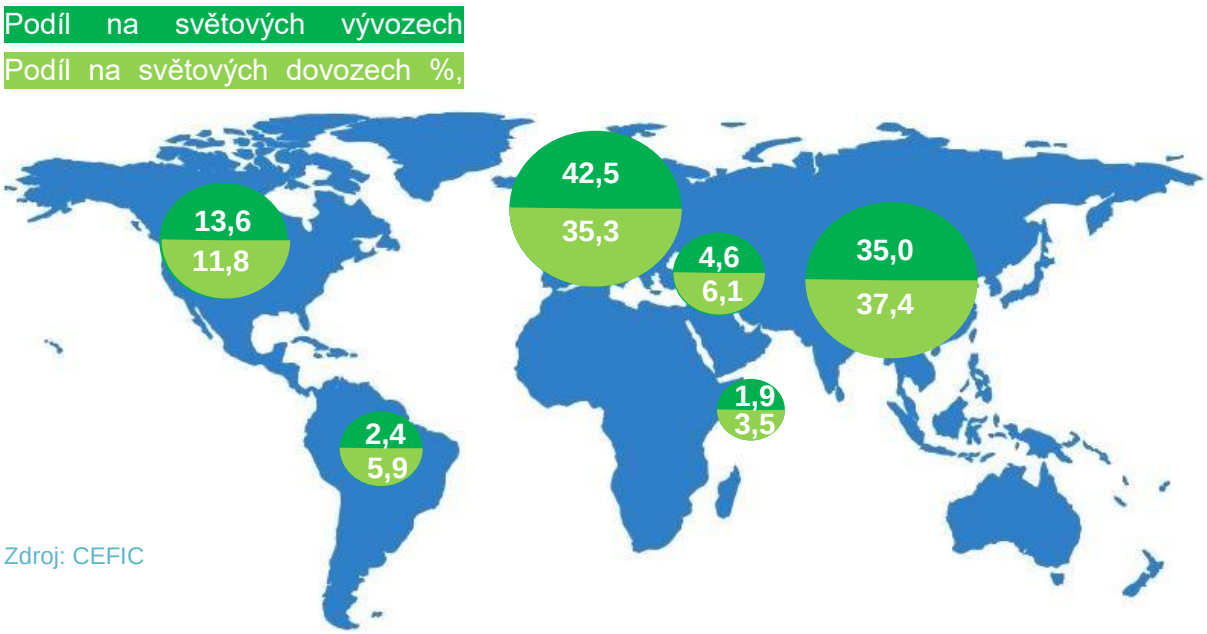

Zdroj: CEFIC

Graf 42: Hlavní obchodní partneři EU v chemickém průmyslu (2008 v. 2013)

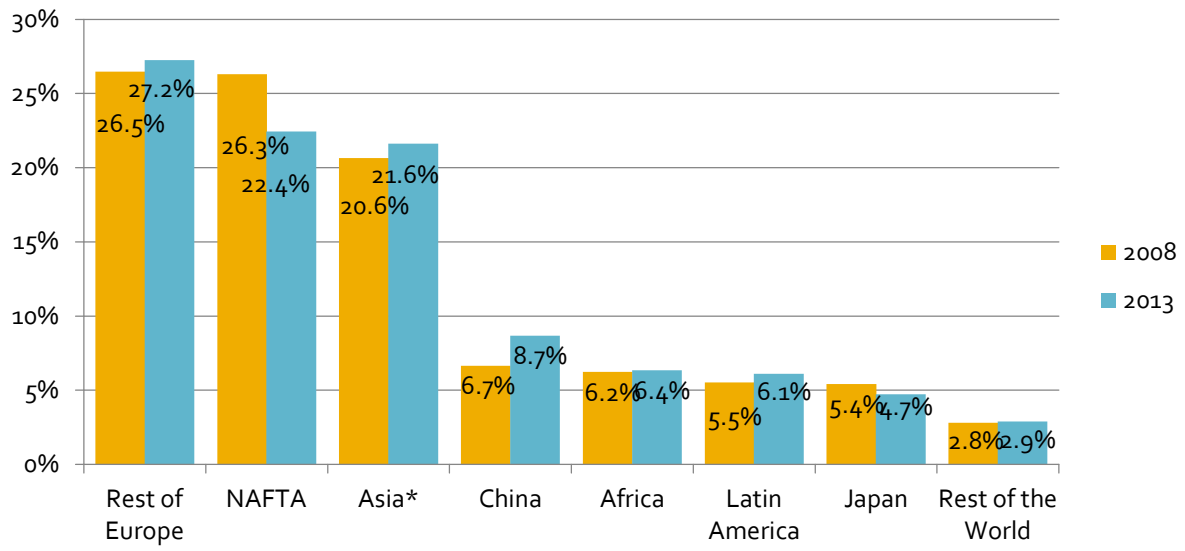

Zdroj: CEFIC

V roce 2014 zaměstnával v ČR chemický a farmaceutický průmysl[135] přes 10 % pracovníků a na celkovém vývoji tržeb ve zpracovatelském průmyslu se podílel 16 %. Český chemický průmysl je silně orientovaný na vývoz. V případě chemického průmyslu činily tržby v roce 2014 131 mld. CZK a vývozní výkonnost (vývoz/tržby) představovala v tomto roce 83 %[136].

Z Graf 43 vyplývá, že obchod mezi ČR a USA v oblasti chemického průmyslu vykazuje negativní saldo obchodní bilance. V roce 2014 se vývozy do USA podílely na celkových vývozech chemického a farmaceutického průmyslu 5 %. Od roku 2006 vzrostly české vývozy do USA o 140 %. Z grafu je však patrné, že poslední dva roky export z ČR spíše stagnuje. Z pohledu partnerských vývozních trhů stojí USA na 7. pozici za evropskými partnery a Ruskem. Dovozy z USA tvořily ve shodném roce 6 % z celkového objemu importu v tomto odvětví. Dovozy stejně jako vývozy od roku 2006 výrazně vzrostly o 107 %. V případě importu zaujímají USA mezi ostatními dovozními partnery v tomto průmyslovém sektoru 8. místo a představují hlavního mimoevropského partnera.

Graf 43: Vývozy a dovozy v chemickém průmyslu z ČR do USA (mld. CZK, 2004-2014)

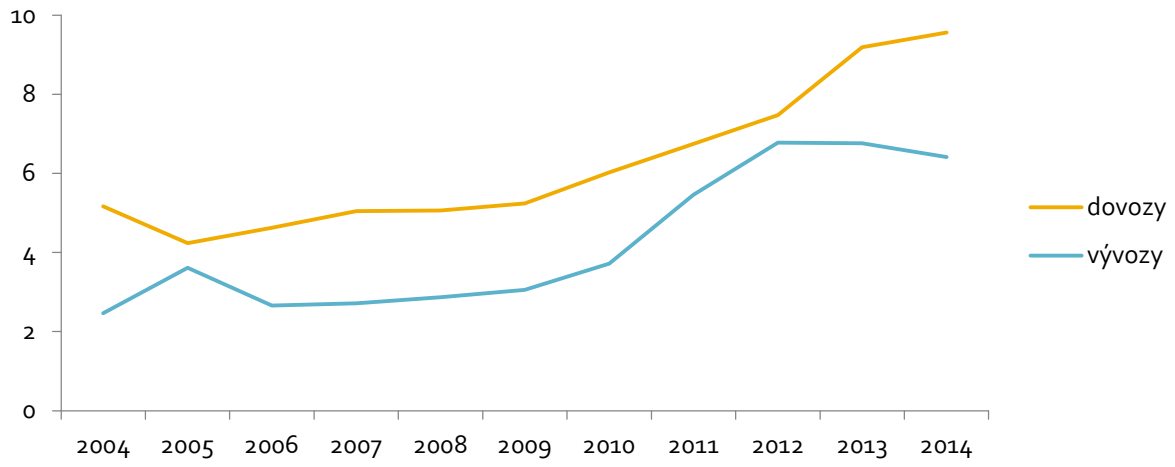

Zdroj: Český statistický úřad

Podle statistických údajů z Tabulka 47 se v roce 2014 do USA nejvíce vyvážely výbušniny, koncentráty makové slámy a sloučeniny s aminovou funkcí. Právě vývoz koncentrátů makové slámy, které se používají v lékařství, vzrostl od roku 2009 o 78 % a jeho export do USA představuje 93 % celkových vývozů v této položce. Také export sloučenin s aminovou funkcí tvoří 30 % všech vývozů v dané položce. Většina hlavních exportovaných položek nepodléhá buď žádné, nebo pouze nižší celní sazbě. Od roku 2013 se také z nízkých výchozích hodnot ztrojnásobil vývoz ostatních chemických přípravků.

[135] Chemický a farmaceutický průmysl tvoří anorganické a organické chemikálie, průmyslová hnojiva, základní petrochemické produkty, plastické hmoty v primární formě a syntetické pryskyřice, syntetické kaučuky, barvy, barviva a pigmenty, agrochemikálie, léčiva, kosmetické a čisticí prostředky, chemická vlákna a řada ostatních chemických výrobků (fotochemikálie, lepidla, výbušniny apod.). Jedná se o následující HS statistické skupiny: 28, 29, 31-38. Analýza výroby rafinovaných ropných produktů (CZ-NACE 192) je rozpracována v kapitole o energetice.

[136] Statistická ročenka chemického průmyslu

Tabulka 47: Top 10 položek vývozu v chemickém průmyslu do USA, 2014, mil CZK (bez farmacie)

Vývozy ČR do USA	2014	Podíl na celkových vývozech*	Clo
Zápalnice, bleskovice, roznětky, rozbušky	937	22%	0.2 – 3 %
Koncentráty makové slámy	444	93%	0 %
Mono-, polyaminy cykloal,-terpen, soli, deriváty	356	30%	0-6.5 %
Inkousty, tuše všech druhů, i tuhé	314	2%	1.8-3.1 %
Pigmenty obsah. 80% a více oxidu titaničitého	251	11%	6 %
Přípravky na líčení očí	123	8%	0 %
Ostatní přípravky chemického průmyslu	119	-	0-6.5 %
Pigmenty, přípravky	108	10%	0-6.5 %
Prvky chem. zušlechtěné přísad. pro elektroniku	105	11%	0 %
Soli, hydroxidy kvarterní amonné ostatní	99	53%	6.20 %

Zdroj: Český statistický úřad, US International Trade Commission
* Podíl na celkových vývozech v dané kategorii

Co se týče vývozů více specializovaných na americký trh, české společnosti vyvážejí již zmiňované koncentráty makové slámy. Mezi vývozní artikly, u nichž se USA podílejí na celkovém exportu nadpoloviční většinou, patří: ostatní laktamy, enzymy kyseliny barbiturové nebo amonné soli. Tyto položky jsou také zatížené vyšším celním tarifem, jak ukazuje Tabulka 48.

Tabulka 48: Hlavní vývozy ČR do USA s vysokým podílem na celkových dovozech ČR v dané skupině

Vývozy ČR do USA	tis. CZK	Podíl USA na celkových vývozech*	Clo
Koncentráty makové slámy	443840	93%	0 %
Laktamy ostatní	17302	59%	0-6.5 %
Enzymy, enzymy připravené ostatní, jn	47565	55%	0 %
Malonylmočovina (kyselina barbiturová)	8575	54%	0 %
Soli, hydroxidy kvarterní amonné ostatní	99030	53%	6.2 %
Ostatní filmy, o šířce <= 35 mm a o délce <= 30 mm	6337	45%	3.7 %
Papír, kartón, textilie fotografické ost, neexp	16714	44%	2.8-3.7%
Uhlí aktivní	4341	39%	4.8 %
Sloučeniny nekovů organické kyslíkaté ostatní	87258	37%	0-4.2 %
Laktony	4896	37%	3.7-6.5 %

Zdroj: Český statistický úřad, US International Trade Commission
* Podíl na celkových vývozech v dané kategorii

Z USA se do ČR dovážejí zejména diagnostické laboratorní směsi, které tvoří čtvrtinu všech dovozů této položky. Mezi další hlavní dovozní artikly patří parfémy a různé druhy kosmetických přípravků. Na třetí příčce v rámci dovozů se řadí chemické prvky zušlechtěné pro elektroniku. Podíl jejich dovozu z USA dosahuje téměř poloviny z jejich celkového importovaného množství. Tento objem od roku 2010 velmi rychle roste, a to v průměru až o 100 % ročně. Mezi rychle rostoucí položky patří také dovozy styrenu, který téměř z nuly v roce 2012 vystoupal na 108 mil. CZK v roce 2014. Používá se při výrobě barviv, plastů a

v gumárenském průmyslu. Primárně se ale využívá při výrobě polystyrenu. Dále některé položky dovozu jako například herbicidy nebo ostatní anorganické zásady se dříve do ČR dovážely ve vyšších objemech. Za posledních 5 let se jejich import ovšem výrazně snížil. Dovozy herbicidů poklesly od roku 2009 o 239 %, zatímco import ostatních anorganických zásad charakterizuje silně kolísavý vývoj. Z Tabulka 49 je patrné, že většina hlavních dovozních položek nepodléhá žádnému clu. V případě dovozů, které k nám míří primárně z USA, se jedná o halogenderiváty, oxidy germánia a ethylendibromid. Většina výrobků opět nepodléhá žádnému clu.

Tabulka 49: Top 10 položek dovozu v chemickém průmyslu do ČR, 2014, mil CZK (bez farmacie)

Dovozy do ČR	2014	Podíl na celkových vývozech*	Clo
Směsi diagnostické, laboratorní reagencie	777	25%	0 %
Parfémy, toaletní vody	332	6%	0 %
Prvky chem.zušlechtěné přísad. pro elektroniku	304	48%	0 %
Ostatní přípravky chemického průmyslu	237	5%	0-6.5 %
Přípravky kosmetické, pro péči o pokožku ost.	177	6%	0 %
Inkousty, tuše všech druhů, i tuhé	137	3%	0-6.5 %
Křemík, obsahující nad 99,99% křemíku	122	24%	0 %
Karbidy (ne vápníku, křemíku),chem.defin,nedef.	111	15%	0-5.5 %
Styren	108	27%	0 %
Tmely sklářské, roubovací aj, tmely malířské	94	5%	5 %

Zdroj: Český statistický úřad, TARIC
* Podíl na celkových vývozech v dané kategorii

Tabulka 50: Hlavní dovozy z USA do ČR s vysokým podílem na celkových dovozech ČR

Dovozy do ČR	tis. 2014	Podíl na celkových dovozech*	Clo
Halogenderiváty aromatických uhlovodíků, ostatní	23310	88%	0 %
Oxidy germania, oxid zirkoničitý	19091	64%	0 %
Ethylendibromid (ISO) (1,2-dibromethan)	16579	61%	0 %
Tetraboritan sodný (borax) ostatní (ne bezvodý)	64798	49%	0 %
Přípravky ostatní na bázi grafitu aj uhlíku	13257	49%	0-3.7 %
Prvky chem.zušlechtěné přísad. pro elektroniku	303909	48%	0 %
Kyseliny monokarboxylové aromat.ost,deriváty	19431	48%	0-6.5 %
Emulze citlivé k fotografickým účelům	21012	45%	0 %
Výbušniny výmětné práškové	32311	33%	0-5.7 %
Pasty modelovací, dětské,zubolékařské aj příp.	40420	28%	0 %

Zdroj: Český statistický úřad, TARIC
* Podíl na celkových vývozech v dané kategorii

20.3 Tarifní opatření v chemickém průmyslu

Pokud jde o celní zatížení, 76 % všech vývozů v chemickém a farmaceutickém průmyslu nepodléhá žádnému clu. Zbývajících 25 % vývozů spadá do celní sazby od 0 do 10 %. Přestože je již dnes celní zatížení velmi nízké, v roce 2014 by celková úspora na clech podle propočtů z dat International Trade Centre s využitím průměrného ad valorem tarifu pro konkrétní skupiny výrobků činila 3,8 mil USD. Případná plná liberalizace cel by českým vývozcům v chemickém a farmaceutickém průmyslu přinesla úspory v oblasti celní administrativy.

Graf 44: Rozložení celního zatížení podle objemu vývozů v chemickém průmyslu do USA, včetně farmacie (mld. USD)

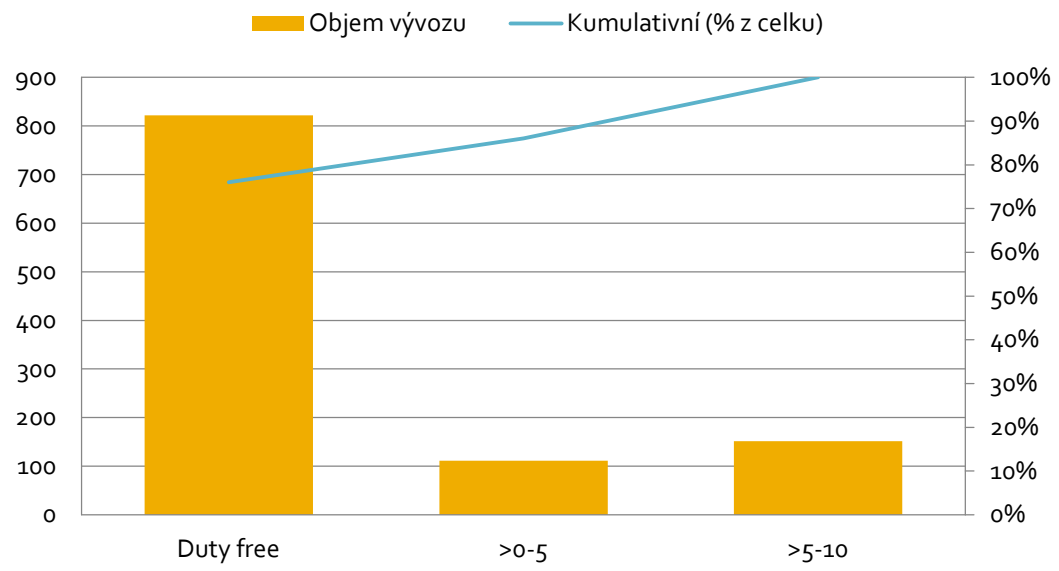

Zdroj: International Trade Centre

Z výsledků ekonomického modelování vyplývá, že plná liberalizace cel by měla chemický průmysl pozitivně ovlivnit. Při započtení gumárenského a plastikářského průmyslu by pravděpodobně efekty byly ještě vyšší, vzhledem k tomu, že v rámci gumárenského průmyslu jsou vývozy do USA silně zastoupeny autosoučástmi (zejména pneumatikami).

Tabulka 51: Dopady TTIP na změny vývozů v chemickém průmyslu

Sektor	Změna v %
Rafinérské ropné výrobky, koks	-0.15
Chemické látky, přípravky, chem. vlákna	0.12
Ostatní nekovové minerální výrobky	0.49

Zástupci společností v chemickém průmyslu se obávají, že budou v rámci kapitoly příslušné kapitoly odstraněna pouze cla bez další ekvivalence v oblasti netarifních opatření. Zdrojem obav je zejména klesající konkurenceschopnost evropského chemického průmyslu v kombinaci s výrazně vyššími cenami prvotních vstupů. Velké rozdíly v cenách jsou patrné z Graf 45. Vzhledem k tomu, že zemní plyn je klíčovou surovinou pro základní výrobky chemického průmyslu, vývoj jeho ceny je zásadním pro konkurenceschopnost daného

odvětví. Pokles ceny plynu v USA úzce souvisí s širším využitím zásob břidlicového plynu. Těžba břidlicového plynu byla některými zeměmi v EU buď úplně zakázána, nebo dočasně pozastavena uvalením moratoria na těžbu (Francie, Bulharsko, ČR a Nizozemsko (Zittel, 2015)). Přestože TTIP nemá nástroje, jak by mohla ovlivnit otázku cen energetických vstupů do chemického průmyslu, je třeba brát tento faktor v potaz při liberalizaci cel a dalším postupu v případě spolupráce v oblasti energetiky.

Graf 45: Vývoj cen zemního plynu v EU a v USA ($/mmbtu , 2000-2015)

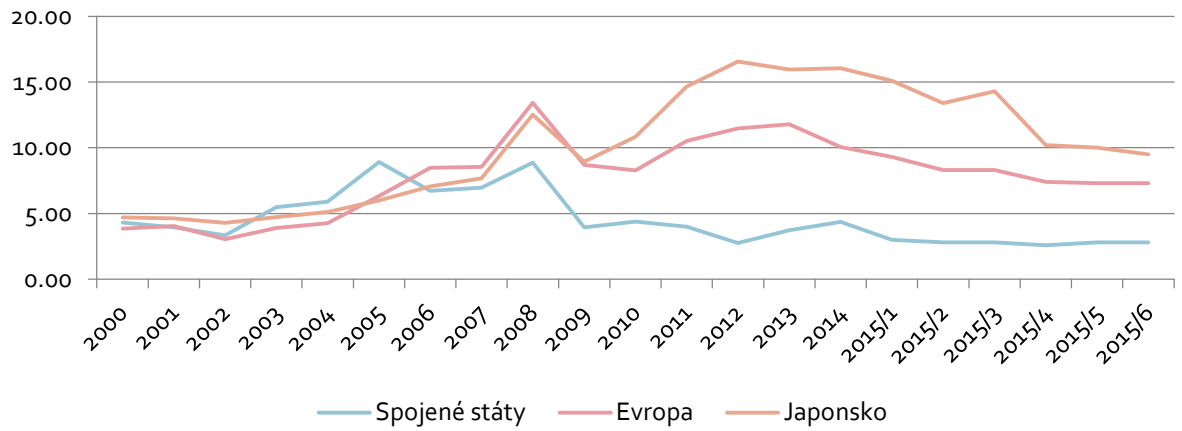

Zdroj: World Bank Commodity Price Data (The Pink Sheet)

O klesajícím podílu evropských výrobců na prodejích na unijním trhu vypovídá i Graf 46. Přestože poptávka po výrobcích chemického průmyslu vykázala od roku 2003 do roku 2013 růst 24,5 %, podíl evropských producentů se snížil z 86,8 % na 81,8 %.

Graf 46:Podíl evropských výrobců na prodejích v chemickém průmyslu v EU (mld. EUR)

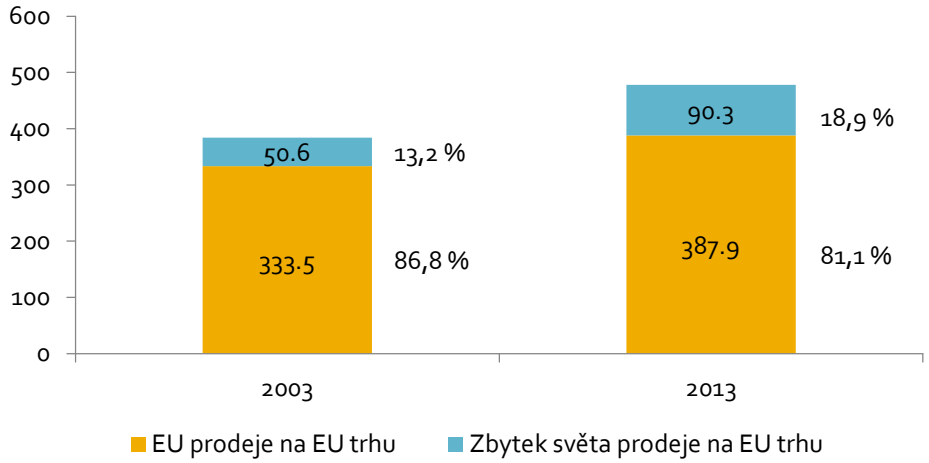

Zdroj: CEFIC

Graf 47: Intenzita kapitálových výdajů do chemického průmyslu podle regionu (2003 v. 2013)

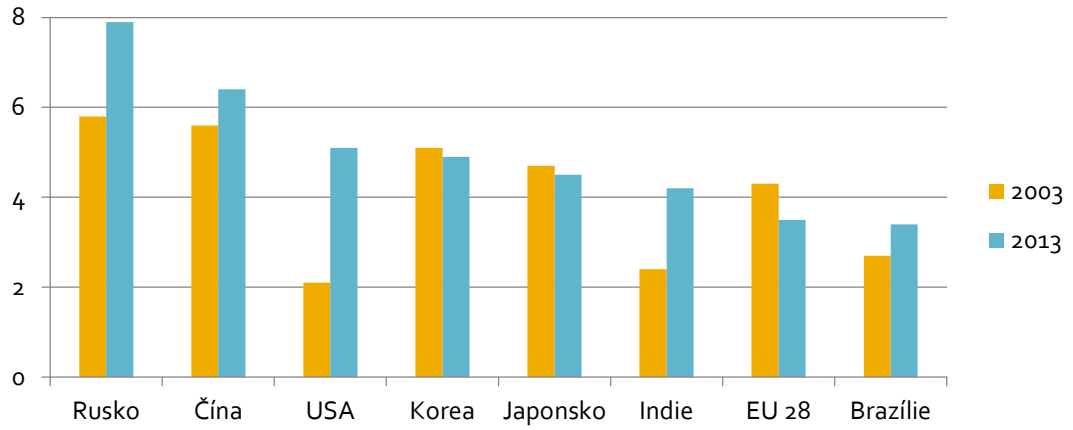

Zdroj: CEFIC

Klesající konkurenceschopnost evropského chemického průmyslu je patrná i z Graf 47, který poukazuje na výrazně nižší kapitálové výdaje do chemického průmyslu jako procento tržeb v běžných cenách. Od roku 2003 do roku 2013 výrazně zvýšily své kapitálové výdaje země jako Rusko, Čína nebo USA. Nejvyšší nárůst zaznamenaly právě Spojené státy. Ve státech jako Korea, Japonsko nebo EU tyto výdaje naopak poklesly. Kapitálové výdaje v ČR od roku 2011 do roku 2014 mírně rostly, jak je zřetelné z Graf 48. Ve srovnání s ostatními globálními hráči se tyto výdaje pohybovaly od 4,5 % do 5,5 % tržeb, což je srovnatelné s intenzitou například USA a dalších států.

Graf 48: Intenzita kapitálových výdajů do chemického průmyslu v ČR (mld. CZK, 2011-2014)

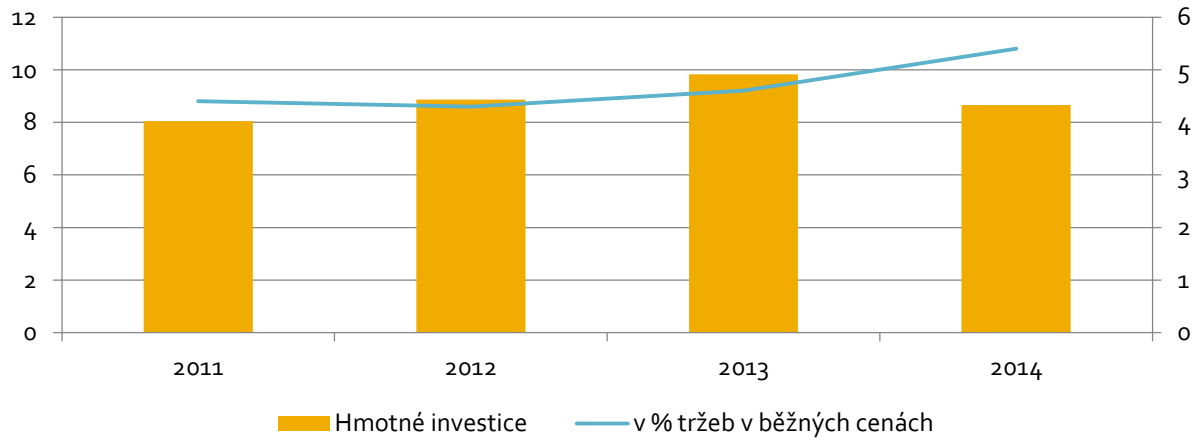

Zdroj: Statistické ročenky chemického průmyslu, Svaz chemického průmyslu

20.4 Netarifní opatření v chemickém průmyslu

20.4.1 Přístup k regulaci chemických látek v EU a v USA

V roce 2006 Evropská komise přijala REACH a zavedla tak princip předběžné opatrnosti do svého regulatorního systému nových i existujících chemických látek. REACH požaduje, aby společnosti registrovaly dokumentaci s údaji o chemických látkách při Evropské agentuře pro chemické látky (ECHA). Pokud látka není registrovaná, nesmí až na některé výjimky na trh. Přestože ECHA může dokumentaci látek jakkoliv posuzovat, kontroly probíhají pouze u malého vzorku a výrobci mohou začít s výrobou i v případě, že jsou například vyžadovány další testy. Evaluace se týká zejména substancí s vysokou mírou toxicity (SVHC – substance of high concern). Tato látka může být umístěna na kandidátský list, který zavazuje výrobce k dodání dalších informačních podkladů. V případě doporučení ECHA může Evropská komise danou látku umístit na seznam substancí vyžadujících autorizaci, než mohou být použity. U této procedury je nezbytné další testování a analýza, která bere v potaz adekvátní kontrolu nakládání s látkou, možné substituty nebo socioekonomické vlivy. Zodpovědnost za testování spočívá v případě takových látek na regulátorovi. V současné době kandidátský list obsahuje 163 látek[137]. V individuálních případech mohou být implementována opatření v souvislosti s látkami, které představují neakceptovatelné riziko.

Regulaci chemických látek v USA ošetřuje Toxic Substances Control Act (TSCA)[138] z roku 1976, jehož modernizovaná verze TSCA Modernization Act prošla v červnu 2015 americkým Kongresem[139]. TSCA rozlišuje mezi existujícími a novými chemickými látkami a dohled nad nimi svěřuje US Enviromental Protection Agency (EPA). Regulace v USA přenáší zodpovědnost na výrobce. EPA může vyžadovat testy některých substancí, ale do současnosti proběhlo testování pouze několika set látek (Ansell, a další, 2011). Než může EPA požadovat další data, musí prokázat, že daná látka představuje riziko. V případě nových látek nebo nových použití existujících látek však testování není uloženo. V některých případech může EPA látku zakázat, což se ovšem děje pouze ojediněle (Karlsson, 2015). EPA však může u existujících látek implementovat omezení v případě, že představují riziko. Soudy mají také možnost verdikt EPA zvrátit, pokud nepředloží dostatečné důkazy a vědecké podklady pro své rozhodnutí. Například pokud EPA v rozporu s TSCA neprovede analýzu toho, zda existují i méně zatěžující řešení, než je úplný zákaz; nebo se nevypořádá s námitkami zúčastněných stran – například pokud jsou substituty zakazované látky ještě více toxické než zakazovaná látka.[140] Na EPA jsou tak v důsledku TSCA a jeho soudního výkladu kladeny velmi vysoké nároky na kvalitu a šíři podkladové analýzy vedoucí k zákazu konkrétní látky.

Evropská unie na rozdíl od Spojených států vyžaduje registraci všech chemických látek prodávaných na evropském trhu. Přestože se Spojené státy i EU shodnou na společných cílech v oblasti ochrany veřejného zdraví a bezpečnosti, dopady regulací na průmysl jsou

---

[137] http://echa.europa.eu/candidate-list-table

[138] TSCA (1976) Toxic Substances Control Act. 15 United States Code §§ 2601–2692

[139] H.R.2576 - TSCA Modernization Act of 2015, 114th Congress, 23. 6. 2015

[140] Např. soudní případ 947 F.2d 1201 *Corrosion Proof Fittings et al. v. the Environmental Protection Agency*, United States Court of Appeals, Fifth Circuit, 1991, dostupné z: https://law.resource.org/pub/us/case/reporter/F2/947/947.F2d.1201.89-4596.html [24/09/2015].

zcela rozdílné. Evropská unie se ve všech případech řídí primárně principem předběžné opatrnosti s důrazem na lidské zdraví. Přestože vědecké důkazy pro škodlivost některých látek nejsou průkazné, EU preventivně zakazuje přítomnost dané substance na trhu. Dobrým příkladem rozdílnosti přístupů v regulaci chemického průmyslu v obou zemích představuje nález ftalátů v dětských hračkách. Na základě obav veřejnosti po zjištění vyšší hladiny ftalátů v dětských hračkách EU preventivně zakázala směrnicí 2005/84/EC přítomnost vybraných ftalátů v koncentraci vyšší než 0,1% hmotnosti měkčeného plastického materiálu v hračkách a výrobcích určených pro péči o děti.[141] Tato směrnice výslovně přiznává, že vědecké důkazy o škodlivosti těchto látek jsou buď nedostatečné, nebo protichůdné, ale nemůže být vyloučeno, že představují potenciální riziko.[142] Přístup Spojených států k této otázce byl rezervovanější a nenásledoval okamžitý zákaz těchto látek v dětských hračkách. EPA vyjádřila obavy a v roce 2012 vytvořila akční plán pro možnou identifikaci a regulaci ftalátů. Tento akční plán byl vydán téměř 7 let po zákazu v EU a teprve vytvářel podklady pro možnou legislativu.

Na druhou stranu samotné jednoduché porovnání textů TSCA a REACH neobstojí v hodnocení dopadů na bezpečnost, životní prostředí a lidské zdraví. Legislativní systém v USA stojí na zcela jiných základech než evropský kontinentální systém. Fakt, že TSCA neobsahuje konkrétní zákazy látek, nemusí nutně znamenat, že nejsou regulované. TSCA se za posledních 40 let změnila různými rozhodnutími soudu. Celou řadu regulací souvisejících s chemickým průmyslem obsahují taktéž zákony jako Federal Food and Drug Cosmetic Act nebo Federal Insecticide, Fungicide, and Rodenticide Act. Například otázka persistentních organických polutantů je ve Spojených státech regulována v šesti různých legislativních aktech, jak ukazuje srovnání v

[141] Srov. příloha I. Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2005/84/ES, ze dne 14. prosince 2005, kterou se po dvacáté druhé mění směrnice Rady 76/769/EHS o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se omezení uvádění na trh a používání některých nebezpečných látek a přípravků (ftaláty v hračkách a předmětech pro péči o děti).
[142] Srov. článek 8 a 11 preambule směrnice 2005/84/ES.

Graf 49.

Spojené státy se v minulosti přidaly k mezinárodním iniciativám, které usilují o vytvoření globálních standardů v chemickém průmyslu – úmluvy z Basileje, Rotterdamu a Stockholmu. USA je však nikdy neratifikovaly a jejich závěry nebyly plně implementovány do legislativy. V březnu tohoto roku však byl v Kongresu představen Frank R. Lautenberg Chemical Safety for the 21st Century Act, který plánuje taková opatření, která by ratifikaci těchto úmluv umožnila, a to zejména v souvislosti se Stockholmskou úmluvou o persistentních organických polutantech (POP). Tyto kroky společně s modernizací základního zákona TSCA naznačují určité změny v přístupu k regulacím v chemickém průmyslu. Neznamenají přibližování USA k evropské legislativě podobné REACH, ale do budoucna dávají více pravomocí americké EPA, a vytvářejí tak lepší budoucí podmínky pro možnou transatlantickou spolupráci ve sbližování regulatorních standardů.

Graf 49: Regulace persistentních organických polutantů v EU a USA

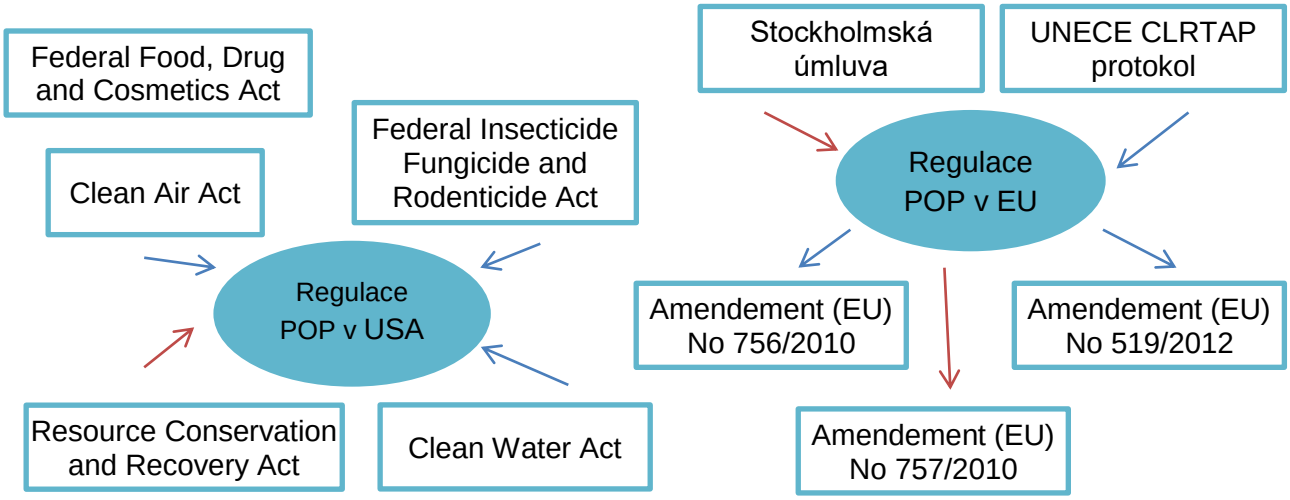

Z výše popsaných přístupů je patrné, že regulaci REACH a TSCA dominují odlišné přístupy a priority, které může být obtížné sblížit bez zcela zásadních úprav na jedné nebo druhé straně. Shodně i Evropská komise ve svých pozičních dokumentech vyjadřuje obavu, že tyto dva systémy regulace nejsou kompatibilní a zavázala se, že se dohoda TTIP REACH nedotkne[143]. V současné době existuje velmi málo analytického materiálu, který by skutečně srovnával technické rozdíly v regulaci jednotlivých látek v EU a USA. Nelze tedy s určitostí říci, že regulace v chemickém průmyslu v USA je neadekvátní. Obě pojetí regulace také působí v odlišném právním a do jisté míry i socio-kulturním prostředí. Právní systém v USA na rozdíl od států kontinentální Evropy poskytuje například širší možnosti užití institutu hromadných žalob spotřebitelů nebo přiznávání tzv. punitive damages (možnost soudů přiznat poškozeným spotřebitelům náhrady, které mnohonásobě převyšují skutečně způsobenou škodu). Tyto aspekty právního systému USA mohou hrát významnou roli ve zprostředkování dodatečného tlaku na výrobce a prodejce nad rámec regulace samotné. Obě pojetí regulace (REACH a TSCA) tak jsou jen jednou z proměnných, které přispívají k bezpečnému a zdravotně nezávadnému nakládání s chemickými látkami a nelze je posuzovat zcela izolovaně od ostatních faktorů. Naopak americký chemický průmysl vnímá REACH jako obchodní bariéru[144]. Na druhou stranu stále více zemí na světě, které jsou důležitými výrobci a vývozci v chemickém průmyslu, přijímá legislativu, která stojí na principu předběžné opatrnosti stejně jako REACH (China REACH, K-REACH v Koreji). Pokud by se stále více klíčových asijských vývozců působících v chemickém sektoru začalo v regulaci přibližovat unijním standardům, znamenalo by to pro EU posílení její komparativní výhody. V případě TTIP se však v této oblasti v současné době jeví jako nejpravděpodobnější varianta méně ambiciózní dohody, která se bude soustředit primárně na odstranění tarifních bariér a například umožní jednostranné dobrovolné přijetí některých evropských principů na straně amerických firem.

20.4.2 Oblasti pro spolupráci v chemickém průmyslu

Přestože se EU a USA rozchází v pohledech na regulaci chemického průmyslu, existuje celá řada oblastí, ve kterých mohou obě strany navázat spolupráci, aniž by se dostaly do rozporu

143 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc_152468.pdf

144 http://www.koganlawgroup.com/uploads/CW53_December12_Kogan.pdf.

se svými zavedenými principy. Vzhledem k tomu, že pro EU je blok NAFTA největším obchodním partnerem v chemickém průmyslu, sdílení informací o vlivu a efektu látek je pro vzájemnou spolupráci klíčové. A to nejen z pohledu obchodního – tedy včasné přípravy na zákaz některý látek apod., ale i z pohledu dopadů na zdraví člověka a životní prostředí. Evropská komise navrhla v září 2014 několik oblastí [145], ve kterých vidí prostor pro prohloubení spolupráce, aniž by bylo nutné jakkoliv měnit zavedenou evropskou legislativu. V zásadě se jedná o využití institucionalizovaných konzultačních procesů s evropskou veřejností a s členskými státy, do nichž mohou být přizvané i americké instituce (jako například EPA).

Stanovení priorit pro posouzení a vyhodnocení vlivů chemických látek

Jednou z oblastí, ve kterých by mohly EU a USA společně spolupracovat, je sdílení informací o jednotlivých látkách. ECHA v rámci Community Rolling Action Plan (CoRAP) znovu posuzuje každé 3-5 let efekty a účinky látek, které z různých důvodů – dopady na životní prostředí, lidské zdraví apod. – podléhají kontrolnímu hodnocení[146]. V rámci tohoto procesu probíhají i konzultace s členskými státy a s různými zúčastněnými stranami. V této fázi by mohla být zapojena do konzultací i americká EPA. Podobná spolupráce by nijak nezpomalovala rozhodovací proces a umožnila by sdílení informací na obou stranách Atlantiku. Po revizi látek většinou probíhá aktualizace jejich statusu a jeho konzultace s členskými státy EU. V této době může ECHA také vyzvat EPA ke komentářům, aniž by jakkoliv zpomalovala rozhodovací proces. Tento způsob spolupráce také žádným způsobem nenarušuje možnost EU v urgentních případech například zakázat používání látky, u které je podezření, že má negativní vlivy na životní prostředí nebo zdraví člověka. Není také v rozporu s principem předběžné opatrnosti.

Klasifikace a značení látek

ECHA může na požadavek Evropské komise nebo členského státu iniciovat proces, který má za cíl identifikaci látky s potenciální vysokou mírou rizika (SVHC) a případně omezit její použití. V rámci tohoto procesu je předložena dokumentace, která navrhuje harmonizovanou klasifikaci a označení, kterou připravují kompetentní úřady členských států, výrobci a dovozci. K avizování kroků vedoucích k možnému omezení některé látky slouží veřejný Registry of Intentions (RoI). Zavedení látky do tohoto registru dává všem zúčastněným stranám včetně veřejnosti informaci o chystaném kroku, a zároveň tak poskytuje veřejnosti prostor (45 dní), ve kterém si může připravit komentáře k vlivům diskutované látky. V rámci tohoto období může být přizvána ke konzultacím i americká strana jako jeden z dalších aktérů. Spolupráce v této fázi umožní širší sdílení technické a vědecké expertízy při evaluaci dané látky. Obdobná spolupráce však automaticky neimplikuje, že výsledné vyhodnocení vlivů zkoumané chemikálie bude postaveno pouze na amerických výzkumných závěrech. Navíc v rámci každého „dossieru“ jsou přijímány podněty od celé řady zainteresovaných subjektů. Je třeba zdůraznit, že na straně USA by měla mít EU možnost participovat na podobném konzultačním schématu, které by se potenciálně týkalo nebezpečných látek. Obě strany jsou již nyní zavázány v rámci dohody WTO o technických bariérách na trhu (WTO-TBT) k vzájemnému informování o navrhovaných regulacích v prvotních fázích evaluace, aby do závazného regulačního návrhu mohly být případně vzaty v potaz návrhy signatářů

[145] http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/november/tradoc_152913.pdf.
[146] http://echa.europa.eu/documents/10162/13628/background_doc_criteria_ed_32_2011_en.pdf.

této smlouvy.[147] Podobný druh konzultace je v souladu se současnými závazky u WTO a prohlubuje je o expertní a vědeckou spolupráci při evaluaci nebezpečných látek.

Řada českých podniků z chemického průmyslu má zkušenosti s exportem do USA. Jako příklad lze zmínit firmu vyrábějící výrobky především organického charakteru. Firma je exportně zaměřená a téměř veškerá její produkce (v hodnotě více než 5 miliard korun) směřuje do zahraničí, zejména do členských států EU, ale také do Asie nebo USA. Americký trh sice z celého objemu exportu tvoří jen 7 %, ale představuje nejdůležitější mimoevropský trh. Navíc zájem o produkci této firmy v Americe stále roste.

Firma vyváží výrobky z polyuretanových hmot pro automobilový, stavební či obuvnický průmysl. Důležitým pro vývoz do USA je také cyklohexylamin, který se využívá v gumárenském průmyslu pro výrobu chemikálií jako urychlovač vulkanizace. Exporty do USA pro společnost zajišťuje distributor. Jako problematické vidí administrativní bariéry a cla, které tvoří přibližně 6 % z celkových nákladů. Podobně jako ostatní firmy v sektoru nahlíží na regulace na straně EU ve formě REACH jako na podstatně náročnější než americké.

[147] https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/17-tbt_e.htm.

21 Energetika

21.1 Shrnutí

Intenzivní obchodní vztahy mezi Spojenými státy a Evropskou unií se promítají také do oblasti energetiky, kde vzájemná obchodní výměna dosáhla v roce 2015 téměř 35 mld. EUR. Obě strany Atlantiku také stojí za 40 % celkové spotřeby energie. Zařazení kapitoly o energetice do dohody TTIP patří mezi strategické zájmy zejména Evropské unie, která tímto krokem usiluje o zrušení omezení vztahujících se na vývozy plynu ze Spojených států. EU by pak uzavření dohody mohlo napomoci ke snížení její závislosti na současných dodavatelích a k jejich diverzifikaci.

Přínosy

- Uzavření dohody TTIP by mělo usnadnit dovozy zemního plynu do Evropské unie. Přestože navýšení dováženého objemu proběhne až ve střednědobém horizontu, samotné uzavření dohody významně zvýší vyjednávací možnosti EU s ostatními dodavateli, což umožní snížit rizika spojená s nízkou diverzifikací dodavatelů této suroviny.
- Užší spolupráce Spojených států a EU v dovozech ropy nebo zemního plynu neznamená, že by se měly zpomalit evropské investice do alternativních zdrojů energie. Naopak odstranění tarifních a netarifních bariér například v oblasti technologií pro větrnou energii může napomoci vzájemnému obchodu a dalšímu rozvoji čistých zdrojů energie.
- Dialog v oblasti energetiky se mezi EU a Spojenými státy rozvíjí velmi pozvolna na rozdíl od ostatních oblastí vzájemné spolupráce. Také chybějící světový rámec pro diskusi o pravidlech obchodu v energetice do určité míry ztěžuje situaci pro vyjednání energetické kapitoly TTIP. Ta by se však mohla stát prvním referenčním rámcem, který bude nastavovat pravidla mezi dvěma velkými světovými hráči a představovat vzor pro budoucí mezinárodní smlouvy v oblasti energetiky.

Rizika

- Reálné navýšení dovozů zemního plynu se uskuteční z kapacitních, administrativních a obchodních důvodů spíše ve střednědobém až dlouhodobém období. Proti vývozům zemního plynu ze Spojených států stojí také některé americké iniciativy, které se obávají vlivu zvýšení produkce na životní prostředí. Tyto okolnosti je třeba brát v potaz při tvorbě očekávání plynoucích z uzavření dohody TTIP.
- Přestože si mnohé podniky v odvětvích závislých na cenách surovinových vstupů slibují od dohody TTIP větší dovozy do EU a tak následné snížení cen, tyto dopady nelze očekávat ve velkém rozsahu. Ačkoli se mohou díky TTIP zlepšit možnosti EU vyjednat s některými dodavateli lepší cenové podmínky, je otázkou, jaký vliv bude mít tato skutečnost na konkurenceschopnost podniků ve vztahu k jejich americkým, případně asijským protějškům.

21.2 Stručný úvod do problematiky

Spojené státy a EU sdílejí velmi robustní politické a ekonomické vztahy, které se logicky promítají do vzájemné interakce v energetice, která reprezentuje přes 40 % celkové světové spotřeby energie, ale také přes 40 % emisí oxidu uhličitého (BP, 2015). Za poslední dekádu proběhla v USA revoluce v oblasti břidlicového plynu a produkce ropy výrazně vzrostla, což vedlo ke zvýšení americké průmyslové konkurenceschopnosti. Naopak Evropská unie čelila během několika posledních let spíše rostoucím cenám energie, což nevytvářelo výhodné podmínky pro energeticky náročná odvětví jako je například chemický průmysl.

Snaha EU o diverzifikaci dodavatelů surovin vede ke strategickému zájmu o zařazení energetické kapitoly do dohody TTIP (Donnan, 2014). Ve své pozici EU klade důraz zejména na nediskriminační přístup na energetické trhy, odstranění exportních bariér a zlepšení světové správy obnovitelných zdrojů energie (Evropská komise, 2013). Naopak americká strana se o zařazení kapitoly o energetice do dohody TTIP příliš nezasazuje. Domnívá se, že téma energetiky je dostatečně zastoupené a může horizontálně prostupovat kapitolami dohody TTIP, zejména částmi, které se týkají přístupu na trh (Steinhauser, 2015). Od dohody NAFTA Spojené státy dosud neuzavřely s žádnou zemí dohodu o volném obchodu, která by obsahovala téma energetiky. Pro její zařazení tedy dosud neexistuje žádný významnější precedens.

Přestože se obchod s energetickými produkty významně podílí na světovém obchodu, v současné době neexistuje globální rámec nebo dohoda, která by definovala pravidla pro obchod s energetickými produkty. GATT/WTO nepracují specificky s energetikou a Smlouva o energetické chartě (1998) neumožnila založení efektivního rámce částečně z důvodu absence klíčových aktérů (například Rusko ECT neratifikovalo). Tato situace do určité míry ztěžuje situaci pro vyjednání energetické kapitoly TTIP, která se může stát prvním rámcem, který bude nastavovat pravidla mezi dvěma velkými světovými hráči. Dále může představovat vzor pro budoucí mezinárodní smlouvy v oblasti energetiky.

Přestože obě strany sdílí zájem na posilování energetické bezpečnosti a boji s klimatickými změnami, navázaly strukturovaný dialog teprve v posledních letech. Během EU-USA summitů v letech 2006 a 2007 vzniklo fórum pro diskusi o energetické bezpečnosti a klimatických změnách, které vedlo k vytvoření tří základních mechanismů pro spolupráci: každoroční revize spolupráce v energetice, dialog na vysoké úrovni o klimatických změnách, čisté energii a udržitelném rozvoji a EU-US Energy CEO Forum. Tyto platformy však neměly dlouhého trvání a ukázaly se jako neefektivní (Belkin, 2008). V roce 2009 tyto pokusy o dialog nahradil EU-US Energy Council, který se věnuje třem otázkám: ekonomice s nízkou mírou emisí, spolupráci v technologiích a energetické bezpečnosti. Toto fórum funguje pro vzájemnou diskusi do dnešní doby a stále přibývají další témata jako například jaderná bezpečnost, obnovitelné zdroje energie nebo inteligentní rozvodné sítě.

V rámci této kapitoly jsou používány statistické údaje z Eurostat, Trademap, U. S. Energy Information Administration a dalších specializovaných oborových agentur. Nikdy však nejsou kombinována data ze dvou odlišných zdrojů v rámci jednoho propočtu. Podle údajů Trademap se vzájemná spolupráce v energetice[148] skokově navýšila v roce 2008 a poté opět

[148] Graf zpracovává vzájemnou spolupráci ve skupině HS 27 – nerostné produkty, nerostná paliva, minerální oleje a produkty jejich destilace, živičné látky a minerální vosky.

zintenzivnila v roce 2011, jak ukazuje Graf 50. Vzhledem k měnícím se cenám nerostných surovin v poslední dekádě mohou být data prezentovaná v eurovém vyjádření zavádějící, protože například vzájemná obchodní výměna v případě zemního plynu byla nulová.

Graf 50: Vzájemná obchodní výměna v oblasti energetiky - vývoze EU do USA, dovozy EU z USA (mld. EUR, 2005-2014)

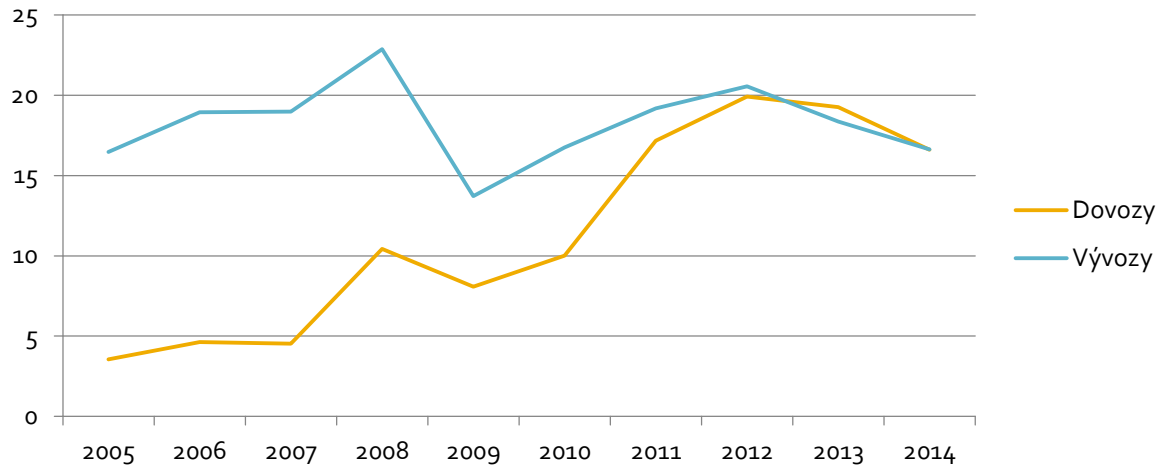

Zdroj: Trademap

21.3 Spolupráce v oblasti energetiky v rámci dohody TTIP

EU doufá, že díky TTIP by Spojené státy mohly zrušit omezení vývozu plynu a pomoci tak Evropě v diversifikaci dodavatelů nerostných zdrojů, které zobrazuje Graf 51. USA by se také mohly přidat k evropské strategii nerostných surovin z roku 2008[149], která vznikla vlivem finanční krize jako odezva na cenové fluktuace komodit. Pozdější komunikace strategie[150] cílí primárně na zmírnění rizik souvisejících s Ruskem a Čínou, které v posledních letech uvalily různé kvóty a daně na vývoz komodit. Rusko například používá dvojí ceny: dotovaný prodej plynu domácím odběratelům a vyšší ceny plynu na vývoz (Henderson, 2011). Spojené státy a Evropská unie v tomto směru sdílí stejný postoj, který dokládá společná stížnost z roku 2010 v rámci WTO na čínské kvóty na vývoz nerostných surovin. Tento spor v roce 2014 vyhrály[151]. Poslední vývoj vztahů s Ruskem a jeho postup v oblasti energetiky naznačuje, že diverzifikace dodavatelů představuje pro EU jeden z důležitých cílů. V Evropské strategii energetické bezpečnosti z roku 2014 se uvádí, že „s ohledem na stávající geopolitickou situaci nelze s Ruskem nadále jednat jako se spolehlivým partnerem, neboť Rusko otevřeně zpochybňuje právo EU a využívá energii k politickým účelům. Proto je nanejvýš nezbytné diverzifikovat trasy a zdroje energie a především zajistit, aby trasy směrovaly ke spolehlivým

[149] http://ec.europa.eu/growth/sectors/raw-materials/policy-strategy/index_en.htm
[150] Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů řešení výzev v oblasti komoditních trhů a v oblasti surovin, KOM/2011/0025, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52011DC0025
[151] WTO DS431, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds431_e.htm

dodavatelům.“[152] Zařazení energetické kapitoly do dohody TTIP se tak může zdát logickým vyústěním dosavadní spolupráce, ale její vyjednávání doprovází stejně jako v případě některých dalších kapitol řada otazníků.

Graf 51: Hlavní dovozci zemního plynu do EU-27, 2013

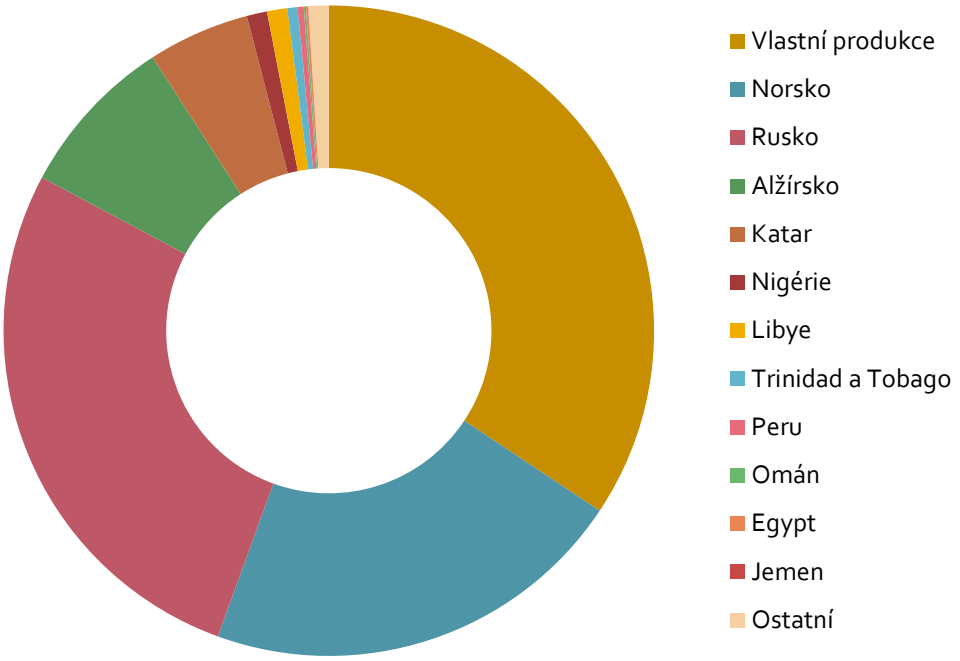

Zdroj: Eurostat, Eurogas

21.3.1 Zemní plyn

Produkce plynu ve Spojených státech od roku 2013 podle údajů U. S. Energy Information Administration ke konci roku 2015 stoupla o 12%. V roce 2013 se Spojené státy podílely na světové produkci zemního plynu 20 %[153] (viz Graf 52). Graf 52 popisuje rozložení produkce zemního plynu v rámci jednotlivých regionů. Severní Amerika představuje hlavní region s nejvyšší produkcí zemního plynu. Přestože za posledních několik let produkce zemního plynu ve Spojených státech výrazně vzrostla, jeho vývoz v poslední dekádě spíše stagnuje s mírným nárůstem v roce 2015, jak ukazuje Graf 52.

[152] Zpráva o Evropské strategii energetické bezpečnosti (2014/2153 (INI) http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0164+0+DOC+XML+V0//CS

[153] Rozložení v grafu: Spojené státy 20 %, Kanada 6 %

Graf 52: Podíl jednotlivých regionů na světové produkci zemního plynu, 2013

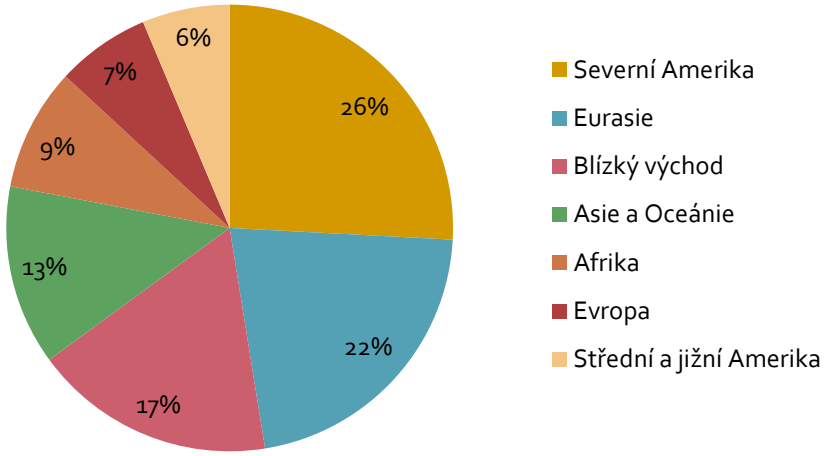

Zdroj: U.S. Energy Information Administration

Graf 53: Celkové dovozy a vývozy zemního plynu ze Spojených států, mld.. m^3

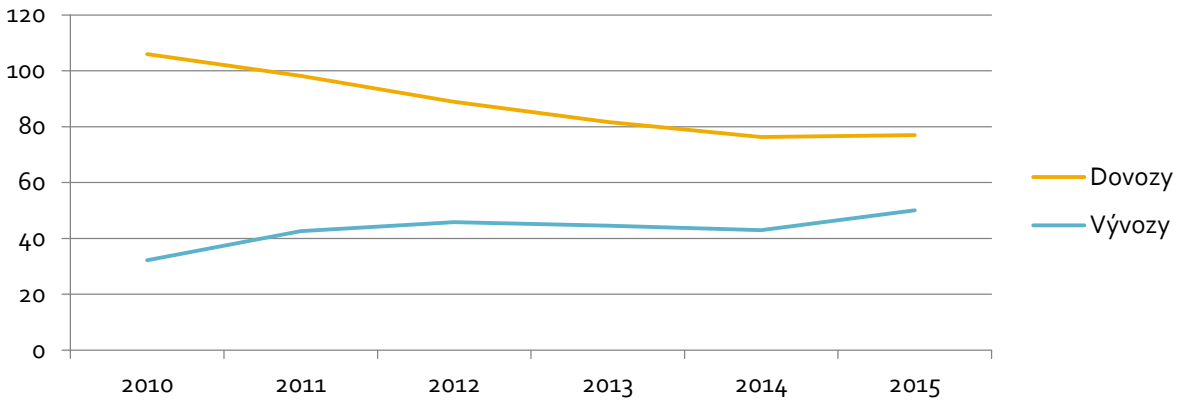

Zdroj: U.S. Energy Information Administration

Pokud má americká energetická společnost v úmyslu vyvážet místně vyrobený LNG, musí získat dva druhy povolení – jeden od Ministerstva energetiky – Department of Energy (DOE), a další v závislosti na působnosti od Federální energetické regulatorní komise – (FERC), nebo od U. S. Maritime Administration (MARAD). DOE nejdříve musí před udělením povolení podle Natural Gas Act[154] rozhodnout, zda je vývoz LNG v americkém veřejném zájmu. V případě zemí, se kterými mají Spojené státy uzavřenou dohodu o volném obchodu, získávají tyto státy zvláštní zacházení a vývozy LNG jsou automaticky pojímány jako v národním zájmu. Povolení pro vývoz do těchto zemí je pak schváleno bez významných administrativních obtíží[155]. Druhé povolení, které vydává FERC nebo MARAD, lze považovat za hlavní regulatorní nástroj v oblasti životního prostředí pro vývoz plynu. FERC dohlíží na

[154] U.S. Code: Title 15 – Commerce and Trade, Chapter 15B, §§ 717 https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15

[155] Výjimku představuje Kostarika a Izrael, které mají se Spojenými státy uzavřenou dohodu o volném obchodě, ale neobsahují požadavek na národní zacházení. Je však velmi nepravděpodobné, že by se podobná výjimka vztahovala například na TTIP.

soulad s National Environmental Policy Act (NEPA) [156] a nechává zpracovávat environmentální posudky. V současné době EU28 nemůže využívat zrychleného administrativního procesu pro americký vývoz zemního plynu, který je garantován pouze zemím, se kterými mají Spojené státy uzavřenou dohodu o volném obchodu. Garance národního zacházení v rámci TTIP se však nemusí promítnout do vyšších dovozů plynu z USA s dopadem na snížení cen plynu v Evropě, jak si některé podniky slibují. Potenciální spolupráci mohou ovlivnit další faktory, které přímo nesouvisí s administrativními záležitostmi.

V současné době jsou okamžité ceny plynu ve východní Asii vyšší než v Evropě, jak je patrné i z trendů, které zobrazuje Graf 54, který předpokládá, že uvedené ceny z Japonska jsou obdobné také v rámci regionu. Obecně lze říci, že ceny zemního plynu od začátku roku 2015 významně poklesly. Přesto však ceny v Asii stále výrazně převyšují ty evropské. Trend výrazně vyšších asijských cen lze pozorovat již od roku 2009 a lze předpokládat, že v asijském regionu i přes současné nesnáze některých ekonomik a zpomalování jejich ekonomického růstu bude poptávka po zemním plynu dále narůstat. Dle odhadů Oxford institute for Energy Studies sehraje zcela rozhodující úlohu poptávka Číny, která může ovlivnit také objemy dovozů zkapalněného zemního plynu (LNG) do Evropy. V případě nízké čínské poptávky lze naopak očekávat vzestup dovozů LNG do Evropy (Rogers, 2015).

Graf 54: Vývoj cen zemního plynu v EU, USA a Asii ($/mmbtu, 2000-2015)

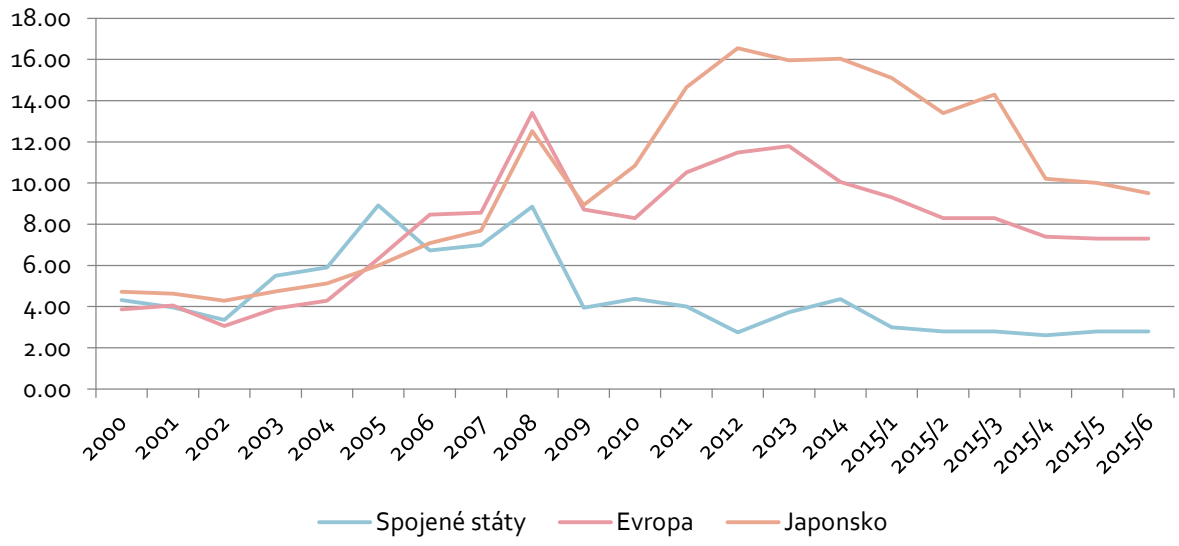

Zdroj: World Bank Commodity Price Data (The Pink Sheet)

Evropa také může čelit logistickým problémům, protože infrastruktura pro dovoz zkapalněného plynu do Evropy má na obou stranách Atlantiku své limity, ať už se jedná o výstavbu nových terminálů v USA nebo o navazující infrastrukturu v Evropě. V zásadě se dosavadní vývoz a dovoz zemního plynu uskutečňoval skrze plynovody z Kanady a Mexika. Po přestavbě bude terminál Sabine Pass ve Spojených státech zprovozněn již začátkem roku 2016 (Tan, 2015), jeho plné kapacity bude ovšem možné využít až od roku 2018[157]. Ve

[157] Informace jsou převzaty ze stránek společnosti Cheniere, která terminál Sabine Pass rozšiřuje a provozuje. http://www.cheniere.com/terminals/sabine-pass/trains-5-6/56-schedule/

výstavbě jsou i další terminály jako například Corpus Christi. Tabulka 52 představuje dosud nasmlouvané obchodní dohody na odběr plynu z terminálu Sabine Pass.

Tabulka 52: Přehled obchodních smluv uzavřených na odvěr zkapalněného zemního plynu přes terminál Sabine Pass

		Roční objem (MMBtu)	Odhadovaný začátek
BG Gulf Coast LNG	UK	286 500 000	2016
Gas Natural Fenosa	Španělsko	182 500 000	2017
KOGAS	Korea	182 500 000	2017
GAIL	Indie	182 500 000	2018
Total Gas & Power	Francie	104 750 000	2019
Centrica	UK	91 250 000	2019

Zdroj: U.S. Securities and Exchange Commission[158], Cheniere

Z tabulky je patrné, že velkou většinu kontraktů mají uzavřenou evropské společnosti, což značí velký zájem o zajištění kontinuální zásoby zemního plynu ze Spojených států. Smlouvy se navíc uzavírají na období 20 let, proto lze očekávat, že ve střednědobém až dlouhodobém období může energetická spolupráce mezi EU a USA výrazně pomoci Evropě v diverzifikaci energetických partnerů. Je otázkou, v jakém časovém horizontu se do této spolupráce bude schopná zapojit střední Evropa.

Jak ukazuje Graf 55, v současné době jsou ve střední Evropě a pobaltských zemí ve výstavbě nebo v pilotním provozu 2 terminály. V roce 2014 se otevřel v Litvě plovoucí terminál, který by měl umožnit Litvě, Lotyšsku a Estonku odebírat zkapalněný zemní plyn (LNG). Terminál již přijímal dodávky LNG z Norska v roce 2015. Vzhledem k tomu, že celková plánovaná kapacita terminálu (4 mld. m^3) přesahuje litevskou spotřebu zemního plynu (3,27 mld. m^3), nabízí se volná kapacita také pro Estonsko a Lotyšsko. Přestože Litva stále odebírá plyn z Ruska, podařilo se jí díky diverzifikaci dodávek LNG plynu dojednat s Ruskem po obchodní stránce mnohem výhodnější podmínky do dalších let (Stratfor, 2015). Obdobnou situaci lze očekávat také v Polsku, kde by měl být terminál uveden do provozu v roce 2016. Dosažení plné provozní kapacity 5 mld. m^3 je plánováno do roku 2018 (Barteczko, a další, 2015). Tento terminál by měl zajistit přibližně třetinu z celkové polské spotřeby plynu z roku 2014. Je pravděpodobné, že se Polsko bude snažit kapacity tohoto terminálu zdvojnásobit a infrastrukturně ho propojit s pobaltskými státy. Mapa však také ukazuje, že zejména v Pobaltí a v jižní Evropě se celá řada nových projektů nachází ve stádiu plánování. Tyto projekty by ve střednědobém až dlouhodobém období mohly významně pomoci zemím ve střední Evropě a Pobaltí diverzifikovat zdroje energie a dovozy LNG ze Spojených států mohou k této strategii přispět.

[158] http://www.sec.gov/Archives/edgar/data/3570/000000357014000201/citivegas2014.htm

Graf 55: Přehled evropských terminálů na zkapalněný zemní plyn k roku 2013

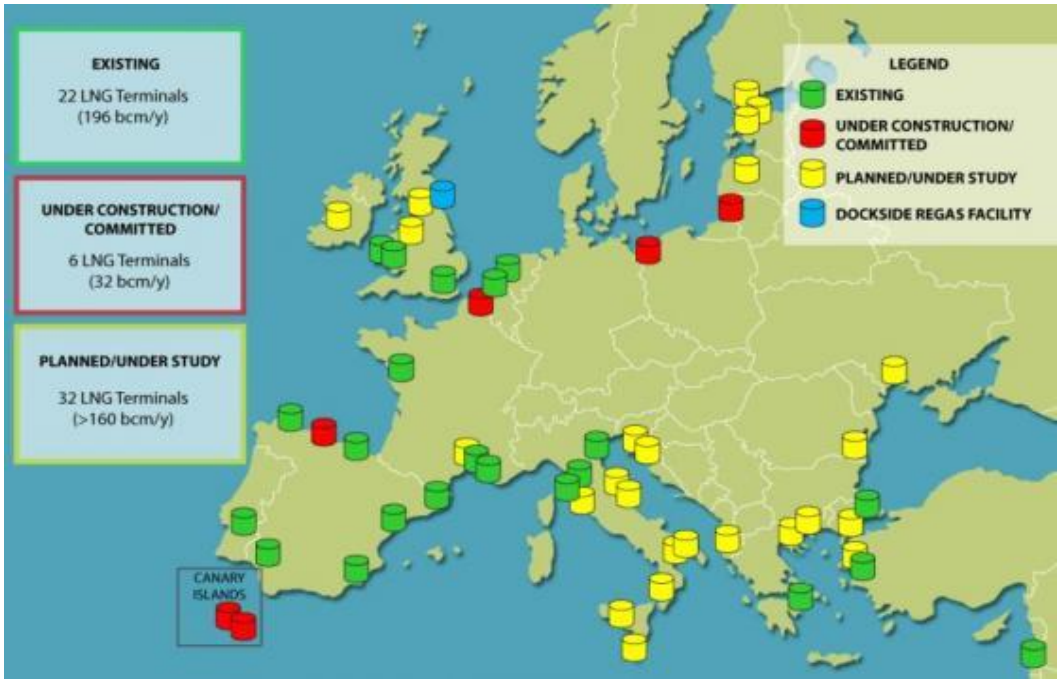

Zdroj: Institut Français des Relations Internationale, 2013

Jak je uvedeno výše, pokud chce americká energetická společnost vyvážet místně vyrobený LNG, musí získat dva druhy povolení – jeden od Ministerstva energetiky – Department of Energy (DOE), a další od Federální energetické regulatorní komise – (FERC), případně MARAD. Jak ukazuje praxe, hlavní problém většinou nebývá s udělením povolení od DOE, ale s povolením od FERC. Jeho získání může trvat až několik let, protože FERC musí shromáždit vyjádření přibližně 20 federálních agentur. FERC nemá žádný zákonem daný limit pro ukončení celého kontrolního procesu (Kilisek, 2014). Přestože tedy TTIP může přinést administrativní zjednodušení při získávání licencí od DOE, v případě povolení od FERC může sehrát jen minimální roli.

V případě nesouhlasu s rozhodnutím DOE mají oponenti možnost domněnku národního zájmu vyvrátit například na bázi škodlivosti daného projektu vůči životnímu prostředí. Důkazní povinnost národního zájmu tedy neleží na straně exportní společnosti. Do současnosti se žádnému z oponentů (až na jednu nedávnou výjimku) nepodařilo zastavit některý z projektů a prokázat, že by byl škodlivý americkým veřejným zájmům. Na druhou stranu posílení energetického obchodu mezi Spojenými státy a EU se nesetkává se souhlasem některých amerických environmentálních organizací, které se obávají dopadů na životní prostředí při zvýšení produkce zemního plynu frakováním (Sheppard, 2014)[159]. V roce 2013 Obamova administrativa představila tzv. Klimatický akční plán (Climate Action Plan), jehož cílem je snížit do roku 2020 emisi skleníkových plynů o 17 % pod úroveň roku 2005. Součástí plánu je i závazek na snížení metanových emisí, které tvoří přibližně 10 % všech emisí domácích skleníkových plynů. Mezi průmyslovými zdroji emisí metanu se produkce zemního plynu podílí 23 %, což je například jednou tolik co uhlí (10 %) (EPA, 2014). Nové projekty na vývoz LNG se však stále více dostávají do diskuse s environmentálními iniciativami, což může prodlužovat dobu jejich realizace a do budoucna znamenat problémy i

[159] Dopis platformy neziskových organizací ambasadorovi Michaelu Fromanovi http://www.psr.org/assets/pdfs/ttip-letter.pdf

pro vývoz LNG do Evropy. Již existující projekty s platným povolením od FERC nemají s rozšiřováním terminálů, a tím pádem i se zvýšením vývozu problémy.

21.3.2 Ropa

Spojené státy disponují přibližně 3 % světových zásob ropy. Její produkce meziročně ve srovnání s rokem 2013 stoupla o 16 %. V roce 2014 se Spojené státy podílely na celkové světové produkci 12 % (BP, 2015). Na světových vývozech surové ropy se však USA podílí minimálně. Americký export směřuje z 92 % do Kanady a poté v malých objemech do ostatních zemích v Evropě a Asii. Naopak Spojené státy stojí v čele žebříčku ve vývozu ropných produktů, které směřují primárně do Mexika a Kanady. Ostatní vývozy ropných produktů jsou rozptýleny v malých objemech do celé řady zemí včetně Evropy, kde lze vzhledem k infrastruktuře za hlavního partnera považovat Nizozemí. Regulace vývozu ropy ze Spojených států až do konce roku 2015 vycházela především Energy Policy and Conservation Act [160] a Export Administration Act [161] a, který export povoloval pouze v omezených případech. Poměrně přísná regulace částečně vysvětluje velmi nízké objemy vyvážené surové ropy. V prosinci roku 2015 však Spojené státy odsouhlasily změnu zákonů a zákaz vývozu ropy zrušily, což do budoucna ovlivní i vyvážený objem. Kdyby se bývalo nepodařilo tento zákaz zrušit, mohla dohoda TTIP teoreticky představovat nástroj k dosažení zrušení restrikcí pro vývoz ropy do Evropy.

[160] Energy Policy and Conservation Act of 1975 (Pub.L. 94–163, 89 Stat. 871)
[161] Export Administration Act of 1979 (Pub. L. 96-72, 93 Stat. 503, 50 U.S.C. app. 2401 - 2420), komplexní pravidla pro vývozy surové ropy shrnují Export Administration Regulations.

22 Farmaceutický průmysl

22.1 Shrnutí

Farmaceutický průmysl představuje pro Spojené státy a Evropskou unii klíčovou oblast ekonomiky, která kromě benefitů pro kvalitu lidského života také pomáhá vytvářet prostor pro nové technologie a inovace. Společnosti na obou stranách Atlantiku dlouhodobě stojí na předních příčkách mezi světovými výrobci léčiv a Evropská unie zaujímá pozici hlavního světového vývozce ve farmaceutickém průmyslu.

Ve farmaceutickém průmyslu se od dohody TTIP neočekávají velké přínosy, pokud jde o odstranění cel, ale ve sblížení standardů, a to zejména v oblasti správné výrobní praxe nebo správné klinické praxe. Tato kritéria se částečně liší po celém světě. Každá společnost tak musí naplňovat požadavky v závislosti na trhu, na kterém své výrobky prodává. Z analýzy vyplývá, že rozdíly mezi již zmiňovanými postupy ve správné klinické a výrobní praxi nejsou natolik zásadní, aby bránily jejich vzájemnému uznání v rámci dohody TTIP a usnadnily tak spolupráci a vývozy farmaceutických společností.

Přínosy

- Sblížení správné výrobní praxe (SVP) by na obou stranách Atlantiku mohlo přinést významné úspory farmaceutickým společnostem, které nyní musí procházet náročnými audity, které zvyšují náklady na výrobu. Pro celou řadu společností je získání autorizace natolik komplikované, že spíše upustí od vývozu na americký, respektive evropský trh.
- EU a Spojené státy mohou v rámci TTIP navázat na dosavadní úspěšnou spolupráci ve sdílení informací o průběhu klinických hodnocení u nových léčiv a zajištění společných kontrol těchto hodnocení. Obdobná spolupráce může zlepšit pokrytí inspekcí jednotlivých zařízení, zamezit dvojitému testování a zvýšeným nákladům na straně výrobce i regulátora.
- Z výsledků ekonomického modelování vyplývají pozitivní dopady na sektor farmaceutického průmyslu, který by mohl zaznamenat zvýšenou domácí produkci. ČR se také profiluje jako významný vývozce zdravotnických prostředků, pro které by zintenzivnění vzájemného obchodní výměny mohlo představovat otevření nových příležitostí i z pohledu přístupu k veřejným zakázkám ve Spojených státech.

Rizika

- Jedním z potenciálních rizik může být oblast sdílení dat klinických studií uskutečněných v rámci procesu registrace nového léčiva. Evropská unie sice odsouhlasila legislativu, která má zajistit zveřejňování informací z těchto studií, ale dosavadní praxe spíše naznačila volnější výklad definice informací považovaných za obchodní tajemství. Americké společnosti s tímto postupem nesouhlasí a usilují o prosazení exkluzivity dat z těchto studií na určité období. Z této nejednoznačné pozice by tedy mohla EU v rámci dohody TTIP následovat již přijatou legislativu, ovšem s určitým oslabením výkladu definice obchodního tajemství. Alternativou je změna postoje ke zveřejňování těchto dat, protože uzavřená legislativa umožňuje určitou flexibilitu ve výkladu. Ve druhém případě by situace byla nevýhodná pro

spotřebitele, kteří by ztrátou možnosti seznámit se s výsledky testů nových léčiv byli zbaveni možnosti učinit vlastní informovaná rozhodnutí.

22.2 Analýza obchodních toků ve farmaceutickém průmyslu

Farmaceutický průmysl představuje pro Spojené státy a Evropskou unii klíčovou oblast ekonomiky, která kromě benefitů pro kvalitu lidského života také pomáhá vytvářet prostor pro nové technologie a inovace. Společnosti na obou stranách Atlantiku dlouhodobě stojí na předních příčkách mezi světovými výrobci léčiv, jak ukazuje Tabulka 53. Graf 56 zobrazuje pozici EU jako hlavního světového vývozce ve farmaceutickém průmyslu.

Tabulka 53: Hlavní světoví vývozci léčiv podle objemu tržeb (mil. USD, 2014)

Společnost	Země	Tržby 2014	Meziroční změna
Novartis	Švýcarsko	47101	-1
Pfizer	USA	45708	-5
Roche	Švýcarsko	39120	0
Sanofi	Francie	36437	-2
Merck & Co.	USA	36042	-4
Johnson & Johnson	USA	32313	15
GlaxoSmithKline	Velká Británie	29580	-11
AstraZeneca	Velká Británie	26095	1
Gilead Sciences	USA	24474	127
Takeda	Japonsko	20446	7
AbbVie	USA	20207	8
Amgen	USA	19327	6
Teva	Izrael	18374	0
Lilly	USA	17266	-18
Bristol-Myers Squibb	USA	15879	-3

Zdroj: Global Data

Graf 56: Hlavní světoví vývozci ve farmaceutickém průmyslu (2012)

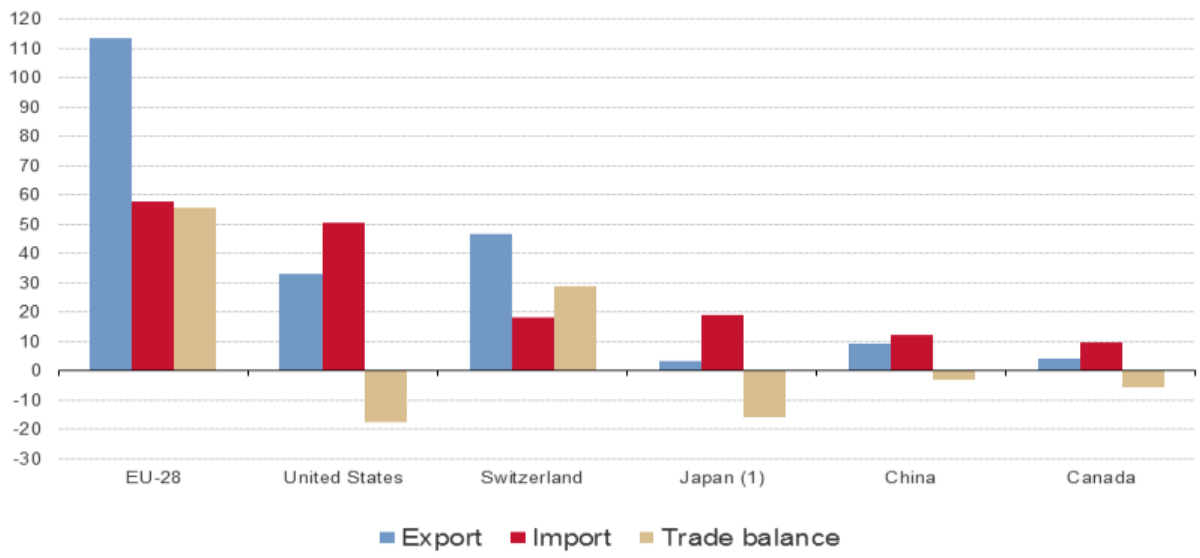

Zdroj: Eurostat

V případě obchodní výměny mezi Spojenými státy a ČR v tomto sektoru (včetně zdravotnických prostředků) dovozy výrazně převyšují vývozy. Od roku 2010 je z Graf 57 patrný růst jak importu, tak exportu. Vývozy se od roku 2010 téměř zdvojnásobily a dovozy vzrostly o 30 %. V roce 2014 představovaly Spojené státy 7. nejdůležitější exportní trh a z pohledu dovozů stály dokonce na druhém místě za Německem.

Graf 57: Vývozy a dovozy ČR do USA ve farmaceutickém průmyslu (mld. CZK, 2004-2014)

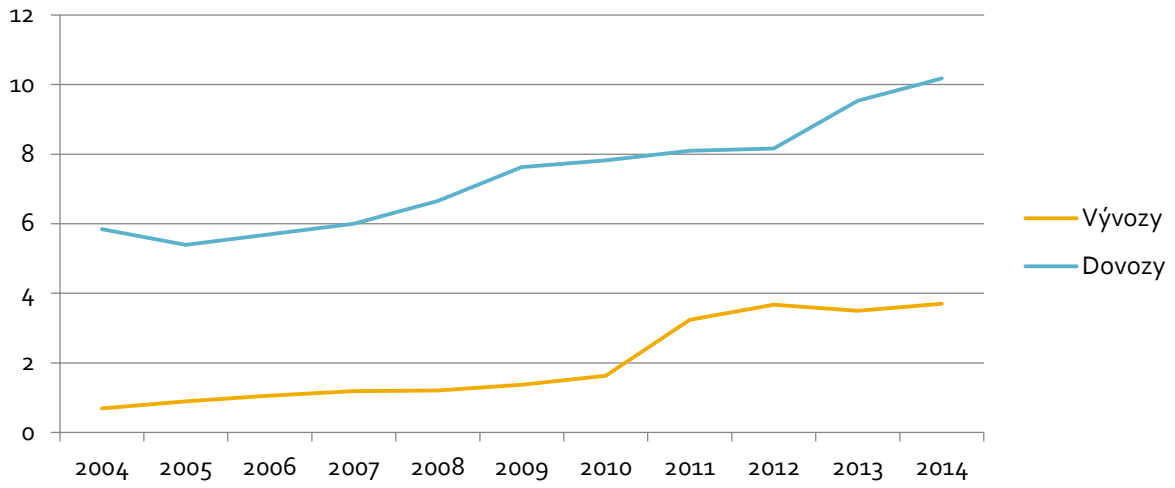

Zdroj: ČSÚ

Hlavní české vývozní položky tvoří zejména různé druhy léků a zdravotnické prostředky jako například lékařský nábytek a nástroje. Obecně jsou na americké straně cla na léčiva velmi nízká, což nemusí platit v případě lékařských potřeb z textilu, které čelí poměrně vysokému celnímu zatížení ve výši až 8 %. V roce 2014 směřovalo na americký trh 67 % z celkových vývozů diagnostických přístrojů s magnetickou rezonancí. V ostatních případech je z podílu na celkovém vývozu v dané kategorii z Tabulka 54 patrné, že americký trh slouží pouze jako doplňkový. Výjimku tvoří části laserů a výrobků s tekutými krystaly, jejichž vývoz na americký trh tvoří 30 % z celkových vývozů v této kategorii.

Tabulka 54: Top 10 položek vývozů ve farmaceutickém průmyslu do USA (mil. CZK, 2014)

Vývozy z ČR do USA	Mil CZK 2014	Podíl USA na celkových vývozech	Clo
Léky ze smíšených, nesmíšených výr. ost, odměřené	2400	7 %	0 %
Nábytek lékař, chirurg, zubolék., zvěrolék, části	369	13 %	0 %
Katetry, kanyly ap výrobky	206	11 %	0 %
Nástroje,přístr.lék,chir,zubolék,zvěrolék.ost	120	3 %	0 %
Diagnostické přístroje s magnetickou rezonancí	97	67 %	0 %
Léky s alkaloidy, ne hormony, antibiotika, odměřené	66	10 %	0 %
Teploměry, nekombinované, ostatní	65	7 %	1.4 %
Výrobky zcela zhotovené ost. vč. šablon střih.	61	3 %	7.9 %
Směsi diagnostické, laboratorní reagencie	35	4 %	0 %
Hole,i sedací,biče, bičíky jezdecké ap výrobky	30	15 %	4 %

Zdroj: ČSÚ, U.S. International Trade Commission

Graf 58 srovnává podíl přidané hodnoty ve výrobě farmaceutických výrobků ve vybraných zemích. Nejlépe se v této statistice umístilo Finsko a Rakousko. ČR ve srovnání s hlavními evropskými výrobci vykazuje výrazně nižší podíl přidané hodnoty ve farmaceutické produkci.

Graf 58: Podíl přidané hodnoty na produkci ve vybraných zemích ve farmaceutickém průmyslu (%)

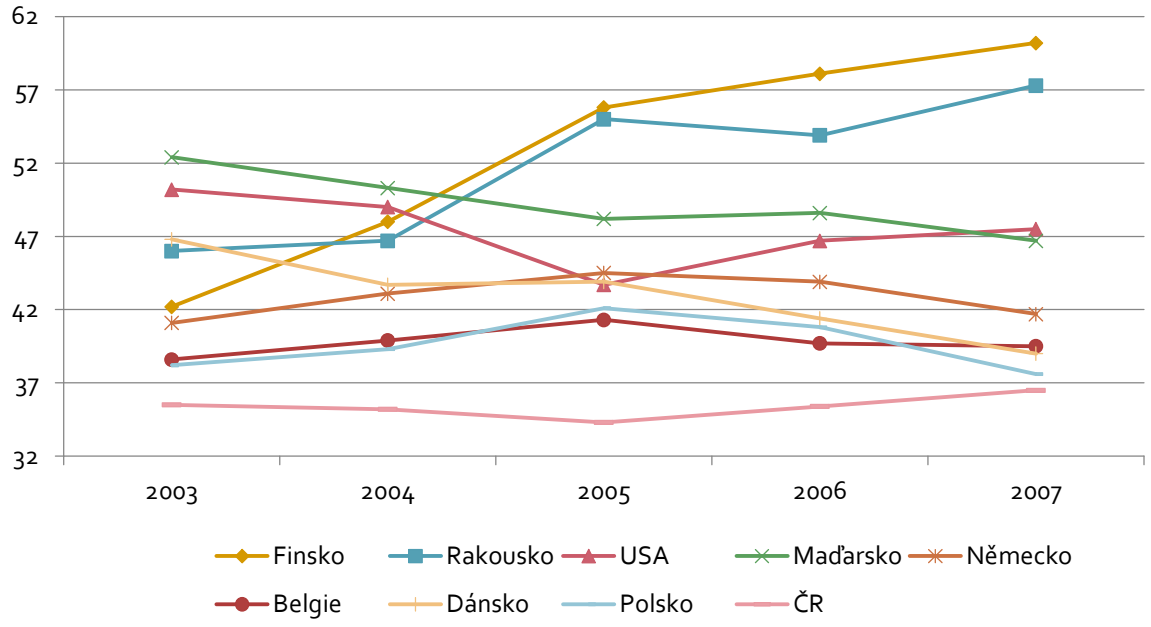

Zdroj: OECD STAN Database

Hlavní dovozy ze Spojených států do ČR tvoří zejména léčivé přípravky, ale významný podíl zaujímají také různé druhy zdravotnických prostředků. Celá řada amerických dovozů představuje až čtvrtinu z celkových dovozů v dané kategorii jako například diagnostické směsi, katetry, ortopedické pomůcky nebo kontaktní čočky. Cla jsou již nyní v případě EU nulová. V roce 2014 tvořily dovozy zdravotnických prostředků se zářením alfa až 77 % všech dovozů v dané kategorii.

Tabulka 55: Top 10 položek dovozů ve farmaceutickém průmyslu do ČR (mil. CZK, 2014)

Dovozy z USA do ČR	Mil CZK 2014	Podíl USA na celkových dovozech	Clo
Léky ze smíšených, nesmíšených výr. ost, odměřené	3464	6%	0 %
Nástroje,přístr.lék,chir,zubolék,zvěrolék.ost	780	16%	0 %
Směsi diagnostické, laboratorní reagencie	777	25%	0 %
Antiséra aj složky krevní	729	9%	0 %
Katetry, kanyly ap výrobky	663	25%	0 %
Léky s hormony, steroidy ost, ne antibiot, odměřené	297	8%	0 %
Ostatní ortopedické pomůcky	250	23%	0 %
Přístroje ost.ke kompenzaci vad, neschopnosti	241	26%	0 %
Čočky kontaktní	185	29%	2.9 %
Přípravky kosmetické, pro péči o pokožku ost.	177	6%	0 %

Zdroj: ČSÚ, TARIC

Z pohledu celního zatížení patří již nyní 82 % výrobků do bezcelního režimu. Zbývajících 18 % podléhá nižší celní sazbě v rozsahu 0 – 5 %. V roce 2014 by celková úspora na clech podle propočtů z dat International Trade Centre s využitím průměrného ad valorem tarifu pro konkrétní skupiny výrobků činila přibližně 1,24 mil USD. Případná plná liberalizace cel by českým vývozcům ve farmaceutickém průmyslu a ve výrobě zdravotnických prostředků přinesla úspory také v oblasti celní administrativy.

Graf 59: Rozložení celního zatížení podle objemu vývozů, farmaceutický průmysl + zdravotnická zařízení (mil. USD, 2014)

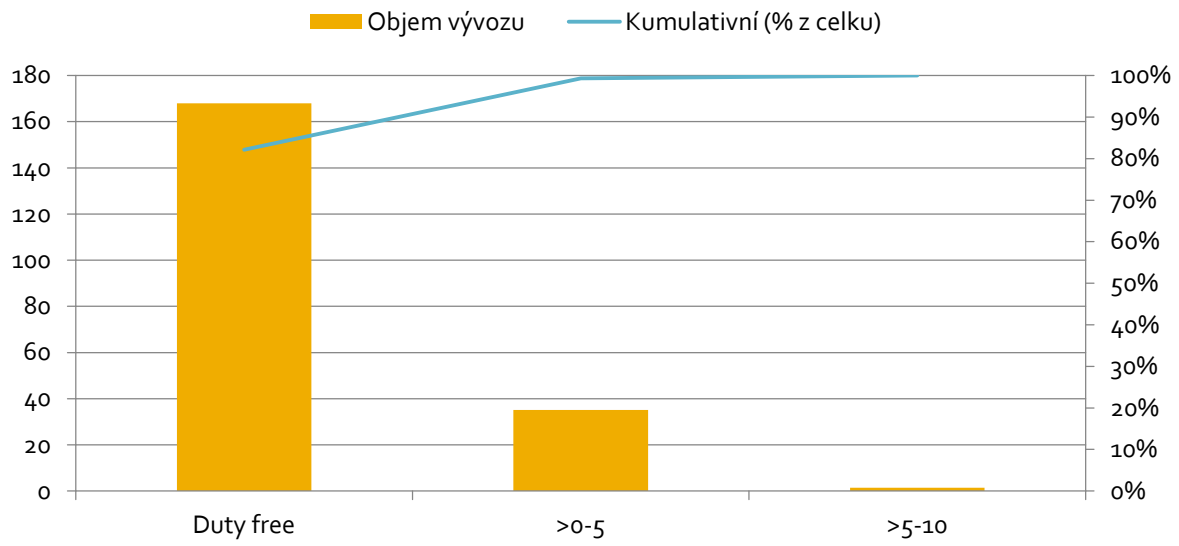

Zdroj: International Trade Centre

22.3 Netarifní opatření

Ve farmaceutickém průmyslu se společnosti řídí různými regulacemi, které by bylo možné rozdělit do třech oblastí (Segalstad, 2008):

- „správná výrobní praxe“ (Good Manufacturing Practice), která pokrývají standardy týkající se kvality výroby
- „správná laboratorní praxe“ (Good Laboratory Practice), která se týká neklinických testů
- „správná klinická praxe“ (Good Clinical Practice), která se týká klinických hodnocení humánních léčivých přípravků

Tyto standardy se částečně po celém světě liší. V EU, Spojených státech, Japonsku nebo Austrálii dodržují odlišné principy přístupu ke správnému průběhu výroby nebo klinickým hodnocením nových léčiv. Každá společnost tak musí naplňovat standardy podle trhu, na kterém své výrobky prodává. Evropské společnosti, které chtějí své výrobky prodávat v USA, musí dodržet také americké standardy. Na mezinárodní úrovni se největší výrobci léčiv snaží své standardy přiblížit v rámci platformy International Conference on Harmonization (ICH) of Technical Requirements for Registration of Pharmaceuticals for Human Use. ICH představuje společný pokus regulátorů a farmaceutických společností o snížení duplicity během výzkumu a vývoje nových léčiv při zachování jejich kvality, bezpečnosti a účinnosti.

22.3.1 Vzájemné uznání principů „správné výrobní praxe“

Evropské i americké přístupy ke správné výrobní praxi jsou v mnoha ohledech postavené na obdobných principech. V případě EU upravuje správné výrobní postupy (SVP) směrnice Evropské komise 2003/94/ES [162] pro humánní léčiva a směrnice Evropské komise 91/412/EHS pro veterinární léčivé přípravky [163]. Tyto principy jsou dále rozpracovány v pokynech, které detailně vysvětlují jejich implementaci[164] a jsou průběžně aktualizovány. Ve Spojených státech existuje souhrn principů pod názvem Current Good Manufacturing Practice (CGMP), které jsou obsaženy primárně v Code of Federal Regulations. Kvůli některým drobným rozdílům však vývozní společnosti na obou stranách musí zajišťovat kontrolní audity svých výrobních míst a pravidelně je aktualizovat, což zvyšuje jejich výrobní náklady. Evropská unie v rámci svých vyjednávacích pozic k dohodě TTIP uvádí možnost sblížení GMP jako jednu z hlavních priorit[165]. Pozitivně se k této otázce staví také Evropská spotřebitelská organizace (BEUC) (BEUC, 2015).

V některých případech se skutečně jedná pouze o kosmetické odlišnosti, které jsou dány rozdílností legislativních úprav. Obě strany se však principiálně shodnou na podstatě dané regulace. Příklady rozdílů lze najít například v následujících oblastech:

- **Management kvality**
  V evropských postupech za dodržení kvalitativních požadavků zodpovídá seniorní management a jeho role je zdůrazněna jako klíčový aspekt managementu kvality. Přístupy k SVP by měly být aplikovány i během vývoje přípravku, což americká verze SVP specificky nezohledňuje. Přesto se ale očekává, že pravidla SVP budou aplikována zejména během výroby klinických vzorků.
- **Zaměstnanci**
  Směrnice 2001/83/ES[166] článek 48-49 stanovuje kvalifikační předpoklady pro držitele povolení výroby léčiv. Jasně jsou také uvedeny odpovědnosti. V pokynech je poté

[162] Směrnice Komise 2003/94/ES ze dne 8. října 2003, kterou se stanoví zásady a pokyny pro správnou výrobní praxi pro humánní léčivé přípravky a hodnocené humánní léčivé přípravky. Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:32003L0094 [11/10/2015]. Uvedená směrnice byla přijata na základě zmocnění obsaženém v článku 47 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/83/ES ze dne 6. listopadu 2001 o kodexu Společenství týkajícím se humánních léčivých přípravků (Úř. věst. L 311, 28. 11. 2001, s. 67), ve znění pozdějších změn.

[163] Směrnice Komise ze dne 23. července 1991, kterou se stanoví zásady a pokyny pro správnou výrobní praxi veterinárních léčivých přípravků (Úř. věst. L 228, 17. 8. 1991, s. 70—73, zvláštní vydání v českém jazyce: Kapitola 03 Svazek 011 S. 328 - 331), Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1444576954655&uri=CELEX:31991L0412 [11/10/2015]. Uvedená směrnice byla přijata na základě zmocnění obsažením v článku 27a směrnice Rady 81/851/EHS ze dne 28. září 1981, o sbližování právních předpisů členských států týkajících se veterinárních léčivých přípravků, ve znění pozdějších změn.

[164] EudraLex - Volume 4 Good manufacturing practice (GMP) Guidelines.

[165] http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc_152471.pdf

[166] směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/83/ES ze dne 6. listopadu 2001 o kodexu Společenství týkajícím se humánních léčivých přípravků (Úř.věst. L 311, 28.11.2001, s. 67), ve znění pozdějších změn.

stanovena povinnost lékařské prohlídky při vstupu do zaměstnání u všech zaměstnanců.[167] Americké SVP tuto povinnost neukládají.

- **Výroba**
  Opět je v tomto směru evropská úprava poměrně detailní, což nutně nemusí znamenat, že se rozchází s americkým přístupem, který některé aspekty nezdůrazňuje. Například pokyn jasně stanovuje, že znovuzpracování již jednou vyřazených přípravků by mělo být výjimečné. Přestože americké předpisy podobný požadavek neobsahují, vládní agentura USA resortu zdravotnictví Food and Drug Administration (FDA) i průmysl by s podobným ustanovením souhlasily, protože v praxi je tento princip běžně aplikován (Nally, 2007).
- **Kontrola kvality**
  Regulace EU ukládají skladování referenčních vzorků až na výjimky pro všechny výchozí suroviny alespoň po dobu dvou let po vypršení doby použitelnosti poslední šarže přípravků zpracovaných z tohoto materiálu. Americké postupy požadují uchovávání vzorků po dobu jednoho roku.
- **Interní kontroly**
  V této oblasti existuje pravděpodobně nejvýraznější rozdíl. Evropské předpisy ukládají povinnost vlastních inspekcí, které má zajišťovat kompetentní zaměstnanec společnosti. Americké předpisy neobsahují žádné reference vztahující se k tomuto druhu kontrol. Přesto jsou tyto přezkumy součástí obecné průmyslové praxe, jak lze například odvodit z průvodce inspekčními pravidly na stránkách FDA[168].

Z uvedených rozdílů vyplývá, že žádný z nich není natolik zásadní, aby bránil vzájemnému uznání správných výrobních postupů v rámci dohody TTIP, a tudíž usnadnění obchodní spolupráce a vývozu farmaceutických společností.

22.3.2 Sdílení výsledků z inspekcí dodržování Good Clinical Practice/Good Manufacturing Practice

Na americkém trhu je třeba testovat nová léčiva podle amerických standardů bez ohledu na výrobní místo nebo stát, ve kterém je společnost registrovaná. Hlavní regulace lze nalézt v kapitole 21 Code of Federal Regulations. Zcela shodným způsobem postupuje i EU.

Evropská agentura pro léčivé přípravky získává podklady pro registraci nových léčiv z výsledků klinických hodnocení od farmaceutických společností. Přestože o autorizaci těchto výsledků rozhodují orgány na národních úrovních, Evropská agentura dohlíží na dodržování dohodnutých principů správné klinické praxe, které jsou dané nařízením č. 536/2014[169], které v druhé polovině roku 2016 nahradí dosavadní právní úpravu EU, zakotvenou ve směrnici 2001/20/ES[170]. Klinická hodnocení probíhající mimo území EU, která

---

[167] Část 1, kapitola 2, EudraLex - Volume 4 Good manufacturing practice (GMP) Guidelines. Dostupné na: http://ec.europa.eu/health/files/eudralex/vol-4/2014-03_chapter_2.pdf [11/10/2015].
[168] http://www.fda.gov/Cosmetics/GuidanceRegulation/GuidanceDocuments/ucm2005190.htm
[169] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 536/2014 ze dne 16. dubna 2014 o klinických hodnoceních humánních léčivých přípravků a o zrušení směrnice 2001/20/ES (Úř. věst. L 158, 27. 5. 2014, s. 1—76). Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32014R0536 [11/10/2015].
Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/20/ES, ze dne 4. dubna 2001, o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se uplatňování správné klinické praxe při provádění

však testují léčiva pro účely registrace v EU, musí dostát shodným etickým principům včetně mezinárodních standardů v rámci ICH.[171]

Trend v počtu výzkumných míst zapojených do pivotních klinických studií je podle Graf 60 velmi podobný v EU i ve Spojených státech. V rámci sledovaného období od 2005 do roku 2011 mohlo být na žádost Výboru pro humánní léčivé přípravky (CHMP) fyzicky prověřeno 357 výzkumných míst z celkových 70 291 pozic (European Medicines Agency, 2013). Přestože některá místa mohla být zapojena vícekrát, protože zajišťují více klinických hodnocení, stále zůstává celkový počet výzkumných míst velmi vysoký. Není tedy v kapacitách Agentury zajišťovat prověřování všech těchto pozic. Spolupráce s FDA by však mohla přinést vzájemné výhody.

Graf 60: Srovnání počtu výzkumných míst zapojených do pivotních klinických studií v rámci žádosti o registraci léčivých přípravků u EMA (2005-2011

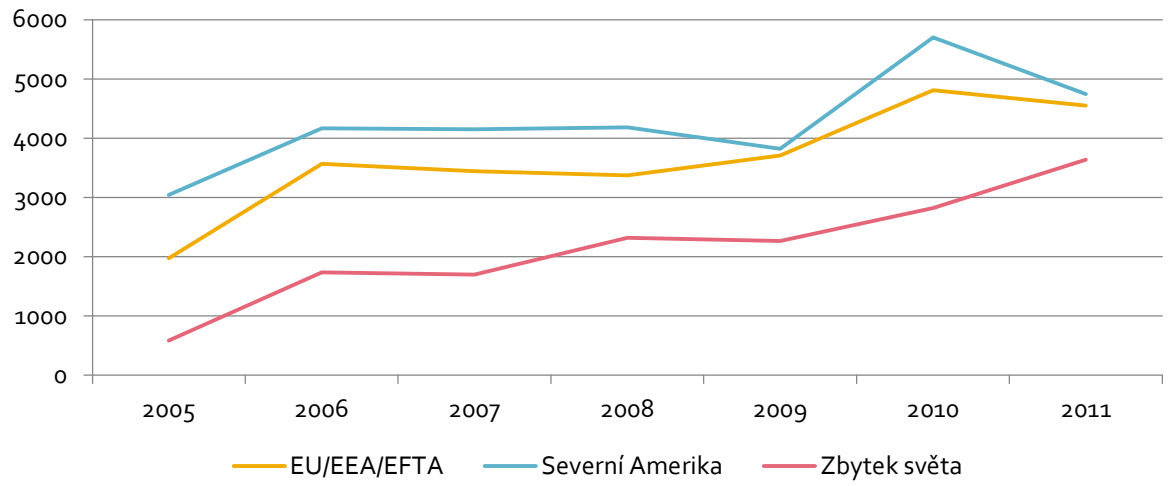

Zdroj: EMA

V roce 2009 zahájily společnou práci European Medicines Agency (EMA) a Food and Drug Administration (FDA) na sdílení informací o průběhu klinických hodnocení u nových léčiv a zajišťování společných inspekcí průběhu těchto hodnocení (European Medicines Agency/Food and Drug Administration, 2011). Obdobná spolupráce by se měla rozvíjet i v rámci TTIP s cílem zlepšit pokrytí kontrol jednotlivých zařízení, vyhnout se zdvojování hodnocení, a tak zvýšeným nákladům na straně výrobce i regulátora. V průběhu této spolupráce uskutečnily obě strany 13 společných inspekcí klinických hodnocení. Obdobnou iniciativu spustily obě strany v roce 2014 ve vztahu ke generickým léčivým přípravkům.

klinických hodnocení humánních léčivých přípravků (Úř. věst. L 121, 1. 5. 2001, s. 34—44), ve znění pozdějších změn. Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32001L0020 [11/10/2015].

[171] Guidelines for Good Clinical Practice. E6 (R1). Dostupné na: http://www.ich.org/fileadmin/Public_Web_Site/ICH_Products/Guidelines/Efficacy/E6/E6_R1_Guideline.pdf [11/10/2015].

Graf 61: Počet kontrol dodržování "správné klinické praxe" požadované na EMA

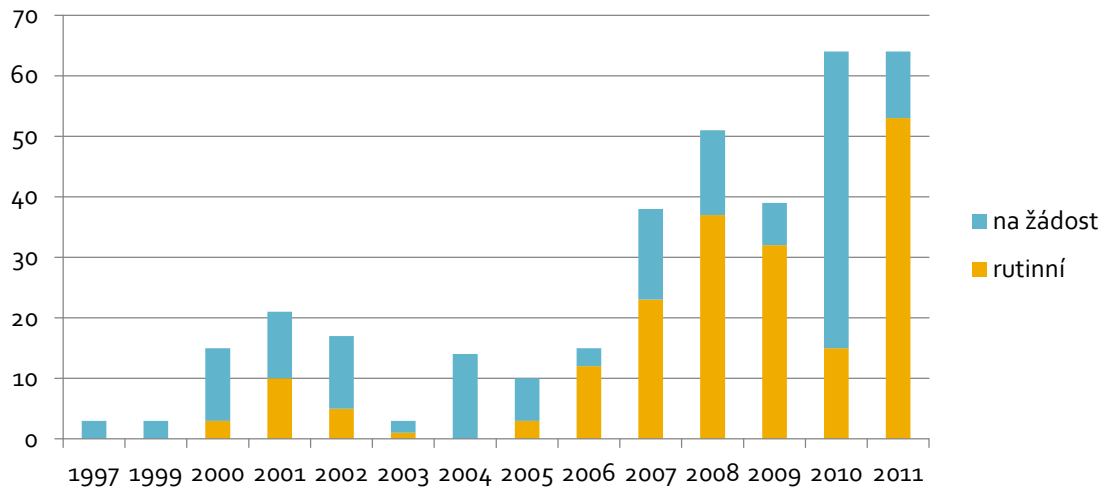

Zdroj: EMA

22.3.3 Výměna informací z žádostí o registraci léčivých přípravků

Nařízení č.536/2014[172] ukládá farmaceutickým společnostem povinnost zveřejňovat výsledky klinických hodnocení pro všechna registrovaná léčiva ve veřejně dostupné databázi. Zpřístupněná data by neměla obsahovat informace obsahující obchodní tajemství farmaceutických společností: „ochrana důvěrných informací obchodní povahy, zejména zohlednění stavu registrace léčivého přípravku, pokud neexistuje převažující veřejný zájem na zveřejnění“.[173]

Právě v této oblasti se mohou objevit odlišnosti mezi EU a Spojenými státy. Jak vyplývá z Tabulka 56, farmaceutické společnosti vkládají do testovací fáze III, která předchází registraci léčivého přípravku, nejvíce zdrojů, a to ve výši 32 % z celkových nákladů na výzkum a vývoj. Proto případné sdílení údajů z fáze III vyvolává řadu otázek. Na tato data se nevztahuje patentová ochrana, a proto jejich nezveřejňování fungovalo do určité míry jako patentová ochrana. Proto farmaceutické společnosti usilují o uchování těchto dat po určitou dobu po registraci léčivého přípravku. EU již v tomto směru projevila jistou nerozhodnost, pokud jde o definici „obchodního tajemství“ v mimosoudním vyrovnání v případu Evropská agentura pro léčivé přípravky a AbbVie[174], kdy Agentura nakonec klinické studie zredigovala tak, aby jejich veřejné části neobsahovaly žádné obchodní tajemství. Řešení komentovala také Evropská ombudsmanka Emily O’Reilly[175], která se Agentury dotázala, zda by mohl být tímto krokem nově odsouhlasený požadavek na zveřejňování dat z klinických studií oslaben. Agentura dále potvrdila své právo na redakční úpravy ve vztahu k obchodnímu tajemství.

[172] již bylo schváleno, ale nabude účinnosti nejdříve v květnu 2016

[173] Článek 81 odst. 4 b) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 536/2014 ze dne 16. dubna 2014 o klinických hodnoceních humánních léčivých přípravků.

[174] Soudní případ Tribunálu T-44/13 AbbVie, Inc. a AbbVie Ltd proti Evropská agentura pro léčivé přípravky (EMA). Dostupné na: http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=T-44%252F13 [11/10/2015].

[175] Odpověď EMA/55447/2015 z 30. ledna 2015. Dostupné na: http://www.ema.europa.eu/docs/en_GB/document_library/Other/2015/02/WC500182064.pdf [11/10/2015].

Jedná se o důležitý precedent, který bude určovat postup Agentury v dalších případech po vstupu nařízení č. 536/2014 v platnost.

Tabulka 56: Výdaje na výzkum a vývoj v jednotlivých fázích testování a autorizování léčiv, 2012

Fáze	mil USD	Podíl %
Předklinická	11 816	24 %
Fáze I	3823	8 %
Fáze II	5756	12 %
Fáze III	15927	32 %
Přijetí žádosti	3835	8 %
Fáze IV	6777	14 %
Nekategorizované	1654	3 %
Celkové náklady	49 588	100

Zdroj: Pharmaceutical Research and Manufacturers of America, PhRMA Annual Membership Survey 2014

Oficiální pozice EU navrhuje prozkoumat možnosti výměny důvěrných informací a obchodních tajemství mezi evropskými/národními institucemi a FDA. Tyto informace by se týkaly nejen inspekcí výzkumných/výrobních míst, ale i dat získaných v souvislosti s žádostí o registraci nových léčivých přípravků[176]. Je otázkou, zda není podobný záměr v rozporu s ustanoveními mezinárodní smlouvy TRIPS[177], která však umožňuje určitou flexibilitu v případech týkajících se zdraví:

Článek 7 úmluvy TRIPS: „Členové mohou při přípravě nebo změnách národních právních předpisů přijímat opatření nezbytná k ochraně veřejného zdraví a výživy a podporovat veřejný zájem v oblastech životního významu svého sociálně ekonomického a technického vývoje za předpokladu, že taková opatření jsou v souladu s ustanoveními této Dohody.“[178]

Na druhou stranu článek 39 odst. 2 úmluvy TRIPS zdůrazňuje, že: „Fyzické a právnické osoby budou mít možnost zabránit, aby informace, které mají právoplatně ve své moci, byly zveřejněny, sděleny třetím osobám nebo získány nebo užity třetími osobami bez jejich souhlasu způsobem, který je v rozporu s čestnou komerční praxí, pokud takové informace:

a) jsou tajné v tom smyslu, že nejsou jako celek nebo jako přesná sestava a souhrn jejich částí obecně známy nebo běžně přístupné osobám v kruzích, které se dotyčným druhem informací zabývají;
b) mají komerční hodnotu proto, že jsou tajné; a
c) osoby, které je mají právoplatně ve své moci, podnikly za daných okolností přiměřené kroky, aby je udržely v tajnosti.“

TRIPS nespecifikuje žádné minimální období na exkluzivitu dat z klinických studií. Stejně tak nejsou signatáři povinni autorizovat nová použití již existujících látek. Dohoda o volném

[176] Evropská komise. EU position on pharmaceutical products. Poslední úpravy k 14. květnu 2014. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc_152471.pdf [11/10/2015].
[177] WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS). Dostupné na: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf [11/10/2015].
[178] Další možnosti jak zohlednit aspekty zdraví ve vztahu k dohodě TRIPS jsou obsaženy v článku 7, a dále ve vtahu k rozvojovým zemím, výjimky pro použití státem, paralelní dovoz a další výjimky.

obchodu mezi Spojenými státy a Austrálií ale například obsahuje opatření na ochranu dat z nových klinických studií, které jsou klíčové pro autorizaci nového léčiva, po dobu tří let. Také zajišťuje ochranu patentování nového použití již patentované účinné látky, která tak prodlužuje jeho ochranu[179].

V případě dohody CETA se obě strany zavazují, že budou chránit citlivá obchodní data z klinických studií. Úprava v CETA výslovně říká, že „mají ochránit taková data, pro jejichž získání bylo třeba vynaložit značného úsilí, kromě případů, kdy je jejich zveřejnění veřejným zájmem…“ Tato data nesmí být využita pro získání registrace nového léčivého přípravku v období 6 let od udělení registrace primárního přípravku, pro kterou byla tato data předložena.

[179] Článek 17.9.1. US-Australia FTA.

23 Zemědělství a potravinářský průmysl

23.1 Shrnutí

Přestože se ČR dlouhodobě neprofiluje jako významný vývozce zemědělských komodit a potravin do USA, může dohoda TTIP potenciálně usnadnit českým společnostem jejich současné fungování na americkém trhu a otevřít nové příležitosti pro další české agrární výrobky. Obchod mezi ČR a Spojenými státy nedosahuje v agrárních produktech vysokých objemů. Podíl USA na celkovém českém exportu v sektoru zemědělství představuje pouze 0,4 %. Dovozy ze Spojených států tvoří pouze 1 % z celkového importovaného množství. V dovozech zaujímají USA mezi dalšími obchodními partnery 14. místo za Brazílií nebo Čínou.

Přibližně polovina objemu vyvážených agrárních výrobků nepodléhá v USA žádnému clu. Je tedy přirozené, že většina hlavních vývozů se uskutečňuje právě v těchto oblastech. Přesto až 28 % z celkového exportu zemědělských komodit do USA podléhá vysokému celnímu zatížení v rozsahu od 10 % do 15 %. Případné odstranění cel tak může představovat významnou úsporu pro české vývozce. Největší dopady plného odstranění cel lze očekávat u mléčných a živočišných výrobků, protože tyto oblasti jsou v současné době silně regulované jak prostřednictvím kvót, tak netarifních opatření. V ostatních dohodách o volném obchodě, které již EU a USA uzavřely, zůstala tato odvětví dále částečně regulovaná.

Obchod mezi USA a ČR bude kromě snížení cel významně čerpat i z potenciálního odstranění netarifních bariér. V případě zemědělství a potravinářských výrobků je však regulatorní spolupráce velmi komplikovaná, protože obě strany vycházejí z dlouholeté tradice, na které jsou standardy a regulace v zemědělství postavené. Výsledkem jsou zcela odlišné představy a očekávání od státních institucí, které dohlížejí na dodržování pravidel a standardů, přestože jejich společným účelem je minimalizování rizik pro zdraví spotřebitele. Odstranění cel by však mělo vzít v potaz i sblížení regulatorních standardů. Pokud tato pravidla není možné sladit, je pak třeba zvážit rozsah odstranění cel, jejichž pouhé jednostranné odstranění by nenapomohlo k prohloubení spravedlivé spolupráce na obou stranách Atlantiku. Lze tedy očekávat, že dohoda TTIP využije mechanismu odstranění cel, jejich zachování u politicky citlivých položek v kombinaci se specifickými ochranářskými opatřeními doplněné o ekvivalenci standardů v oblastech, ve kterých je podobné sblížení možné.

Z analýzy vyplývají následující přínosy a rizika z uzavření dohody TTIP:

Přínosy:

- Z pohledu ekonomického modelování budou přínosy v oblasti zemědělství a potravinářských výrobků v řádu pozitivní nuly. Přestože některé sektory dle analýzy zaznamenají výraznější nárůst nebo naopak pokles ve vývozech, nelze výsledky v tomto směru přeceňovat. Dohoda TTIP může vytvořit mírný pozitivní vliv na celou řadu sektorů, například mléčné výrobky, výrobky z obilí a mouky nebo olejnatá semena. Potenciální odstranění tarifních a netarifních bariér tak může přinést výhody nejen existujícím vývozcům, ale také usnadnit vstup na americký trh novým subjektům.

- V zemědělství a potravinářském průmyslu se celá řada výrobků vývozem nebo dovozem specializuje na americký, respektive český trh. V tomto kontextu lze hovořit například o vývozu inulinu, alkoholu nebo některých druhů živých zvířat, nebo naopak o dovozu ryb. Přestože se jedná spíše o velmi nízké vývozní objemy, odstranění cel a některých netarifních bariér by pro tyto vývozce znamenalo významné úspory a usnadnění exportu, případně úspory pro české spotřebitele u dovážených výrobků.
- Ačkoli se v souvislosti s TTIP často hovoří o snížení úrovně standardů, v případě některých oblastí zemědělství a potravinářského průmyslu můžou naopak obě strany dosáhnout vyšší úrovně regulace, která bude mít příznivé dopady na spotřebitele. Z dosavadních pokusů o ekvivalenci standardů je patrné, že ani jedna ze zúčastněných stran nemá zájem na přijímání standardů na úrovni nejnižšího společného jmenovatele. Dobrým příkladem například může být uznání certifikace pro organické potraviny, které bylo postaveno na evropském systému a umožnilo přenést na americký trh přehlednější systém.

Rizika:

- V některých oblastech se rozcházejí přístupy k regulatorním standardům. Ukázkovým příkladem, který může mít vliv na spotřebitele, je uvádění rozdílů v přídatných látkách a reziduích pesticidů v potravinách. V případě přídatných látek lze těžko zanalyzovat odlišnosti v regulacích, protože na straně Spojených států chybí veřejná databáze. Nelze však potvrdit, že by jejich regulace byla neadekvátní. V současné době se do Evropy dováží jen minimum ovoce a zeleniny z USA, a i když se mohou rezidua pesticidů lišit, neznamená to, že jejich obsah ve výsledných výrobcích jiný ve srovnání s evropskými standardy. Požadavky obchodních řetězců jsou ve Spojených státech velmi vysoké a dodavatelé jim musí dostát, proto jsou rezidua v ovoci a zelenině nižší než povolený režim. USA patří k zemím, kde platí řada shodných principů na ochranu zdraví spotřebitele, což již nelze říci o řadě dalších neevropských zemí, ze kterých se v dnešní době potraviny dováží.
- Dohoda TTIP může urychlit výsledky některých dlouhodobě se vlekoucích obchodních sporů, které EU řeší na mezinárodním poli. V mnoha ohledech se brání jen velmi těžko, protože neexistuje dostatečné množství vědeckých podkladů pro prokázání evropské pozice. EU tak v současné době zakazuje celou řadu dovozů zejména v oblasti živočišné výroby. Na půdě WTO jsou však tyto kroky vnímány jako ochranářská opatření, která neférově brání ostatním hráčům ve vstupu na evropský trh. Je otázkou, jak se tyto sporné oblasti dále budou vyvíjet při případném uzavření dohody TTIP a snaze sladit do budoucna nově vznikající předpisy.
- V souvislosti se zemědělstvím a potravinářským průmyslem probíhá velmi živá veřejná diskuse, která se soustředí na řadu oblastí, které dohoda TTIP s největší pravděpodobností vůbec neovlivní. Tato debata také používá celou řadu argumentů, které nejsou po hlubší analýze platné. Ovlivňuje však celkový pohled na TTIP jako na nežádoucí smlouvu. Bylo by politováníhodné, kdyby se na ně debata dále soustředila a zkomplikovala tak možnost uzavřít dohodu TTIP jako takovou.

23.2 Analýza obchodních toků v zemědělství a potravinářském průmyslu

Zemědělství a potravinářský průmysl představuje ve vyjednáváních o dohodě TTIP klíčovou oblast, která se dotýká strategických zájmů řady členských států EU. Evropská unie i Spojené státy mají velmi rozvinutý a efektivní systém zemědělství a potravinářského průmyslu, relativně silně chráněný prostřednictvím kvantitativních omezení, dovozních cel a regulatorních opatření. Současná úroveň obchodu s agrárními produkty mezi EU a USA je nízká, přestože obě strany patří k čelním producentům v této oblasti. Na obou stranách Atlantiku tvoří vzájemné agrární dovozy 5 % z celkového importovaného objemu. V roce 2013 činil podíl zemědělství, lesnictví a rybolovu 1,7 % z celkového HDP Evropské unie a 1,4 % HDP Spojených států.

V celé řadě dalších dohod o volném obchodu, které již Evropská unie buď uzavřela anebo jednání stále probíhají, hrají témata spojená se zemědělstvím významnou roli. Přestože země po celém světě postupně odstraňují různé obchodní bariéry, ať už v podobě cel nebo administrativních opatření, vyšší celní sazby a ochranářská opatření nejvíce přetrvávají právě v zemědělství a potravinářském průmyslu. Případné změny v přístupu mohou mít přímé dopady na zdraví spotřebitele a životní prostředí. Rozvoj zemědělství a potravinářského průmyslu také ovlivňuje rozvoj venkova a vytváření pracovních míst v regionech. V roce 2010 tvořilo zemědělství ve venkovských regionech 4,4 % HDP a 15,6 % z celkové zaměstnanosti. Lze proto očekávat, že i v případě dohody TTIP bude velký prostor věnován diskusi ohledně přínosů a rizik s ní spojených.

ČR se dlouhodobě v mezinárodní dělbě práce neprofiluje jako významný světový vývozce zemědělských komodit a potravin. Specializace české ekonomiky je a v dohledné budoucnosti bude založena především na průmyslových sektorech (tj. vývoz průmyslových výrobků/dovoz zemědělských surovin a potravin) a lze obecně předpokládat, že nediskriminačně pojatá liberalizace obchodu bude tuto specializaci obecně posilovat.

Z Graf 62 je patrné, že v případě ČR nedosahuje obchod s agrárními produkty vysokých objemů. Vývozy z ČR do USA nezaznamenaly za poslední dekádu velké výkyvy a každoročně dosahují okolo 500 mil CZK. Po vstupu do Evropské unie lze vysledovat mírný pokles exportu, který byl způsoben zejména prudkým poklesem vývozu másla a mléčných výrobků[180]. V roce 2014 se Spojené státy nacházely na 23. místě mezi exportními partnery České republiky a podíl zemědělské produkce exportované do Spojených států představoval pouze 0,4 % z celkových agrárních vývozů.

Dovozy ze Spojených států vykazovaly do roku 2009 spíše klesající trend. Od tohoto roku zaznamenaly nárůst o 67 %, celkově však v roce 2014 tvořily americké agrární dovozy pouze 1 % z celkového objemu. Mezi dalšími obchodními partnery se Spojené státy umístily na 14. příčce za Brazílií nebo Čínou.

[180] Situační a výhledová zpráva MZe ČR pro mléko z roku 2006 uvádí, že Vývoz másla byl v období uplynulých let finančně náročný z hlediska poskytovaných vývozních subvencí a čerpal nejvíce finančních prostředků vyčleněných na regulaci trhu s mlékem. Po vstupu ČR do EU poměrně výrazně pokleslo vyvážené množství másla. http://eagri.cz/public/web/file/2918/MLEKO_12_2006.pdf

Graf 62: Agrární vývozy a dovozy ČR do/z USA (mld. CZK, 2004-2014)

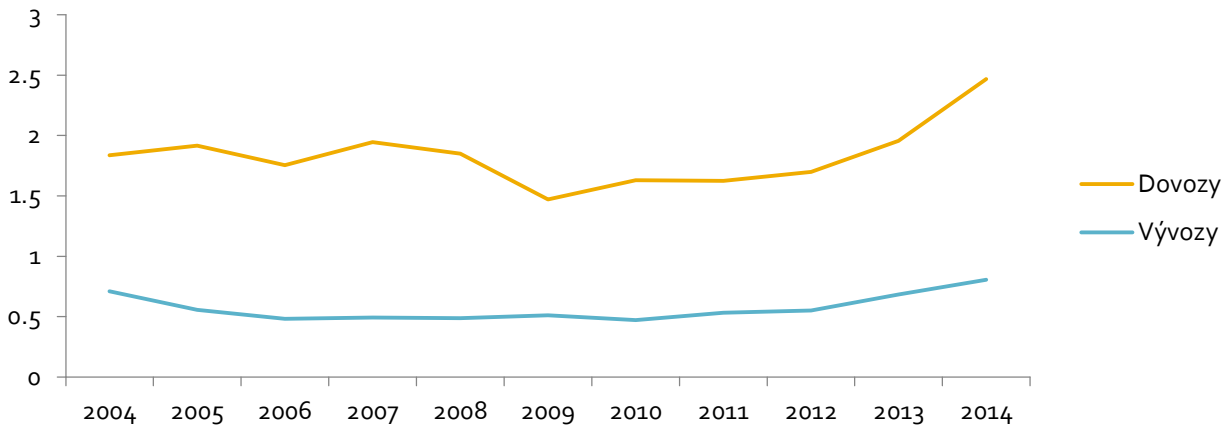

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka 57 ukazuje, že pivo ze sladu, potravinové přípravky a ostatní cukrovinky bez kakaa vedou v žebříčku českých agrárních vývozů do USA a v roce 2014 tvořily 53 % celkového množství exportovaného do USA. Po roce 2010 významně vzrostl vývoz pektinových látek, které v roce 2014 představovaly hlavní vývozní produkt. Po roce 2012 se na americkém trhu prosadily vývozy čokolády, potravin z nepražených ovesných vloček, oplatky a vermut. Podle podílu těchto komodit na celkových českých vývozech představují USA pro většinu z nich pouze doplňkový trh. V případě pektinových látek, semen a částí rostlin (pro lékařské a kosmetické účely), konzervované zeleniny a vermutu se jedná o významnější podíl na celkových vývozech v dané položce. Z pohledu celních bariér je řada hlavních položek českého agrárního vývozu zatížena clem. Při vyšší liberalizaci cel by v řadě případů čeští výrobci zaznamenali určitou úsporu, a to zejména v případech, kdy je vývozce silně orientovaný na americký trh.

Tabulka 57: Top 10 položek agrárního vývozu do USA, 2014, mil. CZK

Vývozy do USA	mil CZK	Podíl USA na celkových vývozech ČR	Clo
Pektinové látky, pektináty, pektany	171	16%	0 %
Pivo ze sladu	156	3%	0 %
Potravinové přípravky	104	2%	6,4 %
Ostatní cukrovinky bez kakaa (vč. bílé čokolády)	80	2%	5,6 %
Čokoláda plněná, v kusech, tyčinkách, tabulkách	44	4%	5,6 %
Potraviny z nepražených ovesných vloček	29	7%	5,6-14,9 %
Rostliny, části rostlin a semena pro parfum., lékař.aj	23	11%	0 %
Ostatní konzervovaná zelenina a směsi, ne v octě, zmraz.	23	36%	3,2 – 11,2 %[181]
Oplatky a malé oplatky	19	1%	0 %
Vermut, víno z čerstvých hroznů, aromat. bylin do 2l	16	21%	3,5 – 4,2¢/l

Zdroj: Český statistický úřad, U.S. International Trade Commission

[181] 2,1¢/kg na celý obsah kontejneru

Z pohledu úzce vyprofilovaných vývozů specializovaných primárně na americký trh přináší zajímavý pohled Tabulka 58, která prezentuje položky exportované do USA, u nichž jsou Spojené státy významným odběratelem. Přestože vyvážené objemy těchto komodit nejsou vysoké, jejich export je silně závislý na americkém trhu. Jedná se zejména o inulin, konzervované zeleninové směsi a různé druhy živých zvířat. Celá řada těchto vývozů nepodléhá clu. Vzhledem k tomu, že se pravděpodobně jedná spíše o menší vývozce, může hrát odstranění cel podstatnou roli zejména v kategoriích jako inulin, konzervovaná zelenina, vermut nebo pšeničný lepek.

Tabulka 58: Hlavní vývozy do USA s vysokým podílem na celkových vývozech ČR, 2014

Vývozy do USA	tis CZK	Podíl USA na celkových vývozech ČR	Clo
Inulin	6607	86 %	2,6 %
Zelenina a směsi ost.konzerv,ne v octě, zmraz.	22750	36 %	3,2 – 11,2 %
Ryby okrasné ostatní, živé	123	24 %	0 %
Ostatní živá zvířata j.n.	5602	22 %	0 %
Plazi (včetně hadů a želv)	2420	22 %	0 %
Vermut,víno z hroznů čerst,bylin aromat,do 2l	16283	21 %	3,5 – 4,2¢/l
Plemenní čistokrevní koně, živí	542	16 %	0 %
Látky pektinové,pektináty,pektany,i upravené	170674	16 %	0 %
Lepek pšeničný,i sušený	14441	15 %	1,8 – 6,8 %
Péra ptačí užívaná k vycpávání, peří prachové	2567	13 %	0 %

Zdroj: Český statistický úřad, U.S. International Trade Commission

Tabulka 59: Top 10 položky agrárního dovozu do ČR, 2014, mil. CZK

Dovozy do ČR	mil CZK	Podíl USA na celkových dovozech ČR	Clo
Mandle vyloupané čerstvé, sušené	465	69 %	0-3,5 %
Přípravky potravinové ostatní jn	305	5 %	0-12,8 %/ 0,4 – 42,7EUR/100 kg
Whisky	168	19 %	0 %
Výživa pro psy, kočky, balení pro drobný prodej	110	3 %	0-9,6 %, 102-948 EUR/1000kg
Filé ze štikozubce, zmrazené	87	69 %	6,1 – 7,5 %
Hrozny vinné sušené	85	29 %	2,4 %
Ořechy aj semena ost.upravené,konzerv,i slaz.	72	13 %	7-12,8 %
Filé z tresky pestré, zmrazené	70	33 %	13,7 %
Likéry a cordialy	69	12 %	0 %
Koncentráty a látky texturované bílkovinné	66	37 %	0-12,8 %

Zdroj: Český statistický úřad, TARIC

Tabulka 59 popisuje klíčovou desítku dovozů ze Spojených států, které tvoří zejména čerstvé nebo sušené vyloupané mandle, potravinové přípravky, whisky a výživa pro psy a kočky. Tyto položky představovaly v roce 2014 42 % celkového dovozu z USA. Od roku 2012 také

začaly Spojené státy do ČR dovážet filé z ryb, jehož dovozy z nulových výchozích hodnot rychle stoupají. Pro mnoho výrobků představují USA klíčového dovozce. Přibližně pětina všech amerických dovozů se podílí více než 10 % na celkovém importovaném množství v dané kategorii. Tabulka 60 ukazuje, že se jedná zejména o různé druhy ryb a rybích výrobků nebo plodů jako mandle, pistácie apod. Je třeba zdůraznit, že dovážené výrobky z USA nejsou v konkurenčním vztahu k české produkci a odstranění cel u těchto výrobků může představovat přínosy pro české spotřebitele bez ohrožení domácích výrobců.

Tabulka 60: Hlavní dovozy z USA do ČR s vysokým podílem na celkových dovozech ČR, 2014

	tis. CZK	Podíl USA na celkových dovozech ČR
Mandle nevyloupané čerstvé, sušené	15016	96 %
Lososi zmrazení, ne: losos nerka, obecný	16322	87 %
Mandle vyloupané čerstvé, sušené	464717	69 %
Filé ze štikozubce, zmrazené	86610	69 %
Šťávy, výtažky z chmele, i upravené	39554	63 %
Plazi (včetně hadů a želv)	7472	50 %
Mouka, krupice, prášek z ovoce, ořechů, slupek	17892	49 %
Brusinky (Vaccinium macrocarpon,Vaccinium oxycoccos, Vaccinium vitis-i	37826	45 %
Pistácie, bez skořápky, čerstvé nebo sušené	13860	40 %
Koncentráty a látky texturované bílkovinné	66465	37 %

Zdroj: Český statistický úřad, TARIC

Přibližně polovina vyvážených agrárních výrobků nepodléhá v USA žádnému clu, jak ukazuje Graf 63. Je tedy přirozené, že většina hlavních vývozů se uskutečňuje právě v této oblasti. Graf 63 také ukazuje, že poměrně velká skupina produktů čítající až 28 % celkového exportu zemědělského sektoru do USA podléhá vysokému celnímu zatížení v rozmezí 10-15 %. Případné odstranění celních bariér tak může představovat významnější úsporu pro celou řadu vývozců – například cukrovinky, potravinové přípravky nebo chmelové šištice. Logicky se dnes české společnosti uplatňují na americkém trhu zejména v komoditách, které nepodléhají vysoké celní sazbě nebo komplikovaným netarifním bariérám.

23.3 Tarifní opatření v zemědělství a potravinářském průmyslu

Partnerství v rámci TTIP by mohlo otevřít dveře některým agrárním vývozům, které vykazují celkově vyšší růst za poslední dekádu, ale jejich export do USA zatím dosahuje jen velmi nízkých objemů. Graf 64 ukazuje, že například na hraně osy vysokého růstu/nízkého objemu se nachází kakao a kakaové přípravky, semena a plody, mléko a mléčné výrobky spolu s živými zvířaty. Vysoké růstové vývozní hodnoty také vykazují například přípravky z masa ryb nebo káva, čaj a koření, které v současné době nemají ve vývozu do Spojených států téměř žádné zastoupení. Tabulka 61potvrzuje, že komodity, ve kterých mají české vývozy do USA velký potenciál, jsou zatíženy vysokým clem. Z Tabulka 61je také patrné, že americké dovozy v oblasti zemědělství podléhají výrazně vyššímu celnímu zatížení než evropské agrární vývozy do USA.

Graf 63: Rozložení celního zatížení podle objemu agrárních vývozů do USA (mld. USD)

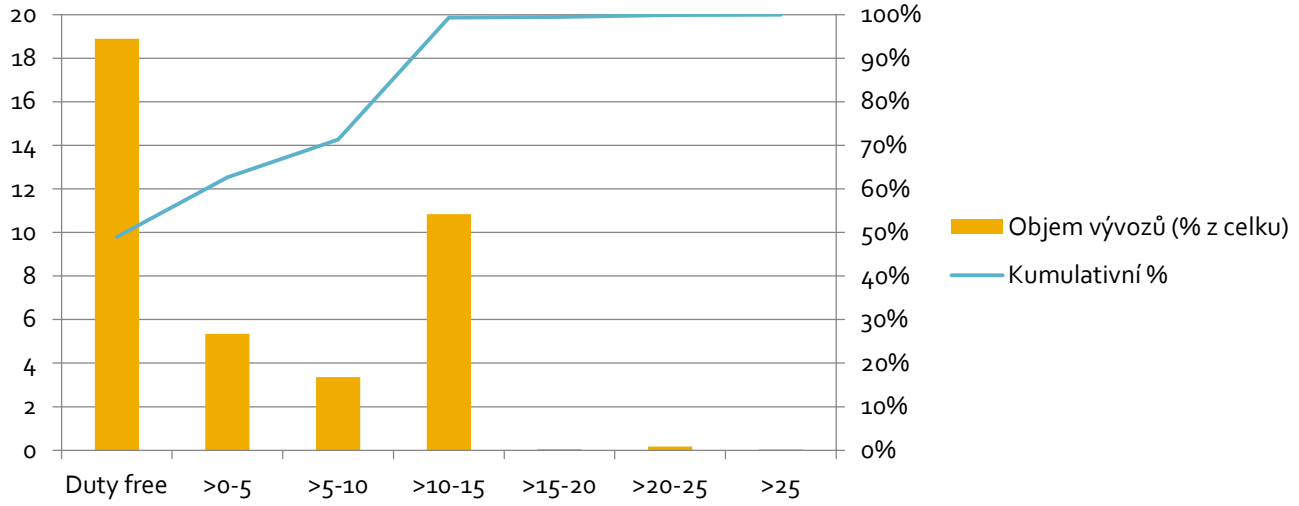

Zdroj: International Trade Centre

Graf 64: Podíl jednotlivých agrárních komodit na celkovém vývozu, jejich vývoz do USA a jejich dynamika růstu (2004-2014)*

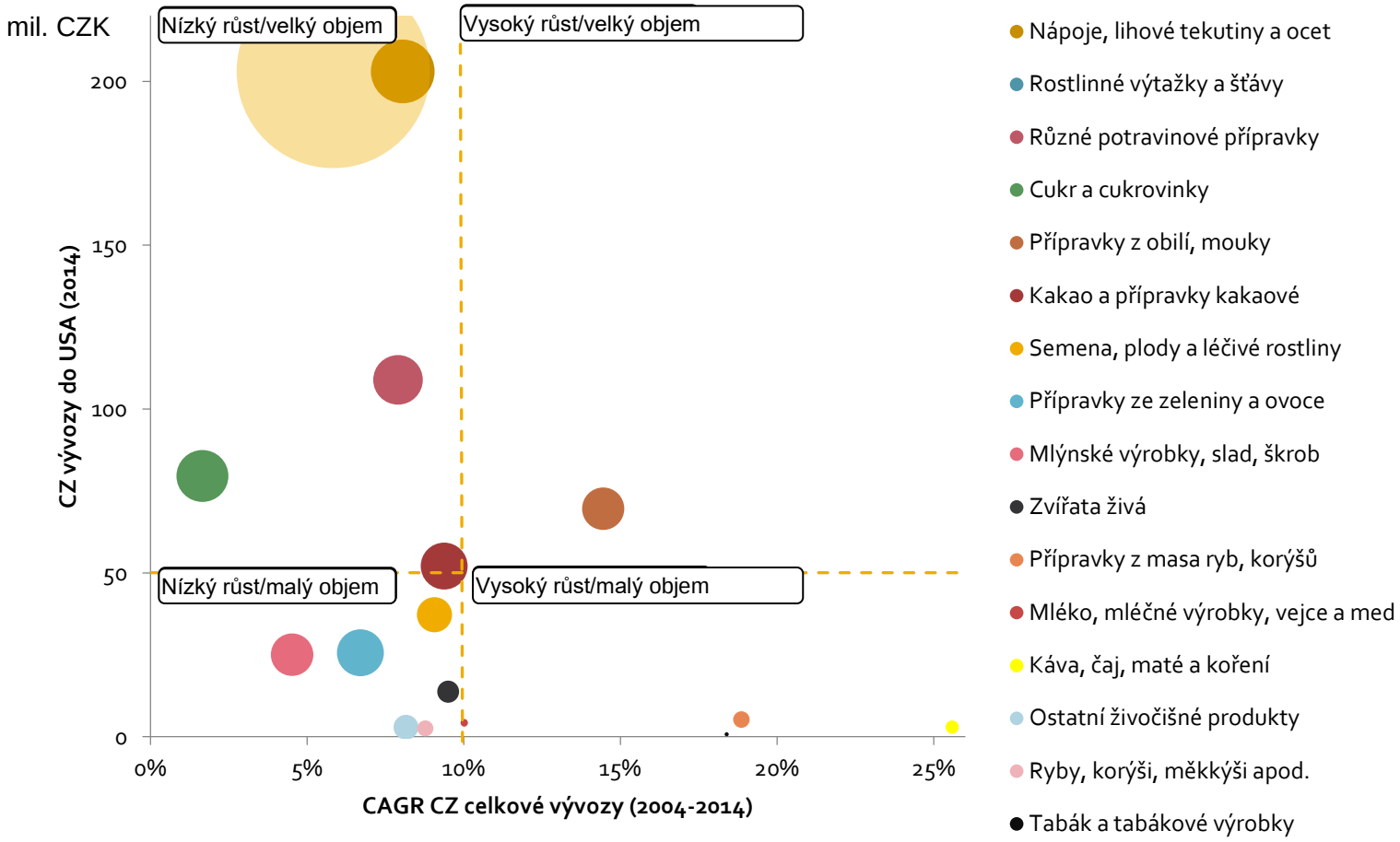

* Velikost bubliny představuje podíl vývozů do USA na celkových vývozech agrárních produktů. Pomocné osy znázorňují průměrné hodnoty vývozu na jednotlivou komoditu v roce 2014 a průměrný růst vývozu za období 2004-2014.

Zdroj: International Trade Centre

Součástí každého vyjednávání o dohodě o volném obchodu je odstranění cel, které většinou proběhne během předem stanoveného časového harmonogramu. Produkty jsou rozděleny do skupin, u kterých je clo odstraněno buď hned při vstupu dohody o volném obchodu v platnost, nebo během určitého přechodného časového období. Stejný postup se bude týkat i agrárních produktů. Některá velmi citlivá odvětví a produkty mohou být vyčleněny z bezcelního režimu. Jak ukazuje Tabulka 61, například komodity jako cukr nebo mléčné výrobky podléhají velmi vysokým clům jak v USA, tak v EU. Právě přítomnost těchto delikátních položek vede k tomu, že velká většina dohod o volném obchodě nedospěje do stádia plného odstranění cel. Například v dohodě USA s Austrálií je cukr zcela vyčleněn ze závazku snížení cla[182]. Naopak v případě dohody EU s Jižní Koreou bylo na straně EU plně liberalizováno 97,9 % položek v oblasti zemědělství a potravinářského průmyslu (Josling, a další, 2014). Také lze očekávat, že u většiny položek bude aplikováno delší přechodné období eliminace cel. Z 55 analyzovaných dohod o volném obchodě vyplývá, že cla byla odstraněna u 90 % celních položek, avšak s průměrným přechodným obdobím 15 let. Ve sledovaném setu v případě cukru a mléčných produktů podléhalo plnému odstranění cel pouze 72 % položek (Fulponi, a další, 2011). Třetí cestou, jak dospět k dohodě v oblasti zemědělství, je zavedení dovozních celních kvót. Například v případě dohody EU s Egyptem se celní dovozní kvóty týkaly 34 agrárních položek a u dohody USA s Austrálii byl aplikován shodný režim na 17 agrárních položek (Fulponi, a další, 2011). Každou dohodu o volném obchodu doprovázejí obavy z nepřiměřeně zvýšených dovozů nebo následného vzestupného konkurenčního tlaku na lokální zemědělce a producenty. Proto ve většině dohod existují specifická ochranná opatření, která umožňují reagovat na cenové/objemové podněty a v případě potřeby opět přistoupit ke clům. Lze tedy očekávat, že dohoda TTIP využije shodných mechanismů v kombinaci s odstraněním cel, jejich zachování u politicky citlivých položek v kombinaci se specifickými ochrannými opatřeními.

Tabulka 61: Ad valorem clo EU/USA, %

	Ad valorem cla USA	Ad valorem cla EU
Živá zvířata	0.7	23.1
Maso a droby	4.7	44.3
Ryby, korýši, měkkýši apod.	0.3	10.5
Mléko, mléčné výrobky, vejce a med	16.9	48.2
Ostatní živočišné produkty	0.2	0.2
Živé rostliny a květinářské výrobky	3.6	7
Zelenina, poživatel. Rostliny, kořeny, hlízy	5	14.5
Ovoce a ořechy	1.9	10
Káva, čaj, maté, koření	0.1	2
Obiloviny	1.5	17.1
Mlýnské výrobky, slad, škrob apod.	1.5	29.3
Olejnatá semena a plody	1.4	0.4
Rostlinné výtažky a šťávy	0.9	2.4
Rostlinné pletací materiály	0.7	0
Živočišné a rostlinné tuky a oleje	3.4	10.5
Přípravky z masa, ryb, korýšů apod.	5	32.6
Cukr a cukrovinky	18.8	41.5

[182] https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/fact-sheets/archives/2004/february/summary-us-australia-free-trade-agreement V dohodě TPP Austrálie získala navýšení vývozní kvóty na cukr do USA o 65 000 tun. Přestože se tak celková vývozní kvóta zvýšila na přibližně 150 000 tun ročně, australští vývozci cukru byli s výsledkem vyjednávání nespokojení.

Kakao a kakaové přípravky	5	4.5
Přípravky z obilí	5.6	16.4
Přípravky ze zeleniny a ovoce	7.6	22.8
Různé potravinové přípravky	9.8	9.5
Nápoje, lihové tekutiny a ocet	2	5.7
Zbytky a odpady v potr. prům., krmivo	3.3	12
Tabák a tabákové výrobky	29.9	29.2

Zdroj: International Trade Centre

Díky potenciálnímu odstranění celních a netarifních bariér se otevře celá řada nových obchodních příležitostí pro české a americké společnosti. Z výsledků ekonomického modelování je patrné, že právě vývozy mléčných výrobků zareagují na TTIP největším růstem vývozů. Na druhou stranu vzhledem k tomu, že právě dovozy mléka patří mezi nejregulovanější položky a bývají často vyčleněny z vyjednávání v obchodních dohodách (viz Dohoda o volném obchodu mezi USA a Austrálií), nelze očekávat natolik významnou změnu, jakou naznačují výsledky ekonomického modelování, které počítají s plným odstraněním cel[183]. Mezi další oblasti potenciálně profitující z TTIP lze zařadit přípravky z obilí a mouky, které se také jako jediné v Graf 64 nacházejí ve třetím kvadrantu vysokého růstu vývozů za posledních deset let a poměrně vysokého objemu vývozu do USA. Z propočtů dopadů dohody TTIP je patrné, že klesnou celkové vývozy živých zvířat a živočišných výrobků. V tomto případě lze uplatnit shodnou filozofii jako u vývozů mléčných výrobků, jejichž vývozy by v případě plného odstranění cel významně vzrostly. Z další diskuse v kapitole o netarifních opatřeních nelze očekávat, že by dovozy živočišných výrobků v rámci TTIP podléhaly plné liberalizaci cel.

Tabulka 62: Dopady TTIP na české agrární výstupy

	Změna produkce v %	Změna exportu (FOB) v %	Změna importu v %
Rýže a další jinde uvedené plodiny	0.09	1.79	-0.11
Obiloviny	-0.05	0.47	-0.79
Zelenina, ovoce, ořechy	0.63	0.65	-0.01
Olejnatá semena	0.4	1.13	-0.28
Cukrová řepa, cukrová třtina	-0.24	2.47	-1.14
Přadné plodiny	0.96	0.89	0.02
Živá zvířata (skot, ovce, kozy, koně)	-1.78	-2.06	-1.37
Ostatní živočišné produkty	-0.97	-1.08	-1.16
Mléko	-2.38	5.85	-4.27
Vlna, hedvábí	0.71	0.79	0.33
Produkty lesnictví	0.08	-0.03	0.14
Ryby a související produkty	-0.13	-0.05	-0.38

[183] Na mléčné výrobky (máslo) například Spojené státy ke konci roku 2015 uvalily dodatečné clo, které se vztahovalo na všechny dovozce ze zemí, se kterými USA nemají uzavřenou dohodu o volném obchodě. Toto ochranářské opatření bylo implementováno, protože dovozy másla dosáhly ročního objemu, při kterém lze takové pravidlo aplikovat. https://www.federalregister.gov/articles/2015/10/05/2015-25235/special-agricultural-safeguard-measures-pursuant-to-the-uruguay-round-agreements-act

Maso a výrobky z masa	-1.29	-5.81	1.7
Oleje a tuky	0.15	0.46	-0.23
Mléčné výrobky	-2.66	1.78	11.19
Cukr	-0.39	-1.25	-0.19
Ostatní zprac. potravinářské výrobky	-0.23	0.1	-0.11
Nápoje a tabák	-0.01	-0.04	-0.04

Vzhledem k tomu, že v současné době ČR vyváží minimum zemědělských komodit do USA, je třeba analyzovat, jakým způsobem může TTIP zasáhnout české agrární vývozce na třetích trzích a zda dokážou obstát ve zvýšené konkurenci rostoucích amerických agrárních dovozů do EU. Graf 65 popisuje klíčové destinace, kam směřuje česká zemědělská výroba. Hlavní trojici tvoří Slovensko, Německo a Polsko, kam ČR vyváží 56 % své agrární produkce. Z Graf 65 je zřejmé, že zejména vývozy do Itálie, Rakouska nebo Francie mají za poslední dekádu výrazný růstový potenciál a zároveň lze očekávat, že se do budoucna bude zvyšovat také významnost těchto obchodních partnerů na celkových vývozech.

Graf 65: Podíl hlavních obchodních partnerů na celkovém vývozu a jejich dynamika růstu (2004-2014)*

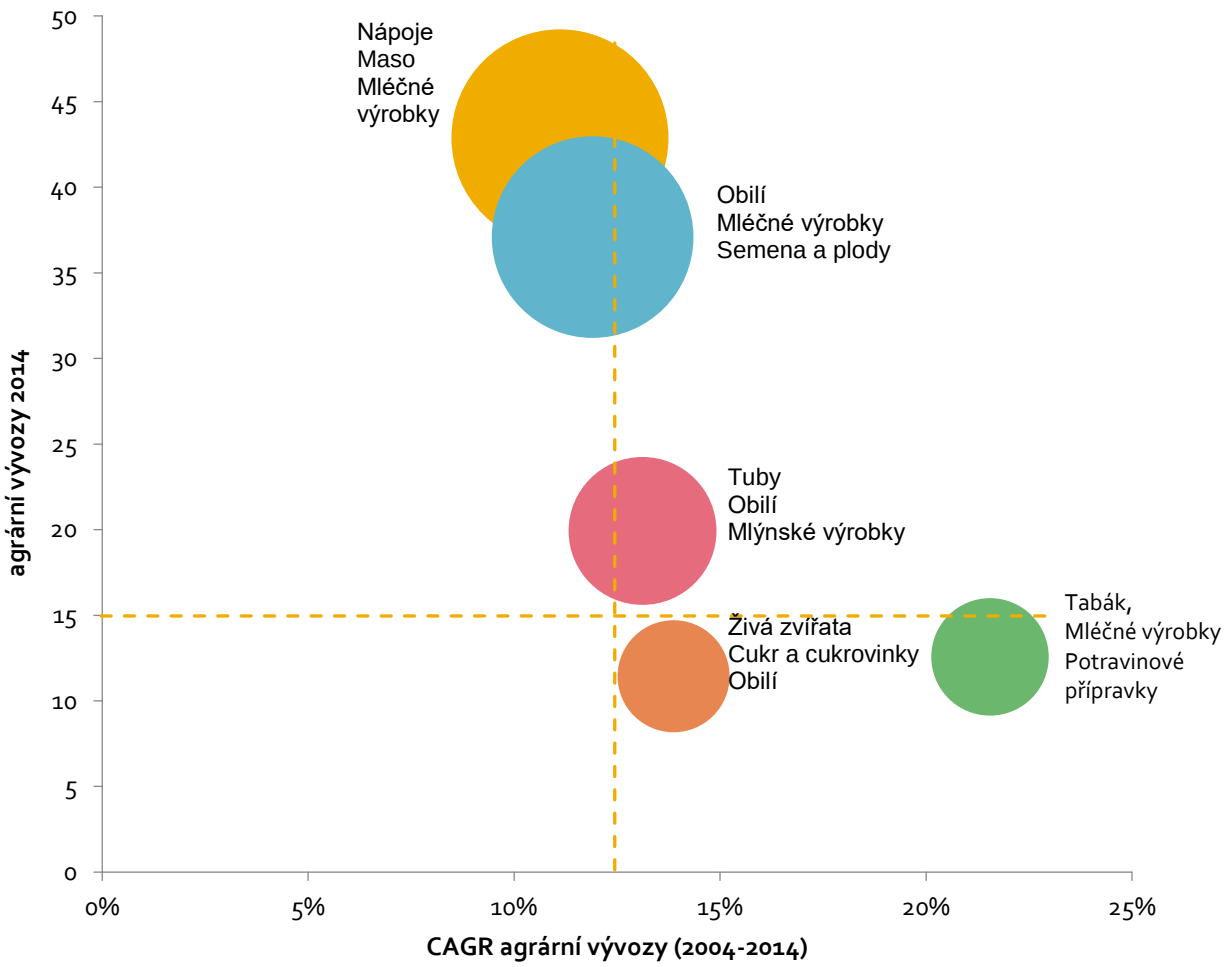

Velikost bubliny znamená podíl vývozů do jednotlivých zemí na celkových agrárních vývozech. Pomocné osy znázorňují průměrné hodnoty agrárního vývozu na jednotlivou komoditu a průměrný růst vývozu za období 2004-2014. Zdroj: International Trade Centre

Živá zvířata a maso jako hlavní vývozní komodity v současné době směřují z ČR pouze na Slovensko a tvoří 14 % celkové agrární produkce vyvážené na Slovensko. V případě Polska se jedná o 7 % a Německa o 5 %. Do všech ostatních zemí tvoří vývozy masa a živých zvířat méně než 1 % celkového exportu. Je tedy nepravděpodobné, že by americké dovozy masa výrazněji konkurovaly českým vývozcům na našich hlavních trzích, a to zejména na Slovensku a v Polsku.

23.4 Netarifní opatření v zemědělství a potravinářském průmyslu

Z předcházejících analýz je patrné, že obchod mezi USA a ČR bude kromě snížení cel významně čerpat i z potenciálního odstranění netarifních bariér. V případě zemědělství a potravinářských výrobků je však regulatorní spolupráce velmi komplikovaná, protože obě strany vycházejí z dlouholeté tradice, na které standardy a regulace v zemědělství stojí. Výsledkem jsou zcela odlišné představy a očekávání od státních institucí, které dohlížejí na dodržování pravidel majících dopad na zdraví spotřebitele a veřejné zájmy. V Evropě například spotřebitelé vnímají biotechnologie jako jeden z hlavních potenciálních faktorů ohrožujících životní prostředí. Naopak v USA považují za hlavního nepřítele bakteriální kontaminaci a otázka geneticky modifikovaných organizmů není tolik kontroverzní.

Tyto rozdíly je však třeba vnímat i v kontextu odstraňování cel v rámci dohody TTIP. Evropské agrární podniky se obávají situace, za které by proběhlo pouze odstranění cel u agrárních výrobků bez dohody na regulatorních opatřeních. Dohoda TTIP by tak spíše vedla k vytvoření dalších nerovných podmínek na trhu. Výsledné smluvní ujednání by tedy mělo obsahovat kombinaci odstranění cel během přechodných období spolu se zachováním ochrany pro velmi citlivé položky, doplněné o odstranění netarifních bariér v oblastech, ve kterých je jejich eliminace možná.

Netarifní bariéry aplikované v oblasti zemědělství a potravinářského průmyslu lze rozdělit do dvou hlavních skupin:

- Sanitární a fytosanitární opatření (SPS) – slouží k ochraně zdraví nebo života zvířat nebo rostlin[184]
- Technické bariéry trhu (TBT) – představují normy, testovací a certifikační procedury. Aplikují se buď s ohledem na zdravotní a bezpečnostní důvody anebo s cílem standardizovat výrobky, garantovat jejich kvalitu, případně informovat spotřebitele.

Z odhadů ekvivalentů ad valorem netarifních bariér ve studiích zpracovaných pro Evropskou unii (Ecorys, 2009), (Fontagné, a další, 2013) vyplývá, že vyšší zátěž regulatorních opatření je v oblasti zemědělství a potravinářského průmyslu na straně Spojených států. Studie Ecorys dokonce odhaduje rozsah netarifních bariér v USA na 73,3 %.

Tabulka 63: Odhady ad valorem ekvivalentů netarifních bariér v sektoru zemědělství a potravinářského průmyslu

	EU	USA
Netarifní bariéry: Fontagné	48,2 %	51,3 %
Netarifní bariéry: Ecorys	56,8 %	73,3 %

Zdroj: (Ecorys, 2009), (Fontagné, a další, 2013)

[184] 191 1995 Sb. Dohoda o uplatňování sanitárních a fytosanitárních opatření, příloha A

V případě některých dohod o volném obchodě si zúčastněné země omezily práci na netarifních opatřeních tím, že se rozhodly v rámci textu Dohody zahrnout pouze povinnost dostát závazkům v rámci WTO[185]. V případě členů WTO by však dohoda na netarifních opatřeních měla směřovat k širší spolupráci. EU a USA již v roce 1999 po šesti letech vyjednávání uzavřely dohodu US-EU Veterinary Equivalency Agreement (VEA)[186], která se týká obchodu s živočišnými produkty. Je velice pravděpodobné, že tento dokument s úpravami poslouží jako základ pro SPS kapitolu v rámci dohody TTIP. Obě strany tak budou usilovat o větší kompatibilnost standardů v oblastech, kde je jejich soulad vhodný. Od TTIP v oblasti zemědělství a potravinářského průmyslu nelze očekávat, že harmonizuje všechny odlišné standardy, jak se někdy domnívá širší veřejnost. Vzhledem k náročnosti vyjednávání VEA nelze v rámci TTIP očekávat výrazný posun, přestože by mohl významně usnadnit vzájemný obchod v agrární oblasti.

Vyšší kompatibility standardů a regulací lze v rámci TTIP dosáhnout třemi cestami:

1) **Harmonizace** – SPS dohoda WTO nabádá své členy, aby harmonizovali svá SPS opatření v co nejvyšší míře na základě existujících mezinárodních standardů. S největší pravděpodobností nezajdou EU a USA v harmonizaci za úroveň existujících mezinárodních standardů. Zajímavým příkladem vysoké úrovně jednotné regulace je společná agrární agentura pro regulaci standardů, která vznikla v rámci Australia-New Zealand Closer Economic Relations Agreement. Ještě vyšší fázi pak představuje vnitřní trh EU a společná zemědělská politika. Vzhledem ke komplikovanému vyjednávání VEA a odlišné filosofii na obou stranách Atlantiku nelze očekávat, že EU bude přijímat standardy, které by si vyžádaly významné změny v evropské legislativě.
2) **Vzájemné uznání** – Předpokládá se, že každý z partnerů akceptuje výrobky, které jsou prodávané na vlastních trzích. Na rozdíl od ekvivalence znamená uznání produktu, který odpovídá standardům vyvážející země. Obě země by se v tomto případě měly shodnout na platnosti standardů a vzájemně je uznat, aby se danými výrobky mohlo volně obchodovat. V případě jednání o TTIP v oblasti zemědělství bude tento princip pravděpodobně uplatňován ve velmi omezené míře. K vzájemnému uznání standardů je možné dospět až v případě jejich ekvivalence. Například v rámci VEA existuje limitované množství položek, které dosahují vysoké míry ekvivalence a mohly by být vzájemně uznány – viz Tabulka 64 a Tabulka 65.
3) **Ekvivalence** – Ekvivalence očekává naplnění standardů země, do které je výrobek dovážen a uplatňuje se pouze případ od případu v situaci, kdy je možné dosáhnout pozitivní shody. Je tedy na rozdíl od vzájemného uznání založena na pozitivním listu a musí splňovat 3 principy: (i) cíle standardů musí být shodné, (ii) efektivita standardů by měla být srovnatelná, (iii) dovážející země důvěřuje vyvážející zemi v oblasti inspekce a ověření alespoň na shodné úrovni opatrnosti v SPS (posuzování shody) (Josling, a další, 2014).

Zajímavým vodítkem pro současný stav ekvivalence opatření mezi EU a USA může být hlubší analýza ekvivalence mezi EU a USA v rámci VEA. Graf 66 ukazuje, že v nejvyšší úrovni ekvivalence ANO 1 (shodné s ekvivalencí) se nachází pouze několik produktů, se kterými EU a USA obchodují. Větší skupinou ANO 1 produktů disponuje Evropská unie, které

[185] WTO Sanitary and Phytosanitary Agreement
[186] http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/october/tradoc_111716.pdf

se do vyšší úrovně ekvivalence podařilo zařadit celou řadu tradičních masných výrobků. Na straně USA se jedná zejména o produkty z ryb, jak ukazuje Tabulka 65. Výrobky z těchto skupin se v současné době dovážejí i do ČR. Samotné vyjednání VEA bylo velmi náročné a zdlouhavé, proto lze v rámci TTIP očekávat pouze limitované posuny nad rámec VEA. Za úspěch by bylo možné považovat, pokud by se podařilo v průběhu vyjádnávání dosáhnout, aby USA pohlížely na země EU jako na jeden celek (tzv. single entity) stejně jako v případě CETA, což by usnadnilo přístup členských států EU a jednotlivých zpracovatelských závodů na americký trh.

Graf 66: Srovnání ekvivalence standardů mezi EU a USA v rámci Veterinary Equivalency Agreement (VEA

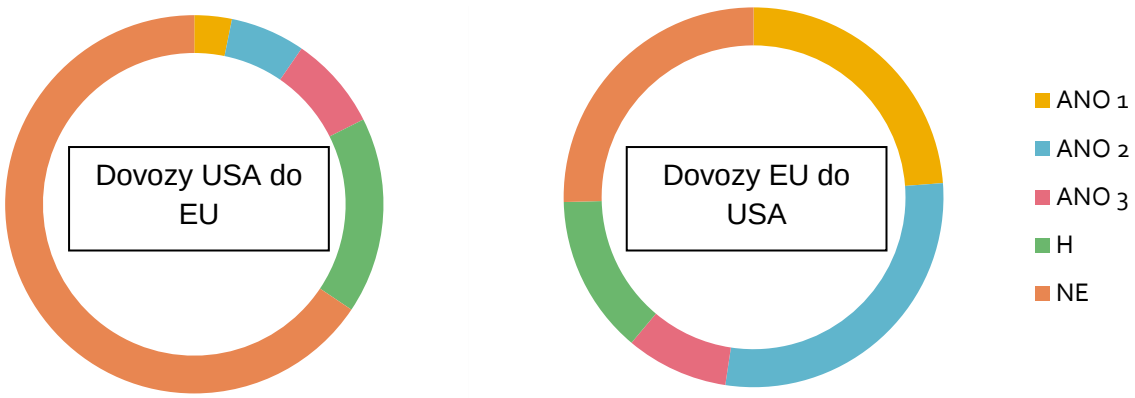

Zdroj: USDA Foreign Agricultural Service (McNulty, 2005)

ANO (1) – Dovážející strana souhlasí, že opatření vyvážející strany dosahují dostatečné úrovně hygienických standardů, které požaduje dovážející strana
ANO (2) – Dovážející strana souhlasí s opatřeními vyvážející strany, pouze s vydáním speciálních podmínek, které umožní dovážející straně dosáhnout požadovaných hygienických standardů
ANO (3) – Ekvivalence v základě dohodnuta, ale podléhá úspěšnému dokončení některých dalších kroků. Do dokončení probíhá obchod na základě speciálně dohodnutých podmínek.
NE – Nehodnoceno, obchod probíhá na základě souladu s požadavky dovážející strany
H – Stále probíhá hodnocení. Obchod probíhá na základě souladu s požadavky dovážející strany

Tabulka 64: Produkty s nejvyšší mírou ekvivalence vyvážené z EU do USA (ANO 1)

Položka vývozu	Clo
Čerstvé vepřové maso, chlazené	0 %
Čerstvé vepřové plece, šunky, chlazené, nevykostěné	1.4¢/kg
Ostatní čerstvé vepřové maso, chlazené	1.4¢/kg
Koňské maso, oslí, mezků, mul, čerstvé, chlazené	0 %
Jedlé vepřové droby, čerstvé, chlazené	0 %
Maso, droby králičí (zaječí, čerst. chlaze. zmraz)	6,4 %
Bůčky, prorostlé solené, v nálevu, sušené, uzené	1.4¢/kg
Štětiny, chlupy z prasat dom., divokých, odpad	0.8¢/kg
Ossein, kosti	0 %
Tuky, živočišné oleje, frakce, hydrogenované	7¢/kg
Uzenky, salámy ap výrobky z masa, drobů, krve aj	0,8 – 3,4¢/kg
Přípravky homogenizované z masa, drobů, krve	1,9 %

Přípravky, konzervy z vepřové plece a částí	4.2¢/kg
Přípravky, konzervy ost. z vepř. dobytka, směsí	3,2 %
Přípravky, konzervy ost. vč přípravků z krve	2,7-6,4 %
Výživa pro psy, kočky, balení pro drobný prodej	0 %
Přípravky ostatní používané k výživě zvířat	0 %
Hovězí kůže a kožky do 16 kg	0-5 %
Hovězí kůže a kožky nad 16 kg	0-5 %
Ostatní hovězí kůže a kožky	0-5 %
Kůže ovčí, jehněčí sur. s vlnou, konzerv., nevyčin	0-2 %
Kůže ovčí, jehněčí, sur. bez vlny, piklované, nevy	0 %
Kůže ovčí, jehněčí, surové bez vlny, ost nevyčin	0-2 %
Ostatní surové kůže z prasat	0-4,2 %

Zdroj: USDA Foreign Agricultural Service (McNulty, 2005)

Tabulka 65: Produkty s nejvyšší mírou ekvivalence dovážené z USA do EU (ANO 1)

	Položka dovozu	Clo
302	Ryby čerstvé chlazené ne filé aj rybí maso	0-23 %
303	Ryby zmrazené ne filé a j rybí maso	0-23 %
304	Filé aj maso rybí čerstvé chlazené zmrazené	2-18 %
305	Ryby sušené solené uzené moučka rybí jedlá	
407	Vejce ve skořápkách čerstvá konzerv. Vařená	

Zdroj: USDA Foreign Agricultural Service (McNulty, 2005)

Největší přínosy si však evropští agrární exportéři slibují v oblasti odstranění technických a administrativních bariér na trhu. Celá řada agrárních producentů se spíše rozhodne spustit výrobu přímo v USA, než by se snažila v rámci vývozu vyrovnat s různými administrativními bariérami dovozu. Na agrární dovozy je aplikována celá řada poplatků, které souvisí buď s různými druhy inspekcí, nebo kontrolou informací. Tabulka 66 představuje základní přehled celních poplatků aplikovaných na agrární dovozy.

Tabulka 66: Přehled celních poplatků na agrární dovozy do USA

Typ poplatku	Reference zákon	Důvod	Velikost poplatku
Dovozy hovězího mas	7 CFR Part 1260	Výzkum, spotřebitelské informace, promotion	Liší se podle HS skupiny
Dovozy mléčných produktů	7 CFR Part 1150	Výzkum, spotřebitelské informace, promotion	0,01237 USD/kg milk solids
Dovozy vepřového	7 CFR Part 1230	Výzkum, spotřebitelské informace, promotion	Liší se podle HS skupiny
AQI* Commercial Vessel	Food, Agriculture and Conservation Act of 1990	Karanténa a inspekční služby	496 USD per arrival
AQI Aircraft clearance	Food, Agriculture and Conservation Act of 1990	Karanténa a inspekční služby	70,75 USD per arrival
Veterinary Diagnostic User Fees	9CFR 130.14	Náklady na testování v Veterinary Services Laboratories	Záleží na typu testu
Veterinary Services User Fees	9CFR 130.2	Náklady na veterinární služby	Záleží na typu testu

Zdroj: (WTO, 2014), AQI* – Agriculture Quarantine and Inspection (AQI)

V případě některých agrárních dovozů je třeba výrobek ohlásit FDA a získat dovozní licenci. Jedná se zejména o oblasti, které jsou popsány v Tabulka 67. Přestože USA oficiálně licencovali dovozy z 35 zemí, a tím také jejich způsob inspekce, každá firma musí ještě dopředu zažádat o povolení k dovozu a zařadit se na seznam uznaných firem. Tomuto povolení většinou předchází komplexní inspekce výroby a další administrativní požadavky popsané dále v textu. Z Evropské unie jsou na tomto seznamu licencovaných zemí následující členské země EU: Rakousko, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Maďarsko, Irsko, Itálie, Nizozemsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie. Počet firem na tomto seznamu se však významně liší podle jednotlivých zemí. V některých oblastech (například masné výrobky) na seznamu povolených firem nefigurují žádné české firmy. Vzhledem k účasti 4 zpracovatelských českých podniků na podnikatelské misi do USA v roce 2015 lze očekávat zvyšující se zájem.

Tabulka 67: Produkty, pro jejichž dovoz do USA je nutná licence

Odvětví	Důvod	Další informace
Mléčné produkty	Dovozní kvóty	Dovozci mohou zažádat o licenci, pokud naplňují kritéria Import Regulation performance. Výrobci musí být uvedeni v USDAs Dairy Plants Surveyed
Cukr	Dovozní kvóty a re-exportní program	Všichni dovozci si mohou zažádat o certifikát na dovoz specialty sugars. Pouze rezidenti v USA mohou dostat licenci na import mimo kvótní systém
Živá zvířata a masné výrobky	Ochrana před onemocněními	Může zažádat jakákoliv US firma, jinak je třeba naplnit konkrétní kritéria a dostat se na seznam eligible foreign companies
Rostlinné produkty	Ochrana před škůdci a chorobami	Rezidenti mohou zažádat o licenci, jinak je třeba naplnit konkrétní kriétia.

Zdroj: (WTO, 2014)

Pro získání statusu schváleného podniku musí většinou daná společnost projít preventivní kontrolou svých výrobních procesů, která prověří, zda jsou v souladu s americkými standardy. Tyto kontroly se týkají zejména následujících oblastí: (i) bezpečnostních aspektů (ii) dodržování vědecky odvozených standardů v oblastí pěstování, sklizně, balení a skladování produkce na zahraničních farmách (iii) dodržování dostatečných opatření pro zajištění stejné úrovně veřejného zdraví jako je požadováno v USA (iv) dodržování hygienických požadavků přepravci agrárních výrobků[187]. Náklady na pořízení licence hradí dovážející společnosti. Přestože parametry pro získání jsou často shodné s požadavky na evropské straně, musí je dovozce absolvovat znovu. Zdlouhavé procesy pro získání dvojí certifikace vedou k nákladným zpožděním v dodání zboží na trh. Tyto výlohy jsou nejvyšší zejména pro malé a střední firmy, které nemají dostatečnou administrativní kapacitu pro jejich zajištění. Finanční a administrativní náročnost získání certifikace pro americký, respektive evropský trh je může odradit od samotného vstupu na daný trh. Je také třeba zdůraznit, že EU používá pro dovozy agrárních výrobků velmi podobný systém prověřování importérů. Dobrým příkladem, jak může v některých oblastech fungovat odstranění dvojí certifikace a inspekce systému, je například vzájemné uznání certifikace týkající se organických potravin z roku 2012 (US-European Union Equivalence Arrangement). V rámci této úpravy USA nahradily označení 100% organické, organické a vyrobeno z organických přísad evropským systémem: jedno označení organické potraviny pro produkty vyrobené

[187] Food Safety Modernization Act (http://www.fda.gov/Food/GuidanceRegulation/FSMA/ucm247559.htm)

z 95 % a více z organických surovin. Stejný přístup se nabízí i v případě dalších oblastí, například certifikace bezlepkových potravin (viz box) (USITC, 2001).

23.5 Příklady netarifních opatření v konkrétních odvětvích

23.5.1 Mléčné výrobky

Česká republika má stejně jako další země v EU velmi silný průmysl s mléčnými výrobky a čelí poměrně vysokému celnímu tarifu při vstupu na americký trh. Jeho odstranění může zvýšit konkurenční výhodu pro evropské, potažmo české vývozce mléčných výrobků ve srovnání s například Novým Zélandem nebo Argentinou. Přesto v případě obchodní dohody s Kanadou zůstává tato oblast stále regulovaná kvantitativními opatřeními, kdy se po vstupu CETA v platnost například navýší dovozní kvóty na sýry pro obě strany[188].

Dovozci pasterizovaného mléka a mléčných produktů A kvality do USA se musí řídit Pasteurized Milk Ordinance (PMO)[189], který se však nevztahuje na sýr, máslo a kojeneckou výživu. Kromě splnění základních hygienických požadavků na výrobu mléka, musí naplnit i další specifické požadavky na design pasterizačního zařízení. Konkrétní podoba zařízení používaného pro pasterizaci je určena závaznými standardy, které nejsou v EU stanovené. Vzhledem k tomu, že EU nevyžaduje/nekontroluje konkrétní formu zařízení na pasterizaci, jako je tomu v USA, nárokují si Spojené státy audity mlékárenských zařízení.

Vykazované vlastnosti u syrového mléka se však významně neliší ve smyslu povolených hodnot u neupraveného a pasterizovaného mléka. Významnější rozdíl je pouze u počtu somatických buněk, který je ukazatelem kvality mléka. Jejich počet se zvyšuje v reakci na patogenní baktérie. Mnoho členů EU dosahuje podle tohoto kritéria mnohem nižších hodnot, stejně jako američtí producenti.

Tabulka 68: Porovnání limitů bakterií v mléce v EU a v USA

	EU	USA
Výroba syrového mléka		
Celkový počet mikroorganismů	<100 000	<100 000
Léky/ml	<0,004	-
Somatické buňky	<400 000	<750 000
Pasterizované mléko		
Celkový počet psychrofilních mikroorganismů	500/50 000	<20 000
Enterobacteriaceae	5	-
Coliforms	5	<10

Zdroj: Encyclopedia of Food Microbiology (Batt, a další, 2014)

Evropské mléko a výrobky z něj vyrobené tedy dosahují vysokých kvalit a v případě odstranění klíčových netarifních opatření souvisejících primárně s odlišným designem evropských pasterizačních zařízení, by mělo vyšší šance uplatnění na americkém trhu.

[188] http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/december/tradoc_152982.pdf
[189] http://www.fda.gov/downloads/Food/GuidanceRegulation/UCM291757.pdf

V rámci US Farm Bill[190] z roku 2014 byly také z americké strany odstraněny podpory vývozu mléčných výrobků.

23.5.2 Živočišné výrobky

V oblasti živočišné produkce existuje největší množství otazníků vzhledem k výrazným rozdílům v efektivitě produkce a odlišnému přístupu k chovům. Ve velké většině dohod o volném obchodě si EU vyjednala kvantitativní stropy na dovozy hovězího (Chile, Jižní Afrika, Kanada), protože zejména v oblasti hovězího masa významně klesá konkurenceschopnost EU na mezinárodních trzích. EU v minulosti patřila ke světovým vývozcům hovězího masa díky propojení vysokých intervenčních cen, státních výkupů a vývozní podpoře. Od roku 2000 je však tato podpora postupně eliminována, evropská produkce hovězího se snížila a zvýšily se dovozy.

V současné době je náročné vyvážet živočišné výrobky do USA, jak popisuje část o povoleních k vývozu do USA. Povolení v minulosti měly pouze dva podniky, a to Studena a Maso Planá a.s. Oba subjekty byly ze seznamu odstraněny – Studena v roce 2005 a Maso Planá a.s. v roce 2010. Z Tabulka 69 vyplývá, že licenci na dovoz kuřecího masa mají pouze společnosti z Velké Británie a Francie. Povolení na dovoz jehněčího masa, kozího masa a produktů z vajec nevlastní žádná evropská společnost.

Tabulka 69: Přehled zemí/ povolených dovozů agrárních výrobků do USA (k září 2015)

	Hovězí		Vepřové		Kuřecí		Jehněčí/Kozí		Vejce
	Syr.	Zpr.	Syr.	Zpr.	Syr.	Zpr.	Syr.	Zpr.	
Rakousko	x	x	x	x					
ČR	x	x	x	x					
Dánsko	x	x	x	x					
UK	x	x	x	x	x	x			
Finsko	x	x	x	x					
Francie	x	x	x	x	x	x			
Německo	x	x	x	x					
Maďarsko		x	x	x					
Irsko	x	x	x	x					
Itálie	x	x		x					
Nizozemsko	x	x	x	x					
Polsko	x	x	x	x					
Rumunsko	x	x		x					
Slovensko	x	x	x	x					
Španělsko	x	x	x	x					
Švédsko	x	x	x	x					

Zdroj: United States Department of Agriculture[191]

Po uzavření dohody TTIP nelze očekávat zvýšené dovozy živočišných výrobků z USA do ČR, pravděpodobně pouze ve specializovaných kategoriích. V případě současných dovozů živých zvířat, masa a dalších živočišných výrobků se USA neprofiluje jako hlavní dovozce, jak ukazují následující grafy.

[190] https://www.hsdl.org/?view&did=758994
[191] http://www.fsis.usda.gov/wps/wcm/connect/4872809d-90c6-4fa6-a2a8-baa77f48e9af/Countries_Products_Eligible_for_Export.pdf?MOD=AJPERES

Graf 67: Hlavní dovozci živých zvířat, masa a ostatních živočišných výrobků do ČR (2014

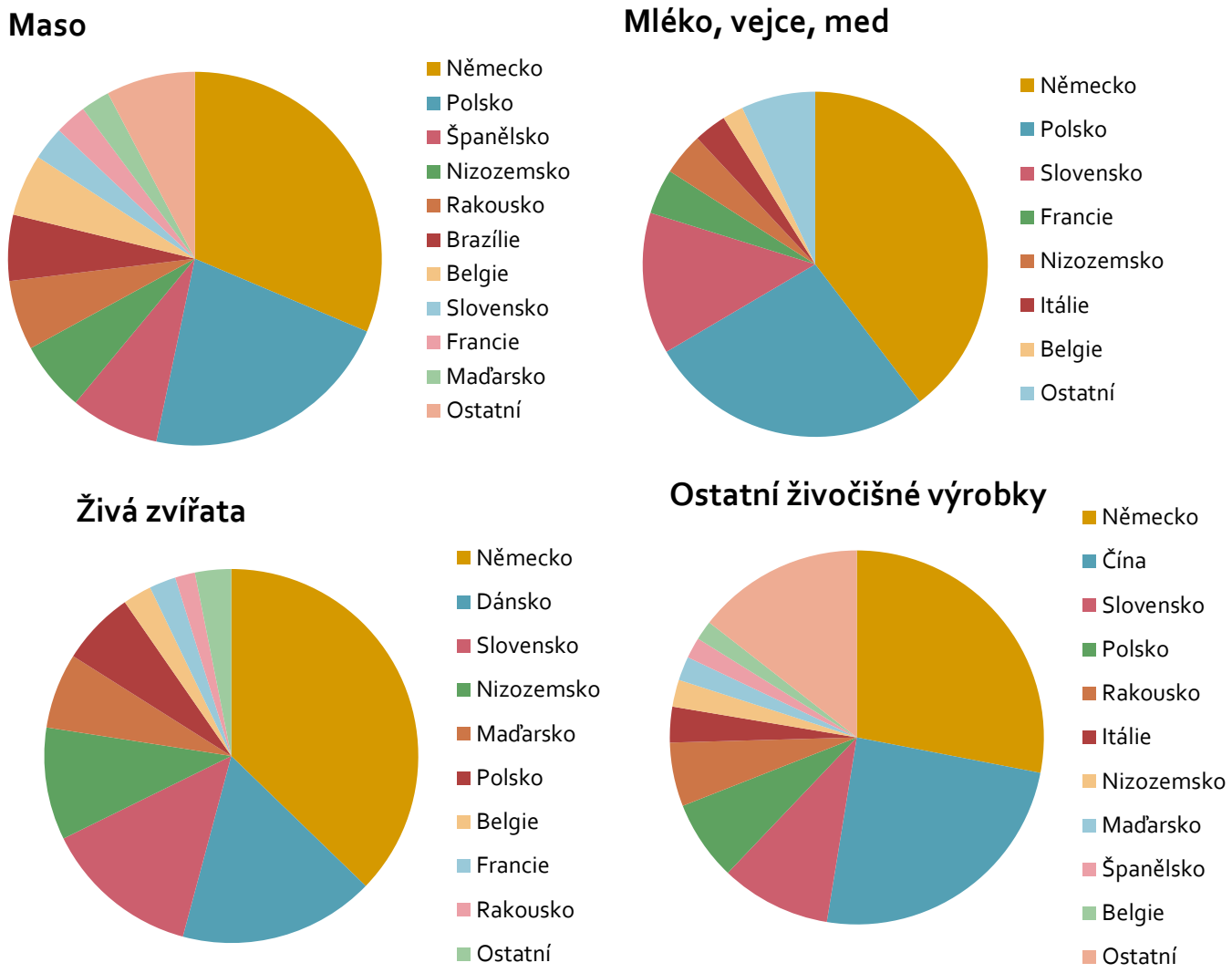

Zdroj: Český statistický úřad

Otázku dovozu živočišných výrobků je však třeba vnímat v celoevropském kontextu a evropské tradice ochrany zdraví skotu a spotřebitelů. Z dosavadních vyjednávacích pozic EU jasně vyplývá, že současné zdravotní a bezpečností standardy v oblasti živočišné výroby nebudou otázkou ve vyjednávání vzhledem k dosavadnímu postupu EU u mezinárodních institucí. USA rovněž prozatím přistupují odmítavě k návrhu EU na společné závazky týkající se standardů ohleduplnosti chovu domácích zvířat (včetně skotu) tzv. animal welfare. Některé otázky související s odlišným přístupem k růstovým hormonům, ractopaminu nebo geneticky modifikovaných potravin budou vyjmuty z TTIP, ale budou zcela jistě v budoucnu znovu otevřeny v rámci WTO.

23.5.3 Potravinářské přídatné látky

Potravinářské přídatné látky jsou definovány a regulovány ve většině velkých vývozních ekonomik. Přestože se definice mezi různými zeměmi liší, obecně lze potravinářské přídatné látky popsat jako substance, které se přidávají do potravin s cílem dosáhnout nějaké technologické změny/funkce ve výsledném produktu. Tato oblast v rámci TTIP potenciálně vytváří celou řadu nejasností. USA na rozdíl od jiných států regulujících tuto problematiku

nevychází z tzv. pozitivního listu povolených potravinářských přídatných látek. Ve všech ostatních zemích pokud není potravinářská přídatná látka na povoleném seznamu substancí, které jsou považované za bezpečné pro lidské zdraví, musí projít schvalovacím procesem v dané zemi. V USA existuje celá řada látek, které se obecně považují za bezpečné (GRAS – Generally Recognized as Safe) a na základě směrnice vydané roku 1997 [192] není třeba povinně hlásit nové látky řadící se do GRAS. Pokud by se tedy měla do potravin v USA začít přidávat nová látka složená z GRAS substancí, nemusí procházet schvalovacím procesem. GRAS status stanovují experti a vědci a odpovědnost nesou firmy vyrábějící novou GRAS látku. Je třeba zdůraznit, že v databázích, které obsahují přehled povolených látek, se vždy uvádí jejich cílené použití a dávky, které určují úroveň bezpečného použití. Status GRAS se tedy uděluje pro specifické použití dané látky, nikoliv obecně dané látce jako takové. Jiné způsoby použití, než je definováno v GRAS databázi, již nelze považovat za GRAS. Vzhledem k tomu, že oznamovací povinnost vůči USFDA je dobrovolná, neexistuje veřejný seznam povolených způsobů použití GRAS substancí. Na druhou stranu taktéž nelze a priori předpokládat, že potravinářské přídatné látky se v USA používají způsobem, který ohrožuje lidské zdraví.

Tabulka 70: Srovnání definic, regulace a schvalovacího procesu potravinářských přídatných látek v EU a USA

	EU	USA
Definice potravinářské přídatné látky obsahuje:	Látky, které se za normálních okolností nekonzumují jako potraviny, ale přidávají se do jídla záměrně z technologických důvodů. Přípravky získané z potravin a dalších materiálů přírodní povahy určené pro technologický efekt ve finální potravině a které se získávají selektivním výběrem nutričních nebo aromatických složek.	Látky, které se mohou stát součástí nebo jinak ovlivnit charakteristiku potravin a které nespadají do jiných kategorií. Podkategorie obsahují přímé potravinářské přídavné látky, které se záměrně přidávají přímo do potravin, a sekundární potravinářské přídatné látky obecně známé jako dochucovací esence.
Definice potravinářské přídatné látky neobsahuje:	Kontaminanty, látky přidávané do potravin k udržení nebo zlepšení nutriční hodnoty, chlorid sodný	
Detailní regulace	Komunitní list potravinářských přídatných látek Nařízení EP a Rady (ES) č 1333/2008	
Schvalovací proces	Vyžaduje se přihlášení nové látky před uvedením na trh (nová jednotná autorizační procedura pod regulací (EC) No. 1331/2008. Nové látky, změny v existujících opatření regulujících jednotlivé látky, nebo akceptace nových přísad a zdrojů v přídatných látkách podléhá předložení nové přihlášce k autorizaci.	Před vstupem na trh oznámení o potravinářské přídatné látce. Nevyžaduje se, pokud se jedná o GRAS látku.

Zdroj: (Magnuson, 2013)

K dovozu potravin neživočišného původu z třetích zemí nevyžaduje Státní zemědělská a potravinářská inspekce speciální povolení nebo certifikáty, pokud nespadají do kategorie, na

[192] Department of health and human services, 21 CFR Parts 170, 184, 186, and 570, Substances Generally Recognized as Safe http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/FR-1997-04-17/pdf/97-9706.pdf

kterou se vztahují speciální podmínky pro dovoz. Zodpovědnost za bezpečnost a naplnění všech povinných požadavků na označení nese dovozce. Potraviny tak lze rozdělit do tří skupin

- Potraviny, jejichž dovoz je zakázán;
- Potraviny, které lze dovážet přes schválená místa vstupu/dovozu (komodity, které spadají pod zesílenou úřední kontrolu);
- Potraviny se zvláštními podmínkami dovozu (guarová guma z Indie, pistácie z USA, potraviny ošetřené ionizujícím zářením)[193].

Celou další oblast představují potraviny, které podléhají kontrole jakostních požadavků při dovozu ze třetích zemí. V případě USA se jedná například o předvývozní kontroly podzemnice olejné nebo mandlí (kontrola na přítomnost aflatoxinů).

Dle čl. 15 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č 882/2004 má Česká republika možnost stanovit si „rizikové“ komodity ze třetích zemí, které jsou kontrolovány při dovozu. Na tomto tzv. červeném seznamu se nacházejí komodity z Tabulka 71.

Tabulka 71: Komodity na červeném seznamu k 9. 7. 2015

Název komodity	Země původu	Nebezpečí
Para ořechy ve skořápce	Bolívie	aflatoxiny
Para ořechy bez skořápky	Bolívie	aflatoxiny
Pšenice (bílá měkká)	USA	GMO
Gumovité cukrovinky	Všechny třetí země	nepovolená aditiva (*)
PZV, doplňky stravy, sušené byliny vč. granulovaných	Čína	nepovolené jako potravina, anabolika, obsah nepovolených látek, příp. kontaminace z prostředí
PZV, doplňky stravy, sušené byliny vč. granulovaných	Indie	nepovolené jako potravina, anabolika, obsah nepovolených látek, příp. kontaminace z prostředí
PZV, doplňky stravy, sušené byliny vč. granulovaných	Čína	nepovolené jako potravina, anabolika, obsah nepovolených látek, příp. kontaminace z prostředí

Zdroj: Státní zemědělská a potravinářská inspekce

Všechny dovážené potraviny do EU musí splnit podmínky dané regulací v EU. Obecně se dovozci automaticky přizpůsobují daným regulacím. Jedním z příkladů může být například evropské nařízení[194], která u některých potravinářských barviv (konkrétně chinolinova žluť – E104, žluť Sunset Yellow – E110, košenilová červeň – E 124, tartrazin – E102, azorubin – E122, allura červeň – E129) zavádí povinné označení na produktu spolu s oznámením „může mít negativní vliv na aktivitu a pozornost dětí“. Tato regulace vedla k přeorientování evropských výrobců na přírodnější barviva nebo jejich úplné opuštění. Přestože v USA podobná regulace neplatí, vývozci ji při dovozu dodržují, případně se také přeorientovali na jiná barviva.

[193] Státní zemědělská a potravinářská inspekce
[194] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1333/2008 ze dne 16. prosince 2008 o potravinářských přídatných látkách

23.5.4 Pesticidy

Další oblastí, kde se přístupy EU a USA v regulatorice liší, je použití pesticidů v zemědělství. Legislativa EU je v této oblasti restriktivnější v souvislosti s možnými dopady na životní prostředí a lidské zdraví. Širší veřejnost se obává, že dohoda TTIP rozšíří agrární produkty s vyšší mírou reziduí pesticidů na evropském trhu a zároveň povede ke zpomalení evropské regulace pesticidů. Letos v květnu Evropská komise za bouřlivé pozornosti veřejnosti odložila regulaci týkající se 31 pesticidů potenciálně narušujících endokrinní činnost lidského organismu (Neslen, 2015). Otázku reziduí také globálně upravuje Codex alimentarius, který ve většině případů povoluje vyšší hranice reziduí pesticidů v potravinách než EU. Na druhou stranu také v USA vykazují tyto hladiny v mnoha kategoriích nižší hodnoty než v případě Codexu. Nebylo by tedy příliš logickým krokem, kdyby se obě strany rozhodly, že zvýší své hladiny na úroveň Codexu, pokud už jednou dosáhly nižších úrovní. Stejně tak je neracionální, aby USA tlačily EU do zvýšení hladin nad úroveň Codexu. S největší pravděpodobností však tato oblast nebude v TTIP vůbec regulována, protože ke shodě na úrovni reziduí pesticidů v potravinách nedošlo ani v rámci obchodní dohody s Kanadou.

Z pohledu pesticidů je také zajímavé sledovat jejich užití v půdě (t/1000ha), jak ukazuje Graf 68. Je z něj patrné, že dlouhodobě je jejich používání v USA vyšší než například v ČR, Polsku nebo Maďarsku. Na druhou stranu je výrazně nižší ve srovnání s dalšími zeměmi EU jako Francie, Německo nebo Velká Británie.

Graf 68: Použití pesticidů ve vybraných zemích EU a v USA (t/1000ha, 2001-2010

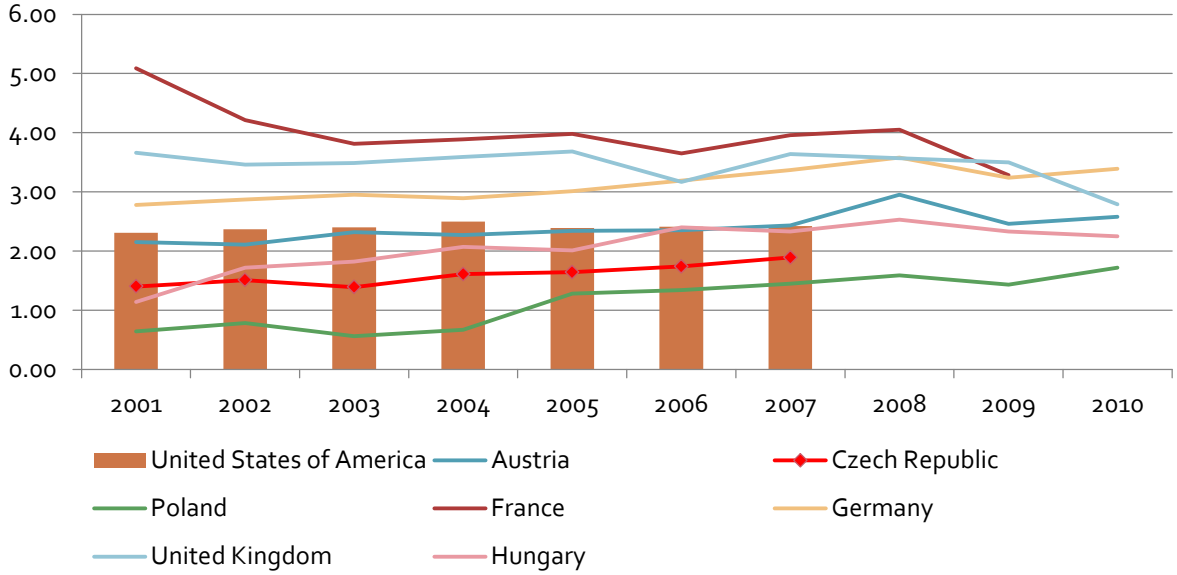

Zdroj: FAOSTAT

23.6 Rozdílné přístupy k regulaci v zemědělství a potravinářském průmyslu

23.6.1 Živočišná výroba

Američtí farmáři mohou dosahovat nižších nákladů, protože ve svých chovech používají celou řadu prostředků k podpoře růstu nebo k zajištění prevence onemocnění skotu (Directorate-General for Internal Policies, 2014). Právě v těchto opatřeních se významně rozchází evropský a americký pohled:

- **Růstové hormony (BST/rBGH)** – EU zakázala používání růstových hormonů již v osmdesátých letech 20. století. Tento krok nikdy nebyl v USA akceptován a rozpory ohledně používání růstových hormonů a zákazu dovozu masa pocházejícího z těchto chovů do EU vedly až ke sporu u WTO. Výsledky tohoto případu označily zákazy dovozů masa z USA za porušení závazků v rámci WTO, přestože částečně podpořily evropskou pozici opírající se o právo stanovit si standardy odlišné od Codex Alimentarius.[195, 196] EU se odmítla rozhodnutí WTO podřídit a uhradila žalující straně kompenzaci (Perdikis, a další, 2005). Problém dospěl k částečnému řešení v roce 2012, kdy USA souhlasily se separací chovů určených na vývoz do EU. Je třeba zdůraznit, že EU nyní zakazuje pouze dovoz produktů z amerických chovů, ve kterých se používají růstové hormony. Stejný zákaz už neplatí na dovoz mléčných výrobků vyrobených z mléka z těchto chovů.
- **Ractopamin** – Použití ractopaminu (nehormonální růstový stimulátor) je v rámci Codex Alimentarius považováno za bezpečné za předpokladu obezřetného používání. Toto opatření prošlo do Kodexu velmi těsnou většinou. EU jeho používání zakázala na základě nedostatečných vědeckých podkladů o vlivu této látky na lidské zdraví. USA upozornily, že tento zákaz je v rozporu se závěry obsaženými v Kodexu.
- **Ošetření k redukci patogenů** – Americká jatka používají kyselinu mléčnou a celou řadu protibakteriálních oplachů k odstranění patogenů jako Salmonela a E. Coli. EU povoluje k odstranění kontaminace masa pouze vodu. Chlórové oplachy drůbeže a zákaz dovozu takto ošetřeného masa se v roce 2009 mezi EU a USA dostal až k WTO[197]. V roce 2013 EU zrušila zákaz antibakteriálního oplachu kyselinou mléčnou v případě hovězích jatečních trupů, půlek a čtvrtek[198].
- **Nemoc šílených krav (bovine spongiform encephalopathy)** – US Department of Agriculture v roce 2013 přijalo klasifikaci zemí s výskytem nemoci šílených krav podle Světové organizace pro zdraví zvířat a povolilo dovoz hovězího ze zemí s kontrolovaným rizikem nemoci šílených krav – tedy států, které zaregistrovaly v minulosti případy této nemoci a přijaly preventivní opatření (do této skupiny patří od roku 2015 i Česká republika)[199]. USA tak vyšla vstříc dlouhodobým požadavkům EU na odstranění tohoto zákazu. Přesto tento krok neznamená pro evropské vývozce

---

[195] Codex Alimentarius je souborem mezinárodně uznávaných standardů, prováděcích předpisů, směrnic a dalších doporučení vztahujících se k potravinám, jejich produkci a bezpečnosti. Kodex upravuje Organizace pro výživu a zemědělství (FAO) a Světová zdravotnická organizace. WTO kodex uznává jako referenční rámec pro řešení mezinárodních obchodní sporů.

[196] Nález odvolacího panelu WTO v případech WT/DS26/AB/R a WT/DS48/AB/R z 16. ledna 1998.

[197] WTO panel WT/DS389

[198] Commission Regulation (EU) No 101/2013

[199] Final rule Bovine Spongiform Encephalopathy

otevřenou cestu na americké trhy, protože si musí zajistit potvrzení, kterým doloží schopnost národních inspekční systémů zajistit ekvivalentní ochranu lidského zdraví.

23.6.2 Geneticky modifikované organismy (GMO)

V USA a Asii se biotechnologie často využívají. EU je v uplatňování geneticky modifikovaných organismů v zemědělství velmi konzervativní a uplatňuje široký zákaz pěstování i dovozu, a to s ohledem na princip předběžné opatrnosti a možné dopady na životní prostředí a lidské zdraví, nicméně pokud žádost o pěstování GM rostliny projde úspěšně schvalovacím procesem, pak lze GM rostlinu na území EU pěstovat. V březnu 2015 přijala EU novou směrnici, která oproti předchozímu stavu posílila pravomoci jednotlivých členských států EU a umožnila jim odmítnout na svém území pěstování GMO, který byl autorizovaný na úrovni EU, a to i v případě, kdy členský stát nemá žádný dodatečný vědecky podložený důvod pro toto odmítnutí, ale omezení či zákaz zdůvodňuje některým z dodatečných argumentů, jejichž okruh je velmi široce definován.[200] Tato nová směrnice tak legalizovala postup, ke kterému se některé členské státy v praxi uchylovaly již předtím, aniž by pro to měly zcela jasný právní základ.[201] V EU je v současné době povoleno pěstovat pouze jednu plodinu, GM kukuřici MON 810, která se v roce 2015 pěstovala ve Španělsku, Portugalsku, České republice, Rumunsku a na Slovensku.[202] Z nové směrnice vyplývá povinnost zajištění koexistence v příhraničních oblastech. Členské státy, které pěstují GM kukuřici MON810, zajistí, aby nedošlo k narušení vydaného národního zákazu či omezení pěstování GM kukuřice sousední zemí[146] Dřívější doporučení Komise dodržovat pravidla koexistence budou od dubna 2017 pro členské státy povinná.[203]

V květnu 2015 Evropská komise povolila dovoz (nikoliv pěstování) 17 nových geneticky modifikovaných plodin na základě vyhodnocení rizik ze strany Evropského úřadu pro bezpečnost potravin ve spolupráci s vědeckými pracovišti členských států EU. Podle registru EU je v současné době (říjen 2015) na evropském trhu povoleno pro dovoz a používání (nikoliv pro pěstování) 65 druhů genetických modifikací těchto rostlin – bavlna, kukuřice, sója, řepka olejná, cukrová řepa a jeden druh GM bakterie a jeden druh kvasinek. Velká většina těchto GM plodin je určena jako krmivo pro zvířata. GM potraviny se na evropském trhu vyskytují velice zřídka.

Americké společnosti, zemědělci a úřady se v diskusi se svými evropskými protějšky odkazují na odborné studie, které prokázaly nezávadnost GMO. Jejich omezený dovoz do EU považují za iracionální. USA usiluje o změnu značení těchto produktů z „obsahuje GMO“, které je nyní povinné, na povinnost označovat produkty, které GMO neobsahují. Směrodatným ukazatelem vývoje v TTIP mohou být ustanovení uzavřená v rámci CETA.

---

[200] Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/412 ze dne 11. března 2015, kterou se mění směrnice 2001/18/ES, pokud jde o možnost členských států omezit či zakázat pěstování geneticky modifikovaných organismů (GMO) na svém území (Úř. věst. L 68/1 ze dne 13.3.2015).

[201] Srov. body 6 až 8 preambule Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/412 ze dne 11. března 2015, kterou se mění směrnice 2001/18/ES, pokud jde o možnost členských států omezit či zakázat pěstování geneticky modifikovaných organismů (GMO) na svém území (Úř. věst. L 68/1 ze dne 13.3.2015).

[202] http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-952_cs.htm

[203] Body 9 a 10 preambule Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/412 ze dne 11. března 2015, kterou se mění směrnice 2001/18/ES, pokud jde o možnost členských států omezit či zakázat pěstování geneticky modifikovaných organismů (GMO) na svém území (Úř. věst. L 68/1 ze dne 13.3.2015).

V rámci CETA se obě strany dohodly na spolupráci a výměně informací v oblasti biotechnologií, která by měla probíhat jako součást bilaterálního Dialogu o otázkách přístupu biotechnologií na trh, který vzniknul na základě vzájemné dohody vyplývající ze sporu mezi EU a Kanadou, USA a Argentinou u WTO[204]. Tato komunikace by se měla vztahovat i na povolení vstupu nových biotechnologických výrobků na trh, konzultace obchodních dopadů asynchronních povolení těchto produktů nebo informování o nové legislativě v této oblasti[205].

Rozdíly ve vnímání GMO jsou na obou stranách Atlantiku velmi rozdílné. Ze studie veřejného mínění z roku 2012 vyplývá, že pouze 20 % amerických spotřebitelů považovalo GMO za nepříznivé na rozdíl od 61 % Evropanů, kteří se ohledně GMO cítili „nesví“ v rámci průzkumu v roce 2010 (Kreibohm, 2013).

Obecně by neměla nastat situace, ve které evropští farmáři nemohou na bezcelním trhu používat biotechnologie, zatímco američtí farmáři je plně používají. V mnoha sektorech snižují GMO zemědělcům náklady, případě zvyšují výnos.

23.6.3 Zeměpisná označení

Zeměpisná označení vzbuzují emoce v řadě členských států EU, vzhledem k tomu, že se považují za cennou formu evropského duševního vlastnictví. Do konce roku 2015 se v EU zaregistrovalo 1312 zemědělských a potravinářských zeměpisných označení[206], 1750 vín, 339 lihovin[207] pocházejících z členských zemí EU. Přibližně 80 % registrací zeměpisných označení pochází z šesti členských zemí EU – Itálie, Francie, Španělska, Řecka, Portugalska a Německa. Podle odhadů z roku 2010, hodnota prodejů těchto výrobků do třetích zemí činila 11,5 miliard EUR, představujících 15 % celkového obchodu s agrárními produkty se třetími státy. Téměř polovinu těchto vývozů tvořila vína (51 %), alkohol (40 %) a zbývajících 9 % spadalo na další zemědělské a potravinářské výrobky.

Podle odhadů Evropské komise patřily Spojené státy k největšímu trhu pro evropské produkty se zeměpisným označením a tyto výrobky představovaly 30 % z celkového importu v sektoru zemědělství z EU. Tyto vývozy do USA jsou tvořeny primárně třemi hlavními produkty: šampaňským a koňakem z Francie, skotskou whisky z Velké Británie a sýrem parmezán z Itálie). Všechny tyto položky již chrání dohody WTO TRIPS, přestože je stupeň jejich protekce nižší než v EU. Hlavní exportní artikly mají také zajištěnou základní úroveň ochrany na americkém trhu prostřednictvím amerického systému ochranných známek, který uznává značky jako například Roquefort nebo Cognac jako certifikované ochranné známky. Největší problém představují pojmenování, která jsou v USA považována za generická, protože si je v minulosti přivezli evropští imigranti do USA a nyní se již jedná o dobře zavedené značky na americkém trhu – například sýr Feta.

Vzhledem k tomu, že každá ze stran uplatňuje odlišný přístup k ochraně práv duševního vlastnictví (ochranné známky nezohledňující vztah produktu k místu produkce vs. zeměpisná

---

[204] (WT/DS291, 292, 293) European Communities – Measure Affecting the Approval and Marketing of Biotech products. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/1pagesum_e/ds292sum_e.pdf

[205] Konsolidovaný text dohody CETA z 26. 9. 2014 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/september/tradoc_152806.pdf

[206] Chráněné označení původu, chráněné zeměpisné označení, zaručená tradiční specialita

[207] Příloha č. III Nařízení EP a Rady č. 110/2008 o lihovinách

označení), nebude jednoduché dosáhnout akceptovatelné dohody. Pokud by EU ustoupila v rozsahu chráněných označení a USA tento seznam akceptovaly, bylo by možné zahrnout zeměpisná označení do dohody TTIP. Podobné kompromisy byly uzavřeny i v případě smluv s Jižní Koreou nebo Kanadou. V případě Jižní Korey obě strany souhlasily se seznamem vybraných nejdůležitějších zeměpisných označení a tento list se stal přílohou dohody. Česká republika si v tomto případě zajistila ochranu zeměpisných označení u piv: České pivo, Budějovické pivo, Budějovický měšťanský var, Českobudějovické pivo a Žatecký chmel. Dohoda s Kanadou naopak ochranu třech budějovických piv neobsahuje. Ministerstvo zemědělství ČR oslovilo subjekty, které jsou držiteli ochrany českých zeměpisných označení, zda mají zájem o jejich zařazení do dohody TTIP. Paradoxně celá řada výrobců například cukrovinek není na získání této protekce v rámci TTIP zainteresovaná, protože tyto podniky vývozy do USA v budoucnu neplánují. ČR by proto měla zaměřit svou pozornost na prosazení těch chráněných zeměpisných označení, která mají největší exportní potenciál, včetně budějovických piv.

České společnosti v USA

Analyzovaná skupina působí v potravinářském průmyslu a zaměstnává 150 zaměstnanců. V České republice skupina dosáhla již přibližně 50 % trhu s müsli. Zdrojem dalšího růstu tak je převážně export. Roční obrat skupiny dosahuje 1,2 miliardy CZK, z čehož 1/5 tvoří vývozy. Exportní trhy firmy jsou značně diverzifikovány. Firma vyváží do 40 zemí, zejména USA (10-20 % exportu) a dále do Kanady, arabských zemí a Asie.

Na trh USA firma pronikla prostřednictvím výhradního distributora a své výrobky (zejména v segmentu bezlepkových tyčinek) nabízí pod jeho značkou. V zájmu posílení vzájemných vztahů s distributorem následně firma založila výrobní závod v České republice coby společné joint-venture. Odlišné požadavky na certifikaci výrobků v EU a v USA firma řeší nastavením své výrobní linky tak, aby všechny její výrobky splňovaly nejpřísnější požadavky z EU i USA, protože provozovat dvě výrobní linky by nebylo ekonomicky účelné. Vysoké požadavky na kvalitu a bezpečnost výroby, které jdou v řadě ohledů nad rámec právních předpisů v EU i USA, musí firma splňovat s ohledem na požadavky pravidelných auditů svých odběratelů, zejména řetězců v USA.

V zájmu plynulosti výroby by firmy uvítala, kdyby došlo k uznání certifikací z EU a USA, protože každá kontrola znamená významné prodlevy ve výrobním procesu. Z celních procedur pak pro dovozy firmy do USA představuje vážné riziko možnost odstavení kontejneru s dodávkou zboží ke kontrole, což může ohrozit včasnost dodávky a poškodit tak vztahy s distributorem. Odrazujícím způsobem na firmu působí také vysoká cla na sortiment pečících směsí, které se za současného stavu nevyplácí na trh USA dodávat.

24 Informační a komunikační technologie

24.1 Shrnutí

Hlavní diskuse v kapitole týkající se informačních a komunikačních technologií v dohodě TTIP se nebude týkat cel, jak je tomu v případě ostatních odvětví. V digitální době by se obě strany v rámci TTIP měly pokusit o vytvoření jednotného digitálního prostoru s pravidly, která budou podporovat inovaci a rozvoj vzájemného obchodu, který však nebude ohrožovat práva uživatelů na ochranu osobních dat nebo uměle vytvářet rozdíly v kvalitě digitálních služeb.

Prostředí internetu je v EU v mnoha ohledech daleko více regulované, než je tomu v USA. Ať už se jedná o tzv. právo být zapomenut nebo vyšší míru ochrany soukromí a nakládání s osobními údaji na internetu, které platí v EU. Přestože se otázka spolupráce v oblasti sblížení regulatorních přístupů v digitálním světě stává stále citlivější, existuje celá řada oblastí, ve kterých je možné hledat shodu, aniž by se vytvářely zcela zbytečné nové standardy nebo se naopak slevovalo ze současné úrovně v EU.

Český trh internetových vyhledavačů se přitom jako jediný do jisté míry odlišuje od zbytku EU v tom, že na něm vedle společnosti Google existuje silný domácí konkurent. Česká republika tak má poměrně unikátní možnost využít tohoto faktického stavu na trhu internetových vyhledavačů na svém území a stát se tím, kdo může při jednáních o dohodě TTIP, či případně o dalších dohodách týkajících se problematiky internetu, pro obě strany (EU i USA) věrohodným způsobem prosazovat vyvážený přístup k regulaci internetu, který nebude sloužit coby nástroj komerčních zájmům té či oné strany, ale bude usilovat o funkční řešení chránící oprávněné zájmy uživatelů a zároveň umožňující rozvoj internetu.

Přínosy

- Pokud se EU a Spojeným státům nepodaří uzavřít ambiciózní kapitolu ICT v rámci TTIP, konkrétní přínosy pro evropské společnosti budou pravděpodobně pouze minimální. Na obecné úrovni by spolupráce EU a Spojených států mohla nastavit konzultační procesy do budoucna, které by zabránily vytváření dvou regulatorně zcela oddělených entit.
- Shody může být dosaženo v oblasti Internetu věcí, kdy by společná práce na regulaci tohoto nově vznikajícího segmentu ekonomiky mohla usnadnit přenos technologií a zjednodušit zavádění inovací do sféry, jakou je připojení věcí každodenní spotřeby na internet. EU i USA jsou v tomto ohledu významnými inovátory a kompatibilita regulace by tak mohla nastavit standard v celosvětovém měřítku. V této oblasti lze očekávat úspěšnou dohodu, protože požadavky vycházejí primárně od výrobců a jedná se o budoucí spolupráci, nikoliv o úpravy existující regulace.
- Spojené státy a EU slibují kooperovat v oblasti elektronického označování výrobků, dostupnosti ICT pro všechny skupiny uživatelů, případně nastavení certifikace ICT výrobků. V těchto tématech bude možné dosáhnout shody. Konvergence principů elektronického označování může být důležitým přínosem v celém ICT odvětví. Bude se primárně týkat zařízení s vlastním displejem, nikoliv potravin.

Rizika

- Jedním z rizik dohody TTIP je nedosažení jednotného stanoviska ohledně síťové neutrality. Obě strany sice tento koncept podpořily konkrétními kroky, které se v určitých aspektech mohou lišit, ale obecně vytvářejí pravidla, která by měla zabránit blokování nebo omezování přístupu, placené prioritizaci nebo limitům na řízení provozu. Na vládní úrovni by pravděpodobně bylo možné dosáhnout dohody, ale načasování diskuse shodě nepřeje. Veřejná debata k této otázce ve Spojených státech ještě neskončila, stejně tak navrhovaný evropský model nebyl dosud implementován.
- V oblasti ochrany osobních dat neprobíhá konvergence postojů mezi Spojenými státy a EU s dostatečnou rychlostí. Obě strany se rozcházejí v obecném přístupu včetně definice osobních dat. EU stále více vnímá ochranu osobních dat ve Spojených státech jako neadekvátní a začíná považovat lokalizaci dat za základní právo. Naopak Spojené státy usilují o uznání interoperability a zakázání datové lokalizace v rámci dohody TTIP. S největší pravděpodobností se nakonec dohoda TTIP konvergenci v oblasti ochrany osobních údajů vyhne, což nepřinese benefity ani jedné straně. Spojené státy půjdou dále cestou minimální ochrany, zatímco Evropská unie bude rozvíjet svůj již tak velmi komplexní legislativní rámec.
- V rámci dohody TTIP se nepodaří vyřešit otázku softwarových patentů, které existují Spojených státech, ale EU nepovoluje udělenení patentu na software, který nepřináší žádné konkrétní technické zlepšení. V současné době představují softwarové patenty bariéru pro vstup na trh pro některé evropské firmy. Jistá firma prodávající software, zejména mobilní aplikace, se preventivně z trhu stáhla, nebo o vstup na něj ani neusiluje, protože si není jistá, zda není v konfliktu s již existujícím patentem.

24.2 Analýza obchodních toků v ICT

Digitální obchod stál za obrovským růstem americké i evropské ekonomiky. Internet nejenže vytváří platformu, která umožňuje řadě podniků zvýšit jejich produktivitu a efektivitu, ale také z ní profitují malé a střední firmy, které se mohou snáze zapojit do světového obchodu. Americký (27 %) a evropský trh (21 %) s informačními a komunikačními technologiemi (ICT) tvoří dohromady téměř polovinu globálního trhu, jak ukazuje Graf 69. Kapitola týkající se ICT v dohodě TTIP představuje klíčový element pro další prohlubování obchodních vztahů, postavených na inovacích a výrobcích s vysokou přidanou hodnotou.

Graf 69: Srovnání podílu na světovém ICT trhu podle zemí (2015)

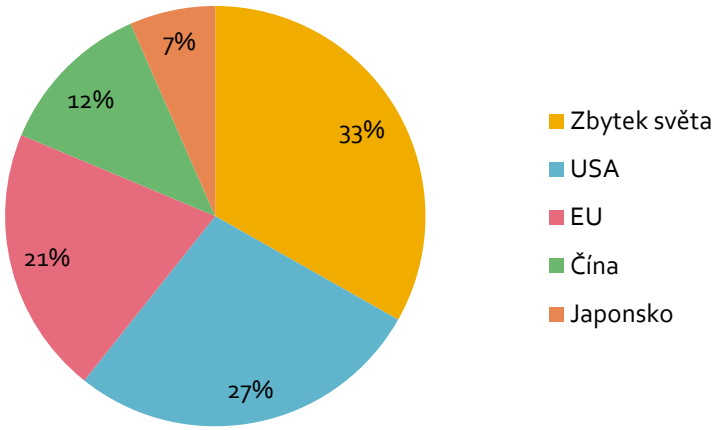

Zdroj: Statista

Spojené státy a členské země EU také představují důležité světové vývozce ICT služeb. Podíl jednotlivých států na trhu je následující: Irsko (13,8 %), Německo (9,9 %), Spojené státy (8,7 %) nebo Velká Británie (7,2 %) a Francie (4,1 %). Na předních příčkách stojí také země jako Indie a Čína, které se stále více přetvářejí z pouhých montoven ICT na země s vlastní produkcí a značkami, které se specializují na vývoz ICT služeb. V rámci regionu střední Evropy stojí ČR na druhém místě za Polskem nebo Rakouskem.

Graf 70: Hlavní vývozci ICT služeb - podíl na světovém vývozu ICT služeb v roce 2013. Zdroj: OECD

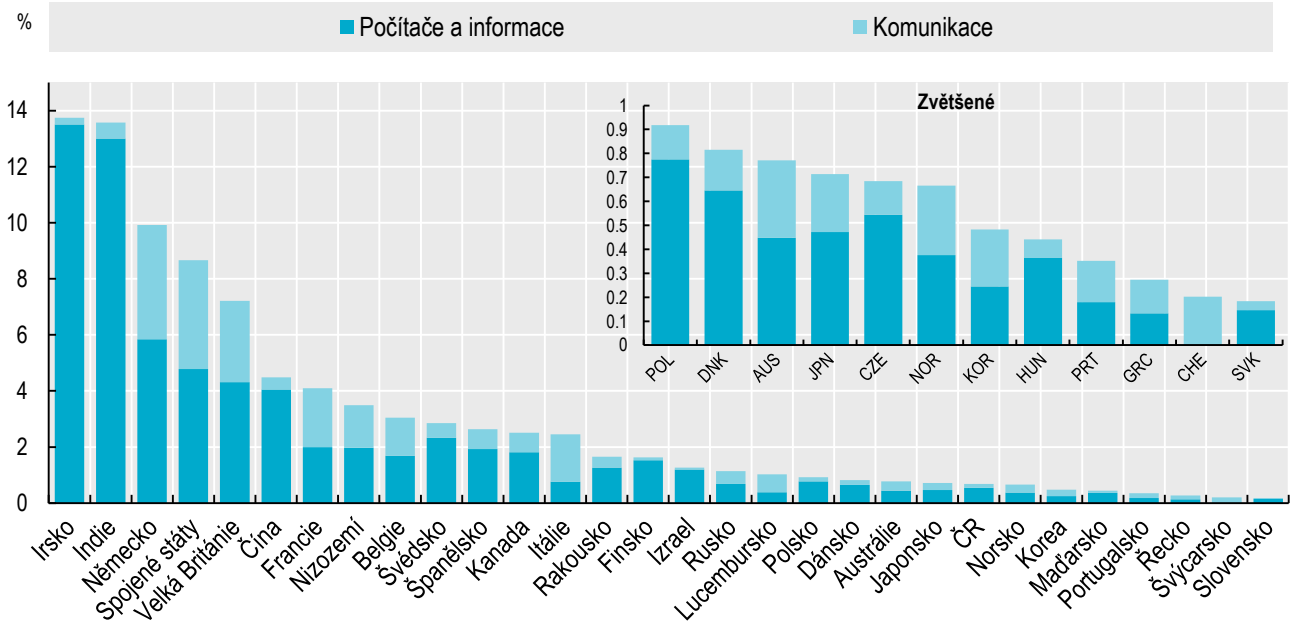

Dle analýzy růstu vývozů se současná situace liší od období po finanční krizi. Ve srovnání s rokem 2007 americké vývozy spíše stagnují. Naopak například německý export od téhož roku vzrostl o 35 % a francouzský o 53 %. Za tuto dobu také svou pozici na světovém trhu posílila Čína. Bezprecedentní růst exportu ICT služeb v rámci regionu střední Evropy zaznamenalo například Polsko. České vývozy stouply od roku 2007 o 4 %, jak znázorňuje Graf 71.

Graf 71: Změna vývozu ICT služby 2007 v. 2013

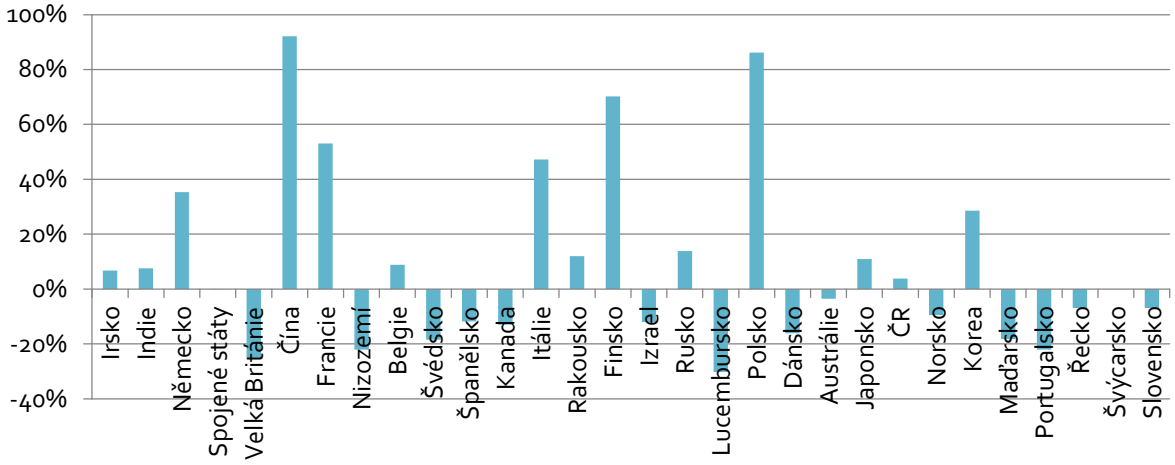

Zdroj: OECD

O charakteru ICT výrobků a služeb vypovídá také Graf 72, který popisuje podíl na celkové přidané hodnotě v běžných cenách. ČR se spolu s Maďarskem, Spojenými státy nebo Velkou Británií umístily nad průměrem OECD. Výrazný podíl na celkové přidané hodnotě představují v ČR právě IT služby.

Graf 72: Podíl na celkové přidané hodnotě v běžných cenách v ICT sektoru (2013)

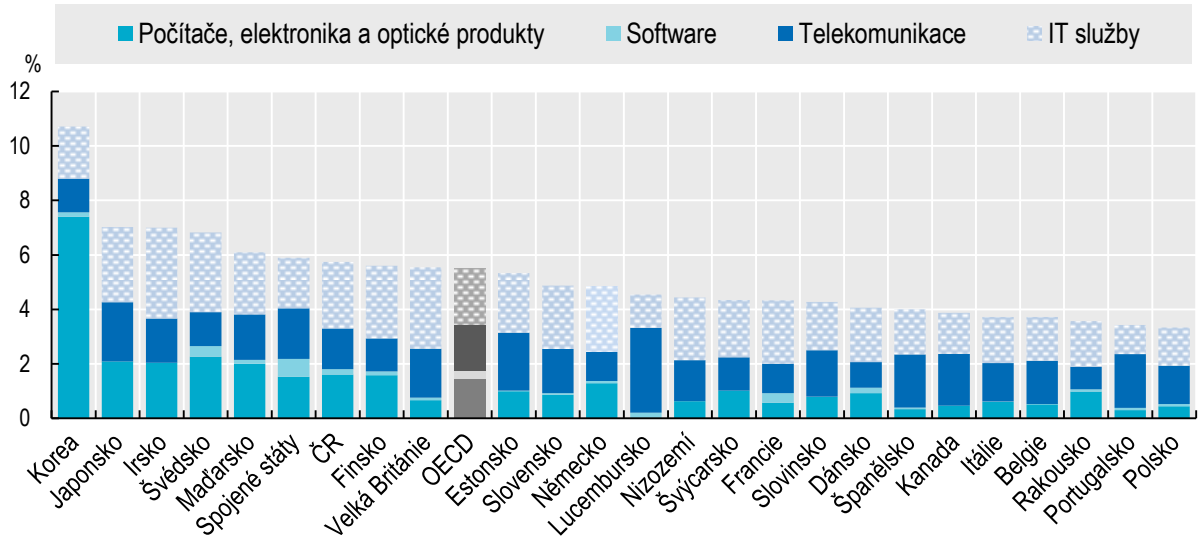

Zdroj: OECD

Z Graf 73 vyplývá, že obchod mezi ČR a USA v oblasti ICT výrobků[208] vykazuje negativní saldo obchodní bilance. V roce 2014 se export do USA podílel pouze 1 % na celkových vývozech ICT výrobků. Jedná se o velmi nízký podíl. Americký trh zaujímá z pohledu českého exportu 22. pozici. ICT dovozy z USA tvořily celkem 2 % z celkového importovaného objemu. Od roku 2010 americké dovozy rostou v průměru o 33 % ročně.

Graf 73: Vývozy a dovozy v ICT ČT a USA (mld. CZK, 2004-2014

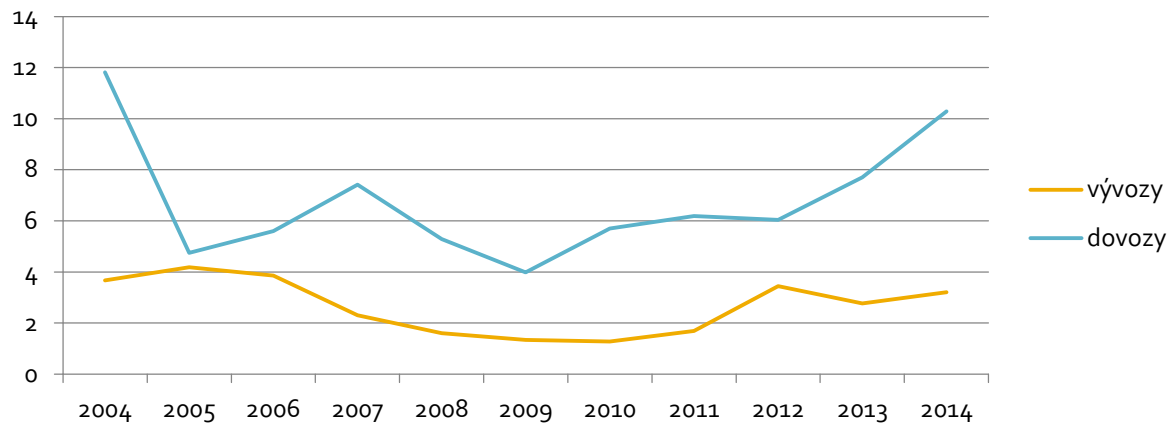

Zdroj: ČSÚ

ČR do USA vyváží zejména součásti přístrojů na vysílání, přijímaní hlasu a dat, televizní nebo digitální kamery a části strojů na automatické zpracování dat. Soudě podle podílu na celkovém vývozu v dané kategorii, který znázorňuje Tabulka 72, USA představují pro české společnosti pouze doplňkový trh. Clo na nejvíce vyvážené ICT výrobky je téměř nulové. Vzhledem k tomu, že řada českých ICT firem své pobočky zakládá ve Velké Británii nebo ve Spojených státech, nemusí statistická data přesně reflektovat realitu obchodu mezi ČR a USA.

Tabulka 72: Top 10 ICT vývozů z ČR do USA (mil. CZK, 2014)

Vývozy z ČR do USA	Mil CZK	Podíl na celkových vývozech	Clo
Části, součásti přístrojů na vysílání, přijímání hlasu, dat	475	1%	0 %
Kamery televizní, digitální, videokamery	425	3%	0-2.1 %
Části strojů na automatické zpracování dat	410	9%	0 %
Zařízení pro příjem, konverzi, vysílání, regeneraci hlasu, dat	342	1%	0 %
Tiskárny, kopírovací a faxové stroje, připojitelné k PC, ost.	205	1%	0 %
Přístroje telefonní pro celulární aj. bezdrátové sítě	203	7%	0 %
Média pro záznam zvuku, obrazu ap, ne HS 37, ost.	203	0%	0-1.8 %
Jednotky paměťové	181	14%	0 %
Zařízení paměťová polovodičová, energeticky nezávislá	87	1%	0 %
Zpracovatelské jednotky jiné než HS 8471.41 nebo 8471.49	69	1%	0 %

Zdroj: ČSÚ, U. S. International Trade Commission

[208] (Bourassa, 2011) (Bourassa, 2011)

Přestože celní bariéry v případě ICT sektoru nehrají zásadní roli, cla mohou představovat problém v případě hybridních zařízení, která v sobě spojují IT výrobek a spotřební elektroniku. Na spotřební elektroniku se stále ještě aplikují poměrně vysoká cla. Časté spory ohledně zařazení hybridních zařízení do celního sazebníku s sebou nesou zvýšené náklady exportérů na administrativu a poradenské služby.

V případě dovozů patří mezi hlavní kategorie telefonní přístroje, části strojů na automatické zpracování dat nebo zařízení pro příjem či konverzi hlasu nebo dat. USA se na celkových dovozech v dané kategorii podílejí spíše symbolicky. Také na americké dovozy je uplatňováno téměř nulové clo.

Tabulka 73: Top 10 ICT dovozů z USA do ČR (mil. CZK, 2014)

Dovozy z ČR do USA	Mil CZK	Podíl na celkových dovozech	Clo
Přístroje telefonní pro celulární aj. bezdrátové sítě	3323	6%	0 %
Části strojů na automatické zpracování dat	1743	3%	0 %
Zařízení pro příjem, konverzi, vysílání, regeneraci hlasu, dat	1025	5%	0 %
Zařízení paměťová polovodičová, energeticky nezávislá	560	8%	0 %
Zpracovatelské jednotky jiné než HS 8471.41 nebo 8471.49	555	6%	0 %
Procesory a řídicí jednotky	437	1%	0 %
Obvody integrované elektronické, ost.	349	8%	0 %
Jednotky paměťové	328	1%	0 %
Paměti	244	6%	0 %
Kamery televizní, digitální, videokamery	176	3%	0-14 %

Zdroj: ČSÚ, TARIC

Na rozdíl od vzájemné obchodní výměny v ICT výrobcích, v případě ICT služeb přesahují české vývozy objem dovážený z USA. Do roku 2012 rostl český export ICT služeb do USA v průměru až o 50 % ročně. Spojené státy představují v této oblasti důležitého partnera, na jehož trh směřuje 14 % všech vývozů ICT služeb. Americký import ICT služeb tvoří naopak téměř 8 % z celkových dovozů ICT služeb.

Graf 74: Vývozy a dovozy ICT služeb ČR a USA (mld. CZK, 2009-2013)

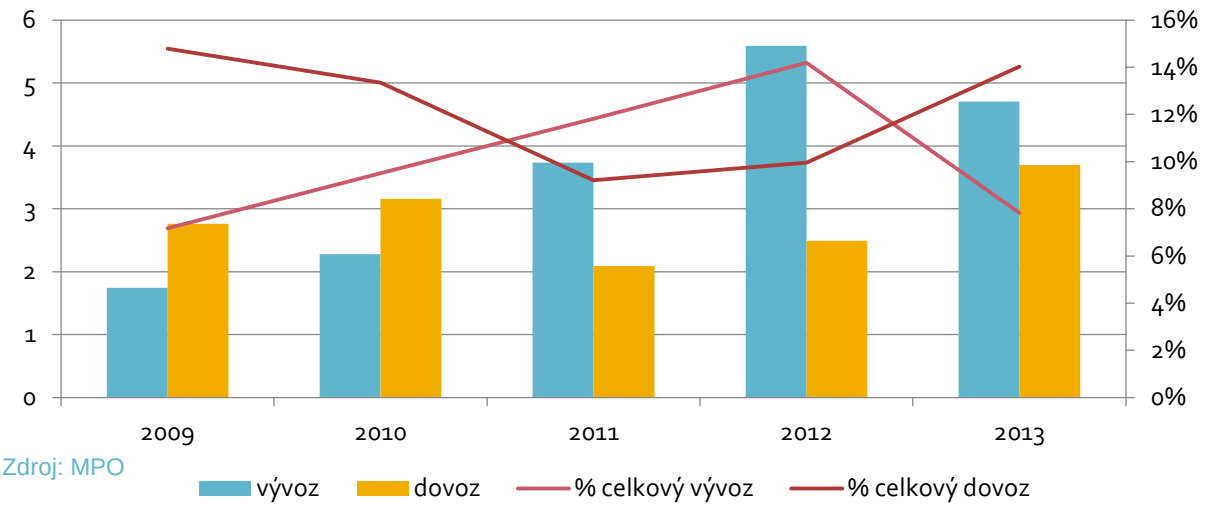

Zdroj: MPO

24.3 Oblasti pro spolupráci

24.3.1 Soukromí a ochrana dat

Ochrana soukromí jednotlivců ve vztahu ke zpracování a šíření osobních dat a zachování důvěrnosti osobních záznamů patří mezi témata, na která se vztahuje všeobecná výjimka z dohody GATS upravující multilaterální režim pro obchod se službami.[209] EU a její členské státy jsou tak oprávněné přijímat v této oblasti vlastní regulatorní opatření, pokud nepředstavují jen skrytou restrikci obchodu se službami. Tato problematika tedy může být zahrnuta i do dohody TTIP.

Ochrana soukromí a dat na internetu však vychází v EU i ve Spojených státech z odlišných legislativních a kulturních základů. Ve Spojených státech na rozdíl od EU[210] neexistuje právní úprava, která by plošně upravovala ochranu dat, a lze pracovat jen se zárukami v dílčích sektorech. Navíc v EU a členských státech je právo na soukromí jedním ze základních lidských práv.[211] V americké ústavě nic podobného explicitně zmíněno není[212], ale Nejvyšší soud došel k závěru, že právo na ochranu soukromí implicitně vyplývá z několika dodatků ústavy USA.[213] V americkém vidění problému se také ochrana soukromí často posuzuje spíše vůči státu, nikoliv také vůči soukromému sektoru, jak je tomu v EU (Whitman 2004).

Přesto existují v USA zákony, které pokrývají specifické oblasti jako například: zdravotní data (Health Information and Portability Accountability Act), finanční data (Gramm-Leach-Bliley Act) nebo informace týkající se dětí (Children Online Privacy Protection Act). Určitou kontroverzi budí US Patriot Act, který americké vládě umožňuje vyžádat si od amerických společností data o jejich zákaznících. Zákon, který prošel novelizací v polovině roku 2015[214], se potenciálně vztahuje i na data uložená na serverech v zahraničí, které vlastní americké společnosti. Otázky vyvolává i Foreign Intelligence Surveillance Act (FISA), který umožňuje

---

[209] Článek XIV (c) (ii) dohody GATS.

[210] Srov. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů, ve znění jejích změn, (Úř. věst. L 281, 23.11.1995, p.31). Dostupné na: http://publications.europa.eu/resource/cellar/ca110404-27dc-441b-a9d1-94b6b2fd211a.0002.03/DOC_1 [08/10/2015]. Srov. rovněž prováděcí zákony na úrovni jednotlivých členských států EU.

[211] Srov. článek 7 Charty základních práv Evropské unie, který stanoví, že „Každý člověk má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence či jiných druhů komunikace“; článek 8 pak zaručuje právo na ochranu osobních údajů. Srov. též článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (právo na soukromí) a zakotvení lidských práv v České republice v článku 7 odst. 1 (ochrana soukromí) a článku 13 (ochrana tajemství doručovaných zpráv) Listiny základních práv a svobod.

[212] V ústavách států USA je právo na soukromí výslovně zmíněno například v ústavě státu Kalifornie, článek 1, odstavec 1. Dostupné na: http://www.leginfo.ca.gov/.const/.article_1 [08/10/2015].

[213] Srov. Soudní případ *Griswold v. Connecticut*, 381 U.S. 479 (1965), Nejvyšší soud USA. Dostupné na: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/381/479/case.html [08/10/2015].

[214] Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act z roku 2001, H.R. 3162/107-56, ve znění navazujících zákonů, zejména USA Freedom Act z 2 června 2015.

americké vládě monitorovat bez soudního příkazu zahraniční komunikaci a získat přístup k datům cizích státních příčníků mimo hranice USA.[215]

Na provozovatele komerčních webových stránek a poskytovatele online služeb nejsou v USA ze strany státu kladeny žádné požadavky na dodržování pravidel ochrany soukromí. Pokud si však správce webu dobrovolně stanoví své vlastní podmínky ochrany soukromí a nedodržuje je, může být žalován Federální obchodní komisí (Federal Trade Commission)[216], která již v tomto směru uzavřela celou řadu případů ve prospěch stěžovatele. Touto cestou je tak částečně pokryt prostor ochrany dat. Celý systém ochrany dat doplňuje Online Privacy Protection Act (OPPA)[217] v Kalifornii, kde působí celá řada ICT společností.

Tabulka 74: Přehled případů pokut uložených americkými úřady v souvislosti s ochranou osobních dat (1999-2014)

Pokutovaná entita	Výška pokuty	Rok	Porušený princip ochrany
Apple	$32.5M	2014	Výběr a souhlas
Google	$22.5M	2012	Sběr
Google	$17M	2013	Sběr a upozornění
ChoicePoint	$15M	2006	Bezpečnost
Hewlett-Packard	$14.5M	2006	Sběr
LifeLock	$12M	2010	Přesnost, bezpečnost
TJ Maxx	$9.8M	2009	Bezpečnost
Dish Network	$6M	2009	Výběr a souhlas
DirecTV	$5.3M	2005	Výběr a souhlas
US Bancorp	$5M	1999-2000	Zpřístupnění
Craftmatic	$4.4M	2007	Výběr a souhlas
Cignet Health	$4.3M	2011	Access
Barclays Bank	$3.8M	2013	Použití and ukládání
Certegy Check Services	$3.5M	2013	Přesnost
Playdom	$3M	2011	Sběr a upozornění
The Broadcast Team	$2.8M	2007	Sběr
Equifax, TransUnion and Experian	$2.5M	2000	Přístup
CVS Caremark	$2.3M	2009	Bezpečnost and likvidace

Zdroj: Computerworld, Jay Cline

[215] Foreign Intelligence Surveillance Act z roku 1978, ve znění pozdějších předpisů, zejména FISA Amendments Act of 2008, H.R.6304.
[216] viz Federal Trade Commission [File No. 982-3015] Geocities; Analysis to Aid Public Comment, Thursday, August 20, 1998
[217] Online Privacy Protection Act z roku 2003, BUSINESS AND PROFESSIONS CODE, články 22575-22579. Dostupné na: http://leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=bpc&group=22001-23000&file=22575-22579 [08/10/2015].

Základy ochrany osobních dat s všeobecnou působností jsou v EU zakotveny ve směrnici 95/46/ES z roku 1995.[218] Tyto zásady byly dále převedeny do zvláštních pravidel pro odvětví elektronické komunikace ve směrnici 2002/58/ES.[219] V návaznosti na tuto směrnici byla rovněž harmonizována právní úprava členských států EU o uchovávání údajů vytvářených nebo zpracovávaných v souvislosti s poskytováním veřejně dostupných služeb elektronických komunikací s cílem zajištění dostupnosti těchto dat pro účely řízení o závažných trestných činech.[220]

Evropské právo se přímo soustředí na ochranu osobních dat a na způsoby nakládání s osobními daty. Požadavky na zachování důvěrnosti osobních záznamů se vztahují i vůči členským státům EU, které by měly zakázat odposlech, skladování nebo jakékoliv jiné narušování a sledování komunikace, pokud k tomu uživatel nedal souhlas, nebo není zákonem členského státu dáno oprávnění v souladu s příslušnými ustanoveními této směrnice.[221] Známým případem prosazení evropského práva na ochranu soukromí vůči americké společnosti s původem v USA je rozhodnutí Google Spain SL a Google Inc. proti Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) a Mario Costeja González, v rámci kterého Soudní dvůr Evropské unie mimo jiné potvrdil aplikovatelnost evropského práva na data, která se fyzicky nacházejí na serverech mimo evropské území, „pokud provozovatel internetového vyhledávače zřídí v členském státě pobočku nebo dceřinou společnost určenou k podpoře prodeje a k prodeji reklamního prostoru nabízeného tímto vyhledávačem, která zaměřuje svou činnost na obyvatele tohoto státu.“[222]

Evropské směrnice o ochraně dat také stanoví podmínky, za kterých lze převádět data do třetích zemí, přičemž se vyžaduje, aby dotčená třetí země také zajišťovala odpovídající úroveň ochrany dat, a přihlíží se mj. k právním předpisům platným v dotčené třetí zemi, jakož i k profesním pravidlům a bezpečnostním opatřením, která se ve třetích zemích dodržují.[223] Evropská komise může svým rozhodnutím konstatovat, že konkrétní třetí země zajišťuje příslušnou úroveň ochrany, a to i s ohledem na mezinárodní závazky, které s takovou třetí zemí vyjedná.[224] Seznam zemí s adekvátní ochranou soukromí uveřejňuje Evropská

---

[218] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů, ve znění jejích změn, (Úř. věst. L 281, 23.11.1995, p.31). Dostupné na: http://publications.europa.eu/resource/cellar/ca110404-27dc-441b-a9d1-94b6b2fd211a.0002.03/DOC_1 [08/10/2015].

[219] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/58/ES ze dne 12. července 2002 o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací (Směrnice o soukromí a elektronických komunikacích), ve znění pozdějších změn.

[220] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/24/ES, ze dne 15. března 2006, o uchovávání údajů vytvářených nebo zpracovávaných v souvislosti s poskytováním veřejně dostupných služeb elektronických komunikací nebo veřejných komunikačních sítí a o změně směrnice 2002/58/ES.

[221] Srov. článek 5 ve spojení s článkem 15 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/58/ES, ve znění pozdějších změn.

[222] Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci C-131/12, *Google Spain SL a Google Inc. proti Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) a Mario Costeja González*, ze dne 13. května 2013, marg. č. 60. Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:62012CJ0131 [09/10/2015].

[223] Článek 25, odst. 1 a 2, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES, ve znění jejích změn,

[224] Článek 25, odst. 4 až 6, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES, ve znění jejích změn,

komise.[225] S USA má EU zaveden režim tzv. Safe Harbour Agreement. Na seznamu certifikovaných společností Safe Harbour se nalézá více než 5000 subjektů.[226] V posledních letech provází systém transferu dat mezi EU a Spojenými státy řada kontroverzních událostí, které v roce 2014 vyústily v oficiální výzvu Evropského parlamentu k pozastavení systému Safe Harbour a žádost o jeho důkladnou revizi.[227] V tomto kontextu také začalo velmi intenzivní prověřování dodržování pravidel a platností certifikací u společností na seznamu Safe Harbour. Celá řada zemí přezkoumávala zejména sběr a nakládaní s daty v sociální síti Facebook v souvislosti s odhaleními Edwarda Snowdena. Soudní dvůr Evropské unie v této věci vydal rozsudek dne 6. října 2015, ve kterém rozhodnutí Evropské komise o Safe Harbour (2000/520/ES ze dne 26. července 2000) prohlásil za neplatné a konstatoval, že orgány dozoru členských států EU mají právo posuzovat žádosti jednotlivých osob o ochranu práv v souvislosti se zpracováním jejích osobních údajů, které byly předány z členského státu EU do této třetí země, pokud taková osoba tvrdí, že právo a praxe platné v dané zemi nezajišťují odpovídající úroveň ochrany.[228] Z uvedeného plyne, že regulátoři v jednotlivých členských státech EU mají možnost zastavit transfer dat evropských uživatelů na servery na území USA, a v důsledku toho tak mohou být společnosti jako Facebook nebo Twitter donuceny k tomu, aby údaje evropských uživatelů uchovávaly výlučně v rámci EU. Alternativní způsoby legálního přenosu dat z EU do USA, jako je transfer na základě nepochybného souhlasu dotyčné osoby,[229] může být pro společnosti, které se dosud spoléhaly na režim Safe Harbour, obtížný. V minulosti takový souhlas nebyl od uživatelů požadován a jeho dodatečné obstarání může být značnou komplikací, a to zejména pro malé a středně velké firmy.

Na začátku roku 2016 však prezident Obama podepsal Judicial Redress Act[230], který by měl umožnit evropským občanům prosazovat právo na ochranu osobních dat u amerických soudů stejně jako občané Spojených států. Přijetí tohoto opatření by mohlo usnadnit cestu pro přijetí nové dohody o ochraně dat (Umbrella Agreement[231]) a tzv. EU-US Privacy Shield.

---

[225] Evropská komise. *Commission decisions on the adequacy of the protection of personal data in third countries.* Dostupné na: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/international-transfers/adequacy/index_en.htm [09/10/2015].

[226] U.S.-EU SAFE HARBOR LIST, Dostupné na: https://safeharbor.export.gov/list.aspx [09/10/2015].

[227] Evropský parlament. *US NSA: stop mass surveillance now or face consequences, MEPs say.* 12.3. 2014. Dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20140307IPR38203/html/US-NSA-stop-mass-surveillance-now-or-face-consequences-MEPs-say [09/10/2015].

[228] Výrok 1) a 2), Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci C-362/14, Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner, ze dne 6. října 2015. Dostupné na: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d0f130d51788b44b6997477d8ae9d42c7c6b49eb.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4ObNyPe0?text=&docid=169195&pageIndex=0&doclang=cs&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=303604 [09/10/2015].

[229] Srov. článek 26 odst. 1 a) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES, ve znění jejích změn.

[230] H.R.1428 - Judicial Redress Act of 2015, https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/1428

[231] Agreement between the United States of America and the European Union on the protection of personal information relating to the prevention, investigation, detection, and prosecution of criminal offenses. http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/dp-umbrella-agreement_en.pdf

Právě EU-US Privacy Shield[232], který by měl sloužit jako náhrada za zrušený Safe Harbour, by měl zpřísnit povinnosti pro americké společnosti, které zpracovávají osobní údaje v EU. V době práce na této studii ještě nebylo konkrétní znění této nové dohody k dispozici.

Závěrem lze říci, že v době digitálních ekonomik nedochází ke sbližování přístupů mezi Spojenými státy a EU dostatečně rychle. Obě strany se rozcházejí v obecném přístupu včetně definice osobních dat. Evropa stále více vnímá ochranu osobních údajů ve Spojených státech jako neadekvátní a začíná považovat lokalizaci dat za důležité právo[233]. Přestože pokusy o zavedení lokalizačního požadavku do legislativy na evropské úrovni neuspěly, například Německo v roce 2015 přijalo zákon o uchovávání a zpracování osobních dat, který lokalizační požadavek obsahuje. Naopak Spojené státy usilují o uznání interoperability a požadují zákaz datové lokalizace v rámci dohody TTIP. S největší pravděpodobností nakonec v rámci dohody TTIP sblížení v oblasti ochrany osobních dat nenastane, což nepřinese benefity ani jedné straně. Spojené státy půjdou dále cestou minimální ochrany osobních dat a Evropská unie bude dál rozvíjet svůj již tak velmi komplexní legislativní rámec. Přesto však poslední aktivity obou stran ze začátku roku 2016 naznačují, že v některých důležitých oblastech lze dosáhnout základní shody.

24.3.2 Síťová neutralita

Za poslední dekádu se americký a evropský přístup k širokopásmým telekomunikačním službám změnil. Zatímco Spojené státy prosazovaly rozmístění nové vysokorychlostní širokopásmé sítě prostřednictvím deregulace, která nakonec vedla k zániku závazků na sdílení infrastruktury těchto sítí, unijní regulátoři naopak sdílení této infrastruktury podpořili. Evropský přístup pravděpodobně souvisí s existencí nerozvinuté kabelové sítě v mnoha členských zemích. Ta byla naopak v USA na velmi pokročilé úrovni a bylo možné ji dále zdokonalit prostřednictvím nových technologií. V EU tak sice existuje celá řada telekomunikačních operátorů, nejsou však vázáni žádnými závazky ke zlepšování infrastruktury, což potvrzuje i výše investic do elektronické komunikace na jednu domácnost dle Graf 75.

[232] http://ec.europa.eu/justice/newsroom/data-protection/news/160229_en.htm

[233] Tento trend naznačuje například přijetí směrnice 2006/24/ES z roku 2006 o uchovávání údajů vytvářených nebo zpracovávaných v souvislosti s poskytováním veřejně dostupných služeb elektronických komunikací nebo veřejných komunikačních sítí, kterou zneplatnilo rozhodnutí Evropského soudního dvora v roce 2014. Německá vláda však v roce 2015 přijala vlastní zákon týkající se uchovávání a zpracovávání dat, který obsahuje lokalizační požadavek na uchovávání dat v Německu.

Graf 75: Srovnání investic do sektoru elektronické komunikace v EU a USA (výdaje na domácnost, 2007-2012)

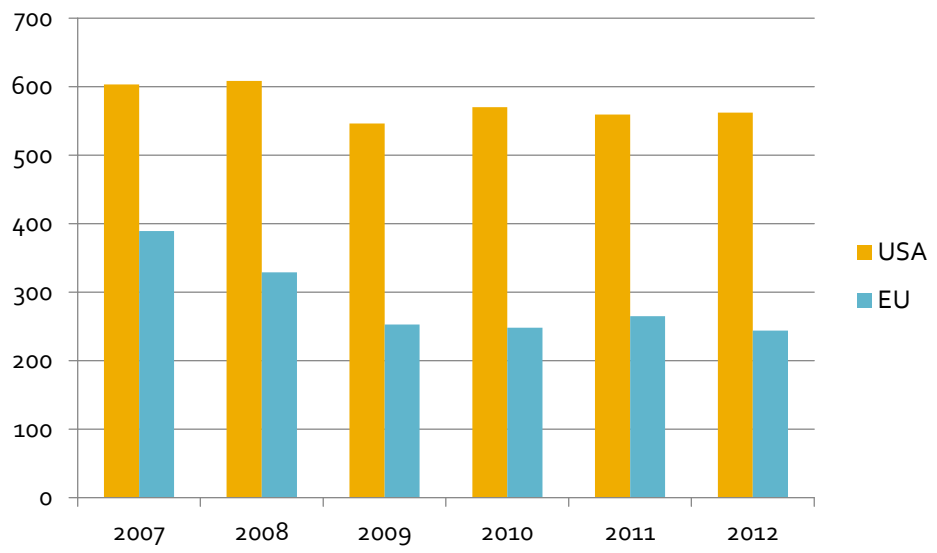

Zdroj: (Yoo, 2014)

Odlišné výsledky těchto dvou přístupů lze také vyčíst z dostupnosti sítí nové generace (Next Generation Networks[234]), znázorněné v Graf 76.

Graf 76: Pokrytí v EU a USA (2012)

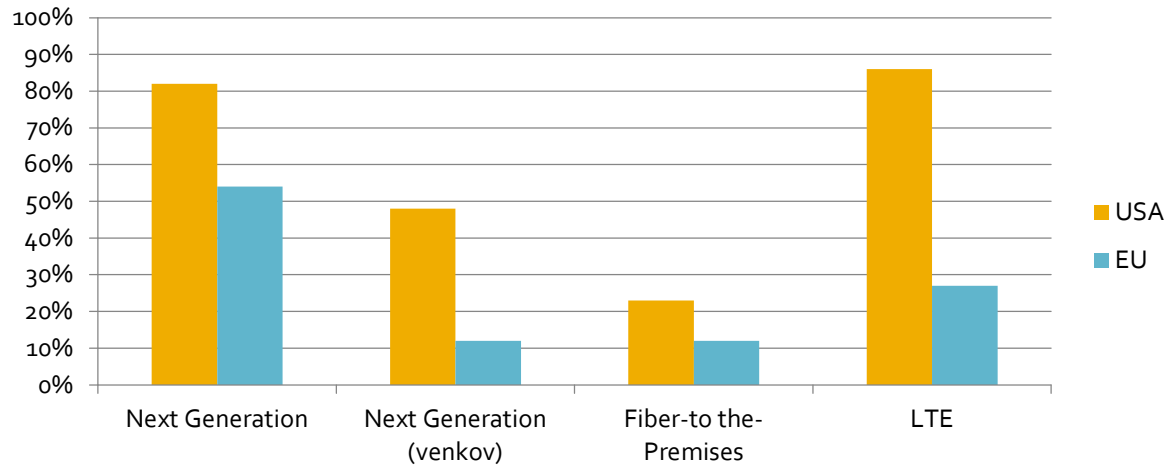

Zdroj: (Yoo, 2014)

[234] Přístupové sítě nové generace jsou definovány (Doporučení Evropské komise K(2010) 6223 o regulovaném přístupu k přístupovým sítím nové generace) jako kabelové přístupové sítě, které sestávají zcela nebo zčásti z optických prvků a které jsou schopné dodávat služby širokopásmového přístupu s dokonalejšími vlastnostmi (např. s vyšší propustností) ve srovnání se službami poskytovanými prostřednictvím stávajících sítí založených na kovovém vedení. Ve většině případů jsou sítě výsledkem modernizace již existujících přístupových sítí používajících kovové vedení nebo koaxiální kabel.

Současný stav telekomunikační infrastruktury na obou stranách Atlantiku významně ovlivňuje diskusi o síťové neutralitě. Síťová neutralita předpokládá, že poskytovatelé přístupu k internetu posuzují veškerý provoz na základě stejných kritérií bez ohledu na přenášený obsah, místo připojení, platformu nebo druh zařízení, které se k internetu připojuje. Prosazení konceptu síťové neutrality doprovází veřejná debata, která situaci vidí z různých úhlů pohledu – ochrana dat, inovace, konkurence, efektivita nebo svoboda projevu.

Přesto obě strany síťovou neutralitu podpořily. V Evropské unii by měl v dubnu 2016 vstoupit v platnost návrh legislativního balíčku Connected Continent[235] . V roce 2015 se poskytování internetu v USA posunulo prostřednictvím revize Open Internet Order [236] z kategorie informačních služeb do oblasti telekomunikačních služeb, které mohou být v případě potřeby regulovány Federal Communications Commision (FCC). Tím se napravil stav, kdy předchozí regulace FCC síťové neutrality byla úspěšně napadena u soudu z důvodu původního zařazení této oblasti do kategorie informačních služeb, které nejsou regulacím FCC otevřeny jako kategorie telekomunikačních služeb. [237] Úprava v EU i USA tak směřuje k zajištění síťové neutrality.

Přestože v některých aspektech se výše zmíněné regulace liší, obě strany zavádějí pravidla, která by měla zabránit blokování nebo omezování přístupu, placené prioritizaci nebo limitům na řízení provozu. Z daného zákazu existují výjimky v případě krizových situací, bezpečnostních nebo soudních požadavků. Stejně tak jsou povoleny specializované služby nebo tzv. zero rating. Hlavní rozdíl spočívá v přístupu obou stran k zajištění síťové neutrality. Na straně EU vychází zájem o síťovou neutralitu „zespodu“ od široké koalice uživatelů. V EU proběhnul průzkum mezi operátory v souvislosti s řízením provozu (Body of European Regulators for Electronic Communications, 2012). Politika EU je postavena na širší bázi projektu „Digital Single Market and Telecoms Package“. V případě USA iniciativa vzešla spíše „shora“ z iniciativy prezidenta Obamy. [238] A přestože se Spojené státy posunuly letošním rozhodnutím FCC blíže k evropskému pohledu na síťovou neutralitu, nedaří se jim zcela uzavřít debatu k této otázce na vlastním poli. Komise FCC totiž bude čelit nové vlně žalob společností zapojených do poskytování internetu v USA[239] a právní válka v tomto ohledu stále ještě nekončí.

Na vládní úrovni by tedy pravděpodobně bylo možné v oblasti síťové neutrality dosáhnout základní dohody, ale TTIP v tomto směru nemá vhodné načasování. Veřejná debata

---

[235] COM (2013) 627: Návrh NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY, kterým se stanoví opatření týkající se jednotného evropského trhu elektronických komunikací a vytvoření propojeného kontinentu a kterým se mění směrnice 2002/20/ES, 2002/21/ES a 2002/22/ES a nařízení (ES) č. 1211/2009 a (EU) č. 531/2012

[236] Federal Communications Commission. Dostupné na: https://www.fcc.gov/document/fcc-releases-open-internet-order [09/10/2015].

[237] Rozhodnutí US Court of Appeal ve věci *Verizon Communications Inc v. FCC,* ze dne 14. ledna 2014, Dostupné na: https://www.cadc.uscourts.gov/internet/opinions.nsf/3af8b4d938cdeea685257c6000532062/$file/11-1355-1474943.pdf [09/10/2015].

[238] President Obama Urges FCC to Implement Stronger Net Neutrality Rules. Dostupné na: https://www.whitehouse.gov/blog/2014/11/10/president-obama-urges-fcc-implement-stronger-net-neutrality-rules [09/10/2015].

[239] Alamo Broadband, AT&T, ACA, CTIA, NCTA, USTelecom a CenturyLink.

k tomuto tématu ve Spojených státech ještě neskončila a stejně tak navrhovaný evropský model dosud není implementován. Přestože by sblížení EU a Spojených států v této oblasti bylo prospěšné, koordinace neustálených pozic před podpisem dohody TTIP pravděpodobně vůbec neproběhne.

24.3.3 Softwarové patenty

Evropský patentový úřad neuděluje patenty počítačovým programům nebo jiným počítačovým metodám, které nepřinášejí žádný další technický přínos.[240] Tento posun musí přinést více než technickou interakci mezi programem (software) a počítačem (hardware). Evropský patentový úřad tedy neumožňuje patentovat software. Patentovatelný software musí mít alespoň jednu z následujících tří vlastností: (i) kontroluje technický proces, (ii) řídí provoz technického zařízení, (iii) řeší technický problém.

Ve Spojených státech platí pro udělování patentů Patent Act.[241] Podle paragrafu 101 je patentovatelným vynálezem pouze nový a užitečný výrobek spadající do jedné z těchto 4 kategorií: (i) procesy, (ii) stroje, (iii) výrobky nebo (iv) sloučeniny látek. Přestože software není explicitně zmíněn v americkém patentovém zákoně, United States Patent and Trademark Office má dlouhou a zavedenou praxi udělování softwarových patentů.

Softwarové patenty mohou chránit svého vynálezce před konkurencí, ale zároveň mohou zpomalovat další výzkum a inovace, protože vytvářejí monopoly a silné společnosti, které vylučují další hráče z průmyslového výzkumu. Tato patentová řízení většinou bývají velmi dlouhá (v roce 2005 průměrné řízení s US Patent and Trademark Office trvalo 3 a půl roku). V samotných USA představují softwarové patenty potíž, protože celá řada firem jejich případnou neexistenci používá pro tzv. patent trollling. V současné době softwarové patenty představují bariéru pro vstup některých evropských firem na trh. Evropský vlastník softwaru se bez patentování v USA může ocitnout ve velmi komplikované situaci už jen tím, že svou aplikaci nabízí například na americkém App Store. Některé společnosti prodávající software a zejména mobilní aplikace se preventivně stahují z trhu, protože si nejsou jisté, zda nejsou v konfliktu s již existujícím patentem (Bryant, 2013). Samotné vyhledávání v patentové databázi nemusí přinést jasnou odpověď. Přestože se ke konci roku 2013 Spojené státy prostřednictvím Innovation Act[242]pokusily o řešení náhlého nárůstu soudních sporů týkajících se softwarových patentů, zákon dosud neprošel Senátem a jeho další vývoj stále není jasný. Příslušná legislativa však měla za cíl pouze zkomplikovat podávání žalob týkajících se patentů udělením dalších požadavků, a zabránit tak vágním žalobám na porušení patentu.

Tuto otázku, která je zcela zásadní pro evropské ICT společnosti, se však pravděpodobně nepodaří v rámci dohody TTIP vyřešit.

24.3.4 Internet věcí

Celá řada průmyslových hráčů volá po zařazení oblasti Internetu věcí do dohod TTIP, a to zejména ze strany výrobců. Kompatibilita regulace v tomto nově vznikajícím segmentu

---

[240] Článek 52(2)(c) a (3) the European Patent Convention. Dostupné na : http://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epc/2013/e/ma1.html [09/10/2015].
[241] Title 35 the United States Code (Pub. L. 114-38). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title35&edition=prelim [09/10/2015],
[242] H.R.9 – Innovation Act, https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/9

ekonomiky by mohla usnadnit přenos technologií a zjednodušit zavádění inovací v připojení věcí každodenní spotřeby na internet (tzv. inteligentní domácnost), v Průmyslu 4.0 nebo ve specifických technologiích lékařské diagnosticky (e-health, m-health). EU i USA představují významné iniciátory v těchto oblastech a kompatibilita regulace by tak mohla nastavit standard v celosvětovém měřítku. Dohoda TTIP, pokud by vedla k vyváženému nastavení regulatorní spolupráce, by mohla sloužit jako překážka ve vytváření nových nekompatibilních regulací, které primárně slouží k ochraně domácích výrobců.

24.3.5 Elektronické označování výrobků, dostupnost ICT a kryptografie

Elektronické označování výrobků by v rámci dohody TTIP znamenalo pro některá odvětví možnost nastavení standardů pro poskytování informací o výrobcích spotřebitelům v elektronickém formátu. Na obou stranách Atlantiku již existuje legislativa, která e-labelling pro určité oblasti upravuje. V Evropské unii se týká zdravotnického zařízení a instrukcí na jeho používání, které mohou být za přesně stanovených podmínek v elektronické formě namísto podoby tištěné.[243] Ve Spojených státech podepsal prezident Obama E-LABEL Act[244] v listopadu 2014, který žádá FCC o povolení elektronického značení pro výrobce radio-frekvenčních zařízení s displejem. V dohodě TTIP se tedy pravděpodobně bude elektronické značení týkat pouze některých výrobků (primárně přístrojů s vlastním elektronickým displejem). Případná dohoda se v žádném případě nebude týkat potravin, jak bylo zmíněno v některých médiích (Goyens, 2015).

Dostupnost ICT pro uživatele s hendikepem by také v dohodě TTIP neměla představovat problém. Obě strany mohou navázat na Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0 [245], mezinárodní standard připravený experty v rámci platformy World Wide Web Consortium (W3C).

Rovněž návrh EU na nastavení společných zásad pro certifikaci ICT výrobků, zejména pro kódování a dekódování informací (kryptografie) je považován za téma, ve kterém se podaří mezi EU a USA nalézt shodu (Stephen Woolcock, 2015 str. 231). Kryptografie se ve veřejné diskusi o TTIP také zmiňuje v souvislosti s možným prolomením kryptografie na žádost úřadů. Dosud však nic nenaznačuje tomu, že by se dohoda TTIP měla této otázce věnovat.

V souvislosti s kapitolou ICT je zmiňována také problematika interoperability mobilních zařízení, zejména z hlediska odstranění vysokých roamingových poplatků v transatlantické dimenzi (Stephen Woolcock, 2015 str. 215). Odstranění vysokých roamingových poplatků zmiňuje i Evropská spotřebitelská organizace BEUC coby potencionální významný přínos pro spotřebitele (BEUC, 2015 str. 3).

---

[243] Nařízení Komise (EU) č. 207/2012 ze dne 9. Března 2012 o elektronických návodech k použití zdravotnických prostředků.

[244] Enhance Labelling, Accessing, and Branding of Electronic Licenses Act, z roku 2014 (E-LABEL Act)

[245] Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0. Dostupné na: http://www.w3.org/TR/WCAG20/ [09/10/2015],

24.3.6 Koncept digitálních produktů

Spojené státy apelují na zavedení nediskriminačního přístupu k tzv. digitálním produktům. Tento nový termín však například v dohodě mezi Spojenými státy a Jižní Koreou zahrnuje také audiovisuální produkty[246]. Zařazení podobného termínu do TTIP by mohlo opět vrátit do diskuze otázku evropské politiky ochrany audiovisuálního průmyslu, který se v dnešní době stále více vztahuje k digitálnímu sektoru. Sektor audiovizuálních služeb však je výslovně vyňat z jednání o dohodě TTIP ve vyjednávacím mandátu Rady a jeho změna v tomto směru by pravděpodobně narazila na odpor řady členských států EU s Francií v čele.[247]

24.3.7 Kybernetická bezpečnost

Přestože kybernetická bezpečnost v současné době nepatří mezi hlavní témata, kterým by se měla dohoda TTIP věnovat, jednotný přístup Spojených států a EU by pomohl usnadnit obchod při současném zajištění vysoké úrovně bezpečnosti. Na obou stranách Atlantiku již začala diskuse mezi dotčenými stranami o nejlepších postupech vyřešení rizik spojených s kybernetickým prostorem. Nejedná se příliš o technické standardy, ale spíše o procesy, které by umožnily zvýšit bezpečnost sítí a informačních systémů. EU na této otázce pracuje v rámci Network and Information Security (NIS) a mohla by se prostřednictvím této platformy více přiblížit americkému National Institute on Standards and Technology (NIST). Jakákoliv opatření v oblasti kybernetické bezpečnosti by však neměla získat charakter nových regulatorních opatření, které potenciálně brání vzájemnému obchodu.

24.3.8 E-commerce

Část dohody v kapitole dohody TTIP týkající se služeb se věnuje otázce e-commerce. Dotýká se například nevyžádané elektronické komunikace, uznání certifikátů elektronických podpisů nebo platnosti digitálních smluv. Z pohledu EU patří mezi priority právě vyřešení rizik spojených se spamem, protože právě ze Spojených států pochází většina nevyžádaných zpráv (Gibbs, 2014). Hlavní rozdíl v přístupu ke spamu spočívá v možnosti dotčeného uživatele tuto nevyžádanou komunikaci zastavit. V USA lze odesílat komerční komunikaci bez předchozího souhlasu uživatele a v případě nesouhlasu si ji musí sám odhlásit. Všechny emaily by měly tuto možnost obsahovat. Naopak v EU leží povinnost zajistit si souhlas se zasíláním komerční komunikace na odesílateli. Z tohoto pohledu lze tedy evropský systém považovat za přísnější. Současný návrh EU k příslušné kapitole TTIP[248] předchozí souhlas k zasílání marketingové komunikace vyžaduje, zároveň ale při definování toho, co lze považovat za předchozí udělení souhlasu, i při formulování některých výjimek z tohoto pravidla, odkazuje na zákony a nařízení obou ze smluvních stran TTIP. Není tak zcela jasné, kterým směrem se úprava anti-spamových opatření bude podle dohody TTIP ubírat.

---

[246] Článek 15.3 a 15.9 dohody o volném obchodu mezi Spojenými státy a Jižní Koreou, 30. červen 2007

[247] Srov. článek 21 vyjednávacího mandátu. Dostupné z: http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11103-2013-DCL-1/en/pdf [20/01/2016].

[248] TTIP, Trade in Services, Investment and E-commerce, kapitola VI, článek 6-7. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153669.pdf [20/01/2016].

24.3.9 ICT firmy v EU a v ČR

Prostředí internetu je v EU v mnoha ohledech daleko více regulované než v USA. To dokládají shora uvedené příklady, jako je tzv. právo být zapomenut, vyšší míra ochrany soukromí a nakládání s osobními údaji na internetu, které platí v EU. Jedná se ale například i o odlišný přístup k použití soutěžního práva, který se v EU více zaměřuje proti subjektům s dominantní silou na trhu. Tato skutečnost má v oblasti internetu přirozeně za následek, že soutěžní právo bývá v EU častěji používáno proti společnostem z USA, které tomuto oboru v mnoha ohledech dominují (Yoo, 2015 str. 416). K rozhodnému prosazování pravidel hospodářské soutěže EU ve vztahu k monopolům v digitálním prostředí, zejména pak v oblasti internetových vyhledávačů, vyzývá Evropskou komisi ve svém usnesení z 27. listopadu 2014 i Evropský parlament.[249] Přestože Evropský parlament ve svém usnesení neoznačil žádnou konkrétní společnost, média v EU toto nezávazné usnesení všeobecně interpretovala jako vybídnutí Evropské komise k ráznějším krokům (případně až v podobě unbundlingu či rozdělení) vůči společnosti Google, která má na trhu internetových vyhledávačů v EU nejsilnější postavení. Administrativa USA naopak kritizuje Unii, a uvádí, že vyšetřování společností, jako je Google či Facebook, je v EU motivováno komerčními zájmy ve snaze ochránit údajně méně konkurenceschopnou firemní ICT scénu (Murad Ahmed, 2015).

Český trh s internetovými vyhledávači se přitom jako jediný do jisté míry odlišuje od zbytku EU v tom, že na něm má společnost Google vedle sebe silného domácího konkurenta. Česká republika tak může využít tohoto poměrně unikátního faktického stavu a stát se tím, kdo by mohl při jednáních o dohodě TTIP věrohodným způsobem prosazovat pro obě strany (EU i USA) vyvážené řešení regulace internetu, které nebude sloužit coby nástroj komerčních zájmům té či oné strany, ale bude usilovat o funkční řešení chránící oprávněné zájmy uživatelů a zároveň umožňující rozvoj internetu.

Fenoménem začínajících společností v oboru ICT v EU je to, že v důsledku přetrvávajících bariér na digitálním vnitřním trhu EU často volí při své expanzi namísto rozšíření svých aktivit do dalších členských států EU rovnou vstup na trh USA. Jejich produkty bývají přizpůsobené regulatorním požadavkům platným v EU, například v oblasti zabezpečení osobních údajů uživatelů jejich služeb, a nečelí tak většinou problémům s plněním standardů platných na americkém území, včetně Kalifornie. Z hlediska navazování obchodních vztahů je pak pro ně důležité udržovat na teritoriu USA svou přítomnost skrze založení obchodní společnosti nebo svého obchodního zastoupení. V praxi tak často naráží na problematiku víz a omezené možnosti vysílat své pracovníky do USA.

[249] Usnesení Evropského parlamentu ze dne 27. listopadu 2014 o podpoře práv spotřebitelů na jednotném digitálním trhu (2014/2973(RSP)). Dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2014-0071+0+DOC+XML+V0//CS&language=CS [09/10/2015],

TTIP v geopolitických souvislostech

25 Geopolitické souvislosti TTIP

25.1 Geopolitické souvislosti dohody TTIP: úvod

Současná EU (coby soubor kapacit svých členských států) je stále z hlediska svého potenciálu hypoteticky nejmocnější entitou na světě – jak z pohledu zastoupení v globálních institucích, tak podle podílu na globálním HDP. Svých možností však EU není schopná plně využít ať již proto, že jednotlivé členské státy preferují bilaterální mezinárodní kontakty, nejsou ochotné vložit svůj potencionální vliv plně do rukou unijních institucí nebo kvůli tomu, že si země EU (zejména malé a střední) tento potenciál neuvědomují.

Prohlášení ohledně geopolitických dopadů dohody TTIP často nebývají zcela provázána s analýzou mezinárodních obchodních vztahů a zejména neberou v úvahu kvantitativní vyhodnocení možných důsledků této dohody. Při náležitém zohlednění jejího skutečného potenciálu lze vyvodit, že TTIP může dále mírně zvýšit globální roli EU (či zkompenzovat pokles vlivu způsobený dluhovou a řeckou krizí), ale reálný dopad bude spíše omezený. Zároveň však platí, že případná déle trvající absence obchodní dohody mezi EU a USA by při pokračování současného trendu uzavírání obchodních smluv mezi většinou významných center globální ekonomiky ve stylu „každý s každým“ mohla být negativním signálem o síle transatlantických vazeb jak dovnitř, tak i navenek.

25.2 Dopad TTIP na globální rozdělení vlivu a zachování globálního transatlantického hospodářského centra

Při analýze dopadu dohody TTIP na globální rozdělení moci je předně vhodné připomenout základní parametry platné v současné době. Potenciál EU a USA z pohledu podílu na celosvětovém HDP (zejména v jeho nominálním dolarovém vyjádření) prozatím poklesl méně, než se s ohledem na dopady finanční krize všeobecně předpokládá. Obě tyto entity si zachovávají významný vliv v podobě zastoupení v mezinárodních institucích (v naddimenzované podobě zejména v případě EU a jejích členských států). Z dynamického pohledu však jejich vliv postupně klesá kvůli nižší míře populačního i ekonomického růstu. Pokud bychom při projekci složení světového HDP vyšli z předpokladu (i když vzhledem k nepředvídatelnosti zásadních světových událostí v praxi ne zcela realistického), že průměrná tempa ekonomického růstu dosahovaná v hlavních oblastech světové ekonomiky přibližně v minulé dekádě budou v nezměněné podobě pokračovat i v budoucnu, dostaneme predikci světa, který by byl velmi odlišný od toho současného a jemuž by dominovaly ekonomiky zemí, jako jsou Čína a Indie.

Autoři, kteří poukazují na zásadní geopolitický vliv dohody TTIP, jako například Hamilton, upozorňují zejména na nebezpečí toho, že některé dravě rostoucí ekonomiky nemají zájem podporovat otevřený obchod založený na multilaterálně sjednaných pravidlech, a globální ekonomika tak v krajním případě může čelit scénáři pozvolného nárůstu diskriminačních obchodních, regulatorních a investičních praktik (Hamilton, 2014 str. viii). Trend posilování nových center globální ekonomiky se zdá být potvrzován aktuální snahou o rozvoj institucí jako je Asijská banka pro infrastrukturní investice (AIIB), která bývá zejména ze strany USA prezentována jako výzva existujícímu pořádku založenému na třech pilířích: WTO, IMF, WB.

Je zřejmé, že v takovém případě jsou na místě otázky typu – jak zachovat či dokonce podpořit mezinárodní roli EU či jak zajistit, aby hodnoty sdílené občany EU dosáhly vyšší míry akceptace v budoucím globálním uspořádání.

Dohodě TTIP byl zejména v prvotních úvahách přikládán značný potenciál ovlivnit geopolitickou situaci.[250] Pro řadu autorů představuje dohoda TTIP také výrazný prvek, jak ekonomicky posílit transatlantický prostor (Kupchan, 2014) či jak společnými silami EU a USA dodat nový impuls šíření systému otevřeného mezinárodního obchodu i na multilaterální úroveň (Hamilton, 2014). V zájmu realistického posouzení těchto geopolitických úvah je však vhodné předpokládané účinky dohody TTIP zasadit do kontextu dosavadního vývoje jednání a odhadů možných ekonomických účinků dohody.

Potenciální důsledky smlouvy TTIP na globální rozdělení vlivu je možné rozlišit podle tradičních konceptů „hard“ a „soft“ powers (Nye, 1990). Těmito dimenzemi se podrobněji zabývá následující oddíl věnovaný působení dohody TTIP na globální bezpečnost.

25.3 Vliv TTIP na globální bezpečnost

Dohoda TTIP nebude mít přímý vliv na převážnou většinu tradičních faktorů ovlivňujících geopolitickou roli států, které jsou řazeny do sféry „hard power“ (Nye, 1990). Smlouva přímo neovlivní:

- kontrolu nad důležitými dopravními uzly (např. průlivy, průplavy);
- vojenskou kapacitu a schopnost ji koordinovaně využít (zajištění bezpečnosti transatlantického prostoru je řešeno v rámci NATO a odděleno od jednání o dohodě TTIP);
- bezprostřední kontrolu nad důležitými zdroji (ropa, plyn, vzácné nerosty).

Jisté zprostředkované vlivy lze přesto vysledovat i ve dvou posledně uvedených oblastech. Vojenská kapacita a schopnost ji koordinovaně využít může být ovlivněna případným rozšířením rozsahu vzájemného přístupu k veřejným zakázkám ministerstev obrany. Zde se však jedná o velmi senzitivní oblast, která pravděpodobně zůstane stranou dohody TTIP (Šedivý, 2015).[251] Pro schopnost koordinovaného využití vojenské kapacity pak nebude zcela bez významu ani potencionální přibližování civilních technických standardů např. v oblasti kybernetické bezpečnosti či logistiky.

Dojde-li k dohodě i na energetické kapitole, může TTIP rovněž přispět k diverzifikaci důležitých energetických zdrojů a rozšířením plurality možných dodavatelů o alternativu dodávek z USA posílit ve střednědobém horizontu energetickou bezpečnost zejména na straně EU a jejích členských států, a tímto zásadně zlepšit vyjednávací pozici vůči současným dodavatelům energií. Snaha EU o diverzifikaci dodavatelů surovin vede ke strategickému zájmu o zařazení energetické kapitoly do dohody TTIP (Donnan, 2014). EU

---

[250] Viz např. Brzezinsky Keynote během Globsecu 2013. Dostupné na: http://globsec.org/globsec2014/news/dr-zbigniew-brzezinski-keynote-at-globsec-2013 [8/12/2015].

[251] V případě USA však může mít pro rezort obrany význam i případné prolomení omezení vyplývajících z tzv. „Berry Amendment“ ve vztahu k zakázkám ministerstva obrany USA na potraviny a nevojenský materiál, který nadále zůstává v platnosti vůči těm státům EU, které zatím s USA nemají bilaterální úmluvu o přístupu k veřejným zakázkám ministerstev obrany, viz blíže kapitola této studie věnovaná veřejným zakázkám.

přitom klade důraz zejména na nediskriminační přístup na energetické trhy, odstranění exportních bariér a zlepšení světové správy obnovitelných zdrojů energie (Evropská komise, 2013). Podle USA není zařazení samostatné energetické kapitoly do dohody TTIP nezbytné a téma energetiky může horizontálně prostupovat kapitolami dohody TTIP, zejména částmi, které se týkají přístupu na trh (Steinhauser, 2015). Tomuto postoji pak odpovídá i skutečnost, že od dohody NAFTA Spojené státy dosud neuzavřely s žádnou jinou zemí smlouvu o volném obchodu (včetně dohody TPP), která by obsahovala téma energetiky ve zvláštní kapitole. Vzájemná spolupráce EU a USA v oblasti energetiky může navázat na dosavadní dialog v rámci již existující platformy EU-US Energy Council, která se věnuje otázkám ekonomiky s nízkou mírou emisí, spolupráci v technologiích a v energetické bezpečnosti. Navázat lze také na dosavadní společný postup EU a USA proti čínským kvótám na vývoz nerostných surovin v rámci WTO.

Přestože za posledních několik let produkce zemního plynu v USA výrazně vzrostla, jeho vývoz v poslední dekádě spíše stagnuje. Za hlavní překážku navýšení exportu zemního plynu z USA však nelze považovat pouze administrativní náročnost licenčního řízení, ale spíše technologické omezení vývozních kapacit, na které exportní firmy naráží. Vzhledem k tomu, že ceny zemního plynu na trzích v Asii převyšují ceny plynu v EU, lze z obchodního hlediska předpokládat, že nově budované kapacity USA pro export zemního plynu budou využívány přednostně k dodávkám na trhy s vyšší cenovou hladinou a zjednodušení licenčního řízení dohodou TTIP tak nemusí za stávajících cen hrát podstatnou roli.[252]

Z aspektů v rámci „hard powers“, které budou dohodou TTIP ovlivněny, nelze opominout ani faktor celkové ekonomické síly EU a USA. Jak vyplývá z této studie, ale prakticky i ze všech dosud publikovaných analýz, dopad dohody TTIP na celkovou ekonomickou moc bude sice pozitivní, leč příliš malý k dosažení výrazných posunů v mezinárodní rovnováze. Je zároveň nutné mít na paměti, že „zisk z dohody TTIP“ (Šedivý, 2015) bude rozprostřen mezi všechny subjekty soukromé i veřejné sféry v ekonomice (a pravděpodobně i v odlišné míře mezi jednotlivé členské státy Evropské unie). Nepůjde tedy o částku, se kterou by státy mohly bezprostředně disponovat například k posílení rozpočtů na obranu.

Dopady dohody TTIP na globální bezpečnost lze zkoumat rovněž z hlediska případného vývoje tzv. „soft powers“, a to jak dovnitř transatlantického prostoru, tak i navenek vůči zbytku světa.

Pokud jde o působení dohody TTIP dovnitř transatlantického prostoru z hlediska aspektů „soft powers“, nelze předně opominout, že v oblasti bezpečnosti mají USA (zejména velikostí rozpočtu na resort obrany) zřetelnou převahu i nad agregovanou silou členských států EU. Skutečnost, že hlavní institucionální kotvou transatlantických vztahů je aliance NATO, vede u části politického spektra v EU k poukazům na dominanci USA ve vzájemných vztazích (Hamilton, 2014 str. xiv). V oblasti ekonomické jsou však vzájemné síly více v rovnováze. Z hlediska velikosti HDP je EU dokonce silnějším partnerem. Dohoda TTIP by tak mohla sloužit coby nástroj přinášející institucionální rovnováhu v transatlantických vztazích a přispět k vybudování plnohodnotnějšího vzájemného partnerství dvou sebevědomých aktérů, EU a USA, založený na dvou dominantních větvích, NATO a TTIP. Někteří autoři také vyvozují, že hlubší ekonomické vazby přispívají k hlubší spolupráci i na úrovni politické (Trade Blocs, Trade Flows, and International Conflict, 2000), (Hamilton, 2014 str. xxii). Jiní autoři však

[252] Viz blíže kapitola této studie věnovaná energetice.

význam ekonomických vazeb pro geopolitickou stabilitu zpochybňují (Kupchan, 2010), a to právě i s ohledem na dohodu TTIP (Kupchan, 2014). Tento spor, který vychází i z odlišných teoretických přístupů k mezinárodním vztahům, není možné definitivně rozsoudit. Je však nutné znovu zdůraznit, že transatlantické ekonomické vazby již jsou poměrně rozvinuté a od smlouvy TTIP nelze očekávat zcela zásadní změnu s převratným dopadem na existující stav. Přesto i v této souvislosti lze dospět k několika dílčím a omezeným implikacím dohody TTIP pro lepší spolupráci v oblasti politické. Již samotná jednání o této smlouvě mají pozitivní vedlejší účinek spočívající v budování expertízy ve státní správě o institucionálním fungování druhé strany, což může v budoucnu vést k zasvěcenějšímu transatlantickému dialogu. V případě, že dohodou TTIP dojde k zavedení institutů v oblasti transatlantické regulatorní spolupráce, zejména v podobě vzájemného informování se o zvažovaných regulatorních aktivitách, lze mít za to, že následkem bude snížení potencionálního napětí plynoucího ze zavedení překvapivých regulatorních opatření druhé strany a dialog o regulatorních otázkách může přispět k institucionalizované formě ventilování protichůdných zájmů. V případě úspěšného uzavření dohody TTIP je dále také pravděpodobné, že snadnější vzájemný přístup na trhy ovlivní atraktivitu EU a jejích členských států v očích politiků z USA a naopak, a dále tak posílí transatlantické vazby a potažmo i schopnost vést úspěšný dialog o globálních bezpečnostních otázkách. Samotné prohloubení vzájemné obchodní a investiční provázanosti mezi EU a USA by pak jistě zvýšilo náklady obou aktérů na případné znovuzavedení protekcionismu vůči druhé straně. S prohloubením vzájemných ekonomických vztahů by vzrostla i míra zainteresovanosti soukromých subjektů na udržení otevřeného přístupu na druhý trh a tyto subjekty by proti takovémuto kroku dokázaly ve větší míře vyvinout politických tlak. Samostatnou otázkou pak je možnost dohody TTIP přispět k omezení potencionálních zdrojů napětí mezi USA a EU, jako například pokud se podaří nalézt životaschopné řešení latentního transatlantického konfliktu [253] v souvislosti s extrateritoriální aplikací práva USA (zejména mezinárodních sankcí vůči třetím státům) na firmy a občany z EU.

K působení dohody TTIP navenek vůči zbytku světa lze zařadit zejména možnost nalezení společného referenčního rámce základních standardů, který případně z dohody TTIP vzejde a může se stát jednotným vektorem obchodní politiky EU a USA vůči třetím subjektům. Tento benchmark, jak je načrtnutý v následujícím oddíle, a společné úsilí obou stran k jeho prosazení by mohly přispět k posílení otevřeného systému globálního obchodu založeného na dohodnutých pravidlech, a tím předcházet uspořádání světa podle scénáře protekcionistické multipolarity, který by byl i z hlediska bezpečnostního mnohem méně stabilní variantou. Efektivita takového benchmarku nepřijde sama o sobě, ale bude odvislá od vůle EU a USA tento referenční rámec následně společně šířit v bilaterálních a multilaterálních jednáních.

[253] Viz blíže oddíl věnovaný této problematice v kapitole o právních aspektech dohody TTIP.

25.4 Možnosti dohody TTIP přispět k šíření pravidel otevřeného obchodu na multilaterální úroveň a možnost přispět k šíření základních hodnot v oblasti demokracie, lidských práv a ochrany životního prostředí

Úvodem je vhodné upozornit na to, že dohoda TTIP samotná nemá za cíl odstranit některé zbývající rozdíly v přístupu k agendě ochrany lidských práv, které mezi EU a USA přetrvávají, jako je například vykonávání trestu smrti v některých státech USA. Tyto otázky nejsou předmětem jednání přesto, že jejich vyřešení (posunem na nejvyšší společný jmenovatel ochrany) by přispělo ke zvýšení úrovně lidských práv v transatlantickém prostoru a hlavně k prosazování jednotného standardu lidských práv ze strany západních demokracií vůči zbytku světa. Dohoda TTIP je primárně dohodou v ekonomické oblasti, a z tohoto hlediska je také nutné uvažovat o jejích možných dopadech na šíření základních hodnot v oblasti demokracie, lidských práv a ochrany životního prostředí.

Aktuální stav multilaterální liberalizace obchodu v rámci WTO již, zdá se, obsáhl všechna „nízko rostoucí ovoce“ a další zásadnější posun na této úrovni není prozatím na pořadu dne. Státy, které usilují o další odstranění bariér obchodu, tak vzhledem k zablokovanému kolu jednání z Doha vstupují do vzájemných obchodních dohod tvořících složitý systém, který ekonomové někdy přirovnávají k tzv. „míse špaget“. Takové dohody lze dělit do řady kategorií. Například v závislosti na počtu účastníků na dohody bilaterální (USA-Austrálie) a mini-laterální (TPP, EU, NAFTA), či v závislosti na geografických dimenzích smlouvy na regionální (NAFTA, EU) a trans-regionální (TPP), nebo zohlednit i to, že účastníkem smlouvy jsou jen regionální organizace (např. EU-Mercosur) a hovořit o inter-regionálním charakteru smluv, nebo v případě, že regionální organizace je jen jednou ze stan smlouvy, jako je tomu u dohody TTIP, hovořit dokonce o tzv. *hybridním inter-regionalismu* (Aggarwal, 2015 str. 94 a 95).

Z řady různých historických důvodů (Hamilton, 2014 str. vii až ix) se prozatím nepropojily v rámci uvedené změti „mísy špaget“ dvě dosud nejvýznamnější světová ekonomická centra, tedy EU a USA. Obě entity jsou přitom v oblasti hodnotového zakotvení demokracie a lidských práv, životní úrovně, technických a bezpečnostních standardů, pracovněprávní ochrany i ochrany spotřebitele a životního prostředí na velmi vysoké a z globálního hlediska v mnoha ohledech vzájemně mnohem srovnatelnější úrovni, než je tomu v komparaci s účastnickými státy řady jiných již existujících obchodních dohod (srov. např. dohody EU-Mexiko či USA-Maroko). Problémem jednání mezi EU a USA tak v zásadě není samotná rozdílná výše ochrany uvedených hodnot, ale odlišný způsob, kterým ta která strana tuto vysokou úroveň uvedených chráněných hodnot prosazuje. Divergence se vyskytují jak v otázce technického způsobu nastavení standardů, tak v oblasti právně-sociálního institucionálního rámce, který napomáhá prosazení vysoké úrovně ochrany v každodenní praxi. Jednání o dohodě TTIP jsou proto velmi náročná a v některých oblastech narážejí na omezení vyplývající z neslučitelnosti některých pojetí (např. GMO potraviny či legislativa REACH). Rovněž odlišné možnosti právního systému nebo například rozdílná role občanské společnosti v ekonomice na obou stranách Atlantiku znesnadňují vzájemné sjednocení standardů, které by mělo i z hlediska funkčního stejný dopad na ekonomiky a společnosti na obou stranách. Navzdory zájmu EU i USA vyjednat co nejambicióznější a nejkomplexnější dohodu je zatím velice těžké odhadnout, ve kterých směrech skutečně dojde k zásadnějšímu průlomu, který by zároveň byl přijatelný pro veřejnost obou

zúčastněných stran. S ohledem na uvedené limity je prozatím realističtější držet se spíše střízlivých odhadů, pokud jde o výsledky jednání, a potažmo tedy i možnosti dohody TTIP ovlivňovat ostatní hráče globální ekonomiky.

Úspěšné dosažení dohody mezi USA a EU má přitom potenciál nastavit benchmark standardů, který by se mohl stát cílem pro budoucí směřování jednání v rámci WTO (Hamilton, 2014 str. xxi), a tedy i protiváhou scénáři multipolárního protekcionismu. Příkladem, kdy dohoda mezi EU a USA o liberalizaci obchodu strhla lavinu vedoucí k široké liberalizaci obchodu i na multilaterální úrovni, může být dohoda o Informačních technologiích (*Information Technology Agreement*) při WTO (WTO, 2012 str. 12 až 16).

Je však přesto nutné upozornit, že základní předpoklad o samovolném šíření takovéhoto benchmarku po vzoru regionální integrace díky efektu tzv. domino regionalismu (Baldwin, 1993) je ve vztahu k dohodě TTIP v odborné literatuře zpochybňován se zdůvodněním, že třetí státy nemusí být bezprostředně motivovány k dobrovolnému přijetí referenčního rámce dosaženého v TTIP. V některých dílčích sektorech se vybrané státy mohou k tomuto benchmarku dobrovolně připojit, ale alternativou pro řadu z nich může být i nadále taktika vyčkat, s jakou nabídkou EU a/nebo USA přijdou na multilaterální či bilaterální úrovni (Aggarwal, 2015 str. 98 a 99). K širšímu prosazení rámce vytvořeného dohodou TTIP na multilaterální úrovni tak bude i nadále zapotřebí aktivní obchodní politiky EU a USA a poskytnutí příslušných protihodnot pro ty státy, které by k tomuto benchmarku měly přistoupit. USA a EU jako jedni z mála ve svých bilaterálních obchodních dohodách se třetími subjekty již nyní prosazují přijetí minimálních pracovněprávních norem a standardů ochrany spotřebitele a životního prostředí (Hamilton, 2014 str. xiii). Nalezení společného referenčního rámce pro tyto standardy v dohodě TTIP by oběma smluvním stranám umožnilo jednotně a tedy efektivněji prosazovat tyto standardy i v individuálních vztazích se třetími subjekty. Takto koordinovaný postoj EU a USA vůči ostatním světovým ekonomickým centrům by mohl vést k harmonizovanější politice i v dalších oblastech a přispět například ke společné politice transatlantického „pivotu Asia“ (Binnendijk, 2014). Jednotný benchmark by zároveň byl přínosem i pro třetí země, které by pak nemusely tyto standardy vyjednávat s EU a USA odděleně.

Zaznívají však i varovné názory, že příliš vysoký benchmark nastavený dohodou TTIP by mohl odrazovat třetí subjekty, například státy BRICS, od ochoty na tento standard přistoupit (Kupchan, 2014). Je však vhodné rozlišit mezi úrovní přiblížení standardů, ke které dohoda TTIP může případně vést v rámci transatlantického prostotu, a benchmarkem, který na základě „sladění not“ USA a EU mohou začít prosazovat vůči zbytku světa. Požadavky benchmarku směřující mimo transatlantický prostor nemusí být v zájmu akceptovatelnosti natolik přísné, jako standardy platné v EU a USA. Tak je tomu ostatně již v současné době, kdy požadavky uplatňované odděleně ze strany EU a USA v obchodních dohodách jsou spíše hodnotovým minimem než snahou o nastolení stejné úrovně standardů i ve třetích zemích. Opačný přístup by byl zapotřebí pouze pro expanzionistickou variantu dohody TTIP, tedy takovou, která by měla sloužit coby univerzální platforma vyžadující, aby ji ostatní státy světa musely přijmout vždy jen jako celek.

Konečně je nutné zvážit i alternativu případného úplného nezdaru jednání o TTIP, který by znamenal pokračování existujícího statutu quo. I za tohoto stavu dokáže státní správa, podnikatelé i občané EU i USA navzájem udržovat velmi široké vzájemné kontakty v oblasti obchodní výměny a investic. Nedochází však k plnému využití existujícího potenciálu. Navíc

obě strany mají uzavřeny či vyjednávají obchodní dohody s řadou dalších center světového obchodu. Chybějící transatlantická dohoda tak vysílá dovnitř i navenek negativní signál o nedostatečné schopnosti EU a USA nalézt společný koncensus. Dlouhodobé udržování tohoto signálu může vychýlit orientaci podnikatelského sektoru a potažmo i spotřebitelů jiným směrem než na vzájemnou transatlantickou výměnu, a v důsledku vést i k oslabení (ve smyslu snížení relativní váhy) transatlantických vazeb v soukromém sektoru. Ze strany zbytku světa by neschopnost uzavření obchodní dohody mezi EU a USA mohla být vnímána coby signál oslabující hodnotovou podstatu základních standardů, o jejichž prosazení EU a USA v rámci svých obchodních politik odděleně usilují.

25.5 Transpacifické partnerství a dohoda TTIP

Samotná existence jednání o dohodě TTIP slouží pro EU i USA coby nástroj tlaku při vyjednávání a ratifikaci obchodních dohod s ostatními centry globální ekonomiky, například EU-Japonsko nebo dohoda o Transpacifickém partnerství (TPP).

Hamilton na základě srovnání předpokládané šíře a hloubky dohod TTIP a TPP dospívá k závěru, že dohoda TTIP může být v mnoha ohledech ambicióznější než TPP, a z tohoto důvodu usuzuje, že dohoda TTIP může mít pravděpodobně na asijské ekonomiky větší dopad než naopak dohoda TPP na ekonomiky zemí EU (Hamilton, 2014 str. xxii).

Některé sektory, například automobilový průmysl, ve kterém si mohou dodavatelé z EU na trhu v USA konkurovat s dodavateli ze smluvních států TPP, například z Japonska, by dřívějším vstupem v účinnost dohody TPP mohly být poškozeny. Relevantní však není pouze doba podpisu či ratifikace dohody TPP, ale zejména to, jak jsou v této dohodě přesně nastavena například přechodná období pro odbourávání cel u specifických kategorií celních sazebníků, do kterých příslušné kompetitivní sektory náležejí. Dřívější ukončení vyjednávacího procesu dohod TPP a zveřejnění dohodnutého textu,[254] může být ze strany EU chápáno i jako informační výhoda pro jednání o dohodě TTIP. Pozdější uzavření a ratifikace dohody TTIP oproti dohodě TPP může být u ofenzivních zájmů EU kompenzováno ambicióznějším obsahem dohody TTIP, včetně rychlosti nástupu dohodnutého režimu například u odbourávání cel. Případný rychlý postup ratifikace dohody TPP by tak mohl mít za následek akceleraci vyjednávání dohody TTIP či právě větší ambicióznost jejího obsahu. Scénář, podle kterého by naopak USA přestaly mít po případné úspěšné ratifikaci dohody TPP zájem na dokončení jednání o dohodě TTIP, se zdá být při stávajícím rozložení politických sil v USA méně pravděpodobný. Ze strany USA byla od počátku opakovaně deklarována snaha dokončit obě velká obchodní jednání, tedy TPP i TTIP. Důležité také je, že EU souběžně s dohodou TTIP jedná o zóně volného obchodu s dalšími státy, např. s Japonskem, a v procesu ratifikace je např. dohoda CETA s Kanadou. USA tak jsou nadále zainteresovány na tom, zajistit pro své exportéry a investory neméně výhodný vstup na trh EU, než by po ratifikaci příslušných dohod měla Kanada či Japonsko. I z tohoto důvodu se

[254] Srov. USTR. *TPP Full Text.* Dostupné na: https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/trans-pacific-partnership/tpp-full-text [10/12/2015].

scénář, že by úspěšná ratifikace dohody TPP měla bezprostřední vliv na snížení ambicí USA ve vztahu k dohodě TTIP, nejeví jako příliš pravděpodobný.[255]

25.6 Dohoda TTIP a další geopolitičtí hráči (Rusko, Čína, Brazílie a Turecko)

25.6.1 Turecko

Z hlediska dopadů na třetí státy má dohoda TTIP velmi specifický význam zejména pro Turecko. Turecko má s EU uzavřenou celní unii, ze které podle Kirişciho dosud ekonomicky velmi profitovalo (Kirişci, 2014, str. 79). Nemá ale dohodu o zóně volného obchodu s USA. Ries v této souvislosti poukazuje na to, že Turecko bude v důsledku uzavření dohody TTIP nuceno přijímat zboží z USA s celní sazbou odpovídající režimu dohody TTIP, ale při vstupu jeho zboží na americký trh by samo bylo vystaveno standardnímu celnímu sazebníku Spojených států (Ries, 2014, str. 10). Na obdobné problémy poukázala i Světová banka (WB, 2014). K překonání této problematické otázky by mohla sloužit doprovodná dohoda mezi USA a Tureckem (Ries, 2014, str. 10). V některých případech v minulosti (Alžírsko, Mexiko, Jihoafrická republika) se však uzavření doprovodné dohody ukázalo být pro Turecko obtížné (Kirişci, 2014, str. 80). Turecko bylo zároveň v souvislosti s dohodou TTIP identifikováno jako jedna ze zemí s potencionálním negativním dopadem dohody na její HDP (-0,27% ve scénáři odstranění cel a -2,5 ve scénáři hluboké liberalizace) (Felbermayer, 2013 str. 6 a 7).

25.6.2 Čína

Podle Xiaotonga lze postoje intelektuálních elit v Číně ve vztahu k potencionálním dopadům dohody TTIP na Čínu rozdělit do tří názorových proudů: *pozitivní dopady* (tj. převládnou přínosy i pro čínský export a investice do EU a USA), *marginální dopady* (tj. pohled, že TTIP bude pouhou úzkou nadstavbou globálních obchodních pravidel, které jsou stejně nastaveny ze strany EU i USA) a nejsilnější názorový proud očekávající *negativní dopady* spočívající v tom, že v důsledku dohody TTIP převládnou negativa ve formě odklonu čínských exportů do EU a USA, a důsledkem může být vyřazení rozvojových ekonomik z participace na globalizovaném světovém obchodu (Xiaotong, 2015 str. 114 až 116). Studie IFO institutu indikuje pro Čínu v souvislosti s dohodou TTIP jen velmi mírný pokles reálného příjmu na osobu (-0,21% ve scénáři odstranění cel a -0,39% ve scénáři hluboké liberalizace), což je mnohem mírnější dopad než v případě Ruska (-2,1% v obou scénářích) a Indie (-2,48% a -1,67%) (Felbermayer, 2013 str. 6 a 7). Studie CEPR pak pro Čínu v důsledku dohody TTIP předpokládá velmi mírný nárůst HDP (0,02% při méně ambiciózním scénáři TTIP a 0,03% při ambicióznější variantě TTIP) vzhledem k přímému přelivu očekávaného nárůstu obchodní výměny mezi EU a USA i do příležitostí pro dodavatele ze třetích zemí (Francois, 2013 str. 81 a 82). Xiaotong však i při zohlednění výsledků studie CEPR zdůrazňuje, že efekty odklonu přímo si konkurující obchodní výměny mezi Čínou na jedné straně a EU a USA na druhé straně v důsledku dohody TTIP podstatně převáží důsledky nárůstu obchodní výměny. Tento efekt může dále sílit vzhledem k potenciálu čínského exportu posouvat se v budoucnu do vyšších pater žebříčku přidané hodnoty (Xiaotong, 2015 str. 116 až 120). Tento závěr tak

[255] Pro bližší rozbor ekonomických dopadů zón volného obchodu, ať již na základě již uzavřených dohod nebo stále ve fázi jednání či ratifikace, vit též shora kapitola „Základní analýza interakce mezi TTIP a dalšími liberalizačními dohodami a prostoru pro alternativy k TTIP“.

odpovídá názorovému proudu čínských intelektuálních elit, který, jak bylo uvedeno výše, je podle Xiaotonga v Číně nejsilnější. Mezi možné reakce Číny lze zařadit zesílení snahy o uzavírání jejích vlastních bilaterálních dohod o zónách volného obchodu a v krajním případě vytvoření alternativního obchodního bloku rozvíjejících se států soustředěných kolem Číny (Xiaotong, 2015 str. 125).

25.6.3 Rusko

Rovněž Ruská federace patří mezi státy, pro které studie IFO institutu předvídá negativní vliv dohody TTIP na reálný příjem na osobu (-2,1%), a to ve stejné míře v obou simulovaných scénářích dohody TTIP (tedy. ve scénáři odstranění cel a scénáři hluboké liberalizace) (Felbermayer, 2013 str. 6 a 7). S ohledem na očekávané spíše limitované dopady dohody TTIP na dovozy zemního plynu z USA do EU, zejména vzhledem k omezenosti vývozních kapacit terminálů na zkapalněný zemní plyn a při vyšší cenové hladině této komodity na trzích v Asii než v EU nelze očekávat, že by na základě dohody TTIP v nejbližších letech došlo k nahrazení dodávek z Ruska dodávkami z USA. Zjednodušení administrativních procesů při exportu zemního plynu z USA do EU v důsledku dohody TTIP však při současném budování infrastruktury na dovoz LNG na území EU přispěje k možnosti větší diverzifikace energetických zdrojů a snížení závislosti EU na dodávkách zemního plynu z Ruska. EU si tak zlepší vyjednávací pozici.

25.6.4 Brazílie

Z hlediska dopadu dohody TTIP na třetí země má ze zkoumaných států zvláštní postavení Brazílie. Studie IFO institutu v jejím případě předvídá v případě modelového scénáře odstranění cel dohodou TTIP pozitivní vliv na růst jejího reálného příjmu na osobu, a to ve výši +0,54% (Felbermayer, 2013 str. 7). Tento výsledek je interpretován tak, že odstranění cel přinese nejen pozitivní efekt na obchodní výměnu mezi EU a USA, ale v důsledku jejího nárůstu dojde i k odpovídajícímu růstu poptávky po komoditách, které Brazílie do EU a USA exportuje (Felbermayr, 2013b str. 27). Obdobný efekt lze očekávat i například pro Kazachstán (+0,7%) a Indonésii (+0,1) (Felbermayr, 2013b str. 28). V tomto scénáři by tak podle IFO institutu Brazílie z dohody TTIP těžila ekonomicky více než je podle této studie odhadovaný průměrný přínos pro státy EU. Negativní efekty však (stejně jako v případě Kazachstánu a Indonésie) podle IFO institutu pro Brazílii převáží v případě scénáře hluboké liberalizace, který by pro Brazílii naopak mohl znamenat pokles reálného příjmu na osobu o -2,11% (Felbermayer, 2013 str. 6). K poněkud odlišným výsledkům dospívají Thorstensen a Ferraz, když indikují negativní účinek dohody TTIP na brazilský export a import ve vztahu k EU a USA i pro scénář odstranění celních překážek (-0,6% exporty a -0,4% importy). Pozitivní vliv dohody TTIP pro Brazílii předpovídají pouze v případě, že by se Brazílie dohody TTIP sama bezprostředně účastnila (Thorstensen, a další, 2014). Případný negativní dopad dohody TTIP na Brazílii však může být modifikován, budou-li ukončena jednání o zóně volného obchodu mezi EU a Jihoamerickým sdružením volného obchodu MERCOSUR, jehož je Brazílie zakládajícím členem.

Zhodnocení základních právních aspektů dohody TTIP

26 Základní právní zhodnocení dohody TTIP

Dohoda TTIP bude vnější smlouvou EU tvořící součást unijního práva a zároveň mezinárodní dohodou, jejíž režim bude podléhat mezinárodnímu právu veřejnému. USA dosud neratifikovaly Vídeňskou úmluvu o smluvním právu z roku 1969, ale řadu jejích ustanovení uznávají coby mezinárodní obyčejové právo, a lze o ní tedy uvažovat jako o primární interpretační pomůcce. S ohledem na status EU coby mezinárodní organizace se totéž se týká Vídeňské úmluvy o právu smluv mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi mezinárodními organizacemi z roku 1986.

Z hlediska systému WTO je TTIP je coby dohoda přispívající ke svobodě obchodu mezi dvěma stranami přípustná do té míry, dokud nebude představovat překážku pro obchod USA či EU s dalšími členskými státy WTO. Po uzavření dohody TTIP bude pravděpodobně možné využívat pro řešení případných obchodních sporů mezi EU a USA systémy řešení sporů jak dle dohody TTIP, tak i panel při WTO.

V případě, že by obsah dohody TTIP zcela spadal pouze pod výlučnou pravomoc EU, což se s ohledem na indikovaný rozsah a komplexnost této dohody jeví jako méně pravděpodobné, mohla by Evropská komise úspěšně usilovat o schválení TTIP po jejím podpisu pouze v Evropském parlamentu a Radě. Pokud však dohoda TTIP bude zahrnovat také záležitosti, na něž nebude možné vztáhnout výlučnou pravomoc EU, bude mít charakter tzv. *smíšené smlouvy*, kterou kromě Evropské unie podepisuje a náležitým způsobem ratifikuje i všech 28 členských států Evropské unie.

Dohoda TTIP by se coby vnější smlouva stala integrální součástí práva Evropské unie. Byla by závazná pro orgány EU i pro její členské státy. Soudní dvůr Evropské unie je povolán vydat na základě žádosti členského státu EU, Evropského parlamentu, Rady nebo Evropské komise posudek o slučitelnosti TTIP se Smlouvami. Soudní dvůr však v rámci řízení o posudku nezkoumá slučitelnost se sekundárními akty EU (nařízeními, směrnicemi a rozhodnutími EU) a po přijetí dohody TTIP by bylo nutné sekundární akty na úrovni EU, které by se případně od TTIP odchylovaly, uvést s touto dohodou do souladu. Dosavadní dostupné návrhy textů jednotlivých kapitol TTIP ukazují, že ze strany EU je na tento právní aspekt vnějších smluv brán zřetel a tomuto je přizpůsobeno i formulování závazků vyplývajících z TTIP pro EU.

Mechanismus regulatorní spolupráce je vedle problematiky ochrany investic jedním z dalších bodů dohody TTIP, který přitahuje zvýšenou pozornost občanské společnosti a je předmětem jak obav z podkopání regulatorních norem EU, tak ze zavedení příliš vysokých standardů a související byrokratizace na škodu konkurenceschopnosti. K regulatorní spolupráci již dochází na multilaterální úrovni například na základě úmluvy WTO o technických bariérách obchodu. Institut regulatorní spolupráce navrhovaný v dohodě TTIP tedy představuje rozšíření existujících vztahů s cílem přispět k větší kompatibilitě regulatorních úprav na obou stranách Atlantiku, aniž by však jakoukoli ze stran zavazoval ke konkrétnímu výsledku. Návrh této kapitoly ze strany Evropské unie rovněž zdůrazňuje, že regulatorní kooperace neomezuje právo přijímat, udržovat v platnosti a vykonávat včasná opatření sloužící k ochraně legitimních veřejných zájmů. V souvislosti s nově navrženým Orgánem pro regulatorní spolupráci je vhodné náležitě zanalyzovat možnosti odborně-technického zázemí občanské společnosti v České republice, zejména spotřebitelských organizací, s ohledem na možnost jejich participace na chodu tohoto orgánu na úrovni

srovnatelné s dalšími státy EU. Strukturované rozhovory při přípravě této studie s představiteli občanské společnosti naznačily, že odborně-technické zázemí zejména v případě spotřebitelských organizací je v tomto ohledu v České republice limitované. Z režimu bilaterálních dohod mezi Českou republikou a USA, vedle problematiky ochrany investic, které je věnována samostatná kapitola této studie, vystupuje do popředí otázka právní spolupráce a uznávání a výkonu rozhodnutí v soukromoprávních věcech. V oblasti právní pomoci lze mezi Českou republikou a USA využít multilaterální Haagské úmluvy. Systém uznávání cizozemských rozhodnutí je ve Spojených státech komplikovaný, nákladný a s nejistým výsledkem. Hovoří se proto i o tzv. „*litigation premium*", tedy přirážce požadované zahraničními subjekty od jejich partnerů z USA právě s ohledem na vidinu možných komplikací při uplatňování práva na americkém území. S ohledem na předpokládaný nárůst transakcí mezi USA a Českou republikou v důsledku dohody TTIP je vhodné uvažovat o nalezení užší formy spolupráce i v této oblasti, a to buď na základě vícestranné dohody mezi členskými státy EU a USA, popřípadě i formou bilaterální dohody mezi USA a Českou republikou.

26.1 Právní režim dohody TTIP z hlediska mezinárodního práva veřejného

Dohoda TTIP bude mezinárodní dohodou a její režim bude podléhat mezinárodnímu právu veřejnému. V oblasti mezinárodního práva veřejného je závazkové právo pro mezinárodní smlouvy mezi státy upraveno primárně Vídeňskou úmluvou o smluvním právu z roku 1969.[256] Mezi témata, kterých se tato úmluva týká, patří například problematika výkladu smluv, povinnost plnit smlouvu v dobré víře nebo pravidla pro paralelní existenci více mezinárodních dohod k totožné otázce. Vídeňskou úmluvu o smluvním právu z roku 1969 ratifikovalo již 114 států. USA patří mezi signatářské státy, které však proces ratifikace nedokončily. Ze států Evropské unie se k úmluvě nepřipojily Francie a Rumunsko.[257] Přes chybějící podpis či ratifikaci ze strany významných členů mezinárodního společenství lze tuto úmluvu považovat za jakýsi základní rámec pro utváření smluvních závazků mezi státy v mezinárodním právu veřejném. USA i přes chybějící ratifikaci řadu ustanovení této úmluvy považují za obyčejové mezinárodní právo.[258]

K jistému oslabení vazby na Vídeňskou úmluvu z roku 1969 však v případě TTIP může dále potenciálně vést i skutečnost, že jednou ze smluvních stran dohody bude EU, tedy mezinárodní organizace a nikoliv stát. Striktně vzato by se tak na dohodu TTIP (s výjimkou té části, kde půjde o vztahy mezi USA a jednotlivými členskými státy EU v případě, že dohoda TTIP bude uzavírána jako smíšená smlouva) měla namísto Vídeňské úmluvy z roku 1969 uplatnit Vídeňská úmluva o právu smluv mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi mezinárodními organizacemi z roku 1986, která obsahuje závazkové právo

---

[256] V ČR publikovaná pod č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu. Dostupné na: https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=37562&nr=15~2F1988&rpp=15#local-content [07/10/2015].

[257] Organizace spojených národů. Treaty Collection. Vienna Convention on the Law of Treaties. STATUS AS AT: 28-07-2015 06:49:31 EDT. [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-1&chapter=23&Temp=mtdsg3&lang=en.

[258] U.S. Department of State. *Vienna Convention on the Law of Treaties.* Dostupné na: http://www.state.gov/s/l/treaty/faqs/70139.htm [08/01/2015].

mezinárodních smluv uzavíraných mezi státy a mezinárodními organizacemi.[259] Druhá jmenovaná úmluva by se tedy měla vztahovat i na dohodu TTIP, která bude uzavírána mezi EU coby mezinárodní organizací a USA, popřípadě i členskými státy EU, coby státy. Tato úmluva však prozatím pro nedostatek ratifikací nevstoupila vůbec v platnost a ani ze strany USA nebyla ratifikována.[260] Po obsahové stránce se však obě Vídeňské úmluvy ve značné míře shodují. Někteří autoři v odborné literatuře v souvislosti s dohodami o volném obchodu uzavíranými EU odkazují na Vídeňskou úmluvu z roku 1969 (Rosas, 2010 str. 368) coby na zdroj závazkového práva pro tyto dohody navzdory tomu, že EU je mezinárodní organizací. Lze rovněž poznamenat, že na interpretaci svých ustanovení s ohledem na Vídeňskou úmluvou o smluvním právu výslovně odkazuje dohoda CETA mezi EU a Kanadou.[261] Kanada však Vídeňskou úmluvu ratifikovala již v roce 1970. V případě dohody TTIP nemusí být varianta výslovného odkazu na Vídeňskou úmluvu pro USA přijatelná, právě vzhledem k chybějící ratifikaci Vídeňské úmluvy z americké strany. Někteří autoři přesto bez dalšího předpokládají použitelnost Vídeňské úmluvy z roku 1969 přímo ve vztahu k dohodě TTIP (Kommerskollegium, 2015, str. 11). I přes výše uvedené výhrady, které by mohly míru použitelnosti Vídeňské úmluvy z roku 1969 v konkrétních případech oslabit, zůstává tato úmluva (případně korigovaná ustanoveními Vídeňské úmluvy o právu smluv z roku 1986) základní interpretační pomůckou, která může napomoci k objasnění otázek spojených s právním režimem dohody TTIP, a to zejména ve spojitosti se zmíněným uznáním řady jejích ustanovení ze strany USA za obyčejové mezinárodní právo. S ohledem na právní jistotu však lze doporučit, aby dohoda TTIP překonala případné pochybnosti o rozsahu takového uznání ze strany USA a ve svém textu základní aspekty svého právního režimu, včetně např. metod výkladu jednotlivých svých ustanovení, sama výslovně upravila.

26.2 Návaznost dohody TTIP na multilaterální dohody

Základní podmínky pro uzavírání dohod o volném obchodu lze na multilaterální úrovni nalézt v dohodě GATT a GATS v rámci WTO.[262] Smluvní strany dohody GATT se v ní přihlásily k prospěšnosti uzavírání dobrovolných dohod zvyšujících svobodu obchodu.[263] Zároveň však je v této souvislosti zdůrazněno, že uzavírání dohod o volném obchodu má přispívat ke zlepšení obchodních vztahů mezi zúčastněnými teritorii, ale zároveň nesmí zavádět bariéry pro obchod dalších stran úmluvy GATT s těmito teritorii, či jinak zvyšovat regulatorní zátěž obchodu nad rámec té, která pro třetí země existovala ještě před uzavřením takové dohody.[264] Obdobnou úpravu zahrnuje i dohoda GATS ve vztahu k sektoru služeb.[265] Dohoda TTIP je tak z hlediska systému WTO přípustná, pokud nebude na překážku obchodu dalších členských států WTO s USA či EU.

---

[259] Srov. článek 2 odst. 1 písm. a) této úmluvy.
[260] OSN. *United Nations Treaty Collection.* Dostupné na: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-3&chapter=23&lang=en [6/1/2016].
[261] Články 14.10 a X.27 konsolidovaného znění CETA před právními a jazykovými úpravami. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/september/tradoc_152806.pdf [11/10/2015].
[262] Dohoda GATT, dostupné na: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf [07/10/2015]. Dohoda GATS, dostupné na: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats_01_e.htm [06/01/2016].
[263] Článek XXIV, odst. 4, dohody GATT.
[264] Článek XXIV, odst. 4 a 5 dohody GATT. Smluvní strany dohody GATS mají také přijmout jim dostupná rozumná opatření, aby zajistili dodržování této povinnosti, srov. čl. XXIV, odst. 12.
[265] Článek V. odst. 4. dohody GATS.

Rozhodovací praxe panelu při WTO se při výkladu uvedených omezení pro sjednávání dohod o volném obchodu substantivně věnovala případům, kdy byla vytvářena celní unie, tedy vyšší forma hospodářské spolupráce než je forma zóny volného obchodu, která přichází v úvahu ve vztahu k dohodě TTIP. [266] Lze přesto poukázat například na rozhodnutí odvolacího panelu WTO ve věci stížnosti Indie na Turecko při uzavření celní unie s Evropským společenstvím.[267] V této zprávě odvolací panel WTO shledal, že by bylo možné odchýlit se od pravidel WTO (shora uvedených podmínek v dohodě GATT), pokud by bylo prokázáno, že by vytvoření celní unie mezi Tureckem a Evropským společenstvím bylo možné jen za předpokladu, že by byla zavedena právě ta omezení vůči třetím státům, na která si Indie stěžovala.[268] Využití této možnosti je však omezené poměrně striktními limity její aplikace a nutností unést v plném rozsahu důkazní břemeno (Kommerskollegium, 2015, str. 10). Následkem neunesení důkazního břemene by byla nutnost upravit veškerá opatření, která by v souvislosti s dohodou TTIP případně odporovala zmíněným ustanovením dohody GATT a vedla tedy nedovoleným způsobem ke zpřísnění regulace obchodu ve vztahu k třetím státům stojícím mimo dohodu TTIP.[269]

Od roku 2006 mají všichni členové WTO na základě rozhodnutí Generální rady WTO o zřízení transparentního mechanizmu povinnost oznámit sekretariátu WTO všechna započatá jednání o zónách volného obchodu nebo celních uniích a nejpozději po dokončení jejich ratifikace předložit sekretariátu i jejich plné znění.[270] Ostatní členské státy WTO tak budou mít možnost seznámit se s dohodou TTIP a případně se s využitím mechanizmů WTO bránit, pokud by dohoda TTIP odporovala pravidlům WTO, zejména uvedeným pravidlům dohody GATT.

Na provázanost dohody TTIP s jednotlivými mezinárodními dohodami při WTO, kterými je EU vázána, je odkazováno i v dalších částech této studie.

---

[266] Problematika článku XXIV dohody GATT ve vztahu k zóně volného obchodu, konkrétně dohodě NAFTA, byla před odvolacím panelem WTO zahrnuta mezi argumenty Jižní Koreje v případě UNITED STATES – DEFINITIVE SAFEGUARD MEASURES ON IMPORTS OF CIRCULAR WELDED CARBON QUALITY LINE PIPE FROM KOREA, WT/DS202/AB/R. 15. 2. 2002, dostupné na: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds202_e.htm [06/01/2016], odvolací panel WTO však přímo k této problematice stanovisko nezaujal s poukazem na to, že to vzhledem k podstatě předmětného případu není nezbytné (srov. bod č. 198 zprávy odvolacího panelu), případ ovšem na předložených stanoviscích jednotlivých států ukázal, že stanoviska jednotlivých členských států WTO k výkladu článku XXIV dohody GATT a na něj navazující zprávy panelu WTO, jsou v řadě ohledů nejednotná.

[267] Turkey - Restrictions on Imports of Textile and Clothing Products - AB-1999-5 (Turkey – Textile) – Zpráva odvolacího orgánu, WT/DS34/AB/R. 22. 10. 1999, dostupné na: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S006.aspx?Query=%28@Symbol=%20wt/ds34/ab/r*%20not%20rw*%29&Language=ENGLISH&Context=FomerScriptedSearch&languageUIChanged=true# [07/10/2015].

[268] Bod 63, Turkey – textile, Zpráva odvolacího orgánu, WT/DS34/AB/R. 22. 10. 1999.

[269] Pokud by nedošlo k využití postupu hlasování dvoutřetinovou většinou smluvních stran GATT dle článku XXIV, odst. 10 dohody GATT.

[270] Rozhodnutí Generální rady WTO, WT/L/671 „Transparency mechanism for regional trade agreements“, z 18. prosince 2006. Dostupné na: https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/trans_mecha_e.htm [07/10/2015].

26.3 Souběžné fungování dohody TTIP a systému WTO

Po uzavření dohody TTIP mohou vystávat otázky ohledně aplikace dohod systému WTO, které se po obsahové stránce budou s dohodou TTIP překrývat.[271] Rovněž tak může být sporné, zda a v jakém rozsahu bude možné využívat systém řešení sporů v rámci panelu WTO i pro otázky, které budou nově souběžně se systémem WTO upraveny rovněž v dohodě TTIP.

Při vědomí výhrad k limitům jejího použití by mohlo dávat návod na řešení takovýchto situací ustanovení Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969 „Provádění po sobě uzavřených smluv, které se týkají téhož předmětu“, resp. obdobné ustanovení Vídeňské úmluvy o právu smluv z roku 1986.[272] Vztah mezi dohodou TTIP a systémem WTO by tak mohl vyplývat přímo z dohody TTIP, pokud by stanovila, že má být podřízena smlouvám při WTO, nebo pokud by v ní stálo, že nemá být považována za neslučitelnou s těmito smlouvami. I kdyby však dohoda TTIP v tomto směru nic neukládala, systém smluv mezi EU a třetími státy a mezi USA a třetími státy, by nemohl být dohodou TTIP dotčen, protože třetí strany nebudou smluvní stranou dohody TTIP, a ta tak vůči nim nemůže nic měnit. V rámci vztahů mezi EU a USA by však mohlo převážit interpretační pravidlo (*lex posterior derogat legi priori)*, zakotvené i v obou Vídeňských úmluvách, podle kterého by měla dohoda TTIP coby pozdější mezinárodní smlouva přednost před dřívějšími smlouvami systému WTO. Například dohoda CETA v tomto směru hned ve svých úvodních ustanoveních výslovně potvrdila vzájemná práva a povinnosti mezi EU a Kanadou podle dohody o WTO a dalších předchozích smluv, jichž je EU a Kanada smluvní stranou.[273] Dílčí potvrzení právních závazků z režimu smluv při WTO se pak nachází i v průběhu textu dohody CETA.[274]

Uvedené by se mohlo týkat i otázky, zda lze na případné spory mezi EU a USA vyplývající z dohody TTIP použít pouze smírčí mechanizmus pro řešení sporů mezi USA a EU (tzv. spory z dohody na úrovni stát-stát),[275] který bude v dohodě TTIP zakotven, nebo zda je možné využít i systém řešení sporů v rámci panelu při WTO. Primárním zdrojem odpovědi na tuto otázku by měla být dohoda TTIP a výslovné vymezení možnosti využití panelu WTO. Oba systémy řešení sporů (jak ten zakotvený v dohodě TTIP, tak panel při WTO), však bude pravděpodobně možné bez ohledu na ustanovení dohody TTIP používat pro některé případy

---

[271] Konkrétní příklady takovýchto „překryvů“ jsou zmiňovány průběžně v této studii. Lze zmínit například stávající režim GPA při WTO, který pro USA i EU již nyní stanoví jisté závazky k liberalizaci přístupu k veřejným zakázkám pro dodavatele z jiných států, které jsou smluvními stranami této dohody. Způsob liberalizace veřejných zakázek v USA je při uplatnění režimu GPA při WTO jiný než pro dodavatele na základě některých dohod FTA, kterých je USA smluvní stranou. Liší se nejen rozsah pokrytých veřejných zakázek, ale i práva, která soutěžitel o veřejnou zakázku ve výběrovém řízení má (např. ve vztahu k souběžně podaným nabídkám od soutěžitelů z třetích států). Pro dodavatele tak může být za jistých okolností výhodnější režim dle GPA WTO a jindy dle dohod FTA. Viz blíže kapitola této studie pojednávající o veřejných zakázkách.

[272] Článek 30 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969. Článek 30 Vídeňské úmluvy o právu smluv z roku 1986.

[273] Článek X.04, odst. 1, konsolidovaného znění CETA před právními a jazykovými úpravami. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/september/tradoc_152806.pdf [11/10/2015].

[274] Srov. například článek X.2, odst. 1, konsolidovaného znění CETA před právními a jazykovými úpravami. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/september/tradoc_152806.pdf [11/10/2015]. V tomto článku se znovu v kapitole o regulatorní spolupráci výslovně stvrzují závazky ze smluv při WTO, včetně GATS, TBT Agreement, SPS Agreement, GATT 1994.

[275] Na tomto místě tedy nejde primárně o problematiku sporů stát-investor, která v dohodě TTIP může být řešena v rámci kapitoly o investicích.

alternativně a bude záviset na té straně, která spornou otázku iniciuje, který mechanizmus využije. V praxi je totiž velmi problematické zjistit již při zahájení konkrétního obchodního sporu, zda se předmět rozepře dotýká výlučně ustanovení zahrnutých v TTIP a ne i dalších otázek, jejichž úprava zůstala upravena v systému smluv WTO (Kommerskollegium, 2015 str. 11 a 12). V případě řešení sporu skrze panel při WTO se sporu mohou účastnit a argumentačně přispět i další členské státy WTO, což může být významné i z hlediska taktiky vedení konkrétního sporu. Rozhodnutí panelu při WTO může mít zároveň vliv na kultivaci prostředí mezinárodního obchodu z širšího hlediska než jen ve vztahu mezi EU a USA, což může být další motivací při rozhodování, který mechanizmus řešení sporů v konkrétním případě využít.

26.4 Právní otázky vztahu dohody TTIP k vnitřnímu trhu a acquis Evropské unie

Společná obchodní politika Evropské unie není jen vnější dimenzí vnitřního trhu unie, ale svým vymezením spíše koresponduje otázkám projednávaným v rámci WTO (Craig et al. 2011, str. 229). Tento stav klade zvláštní nároky na to, aby obsah TTIP byl slučitelný s vnitřními politikami a předpisy Evropské unie. Odpovědnost za tento soulad nese Rada a Komise.[276]

Samotné vymezení společné obchodní politiky doznalo v nedávné době změn v důsledku přijetí Lisabonské reformní smlouvy. V některých klíčových oblastech, jako přímé zahraniční investice, je toto rozšiřující vymezení společné obchodní politiky předmětem dosud neukončených debat odborné veřejnosti (Craig et al., 2011 str. 229). I z tohoto důvodu se tak problematika vztahu dohody TTIP k vnitřnímu trhu a acquis Evropské unie dostává do popředí zájmu.

26.4.1 Výlučná pravomoc EU a dohoda TTIP

Zhodnocení obsahu dohody TTIP z hlediska rozdělení pravomocí mezi EU a jejími členskými státy má zásadní význam pro posouzení takových otázek, jako je způsob ratifikace, charakter vnitřní závaznosti dohody, nebo postup jejího vykonávání/provádění.

Společná obchodní politika patří mezi tzv. výlučné pravomoci EU.[277] Lisabonskou reformní smlouvou došlo k rozšíření předmětu společné obchodní politiky (srov. též část věnovaná problematice investic). Kromě společné obchodní politiky samotné a dalších oblastí výslovně svěřených do výlučné pravomoci EU[278] však k výlučným kompetencím EU náleží rovněž i *„uzavření mezinárodní smlouvy, pokud je její uzavření stanoveno legislativním aktem Unie nebo je nezbytné k tomu, aby Unie mohla vykonávat svou vnitřní pravomoc, nebo pokud její uzavření může ovlivnit společná pravidla či změnit jejich působnost.“*[279] Pod výlučné pravomoci EU tak spadá i pravomoc uzavírat mezinárodní smlouvy ve věci souboru záležitostí, které jsou vymezeny neuzavřeným výčtem odkazujícím na splnění stanovených podmínek. Pro posouzení toho, zda EU má či nemá výlučnou pravomoc pokrývající v plném rozsahu uzavření konkrétní mezinárodní dohody (včetně dohody TTIP), je proto vždy nutné mít na zřeteli konkrétní okolnosti dané mezinárodní smlouvy a aktuální stav evropského acquis. Závazné posouzení této otázky pak v jistém případě připadá na Soudní dvůr Evropské unie.[280]

26.4.2 Dohoda TTIP a charakter tzv. smíšené smlouvy

V případě, že by předmět dohody TTIP zcela spadal pouze pod výlučnou pravomoc EU, což se s ohledem na indikovaný rozsah a komplexnost dohody TTIP jeví jako méně pravděpodobné, mohla by Evropská komise úspěšně usilovat o schválení dohody TTIP pouze v Evropském parlamentu a Radě.

---

[276] Srov. článek 207 odst. 3 druhá alinea SFEU.
[277] Srov. článek 3 odst. 1 písm. e) SFEU.
[278] Srov. článek 3 odst. 1 písm. a) až d) SFEU.
[279] Článek 3 odst. 2 SFEU.
[280] Srov. článek 218 odst. 11 SFEU.

Pravděpodobnější je, že dohoda TTIP bude mít charakter tzv. ***smíšené smlouvy***, kterou kromě Evropské unie podepisuje a náležitým způsobem ratifikuje i všech 28 členských států EU. Konkrétně by dohoda TTIP byla z hlediska práva EU ***smíšenou*** dohodou zejména tehdy, pokud by zahrnovala jak záležitosti náležející k výlučným kompetencím EU, tak otázky patřící k výlučné pravomoci členských států či záležitosti ve sdílené oblasti pravomocí, kde EU svou pravomoc dosud nevykonala.

Lze očekávat, že na charakter dohody TTIP budou panovat rozdílné názory. Praxe posledních let ukazuje zejména velmi odlišný přístup Evropské komise a členských států. Evropská komise dlouhodobě prosazuje dohody ve výlučné pravomoci Evropské unie, zatímco členské státy častěji trvají na smíšeném charakteru dohod. To, zda dohoda TTIP bude či nebude mít charakter smíšené dohody, bude výsledkem společného působení nejen uvedených právních faktorů, ale i politických aspektů. Jisté vyjasnění lze očekávat od posudku Soudního dvora Evropské unie ve věci FTA mezi Evropskou unií a Singapurem, který si vyžádala Evropská komise.[281]

26.4.3 Rozhodování o dohodě TTIP v Radě

V případě, že by dohoda TTIP měla nakonec charakter smíšené smlouvy, bude k jejímu uzavření fakticky nutná shoda všech členských států bez ohledu na způsob hlasování v Radě. Způsob hlasování v Radě proto nabyde na významu zejména v případě, pokud by dohoda TTIP měla být uzavřena jako dohoda ve výlučné pravomoci EU, což se však s ohledem na shora uvedené nejeví jako zcela pravděpodobné.

Jednomyslnost v Radě by se vyžadovala, pokud by dohoda TTIP splňovala některou z následujících podmínek:

a) týkala by se obchodu službami, obchodních aspektů duševního vlastnictví a přímých zahraničních investic a obsahovala *ustanovení, pro která by se při přijímání vnitřních předpisů vyžadovala jednomyslnost*;[282] nebo pokud
b) by zasahovala do oblastí obchodu sociálními, vzdělávacími nebo zdravotnickými službami a hrozilo by přitom, že bude vážně narušena vnitrostátní organizace takových služeb a ohrožena odpovědnost členských států Evropské unie za jejich poskytování;[283] nebo pokud
c) by v případě dodatečného rozšíření stávajícího vyjednávacího mandátu došlo se souhlasem Rady k zahrnutí obchodu s kulturními a audiovizuálními službami a hrozilo by ohrožení kulturní a jazykové rozmanitosti Evropské unie.[284]

---

[281] Srov. Evropská komise. *News Archive.* Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1269 [15/12/2015].
[282] Článek 207 odst. 4 druhá alinea SFEU. Lze si však představit, že dohoda TTIP i v komplexní podobě nemusí zahrnovat ustanovení splňující podmínku, aby pro jejich přijetí jinak byla vyžadována jednomyslnost v Radě, která po Lisabonské reformní smlouvě zůstala především v institucionálních a rozpočtových otázkách, harmonizaci daní, státního občanství, jazykové problematiky, sociálního zabezpečení a sociální ochrany, či společné zahraniční a bezpečnostní politiky, tedy převážně oblasti, kterých se dohoda TTIP nemusí dotýkat.
[283] Článek 207 odst. 4 třetí alinea písmeno b) SFEU.
[284] Článek 207 odst. 4 třetí alinea písmeno a) SFEU. Uvedená varianta s rozšířením vyjednávacího mandátu vzhledem k odporu některých členských států Evropské unie (zejména Francie) se nejeví jako pravděpodobná.

26.4.4 Závaznost dohody TTIP, místo v hierarchii práva EU a její implementace

Po přijetí by dohoda TTIP měla charakter tzv. vnější smlouvy pravděpodobně smíšeného charakteru. TTIP coby vnější smlouva by se stala **integrální součástí práva Evropské unie**.[285] Smlouva TTIP by tak byla **závazná** pro orgány EU i pro její členské státy.[286]

Soudní dvůr Evropské unie je povolán vydat k žádosti členského státu EU, Evropského parlamentu, Rady nebo Evropské komise **posudek** o slučitelnosti TTIP **se Smlouvami**.[287] Soudní dvůr však v rámci řízení o posudku nezkoumá slučitelnost se sekundárními akty EU (nařízeními, směrnicemi a rozhodnutími EU) a po přijetí dohody TTIP by bylo nutné sekundární akty na úrovni EU, které by se případně od dohody TTIP odchylovaly, uvést s dohodou TTIP do souladu. V opačné situaci by je Soudní dvůr Evropské unie mohl pro rozpor s vnější smlouvou (TTIP) prohlásit za neplatné (Svoboda, 2013 str. 99). Legislativní akty EU by dle zavedené rozhodovací praxe Soudního dvora Evropské unie musely být rovněž vykládány tak, aby byly v co největším možném rozsahu konzistentní s dohodou TTIP.[288] Dosavadní dostupné návrhy textů jednotlivých kapitol dohody TTIP ukazují, že na straně EU je na tento právní aspekt vnějších smluv brán zřetel a tomuto je přizpůsobeno i formulování závazků vyplývajících z TTIP pro EU. Takovýto postup Evropské unie je v zásadě pravidlem a byl uplatněn i při jednáních o obdobných smlouvách s jinými státy (například CETA).

Text **smíšených smluv** většinou výslovně svůj obsah nerozčleňuje podle pravomoci Evropské unie a pravomocí jejích členských států, a to i vzhledem k tomu, že rozdělení pravomocí se může v čase měnit a není proto vhodné fixovat určitý jejich stav v mezinárodní smlouvě.[289] Rovněž tak následné provádění TTIP coby smíšené smlouvy by bylo na straně Evropské unie rozděleno mezi Evropskou unii a její členské státy a to na základě aktuálního vzájemného rozdělení pravomocí.[290]

Implementace dohody TTIP by se dělila podle dotčených pravomocí. V oblasti výlučných pravomocí EU by za implementaci dohody TTIP byla plně odpovědná EU a docházelo by k ní buď na základě přímé aplikovatelnosti dohody TTIP samotné (pokud by příslušná ustanovení dohody TTIP splňovala podmínky pro přímou aplikovatelnost, jako je dostatečná určitost a bezpodmínečnost jejích ustanovení),[291] nebo prostřednictvím nařízení či směrnic EU (Chalmers, 2010 str. 647). V oblasti sdílených a podpůrných pravomocí EU by záleželo na aktuálním stavu legislativy EU a v závislosti na něm by se dělila i odpovědnost za

---

[285] Srov. rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie 181/73 *Haegeman*, marg. č. 5; 12/86 *Demirel*, marg. č. 7; C-344/04 *IATA* a *ELFAA*, marg. č. 36, nebo C-447/05 *Tomson*, marg. č. 30. Srov. však rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie 12/86 *Demirel*, marg. č. 8 a 9, ze kterého vyplývá omezené jurisdikce Soudního dvora Evropské unie nad otázkami souvisejícími s pravomocemi členských států ve smíšených smlouvách, srov. rovněž (Svoboda, 2013, str. 100).
[286] Článek 216 odst. 2 SFEU.
[287] Článek 218 odst. 11 SFEU.
[288] Srov. rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie C-341/95 Bettati, marg. č. 20; C-76/00 *Petrotub SA a Republica SA*, marg. č. 57, nebo C-447/05 *Tomson*, marg. č. 30.
[289] Srov. rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie 1/78, marg. č. 35.
[290] Srov. rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie 1/78, marg. č. 36, rovněž Chalmers et al., 2010, str. 650.
[291] Srov. rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie 104/81 Hauptzollamt Mainz v Kupferberg, marg. č. 23.

implementaci dohody TTIP mezi EU a její členské státy, přičemž posouzení této otázky náleží Soudnímu dvoru Evropské unie (Chalmers, 2010, str. 648 a 649).[292][293]

26.4.5 Koordinace při sjednávání a provádění dohody TTIP

Sjednávání i provádění smíšených smluv, a do značné míry i vnějších smluv, které nemají charakter smíšené smlouvy, vyžaduje vysoký stupeň koordinace, vzájemného informování a konzultací mezi orgány Evropské unie a jejích členských států (Chalmers, 2010, str. 651). Rovněž Soudní dvůr Evropské unie v tomto ohledu ve své judikatuře vždy vyžadoval úzkou spolupráci, ať již argumentoval nutností zajistit jednotu postupu Evropské unie vůči třetím státům,[294] nebo vzájemnou povinností loajální spolupráce mezi Evropskou unií a jejími členskými státy (článek 4 odst. 3 SFEU).[295] Dovodil přitom například, že členský stát EU má povinnost dopředu informovat a konzultovat Evropskou komisi, než zahájí arbitrážní řízení podle smíšené smlouvy.[296]

Samotné zahájení jednání o Dohodě TTIP a udělení mandátu má již jisté právní důsledky pro Českou republiku. Poté, co byl EU udělen mandát k jednání o dohodě TTIP, má ČR s ohledem na článek 4 odstavec 3 SEU povinnost informovat a konzultovat Evropskou komisi a koordinovat s ní svůj postup, pokud by chtěla s USA sama vést jednání o bilaterální smlouvě zasahující do věcného rámce vymezeného v mandátu.[297] Tím je reflektován požadavek na loajální spolupráci mezi EU a jejími členskými státy a zároveň i jednota reprezentace EU vůči třetím státům, v tomto případě vůči USA. Pokud by tedy ČR hodlala vstoupit do jednání s USA o případné revizi některé z již uzavřených bilaterálních smluv, popřípadě sjednat novou bilaterální smlouvu či pokračovat v již dříve započatém jednání,[298] je vhodné zkoumat, zda předmět takové bilaterální smlouvy souvisí s mandátem pro vyjednávání dohody TTIP a v závislosti na tomto posouzení informovat Evropskou komisi o záměru takovéto jednání vést.[299] Otázkou podpory a vzájemné ochrany investic mezi ČR a USA se též detailněji zabývá kapitola věnovaná ochraně investic.

26.5 Právní charakter dohody TTIP v USA

V USA je problematika vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva řešena systémem kombinujícím prvky dualismu a monismu. Ústava USA výslovně zmiňuje mezinárodní úmluvy (*treaties*), k jejichž schválení je zapotřebí dvoutřetinové většiny v Senátu USA.[300] V jejich případech se jako pravidlo použije princip monismu, díky čemuž se stávají bez dalšího

---

[293] Srov. též rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie 431/05 Merck Genéricos, marg. č. 32 až 40.
[294] Například rozhodnutí a posudky Soudního dvora Evropské unie, posudek 1/78, marg. č. 34, 35 a 36; posudek 2/00, marg. č. 18, nebo rozhodnutí C-300/98 a C-392/98 *Dior a ostatní*, marg. č. 36, hovořící o „úzké spolupráci“.
[295] Srov. rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie C-459/03 *Komise v. Irsko*, marg. č. 174 až 176.
[296] Srov. rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie C-459/03 *Komise v. Irsko*, marg. č. 179.
[297] C-266/03 *Komise v. Lucembursko*, marg. č. 60 a 77, nebo C-433/03 *Komise v. Německo*, marg. č. 66 a 73.
[298] Srov. C-266/03 *Komise v. Lucembursko*, marg. č. 63, nebo C-433/03 *Komise v. Německo*, marg. č. 68.
[299] Zvláštní právní úprava na úrovni sekundárního práva EU pak platí pro bilaterální úmluvy o ochraně investic, včetně Dohody o podpoře a vzájemné ochraně investic meziČR a USA, viz níže.
[300] Článek II. odst. 2 Ústavy USA.

součástí vnitrostátního právního řádu (Kommerskollegium (National Board of Trade), 2012 str. 15). I v jejich případě je však otázka jejich automatické vykonatelnosti uvnitř USA (*self-executing*) dále problematizována doktrínou a judikaturou.[301] Soudy v USA většinou v praxi přistupují k *treaties* jako k přímo vykonatelnému právu pouze v případě, že to není v rozporu s resolucí Senátu, kterou došlo k jejímu schválení (Garcia, 2015 str. 4). Pouze zlomek mezinárodních smluv, tradičně například smlouvy o mezinárodní pomoci či smlouvy v oblasti daní, má v USA formu *treaties* (Garcia, 2015 str. 5). Dohody o vytvoření zón volného obchodu (včetně například dohody NAFTA) bývají schvalovány jako tzv. exekutivní smlouvy se schválením Kongresu (*congressional-executive agreements*). Vzhledem k vývoji judikatury v USA, zejména v kauze související s napadením ústavnosti procesu přijetí dohody NAFTA, má exekutiva poměrně širokou možnost diskrece při volbě formy dohody (Stoel, 2014). Lze však předpokládat, že dohoda TTIP bude přijímána jako exekutivní smlouva se schválením Kongresu a nikoliv coby *treaty* dle článku II. odst. 2 Ústavy. I současná platná vnitrostátní legislativa USA (Trade Agreements Act) předpokládá, že právní závaznost mezinárodních obchodních dohod v USA vzniká na základě implementačních vnitrostátních předpisů USA.[302] Mezinárodní obchodní smlouvy v právním řádu USA v zásadě rovněž bezprostředně nemohou zakládat práva či nároky na jakoukoliv náhradu ve prospěch soukromoprávních subjektů.[303] Výslovně je také stanoveno, že žádné z konfliktních ustanovení mezinárodních obchodních smluv nemůže nabýt účinků podle práva USA.[304] Lze dojít k závěru, že v ústavního hlediska není vyloučené, aby dohoda TTIP měla i v USA automatickou přímou aplikovatelnost jako *treaty*. Znamenalo by to ovšem pro Spojené státy změnu zavedené praxe a výjimku z vnitrostátní legislativy platné pro mezinárodní obchodní smlouvy, kterou nelze zcela předpokládat.

Ať již bude dohoda TTIP v USA implementována v monistické podobě a coby *treaty*, či až na základě implementujícího vnitrostátního (federálního) právního předpisu, bude takováto implementace součástí právního řádu USA závazná pro federální orgány i soudy a vzhledem k doktrínám *Supremacy* a *Pre-emption* by v zásadě měla mít přednost před právem jednotlivých států USA (Kommerskollegium, 2015 str. 17). Je však nutné upozornit, že ani jedna z podob implementace nemůže zprostředkovat přednost před Ústavou USA a na ni navazující rozhodovací praxí Nejvyššího soudu USA, zejména pokud jde o rozhodnutí, ve kterých Nejvyšší soud USA střeží rozdělení pravomocí mezi federací a jednotlivými státy USA. Nelze tedy vyloučit, že by část obsahu dohody TTIP (například ve vztahu k problematice veřejných zakázek zadávaných na sub-federální úrovni, jak podrobněji v této studii rozvádí kapitola věnovaná veřejným zakázkám) nebyla neaplikovatelná pro rozpor s Ústavou USA.

---

[301] Srov. Medellin v. Texas, 552 U.S. Dostupné z: http://www.supremecourt.gov/opinions/07pdf/06-984.pdf [13/01/2016]. Pro rozbor doktrinálního výkladu srov. též. (Garcia, 2015 str. 12 až 15). Mezi důvody vylučující self-executing charakter mezinárodní smlouvy může například patřit dikce samotné mezinárodní smlouvy, nebo rezoluce Senátu či Kongresu při jejím schvalování.

[302] Srov. § 2504 (b), Title 19, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title19/chapter13&edition=prelim [04/09/2015].

[303] § 2504 (d), Title 19, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title19/chapter13&edition=prelim [04/09/2015]. Výjimky tvoří pouze práva a nároky výslovně uvedené v tomto právním předpise.

[304] § 2504 (a), Title 19, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title19/chapter13&edition=prelim [04/09/2015].

26.5.1 Extrateritoriální aplikace práva USA coby potenciální překážka transatlantické spolupráce

Některé aspekty přístupu USA k extrateritoriální aplikaci práva mají dlouhodobě potenciál ohrozit hospodářské vztahy EU a USA, zejména v případě uplatňování mezinárodních sankcí z americké strany vůči subjektům ze třetích států. Za příklad takovéto legislativy s potencionálem poškodit investory z EU bývají označovány následující zákony:

- Cuban Liberty and Democratic Solidarity Act (známý též jako *Helms Burton Act*);
- Iran and Libya Sanctions Act (ILSA) (známý též jako as the *D'Amato Act*).[305]

Jde o zákony USA, které při zavádění režimu mezinárodních sankcí obsahují ustanovení, která dovolují penalizovat soukromoprávní subjekty ze třetích států, včetně právnických a fyzických osob z členských států EU, pokud se zapojují ve vymezených oblastech do obchodu se sankcionovaným státem (např. Kubou nebo Iránem). Problém nastává zejména tehdy, když mezinárodní sankce uvalené ze strany USA mají větší rozsah (například co do položek zakázaného zboží) než sankce uvalované ze strany EU. Pak firmy se sídlem v EU mohou legálně s daným zbožím v sankcionovaném státě podle práva svého státu obchodovat. V důsledku obchodu, na který se nevztahuje jurisdikce USA, jsou pak ale za své aktivity ve Spojených státech postihovány například zákazem vstupu na americké území pro své manažery a jejich rodinné příslušníky. V případě legislativy Helms Burton Act byla dokonce ustanovena možnost soudními žalobami v USA postihnout výnosy takového obchodu. Účinnost tohoto ustanovení však je pravidelně prezidentem USA odkládána (Giumelli, 2013 str. 63 až 78).

V reakci na extrateritoriální aplikaci mezinárodních sankcí ze strany USA odpověděla EU iniciováním panelu při WTO a přijetím tzv. blokačního nařízení, které subjektům z EU přímo zakázalo dodržet vymezená ustanovení sankcí USA s extrateritoriální působností.[306] Subjekty z EU, které by byly v USA postiženy žalobou založenou na základě extrateritoriálního ustanovení USA, mají na základě uvedeného blokačního nařízení EU zároveň možnost domáhat se kompenzace oproti těm soukromým subjektům, které z jejich postihu v USA získaly prospěch.[307] V případě nabytí účinnosti všech ustanovení Helms Burton Act by se například mohlo jednat o občany USA (včetně kubánských exulantů), kterým byl na Kubě znárodněn majetek, a kteří by se z tohoto titulu na základě příslušných ustanovení Helms Burton Act domohli náhrad vůči subjektům z EU. USA a EU tak na sebe vzájemně míří legislativními opatřeními velmi zásadní povahy, která představují latentní zdroj právních a obchodních sporů ohrožujících transatlantickou spolupráci. Na straně USA se postupně uvolňuje sankční režim vůči Kubě a nově pravděpodobně i vůči Iránu. Tento trend sice může přispět k odstranění potencionálních rizik spojených se stávajícími

---

[305] Srov. též například Evropská komise. UNITED STATES BARRIERS TO TRADE AND INVESTMENTREPORT FOR 2008. Červenec 2008. Dostupné na http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/july/tradoc_144160.pdf [08/10/2015].

[306] Článek 5 ve spojení s článkem 11, **Nařízení Rady (ES) č. 2271/96** ze dne 22. listopadu 1996, o ochraně proti účinkům právních předpisů přijatých určitou třetí zemí uplatňovaných mimo její území, jakož i proti účinkům opatření na nich založených nebo z nich vyplývajících. Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:31996R2271&qid=1444308591170&from=CS [08/10/2015].

[307] Článek 6, Nařízení Rady (ES) č. 2271/96.

extrateritoriálními ustanoveními v legislativě USA, nebrání však v tom, aby USA obdobná extrateritoriální ustanovení v budoucnosti při uplatňování mezinárodních sankcí nezavedla vůči dalším státům. Pokud by EU nepřistoupila k mezinárodním sankcím v obdobném rozsahu jako USA, mohly by právní a obchodní spory spojené s extrateritoriálními ustanoveními mezi USA a EU vyvstat nanovo. Vzhledem k jurisdikčním omezením dopadají taková ustanovení nejsnáze na subjekty z EU, které operují zároveň i v USA, a mají z tohoto důvodu na americkém území majetek způsobilý k zabavení nebo mají v USA své zaměstnance. Subjekt vstupující na trh USA (včetně investorů z ČR) si tak za současného stavu musí být vědom toho, že může být postaven před rozhodnutí přizpůsobit své celosvětové obchodní aktivity sankčnímu režimu USA vůči třetím zemím, nebo nutnosti čelit následkům, které se primárně mohou dotknout jeho investic na americkém území. Možnost domáhat se případných kompenzací na základě uvedeného blokačního nařízení EU je přitom spíše strategickým nátlakovým nástrojem EU vůči USA než praktickým řešením, které by mohlo sloužit k obnovení funkčnosti investice subjektu z EU, který by případně byl v USA extrateritoriálními ustanoveními postižen.

Zájmem obou stran dohody TTIP tak je, aby tato dohoda přispěla k překonání latentního rizika, které v důsledku aplikace extrateritoriálních ustanovení ze strany USA pro transatlantické vztahy hrozí. Řešením by mohlo být například zahrnutí dopadů extrateritoriálních aspektů práva USA na investory v EU pod ochranu dle investiční kapitoly dohody TTIP.

26.6 Regulatorní spolupráce

Mechanismus regulatorní spolupráce je vedle problematiky ochrany investic jedním z dalších bodů dohody TTIP, který přitahuje zvýšenou pozornost občanské společnosti. Obavy o vývoj regulatorní spolupráce přitom i v České republice přichází z různých stran. Z jedné strany jde o hlasy upozorňující na možnost, že systém regulatorní spolupráce zakotvený v dohodě TTIP povede k prodloužení legislativního procesu při přijímání potřebných regulatorních opatření či jejich oslabování.[308] Obdobná argumentace zaznívá i v příspěvcích na stránkách Evropské spotřebitelské organizace (BEUC),[309] kde je předmětem kritiky rovněž nedostatek analýzy, zda plnění povinností spojených s regulatorní spoluprací vyplývající ze smluv TTIP a CETA, popř. dalších, bude vyžadovat adekvátní navýšení administrativních kapacit.[310] Kromě hlasů vyjadřujících obavy z oslabení regulatorních standardů přicházejí ovšem z občanské společnosti i hlasy opačné, varující před tím, že regulatorní spolupráce dle dohody TTIP by mohla regulatorní standardy, a zejména související byrokratickou zátěž,

[308] V České republice například Friends of the Earth Europe, Petra Němcová (Iuridicum Remedium), Jiří Koželouh (Hnutí DUHA), srpen 2015, "Transatlantické byrokratické bludiště", dostupná na: http://vttip.cz/wp-content/uploads/2015/03/infolist-TTIP_tisk.pdf [06/10/2015].

[309] Monique Goyens (generální ředitelka BEUC), Why reassurances that TTIP will not affect the right to regulate miss the point. Dostupné na http://www.beuc.eu/blog/why-reassurances-that-ttip-will-not-affect-the-right-to-regulate-miss-the-point/ [06/10/2015].

[310] Monique Goyens (generální ředitelka BEUC), Who is going to pay the bill for regulatory cooperation in TTIP? Dostupné na http://www.beuc.eu/blog/who-is-going-to-pay-the-bill-for-regulatory-cooperation-in-ttip/ [06/10/2015].

naopak zesílit tím, že se požadavky platné v EU pouze rozšíří o regulatorní kritéria platná v USA a naopak.[311]

Úvodem je nutné zdůraznit, že regulatorní spolupráce již na multilaterální úrovni existuje, a to v podobě úmluvy **WTO o technických bariérách obchodu**.[312] Signatářské státy této dohody se mj. zavazují, že zajistí, aby jejich technické regulace byly připravovány, přijímány a vykonávány tak, aby nepřinášely zbytečné překážky mezinárodnímu obchodu. [313] Předepsány jsou rovněž informační povinnosti, které každý členský stát úmluvy musí ve vztahu ke svým technickým regulacím splňovat.[314] Institut regulatorní spolupráce navrhovaný v dohodě TTIP a existující již například v dohodě CETA tak představuje hlubší spolupráci se širším použitím než institut existující na multilaterální úrovni při WTO.

Hlavním cílem navrhovaných ustanovení o regulatorní spolupráci v dohodě TTIP je zajištění **větší kompatibility regulatorních úprav** na obou stranách Atlantiku. Ambicí TTIP není jen přispět k odstranění některých netarifních bariér, které brání vzájemnému obchodu, ale zakotvit i mechanismus, který může díky vzájemnému informování se přispět k předcházení vzniku nových bariér nekompatibilní regulace. Netarifní bariéry obchodu totiž často vznikají z toho důvodu, že regulatorní opatření v EU i v USA sice chrání stejné zájmy (např. bezpečnost výrobku, ochrana zdraví a životního prostředí), ale bez vzájemného informování a koordinace využívají k ochraně těchto zájmů jiné prostředky. Zažité způsoby ochrany je mnohem složitější vzájemně přizpůsobit, než kdyby již v samém počátku vytváření regulatorního opatření bylo na otázku kompatibility pamatováno.

Návrh kapitoly regulatorní spolupráce ze strany EU (který byl veřejně přístupný v době zpracování studie) [315] systematicky dbá na to, aby závazky regulatorní spolupráce nezbavovaly EU nebo její členské státy práva přijímat legislativu a ani ji nezpomalovaly. Tomu je uzpůsoben i text tohoto návrhu, který na několika místech výslovně vymezuje mantinely rozsahu a dopadu regulatorní spolupráce. Výslovně se například stanoví, že ustanovení této kapitoly o regulatorní spolupráci nezavazují k jakémukoliv výsledku takovéto spolupráce.[316] Výslovně se zaručuje, že nic z ustanovení této kapitoly neomezuje právo přijímat, udržovat v platnosti a vykonávat včasná opatření sloužící k ochraně legitimních

---

[311] Například otevřený dopis představitelům EU liberálních think-tanků ze střední a východní Evropy (ČR, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Bulharsko, Litva, Estonsko) z 11. května 2015, dostupné na http://4liberty.eu/an-open-letter-on-ttip-in-czech/ [06/10/2015].

[312] Úmluva WTO o technických bariérách obchodu, dostupné na: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/17-tbt_e.htm [06/10/2015].

[313] Článek 2.2 úmluvy WTO o technických bariérách obchodu.

[314] Článek 10 úmluvy WTO o technických bariérách obchodu.

[315] TTIP – Initial Provisions for CHAPTER [ ] - Regulatory Cooperation. Zveřejněné 4. 5. 2015. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153403.pdf [06/10/2015]. Tento návrh je dále ze strany Evropské komise revidován, srov. Transatlantic Trade & Investment Partnership Advisory Group, Meeting report, 12 January 2016. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154246.pdf [17/03/2016]. Upravený text nebyl v době zpracování této studie, ani jejích revizí, veřejně k dispozici a po celou tuto dobu byl na stránkách Evropské komise dostupný pouze shora uvedený návrh ze 4.5. 2015.

[316] Článek 1, odst. 2, TTIP – Initial Provisions for CHAPTER [ ] - Regulatory Cooperation. Zveřejněné 4. 5. 2015. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153403.pdf [06/10/2015].

veřejných zájmů.[317] Zdůrazněno je i to, že regulatorní spolupráce nebude na újmu včasného přijímání regulatorních opatření, zejména pak v případech, kdy je regulatorní opatření nezbytné z naléhavých důvodů rychle zavést.[318] Brání se tím případnému extenzivnímu výkladu této kapitoly dohody TTIP, který by jinak vzhledem k zařazení dohody TTIP v hierarchii norem unijního práva nad sekundární právo EU mohl mít přednost před směrnicemi a nařízeními EU i před zákony členských států. S tím, že uvedený návrh dohody TTIP z právního hlediska neomezuje legislativní pravomoc EU či jejích členských států, souhlasí i zmiňované postoje generální ředitelky BEUC. Namítá se ovšem, že právní záruky v tomto ohledu nemohou zabránit politickému či lobbyistickému vlivu zejména nadnárodních korporací, které k tomu mají dostatečné prostředky.[319] Stejný argument o možnosti lobbyistického vlivu však lze vztáhnout již k současnému stavu před uzavřením dohody TTIP. Lze argumentovat, že kapitola o regulatorní spolupráci v dohodě TTIP obsahuje návrhy, které by mohly současný stav naopak vylepšit a otevřít jej více zainteresovaným subjektům, než jen těm, kteří si to mohou z kapacitních důvodů dovolit již v současné době. Například požadavek na každoroční zveřejňování regulatorních záměrů[320] může usnadnit širšímu okruhu zainteresovaných subjektů monitorování vývoje připravované regulace na obou stranách Atlantiku. Pro subjekty z EU by pak bylo přínosem, pokud by do kapitoly o regulatorní spolupráci byly na straně USA zahrnuty i jednotlivé americké státy, a dosáhlo se tak vyšší úrovně přehlednosti a transparentnosti o legislativních procesech v USA.

Praktické naplňování regulatorní spolupráce by měl dle návrhu zajišťovat **Orgán pro regulatorní spolupráci**.[321] Tento orgán však sám o sobě bude mít pouze koordinační roli. Přesně vymezená bude i účast zástupců podnikatelské sféry a občanské společnosti, včetně zástupců spotřebitelů, odborů či ekologických organizací na činnosti tohoto orgánu.[322] Z hlediska České republiky zde však vystupuje do popředí nutnost náležitého finančního a personálního zajištění možnosti účasti zástupců občanské společnosti na sledování činnosti Orgánu pro regulatorní spolupráci. Česká republika stále patří strukturou svého občanského sektoru do skupiny transformujících se států a finanční zdroje dostupné občanské společnosti a její nezávislost na projektovém financování ze strany státu je na mnohem horší úrovni, než je tomu u západoevropského, severského či anglosaského modelu (Desse, 2012). Z rozhovorů se zástupci občanské společnosti vyplývá, že například spotřebitelské

---

[317] Článek 1, odst. 3, TTIP – Initial Provisions for CHAPTER [ ] - Regulatory Cooperation. Zveřejněné 4. 5. 2015. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153403.pdf [06/10/2015].

[318] Článek 12, odst. 3, TTIP – Initial Provisions for CHAPTER [ ] - Regulatory Cooperation. Zveřejněné 4. 5. 2015. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153403.pdf [06/10/2015].

[319] Monique Goyens (generální ředitelka BEUC), Why reassurances that TTIP will not affect the right to regulate miss the point. Dostupné na http://www.beuc.eu/blog/why-reassurances-that-ttip-will-not-affect-the-right-to-regulate-miss-the-point/ [06/10/2015].

[320] Článek 5, odst. 1, TTIP – Initial Provisions for CHAPTER [ ] - Regulatory Cooperation. Zveřejněné 4. 5. 2015. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153403.pdf [06/10/2015].

[321] Článek 14, TTIP – Initial Provisions for CHAPTER [ ] - Regulatory Cooperation. Zveřejněné 4. 5. 2015. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153403.pdf [06/10/2015].

[322] Článek 14 a 15, TTIP – Initial Provisions for CHAPTER [ ] - Regulatory Cooperation. Zveřejněné 4. 5. 2015. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153403.pdf [06/10/2015].

organizace v České republice mají nesrovnatelně užší možnosti financování své činnosti a rozvoje svých personálních kapacit, včetně možností právních, ekonomických a technických analýz, než je tomu například ve skandinávských zemích. Hrozí tedy, že zástupci občanské společnosti z České republiky nebudou mít příslušnou kapacitu, aby v dostatečném rozsahu nastolovali v Orgánu pro regulatorní spolupráci zřízeném dohodou TTIP skutečně relevantní témata specifická pro jimi chráněné zájmy v České republice. Pozornost tak může být soustředěna na témata nastolovaná zástupci občanského sektoru ve státech, kde má občanská společnost mnohem silnější hmotné zázemí. Je proto vhodné v souvislosti s dohodou TTIP nastolit i otázku zesíleného a na státu nezávislého financování občanské společnosti v České republice a případně i posílit spolupráci v této oblasti na regionální úrovni, a to například v rámci Visegrádské skupiny, kde lze na základě rozhovorů se zástupci spotřebitelských organizací očekávat větší průsečíky u problémů specifických pro náš region.

Navrhovaná kapitola TTIP o regulatorní spolupráci má mít horizontální povahu a bude doplněna sektorovými ustanoveními o regulatorní spolupráci v dohodě TTIP, která budou mít před obecnými ustanoveními v kapitole o regulatorní spolupráci přednost.[323] Uvedené závěry o nutnosti poskytnout dostatečnou finanční a personální kapacitu pro účast zástupců občanské společnosti z České republiky na průběžném fungování Orgánu regulatorní spolupráce obdobně platí i pro tyto specifické oblasti.

Zároveň je však nutné zdůraznit, že Evropská komise si vytkla jako jeden z cílů tzv. „Lepší regulaci“ („Better regulation“).[324] V zájmu dosažení tohoto cíle hodlá provést revizi stávající regulace EU tak, aby se zajistila její účinnost tam, kde je třeba, ale aby mimo tento rámec regulace nezatěžovala své adresáty nad míru vyšší, než je nezbytné. Rovněž při této iniciativě se Evropská komise obrací na zainteresované subjekty a dává jim možnost podle zásad dobré veřejné správy vyjádřit se k předmětu regulace. Jde o iniciativu Evropské komise, která je nezávislá na dohodě TTIP a Evropská komise jí hodlá uplatňovat bez ohledu na to, zda a kdy dohoda TTIP vstoupí v platnost.

Dosažení regulatorních standardů, které dokáží chránit důležité veřejné zájmy při současné co nejnižší byrokratické zátěži uvalené na adresáty regulace, je cestou, kterou Evropská komise chce přispět ke zlepšení konkurenceschopnosti EU na globálních trzích. Z hlediska celosvětové ekonomiky je důležité, aby se EU neizolovala od zbytku světa, ale naopak aby se jej snažila o životaschopnosti svého regulatorního přístupu přesvědčit a ovlivnit jej. USA jsou významnou světovou ekonomikou, kde jsou přes určité zejména procedurální odlišnosti v řadě ohledů zajištěny obdobně vysoké standardy jako v EU. Regulatorní spolupráce s USA je proto příležitostí, jak zajistit EU strategického spojence, se kterým by bylo možné kompatibilní regulatorní úpravu s vysokou úrovní standardů prosazovat následně i na multilaterální úrovni (WTO).

---

[323] TTIP – Initial Provisions for CHAPTER [ ] - Regulatory Cooperation. Zveřejněné 4. 5. 2015. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153403.pdf [06/10/2015].
[324] Evropská komise. Lepší právní úprava. Dostupné na: http://ec.europa.eu/smart-regulation/index_cs.htm [06/10/2015].

26.7 Obecně o bilaterálních dohodách ČR a USA

Česká republika má v současné době s USA uzavřeno 65 platných bilaterálních mezinárodních smluv, z toho je 17 tzv. prezidentských smluv (článek 10. Ústavy ČR), 35 vládních smluv a 13 resortních smluv.[325] **Prezidentské smlouvy** s USA (tedy smlouvy vyžadující v ČR souhlas parlamentu) pokrývají řadu oblastí od vzájemné právní pomoci v trestních věcech, úmluvy o vydávání zločinců, přes konzulární úmluvu a dohodu o vědeckotechnické spolupráci, až po dohodu o vzájemné podpoře a ochraně investic a smlouvu o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému úniku v oboru daní z příjmu a majetku. **Vládní smlouvy** (nevyžadují v ČR souhlas parlamentu a jejich sjednání prezident přenesl na vládu) se pak věnují takovým oblastem, jako je dohoda o výzkumných, vývojových, testovacích a vyhodnocovacích aktivitách, o spolupráci na civilním výzkumu a vývoji v oblasti jaderné energetiky, o spolupráci v oblasti zabránění šíření jaderných materiálů a technologií či o letecké dopravě a o vzájemném pořizování materiálu a služeb pro účely obrany. Resortní smlouvy (nevyžadují v ČR souhlas parlamentu a sjednává je dle prezidentova rozhodnutí člen vlády) se v převážné většině týkají resortu obrany.

Ne všechny tyto oblasti budou přímo dotčeny dohodou TTIP. O nahrazení stávajícího bilaterálního režimu dohodou TTIP lze uvažovat například ve vztahu k dohodě o podpoře a vzájemné ochraně investic (viz k tomu blíže část věnovaná problematice investic), popřípadě může dojít k faktickému částečnému překrytí dvoustranné dohody o přístupu k veřejným zakázkám ministerstev obrany případným závazkem USA v dohodě TTIP otevřít veřejné zakázky ministerstva obrany dodavatelům z EU (viz též část věnovaná veřejným zakázkám). Režim vzájemných vztahů z dalších bilaterálních smluv nebude dotčený přímo, ale po zavedení dohody TTIP do praxe může dojít k proměně faktických vzájemných vztahů (například v důsledku nárůstu vzájemné obchodní výměny, vyšších investičních a kapitálových toků, nebo i pohybu zaměstnanců jednotlivých firem vysílaných k plnění úkolů přes Atlantik bude zajisté vzrůstat počet situací s mezinárodním prvkem zahrnujícím USA). Je proto na místě zabývat se tím, zda je stávající režim jednotlivých bilaterálních dohod dostatečný, popřípadě zvažovat možnosti doplnění bilaterálního režimu o další oblasti v nových dvoustranných dohodách s USA, popřípadě usilovat o jejich zahrnutí do širších dohod mezi EU a Spojenými státy.

26.7.1 Právní pomoc, uznávání a výkon rozhodnutí

V oblasti **právní pomoci v soukromoprávních věcech** lze pro doručování písemností mezi soudy a dalšími orgány veřejné moci v USA a ČR použít multilaterální Haagskou úmluvu o doručování, jíž je USA smluvní stranou.[326] Na straně USA se doručování provádí skrze soukromou společnost *Process Forwarding International*, která je jako jediná pověřena ministerstvem spravedlnosti USA přijímat a vyřizovat žádosti o doručení písemností na území USA dle Haagské úmluvy, přičemž žádost o doručení by měla být vyřízena do 6 týdnů

[325] Ministerstvo zahraničních věcí. *Seznam platných mezinárodních smluv s Českou republikou*, sestaveno na základě databáze Evidence mezinárodních smluv mezinárodněprávního odboru MZV. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/usa/smlouvy/index.html [10/10/2015].

[326] Úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních, sjednaná v Haagu dne 15. 11. 1965.

a je podmíněna předchozím zaplacením poplatku ve výši 95 USD.[327] Pro případy nutnosti provést procesní úkony v soukromoprávních věcech spojené s dokazováním na území USA je možné využít multilaterální Haagskou úmluvu o dokazování,[328] která umožňuje postoupení dožádání k provedení důkazu či jiného úkonu soudu zejména prostřednictvím ústředních orgánů státní moci.

Pro uznání a výkon **rozhodnutí vydaných v USA a právní pomoc v soukromoprávních věcech** na území ČR je možné použít pouze obecnou úpravu obsaženou v zákoně 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém,[329] popřípadě příslušné multilaterální dohody (v případě právní pomoci, viz výše). Výjimku představuje jen vzájemnost mezi ČR a USA ve věcech vymáhání výživného, včetně vzájemného uznávání rozsudků o výživném.[330]

Při nárůstu transatlantických soukromoprávních transakcí, ke kterému může dohoda TTIP přispět, by bylo vhodné nalézt řešení pro zjednodušení procedury vzájemného **uznávání rozhodnutí soudů**. Samotné ministerstvo zahraničí USA však uznává, že zavedení vzájemného zjednodušeného režimu uznávání soudních rozhodnutí je brzděno obavami cizích států z toho, že americký právní systém umožňuje přiznání excesivních soukromoprávních náhrad před soudy USA (zejména otázka tzv. punitive damages), a v některých případech prosazuje i extrateritoriální působnost práva USA. Spojené státy z tohoto důvodu nejsou stranou žádné bilaterální ani multilaterální dohody o uznávání a výkonu soudních rozhodnutí.[331]

Uznávání cizích rozhodnutí je v USA možné na základě soudní žaloby podle práva příslušného státu USA (nikoliv tedy dle federálního práva),[332] a to většinou na základě přezkumu, že cizí rozhodnutí splňuje náležitosti spravedlivého procesu, včetně náležitého vyrozumění žalovaného, a jurisdikce soudu a rozhodnutí nesmí odporovat veřejnému pořádku v USA a ve státě, ve kterém má být uznáno a vykonáno. Ve Spojených státech aktuálně probíhá debata poukazující na to, že tento systém je velmi nákladný, komplikovaný a jeho výsledek značně nepředvídatelný (Strong, 2013 str. 6). Hledají se tudíž způsoby, jak tento stav překonat, včetně zvažování zavedení federální úpravy, která by řešila

---

[327] Srov. Ministerstvo spravedlnosti ČR. Zasílání soudních a mimosoudních písemností do USA po 1. 6. 2003, dostupné na: http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=386&d=23077 [10/10/2015], ve spojení s § 24 instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 11. 6. 2010, č. j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních, dostupné na: http://www.nkcr.cz/doc/instr_msp_instrukce.pdf [10/10/2015].

[328] Úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních, sjednaná v Haagu dne 18. 3. 1970.

[329] § 14-16 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve kterém je upraven režim uznávání a výkonu cizích rozhodnutí pro případy, na které se nevztahuje příslušné nařízení EU ani zvláštní mezinárodní dohoda.

[330] Srov. Ministerstvo spravedlnosti ČR. Prohlášení Ministerstva spravedlnosti České republiky o vzájemnosti ve věcech vymáhání výživného, včetně vzájemného uznávání rozsudků o výživném, ve vztahu ke Spojeným státům americkým, z 3. května 2000. Dostupné na: http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5095&d=10072 [10/10/2015].

[331] Ministerstvo zahraniční USA. Enforcement of Judgments. Dostupné na: http://travel.state.gov/content/travel/en/legal-considerations/judicial/enforcement-of-judgments.html [10/10/2015].

[332] Srov. soudní případ Nejvyššího soudu USA *Erie Railroad Co. v. Tompkins* 304 U.S. 64 (1938), který obrátil předchozí právní doktrínu a v zásadě vyloučil existenci federálního common law.

problematiku uznávání a výkonu cizích rozhodnutí (The Law on Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: Is It Broken and How Do We Fix It?, 2013 str. 152). USA tak jsou dosud stranou pouze tzv. Newyorské úmluvy vztahující se k uznávání cizích rozhodčích nálezů, tedy zejména rozhodnutí vzešlých z obchodní arbitráží. Stranou Newyorské úmluvy je i Česká republika.[333] V rámci debaty v USA přitom zaznívají hlasy upozorňující na to, že komplikovaný systém uznávání cizích rozhodnutí může působit coby vítaná ochrana subjektů v USA před snadným uplatňováním pohledávek ze strany jejich zahraničních partnerů (Strong, 2013 str. 6). V konečném důsledku tato skutečnost však může zahraniční subjekty odrazovat od uzavírání drobnějších transakcí se subjekty z USA či mít za následek tzv. „*litigation premium*“, tedy přirážku požadovanou zahraničními subjekty od jejich partnerů z USA právě s ohledem na vidinu možných komplikací při uplatňování svého práva ve Spojených státech (Strong, 2013 str. 6 a 7).

Z rozhovorů s malými a středními podniky při přípravě této studie vyplynulo, že využití soudního systému USA k obraně svých práv často považují až za zcela krajní variantu. Příčinou jsou vysoké náklady na právní služby, které jsou v USA znatelně dražší, než je zvykem v České republice, popřípadě i v dalších zemích kontinentálního právního systému. Možnost snazšího uznávání rozsudků dosažených v EU či v ČR by mohla tento stav částečně vylepšit.

Zároveň je vhodné upozornit, že obdobné vlivy jako uvedená „*litigation premium*“ (i když v menší míře s ohledem na všeobecně nižší cenu právních služeb) mohou působit i v opačném směru, tedy na ochotu subjektů z USA vstupovat do drobnějších transakcí se subjekty z EU, potažmo z ČR. V praxi tento stav pak rovněž přispívá ke stavu, kdy podnikatelé v USA vyžadují, aby jejich partneři z ČR (a dalších států EU) byli v USA reálně přítomni prostřednictvím obchodních zástupců, poboček či dceřiných společností.

26.7.2 Zamezení dvojího zdanění

Stávající bilaterální smlouva mezi ČR a USA o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovým únikům[334] je založena na modelové dohodě OECD s modifikacemi, které zohledňují systému zdanění USA, kde se přihlíží k občanství, a nikoliv jen k otázce rezidentství. Tuto skutečnost pak bilaterální dohoda ošetřuje tak, že ČR podle ní výslovně považuje občana USA nebo držitele zelené karty za rezidenta Spojených států pouze tehdy, pokud má na americkém území podstatnou přítomnost, stálý byt nebo obvyklý pobyt.[335] Pro zamezení dvojího zdanění se v této smlouvě používá dvou metod zápočtu, přičemž v případě USA se jedná o metodu plného zápočtu (*full credit*), zatímco v případě České republiky o metodu prostého zápočtu (*ordinary credit*), což znamená, že je započítávána daň zaplacená v USA jen do výše daně, která by v ČR poměrně připadala na příjmy dosažené ve

[333] Vyhláška č. 74/1959 Sb., ze dne 6. listopadu 1959, o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů podepsané v New Yorku.
[334] Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 32/1994 Sb., o smlouvě mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému úniku v oboru daní z příjmů a majetku, podepsané v Praze dne 16. září 1993, ve znění Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 370/1999 Sb., kterým se vyhlašuje oprava v textu této smlouvy.
[335] Článek 4 odst. 2 písm. c) smlouvy o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému úniku v oboru daní z příjmů a majetku mezi USA a ČR.

Spojených státech, čímž se brání snížení daně z příjmů v ČR např. v důsledku vyšších sazeb z daně z příjmů v USA.

Ministerstvo financí uvádí, že Česká republika usiluje již několik let o renegociaci smlouvy o zamezení dvojího zdanění s USA. Tato problematika je pravidelně zmiňována českou stranou při příležitosti různých setkání, nicméně na straně USA se tyto podněty dosud nesetkaly s pozitivní reakcí. Nedošlo ani k renegociaci této smlouvy s ohledem na některé dílčí změny modelové dohody OECD.[336]

Ze strany malých a středních podniků, zejména v oblasti ICT sektoru, se v souvislosti s dohodou TTIP ozývají hlasy volající po modernizaci smlouvy mezi ČR a USA o zamezení dvojího zdanění, když předmětem kritiky je zejména míra administrativní zátěže spojená s přeshraničními transakcemi.

Ze strany USA jsou ve vztahu k problematice přeshraničního zdanění uplatňovány poměrně tvrdé kroky i s využitím jednostranného tlaku. V roce 2010 přijaly USA zákon o zahraničních účtech (Foreign Account Tax Compliance Act, FATCA) vyžadující reportování o zahraničních finančních účtech a majetku osob považovaných v USA za daňové rezidenty Spojených států. FATCA obsahuje drakonické sankce v podobě srážek ve výši 30% plateb vůči tzv. nespolupracujícím finančním institucím, a to i v případě, že převodcem i příjemcem částky je osoba, která není „nespolupracující“ finanční institucí. Následně v zásadě všechny státy EU (a daňové jurisdikce Velké Británie) uzavřely s USA zvláštní bilaterální dohody o režimu vzájemného reportování odpovídajícímu požadavkům USA,[337] na jehož základě lze finanční instituce považovat za „spolupracující“ a odpadá tak riziko uvedených srážek. Tuto dohodu s USA uzavřela již i Česká republika.[338] Povinnosti k reportování jsou nastaveny vzájemně, takže na základě této smlouvy získává i Česká republika informace o finančních účtech svých daňových rezidentů v USA.

---

[336] Například úplné vypuštění článku 14 modelové dohody OECD „o nezávislých povoláních“, který byl předmětem kritiky částečně pro svou nadbytečnost a částečně s ohledem na výkladové problémy, které působil (OECD, 2000)

[337] U.S. Department of Treasury. *FATCA Archive.* Dostupné z: https://www.treasury.gov/resource-center/tax-policy/treaties/Pages/FATCA-Archive.aspx [15/01/2016].

[338] Dohoda mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o zlepšení dodržování daňových předpisů v mezinárodním měřítku a s ohledem na právní předpisy Spojených států amerických o informacích a jejich oznamování obecně známé jako Foreign Account Tax Compliance Act, publikovaná pod č. 72/2014 Sb. m.s. a zákon č. *330/2014 Sb.*, o výměně informací o finančních účtech se Spojenými státy americkými pro účely správy daní.

27 Ochrana investic v Dohodě TTIP

V současném globalizovaném světě jsou investiční a obchodní toky vzájemně velmi provázané. Dokladem toho je skutečnost, že přibližně polovina světového mezinárodního obchodu se uskutečňuje uvnitř jednotlivých složek podnikatelských uskupení s mezinárodní působností v podobě vzájemného prodeje polotovarů či služeb. [339] Investice zprostředkovávají nejen potřebný tok kapitálu, ale i technologií a inovativních přístupů k managementu. Přímé zahraniční investice byly hnacím motorem ekonomické transformace států střední a východní Evropy v období po pádu železné opony. Příliv přímých zahraničních investic do našeho regionu (V4) zaznamenal výrazný nárůst (i v celosvětovém srovnání) zejména v době blížícího se vstupu do Evropské unie a vydržel až do finanční krize v roce 2009 (Medve-Bálint, 2014 str. 38). Někteří autoři však upozorňují i na negativa tohoto trendu, kdy ostrý konkurenční boj států našeho regionu o přilákání investic vedl k přílišnému podbízení se, včetně daňových úlev a menších nároků kladených na jejich celospolečenskou přínosnost (Bohle, a další, 2005). Jedním z průvodních jevů pak jsou i bilaterální dohody o ochraně investic, které mají země našeho regionu uzavřeny s většinou států, odkud zahraniční investice přicházejí.

Jednání o dohodě TTIP přichází v době, kdy EU ještě zcela neukončila vnitřní debatu o investiční politice a reflexi nové výlučné pravomoci EU ve věci přímých zahraničních investic. Tato debata v rámci EU se v souvislosti s jednáním o dohodě TTIP stala mnohem viditelnější a TTIP se tak stala výrazným katalyzátorem změn v této oblasti.

27.1 Ochrana investic na multilaterální úrovni

Přestože ochrana investic na multilaterální úrovni zůstala nenaplněnou ambicí Uruguayského kola jednání o liberalizaci světového obchodu a následná dohoda o investicích (*Multilateral Agreement on Investments*) v rámci OECD se v devadesátých letech minulého století setkala s poměrně silnou vlnou odporu vedoucí k ukončení její ratifikace, není multilaterální úroveň z tohoto hlediska zcela nedotčenou sférou (Ortino, a další, 2012 str. 312 a 313). Ochrana investic je však na multilaterální úrovni upravena jen dílčím způsobem a jen pro specifické kategorie investic.

- **Dohoda o investičních opatřeních souvisejících s obchodem** (**TRIMs**) v rámci WTO, která za účasti jak EU, tak USA, zakazuje opatření omezující investice vztahující se k obchodu se zbožím. Příkladem je požadavek, aby investoři nakupovali pro výrobu svého zboží stanovené množství místních zdrojů [340] nebo omezování investorů v použití zahraničních zdrojů pro jejich výrobu[341].

- **Všeobecná dohoda o obchodu službami (GATS)** v rámci WTO, která za účasti EU i USA zajišťuje poskytovatelům služeb přístup na trh a režim zacházení podle nejvyšších výhod případně režim národního zacházení, a v závislosti na individuálních závazcích jednotlivých členů WTO se věnuje i ochraně investic těch

[339] Evropská komise. Towards a comprehensive European international investment policy. COM(2010) 343 final, str. 3.
[340] Dohoda TRIMs, dodatek, článek 1. (a).
[341] Dohoda TRIMs, dodatek, článek 1. (b).

poskytovatelů služeb, kteří své služby poskytují v tzv. modu 3, tj. prostřednictvím komerční přítomnosti (investice) na území druhého státu.[342]

USA i EU uplatňují vůči investicím v sektoru služeb v zásadě národní režim, ovšem s řadou výjimek. Výjimky na straně USA se týkají například možnosti nabývání pozemků, přístupu k pojištění a úvěrovým zárukám poskytovaným ze strany *Federal Overseas Private Investment Corporation* nebo podmínek vstupu fyzických osob na území USA za účelem dočasného poskytování služeb.[343]

Jednotlivá ustanovení dohody TTIP navrhovaná ze strany EU reflektují skutečnost, že se dohoda TTIP pohybuje v již existujícím normativním rámci na multilaterální úrovni a z hlediska posílení právní jistoty výslovně uvádí, že smluvní strany nemohou zavádět opatření, která by byla v rozporu s dohodami při WTO, a to ani v případě, že by si je vyhradily v rámci dohody TTIP.[344]

27.2 Ochrana investic na bilaterální úrovni

Nad rámec uvedených ustanovení na multilaterální úrovni je ochrana investic mezi USA a jednotlivými členskými státy EU řešena v **bilaterálních smlouvách / dohodách o ochraně investic**. USA mají uzavřenou takovouto bilaterální smlouvu/dohodu s devíti z 28 členských států EU. V EU jde výlučně o smlouvy podepsané se státy bývalého východního bloku v devadesátých letech minulého století (tedy ještě před jejich vstupem do EU), konkrétně se kromě České republiky jedná o Polsko, Slovensko, Litvu, Lotyšsko, Estonsko, Chorvatsko, Rumunsko a Bulharsko.[345] Z post-socialistických států je tak jedinou výjimkou Maďarsko, které bilaterální smlouvu/dohodu o ochraně investic s USA uzavřenou nemá.[346]

27.3 Ochrana přímých zahraničních investic z pohledu práva EU

Ochrana přímých zahraničních investic coby výlučná pravomoc EU: Lisabonskou reformní smlouvou došlo k rozšíření společné obchodní politiky coby výlučné pravomoci Evropské unie[347] mimo jiné na oblast „přímých zahraničních investic“.[348] V EU tak byl odstartován proces, který by měl vyústit v přeměnu spleti bilaterálních smluv/dohod v jednotný režim ochrany přímých zahraničních investic ze třetích států, který bude řešen ve

---

[342] Dohoda GATS, článek 1 odst. 2 (c).
[343] WTO. *GATS. Commitments. United States of America.* Dostupné z: http://i-tip.wto.org/services/SearchResultGats.aspx [22/08/2015].
[344] Například článek 2-6 odst. 6, návrh EU kapitoly TTIP „*Obchod službami, investice a e-commerce*“ z 31. července 2015.
[345] U.S. Department of State. *United States Bilateral Investment Treaties.* Dostupné z: http://www.state.gov/e/eb/ifd/bit/117402.htm [23/08/2015].
[346] Ve studii bylo zvažováno vyhotovení analýzy možného rizika odlivu amerických investic z těch členských států EU, ve vztahu k nimž USA dvoustrannou dohodu o podpoře a ochraně investic již mají (a v nichž tedy američtí investoři mohou např. využívat mezinárodní arbitráže), do těch členských států EU, s nimiž USA dvoustrannou dohodu o podpoře a ochraně investic dosud nemají (a v nichž jsou tedy američtí investoři zatím odkázáni pouze na vnitrostátní prostředky ochrany svých investic), nicméně taková analýza byla vyhodnocena coby narážející na limity dostupných metodologických postupů a překračující rámec zadání této studie.
[347] Článek 3 odst. 1 písmeno e) SFEU.
[348] Článek 207 odst. 1 SFEU.

vztahu k vnitřnímu trhu EU jako celku. Evropská komise v roce 2010 sestavila komuniké, ve kterém představila možnosti využití této pravomoci EU, zejména s ohledem na Strategii Evropa 2020.[349]

Rozsah výlučné pravomoci EU: Rozhodovací praxe Soudního dvora Evropské unie již dříve v souvislosti s volným pohybem kapitálu rozlišila mezi kategorií „*přímých investic*“, které skutečně umožňují efektivní kontrolu a participaci na managementu ovládané obchodní společnosti, a kategorií tzv. „*portfoliových investic*“, které takovouto kontrolu buď neumožňují, či nejsou učiněny se záměrem ji vykonávat.[350] V odborné literatuře lze nalézt názor, že dikce rozšíření výlučné pravomoci EU o „přímé zahraniční investice“ nezahrnuje s ohledem na tuto dřívější rozhodovací praxi veškeré zahraniční investice, ale jen uvedenou kategorii „přímých investic“, a ve vztahu k portfoliovým zahraničním investicím nebyla výlučná pravomoc EU ustavena (Ortino, a další, 2012 str. 314 a 315). Evropská komise ve svém komuniké o mezinárodní investiční politice přesto vztahuje výlučnou pravomoc EU nad celou sféru zahraničních investic, a to s ohledem na článek 3 odst. 2 SFEU.[351] Posouzení této problematiky je přitom zásadní z hlediska toho, zda ochrana investic ve vnějších smlouvách EU bude mít smíšený charakter, či nikoliv.

Přestože tedy přesný rozsah výlučné působnosti EU ve vztahu k zahraničním investicím může být stále předmětem sporu, lze prozatímně uzavřít, že výlučná pravomoc EU je dána s jistotou nad celým segmentem přímých zahraničních investic.[352] K rozřešení tohoto sporu může napomoci až posudek Soudního dvora Evropské unie ve věci zóny volného obchodu mezi EU a Singapurem, kde se tato otázka taktéž řeší.[353]

Dopady na dohodu TTIP: Pokud by dohoda TTIP měla zahrnovat rovněž i ochranu portfoliových investic, jako tomu bývá v případě bilaterálních smluv/dohod o ochraně investic, bylo by možné argumentovat, že již z tohoto důvodu nabývá charakteru tzv. smíšené vnější smlouvy, které by se kromě EU účastnily i její členské státy (Ortino, a další, 2012 str. 315).

Kromě charakteru TTIP coby potencionální smíšené vnější smlouvy je problematika rozsahu společné obchodní politiky jako výlučné pravomoci EU relevantní i s ohledem na rozsah povinností členských států poskytnout EU spolupráci související s překonáním dosavadního režimu bilaterálních smluv/dohod. Rozhodovací praxe Soudního dvora Evropské unie již dříve dovodila, že princip loajální spolupráce v právu EU (článek 4 odst. 3 SEU) vyžaduje, aby členské státy EU své závazky z mezinárodní smlouvy nevyužívaly v rozporu se zájmy

---

[349] Evropská komise. Towards a comprehensive European international investment policy. COM(2010) 343 final.

[350] Srov. rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie C-171/08 Komise v. Portugalsko, marg. č. 49, vztahující se k pojmu „přímé investice“ v rámci právní úpravy volného pohybu kapitálu.

[351] Evropská komise. Towards a comprehensive European international investment policy. COM(2010) 343 final, str. 8. Uvedený názor v odborné literatuře se však neztotožňuje s tím, že by bylo možné nalézt v primárním právu pravomoci EU, které by skutečně pokrývaly celou sféru portfoliových investic, a dospívá k závěru, že pro podstatnou část portfoliových investic takový právní základ dohledat nelze (Ortino, a další, 2012 str. 315 až 318).

[352] Relevanci má zároveň i argumentace, že výlučná pravomoc EU je dále dána nad částmi dohody, které se týkají portfoliových zahraničních investic, a které by mohly ovlivnit společná pravidla EU o pohybu kapitálu podle čl. 63 až 66 SFEU.

[353] Žádost o posudek podaná Evropskou komisí na základě čl. 218 odst. 11 SFEU (Posudek 2/15), (2015/C363/22).

Unie a dokonce, aby využily jim dostupných politických a právních prostředků k tomu, aby se EU mohla stát stranou mezinárodní smlouvy, která souvisí s její nově nabytou výlučnou pravomocí.[354] Ve vztahu k problematice ochrany investic v dohodě TTIP by z uvedené rozhodovací praxe vyplývalo, že státy s bilaterálními dohodami o ochraně investic s USA mají povinnost, přinejmenším v rozsahu problematiky pokryté výlučnou pravomocí EU, umožnit nahrazení dosavadního systému bilaterálních smluv jednotnou unijní dohodou.[355] Česká republika tak má povinnost umožnit substituování své bilaterální dohody o ochraně investic s USA dohodou TTIP, a to přinejmenším v rozsahu problematiky přímých zahraničních investic.

Lisabonská reformní smlouva neobsahovala žádná přechodná ustanovení ve vztahu k existujícím bilaterálním dohodám o ochraně investic, tato otázka proto byla následně řešena sekundárním právem EU, konkrétně v **nařízení č. 1219/2012.**[356] Toto nařízení z hlediska práva EU umožňuje zachování platnosti těchto smluv/dohod do té doby, dokud nebudou nahrazeny úpravou s celounijním dopadem.[357] Nařízení umožňuje Evropské komisi autorizovat za stanovených podmínek jednání členských států EU se třetími státy v případě, že chtějí sjednat dodatek ke stávající dohodě nebo uzavřít bilaterální dohodu zcela novou.[358] [359] Toto nařízení dále, shodně se shora citovanou rozhodovací praxí, stanoví, že členské státy přijmou „jakákoli vhodná opatření pro zajištění toho, aby ustanovení těchto dohod nepředstavovala závažnou překážku pro jednání Unie o dvoustranných dohodách o investicích se třetími zeměmi nebo pro jejich uzavření.“[360] Česká republika má povinnost aktivně přispívat k překonání překážek, které by případně z její bilaterální dohody o podpoře a vzájemné ochraně investic s USA plynuly pro jednání o dohodě TTIP.

V neposlední řadě lze zdůraznit, že přestože nařízení č. 1219/2012 ve svém článku 3 výslovně zmiňuje postupné nahrazování dosavadních bilaterálních dohod o ochraně investic dohodami s celounijní působností (jako je dohoda TTIP), mohou stále nastat spory, zda EU má výlučnou pravomoc ve vztahu k celé problematice zahraničních investic, včetně portfoliových zahraničních investic, a tedy i o tom, jakým způsobem právně bezvadně a

---

[354] Spojené soudní případy 3/76, 4/76 a 6/76 *Kramer a další*, marg. č. 42 až 45.

[355] Srov. též článek 6 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1219/2012 ze dne 12. prosince 2012, kterým se stanoví přechodná úprava pro dvoustranné dohody o investicích mezi členskými státy a třetími zeměmi (Úř. věst. L 351 ze dne 20. 12. 2012).

[356] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1219/2012 ze dne 12. prosince 2012, kterým se stanoví přechodná úprava pro dvoustranné dohody o investicích mezi členskými státy a třetími zeměmi (Úř. věst. L 351 ze dne 20. 12. 2012).

[357] Článek 3 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1219/2012 ze dne 12. prosince 2012, kterým se stanoví přechodná úprava pro dvoustranné dohody o investicích mezi členskými státy a třetími zeměmi (Úř. věst. L 351 ze dne 20. 12. 2012).

[358] Články 7 až 11 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1219/2012 ze dne 12. prosince 2012, kterým se stanoví přechodná úprava pro dvoustranné dohody o investicích mezi členskými státy a třetími zeměmi (Úř. věst. L 351 ze dne 20. 12. 2012).

[359] Ve vztahu k výlučné pravomoci EU uvedený požadavek vyplývá rovněž přímo z primárního práva, článku 2 odst. 1 SFEU, dle kterého členské státy EU smí přijímat právně závazné akty v oblasti, ve které má EU výlučnou pravomoc pouze pokud k tomu jsou ze strany EU zmocněny, nebo pokud provádí akty EU.

[360] Článek 6 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1219/2012 ze dne 12. prosince 2012, kterým se stanoví přechodná úprava pro dvoustranné dohody o investicích mezi členskými státy a třetími zeměmi (Úř. věst. L 351 ze dne 20. 12. 2012).

úplně ukončit bilaterální dohodu o podpoře a vzájemné ochraně investic mezi Českou republikou a USA, která problematiku portfoliových investic rovněž pokrývá.[361]

V návaznosti na založení výlučné pravomoci Evropské unie ve vztahu k problematice přímých zahraničních investic[362] již navíc Evropská unie přijala **Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 912/2014**, kterým vymezuje rámec vzájemné spolupráce a odpovědnosti v souvislosti s rozhodčím řízením mezi investory a státem, *Investor-state dispute settlement* (ISDS), vedeným na základě mezinárodní dohody, jejíž stranou je EU. Z tohoto nařízení vyplývá, že po nabytí účinnosti dohody TTIP by ČR v rozsahu, který tato dohoda pokrývá, přestala být vůči USA odpovědná za poškození investorů, ke kterému by případně došlo v důsledku plnění povinností plynoucích pro ČR z práva EU (například pokud úřady ČR aplikují vůči investorovi nařízení EU).[363] Za takováto poškození investorů by nadále byla odpovědná EU, a to včetně vedení sporu, jeho nákladů i případné konečné finanční kompenzace.[364]

27.4 Vyhodnocení prostoru pro možné dopady TTIP na investiční toky

Dle oficiálních statistických údajů je role investic z USA v ČR spíše nižší.[365] USA se podílí cca z 3,7% na celkovém stavu PZI, které do ČR přitekly od začátku transformace. Podle statistik Czechinvestu bylo touto agenturou zprostředkováno 34 projektů, které získaly investiční pobídky a byly navázány na USA. Tyto projekty vedly k vytvoření 5828 pracovních míst (3,4 % míst vytvořených na základě investičních pobídek) zejména ve výrobě dopravních prostředků, chemickém a farmaceutickém průmyslu, elektronickém a elektrotechnickém sektoru a ve strojírenství.

---

[361] Varianta, že by dohoda TTIP i) nebyla tzv. smíšenou smlouvou a zároveň by ii) mezi Českou republikou a USA nebyla formálně ukončena dohoda o ochraně investic, s sebou nese právní riziko, že by bilaterální dohoda (zejména pak v rozsahu týkajícím se portfoliových investic), nebyla dohodou TTIP ukončena.

[362] Článek 207 SFEU.

[363] Výjimku však představuje situace, kdy ČR nesplní povinnost plynoucí z práva EU a k poškození investora dojde při následném odstraňování tohoto nesouladu, ledaže by dotyčné předchozí jednání bylo vyžadováno právem EU, srov. Článek 3 odst. 1 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 912/2014 ze dne 23. července 2014, kterým se stanoví rámec pro řešení finanční odpovědnosti v souvislosti s rozhodčími soudy pro řešení sporů mezi investorem a státem zřízenými mezinárodními dohodami, jichž je Evropská unie stranou (Úř. věst. L 257/121 ze dne 28.8.2014).

[364] Článek 3 až 5 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 912/2014 ze dne 23. července 2014, kterým se stanoví rámec pro řešení finanční odpovědnosti v souvislosti s rozhodčími soudy pro řešení sporů mezi investorem a státem zřízenými mezinárodními dohodami, jichž je Evropská unie stranou (Úř. věst. L 257/121 ze dne 28.8.2014).

[365] Realistický popis existující role USA v kapitálových tocích z a do ČR naráží na problémy, které se do jisté míry mohou podobat faktorům komplikujícím statistické zachycení služeb či podchycení nepřímých obchodních vztahů. V první řadě jde o skutečnost, že statistiky zahraničních investičních toků obvykle klasifikují jako místo původu příchozí investice ten stát, ze kterého byla provedena finální fáze transakce. Pokud tedy investice z USA do ČR zamířila např. přes Nizozemí, bude ve statistice figurovat jako tok mezi Nizozemím a ČR.

Počet českých investorů v USA je odhadován na cca 35, přičemž se jedná zejména o obchodní pobočky tuzemských producentů, montovny nebo služby v oblasti ICT (ASMP, 2015).[366]

Možné dopady dohody TTIP budou vymezeny následujícími šesti faktory:

1. Případné přijetí ISDS mezi EU a USA nebude s největší pravděpodobností znamenat razantní novou liberalizaci či změnu pravidel, půjde o postupný přechod mezi dvěma režimy, které možná budou v řadě parametrů srovnatelné. Bude se jednat o evoluční změnu.
2. Přílivu investic do ČR nejsou kladeny výrazné formální překážky již od první poloviny 90. let.
3. ČR nečeká nějaká výrazná a rozsáhlá vlna privatizace, která by zahraničním účastníkům zpřístupnila dosud chráněné či nedostupné firmy dříve vlastněné státem.
4. Motivace změnit trasování již existujících investic díky změně regulace bude zřejmě velmi omezená.
5. Atraktivita ČR pro investory je z velké části determinována existencí vnitřního trhu EU ve spojení s blízkostí Německa a zdravím a exportní výkonností německé ekonomiky, resp. ekonomiky Eurozóny.
6. ČR sice vychází z řady srovnání vůči ostatním zemím SVE jako relativně atraktivní lokace, na druhou stranu při současné míře regulace, nynějším podílu zahraničního kapitálu a nastavení trhu práce se zdá být podstatná část absorpční kapacity pro tradiční druhy zahraničních investic využita.

Dohoda TTIP s největší pravděpodobností mírně přispěje k dalšímu nárůstu atraktivity ČR pro zahraniční investory (pokud budou realizovány pozitivní dopady na ekonomický růst v EU), což může vést ke zvýšené snaze investorů ze zemí mimo EU a mimo USA o vstup na český trh, kde se však budou potýkat s dostupností pracovní síly a souvisejícím tlakem na růst mezd.

Dopad na investiční aktivitu subjektů z USA na českém trhu bude překvapivě více ambivalentní než u investorů ze třetích zemí. Tento závěr má dvojí zdůvodnění:

a) Mezi částí investičních aktivit a zahraničním obchodem je substituční vztah. Pokud dojde k poklesu importních bariér na evropský trh a zejména ke snížení regulatorního tlaku na adaptaci výrobků určených pro evropský trh, může být jednodušší soustředit výrobu do lokace v USA, podobně pro české firmy by mohlo být za určitých okolností snazší na trh proniknout i bez přímé investice.[367]
b) Důležitou roli v motivaci pro přímý vstup na zahraniční trhy hraje zřejmě přítomnost tržních selhání či problematická vymahatelnost určitých typů kontraktů – firmy pak volí internalizaci, tj. přímou kontrolu nad aktivitami v zahraničí. Zlepšení regulatorní spolupráce a přijetí přehlednějších pravidel může opět část této motivace odbourat. Z pohledu současného stavu jednání o ISDS a existujících rozdílů ve vymahatelnosti práva uvnitř EU se však zřejmě nejedná o významný efekt.

[366] Blíže viz část této studie věnovaná ekonometrickému modelování, oddíl „Investiční vztahy ČR/EU/USA.

[367] Samozřejmě, možný je i scénář s přesunem výroby z USA do EU, pokud by tomu nahrávaly nákladové podmínky.

Celkově lze tedy uzavřít, že je možné očekávat pozitivní (avšak malý) dopad na celkový příliv investic, který však bude citlivý na vývoj v Eurozóně a na vliv budoucích regulatorních změn na absorpční kapacitu české ekonomiky. Nelze vyloučit asymetrický dopad v podobě vyššího zájmu firem ze třetích zemí (Čína) o investice v ČR.

28 Přístup k veřejným zakázkám

EU vstoupila do jednání o dohodě TTIP s cílem dosáhnout posunu ve vzájemném přístupu k veřejným zakázkám. Směrnice Rady obsahující mandát pro vyjednávání této problematiky požaduje, aby dohoda TTIP vedla k oboustranně lepšímu přístupu na trhy veřejných zakázek (včetně veřejných služeb) a to „*na všech úrovních správy (celostátní, regionální i místní)*“ a měla za cíl zajistit subjektům druhé strany dohody při přístupu k veřejným zakázkám takové „*zacházení, které není o nic méně příznivé než zacházení poskytované domácím dodavatelům*.“[368]

Evropská komise dlouhodobě považuje systém zadávání veřejných zakázek USA, který upřednostňuje domácí dodavatele zboží a služeb před zahraničními, za významné omezení vzájemného obchodu, a otevření trhu s veřejnými zakázkami, včetně sub-federální úrovně USA, považuje za důležitý předpoklad úspěšného dokončení jednání o dohodě TTIP.[369] Rovněž Evropský parlament ve svém usnesení z července 2015 požaduje od vyjednavačů dohody TTIP ambiciózní přistup v této věci. Upozorňuje přitom na zájem malých a středních podniků z EU získat přístup k veřejným zakázkám v USA za nediskriminačních podmínek, a to včetně přístupu k veřejným zakázkám na sub-federální úrovni USA, a žádá o zajištění souladu kapitoly dohody TTIP o veřejných zakázkách s novým legislativním rámcem EU o zadávání veřejných zakázek a koncesí.[370]

Podle Webba Evropská komise považuje trh veřejných zakázek v USA za méně otevřený, než tomu je u řady jiných obchodních partnerů EU (Webb, 2015: 14). Totožný názor jako Evropská komise vyjadřuje ve svém usnesení z července 2015 k dohodě TTIP také Evropský parlament, když hovoří o nutnosti „*odstranění stávajícího značného rozdílu v míře otevřenosti obou trhů s veřejnými zakázkami*“.[371] EU oficiálně zpřístupňuje až 85 % svých veřejných zakázek zahraničním subjektům, zatímco v případě USA toto číslo nepřesahuje 32 % (Renda et al., 2013). Rovněž se poukazuje na to, že EU byla velmi vstřícná v rámci multilaterálních dohod ve vztahu k otevřenosti svého trhu veřejných zakázek zahraničním dodavatelům, a ztratila tak vyjednávací prostor pro požadování reciprocity u ostatních (Renda et al., 2013). Jednání o dohodě TTIP je tak jednou z mála příležitostí, kdy EU může tuto otázku znovu nastolit.

Webb však rovněž poukazuje na existenci odborných komentářů, včetně podkladových dokumentů pro jednání institucí EU (Renda et al., 2013), které poukazují na skutečnost, že otevřenost Evropské unie vůči zahraničním nabídkám při zadávání veřejných zakázek ve formální rovině sice existuje, ale v praxi se stále i v EU vyskytují bariéry, které přístup

[368] Bod 24, Směrnice Rady pro jednání o Transatlantickém partnerství v oblasti obchodu a investic mezi Evropskou unií a Spojenými státy americkými, ST 11103/13, ze dne 17. června 2013.
[369] Bod 19, Zprávy Evropské komise pro Evropskou Radu: „*Trade and Investment Barriers Report 2015*“ COM(2015) 127 final, Brusel, 17. března 2015.
[370] Bod xxii), Usnesení Evropského parlamentu ze dne 8. července 2015 obsahující doporučení Evropského parlamentu Evropské komisi týkající se jednání o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství (TTIP) (2014/2228(INI)).
[371] Bod xxii), Usnesení Evropského parlamentu ze dne 8. července 2015 obsahující doporučení Evropského parlamentu Evropské komisi týkající se jednání o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství (TTIP) (2014/2228(INI)).

zahraničních účastníků k veřejným zakázkám fakticky omezují (Webb, 2015: 14). Lze proto předpokládat, že požadavky na otevření přístupu k veřejným zakázkám při jednání s USA nemusí být tak jednostranné, jak by z dokumentů EU k dohodě TTIP mohlo vyplývat.

Přínosy:

- v případě úspěchu EU v této kapitole dohody TTIP by se dodavatelům z EU mohl otevřít v širším rozsahu než doposud trh veřejných zakázek v USA, a to zejména v případě veřejných zakázek zadávaných na sub-federální úrovni USA. V důsledku toho by dodávky zboží, služeb a stavebních prací při plnění veřejných zakázek v USA mohly ve větším rozsahu než dosud využívat pracovní sílu a produkci na území EU. Dodavatelé z EU by tak nemuseli přizpůsobovat své výrobní procesy (např. hledání partnerů v USA pro finální montáž či opakované převážení materiálu a komponentů mezi USA a EU) tak, aby vyšli vstříc administrativním požadavkům, které v USA preferují domácí dodavatele a domácí obsah plnění veřejné zakázky;

- kromě širšího přístupu na trh veřejných zakázek ve Spojených státech by pro dodavatele z EU bylo přínosem, pokud by dohoda TTIP vedla také k větší přehlednosti velmi komplikovaného amerického systému veřejných zakázek, zvýšení transparentnosti či zajištění funkčních právních záruk a zejména možnosti přezkumu rozhodnutí zadavatelů s ohledem na závazky z dohody TTIP.

Rizika:

- potřeba dále otevřít trh veřejných zakázek v EU s ohledem na TTIP je spíše menší (na rozdíl od USA má EU dle dohody GPA při WTO trh veřejných zakázek již značně otevřen), zato ovšem narůstá riziko, že USA budou za ústupek v oblasti trhu s veřejnými zakázkami požadovat ústupek od EU v jiné oblasti;

- ustanovení o otevření veřejných zakázek zejména na sub-federální úrovni USA mohou z právního hlediska činit potíže s ohledem na fiskální suverenitu států USA. Zodpovědnost za jednání na straně USA náleží úřadu *United States Trade Representative* (USTR), který postup jednání průběžně konzultuje i s reprezentací na sub-federální úrovni. V zájmu posílení právní jistoty je však vhodné, aby na dohodnuté otevření sub-federální úrovně veřejných zakázek byly poskytnuty i příslušné právní garance.

28.1 Omezení přístupu k veřejným zakázkám v právní úpravě USA

V USA existuje propracovaný systém právních předpisů, který omezuje přístup zahraničních subjektů (včetně dodavatelů z EU) k veřejným zakázkám a to na nejrůznější úrovni, tj. veřejných zakázek zadávaných na federální úrovni, na úrovni jednotlivých států federace i na úrovni lokální. Systém je poměrně složitě strukturovaný. Například omezení na úrovni municipalit mohou pocházet přímo z právních předpisů a vůle daných municipalit, ale mohou být také vyvolány tím, že na konkrétní projekt municipalita v USA využila, někdy i jen z části, podpory z federálního rozpočtu. Existuje řada způsobů, jakými se subjekty z EU s touto legislativou vypořádávají. Někdy ji splní například dovozem části dílčích komponentů nebo materiálu od dodavatelů z USA, a to i za cenu toho, že tyto komponenty musí následně

znovu přepravovat zpět do USA k finální montáži, což vede k jedné cestě přes Atlantik navíc. V jiných případech pak přenesou výrobu přímo do USA, ale narážejí tam na komplikovanost udělování víz a omezení při zaměstnávání svých pracovníků z EU.

Právní úprava zadávání veřejných zakázek v USA není předmětem kritiky jen s ohledem na míru otevřenosti trhu s veřejnými zakázkami. Ze strany podnikatelských komor v EU zaznívají požadavky i na větší přehlednost velmi komplikovaného systému veřejných zakázek v USA, zvýšení transparentnosti (například oznamováním všech veřejných zakázek v USA v centrálním registru pokud přesáhnou stanovený hodnotový práh) či zajištění funkčních právních záruk a zejména možnosti přezkumu rozhodnutí zadavatelů s ohledem na závazky z dohody TTIP (Businesseurope, 2013). Na straně USA bývá kritizována zejména značná nejednotnost procedury zadávání, včetně oznamování veřejných zakázek na sub-federální úrovni, což představuje bariéru zejména pro malé a střední podniky, které postrádají dostatečnou administrativní kapacitu na monitoring vyhlašovaných zakázek i přizpůsobování se rozlišným procedurám výběrových řízení (Woolcock, 2015 str. 11 a 16). S ohledem na doložku nejvýhodnějšího zacházení v dohodě GPA při WTO [372] by procedurální zvýhodnění u zakázek pokrytých režimem dohody GPA, které by se případně v dohodě TTIP podařilo dojednat, musely být s největší pravděpodobností poskytnuty i všem ostatním signatářům GPA, a nemohly by tedy platit jen mezi EU a USA.

Ze strany Evropského parlamentu v usnesení z července 2015 rovněž zazněl požadavek, aby kapitola o veřejných zakázkách v dohodě TTIP zahrnovala i společné standardy udržitelnosti, s ohledem na nedávno revidovanou dohodu GPA při WTO a respektování pravidel sociální odpovědnosti obsažených v kodexech chování nadnárodních společností OECD.[373]

Tato část čerpá z příslušné legislativy USA, podkladových dokumentů Kongresu USA a opírá se i o rozhodnutí agentury USA *Government Accountability Office*, která z pověření Kongresu vede vyšetřování fiskálních rozhodnutí vlády a má i pravomoc rozhodovat o námitkách jednotlivých uchazečů o veřejné zakázky v USA.

[372] Článek IV. 1. (b) a 2. (b) GPA WTO, Revised agreement on government procurement. Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/rev-gpr-94_01_e.pdf [09/09/2015].

[373] Bod xxiv), Usnesení Evropského parlamentu ze dne 8. července 2015 obsahující doporučení Evropského parlamentu Evropské komisi týkající se jednání o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství (TTIP) (2014/2228(INI)).

1) Buy American Act z roku 1933:

The Buy American Act z roku 1933, ve znění pozdějších změn,[374] se vztahuje na veškeré přímé nákupy koncového zboží nebo materiálu ze strany federální vlády USA,[375] ale v zásadě se netýká veřejných zakázek na služby[376] a od roku 2004 se nevztahuje ani na informační technologie pořizované jako komerční statky.[377] Buy American Act zajišťuje preferenční zacházení pro zboží, které má původ v těžbě, výrobě či jiné produkci (např. zemědělské) na území USA a v zásadě stanoví, že jiné zboží či materiál nesmí být federací nakupovány.[378] Preference je poskytována s ohledem na skutečnou aktivitu na území USA (těžbu, výrobu, zemědělskou produkci), a nejde tedy o upřednostnění, které by byla založené na státní příslušnosti dodavatele.[379] Výrobky jsou přitom považovány za vyrobené v USA, pokud byly **a) vyrobeny na území USA**. Tato podmínka podléhá na základě judikatury soudů a příslušných úřadů složitému systému posuzování jednotlivých aspektů výroby, včetně hodnocení jednotlivých dílčích výrobních fází či oceňování podstatné změny fyzického charakteru výrobku (Manuel, 2013 str. 4), a **b) byly vyrobeny z komponentů, jejichž podstatná část je výsledkem těžby, výroby nebo jiné produkce na území USA**.[380] Podmínka „podstatné části" komponentů z USA se považuje za splněnou, pokud komponenty pocházející z USA představují alespoň 50 % ceny všech komponentů.[381]

Existuje pět okruhů hlavních výjimek z režimu Buy American Act: A) drobné zakázky nepřekračující minimální práh (všeobecně ve výši 3000 USD);[382] B) zakázky pro užívání mimo území USA (např. velvyslanectví);[383] C) zakázky na dodávky zboží nebo materiálu, který není v USA produkován v potřebném množství (50 % potřeby federální vlády a

---

[374] Title 41, §§ 8301 až 8305, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [03/09/2015], dále jen Buy American Act. Původní předpis z roku 1933 je spojený s nástupem protekcionismu v USA z dob začátku Velké hospodářské krize, kdy byl schválený Kongresem a podepsaný prezidentem Hooverem.

[375] Včetně zakázek v rámci federálního distriktu (the District of Columbia), Puerto Rica, Americké Samoi a Virgin Islands, srov. § 8301, Title 41, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [06/09/2015].

[376] Rozhodnutí Government Accountability Office v případu Bell Helicopter Textron, B-195268 DEC 21, 1979. Dostupné z: http://www.gao.gov/products/425166#mt=e-report [06/09/2015].

[377] § 25.103 (e) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [04/09/2015].

[378] § 8302 (a) (1), Title 41, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [04/09/2015].

[379] Rozhodnutí Government Accountability Office v případu Patterson Pump Co. B-200165, B-200165.2, DEC 31, 1980. Dostupné z: http://www.gao.gov/15/fl0074519.php [03/09/2015].

[380] § 8302 (a) (1), Title 41, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [03/09/2015].

[381] § 25.101 (a) (2) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [03/09/2015].

[382] § 8302 (a) (2) (C) ve spojení s § 1902 (a), Title 41, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [04/09/2015].

[383] § 8302 (a) (2) (A), Title 41, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [04/09/2015].

méně)[384] či v potřebné kvalitě na území USA;[385] nebo jde o zakázky, o kterých vedoucí nakupujícího úřadu či agentury rozhodne, že omezení se na domácí dodávky by D) nebylo ve veřejném zájmu (zde jde i o případy, kdy příslušná agentura má zvláštní dohodu o exempci z režimu Buy American Act s cizím státem);[386] nebo že by to E) vedlo k neúměrným nákladům.[387] Obdobné výjimky platí i při zadávání zakázek stavebních prací.[388] Zvláštní postavení pak platí pro dodavatele ze států, se kterými mají USA uzavřenou smlouvu o zóně volného obchodu, nebo se jedná o signatářské země úmluvy GPA při WTO, viz též níže.[389]

Zejména poslední z uvedených pěti okruhů výjimek, tedy to, že by omezení se na domácí dodávky vedlo k ***neúměrným nákladům*** (viz E shora), vede v praxi k tomu, že **fakticky bývají výběrová řízení v USA otevřena i pro zahraniční dodavatele, ale jejich cenové nabídky podléhají penalizacím (*evaluation factors*)**, pokud se do výběrového řízení vedle zahraničních dodavatelů přihlásí alespoň jedna nabídka, která splňuje požadavky na to, aby ji bylo možné považovat za domácí nabídku USA dle podmínek Buy American Act.[390] Výše penalizace zahraničních nabídek se liší v závislosti na tom, zda je nejnižší domácí nabídka **od malé firmy z USA, pak penalizace musí být alespoň 12 % ceny zahraničních nabídek**,[391] nebo zda nejnižší domácí nabídka pochází **od velké firmy z USA,** kdy **musí být zahraniční nabídky zatíženy penalizací alespoň 6 % ceny zahraničních nabídek**[392]. Pokud je zahraniční nabídka i přes stanovenou penalizaci stále nižší než nejnižší domácí nabídky z USA, udělí se zakázka nejnižší zahraniční nabídce, právě s ohledem na neúměrnost nákladů na pořízení od domácích dodavatelů. Dodavatelé z EU však mohou být z aplikace uvedených penalizací s ohledem na dohodu GPA WTO v případě některých veřejných zakázek vyňati, viz níže.

---

[384] § 25.103 (b) (1) (i) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [04/09/2015]. Srov. též seznam obsažený v § 25.104 téhož předpisu, včetně konkrétních kategorií zemědělských produktů, materiálu a zboží.

[385] § 8302 (a) (2) (B), Title 41, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [04/09/2015].

[386] § 25.103 (a) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [04/09/2015], ve spojení s § 8302 (a) (1), Title 41, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [04/09/2015].

[387] § 8302 (a) (1), Title 41, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [04/09/2015].

[388] § 8303, Title 41, the United States Code (Pub. L. 111-350, 124 STAT. 3667, 4 ledna 2011). Dostupné z: http://uscode.house.gov/statviewer.htm?volume=124&page=3677# [06/09/2015].

[389] §§ 25.400 až 25.408 Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].

[390] § 25.105 (b) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].

[391] § 25.105 (b) (2) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].

[392] § 25.105 (b) (1) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].

2) Rozšíření federálního Buy American Act - tzv. „Little Buy American "

Kromě Buy American Act zná federální legislativa USA i řadu dílčích předpisů stanovujících preferenční status pro domácí dodávky, tzv. „**Little Buy American Acts**", které na federální úrovni buď i) stanoví vyšší požadavky (například na minimální obsah komponentů vyrobených v USA), které jdou pro určité kategorie dodávek ještě nad rámec režimu Buy American Act; nebo ii) povětšinou dočasně, ale někdy i permanentně, vztahují režim Buy American Act na kategorie dodávek, které by jinak tomuto režimu nepodléhaly.

Do skupiny „Little Buy American" pod ad ii) lze jako velmi významný příklad zmínit **Buy America Act** z roku 1982.[393] Tento zákon (resp. ustanovení zákona) je obsažen v legislativě, která upravuje použití finanční pomoci, kterou Ministerstvo dopravy USA poskytuje státům USA nebo municipalitám z federálních finančních zdrojů na projekty v oblasti dopravy (včetně například pořizování autobusového a železničního parku).[394] S ohledem na to, že jde pouze o finanční pomoc poskytovanou z federálních fondů orgánům na sub-federální úrovni, a nikoliv o přímý nákup federální vládou či některou z federálních agentur, na který by se jinak vztahoval obecný Buy American Act z roku 1933, je preferenční režim domácích dodavatelů řešen právě speciálním ustanovením „Buy America" (Luckey, 2012 str. 3). Ustanovení Buy America v zásadě stanoví, že ocel, železo a veškeré průmyslové výrobky („*manufactured goods*") potřebné pro předmětné dopravní projekty financované z federálního rozpočtu, musí pocházet ze 100 % z domácí produkce USA.[395] Obdobně jako u Buy American Act existují z tohoto pravidla výjimky pro případ veřejného zájmu, nedostatečné dostupnosti komponentů v USA co do množství či kvality či pro případ, že by zahrnutí domácího materiálu navýšilo celkové náklady na daný projekt o více jak 25 %.[396] Specifická výjimka v ustanovení Buy America je pak stanovena pro veřejné zakázky při pořizování železničního parku (*rolling stock*), včetně prvků ovládání, komunikace a zařízení trakčního napájení, a to za podmínky, že a) cena komponentů (včetně sub-komponentů) z USA je alespoň 60 % ceny všech součástí pořizovaného železničního parku, a zároveň b) závěrečná montáž železničního parku bude provedena v USA.[397] Cena práce při závěrečné

---

[393] § 5323 (j), Title 49, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=5323&f=treesort&fq=true&num=36&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title49-section5323 [07/09/2015].

[394] § 5323 (a) až (i), Title 49, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=5323&f=treesort&fq=true&num=36&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title49-section5323 [07/09/2015].

[395] § 5323 (j) (1), Title 49, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=5323&f=treesort&fq=true&num=36&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title49-section5323 [07/09/2015].

[396] § 5323 (j) (2) (A), (B) a (D), Title 49, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=5323&f=treesort&fq=true&num=36&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title49-section5323 [07/09/2015].

[397] § 5323 (j) (2) (C), Title 49, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=5323&f=treesort&fq=true&num=36&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title49-section5323 [07/09/2015].

montáži se přitom nezapočítává do ceny komponentů.[398] Přípustné jsou rovněž výjimky plynoucí z ustanovení mezinárodních smluv za podmínky vzájemnosti, což by případně mohla být i dohoda TTIP.[399]

Aplikace režimu Buy America v jednotlivých odvětvích sektoru dopravy podléhá na federální úrovni ještě dalším specifickým ustanovením. Příkladem může být specifická část **American Recovery and Investment Act** z roku 2009, na jehož základě USA prováděly v období po krizi v zájmu stimulace ekonomiky vládní investice v odhadovaném rozsahu až 787 miliard USD. Z toho přibližně 105 miliard USD bylo vyčleněno na investice do rozvoje infrastruktury v USA a veškeré průmyslové výrobky („*manufactured goods*") použité k infrastrukturní výstavbě musely být vyrobeny v USA. Souhrnný přehled těchto ustanovení lze nalézt na specializovaných stránkách Ministerstva dopravy USA.[400]

Příkladem ad i) může být i tzv. legislativa „**Berry Amendment**",[401] která vyžaduje od Ministerstva obrany USA, aby určité jím nakupované položky měly 100% původ v USA, a požaduje tedy, aby například potraviny, oblečení (s výjimkou zabudované elektroniky ve výstroji) či stany byly výlučně výsledkem domácí americké produkce.[402] Obdobné pak platí i pro součásti zbraňového vybavení, munice, vozidel, lodí, raket, letadel, vyrobené ze speciálních kovů, které musí být vyprodukovány v USA.[403] Problematika Berry Amendment je zmiňována i v aktuálním podkladovém materiálu pro Evropský parlament z června 2015. Zdůrazňována je například otázka nákupu spotřebního zboží nevojenského charakteru ze strany ministerstva obrany USA, jako jsou uniformy či dopravní vozidla (Woolcock, 2015 str. 10). Tento podkladový materiál však v souvislosti s Berry Amendment opomíjí zmínit bilaterální úmluvy jednotlivých členských států EU s USA. Pro ČR (a obdobně i pro podstatnou část zemí EU a NATO, ovšem s výjimkou například Maďarska, Slovenska, Irska, Rumunska, Bulharska či pobaltských států)[404] platí u veřejných zakázek v oblasti obranného průmyslu zvláštní režim s ohledem na dohodu mezi USA a ČR o vzájemném přístupu k zakázkám ministerstva obrany druhé strany, které se týkají výzkumu a vývoje,

---

[398] § 5323 (j) (4), Title 49, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=5323&f=treesort&fq=true&num=36&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title49-section5323 [07/09/2015].

[399] § 5323 (j) (5), Title 49, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=5323&f=treesort&fq=true&num=36&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title49-section5323 [07/09/2015].

[400] Ministerstvo dopravy USA. *Buy America*. Dostupné z: https://www.transportation.gov/highlights/buyamerica [06/09/2015].

[401] Název „Amendment" (tedy dodatek) vyplývá z toho, že před permanentním zavedením tohoto požadavku v devadesátých letech minulého století byla tato legislativa každým Kongresem USA vždy pravidelně obnovována jednotlivými dodatky.

[402] § 2533a (a) a (b), Title 10, the United States Code (Pub. L. 113-337, 108 STAT. 3013). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title10&edition=prelim [07/09/2015].

[403] § 2533b (a), Title 10, the United States Code (Pub. L. 113-337, 108 STAT. 3013). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title10&edition=prelim [07/09/2015].

[404] Ministerstvo obrany USA, Defense Procurement and Acquisition Policy, „Reciprocal Defense Procurement and Acquisition Policy Memoranda of Understanding". Poslední aktualizace 23.12. 2014. Dostupné z: http://www.nftc.org/newsflash/newsflash.asp?Mode=View&articleid=3918&Category=All [07/09/2015].

dodávek včetně obranného artiklu a doprovodných služeb.[405] Tato smlouva zavazuje obě strany, aby se vzdaly preferenčního režimu pro domácí obsah plnění těchto zakázek a rovnoprávně přistupovaly k dodavatelům z druhého státu k těmto zakázkám.[406] Při posuzování přínosu eventuálního ústupu USA od uplatňování Berry Amendment vůči dodavatelům z EU, ke kterému by případně na základě dohody TTIP došlo, je v případě ČR nezbytné zohlednit stávající režim bilaterální dohody mezi ČR a USA. S ohledem na tuto dvoustrannou dohodu se další ústupky ze strany USA s ohledem na Berry Amendment mohou pro ČR jevit jako omezené.[407]

Ustanovení Buy America má svůj původ ve federální legislativě. Ta však zároveň stanoví, že ministr dopravy USA nemůže při poskytování federálních financí omezovat státy USA, pokud si samy autonomně zvolí ještě přísnější omezení vůči zahraničním dodavatelům, než která vyplývají z požadavků federálního ustanovení Buy America.[408] Podmínky v konkrétních výběrových řízeních podléhajících režimu Buy America tak mohou být s ohledem na legislativu na úrovni jednotlivých států USA přísnější.

3) Obdoba Buy American Act na sub-federální úrovni z autonomního rozhodnutí:

Obdoba Buy American Act je zahrnutá i v legislativě řídící udělování veřejných zakázek v řadě **států federace** i **jednotlivých municipalit**. Preference domácích nabídek tímto režimem je tak rozprostřena na různé úrovně federace a vstupuje i do oblastí, ve kterých nedochází k financování veřejné zakázky (ani z části) z fondů federálního rozpočtu, ale zdrojem financování veřejné zakázky jsou přímo autonomní rozpočty jednotlivých států USA nebo jednotlivých municipalit. Právní úprava na těchto sub-federálních úrovních se sice může federálnímu režimu Buy American Act podobat, ale zároveň může nabývat i lokální specifika. Z federální úrovně není tato úprava omezována s výjimkou pravidel zajišťujících otevřenost vzájemného obchodu mezi jednotlivými státy federace USA, která plynou i z judikatury Nejvyššího soudu USA. Přijetí či nepřijetí takovéto legislativy na sub-federální úrovni tak závisí na autonomním rozhodnutí příslušných zákonodárných sborů a případně též na absenci veta ze strany exekutivy (guvernéra v případě státní úrovně).

V roce 2013 došlo ke strmému nárůstu počtu zákonů na úrovni jednotlivých států USA, které do státní legislativy zavedly opatření obdobná federálnímu Buy American Act. Podle organizace National Foreign Trade Council (NFTC), která sdružuje přibližně 250 firem z USA zapojených do mezinárodního obchodu a v USA vystupuje proti trendu zavádění pravidel

---

[405] Srov. článek 1.1 dohody mezi USA a ČR o vzájemném pořizování materiálu a služeb pro účely obrany, podepsaná v Bruselu dne 18. 4. 2012. Dostupné z: http://www.acq.osd.mil/dpap/Docs/mou-czech.pdf [07/09/2015].

[406] Srov. článek 4.2 dohody mezi USA a ČR o vzájemném pořizování materiálu a služeb pro účely obrany, podepsaná v Bruselu dne 18. 4. 2012. Dostupné z: http://www.acq.osd.mil/dpap/Docs/mou-czech.pdf [07/09/2015].

[407] Je ovšem nutno zároveň upozornit i na to, že ve veřejném prostoru zaznívají i tvrzení, že veřejné zakázky v sektoru obrany byly prozatím z jednání o dohodě TTIP zcela vyloučeny, jako např. (Šedivý, 2015).

[408] § 5323 (j) (7), Title 49, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=5323&f=treesort&fq=true&num=36&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title49-section5323 [07/09/2015].

Buy American,[409] přijalo jen v první polovině roku 2013 legislativu obdobnou federálnímu Buy American Act více než 20 států USA (Politi, 2013). V případě, že příslušný stát USA nepodepsal spolu s USA dohodu GPA WTO, nemusí nadto ani respektovat závazky omezující USA v režimu Buy American Act na federální úrovni, viz níže. Omezení na sub-federální úrovni, pokud příslušný stát USA není signatářem dohody GPA WTO, mohou být mnohem citelnější než na samotné federální úrovni USA, kde dohoda GPA WTO již režimu Buy American Act stanoví jisté mantinely.

Zvláštní situace pak nastává tehdy, když jednotlivé státy USA či municipality jsou při zadávání veřejných zakázek zavázány k preferenci domácích nabídek s ohledem na federální legislativu na základě skutečnosti, že k části financování veřejné zakázky využívají federální fondy, jako tomu často bývá ve výše uvedeném případu Buy America v oblasti dopravní infrastruktury. Vzhledem k částečnému použití autonomních prostředků svého rozpočtu by mohly jednotlivé státy USA či municipality z vlastního rozhodnutí udržovat režim Buy America i v případě, že by byla tato legislativa na federální úrovni zrušena.

28.2 Existující stav na základě mezinárodních smluv

Legislativa v USA **Trade Agreements Act** z roku 1979 uděluje prezidentovi USA pravomoc prominout požadavky na preferenci domácích produktů dle Buy American Act a případných dalších diskriminačních opatření ve vztahu k dodávkám pocházejícím ze států, se kterými mají USA sjednanou dohodu o zóně volného obchodu nebo jsou signatáři smlouvy GPA WTO.[410] Prezident tuto pravomoc delegoval na úřad *U. S. Trade Representative*.[411]

Smlouva **GPA** je plurilaterální mezinárodní smlouva při WTO. Má aktuálně 17 signatářských států, což zatím představuje menší část členské základny WTO (celkem 45 členů). Smlouva GPA zakládá vzájemný rovný přístup k veřejným zakázkám pro kvalifikované subjekty pocházející ze signatářských států, pokud je předmětem veřejné zakázky zboží, služby nebo stavební práce zahrnuté do soupisu pro daný signatářský stát smlouvy, který tvoří přílohu smlouvy, a hodnota veřejné zakázky přesáhne stanovený práh. Revidovaná smlouva GPA[412] pak s účinností od 6. dubna 2014 zavedla systém dodatků pro každý signatářský stát,[413] které vymezují veřejné zakázky, na které smlouva na jednotlivých úrovních dopadá:

1. Dodatek (**federální úroveň USA**) – vyjmenovává federální orgány a agentury, na jejichž veřejné zakázky se smlouva vztahuje a stanoví i případné dílčí výjimky (např.

---

[409] Srov. například prohlášení NFTC z 29.1. 2015, sepsané pro NFTC Nicole L'Esperance „NFTC Urges Governor Christie to Veto Buy America Legislation". Dostupné z: http://www.nftc.org/newsflash/newsflash.asp?Mode=View&articleid=3918&Category=All [06/09/2015].
[410] § 2511 (a) a (b), Title 19, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title19/chapter13&edition=prelim [04/09/2015]; srov. též prováděcí nařízení § 25.400 (a) (1) ve spojení s § 25.402 (a) (1), Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[411] § 25.400 (a) (1), Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[412] WTO. Revised agreement on government procurement. Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/rev-gpr-94_01_e.pdf [09/09/2015].
[413] WTO. AGREEMENT ON GOVERNMENT PROCUREMENT. *Coverage schedules*. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gp_app_agree_e.htm [09/09/2015].

u Ministerstva dopravy USA jsou z režimu GPA vyňaty veřejné zakázky zadávané úřadem Federal Aviation Administration (FAA); široké exempce jsou založeny i u Ministerstva obrany USA a umožňují tak zachovat i v rámci režimu GPA speciální úpravu v tzv. „Berry Amendment“, jak byla shora popsaná);

2. Dodatek (**sub-federální úroveň – státy USA**) – vyjmenovává jednotlivé státy USA (celkem 37 států)[414] a jejich orgány či agentury, na jejichž veřejné zakázky se smlouva vztahuje. Rozsah pokrytí se přitom stát od státu značně liší. Například v Kentucky nebo Oklahomě jsou i u vyjmenovaných zadavatelů vyňaty určité stavební zakázky. V některých státech (např. Nebraska, New Hampshire) je zahrnuta pouze centrální agentura pro zadávání veřejných zakázek. Některé státy vyjímají veřejné zakázky na stanovené kategorie dopravních prostředků, např. Rhode Island, New York nebo Washington, který zároveň vyjímá i dodávky paliva nebo papíru. Státní univerzity jsou v některých případech výslovně zahrnuty (např. New York či Delaware) a v jiných státech nejsou buď zahrnuty vůbec, nebo pouze pokud podléhají dohledu agentury pro centrální zadávání veřejných zakázek, jako v Idaho). Ve 12 státech USA (z uvedených 37) byly rovněž zachovány restrikce ve vztahu k motorovým vozidlům, uhlí a oceli pro konstrukční užití. Zásadní výjimkou ve vztahu ke všem 37 státům USA pak je i to, že režim dohody GPA se výslovně nevztahuje ani na omezení spojená s použitím federálních fondů pro projekty hromadné dopravy a dálniční sítě. Zbývajících 13 států USA není režimem GPA dotčeno vůbec.[415] **USA na sub-federální úrovni neotevřely režimu GPA ani trh veřejných zakázek jednotlivých municipalit (na rozdíl od EU).** Na této úrovni tak lze stále v plném rozsahu aplikovat i vůči dodavatelům ze signatářských zemí GPA bez omezení režim Buy American Act a jeho obdoby při užívání federálních fondů (např. Buy America u dopravních projektů). Obdoby režimu Buy American Act se na této úrovni mohou uplatnit i na základě autonomního rozhodnutí té které municipality při zadávání veřejné zakázky v rámci svého rozpočtu.

3. Dodatek (**sub-federální úroveň – další subjekty v USA**) – zahrnuje v rámci USA pouze 10 organizací či úřadů (včetně například největší státem vlastněné elektrárenské organizace New York Power Authority), které podléhají režimu GPA WTO. I zde existují výjimky z tohoto režimu. Například New York Power Authority uplatňuje stejné výjimky jako stát New York. Organizace a úřady v této skupině se dále dělí do dvou podskupin s ohledem na to, jak vysoký práh pro aplikaci režimu GPA WTO se v jejich případě uplatní.

Mezi hlavní principy smlouvy GPA WTO patří **princip nediskriminace**, který stanoví povinnost poskytovat dodavatelům (zahraničním, pocházejícím z jiného signatářského státu GPA či domácím, pokud jsou z takového státu ovládáni) nikoliv méně výhodné zacházení, než jaké je poskytováno domácím dodavatelům nebo dodavatelům z jiného signatářského

[414] Arizona, Arkansas, California, Colorado, Connecticut, Delaware, Florida, Hawaii, Idaho, Illinois, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Mississippi, Missouri, Montana, New York, Nebraska, New Hampshire, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, Jižní Dakota, Tennessee, Texas, Utah, Vermont, Washington, Wisconsin a Wyoming.

[415] Alabama, Aljaška, Severní Karolína, Jižní Karolína, Severní Dakota, Georgia, Indiana, Nevada, New Jersey, New Mexico, Ohio, Virginia a Západní Virginia.

státu GPA.[416] Dalším důležitým principem je i **zákaz preference lokálního obsahu** skrze zákaz tzv. offsetů, které jsou definovány jako podmínky podporující lokální rozvoj například skrze požadavky na použití domácího obsahu ve výrobku.[417]

Pokud je tedy veřejná zakázka udělována v USA v režimu Buy American Act, na federální úrovni (popřípadě na úrovni 37 států USA, které jsou signatáři dohody GPA WTO, a u stanovených dalších organizací a úřadů), mají nabídky z EU již v současné době při splnění stanovených podmínek (např. překročení minimálního prahu hodnoty veřejné zakázky a splnění dalších podmínek pro režim GPA WTO) výhodu, že dodavatelé z EU mají v zásadě rovné postavení s domácími dodavateli, a zejména nepodléhají cenovým penalizacím při posuzování výhodnosti nabídek.[418]

Režim rovného zacházení dle GPA WTO je ovšem v USA **vyloučen** například, pokud jde o veřejné zakázky zvlášť vyhrazené pro malé podniky,[419] nebo o veřejné zakázky od vybraných veřejných podniků, jako například *Federal Prison Industries, Inc.*, nebo od neziskových organizací zaměstnávajících osoby s tělesným postižením,[420] nebo pokud jde o podstatnou část zakázek obranného průmyslu[421].

Režim **WTO GPA** se v USA **na federální úrovni** vztahuje na veřejné zakázky překračující hodnotu **204.000 USD** u zakázek na dodávky zboží a služeb a **7.864.000 USD** u zakázek na stavební práce.[422] V zásadě tak veřejné zakázky na dodávky zboží v rozsahu od 3.000 USD (minimální hodnota režimu Buy American Act) do 204.000 USD mohou podléhat režimu Buy American Act. **USA v některých dohodách o zónách volného obchodu přistoupily na podstatně nižší minimální práh pro dodávky zboží a služeb (například 25.000 USD u dodávek zboží z Kanady, nebo 79.507 USD u dodávek zboží a služeb z Mexika, Austrálie, Kolumbie, Chile nebo Singapuru).** Dodavatelé z těchto zemí jsou tak osvobozeni od penalizací u širšího okruhu veřejných zakázek než dodavatelé z EU.[423] **EU by tak mohla usilovat o to, aby na základě dohody TTIP byl dodavatelům z EU snížen práh minimální hodnoty veřejné zakázky pro vynětí z režimu Buy American Act.**

Režim WTO GPA je sice podmíněn vyššími aplikačními prahy než v případě některých dohod USA o zóně volného obchodu (FTA), na druhou stranu však má oproti režimu FTA i

---

[416] Článek IV. 1. a 2. GPA WTO, Revised agreement on government procurement. Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/rev-gpr-94_01_e.pdf [09/09/2015].
[417] Článek IV. 6. ve spojení s článkem I. l) GPA WTO, Revised agreement on government procurement. Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/rev-gpr-94_01_e.pdf [09/09/2015].
[418] § 25.105 (a) (2) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[419] § 25.401 (a) (1) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[420] § 25.401 (a) (4) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[421] § 25.401 (a) (2) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[422] § 25.400 (b) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[423] § 25.400 (b) Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].

výhody. V případě **režimu WTO GPA** totiž v zásadě platí, že nabídky nezpůsobilé podle WTO GPA lze posuzovat pouze tehdy, pokud do výběrového řízení nepřijde žádná ze způsobilých nabídek dle WTO GPA.[424] Tím pádem tak mohou způsobilé nabídky dle WTO GPA, a to i když nejsou domácími USA nabídkami, získat přednost před nižšími nabídkami, které nejsou dle WTO GPA způsobilé.[425] V režimu WTO GPA tak mají způsobilé nabídky skutečně rovnoprávné postavení s domácími nabídkami USA. Na rozdíl od toho v **režimu FTA** vznikají v zásadě tři kategorie nabídek, tj. i) zahraniční nabídky podléhající penalizacím Buy American Act; ii) zahraniční nabídky nepodléhající penalizacím v případě, že se na ně vztahuje vynětí z penalizace s ohledem na režim FTA smlouvy; a nejvýhodnější kategorie iii) domácích nabídek USA, které spouští penalizaci nabídek z první kategorie. Nabídky z druhé kategorie tak nepodléhají penalizacím, ale na rozdíl od domácích amerických nabídek nejsou ani skrze penalizace upřednostňovány před nabídkami z kategorie prvé.[426]

Na **úrovni států USA** je prahová hodnota dohody GPA WTO pro zboží a služby ve výši **558.000 USD** a pro stavební práce stejná jako na federální úrovni, tedy **7.864.000 USD**.[427] V rámci **ostatních veřejných entit v USA** existují dvě kategorie, každá s jinou úrovní hodnotového prahu pro zboží a služby, a to 250.000 USD u první kategorie a 629.000 USD u druhé kategorie (pro stavební práce je v obou kategoriích stejný práh jako na federální úrovni).[428]

Ze **srovnání** hodnotových prahů dle GPA WTO mezi **USA** a **EU** vyplývá, že hodnotové prahy pro stavební zakázky jsou stejné na všech úrovních ve stejné výši. Rozdíly mezi EU a USA se však nachází u zakázek na zboží a služby. Základní hodnotový práh EU je ve výši 134.000 EUR (nebo 130.000 jednotek SDR[429]) a v době uzavření GPA byl ekvivalentní federálnímu prahu USA (s ohledem na kurzový přepočet). Tento práh se však v EU nevztahuje jen na její instituce, ale i na zakázky zadávané na centrální úrovni jednotlivých členských států EU. Státy USA však mají hodnotový práh ve výši 355.000 jednotek SDR, což je téměř trojnásobek prahu v EU a jejích členských státech. Rovněž regionální a místní úrovně v EU (tj. úroveň, která není v podstatě v rámci USA kryta režimem GPA WTO) mají práh na zboží a služby 200.000 jednotek SDR, tedy nižší než na úrovni států USA. Tato

---

[424] § 25.502 (b) (1), Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[425] § 25.504-2, Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[426] § 25.501 (d) a § 25.504-3, Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].
[427] WTO. Integrated Government Procurement Market Access Information (e-GPA) Portal. United States - Sub-Central Government Entities - Annex 2. Dostupné z: https://e-gpa.wto.org/en/Annex/Details?Agreement=GPA113&Party=UnitedStates&AnnexNo=2&ContentCulture=en [09/09/2015].
[428] WTO. Integrated Government Procurement Market Access Information (e-GPA) Portal. *United States - Other Entities - Annex 3*. Dostupné z: https://e-gpa.wto.org/en/Annex/Details?Agreement=GPA113&Party=UnitedStates&AnnexNo=3&ContentCulture=en [09/09/2015].
[429] SDR jsou jednotky používané v GPA WTO pro stanovení hodnotových prahů před jejich předpočetm do příslušné měny.

hrubá[430] srovnávací analýza naznačuje, že **z hlediska rozsahu režimu GPA WTO má EU mnohem otevřenější sektor veřejných zakázek než USA**.

Vedle GPA WTO existují však i sektory se specifickým režimem otevření trhu veřejných zakázek, založeným zvláštními mezinárodními dohodami na bilaterální (například obranný průmysl, viz dohoda mezi ČR a USA výše)[431] či na plurilaterální úrovni. Příkladem sektorové plurilaterální mezinárodní dohody, které jsou USA i všechny státy EU (včetně ČR) signatářem, je **Dohoda o obchodu v civilním letectví** (*Agreement on Trade in Civil Aircraft*) uzavřená rovněž při WTO.[432] S ohledem na tuto dohodu pak na základě zmocnění od prezidenta USA ukončil *U. S. Trade Representative* aplikaci režimu Buy American Act při zadávání veřejných zakázek na civilní letadla ze signatářských zemí dohody.[433]

Dodavatelé z EU mohou svůj přístup k určitým veřejným zakázkám opřít ještě o dohodu mezi **USA a Evropským společenstvím z roku 1995**, ve které se USA zavázaly otevřít veřejné zakázky některých států stojících mimo režim GPA,[434] jakož i některých municipalit,[435] pro případ, že se tito veřejní zadavatelé rozhodnou vypsat veřejnou zakázku, ve které osloví i dodavatele mimo území daného státu USA, resp. municipality.[436]

Při srovnání současných závazků dle režimu GPA WTO na straně USA lze identifikovat zejména následující prostor pro další otevření veřejných zakázek na straně USA:

1. Na federální úrovni by bylo možné dále omezit některé výjimky, které USA v jednotlivých sektorech dle GPA udržuje. K dalšímu otevření trhu veřejných zakázek na této úrovni by mohlo dojít při snížení prahu hodnoty veřejné zakázky ze stávající úrovně dle GPA 204.000 USD u zakázek na dodávky zboží a služeb na nižší úroveň, jako tomu je v případě některých dalších smluv USA o zóně volného obchodu (například s Kanadou, kde je práh na zboží nastaven ve výši pouze 25.000 USD). K rozšíření okruhu veřejných zakázek přístupných dodavatelům z EU by rovněž mohlo dojít otevřením veřejných zakázek federálních institucí vyňatých na základě GPA při WTO. Evropská unie tak proto usiluje například o zpřístupnění veřejných zakázek *FAA* či *Amtrak*. Jistý prostor existuje v oblasti obranného průmyslu (vzhledem k vyjednávacím pozicím lze spíše tento prostor spatřovat v zakázkách na dodávky nevojenského materiálu pro Ministerstvo obrany USA, potraviny, oblečení, stany apod. než na materiál vojenského charakteru), ale zde by Česká republika z otevření trhu neprofitovala, protože tento segment jí již je otevřen

---

[430] Detailnější rozbor by musel náležitě zohlednit působnosti jednotlivých úrovní veřejné správy náležejících pod jednotlivé hodnotové prahy a zohlednit i kvantitativní hledisko skutečného objemu veřejných zakázek na té které úrovni.

[431] Ministerstvo obrany USA, Defense Procurement and Acquisition Policy, „Reciprocal Defense Procurement and Acquisition Policy Memoranda of Understanding“. Poslední aktualizace 23.12. 2014. Dostupné z: http://www.nftc.org/newsflash/newsflash.asp?Mode=View&articleid=3918&Category=All [07/09/2015].

[432] WTO. *Plurilateral agreement on trade in civil aircraft*. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/civair_e/civair_e.htm [09/09/2015].

[433] § 25.407, Federal Acquisition Regulation. Dostupné z: https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf [06/09/2015].

[434] Severní Dakota a Západní Virginia, jakož i Illinois v rozsahu nepokrytém dohodou GPA.

[435] Boston, Chicago, Dallas, Detroit, Indianapolis, Nashville a San Antonio.

[436] Dohoda mezi USA a Evropským společenstvím prostřednictvím výměny nót, Dostupné z: https://ustr.gov/sites/default/files/US-EC%201995%20Exchange%20of%20Letters.PDF [10/09/2015].

(stejně jako podstatné části členských států EU) na základě dvoustranné dohody o partnerství v obranném průmyslu. Z otevření tohoto sektoru by tak potencionálně nejvíce těžily země, které dosud s USA nemají takovouto dvoustrannou dohodu uzavřenou (Slovensko, Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko, Irsko a státy Pobaltí).

2. Výrazný prostor pro další otevření trhu s veřejnými zakázkami pak v USA existuje na sub-federální úrovni. Režim GPA WTO dopadá jen na 37 států USA[437] a to ještě při aplikaci velmi pestré skupiny výjimek, které jednotlivé státy USA z tohoto režimu uplatňují. Úroveň municipalit není režimem GPA WTO kryta vůbec. Velmi úzký je i seznam ostatních veřejných entit (zejména tzv. sektorových zadavatelů, například v oblasti energetiky), pro které USA připouští režim GPA WTO. Dochází tak k paradoxu, kdy federální legislativa Buy American není vůči dodavatelům z EU s ohledem na dohodu GPA uplatňována na federální úrovni, ale na úrovni sub-federální, kde je její aplikace založena buď na použití financí z federálních rozpočtů (jako například při projektech v oblasti dopravy), nebo na základě zcela autonomního rozhodnutí států USA nebo municipalit. V rámci dohody TTIP je nezbytné při dalším otevření trhu veřejných zakázek dodavatelům z EU náležitě ošetřit právní závaznost dohody na sub-federální úrovni (viz níže).

28.3 Právní aspekty otevření sub-federální úrovně trhu veřejných zakázek v USA

Sub-federální úroveň trhu veřejných zakázek USA je pro zahraniční dodavatele stále poměrně uzavřena a to přesto, že představuje přibližně 65 % celkového objemu veřejných zakázek zadávaných v USA (OECD, 2013 str. 19). K otevření těchto zakázek na základě dohody GPA při WTO došlo ze strany USA jen na úrovni 37 států USA a i to pouze v omezené míře. Úroveň municipalit ponechaly USA ve svých závazcích dle GPA zcela nedotčené. Omezené dodatečné rozšíření trhu veřejných zakázek na sub-federální úrovni je ustaveno pouze na bázi dohody mezi USA a EU z roku 1995.[438] Úřad U. S. Trade Representative na svých stránkách publikuje s ohledem na zákon *American Recovery and Reinvestment Act* seznam všech sub-federálních veřejnoprávních entit, kterým na základě mezinárodních závazků Spojených států vyplývají určité povinnosti při zadávání veřejných zakázek.[439]

Uzavřenost veřejných zakázek USA na sub-federální úrovni bývá předmětem kritiky i ze strany států, které mají se Spojenými státy uzavřenou dohodu o zóně volného obchodu. Například Kanada poukazovala na problémy v souvislosti s přístupem jejích dodavatelů k veřejným zakázkám financovaných prostřednictvím zákonu *American Recovery and Reinvestment Act* z roku 2009. Konkrétně se jednalo o: i) nedostatek mezinárodněprávních závazků mezi Kanadou a USA, které by zavazovaly sub-federální úroveň USA, a ii)

[437] Výčet těchto jednotlivých států USA viz výše.
[438] Tato dohoda otevřela trh dalších dvou států USA (Severní Dakota a Západní Virginia, jakož i Illinois v rozsahu nepokrytém dohodou GPA) a některých měst (Boston, Chicago, Dallas, Detroit, Indianapolis, Nashville a San Antonio), ale jen pro veřejné zakázky, které se příslušný zadavatel rozhodne otevřít pro dodavatele mimo hranice příslušného státu USA, resp. municipality. Viz výše.
[439] U.S. Trade Representative, *REVISED APPENDIX U.S. States, Other Sub-Federal Entities, and Other Entities Subject to U.S. Obligations under International Agreements (as of November 30, 2012)*. Dostupné z: https://ustr.gov/sites/default/files/REVISED%20Appendix.pdf [10/09/2015].

skutečnost, že USA skrze uvedený zákon provádějí transfery federálních peněz na úroveň států USA a jednotlivých municipalit, které pak financují infrastrukturní projekty namísto federální vlády.[440]

S transferem federálních peněz a administrováním projektů na sub-federální úrovni se veřejné zakázky dostávají mimo sféru závazků USA z dohody GPA i jednotlivých mezinárodních smluv (jako NAFTA), jejichž smluvní stranou je USA coby federace. Paradoxem pak je, že federální zákony jako je Buy America zároveň zavazují sub-federální úroveň k tomu, aby poskytovala ve výběrových řízeních preference domácím dodavatelům. **USA by se mohly v dohodě TTIP zavázat, že od této praxe upustí a federální zákony nebudou již nadále vyžadovat, aby při použití federálních finančních prostředků byl vůči dodavatelům z EU uplatňován režim preferující domácí dodavatele či domácí obsah plnění veřejné zakázky.** Takovýto závazek by byl přínosný zejména v oblasti infrastrukturních a dopravních projektů. Například divize ministerstva dopravy USA, *Federal Highway Administration* (FHWA), zajišťuje nejen finanční prostředky na síť mezistátních dálnic (*Interstate Highway System*), ale z programu *Federal-Aid Highway Program* podporuje i výstavbu, údržbu a provoz dálničních systémů na úrovni států (*State highway systems)* a je i jedním z mnoha zdrojů, skrze které se financuje silniční síť provozovaná na místní úrovni.[441] Něčeho podobného dosáhla dočasně Kanada, když v reakci na svou kritiku a výměnou za otevření trhů svých provincií a teritorií, které předtím nebyly dodavatelům z USA dle dohody GPA přístupné, dosáhla v únoru 2010 uzavření bilaterální dohody o veřejných zakázkách, ve které USA kanadským dodavatelům zpřístupnily sedm vybraných programů financovaných ze zdrojů *American Recovery and Reinvestment Act.*[442] Dostupnost těchto programů byla kanadským dodavatelům zajištěna skrze výslovný závazek USA při dohodě GPA před revizí v dodatku č. 3, že *American Recovery and Reinvestment Act* nebude u uvedených sedmi programů diskriminovat do 30. září 2011 kanadské železo, ocel a průmyslové výrobky.[443]

Federální finanční prostředky však nepokrývají vždy celou hodnotu veřejné zakázky a bývají doplňovány zdroji z autonomních rozpočtů veřejného subjektu na sub-federální úrovni. Je proto otázkou, zda z hlediska ústavního systému USA je přípustné, aby sub-federální úrovni bylo ze strany federace zakázáno preferovat domácí dodavatele či domácí obsah plnění veřejné zakázky na základě jejího autonomního rozhodnutí, popřípadě zda by mohla federální úroveň podmínit užití federálních financí právě tím, že sub-federální úroveň dodrží principy nediskriminace zahraničních dodavatelů. Současná federální legislativa v ustanovení Buy America prozatím stanoví přesný opak, když výslovně zavazuje ministra dopravy USA, aby při poskytnutí federálních finančních prostředků veřejnému subjektu na sub-federální úrovni tento subjekt neomezoval, pokud se sám autonomně rozhodne

---

[440] Canadian Trade Commissioner Service. *Canada-U.S. Agreement on Government Procurement.* Poslední úprava 22. 5. 2015. Dostupné z: http://www.international.gc.ca/sell2usgov-vendreaugouvusa/procurement-marches/agreement-accord.aspx?lang=eng [10/09/2015].

[441] Federal Highway Administration. *Federal-aid Essentials for Local Public Agencies.* Dostupné z: http://www.fhwa.dot.gov/federal-aidessentials/federalaid.cfm [10/12/2015].

[442] Canadian Trade Commissioner Service. *Canada-U.S. Agreement on Government Procurement.* Poslední úprava 26. 8. 2013. Dostupné z: http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/other-autre/us-eu.aspx?lang=eng [10/09/2015].

[443] Srov. poznámka č. 3, příloha č. 3 USA u dohody GPA při WTO z 1994, tj. před revizí. Srov. též článek 7 Canada-U.S. Agreement on Government Procurement z roku 2010.

požadovat přísnější režim pro zahraniční dodavatele, než vyplývá z ustanovení Buy America.[444]

Vůdčím principem federálního uspořádání USA je princip oprávnění (*entitlements*), na jehož základě je vybudován systém oddělených pravomocí náležejících jednak federální vládě, jednak úrovni jednotlivých států, a to včetně samostatné pravomoci výběru daní a rozhodování o nakládání se svým veřejným rozpočtem (Halberstam, 2004 str. 819 a 820). Tím se federace USA odlišuje od federace například Spolkové republiky Německo, kde se naopak vlivem dominance doktríny *Bundestreue* klade důraz na vzájemnou kooperaci a podporu všech úrovní federace (Currie, 1994 str. 78). V USA se tak v zásadě dovoluje, aby si jednotlivé státy USA při nákupu zboží nebo služeb kladly podmínky a stanovovaly kritéria na dodavatele, a to i přesto, že takovéto požadavky mohou narušovat obchod mezi jednotlivými státy USA, jehož zajištění je v kompetenci federace v podobě doktríny tzv. *dormant Commerce Clause* (Halberstam, 2004 str. 809). Limity takovéto volnosti států USA s ohledem na obchod uvnitř Spojených států stanovil Nejvyšší soud USA v soudním případě *Pike v. Bruce Church Inc.*[445] Legalita aktů států USA je na základě testu stanoveného v tomto soudním případě posuzována s ohledem na to, zda obchodu uvnitř federace není příslušnými omezeními na úrovni států USA nepřímo způsobena zátěž v takové míře, která by zřejmě přesáhla přínosy sledované danou státní regulací (Halberstam, 2004 str. 809 a 810). Uvedený test je v USA podrobován kritice, která poukazuje na jeho nepředvídatelnost či naopak argumentuje, že je možné jej použít pouze na „zřejmě nepřiměřené“ případy státní legislativy. Soudy tento test v praxi přesto poměrně často využívají (Ruttinger, 2007 str. 549 a 553).

Nelze očekávat, že by dohoda TTIP prolomila tuto existující praxi a zrušila zažité konstitucionální právní doktríny, které v USA zajišťují prostor pro autonomní rozhodování sub-federálních subjektů při nakládání s jejich veřejnými rozpočty. K takovémuto posunu by se nadto nemohla zavázat federální vláda samotná, ale musel by k němu ve své rozhodovací praxi při výkladu ústavy dospět Nejvyšší soud USA. Jedinou právně relevantní cestou otevření veřejných zakázek na sub-federální úrovni USA tak je, aby příslušný závazek přijaly také jednotlivé veřejnoprávní subjekty v USA na sub-federální úrovni (tedy jednotlivé státy USA, popřípadě i municipality).

K obdobným závěrům dospívá i dostupná literatura a dokumenty institucí EU. Woolcock uvádí, že vyjednavači USA dohody TTIP mohou zahrnout veřejné zakázky na úrovni států USA, pouze pokud tyto budou souhlasit se svým zapojením (Woolcock, 2015 str. 11). Rovněž tak Webb zdůrazňuje, že federální vláda USA nemůže sama přijmout rozhodnutí, které by zavazovalo k otevření veřejných zakázek na úrovni jednotlivých amerických států (Webb, 2015 str. 12). I Evropský parlament ve svém usnesení k dohodě TTIP z července 2015 deklaroval, že s ohledem na zpřístupnění veřejných zakázek na sub-federální úrovni je

[444] § 5323 (j) (7), Title 49, the United States Code (Pub. L. 114-38, 129 STAT. 437). Dostupné z: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=5323&f=treesort&fq=true&num=36&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title49-section5323 [07/09/2015].

[445] Soudní případ Nejvyššího soudu USA *Pike v. Bruce Church Inc.* 397 U.S. 142 (1970).

možné dosáhnout „smysluplného výsledku“ pouze za předpokladu, že se do vyjednávacího procesu zapojí také jednotlivé státy USA.[446]

Obdobný postup, kdy se jednotlivé státy USA účastní mezinárodní dohody, byl využit při uzavření dohody GPA při WTO ve vztahu k 37 státům USA a rovněž v případě některých úmluv USA o zóně volného obchodu se třetími státy.[447] Woolcock popisuje tuto praxi tak, že v případě GPA byly závazky za státy USA sjednávány prostřednictvím guvernérů jednotlivých států, na což některé legislativní orgány na úrovni států reagovaly přijetím legislativy, která pro daný stát výslovně přenesla takovouto pravomoc z guvernérů na legislativní orgán (Woolcock, 2015 str. 17). Ve skutečnosti je však tato otázka z právního hlediska ještě mnohem komplexnější. Ve všech státech USA zatím není zcela definitivně stanoveno, jakým způsobem by v tom kterém jednotlivém státě mělo dojít ke sjednání takovéhoto závazku, který by zavazoval i jednotlivé státy USA.

To platí zejména o státech USA, pro které pro zadávání veřejných zakázek prozatím neplatí režim GPA WTO nebo některé z dohod USA o zóně volného obchodu, a které se tak nemusely již dříve touto problematikou zabývat. Debata v některých státech USA ukázala, že jde o institucionálně-právně velmi komplexní otázku, která musí být v každém státě USA řešena individuálně s ohledem na jeho ústavu a zákony a značnou roli bude mít i rozhodování nejvyššího soudu daného státu USA (Taylor, 2004 str. 2). Vady tohoto procesu přitom mohou mít v krajním případě za následek i neplatnost závazku pro daný stát (Taylor, 2004 str. 18). Pokud ústava daného státu USA jednoznačně nedeleguje na guvernéra pravomoc k přijetí závazku otevírajícího trh veřejných zakázek zahraničním dodavatelům, bylo by z důvodu právní jistoty vhodné, aby se přijetí takovéhoto závazku pro daný stát USA opíralo i o zákon přijatý zákonodárným sborem daného státu.

Z právního hlediska tedy lze doporučit, aby byla dohoda TTIP vedle zakotvení příslušných závazků na straně USA v dohodě samotné doplněna i právními garancemi jednotlivých států USA (například v podobě závazných memorand), které by podepsal guvernér nebo jiný zmocněnec, který k tomu bude mít buď jednoznačné pověření vyplývající přímo z ústavy daného státu, popřípadě vycházející z legislativního aktu přijatého zákonodárným sborem daného státu.

S ohledem na shora uvedené lze dospět k následujícímu závěru. To, zda veřejná zakázka na sub-federální úrovni i) patří do kategorie rozšíření Buy American Act na základě federální legislativy upravující nakládání s federálními fondy (v rámci kategorie tzv. Little Buy American), nebo ii) patří do kategorie autonomně přijaté sub-federální obdoby Buy American Act, má zásadní relevanci pro míru, v jaké má z konstitucionálního hlediska USA coby strana dohody TTIP možnost zavázat se k odstranění preference domácích nabídek při zadávání veřejných zakázek.

---

[446] Bod xxv), Usnesení Evropského parlamentu ze dne 8. července 2015 obsahující doporučení Evropského parlamentu Evropské komisi týkající se jednání o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství (TTIP) (2014/2228(INI)).

[447] **Viz též shora pasáž „Existující stav na základě mezinárodních smluv“, včetně výčtu států USA, které takovýto závazek dobrovolně přijaly.**

1) V kategorii tzv. Little Buy American, kdy preference domácích nabídek vyplývá z federální legislativy s ohledem na financování veřejné zakázky z federálních fondů, mají USA – na úrovni federace – kompetenci příslušnou legislativu upravit tak, aby dodavatelé z EU měli rovnoprávné postavení s domácími subjekty (tzv. *national treatment*). V tomto případě závisí plně na vůli federace, zda projeví ochotu zavázat se k tomu v dohodě TTIP, či ne. Nelze však vyloučit, že případné uvolněné místo po federální legislativě může zaplnit autonomní legislativa na sub-federální úrovni v jednotlivých státech USA, zejména pokud jsou pro daný projekt vedle finančních prostředků federace využívány i finanční zdroje rozpočtu daného státu USA.

2) V kategorii režimu Buy American Act, který je na sub-federální úrovni založen na autonomním rozhodnutí daného státu USA, je za stávajícího stavu výkladu ústavy USA vyloučeno dosažení změny bez součinnosti jednotlivých států USA. Možnost omezit dohodou TTIP preference domácích nabídek v této kategorii tak závisí na ochotě každého jednotlivého státu USA zavázat se k rovnoprávnému zacházení s nabídkami z EU ve svých veřejných zakázkách.[448] S ohledem na právní jistotu a zkušenosti s obdobnými závazky v dohodě GPA WTO lze přitom doporučit, aby se přijetí závazku na straně jednotlivých států USA zakládalo i na rozhodnutí legislativního orgánu daného státu, popřípadě šlo o exekutivní rozhodnutí mající jednoznačný základ v ústavě daného státu USA.

28.4 WIOT: Analýza dopadů změn v oblasti veřejných zakázek a příležitosti pro české firmy

Možnosti ekonometrického modelování ekonomických dopadů případné liberalizace sektoru veřejných zakázek v USA v dohodě TTIP jsou značně omezené. Dostupná data přesnější modelaci neumožňují či v důsledku struktury dat vedou pouze ke zkresleným a neúplným výsledkům.

WIOT tabulka ve své struktuře zahrnuje i informace o struktuře užití finálních výdajů vlád na spotřebu. To nám poskytuje zajímavou možnost pokusit se alespoň zčásti vyhodnotit prostor pro možné pozitivní dopady liberalizace v oblasti veřejných zakázek. Finální výdaje vlády na spotřebu zahrnují běžné výdaje vlád na nákupy statků a služeb – jak v rámci dodávek z vlastní ekonomiky, tak z dovozu. Z hlediska zájmu o dopady liberalizace v sektoru veřejných zakázek jde bohužel o neúplný údaj. Veřejné zakázky totiž v řadě případů zahrnují i kapitálové výdaje, které jsou v tomto případě zahrnuty v celkových investičních výdajích a v rámci dostupných statistických kategorií je nelze oddělit. Druhou slabinou tohoto přístupu je skutečnost, že tyto výdaje nejsou dále strukturovány na veřejné výdaje na federální úrovni a veřejné výdaje na sub-federální úrovni.[449] Prezentovaná čísla tak představují jen částečný a hrubý odhad možné magnitudy efektů, které lze od liberalizace v oblasti veřejných zakázek očekávat.

---

[448] Zodpovědnost za jednání na straně USA náleží USTR, který postup jednání průběžně konzultuje i s reprezentací na sub-federální úrovni.

[449] Jak je podrobně uvedeno shora, současná regulace otevřenosti trhu vládních zakázek, tak i předpokládaná budoucí míra liberalizace na základě dohody TTIP se na těchto úrovních odlišuje.

Pro tvorbu scénářů byly v tomto případě využity dva přístupy:

a) Nejprve byla vyhodnocena modelová varianta, při které by v USA došlo po přijetí dohody TTIP v důsledku další liberalizace veřejných zakázek ke zvýšení veřejné spotřeby po českých výrobcích (resp. německých, či všech výrobcích z EU) o 100% oproti současnému stavu. Výsledky shrnuje Tabulka 75.

Tabulka 75: Analýza možných dopadů zvýšení veřejné spotřeby v USA

O kolik by se zvýšila celková česká produkce (polotovary + finální výroba) za následujících scénářů?	
Zvýšení celkových vládních nákupů českých výrobků v USA o 100%?	0,00%
Zvýšení celkových vládních nákupů německých výrobků v USA o 100%?	0,00%
Zvýšení celkových vládních nákupů výrobků z EU (včetně ČR) v USA o 100%?	0,00%

Vzhledem k tomu, že výchozí stav byl extrémně nízký (zřejmě v důsledku chybějících informací o kapitálových výdajích), snažili jsme se otestovat i druhý typ scénářů, který předpokládal přerozdělení na úkor domácí produkce z USA. Tj. co by se stalo, pokud by bylo dané procento současné veřejné spotřeby v USA uspokojováno místo z domácí produkce dovozem z vybraných ekonomik. Ani tento pokus však nevedl k realistickému výsledku – v rámci WIOT dat totiž sestávají přímé vládní výdaje na spotřebu prakticky jen z výdajů na dodávky vody (*water supply*) a na služby související s místní bezpečností (*local security*). V obou případech je nereálné očekávat výraznější dopady liberalizace na schopnost evropských firem tyto potřeby uspokojovat.

Liberalizace trhu s veřejnými zakázkami v USA a příležitosti pro firmy z České republiky.

V oblasti infrastrukturních zakázek jde zejména o příležitosti pro stavební firmy a z části i jejich subdodavatele. Již za současného stavu legislativy USA se realizují dodávky dopravních prostředků (tramvají) z České republiky pro veřejný sektor v USA. Jedná se ale buď o výjimečné případy, kdy je pořízení tramvajového parku financováno výlučně municipalitou bez přispění federálních financí a daná municipalita USA se rozhodne otevřít výběrové řízení bez omezení pro zahraniční dodavatele, nebo se firmy z České republiky musí vypořádat s existující legislativou Buy American (požadavek na 60% součástek pocházejících z USA a na finální montáž v USA) prostřednictvím partnerů působících na území USA či přímo v daném státě USA, kde je veřejná zakázka zadána.

29 Obchod a udržitelný rozvoj

Dohoda TTIP bude obsahovat také kapitolu věnovanou obchodu a udržitelnému rozvoji. V návrhu textu EU z listopadu 2015[450] se objevují různá témata, která souvisí s dopady obchodu na životní prostředí, společnost a udržitelný rozvoj. USA předložily vlastní představu úpravy této oblasti v únoru 2016, v době vzniku této studie výsledná podoba ještě nebyla známa. EU ve svém návrhu vymezuje prostor, v rámci kterého by mohly obě strany určovat vlastní politiku a priority související s udržitelným rozvojem, ochranou domácího pracovního trhu a životního prostředí. Hlavní oblasti, kterých by se tato kapitola měla týkat, jsou dle návrhu EU následující:

- Deregulace - strany se zavazují neuvolňovat stávající regulaci na ochranu životního prostředí za účelem získávání zahraničních investic.
- Pracovní právo – vzájemný obchod a investiční vztahy by se měly odehrávat v duchu Deklarace o sociální spravedlnosti pro spravedlivou globalizaci přijaté Mezinárodní organizací práce (ILO). S touto otázkou souvisí také explicitně zmíněné právo na sdružování a kolektivní vyjednávání.
- Životní prostředí – problematika ochrany životního prostředí je řešena v sekci o environmentálních aspektech (kromě odkazů jinde v navrženém textu) obsahující sedm článků o dílčích problémech. Ty obsahují ujištění o naplňování již přijatých závazků a spolupráci v této oblasti. Navrhovaná úprava většinou nejde nad rámec jiných mezinárodních dohod, nově se vyjadřuje podpora společenské zodpovědnosti podniků a transparentním ekologickým certifikátům.
  Jako dílčí témata v oblasti životního prostředí jsou zmiňována:
  - Změna klimatu - Téma bude řešeno s ohledem na Pařížskou dohodu přijatou v rámci Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu.
  - Ochrana biologické rozmanitosti – by měla být podporována v rámci dosavadních mezinárodních dohod a pravidel. Obě strany by se měly snažit o zastavení ztráty, případně zmírnění tlaků na biodiversitu, které způsobují obchodní toky. Tento závazek by měl být dále rozšířen o společný postup v případě ilegálního obchodu s ohroženými druhy fauny a flóry.
  - Udržitelný rozvoj lesů a obchodu s dřevařskými produkty – obsahuje další závazky spojené s konceptem udržitelné správy lesů tak, aby si zachovaly svou ekonomickou, sociální a environmentální hodnotu. Toto téma a problém nelegální těžby pralesů mají USA a EU dále řešit na příslušných mezinárodních fórech jako je Fórum OSN o lesích nebo Mezinárodní organizace pro tropické dřevo (ITTO).
  - Udržitelný rybolov – úzce souvisí také s kapitolou o zemědělství a z pohledu jeho trvalé udržitelnosti lze navázat intenzivnější spolupráci na mezinárodní úrovni, například ve Světové organizaci pro výživu a zemědělství nebo v Regionální organizaci pro řízení rybolovu.

[450] EU Textual Proposal, Trade and Sustainable Development, 6. listopad 2015. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/november/tradoc_153923.pdf [28/03/2016].

- Zodpovědný obchod s produkty chemického průmyslu – tak, aby se minimalizovaly dopady na zdraví člověka a životní prostředí.
- CSR – Strany budou podporovat zodpovědné podnikání soukromého sektoru, tzv. společenská zodpovědnost firem (z angl. *Corporate Social Responsibility*).

První návrh textu v dohodě TTIP obsahují spíše velmi obecná ustanovení, která nejdou nad rámec současných závazků v rámci mezinárodních smluv a členství v mezinárodních organizacích. Přesto však samotné začlenění tématu dává jasný signál, že EU i Spojené státy chtějí usilovat o obchod s důrazem na udržitelný rozvoj. Tento cíl může být v protikladu se samotnou podstatou uvolnění a zvýšení objemu obchodu důsledkem liberalizace cel a odstranění netarifních bariér. Dle odhadů Světové obchodní organizace a OSN většina obchodních a investičních dohod může vést k nárůstu emisí uhlíku (WTO-UNEP, 2009). Na druhou stranu, studie Ecorys odhaduje nárůst emisí vlivem TTIP o 0,07 % od současného stavu (Ecorys, 2009). Vzhledem k obtížně vyčíslitelným dopadům TTIP na životní prostředí a rozdílnému přístupu EU a USA k jejich řešení si obě strany chtějí zachovat prostor pro vytváření domácích politik souvisejících s ochranou životního prostředí a udržitelným rozvojem, nicméně v rámci vyjednávání TTIP vyjadřují vůli posílit vzájemnou spolupráci při řešení globálních problémů.

30 Dočasný pobyt fyzických osob v obchodních záležitostech

Administrativní bariéry na straně USA limitující dočasný pobyt investorů či krátkodobá přeložení odborníků z EU do USA za účelem splnění zakázky byly ze strany dotazovaných podniků velmi často zmiňovány jako klíčové překážky pro působení českých firem na trhu v USA.

Ze strany investorů z ČR, zejména v případě malých a středních podniků například v oboru ICT, bývá zdůrazňována nutnost časté a pravidelné osobní přítomnosti v USA v zájmu navázání a udržení obchodních kontaktů. Stejně tak české fyzické a právnické osoby, které mají založenu společnost na území USA, naráží na překážky, pokud chtějí vyslat své odborníky z České republiky na krátkodobý pobyt do USA za účelem dokončení zakázky na místě.

Firmy působící na americkém trhu popisují řadu způsobů, pomocí nichž se snaží s těmito překážkami vypořádat. Investoři ICT start-up firem často volí prostá turistická víza a přizpůsobují svůj pobyt nutnosti pravidelně se vracet do České republiky v zájmu splnění podmínek daného vízového režimu. K dočasnému přidělování odborníků k dceřiným a sesterským firmám založeným v USA bývají využívána pracovní Víza typu EB.

Některé firmy užívající tato víza však uvedly, že často čelí zamítavým rozhodnutím v prvním stupni vízového řízení a víza získají až na základě opravných prostředků. To s sebou nese výraznou časovou prodlevu a zejména pro malé a střední podniky i značně zatěžující náklady na právní služby v USA. Pokud je to možné, některé české firmy volí pro své zaměstnance dokonce alternativu v podobě víz J1 a J2 typu *work and travel*, při které jsou však limitováni ve výběru zaměstnanců různými omezeními, včetně věku či studia na škole. Jiné české firmy, pokud z nějakého důvodu potřebují v USA na konkrétní pozici kontaktní osobu ovládající český jazyk, upřednostňují Čechoameričany či české občany disponující zelenou kartou. Mezi překážky, se kterými se české firmy v USA setkávají, patří i nesnáze vznikající z rozdílnosti pracovních víz pro USA a Kanadu, které brání nasazení zaměstnance dočasně umístněného v Kanadě vykonat nějaký konkrétní pracovní úkol i na území USA a naopak.

Uvedené aktuálně používané postupy českých firem znemožňují nasazování odborné pracovní síly s ohledem na skutečné potřeby daného podniku a schopnosti pracovníka. Ve spojení s časovou prodlevou a případnými náklady na právní služby tyto faktory vedou ke snížené efektivnosti českých firem v USA.

USA jsou již nyní ve vztahu k EU a jím členským státům zavázány k otevření trhu v určitých kategoriích poskytování služeb na základě **Všeobecné dohody o obchodu službami (GATS)** v rámci WTO. Tato dohoda zajišťuje poskytovatelům služeb přístup na trh a režim zacházení podle nejvyšších výhod, případně režim národního zacházení, a v závislosti na individuálních závazcích jednotlivých členů WTO se věnuje i ochraně investic poskytovatelů služeb v tzv. modu 3, tj. prostřednictvím komerční přítomnosti (investice) na území druhého státu.[451] USA i EU uplatňují vůči investicím v sektoru služeb v zásadě

[451] Dohoda GATS, článek 1 odst. 2 (c).

národní režim, ovšem s řadou výjimek. Výjimky na straně USA se týkají například i podmínek pro vstup fyzických osob na území USA za účelem dočasného poskytování služeb.[452]

Dohoda TTIP by mohla s ohledem na aktuální návrh ze strany EU týkající se kapitoly o „*Obchodu službami, investicích a e-commerce*“ jít nad rámec dohody GATS a dále rozšířit závazky USA a EU ve vztahu k přístupu na trh, zejména pak pro dočasná umístění pracovníků v rámci jednoho podniku (*Intra Corporate Transferees)*, a to bez množstevních kvót či požadavku na nutnost prokázat ekonomickou nutnost vyslání daného pracovníka (*Economic Needs Test*).[453] Tím by došlo k výraznému posunu oproti striktnímu výkladu současného závazku dle GATS na straně USA, který je často limitován pouze na vyslání pracovníků na vyšší manažerské pozice. Návrh EU pamatuje i na skupinu zprostředkovatelů služeb.[454]

[452] WTO. *GATS. Commitments. United States of America.* Dostupné z: http://i-tip.wto.org/services/SearchResultGats.aspx [22/08/2015].
[453] Článek 4-2, návrh EU kapitoly TTIP „*Obchod službami, investice a e-commerce*“ z 31. července 2015.
[454] Článek 4-3, návrh EU kapitoly TTIP „*Obchod službami, investice a e-commerce*“ z 31. července 2015.

31 Přílohy:

31.1 Příloha I – Použité statistické indikátory

Normalizovaná obchodní bilance

Normalizovaná obchodní bilance vyjadřuje vzájemnou obchodní bilanci dvou zemí jako % celkového obratu obchodu (součet vývozu a dovozu) mezi stejnými dvěma ekonomikami:

$$NOB = \frac{X_i - M_i}{X_i + M_i} \cdot 100$$

Ukazatel nabývá hodnot od -100% do +100%, a umožňuje tak rychlé porovnání ekonomik rozdílné velikosti.

Ukazatele projevených komparativních výhod (Revealed Comparative Advantage, RCA)

RCA indexy jsou založeny na porovnání existujících struktur vývozu, v tomto případě srovnáváme strukturu vývozu z ČR na trh USA s průměrnou strukturou vývozu zemí EU na stejný trh.

V základní podobě jsou od (Trade Liberalization and "Revealed Comparative Advantage", 1965) RCA indexy definovány takto:

$$RCA_k^i = \frac{\frac{X_k^i}{\sum_i X_k^i}}{\frac{\sum_k X_k^i}{\sum_i \sum_k X_k^i}}$$

kde *k* je index popisující kategorii výrobku a *i* index zachycující země.

Ve studii je použita normalizovaná podoba indexů:

$$NRCA_k^i = \frac{RCA_k^i - 1}{RCA_k^i + 1}$$

Tato podoba je výhodnější kvůli symetrii a názornosti interpretace (záporné hodnoty – projevená nevýhoda, kladné hodnoty – projevená výhoda).

Grubel-Lloydův index intenzity vnitroodvětvového obchodu

Tradiční Grubel-Lloydův (GL) index intenzity vnitroodvětvového obchodu vychází z porovnání absolutní hodnoty salda obchodu v každé jednotlivé kategorii s obratem v dané kategorii zboží – vždy za několik srovnávaných zemí.

Pro jeden sektor (kategorii zboží) index vypadá takto:

$$GL_k^{ij} = 1 - \frac{\left|X_k^{ij} - M_k^{ij}\right|}{X_k^{ij} + M_k^{ij}}$$

GL index nabývá hodnot od 0 (pouze meziodvětvový obchod) po 1 (ekonomiky jsou vždy současně vývozci i dovozci dané komodity).

Normalizovaný Herfindahlův index diverzifikace exportu

Tradiční Herfindahlův index: $h = \sum_k (s_k)^2$

kde s_k je podíl vývozu sektoru *k* na celkových vývozech dané ekonomiky.

Normalizovaná podoba Herfindahlova indexu: $nh = \frac{h - 1/K}{1 - 1/K}$

Ve studii je tento index použit v normalizované podobě, přičemž je vzat v úvahu počet kategorií se skutečným (nenulovým) exportem (*K*). V této podobě má index rozsah hodnot od 0 do 1, přičemž 1 znamená maximální koncentraci (minimální diverzifikaci) v daném rozsahu exportovaných produktů.

Více viz např. (WTO, 2012).

Finger-Kreininův index exportní (importní) podobnosti

(A Measure of 'Export Similarity' and Its Possible Uses, 1979) index exportní podobnosti představuje jednoduchou metodu, jak porovnat podobnosti exportních struktur dvou ekonomik vyvážejících na stejný trh a rámcově tak vyhodnotit, do jaké míry si konkurují či nikoliv (pro detailnější zhodnocení je nutno vzít v úvahu i cenové rozdíly a informace o zapojení do hodnotových řetězců).

V základní podobě je index podobnosti exportu zemí *i* a *j* na zvolený společný trh (např. USA) definován jako suma minim z podílů exportů jednotlivých kategorií výrobků na celkových exportech zemí *i* a *j*:

$$ESI_{ij} = 100 \cdot \sum_k \left(Min\{s_k^i, s_k^j\}\right)$$

31.2 Příloha II: Podíl USA na evropských exportech zboží v roce 2014

Tradiční přeshraniční pojetí statistiky.

	Podíl na exportech %	Podíl na importech %
Belgie	5.4	7.3
Bulharsko	1.4	1.1
ČR	2.2	1.6
Dánsko	6.8	2.6
Estonsko	3.7	1.1
Finsko	6.8	2.6
Francie	6.3	5.0
Chorvatsko	2.1	0.9
Irsko	**22.3**	**10.9**
Itálie	7.5	3.5
Kypr	3.5	1.3
Litva	3.7	1.2
Lotyšsko	1.1	0.6
Lucembursko	2.5	7.1
Maďarsko	2.8	1.8
Malta	**5.4**	**8.1**
Německo	**8.5**	**4.0**
Nizozemsko	3.9	6.7
Polsko	2.2	1.7
Portugalsko	4.4	1.6
Rakousko	5.6	2.1
Rumunsko	1.9	1.2
Řecko	3.0	1.4
Slovensko	1.9	0.6
Slovinsko	1.7	1.3
Španělsko	4.3	3.2
Švédsko	6.7	2.5
Velká Británie	**12.0**	**7.8**
Eurozóna	6.7	4.6
EU15	7.4	5.0
EU28	6.7	4.5

Zdroj dat: Eurostat COMEXT

31.3 Příloha III: Porovnání parametrů systémů IO tabulek a TiVA statistik

Tato tabulka zachycuje rozdíly ve specifikaci hlavních dostupných systémů input-output tabulek a porovnává je s parametry výstupů tzv. TiVA (Trade in Value Added) statistik publikovaných OECD. Kromě výstupu projektu WIOD (World Input-Output Database) jsou do srovnání zahrnuty i základní IO tabulky ze zdrojů Eurostatu, které se sice věnují jen evropským zemím, ale i tak jsou použitelné pro základní úroveň analýzy nepřímého obchodu mezi ČR a USA.

Mezi jednotlivými „systémy“ jsou i další relevantní rozdíly, které mohou ovlivnit metodiku, např. metodika národního účetnictví použitá při sestavování IO tabulek. TiVA databáze vychází z ICIO (Inter-Country Input-Output database) využívající metodiku národního účetnictví SNA 1993.

	Počet zemí	**Počet sektorů**	**Nejaktuálnější data za rok**
TiVA (verze 2015)	62	18 prezentovaných (34 v podkladových IO datech)	2011
WIOT/WIOD	40+1	35	2011
Národní IO tabulky ze zdrojů Eurostatu použitelné pro základní zmapování nepřímých českých exportů přes SRN.	31 (29 členských a kandidátských zemí + USA)	65	2010 (rozdíly dle konkrétní země a metodiky).

31.4 Příloha č. IV: Mapa dohod o liberalizaci obchodu uzavřených a vyjednávaných EU

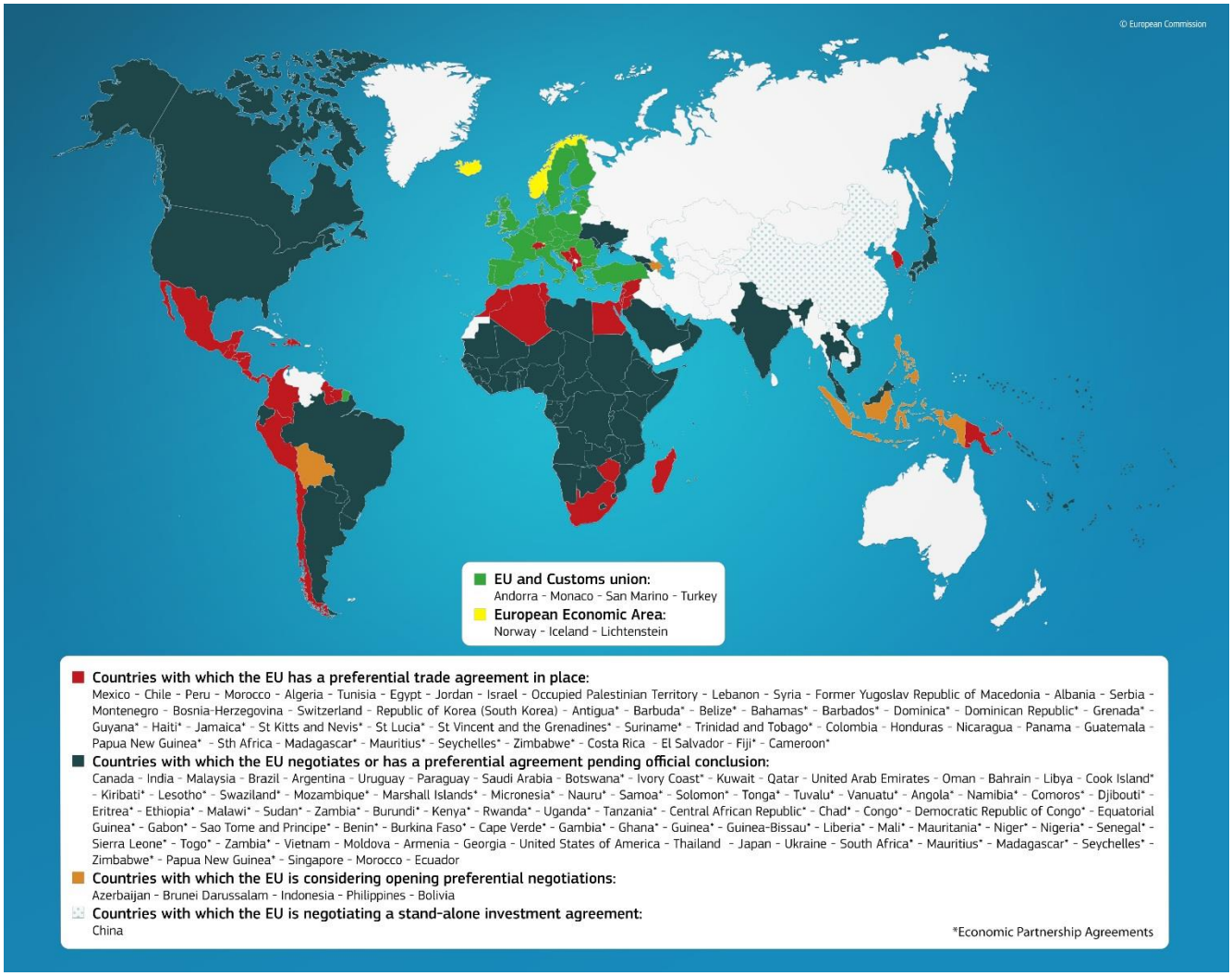

Zdroj: http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/agreements/

31.5 Příloha č. V: Základní statistiky o obchodu službami mezi ČR a USA

Mil. CZK, hodnoty za rok 2014	Kredit	Debet	Bilance s USA
Služby celkem	**27 861.8**	**28 387.8**	**-526.0**
Výrobní služby u cizích fyzických vstupů (služby zpracování zboží)	**120.3**	**43.3**	**77.0**
Opravy a údržba jinde neuvedené	**987.9**	**2 954.3**	**-1 966.4**
Doprava	**2 604.3**	**7 219.0**	**-4 614.7**
Cestovní ruch	**5 142.9**	**5 682.7**	**-539.9**
Služby v oblasti stavebnictví	**6.6**	**7.8**	**-1.2**
Pojišťovací služby a penzijní financování	**84.6**	**220.9**	**-136.3**
Finanční služby	**156.0**	**582.6**	**-426.6**
Poplatky za využívání duševního vlastnictví jinde neuvedené	**3 469.4**	**3 978.4**	**-508.9**
Telekomunikační služby, služby v oblasti počítačů a informační služby	**7 057.1**	**4 091.2**	**2 965.9**
Ostatní podnikatelské služby	**7 108.9**	**3 205.2**	**3 903.7**
Osobní, kulturní a rekreační služby	**1 123.8**	**331.4**	**792.4**
Výrobky a služby vládních institucí jinde neuvedené	**0.0**	**70.9**	**-70.9**
Ostatní služby	**0.0**	**0.0**	**0.0**

Zdroj dat: ČNB

31.6 Příloha č. VI: Základní klasifikace netarifních nástrojů podle (UNCTAD, 2012)

Imports	Technical measures	A	Sanitary and phytosanitary measures
		B	Technical barriers to trade
		C	Pre-shipment inspection and other formalities
	Non-technical measures	D	Contingent trade-protective measures
		E	Non-automatic licensing, quotas, prohibitions and quantity control measures other than for SPS or TBT reasons
		F	Price-control measures, including additional taxes and charges
		G	Finance measures
		H	Measures affecting competition
		I	Trade-related investment measures
		J	Distribution restrictions
		K	Restrictions on post-sales services
		L	Subsidies (exclusing export subsidies under P7)
		M	Government procurement restrictions
		N	Intellectual property
		O	Rules of origin
Exports		P	Export-related measures

Zdroj: (UNCTAD, 2012), str. 3

31.7 Příloha VII: Přehled proměnných využitých v gravitačním modelu

Proměnná	Popis a jednotky	Zdroj
Exports	SITC 3rd revision, In thousands USD	WITS
GDP of exporting country	GDP (current US$)	WDI WB
GDP of destination country	GDP (current US$)	WDI WB
Distance	Adjusted distance between economic centres. In km.	CEPII
RTA	Regional trade agreements	de Sousa (2012)
Inst.variables (9)	Value btw. 0 (worst) and 100 (best)	Heritage Foundations
Freedom from Corruption	Value btw. 0 (worst) and 100 (best)	Heritage Foundations
Common official language	Dummy (0;1)	CEPII
colonial link	Dummy (0;1)	CEPII
Contiguity	Dummy (0;1)	CEPII
Same country before	Dummy (0;1)	CEPII
landlocked	Dummy (0;1)	CEPII
Control of corruption index	For robustness checks, Value btw. 0 (worst) and 100 (best)	World bank
common colonize	For robustness checks, Dummy (0;1)	CEPII
International country risk guide – corruption index	For robustness checks, Value btw. 0 (worst) and 6 (best)	epub.prsgroup.com
Common spoken language	For robustness checks, Dummy (0;1)	CEPII
Common native language	For robustness checks, Dummy (0;1)	CEPII
Linguistic proximity (tree)	For robustness checks, Dummy (0;1)	CEPII
Linguistic proximity (ASJP)	For robustness checks, Dummy (0;1)	CEPII
Common language	For robustness checks, Dummy (0;1)	CEPII

31.8 Příloha VIII: Úplné výstupy gravitačních regresí

Model I

Poisson regression		
Number of obs		149688
Wald chi2(26)		34186.29
Prob > chi2		0
Pseudo R2		0.8412
Log pseudolikelihood		-55190000000
		Robust
tradevalueein1000usd_zero	Coef.	Std. Err.
lnhdpdestination	0.7257336	0.0090443
lnhdpreporter	0.7530761	0.0112027
MR_dist_star	-0.6737245	0.02372
MR_ppc1_star	-1.58346	0.896529
MR_ppc2_star	-7.094686	1.420269
MR_ppc3_star	12.43183	2.097975
MR_ppc4_star	41.18923	3.035191
MR_rpc1_star	7.685726	0.8512137
MR_rpc2_star	7.735419	1.60185
MR_rpc3_star	15.00742	2.12412
MR_rpc4_star	0.9302532	3.146573
MR_plandlocked_star	11.61562	4.910393
MR_rlandlocked_star	-9.239201	5.684499
MR_contig_star	0.3997464	0.051004
MR_comlang_off_star	0.2256821	0.042493
MR_colony_star	0.1201813	0.0478382
MR_smctry_star	0.6573754	0.1169081
MR_rta_star	0.408528	0.0379016
years		
2006	0.067927	0.0707425
2007	-0.0684278	0.0719795
2008	-0.1314881	0.0711968
2009	-0.4826675	0.0701676
2010	-0.5528709	0.0742489
2011	-0.4169985	0.0701428
2012	-0.4091572	0.0696408
2013	-0.5484589	0.0861505
_cons	-15.4494	0.296326

Model II

Poisson regression		
Number of obs		149688
Wald chi2(23)		34480.08
Prob > chi2		0
Pseudo R2		0.8354
Log pseudolikelihood		-5.72E+10
		Robust
tradevaluein1000usd_zero	Coef.	Std. Err.
lnhdpdestination	0.7381926	0.0101698
lnhdpreporter	0.7523042	0.0095472
MR_dist_star	-0.6839816	0.0252883
MR_pc1_dist_star	0.0018853	0.0093505
MR_pc2_dist_star	-0.0715631	0.0159014
MR_pc3_dist_star	-0.0809808	0.015576
MR_pc4_dist_star	-0.1266312	0.0201359
MR_pc5_dist_star	0.1196052	0.0268587
MR_plandlocked_star	8.186511	4.635908
MR_rlandlocked_star	9.099553	5.565202
MR_contig_star	0.3587932	0.0499065
MR_comlang_off_star	0.2342521	0.0410703
MR_colony_star	0.2044191	0.0436956
MR_smctry_star	0.659279	0.1339572
MR_rta_star	0.4168774	0.049472
years		
2006	0.0431955	0.0686034
2007	-0.0186258	0.0671248
2008	-0.0444833	0.0660389
2009	-0.3477694	0.0618098
2010	-0.2991099	0.0631693
2011	-0.2959086	0.0623962
2012	-0.3243418	0.0632023
2013	-0.329288	0.0641051
_cons	-15.70028	0.2807827

31.9 Příloha VIIIb: Úplné výstupy gravitačních regresí pro jednotlivé třídy SITC

SITC 0

```
Poisson regression                                      Number of obs     =        149934
                                                Wald     chi2(21)          =              32162.17
                                                Prob    >   chi2           =                0.0000
Log pseudolikelihood = -4.736e+09                          Pseudo R2          =          0.7718

------------------------------------------------------------------------------------------
                           |                                                                Robust
s0_tradevaluein1000usd_zero |        Coef.    Std. Err.        z      P>|z|       [95% Conf. Interval]
---------------------------+--------------------------------------------------------------
           lnhdpdestination |    .6199977    .0075457      82.17    0.000       .6052083      .6347871
              lnhdpreporter |    .5862414    .0077117      76.02    0.000       .5711267      .6013561
               MR_dist_star |   -.5874319    .0224541     -26.16    0.000       -.631441     -.5434228
           MR_pc1_dist_star |   -.0507479    .0078585      -6.46    0.000      -.0661502     -.0353457
           MR_pc2_dist_star |   -.1779108    .0124175     -14.33    0.000      -.2022486      -.153573
           MR_pc3_dist_star |    .1014228    .0178598       5.68    0.000       .0664182      .1364273
        MR_plandlocked_star |   -82.72197    4.704131     -17.58    0.000      -91.94189     -73.50204
        MR_rlandlocked_star |   -52.44181    5.320339      -9.86    0.000      -62.86949     -42.01414
             MR_contig_star |    .7913308    .0476558      16.61    0.000       .6979271      .8847345
        MR_comlang_off_star |    -.033854     .040788      -0.83    0.407      -.1137969       .046089
             MR_colony_star |    .2944037    .0544837       5.40    0.000       .1876176      .4011898
             MR_smctry_star |    .3385989    .0735057       4.61    0.000       .1945303      .4826675
                MR_rta_star |    .5663744    .0370149      15.30    0.000       .4938266      .6389222
                           |
                     years                                                                          |
                     2006  |    .0138174    .0605071       0.23    0.819      -.1047744      .1324091
                     2007  |    .0291787    .0592774       0.49    0.623      -.0870029      .1453603
                     2008  |    .0834224    .0584396       1.43    0.153      -.0311171      .1979619
                     2009  |   -.0153783    .0571514      -0.27    0.788      -.1273929      .0966363
                     2010  |   -.0030285    .0578895      -0.05    0.958      -.1164898      .1104329
                     2011  |    .0477283    .0582588       0.82    0.413      -.0664568      .1619134
                     2012  |    .0284887    .0576776       0.49    0.621      -.0845573      .1415347
                     2013  |    .0750614    .0580004       1.29    0.196      -.0386173      .1887402
                           |
                     _cons |   -13.35357    .2149828     -62.11    0.000      -13.77493     -12.93222
------------------------------------------------------------------------------------------
```

SITC 1

```
Poisson regression                                      Number of obs     =        149934
                                                Wald    chi2(21)          =              15093.52
                                                Prob   >   chi2           =                0.0000
Log pseudolikelihood = -9.300e+08                          Pseudo R2          =          0.7198

------------------------------------------------------------------------------------------
                           |                                                                Robust
s1_tradevalueinlooousd_zero |        Coef.    Std. Err.        z     P>|z|      [95% Conf. Interval]
---------------------------+--------------------------------------------------------------
          lnhdpdestination |    .7013325    .0145497     48.20    0.000       .6728156     .7298493
             lnhdpreporter |    .6602943    .0096965     68.10    0.000       .6412895     .6792991
              MR_dist_star |   -.4818544    .0315725    -15.26    0.000      -.5437353    -.4199736
          MR_pc1_dist_star |   -.2041451    .0106525    -19.16    0.000      -.2250237    -.1832666
          MR_pc2_dist_star |   -.1757284    .0196928     -8.92    0.000      -.2143256    -.1371311
          MR_pc3_dist_star |    .1887218    .0217224      8.69    0.000       .1461468     .2312969
       MR_plandlocked_star |    3.564675    6.848051      0.52    0.603      -9.857258     16.98661
       MR_rlandlocked_star |    3.938146    5.984318      0.66    0.510      -7.790903     15.66719
            MR_contig_star |    .3562987    .0787471      4.52    0.000       .2019572     .5106402
       MR_comlang_off_star |    .0629173    .0697554      0.90    0.367      -.0738008     .1996355
            MR_colony_star |    .5500433    .0999593      5.50    0.000       .3541267       .74596
            MR_smctry_star |    .7603233    .0922692      8.24    0.000       .5794789     .9411676
               MR_rta_star |    .4695005    .0575531      8.16    0.000       .3566984     .5823026
                           |
                     years                                                                        |
                     2006  |    .0081586    .0987243      0.08    0.934      -.1853376     .2016548
                     2007  |    -.021019    .0955956     -0.22    0.826      -.2083831      .166345
                     2008  |   -.0766755    .0929705     -0.82    0.410      -.2588944     .1055433
                     2009  |   -.1180669    .0914627     -1.29    0.197      -.2973305     .0611968
                     2010  |   -.1443855     .090914     -1.59    0.112      -.3225737     .0338028
                     2011  |   -.1506285    .0896205     -1.68    0.093      -.3262814     .0250245
                     2012  |   -.1552907    .0895305     -1.73    0.083      -.3307673     .0201859
                     2013  |   -.1342921    .0892649     -1.50    0.132      -.3092481     .0406638
                           |
                     _cons |   -18.11766     .372267    -48.67    0.000      -18.84729    -17.38803
------------------------------------------------------------------------------------------
```

SITC 2

```
Poisson regression                                      Number of obs     =        149934
                                                Wald    chi2(21)          =              17149.68
                                                Prob   >   chi2           =                0.0000
Log pseudolikelihood = -5.955e+09                          Pseudo R2          =         0.6526

------------------------------------------------------------------------------------------
                           |                                                                Robust
s2_tradevaluein1000usd_zero |        Coef.    Std. Err.        z     P>|z|      [95% Conf. Interval]
---------------------------+--------------------------------------------------------------
          lnhdpdestination |    .8055154    .0238083     33.83    0.000        .758852     .8521788
             lnhdpreporter |    .6803055    .0181201     37.54    0.000       .6447907     .7158203
              MR_dist_star |   -.5038768    .0462351    -10.90    0.000      -.5944959    -.4132577
          MR_pc1_dist_star |    .0990675    .0277829      3.57    0.000       .0446141      .153521
          MR_pc2_dist_star |    -.132686    .0256721     -5.17    0.000      -.1830023    -.0823697
          MR_pc3_dist_star |    .0622565    .0264817      2.35    0.019       .0103533     .1141596
       MR_plandlocked_star |   -43.57456    6.915319     -6.30    0.000      -57.12834    -30.02078
       MR_rlandlocked_star |   -24.94685    9.217533     -2.71    0.007      -43.01289     -6.88082
            MR_contig_star |    .5594142    .0743018      7.53    0.000       .4137854     .7050431
       MR_comlang_off_star |   -.0218888    .0671323     -0.33    0.744      -.1534657     .1096881
            MR_colony_star |    .3735212    .0579304      6.45    0.000       .2599797     .4870627
            MR_smctry_star |    .2920639    .1352327      2.16    0.031       .0270126     .5571151
               MR_rta_star |    .4542221     .066651      6.81    0.000       .3235885     .5848556
                           |
                     years                                                                        |
                     2006  |    .0999314    .0953839      1.05    0.295      -.0870175     .2868803
                     2007  |    .0936667    .0959916      0.98    0.329      -.0944733     .2818068
                     2008  |    .1022248    .1012851      1.01    0.313     -.0962903       .30074
                     2009  |   -.2319964    .1123835     -2.06    0.039       -.452264    -.0117288
                     2010  |   -.0118775    .1158353     -0.10    0.918      -.2389106     .2151555
                     2011  |    .0721735    .1194676      0.60    0.546      -.1619787     .3063257
                     2012  |    -.022862    .1185982     -0.19    0.847      -.2553103     .2095863
                     2013  |    -.030588    .1284364     -0.24    0.812      -.2823187     .2211427
                           |
                     _cons |    -19.0445    .7199407    -26.45    0.000      -20.45556    -17.63345
------------------------------------------------------------------------------------------
```

SITC 3

```
Poisson regression                                      Number of obs     =        149934
                                                Wald    chi2(21)          =              12180.99
                                                Prob   >   chi2           =                0.0000
Log pseudolikelihood = -2.047e+10                          Pseudo R2          =         0.6139

------------------------------------------------------------------------------------------
                           |                                                                Robust
s3_tradevaluein1000usd_zero |        Coef.    Std. Err.        z     P>|z|      [95% Conf. Interval]
---------------------------+--------------------------------------------------------------
          lnhdpdestination |    .7442538    .0141827     52.48    0.000       .7164563     .7720514
             lnhdpreporter |     .505121    .0119573     42.24    0.000       .4816852     .5285569
              MR_dist_star |   -.9860494    .0324415    -30.39    0.000      -1.049633    -.9224653
          MR_pc1_dist_star |    .1157445    .0178218      6.49    0.000       .0808143     .1506746
          MR_pc2_dist_star |   -.1407381        .0288     -4.89    0.000       -.197185    -.0842912
          MR_pc3_dist_star |   -.2362872    .0329318     -7.18    0.000      -.3008323    -.1717421
       MR_plandlocked_star |   -129.0604    11.54037    -11.18    0.000      -151.6791    -106.4417
       MR_rlandlocked_star |   -30.68062     9.76159     -3.14    0.002      -49.81298    -11.54825
            MR_contig_star |    .2961752    .0908194      3.26    0.001       .1181724      .474178
       MR_comlang_off_star |    .1233628    .0803668      1.53    0.125      -.0341532     .2808788
            MR_colony_star |    .1144201    .1088111      1.05    0.293      -.0988458      .327686
            MR_smctry_star |    .1990074    .1337055      1.49    0.137      -.0630506     .4610655
               MR_rta_star |    .1577478    .0722548      2.18    0.029        .016131     .2993646
                           |
                     years                                                                        |
                     2006  |    .0924041    .1296842      0.71    0.476      -.1617723     .3465804
                     2007  |   -.0433008    .1301683     -0.33    0.739       -.298426     .2118243
                     2008  |    .1336493    .1169741      1.14    0.253      -.0956157     .3629143
                     2009  |   -.4450174    .1161609     -3.83    0.000      -.6726886    -.2173462
                     2010  |   -.2793937    .1177478     -2.37    0.018      -.5101752    -.0486121
                     2011  |    -.137333    .1151601     -1.19    0.233      -.3630426     .0883767
                     2012  |   -.1510961    .1163665     -1.30    0.194      -.3791701      .076978
                     2013  |   -.1794403    .1160357     -1.55    0.122      -.4068661     .0479855
                           |
                     _cons |   -13.51136    .3482019    -38.80    0.000      -14.19382     -12.8289
------------------------------------------------------------------------------------------
```

SITC 4

```
Poisson regression                                      Number of obs     =        149934
                                                Wald    chi2(21)          =       7766.33
                                                Prob   >   chi2            =        0.0000
Log pseudolikelihood = -1.395e+09                       Pseudo R2         =        0.4738

------------------------------------------------------------------------------------------
                           |                                                          Robust
s4_tradevalueinlooousd_zero |        Coef.    Std. Err.        z     P>|z|      [95% Conf. Interval]
---------------------------+--------------------------------------------------------------
          lnhdpdestination |    .5740093    .0190294     30.16    0.000       .5367124     .6113063
             lnhdpreporter |    .4842518    .0084683     57.18    0.000       .4676543     .5008493
              MR_dist_star |   -.5820292    .0345088    -16.87    0.000      -.6496653    -.5143932
          MR_pc1_dist_star |   -.0302307    .0149541     -2.02    0.043      -.0595401    -.0009212
          MR_pc2_dist_star |    .0227491    .0271017      0.84    0.401      -.0303693     .0758675
          MR_pc3_dist_star |    .2368606    .0361467      6.55    0.000       .1660145     .3077068
       MR_plandlocked_star |   -194.9073    10.88427    -17.91    0.000      -216.2401    -173.5745
       MR_rlandlocked_star |   -151.0444    8.579865    -17.60    0.000      -167.8606    -134.2282
            MR_contig_star |    .1952864    .1183888      1.65    0.099      -.0367513     .4273242
       MR_comlang_off_star |    .3855302    .1718056      2.24    0.025       .0487973     .7222631
            MR_colony_star |    .3510084    .1395337      2.52    0.012       .0775273     .6244895
            MR_smctry_star |   -.0427278    .1810157     -0.24    0.813       -.397512     .3120563
               MR_rta_star |     .995875    .1370546      7.27    0.000       .7272529     1.264497
                           |
                     years                                                                |
                     2006  |    .0870996     .121518      0.72    0.474      -.1510714     .3252706
                     2007  |    .2551521    .1309622      1.95    0.051       -.001529     .5118333
                     2008  |    .5029763     .132119      3.81    0.000       .2440278     .7619249
                     2009  |    .1645983    .1363914      1.21    0.228       -.102724     .4319205
                     2010  |    .2655212    .1365178      1.94    0.052      -.0020488     .5330912
                     2011  |    .4620819    .1312856      3.52    0.000       .2047668      .719397
                     2012  |    .4118541    .1296879      3.18    0.001       .1576705     .6660376
                     2013  |    .3300063    .1252036      2.64    0.008       .0846117     .5754009
                           |
                     _cons |   -13.42691    .4713266    -28.49    0.000       -14.3507    -12.50313
------------------------------------------------------------------------------------------
```

SITC 5

```
Poisson regression                                      Number of obs     =        149934
                                                Wald    chi2(21)          =              31999.88
                                                Prob   >   chi2           =                0.0000
Log pseudolikelihood = -7.746e+09                          Pseudo R2          =          0.8222

------------------------------------------------------------------------------------------
                           |                                                                Robust
s5_tradevalue in1000usd_zero |        Coef.    Std. Err.        z     P>|z|      [95% Conf. Interval]
---------------------------+--------------------------------------------------------------
           lnhdpdestination |      .693373    .0096345     71.97    0.000       .6744899     .7122562
              lnhdpreporter |      .776205    .0111121     69.85    0.000       .7544257     .7979843
               MR_dist_star |   -.7752748    .0269397    -28.78    0.000      -.8280758    -.7224739
           MR_pc1_dist_star |   -.1494494    .0103367    -14.46    0.000      -.1697089    -.1291898
           MR_pc2_dist_star |   -.0638159     .014232     -4.48    0.000        -.09171    -.0359217
           MR_pc3_dist_star |    .2006898    .0192993     10.40    0.000       .1628638     .2385158
        MR_plandlocked_star |    41.22246    6.549789      6.29    0.000       28.38511     54.05982
        MR_rlandlocked_star |   -7.506585    5.292768     -1.42    0.156      -17.88022      2.86705
             MR_contig_star |    .1492654    .0513542      2.91    0.004       .0486129     .2499178
        MR_comlang_off_star |    .4246693    .0572316      7.42    0.000       .3124974     .5368412
             MR_colony_star |    .1463193    .0518108      2.82    0.005       .0447721     .2478665
             MR_smctry_star |    .1172297    .0754722      1.55    0.120      -.0306931     .2651526
                MR_rta_star |    .0284246    .0547539      0.52    0.604      -.0788911     .1357403
                           |
                     years                                                                        |
                     2006  |    .0285098    .0709392      0.40    0.688      -.1105284      .167548
                     2007  |   -.0102105    .0723072     -0.14    0.888      -.1519301      .131509
                     2008  |   -.0377809     .072609     -0.52    0.603       -.180092     .1045303
                     2009  |   -.1794887    .0708676     -2.53    0.011      -.3183866    -.0405908
                     2010  |   -.1340173    .0686608     -1.95    0.051      -.2685899     .0005553
                     2011  |   -.1396096    .0666563     -2.09    0.036      -.2702536    -.0089656
                     2012  |   -.1786539    .0669633     -2.67    0.008      -.3098994    -.0474083
                     2013  |   -.1598303    .0664902     -2.40    0.016      -.2901487     -.029512
                           |
                     _cons |   -17.66842    .2696936    -65.51    0.000      -18.19701    -17.13983
------------------------------------------------------------------------------------------
```

SITC 6

```
Poisson regression                                      Number of obs     =        149934
                                                Wald    chi2(21)          =              32760.69
                                                Prob   >   chi2           =                0.0000
Log pseudolikelihood = -1.046e+10                          Pseudo R2          =          0.7840

------------------------------------------------------------------------------------------
                           |                                                              Robust
s6_tradevaluein1000usd_zero |        Coef.    Std. Err.        z     P>|z|      [95% Conf. Interval]
---------------------------+--------------------------------------------------------------
          lnhdpdestination |    .6840798    .0097252     70.34    0.000       .6650189     .7031408
             lnhdpreporter |    .7209275    .0087199     82.68    0.000       .7038368     .7380182
              MR_dist_star |   -.6832793    .0215693    -31.68    0.000      -.7255543    -.6410043
          MR_pc1_dist_star |    .0469571    .0092382      5.08    0.000       .0288505     .0650637
          MR_pc2_dist_star |   -.1184035    .0118519     -9.99    0.000      -.1416328    -.0951743
          MR_pc3_dist_star |    .1828854    .0157218     11.63    0.000       .1520712     .2136997
       MR_plandlocked_star |    19.21762    5.285891      3.64    0.000       8.857462     29.57777
       MR_rlandlocked_star |    11.18719    5.511876      2.03    0.042       .3841122     21.99027
            MR_contig_star |    .4714924    .0419018     11.25    0.000       .3893664     .5536183
       MR_comlang_off_star |    .2524316    .0393901      6.41    0.000       .1752285     .3296348
            MR_colony_star |    .4004961    .0445214      9.00    0.000       .3132358     .4877564
            MR_smctry_star |    .3504845    .0995797      3.52    0.000       .1553118     .5456572
               MR_rta_star |    .5700749    .0395842     14.40    0.000       .4924914     .6476585
                           |
                     years                                                                  |
                     2006  |    .0964918    .0639394      1.51    0.131      -.0288271     .2218107
                     2007  |    .0660971    .0634767      1.04    0.298       -.058315     .1905092
                     2008  |    .0261168     .062382      0.42    0.675      -.0961496     .1483832
                     2009  |   -.3596438    .0566799     -6.35    0.000      -.4707344    -.2485532
                     2010  |   -.2719527    .0582002     -4.67    0.000      -.3860231    -.1578823
                     2011  |   -.2447193    .0583549     -4.19    0.000      -.3590928    -.1303458
                     2012  |   -.3219866    .0588354     -5.47    0.000      -.4373018    -.2066714
                     2013  |   -.3295298    .0595123     -5.54    0.000      -.4461717    -.2128879
                           |
                     _cons |   -15.98156     .262376    -60.91    0.000      -16.49581    -15.46731
------------------------------------------------------------------------------------------
```

SITC 7

```
Poisson regression                                      Number of obs     =        149934
                                                Wald    chi2(21)          =              15510.31
                                                Prob   >   chi2           =                0.0000
Log pseudolikelihood = -3.069e+10                          Pseudo R2          =          0.7830

------------------------------------------------------------------------------------------
                           |                                                                Robust
s7_tradevalueinlooousd_zero |        Coef.    Std. Err.        z     P>|z|      [95% Conf. Interval]
---------------------------+--------------------------------------------------------------
          lnhdpdestination |    .7618388    .0159718     47.70    0.000       .7305347       .793143
             lnhdpreporter |    .8628299    .0145263     59.40    0.000       .8343588      .8913009
              MR_dist_star |   -.6104204    .0365749    -16.69    0.000      -.6821059     -.5387348
          MR_pc1_dist_star |    .0651355     .014479      4.50    0.000       .0367571      .0935139
          MR_pc2_dist_star |   -.0815057     .019394     -4.20    0.000      -.1195172     -.0434942
          MR_pc3_dist_star |    .0833014    .0245856      3.39    0.001       .0351145      .1314883
       MR_plandlocked_star |     47.3422    7.191753      6.58    0.000       33.24662      61.43778
       MR_rlandlocked_star |    2.425046    7.145193      0.34    0.734      -11.57928      16.42937
            MR_contig_star |    .3307854    .0825242      4.01    0.000       .1690409      .4925299
       MR_comlang_off_star |    .1918292    .0698163      2.75    0.006       .0549918      .3286666
            MR_colony_star |    .0933861    .0470098      1.99    0.047       .0012487      .1855236
            MR_smctry_star |     1.04254    .1833163      5.69    0.000       .6832465      1.401833
               MR_rta_star |    .6396253    .0678617      9.43    0.000       .5066187      .7726318
                           |
                     years                                                                        |
                     2006  |    .0331557    .0943728      0.35    0.725      -.1518116      .2181229
                     2007  |   -.0533706    .0931927     -0.57    0.567      -.2360248      .1292837
                     2008  |   -.1168274    .0911273     -1.28    0.200      -.2954336      .0617788
                     2009  |    -.461614    .0868383     -5.32    0.000       -.631814     -.2914141
                     2010  |   -.4243356    .0899444     -4.72    0.000      -.6006235     -.2480478
                     2011  |   -.4742419      .08932     -5.31    0.000       -.649306     -.2991778
                     2012  |   -.4993919    .0910256     -5.49    0.000      -.6777987      -.320985
                     2013  |   -.5093765    .0934701     -5.45    0.000      -.6925746     -.3261785
                           |
                     _cons |   -19.33202    .4485911    -43.09    0.000      -20.21124     -18.45279
------------------------------------------------------------------------------------------
```

SITC 8

```
Poisson regression                                      Number of obs     =        149934
                                                Wald    chi2(21)          =              14603.60
                                                Prob   >   chi2           =                0.0000
Log pseudolikelihood = -1.151e+10                       Pseudo R2         =         0.7478

------------------------------------------------------------------------------------------
                           |                                                              Robust
s8_tradevaluein1000usd_zero |        Coef.    Std. Err.        z     P>|z|      [95% Conf. Interval]
---------------------------+--------------------------------------------------------------
          lnhdpdestination |    .8354674     .022506     37.12    0.000      .7913564     .8795783
             lnhdpreporter |     .809605    .0201867     40.11    0.000      .7700398     .8491703
              MR_dist_star |   -.5849157     .042264    -13.84    0.000     -.6677516    -.5020797
          MR_pc1_dist_star |    .1155899    .0199776      5.79    0.000      .0764346     .1547452
          MR_pc2_dist_star |   -.1331362    .0194621     -6.84    0.000     -.1712812    -.0949912
          MR_pc3_dist_star |    .1235322    .0225719      5.47    0.000      .0792921     .1677722
       MR_plandlocked_star |    42.19967    7.449905      5.66    0.000      27.59812     56.80121
       MR_rlandlocked_star |    45.82055    8.068205      5.68    0.000      30.00716     61.63394
            MR_contig_star |    .4994187    .0684379      7.30    0.000      .3652829     .6335545
       MR_comlang_off_star |    .4428525    .0546839      8.10    0.000       .335674     .5500309
            MR_colony_star |    .0845007    .0538236      1.57    0.116     -.0209917     .1899931
            MR_smctry_star |     .946081    .1976514      4.79    0.000      .5586914     1.333471
               MR_rta_star |    .3298058    .0771283      4.28    0.000      .1786371     .4809744
                           |
                     years                                                                    |
                     2006  |    .0120408    .1133261      0.11    0.915     -.2100743     .2341558
                     2007  |   -.0694099     .114248     -0.61    0.543     -.2933319      .154512
                     2008  |   -.1231733    .1119054     -1.10    0.271     -.3425038     .0961573
                     2009  |   -.3509549    .1038863     -3.38    0.001     -.5545682    -.1473416
                     2010  |   -.3754812    .1071044     -3.51    0.000      -.585402    -.1655605
                     2011  |   -.3995296    .1062807     -3.76    0.000     -.6078359    -.1912233
                     2012  |   -.4073616     .110352     -3.69    0.000     -.6236476    -.1910755
                     2013  |   -.4017712    .1115563     -3.60    0.000     -.6204176    -.1831249
                           |
                     _cons |   -20.81027    .6658564    -31.25    0.000     -22.11533    -19.50522
------------------------------------------------------------------------------------------
```

31.10 Příloha IX: Citlivost na zvýšení exportu do USA: kompletní výsledky IO

CZ-CPA komodity	Název	Tradiční multilikátory (Rasmussen-Hirschmann)	Změna v produkci sektoru při 100% nárůstu exportů do USA	Elasticita (celková % změna produkce při 100% zvýšení původního exportu do USA v daném sektoru)
01	Produkty zemědělství a myslivosti	1.88	0.15	0.0009
02	Produkty lesnictví, těžby dřeva	1.72	0.44	0.0000
03	Ryby; akvakultura	1.85	0.21	0.0001
05	Černé a hnědé uhlí a lignit	1.60	0.53	0.0000
06	Ropa a zemní plyn	1.46	0.47	0.0000
07	Rudy	1.82	1.85	0.0000
08	Ostatní těžba a dobývání nerostných surovin	1.88	0.62	0.0001
09	Podpůrné služby při těžbě	1.71	0.96	0.0000
10	Potravinářské výrobky	2.13	0.14	0.0046
11	Nápoje	1.91	0.29	0.0034
12	Tabákové výrobky	1.70	0.00	0.0000
13	Textilie	1.66	1.49	0.0099
14	Oděvy	1.42	0.49	0.0007
15	Usně a související výrobky	1.12	0.41	0.0002
16	Dřevo a dřevěné a korkové výrobky	2.01	0.70	0.0036
17	Papír a výrobky z papíru	1.79	0.67	0.0053
18	Tiskařské a nahrávací služby	1.83	0.26	0.0000
19	Koks a rafinované ropné produkty	1.35	0.56	0.0029
20	Chemické látky a chem. Přípravky	1.67	1.42	0.0262
21	Základní farmaceutické výrobky a přípravky	1.71	3.61	0.0223
22	Pryžové a plastové výrobky	1.51	1.64	0.0414
23	Ostatní nekovové minerální výrobky	1.80	1.57	0.0266
24	Základní kovy	1.75	2.98	0.0729
25	Kovodělné výrobky	1.67	1.19	0.0251
26	Počítače, elektron.a optické přístroje	1.31	0.80	0.0286
27	Elektrická zařízení	1.45	2.75	0.0722
28	Stroje a zařízení j. n	1.66	2.70	0.1066
29	Motorová vozidla (kromě motocyklů), přívěsy a návěsy	1.69	0.36	0.0323
30	Ostatní dopravní prostředky a zařízení	1.47	5.52	0.0410
31	Nábytek	1.83	1.10	0.0077
32	Ostatní výrobky zpracovatelského průmyslu	1.49	4.42	0.0299
33	Opravy, údržba a instalace strojů a zařízení	1.80	0.66	0.0000
35	Elektřina, plyn, pára a klimatizovaný vzduch	1.61	0.36	0.0000
36	Přírodní voda; úprava a rozvod vody, obchod s vodou	1.90	0.13	0.0000
37+38+39	Služby související s odpadními vodami; Sběr, příprava k li	1.90	0.62	0.0023
41	Budovy a jejich výstavba	2.33	0.01	0.0000
42	Inženýrské stavby a jejich výstavba	2.62	0.03	0.0000
43	Specializované stavební práce	1.83	0.18	0.0000
45	VO a MO s motorovými vozidly	1.64	0.34	0.0000
46+47	Velkoobchod, kromě VO s mot.vozidly; Maloobchod, kron	1.73	0.40	0.0000
49	Pozemní a potrubní doprava	1.76	0.29	0.0000
50	Vodní doprava	2.16	0.17	0.0000
51	Letecká doprava	2.04	0.07	0.0000
52	Skladování a podpůrné služby v dopravě	1.92	0.25	0.0000
53	Poštovní a kurýrní služby	1.57	0.19	0.0000
55	Ubytovací služby	1.84	0.01	0.0000
56	Stravovací služby, podávání nápojů	1.72	0.05	0.0000
58	Vydavatelské služby	1.78	0.12	0.0008
59	Produkce filmů, televizn. programů, zvuk.nahrávek	1.67	0.31	0.0009
60	Tvorba programů a vysílání	1.70	0.09	0.0000
61	Telekomunikační služby	1.52	0.13	0.0000
62	Služby v oblasti programování a poradenství	1.59	0.13	0.0000
63	Informační služby	1.70	0.16	0.0000
64	Finanční služby	1.54	0.31	0.0000
65	Pojištění, zajištění a penzijní financování	1.95	0.11	0.0000
66	Pomocné finanční a pojišťovací služby	2.06	0.16	0.0000
68	Služby v oblasti nemovitostí	1.58	0.09	0.0000
69	Právní a účetnické služby	1.58	0.41	0.0000
70	Vedení podniků; poradenství v oblasti řízení	1.85	0.28	0.0000
71	Arch. a inž. služby; techn. zkoušky a analýzy	2.07	0.08	0.0000
72	Výzkum a vývoj	1.16	0.05	0.0000
73	Reklamní služby a průzkum trhu	2.67	0.34	0.0000
74	Ostatní odborné, vědecké a techn. služby	2.14	0.35	0.0000
75	Veterinární služby	1.45	0.11	0.0000
77	Služby v oblasti pronájmu a oper. leasingu	1.63	0.30	0.0000
78	Služby v oblasti zaměstnání	2.06	0.91	0.0000
79	Služby cestovních agentur a kanceláří	2.30	0.03	0.0000
80	Bezpečnostní a pátrací služby	1.58	0.32	0.0000
81	'x	1.80	0.26	0.0000
82	Admin., kancelářské a jiné služby pro podnikání	1.93	0.14	0.0000
84	Veřejná správa a obrana; povinné soc. zabezp.	1.45	0.01	0.0000
85	Služby v oblasti vzdělávání	1.29	0.02	0.0000
86	Zdravotní péče	1.37	0.01	0.0000
87	Pobytové služby	1.36	0.00	0.0000
88	Sociální služby bez ubytování	1.39	0.00	0.0000
90	Tvůrčí, umělecké a zábavní služby	1.79	0.24	0.0005
91	Knihovny, archivy, muzea a jiná kult.zařízení	1.52	0.04	0.0001
92	Služby související s hazardními hrami a sázením	1.74	0.00	0.0000
93	Sportovní, zábavní a rekreační služby	2.11	0.01	0.0000
94	Služby společenských organizací	1.78	0.08	0.0000
95	Opravy počítačů a výr. pro osobní potřebu	1.68	0.22	0.0000
96+97+98+99	Ostatní osobní služby; Služby dom. jako zaměstnavatelů	1.39	0.01	0.0000

31.11 Příloha X: Citlivost na zvýšení exportu do USA z pohledu WIOT

Celková změna produkce ekonomiky (v %) při zvýšení exportu sektoru o 100%.	
Machinery, Nec	0.144
Electrical and Optical Equipment	0.085
Chemicals and Chemical Products	0.059
Renting of M&Eq and Other Business Activities	0.043
Manufacturing, Nec; Recycling	0.035
Other Community, Social and Personal Services	0.032
Health and Social Work	0.029
Food, Beverages and Tobacco	0.013
Basic Metals and Fabricated Metal	0.012
Textiles and Textile Products	0.008
Rubber and Plastics	0.006
Wholesale Trade and Commission Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles	0.006
Transport Equipment	0.006
Pulp, Paper, Paper , Printing and Publishing	0.006
Air Transport	0.004
Other Non-Metallic Mineral	0.004
Leather, Leather and Footwear	0.004
Retail Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles; Repair of Household Goods	0.002
Agriculture, Hunting, Forestry and Fishing	0.002
Education	0.001
Electricity, Gas and Water Supply	0.001
Financial Intermediation	0.001
Construction	0.001
Wood and Products of Wood and Cork	0.000
Inland Transport	0.000
Real Estate Activities	0.000
Coke, Refined Petroleum and Nuclear Fuel	0.000
Sale, Maintenance and Repair of Motor Vehicles and Motorcycles; Retail Sale of Fuel	0.000
Hotels and Restaurants	0.000
Post and Telecommunications	0.000
Mining and Quarrying	0.000
Other Supporting and Auxiliary Transport Activities; Activities of Travel Agencies	0.000
Public Admin and Defence; Compulsory Social Security	0.000
Water Transport	0.000
Private Households with Employed Persons	0.000

31.12 Příloha XI: Zvýšení vývozu do USA – dopady na zaměstnanost z pohledu WIOT

Sektor	Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA po českých výrobcích o 100%	Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA po německých výrobcích o 100%	Zvýšení celkové soukromé poptávky (domácnosti) a výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zásob v USA výrobcích z ČR, Německa i zbytku EU o 100%
Agriculture, Hunting, Forestry and Fishing	0.22	0.05	0.49
Mining and Quarrying	0.15	0.08	1.39
Food, Beverages and Tobacco	0.27	0.02	0.36
Textiles and Textile Products	0.67	0.06	1.11
Leather, Leather and Footwear	1.78	0.03	2.27
Wood and Products of Wood and Cork	0.38	0.18	0.93
Pulp, Paper, Paper , Printing and Publishing	0.41	0.12	0.91
Coke, Refined Petroleum and Nuclear Fuel	0.35	0.10	0.84
Chemicals and Chemical Products	1.97	0.14	3.04
Rubber and Plastics	0.36	0.40	1.27
Other Non-Metallic Mineral	0.32	0.13	0.71
Basic Metals and Fabricated Metal	0.50	0.55	1.68
Machinery, Nec	2.60	0.39	3.34
Electrical and Optical Equipment	0.95	0.50	1.87
Transport Equipment	0.08	0.36	0.74
Manufacturing, Nec; Recycling	1.58	0.20	1.96
Electricity, Gas and Water Supply	0.25	0.07	0.62
Construction	0.13	0.03	0.23
Sale, Maintenance and Repair of Motor Vehicles and Motorcycles; Retail Sale of Fuel	0.36	0.13	0.69
Wholesale Trade and Commission Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles	0.45	0.14	0.80
Retail Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles; Repair of Household Goods	0.41	0.13	0.73
Hotels and Restaurants	0.01	0.05	0.21
Inland Transport	0.23	0.09	0.55
Water Transport	0.03	0.02	0.13
Air Transport	0.77	0.06	1.29
Other Supporting and Auxiliary Transport Activities; Activities of	0.17	0.06	0.40

Travel Agencies			
Post and Telecommunications	0.20	0.06	0.38
Financial Intermediation	0.25	0.06	0.43
Real Estate Activities	0.17	0.04	0.28
Renting of M&Eq and Other Business Activities	0.66	0.09	0.96
Public Admin and Defence; Compulsory Social Security	0.03	0.01	0.05
Education	0.08	0.01	0.10
Health and Social Work	0.81	0.00	0.82
Other Community, Social and Personal Services	0.86	0.03	0.99
Private Households with Employed Persons	0.00	0.00	0.00

31.13 Příloha XII: Základní informace k vnitřní mechanice modelu GTAP

I základní verze modelu GTAP jsou značně rozsáhlé, kompletní představení struktury modelu jde svou působností výrazně nad rámec rozsahu celého tohoto textu. Jako minimum k pochopení celé struktury je možné doporučit první dvě kapitoly z knihy (Hertel, a další, 1997), případně článek (Brockmeier, 2001).

Základním a nejdůležitějším rysem modelu je skutečnost, že se jedná o model všeobecné rovnováhy, tedy model, kde „vše souvisí se vším“.

Zjednodušeně řečeno to znamená následující:

- Domácnosti v tomto modelu dostávají zaplaceno za služby výrobních faktorů, kterými disponují, velikost těchto plateb určují tržní síly a daně/dotace. Své příjmy potom utrácejí za domácí i dovážené výrobky tak, aby respektovaly své rozpočtové omezení a současně maximalizovaly svůj vlastní užitek ze spotřeby. Volit mezi jednotlivými typy domácích a zahraničních výrobků/služeb mohou přitom zcela volně, s ohledem na ceny výrobků a opět daně/cla/dotace.
- Na „opačné“ straně trhu firmy najímají od domácností služby jejich výrobních faktorů a vstupy od jiných firem v rozsahu, který pokládají při dané tržní situaci za optimální a rozhodují se o tom, co a v jakém rozsahu budou vyrábět a prodávat domácnostem, vládě či jiným firmám.
- Do interakce zasahují i „vlády“, které přerozdělují prostředky vybrané formou daní a cel.

Díky využití standardní ekonomické teorie a matematických nástrojů je tak možné opustit zjednodušující předpoklady, které by v podobné situaci byly nutné pro aplikaci IO analýzy a připravit model, ve které je struktura vstupů či poptávky plně závislá na relativních cenách a příjmech v daných ekonomikách. Cenou za využití těchto nástrojů je nutnost zjednodušit realitu a stavět na řadě abstraktních předpokladů:

- Plně racionální chování firem a spotřebitelů;[455]
- Abstrahování od šedé ekonomiky či netržních typů transakcí;
- Zjednodušující pojetí konkurence mezi firmami;[456]
- Zjednodušené pojetí produkčních funkcí;[457]
- Velmi zjednodušené pojetí času, v nejjednodušším pojetí jde o tzv. komparativně-statický model, který nezahrnuje adekvátní intertemporální rozhodování o úsporách/investicích.

Celkově však i přes tato omezení modely založené na systému GTAP patří mezi nejméně restriktivní a nejvíce realistické modely používané v analýze obchodních politik – je tomu tak díky snadné dostupnosti dat, parametrů i výzkumných studií na tomto rámci založených.

---

[455] Prvky omezené racionality či velmi zjednodušeného chování je možné doplnit.

[456] Není vždy nutné předpokládat zcela dokonalou konkurenci (i když se jedná o nejjednodušší situaci).

[457] V základní verzi s konstantními výnosy z rozsahu. Zjednodušení zde zmíněné je relativní, ve skutečnosti jde o funkce slabě separovatelné mezi primární výrobní faktory (práce, kapitál, atd.) a polotovary, kde v jednotlivých částech jsou využity CES funkce.

Základní strukturu multiregionální verze modelu zachycuje Obrázek 4, ve kterém jsou ve zjednodušené podobě vidět všechny toky, které je nutné v rámci modelu „ošetřit“. Za každým z nich se skrývá buď optimalizace, kterou je nutno řešit, či účetní identita, kterou je nutno respektovat.

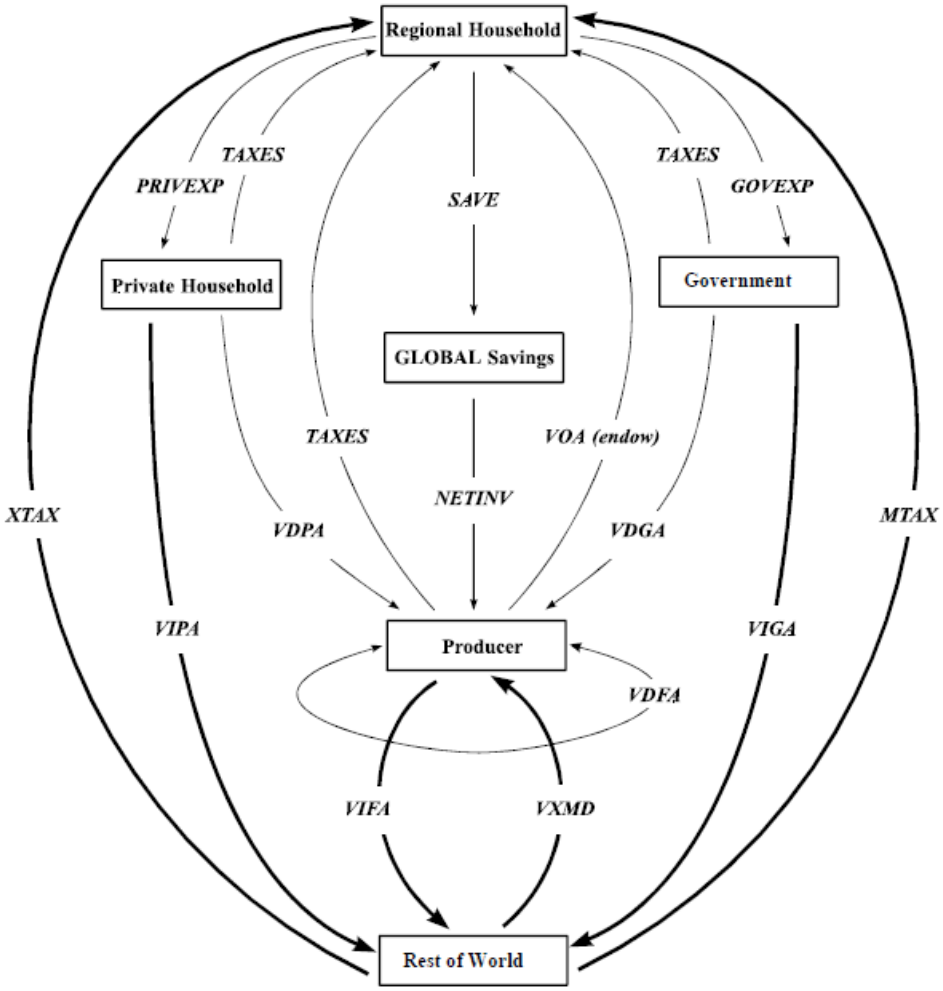

Obrázek 4 - Multiregionální otevřená ekonomika v systému GTAP. Zdroj: (Brockmeier, 2001), str. 16

Z hlediska porovnávání a interpretace výsledků modelu GTAP je i v případě zvolení standardní verze nutné věnovat se následujícím parametrům:

1. Agregace výsledného modelu, tj. do kolika regionů a výsledných sektorů byla agregována vstupní data modelu. Agregace lze s doprovodným software provádět před simulací, ale i po ní.
2. Volba referenčního roku pro obchodní toky (resp. i verze GTAP databáze).
3. Volba tzv. „closure“ modelu, tedy které parametry jsou v rámci modelu pokládány za exogenní a které za endogenní. Tato volba je v základních modifikacích velmi relevantní např. pro možnosti vyhodnotit dopady na trh práce – v tomto případě je

důležité vědět, zda je celková zaměstnanost v rámci modelu pokládána za exogenní (preferovaný přístup v našem případě). V takovém případě se totiž změny poptávky firem po práci přelévají do mezd a změna mezd se tak stává parametrem, ze kterého je možné usuzovat na dopady modelovaného šoku na trh práce.

4. Analyzované scénáře, čili změna jakých exogenních proměnných a v jakém rozsahu je v rámci simulace předpokládána.

Exogenní proměnné v základní použité verzi modelu:

pop
psaveslack
pfactwld
profitslack
incomeslack
endwslack
cgdslack
tradslack
ams
atm
atf
ats
atd
aosec
aoreg
avasec
avareg
afcom
afsec
afreg
afecom
afesec
afereg
aoall
afall
afeall
au
dppriv
dpgov
dpsave
to
tp
tm
tms
tx
txs
qo(ENDW_COMM,REG) ;

31.14 Příloha XIIIa: Základní agregace použitá pro CGE model: regiony

#	Název regionu	Popis (zahrnuté země)	Počet zemí/regionů
1	Czech Republic	ČR	1
2	Germany	Německo	1
3	Austria	Rakousko	1
4	Poland	Polsko	1
5	Slovakia	Slovensko	1
6	Hungary	Maďarsko	1
7	USA	USA	1
8	ChinaHK	Čína + Hongkong	2
9	Russia	Rusko	1
10	India	Indie	1
11	ESEAsia	Země jižní a východní Asie	20
12	LatinAmer	Latinská Amerika	23
13	NAmerica	Kanada a Mexiko, ost.	3
14	EU-rem	Ostatních 22 členů EU + Turecko	23
15	nonEU	Evropské státy mimo EU	8
16	ROW	Zbývajících 52 regionů	52
Celkem			140

31.15 Příloha XIIIb: Agregace použitá pro CGE model s TPP: regiony

#	Název regionu	Popis (zahrnuté země)	Počet zemí
1	Czech Republic	ČR	1
2	Germany	Německo	1
3	Austria	Rakousko	1
4	Poland	Polsko	1
5	Slovakia	Slovensko	1
6	Hungary	Maďarsko	1
7	EU-rem	Ostatních 22 členů EU + Turecko	23
8	nonEU	Evropské státy mimo EU	7
9	USA	USA	1
10	Australia	Austrálie	1
11	Brunei	Brunej	1
12	Chile	Chile	1
13	Canada	Kanada	1
14	Japan	Japonsko	1
15	Malaysia	Malajsie	1
16	Mexico	Mexiko	1
17	New Zealand	Nový Zéland	1
18	Peru	Peru	1
19	Singapore	Singapur	1
20	Vietnam	Vietnam	1
21	China	Čína	1
22	Russia	Rusko	1
23	India	Indie	1
24	ROW	Zbývajících 51 regionů	89
Celkem			140

31.16 Příloha XIV: Agregace použitá pro CGE model: základní verze, sektory

#	Název	Popis	Počet původních odvětví
1	1 Rice_oth	Rýže a další jinde uvedené plodiny	2
2	2 Wheat_grains	Obiloviny	2
3	3 Veg_fruits	Zelenina, ovoce, ořechy	1
4	4 Oil_seeds	Olejnatá semena	1
5	5 Sug_raw	Cukrová řepa, cukrová třtina	1
6	6 Plant_fibers	Přadné plodiny	1
7	7 Cattle_etc	Živá zvířata (skot, ovce, kozy, koně)	1
8	8 Animal_nec	Ostatní živočišné produkty	1
9	9 Milk	Mléko	1
10	10 Wool_etc	Vlna, hedvábí	1
11	11 Forestry	Produkty lesnictví	1
12	12 Fishing	Ryby a související produkty	1
13	13 Coal	Uhlí	1
14	14 OilGas	Ropa, plyn	2
15	15 Minerals	Rudy a nerostné suroviny	1
16	16 Meat	Maso a výrobky z masa	2
17	17 OilFats	Oleje a tuky	1
18	18 Dairy	Mléčné výrobky	1
19	19 Sugar	Cukr	1
20	20 ProcFood	Ostatní zprac. potravinářské výrobky	2
21	21 Bever_Tob	Nápoje a tabák	1
22	22 TextWapp	Textil a oděvy	2
23	23 Leather	Kožedělné výrobky	1
24	24 Woodpap	Dřevo a papír, výrobky z nich	2

25	25 Motor	Motorová vozidla	1
26	26 Transport	Ostatní dopravní prostředky	1
27	27 Mnfc_nec	Mnfc_nec	1
28	28 Metal_prod	Metal_prod	1
29	29 Electronic	Electronic	1
30	30 PetroCoal	PetroCoal	1
31	31 Chemical	Chemický průmysl	1
32	32 Machinery_nec	Strojírenství	1
33	33 Mineral_nec	Mineral_nec	1
34	34 Ferrous_met	Ferrous_met	1
35	35 Metals_oth	Metals_oth	1
36	36 Electricity	Elektřina	1
37	37 Util_Cons	Util_Cons	3
38	38 TransComm	TransComm	5
39	39 OthServices	Jiné služby	6
Celkem			57

31.17 Příloha XV: Pojetí kvalifikované a nekvalifikované práce ve WIOT a GTAPu

Rozlišování mezi více či méně kvalifikovanou prací a pracovní silu napříč desítkami ekonomik je velmi obtížný úkol, který obvykle naráží na nedostatek srovnatelných a pohotově dostupných dat. I z tohoto důvodu není překvapivé, že dva základní zdroje dat použité v této studii (WIOT a GTAP) vycházejí z odlišného přístupu k vymezení méně a více kvalifikované pracovní síly (a empirické implementace tohoto vymezení), následkem čehož nejsou jejich závěry přímo srovnatelné. V této příloze stručně ukazujeme hlavní rysy obou přístupů.

31.17.1 WIOT/WIOD

Projekt WIOD zahrnuje dat o zaměstnanosti a mzdách v členění na „high-skilled“, „medium-skilled“ a „low-skilled“. Následující tabulka popisuje definice těchto tří kategorií zaměstnanosti navazující na standardní klasifikaci ISCED (International Standard Classification of Education)[458]:

Tabulka 76: Kategorizace práce ve WIOD

WIOD skill-type	1997 ISCED level	1997 ISCED level description
Low	1	Primary education or first stage of basic education
	2	Lower secondary or second stage of basic education
Medium	3	(Upper) secondary education
	4	Post-secondary non-tertiary education
High	5	First stage of tertiary education
	6	Second stage of tertiary education

Zdroj: **(Erumban, a další, 2012)**, str. 4

Poněkud složitější je odvození informací o mzdách samostatně výdělečně činných osob. Absence informace o kompenzaci těchto osob v datech z národního účetnictví může vést k podhodnocení odhadu podílu práce na celkové přidané hodnotě, důsledkem čehož mohou být i zavádějící posudky dopadů simulací na blahobyt ekonomiky. WIOD používá pro tuto skupinu osob dvojí přístup: buď staví na předpokladu, že je jejich kompenzace stejná jako u běžných zaměstnanců, nebo (zejména v případě méně vyspělých zemí, kde je podobný

[458] Více viz http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-standard-classification-of-education.aspx#sthash.p9sykmBh.dpuf

předpoklad obtížně udržitelný) se snaží o integraci dalších zdrojů specifických pro každou zemi. Více k této problematice v dokumentaci k WIOD.[459]

31.17.2 GTAP

V systému GTAP je členění dat o zaměstnanosti odlišné, jsou použity pouze dvě kategorie: „high-skilled“ a „low-skilled“. Druhým rozdílem je to, že klasifikace použitá v GTAP navazuje svoji logikou na klasifikaci používanou v ILO a vycházející z pracovní pozice (typu pracovní činnosti) na rozdíl od úrovně dosaženého vzdělání. Třetí a velmi výraznou odlišností je skutečnost, že vzhledem k podstatně vyššímu počtu zahrnutých zemí/regionů byla zejména ve starších verzích GTAP data o zaměstnanosti rozdělena pomocí odhadu vycházejícího např. z regresí založené na HDP na obyvatele a vzdělání (průměrný počet let terciárního vzdělávání).[460] Kategorizaci podrobněji zachycuje Tabulka 77.

Tabulka 77: Kategorizace práce v GTAP

Kategorie	Charakteristika	Zahrnuté profese
Skilled labor	Professional workers	Managers, administrators, professionals, para-professionals
Unskilled labor	Production workers	Trades-persons, clerks, salespersons, personal service workers, plant, machine operators and drivers, laborers and related workers, farm workers

Zdroj: **(Dimaharan, a další, 2012)**

[459] (Erumban, a další, 2012)
[460] (What is assumed in the GTAP database's disaggregation of labor by skill level?, 1999), str.

Přehled použité literatury

A Measure of 'Export Similarity' and Its Possible Uses. **Finger, J. M. a Kreinin, M.E. 1979.** 1979, The Economic Journal, stránky 905-912.

Abbot, et al. 2014. *DEMYSTIFYING INVESTOR-STATE DISPUTE SETTLEMENT (ISDS).* místo neznámé : ECIPE, 2014. ECIPE occasional paper No. 5.

ACEA. 2014. *The Automobile Industry Pocket Guide 2014-2015.* Brusel, Belgie : European Automobile Manufacurers Association, September 2014.

—. 2015. *TTIP: the common position of the transatlantic automotive industry.* Brusel : autor neznámý, 2. únor 2015.

Aggarwal, Vinod K. a Evenett, Simon J. 2015. An Open Door? TTIP and Accession by Third Countries. [autor knihy] Jean-Frédéric at al. Morin. *The Politics of Transatlantic Trade Negotiations: TTIP in a Globalized World.* Farnham : Ashgate, 2015.

An Illustrated User Guide to the World Input–Output Database: the Case of Global Automotive Production. **Timmer, M. P., a další. 2015.** 2015, Review of International Economics, stránky 575-605.

Ansell, Chriss a Balsiger, Jorg. 2011. Circuits of regulation: transatlantic perspectives on persistent organic pollutants and endocrine disrupting chemicals. [autor knihy] David Vogel a Johan F.M. Swinnen. *Transatlantic Regulatory Cooperation: The Shifting Roles of the EU, the US and California.* místo neznámé : Edward Elgar Publishing, 2011.

Antal, Jarolím a Bič , Josef. 2015. TTIP a jeho význam pro ČR. [Online] 18. květen 2015. https://www.dropbox.com/s/mb30vmahp44h8wa/TTIP_podklad.pdf?dl=0.

ASMP. 2015. *Analýza ASMP ČR: Obchodní a investiční aktivity mezi ČR a USA.* 2015.

Assessing Bilateral Trade Potential at the Commodity Level: An Operational Approach. **Helmers, Christian a Pasteels, Jean-Michel. 2006.** 2006, ITC Working Paper .

Baier, Scott L., Bergstrand, Jeffrey H. a Egger, Peter. 2007. The New Regionalism: Causes and Consequences. *Économie internationale.* 2007, stránky 9-29.

Baldwin, R.E. 1993. *A Domino Theory of Regionalism.* Cambridge : National Bureau of Economic Research, 1993. Working Paper No. 4465.

Baldwin, Richard a Taglioni, Dara. 2006. Gravity for Dummies and Dummies for Gravity Equations. *NBER Working Paper, No. 12516.* September 2006.

Barteczko, Agnieszka a Kopper, Anna. 2015. Poland's LNG terminal likely to hit full capacity by 2018. [Online] 16. září 2015. http://www.reuters.com/article/poland-lng-capacities-idUSL5N11M1NJ20150916#xteKEzWAirSWCzH6.97.

Batt, Carl A. a Tortorello, Mary-Lou. 2014. *Encyclopedia of Food Microbiology.* místo neznámé : Academic Press, 2014.

Belkin, Paul. 2008. The European Union's Energy Security Challenges. [Online] 3. leden 2008. https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33636.pdf.

BEUC. 2015. *Consumers at the heart of Trade Policy.* 2015. BEUC-X-2015-060-12/06/2015.

—. 2015. *TTIP & Health - BEUC position.* 2015.

Bhagwati, Jagdish N. 2008. *Termites in the Trading System: How Preferential Agreements Undermine Free Trade .* místo neznámé : Oxford University Press, 2008.

Bhagwati, Jagdish N., a další. 1998. *Lectures on International Trade - 2nd Edition.* místo neznámé : The MIT Press;, 1998.

Binnendijk, Hans, ed. 2014. *A Transatlantic Pivot to Asia: Towards New Trilateral Partnerships.* Washington, DC : Center for Transatlantic Relations, 2014.

Body of European Regulators for Electronic Communications. 2012. *A view of traffic management and other practices resultiing in restrictions to the open Internet in Europe.* 2012.

Bohle, D. a Husz, D. 2005. Whose Europe is It? *Politique Européenne.* 2005, Sv. 15, 1, stránky 85–112.

Bonus vetus OLS: A simple method for approximating international trade-cost effects using the gravity equation. **Baier, Scott L. a Bergstrand, Jeffrey H. 2009.** February 2009, Journal of International Economics, stránky 77-85.

Bordoff, Jason a Houser, Trevor. 2015. *Navigating the U.S. Oil Export Debate.* místo neznámé : Center on Global Energy Policy, Columbia University, 2015.

Boston Consulting Group. 2014. BCG Perspectives. *The BCG Global Manufacturing Cost-Competitiveness Index.* [Online] 1. sprpen 2014. [Citace: 8. říjen 2015.] https://www.bcgperspectives.com/content/interactive/lean_manufacturing_globalization_bcg_global_manufacturing_cost_competitiveness_index/.

Bourassa, Frédéric. 2011. *Measuring trends in ICT trade: From HS2002 to HS2007 / ICT product definition.* místo neznámé : UN Department of Economic and Social Affairs, 2011.

Boyd, David R. 2006. *The Food We Eat, an international comparison of pesticide regulations.* 2006.

BP. 2015. *BP Statistical Review of World Energy.* místo neznámé : BP, 2015.

Brockmeier, Martina. 2001. A Graphical Exposition of the GTAP Model. *GTAP Technical Paper No. 8.* 2001.

Bryant, Martin. 2013. How the US patent mess affects European tech and startups. *The Next Web.* [Online] 11. srpen 2013. http://thenextweb.com/eu/2011/08/13/how-the-us-patent-mess-affects-european-tech-and-startups/#gref.

Buehler, Joachim. 2013. TAFTA/TTIP in the light of the modern digital age and its significance for the future of the ICT industry. [autor knihy] Daniel Cardoso, a další. *The Transatlantic Colossus.* místo neznámé : Berlin Forum on Global Politics, Internet & Society Collaboratory, FutureChallenges.org, 2013.

Businesseurope. 2013. *Public Procurement in the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) position paper.* Brusel : Businesseurope , 2013.

Büthe, Tim a Witte , Jan Martin. 2011. *Product Standards in Transatlantic Trade and Investment: Domestic and International Practices and Institutions.* American Institute for Contemporary German Studies. 2011 : The Johns Hopkins University, 2011.

CECIMO. 2011. *Study on Competitiveness of the European Machine Tool Industry.* Brusel : CECIMO, 2011.

CEFIC. 2015. *Competitiveness of the European Chemical Industry.* místo neznámé : CEFIC, 2015.

Cimino, Cathleen a Hufbauer, Gary Clyde. 2014. *US Policies toward liquefied natural gas and oil exports.* místo neznámé : Peterson Institute for International Economics, 2014.

Cline, Jay. 2014. U.S. takes the gold in doling out privacy fines. *ComputerWorld.* [Online] 17. únor 2014. http://www.computerworld.com/article/2487796/data-privacy/jay-cline--u-s--takes-the-gold-in-doling-out-privacy-fines.html.

Cook, James, a další. 2015. *Proliferation, Regulation and Mitigation of Persistent Organic Pollutants (POPs) in Consumer Products and Supply Chains.* místo neznámé : SGS, 2015.

Craig et al., Paul a Gráinne DE BÚRCA. 2011. *The evolution of EU law.* 2nd ed. New York : Oxford University Press, 2011.

Crisp, James. 2015. Canada tar sands will not be labelled "dirty" after all. [Online] 14. leden 2015. http://www.euractiv.com/sections/energy/canada-tar-sands-will-not-be-labelled-dirty-after-all-310910.

Currie, David P. 1994. *The Constitution of the Federal Republic of Germany.* Chicago : University of Chicago Press, 1994. str. 426.

Deardorff, Alan V. 2011. Comparative advantage: The theory behind measurement. [autor knihy] OECD. *Globalisation, comparative advantage and the changing dynamics of trade.* 2011.

Desse. 2012. *The Role and Structure of Civil Society Organizations in National and Global Governance Evolution and outlook between now and 2030.* AUGUR Project no. SSH-CT-2009-244565. Fifth draft . 2012.

Deutsches Institut für Normung. 2014. *Standardization and the TTIP with the USA. Opportunities and risks.* Deutsches Institut für Normung. Berlin : Deutsches Institut für Normung, 2014.

Dimaharan, Betina V. a Narayanan, Badri G. 2012. Chapter 12.B: Skilled and Unskilled Labor Data. [autor knihy] G., Badri, Angel Aguiar and Robert McDougall, Eds. Narayanan. *Global Trade, Assistance, and Production: The GTAP 8 Data Base.* místo neznámé : Purdue University, 2012.

Directorate General for Internal Policies. 2015. *TTIP Impacts on European Energy Markets and Manufacturing Industries.* místo neznámé : European Parliament, 2015.

Directorate-General for Internal Policies. 2014. *Risk and opportunities for the EU Agri-Food Sector in a possible EU-US Trade Agreement.* místo neznámé : Directorate-General for Internal Policies/Policy Department: Structural and Cohesion Policies, 2014.

Ditz, Daryl, Tuncak, Baskut a Wiser, Glenn. 2011. *U.S. Law and the Stockholm POPs Concention: Analysis of Treaty-Implementing Provisions in Pending Legislation.* místo neznámé : Center for International Enviromental Law, 2011.

Do free trade agreements actually increase members' international trade? **Baier, Scott L. a Bergstrand, Jeffrey H. 2007.** 2007, Journal of International Economics, stránky 72-95.

Donnan, Shawn. 2014. Europeans urge US to push power button on trade deal. [Online] 27. červen 2014. http://www.ft.com/intl/cms/s/0/fb4aa88e-10cd-11e4-b116-00144feabdc0.html#axzz3tvXmHDsD.

—. 2015. Trade talks lead to 'death of Doha and birth of new WTO'. *Financial Times.* 20. December 2015.

Dreyer, Iana a Stang, Gerald. 2013. *The shale gas revolution: challenges and implications for the EU.* místo neznámé : European Union Institute for Security Studies, 2013.

Dreyer, Iana. 2014. *Energising TTIP: Diversification through trade.* místo neznámé : European Union Institute for Security Studies, 2014.

Ecorys. 2009. *Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment - An Economic Analysis.* místo neznámé : Ecorys, 2009.

ECORYS. 2009. *Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment – An Economic Analysis.* Rotterdam : ECORYS Nederland BV, 2009.

—. 2009. Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment – An Economic Analysis. Rotterdam, Nizozemsko : autor neznámý, 11. prosinec 2009.

EMA. 2014. EMA confirms withdrawal of two court cases concerning access to clinical-trial data. [Online] 4. duben 2014. http://www.ema.europa.eu/ema/index.jsp?curl=pages/news_and_events/news/2014/04/news_detail_002060.jsp&mid=WC0b01ac058004d5c1.

EPA. 2014. *U.S. Greenhouse Gas Inventory Report: 1990-2013.* místo neznámé : United States Environmental Protection Agency, 2014.

Erumban, Abdul Azeez, a další. 2012. *WIOD Socio-Economic Accounts (SEA): Sources and Methods.* 2012.

Eurobarometer. June 2012. *Europeans and Their Languages.* místo neznámé : Special Eurobarometer 386, European Commission, June 2012.

Eurogas. 2014. *Statistical Report 2014.* místo neznámé : Eurogas, 2014.

European Commission. 2014. *EU position on pharmaceutical products.* [The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Regulatory Issues] místo neznámé : European Commission, 2014.

European Medicines Agency. 2013. *Clinical trials submitted in marketing-authorisation applications to the European Medicines Agency: Overview of patient recruitment and the geographical location of investigator sites.* místo neznámé : European Medicines Agency, 2013.

European Medicines Agency/Food and Drug Administration. 2011. *Report on the Pilot EMA-FDA GCP Initiative.* 2011. EXT/INS/GCP/56289/2011.

Evropská komise. 2013. *EU-US TTIP Raw materials and energy.* místo neznámé : Evropská komise, 2013.

Evropská Komise. 2015. *Technical Non-paper: Second Case on Recognition of Equivalence in Relation to US and EU Lighting and Vision Standards.* 2015.

—. 2015. *The "Blue Guide" on the implementation of EU product rules 2014.* Brusel : Evropská Komise, 2015.

—. 2015. *TTIP Regulatory Issues - Engineering Industries. Position Paper. .* Brusel : Evropská Komise, 2015.

Felbermayer, Gabriel et al. 2013. *Dimensions and Effects of a Transatlantic Free Trade Agreement Between the EU and the US.* Munich : Ifo Institut, 2013.

Felbermayr, Gabriel et al. 2013b. *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Who benefits from a free trade deal?* Gütersloh : Bertelsmann Stiftung, 2013b.

Felbermayr, Gabriel, Heid, Benedikt a Lehwand, Sylvie. 2013. *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). Who benefits from a free trade deal? Part 1 - Macroeconomic Effects.* místo neznámé : Global Economic Dynamics, Bertelsmann Stiftung, 2013.

Flannagan, Carol A.C., a další. 2015. *Comparing Motor-.-Vehicle Crash Risk of EU and US Vehicles.* University of Michigan Transportation Research Institute, SAFER Vehicle and Traffic Safety Centre at Chalmers, Gothenburg, Švédsko, Centre Europ.en d'Etudes de S.curit. et d'Analyse des Risques, Nanterre, Francie TRL (Transport Research Laboratory), Crowthorne, Velká Británie. Ann Arbor : University of Michigan Transportation Research Institute, 2015. str. 99.

Fontagne, Lionel. 2003. *TradeSim (second version), a gravity model for the calculation of trade potentials for developing countries and economies in transition.* místo neznámé : UNCTAD/WTO International Trade Centre, 2003.

Fontagné, Lionel, Gourdon, Julien a Jean, Sébastien. 2013. *Transatlantic Trade: Whither Partnership, Which Economic Consequences?* místo neznámé : CEPII, 2013.

Foreign Affairs, Trade and Development, Government of Canada. 2014. CETA, Konsolidovaný text. *CETA, Konsolidovaný text.* 25. září 2014.

Francois, Joseph a Manchin, Miriam. 2014. *Quantifying the Impact of a Transatlantic Trade and Investment Partnership (T-TIP) Agreement on Portugal.* London : Centre for Economic Policy Research, 2014.

Francois, Joseph et al. 2013. *Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment.* Londýn : Centre for Economic Policy Research, 2013.

Francois, Joseph. 2013. *Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment. Final Project Report.* London : Centre for Economic Policy Research, 2013.

Freund, Caroline, Oliver, Sarah. 2015. *Gains from Harmonizing US and EU Auto Regulations under the Transatlantic Trade and Investment Partnership.* Washington D.C., USA : autor neznámý, červen 2015.

Freytag, Andreas, Draper, Peter a Fricke, Susanne. 2014. *The Impact of TTIP - Volume 1: Economic Effects on Transatlantic Partners, Third Countriesa and the Global Trade Order.* Berlin : Konrad Adenauer Stiftung, 2014.

Fulponi, Linda, Shearer, Matthew a Almeida, Juliana. 2011. *Regional Trade Agreements - Treatment of Agriculture.* [OECD Food and Fisheries Working Papers] Paříž : OECD, 2011. 44.

Garcia, John Michael. 2015. *International Law and Agreements: Their Effect Upon U. S. Law.* místo neznámé : Congressional Research Service, 2015. RL32528.

Gardner, Timothy. 2014. U.S. approves landmark crude oil export swaps with Mexico. *Reuters.* [Online] 2014. srpen 2014. http://www.reuters.com/article/us-usa-oil-exports-exclusive-idUSKCN0QJ1RI20150814.

Gibbs, Samuel. 2014. US subjects the world to the most spam of any country. *The Guardian.* [Online] 23. červenec 2014. http://www.theguardian.com/technology/2014/jul/23/us-spam-security-sophos-malware.

Giumelli, Francesco. 2013. *The Success of Sanctions Lessons Learned from the EU Experience.* Farnham : Ashgate, 2013.

Going Deep: The Trade and Welfare Effects of TTIP. **Aichele, Rahel, Felbermayer, Gabriel a Heiland, Inga. 2014.** 2014, CESIFO WORKING PAPER NO. 5150.

Goyens, Monique. 2015. Consumer crash course on TTIP negotiations: e-labelling. [Online] 22. červen 2015. http://www.beuc.eu/blog/consumer-crash-course-on-ttip-negotiations-e-labelling/.

Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle. **Anderson, James E. a van Wincoop, Eric. 2003.** 2003, The American Economic Review, stránky 170-192.

Halberstam, Daniel. 2004. Of Power and Responsibility: The Political Morality of Federal Systems. *Virginia Law Review.* 2004, č. 3, stránky s. 731-834.

Hamilton, Daniel S. 2014. TTIP's Geostrategic Implications. *The Geopolitics of TTIP: Repositioning the Transatlantic.* 2014.

—. 2015. *TTIP's Geostrategic Implications.* místo neznámé : Center for Transatlantic Relations, John Hopkins University, 2015.

Harder, Amy a Peterson, Kristina. 2015. Congress Seen Likely to Lift U.S. Oil-Export Ban. [Online] 11. prosinec 2015. http://www.wsj.com/articles/congress-seen-likely-to-lift-u-s-oil-export-ban-1449874465.

Henderson, James. 2011. *Domestic Gas Prices in Russia - Towards Export Netback?* místo neznámé : Oxford Institute for Energy Studies, 2011.

Hertel, Thomas W a Tsigas, Marinos E. 1997. Structure of GTAP. [autor knihy] Thomas W. Hertel. *Global Trade Analysis: Modeling and Applications.* místo neznámé : Cambridge University Press, 1997.

Heterogeneous Firms and Trade: Testable and Untestable Properties of the Melitz Model. **Baldwin, Richard. 2005.** 2005, NBER Working Paper No. 11471.

Heymann, Eric. 2014. The future of Germany as an automaking location. *Deutsche Bank Research.* [Online] 26. květen 2014. [Citace: 22. září 2015.] https://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000335484/The+future+of+Germany+as+an+automaking+location.pdf .

Hoban, Thomas J. 1997. Consumer acceptance of biotechnology: An international perspective. *Nature Biotechnology.* 1997, 15.

Chalmers, Damian et al. 2010. *European Union law: cases and materials.* 2nd ed. . New York : Cambridge University Press, 2010.

IMD. 2015. *World Competitiveness Yearbook 2015.* místo neznámé : IMD, 2015.

Institutions, Infrastructure and Trade. **Francois, Joseph F. a Manchin, Miriam. 2013.** 2013, World Development, stránky 165-175.

International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations. *The Pharmaceutical Industrz and Global Health: Facts and Figures 2014.* místo neznámé : International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations.

Josling, Tim a Tangermann, Stefan. 2014. *Agriculture, Food and the TTIP: Possibilities and Pitfalls.* místo neznámé : Centre for European Policy Studies, prosinec 2014.

Kalinauskaite, Agne. 2012. *E-commerce and Privacy in the EU and the USA.* místo neznámé : Ghent University, 2012.

Karlsson, Mikael. 2015. *TTIP and the environment: the case of chemicals policy.* místo neznámé : Global Affairs, 2015.

Kehoe, Patrick J a Kehoe, Timothy J. 1995. A Primer on Static Applied General Equilibrium Models. *Modeling North American Economic Integration.* místo neznámé : Kluwer Academic Publishers, 1995.

Kilisek, Roma. 2014. Exporting US LNG to Prized non-FTA Countries: Bottlenecks in the Approval Process. [Online] 23. duben 2014. http://breakingenergy.com/2014/04/23/exporting-us-lng-to-prized-non-fta-countries-bottlenecks-in-the-approval-process/.

Klamert, Marcus. 2014. *The principle of loyalty in EU law.* First edition. Oxford : Oxford University Press, 2014.

Kolev, Galina a Matthes, Jürgen. 2015. The Transatlantic Trade and investment Partnership (TTIP): Challenges and Opportunities for the Internal Market and Consumer Protection in the Area of Motor Vehicles. Brusel : Evropský parlament, DG Vnitřní politiky, 2015.

Kommerskollegium (National Board of Trade). 2012. *Potential Effects from an EU–US Free Trade Agreement –Sweden in Focus.* Stockholm : autor neznámý, 2012.

Kommerskollegium. 2014. *Regulatory Co-operation and Technical Barriers to Trade within Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP).* Stockholm, Švédsko : autor neznámý, Březen 2014.

—. 2015. *Regulatory Co-operation and Technical Barriers to Trade within Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP).* Stockholm : National Board of Trade, 2015. 2015:1.

Koutrakos. 2006. *EU International Relations Law.* Oxford and Portland, Oregon : Hart Publishing, 2006.

Kreibohm, Linnea. 2013. *Who's Afraid of GMOs?* místo neznámé : The John Hopkins University, 2013.

Kupchan, A. 2010. *How Enemies Become Friends: The Sources of Stable Peace.* Princeton : Princeton University Press, 2010.

—. 2014. *The Geopolitical Implications of the Transatlantic Trade and Investment Partnership.* místo neznámé : Transatlantic Academy, 2014. Anaylsis.

Leontief, Wassily. 1966. *Input-Output Economics.* New York : Oxford University Press, 1966.

Loizou, Efstratios. 2008. A Theoretical Framework for the Construction of a Complete Regional I-O Model (D6.1). 2008.

Lucas, R E. 1976. Econometric policy evaluation: a critique. [autor knihy] K Brunner a A. Meltzer. *Phillips Curve and the Labor Market, Carnegie-Rochester Conference on Public Policy, Vol. 1.* Amsterdam : North-Holland, 1976.

Luckey, John R. 2012 . *Domestic Content Legislation: The Buy American Act and Complementary Little Buy American Provisions.* místo neznámé : Congressional Research Service R42501, 2012 .

Magnuson, Bernadene. 2013. Review of the regulation and safety assesment of food substances in various countries and jurisdictions. *Food Additives & Contaminants.* 2013, Sv. 30, 7.

Manuel, Kate M. 2013 . *The Buy American Act in Brief: Preferences for "Domestic" Supplies and Construction Materials in Federal Procurements .* místo neznámé : Congressional Research Service R43140, 2013 .

Markusen, James R, a další. 1994. *International Trade: Theory and Evidence.* místo neznámé : McGraw-Hill/Irwin, 1994.

McLaughlin, Frank. 2006. *A Brief Comparison of United States and European Union Standards for Fluid Dairy Production.* místo neznámé : Michigan State University, 2006.

McNulty, Kathleen. 2005. *The US-EU Veterinary Equivalency Agreement: Content and Comparison.* [Trade Policy Monitoring] místo neznámé : USDA Foreign Agricultural Service, 2005.

Medve-Bálint, G. 2014. The Role of the EU in Shaping FDI Flows to East Central Europe. *JCMS.* 2014, Sv. 52, 1, stránky 35–51.

Melitz, Marc J. a Redding, Stephen J. 2014. Heterogeneous Firms and Trade. [autor knihy] Gita Gopinath, Elhanan Helpman a Kenneth Rogoff. *Handbook of International Economics, Volume 4.* místo neznámé : Elsevier BV, 2014, stránky 1-54.

Meltzer, Joshua P. 2014. *The importance of the internet and Transatlantic data flows for U.S. and EU trade and investment.* [Global Economy & Development Working Paper 79] místo neznámé : Global Economy and Development at Brookings, 2014.

Modeling the Effects of Free Trade Agreements between the EU and Canada, USA and Moldova/Georgia/Armenia on the Austrian Economy: Model Simulations for Trade Policy Analysis. **Francois, Joseph a Pindyuk, Olga. 2013.** místo neznámé : FIW-Research Reports 2012/13 N° 03, 2013, FIW-Research Reports 2012/13 N° 03.

Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity. **Dixit, Avinash K. a Stiglitz, Joseph E. 1977.** 1977, American Economic Review, stránky 297-308.

Murad Ahmed, Duncan Robinson a Richard Waters. 2015. “Obama attacks Europe over technology protectionism” . *Financial Times.* 16. únor 2015.

Nally, Joseph D. 2007. *Good Manufacturing Practices for Pharmaceuticals.* New York : Informa Healthcare USA, 2007.

Neslen, Arthur. 2015. EU dropped pesticide laws due to US pressure over TTIP, documents reveal. *The Guardian.* [Online] 22. květen 2015. http://www.theguardian.com/environment/2015/may/22/eu-dropped-pesticide-laws-due-to-us-pressure-over-ttip-documents-reveal.

Non-Tariff Barriers in Computable General Equilibrium Modelling. **Fugazza, Marco a Maur, Jean-Christophe. 2008.** 2008, Policy Issues in International Trade and Commodities, Study Series No. 38.

Non-Tariff Barriers, Integration, and the Trans-Atlantic Economy. **Egger, Peter, a další. 2014.** 2014, mimeo.

Nye, J. 1990. *Bound to lead: The changing nature of American power.* New York : Basic Books, 1990.

OECD. 2013. *Implementing the OECD Principles for Integrity in Public Procurement: Progress since 2008.* místo neznámé : OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, 2013.

—. 2000. *Issues Related to Article 14 of the OECD Model Tax Convention.* Paříž : OECD Publishing, 2000.

—. 2015. *Trade in Value Added (TiVA) Indicators: Guide to Country Notes.* místo neznámé : OECD, 2015.

—. 2015. *Trade in Value Added: Czech Republic.* 2015.

Oliver, Christian, a další. 2015. Volkswagen emissions scandal exposes EU regulatory failures. *Financial Times.* 30. září 2015.

Orgalime. 2011. *EU manufacturers suffer from malfunctioning of the US certification market: potential abuse of dominant position.* Brusel : Orgalime, 2011.

—. 2015. *Technology for the World Manufactured in Europe.* Brusel : Orgalime, 2015.

Ortino, Frederico a Eeckhout, Piet. 2012. Towards an EU Policy on Foreign Direct Investment. [autor knihy] Andrea Biondi, Piet Eeckhout a Stefanie Ripley. *EU law after Lisbon.* Oxford : Oxford University Press, 2012, stránky 312-327.

Pearson, Ken a Horridge, Mark. 2010. *Hands-On Computing with RunGTAP and WinGem to Introduce GTAP and GEMPACK.* 2010.

Pelkmans, Jacques a Foundation, EUROSCOPE. 2015. *The Transatlatnic Trade and Investment Partnership (TTIP): Challenges and Opportunities for the Internal Market and Consumer Production in the Area of Engineering, including Machinery.* DG for Internal Policies, Evropský parlament. Brusel : Evropský parlament, 2015.

Pelkmans, Jaques a Correira de Brito, Anabela. 2015. *Transatlantic MRAs: Lessons for TTIP?* Centre for European Policy Studies. Brusel : Centre for European Policy Studies, 2015. str. březen.

Perdikis, Nicholas a Read, Robert. 2005. *The WTO and the Regulation of International Trade: Recent Trade Disputes Between the European Union and the United States.* místo neznámé : Edward Elgar Publishing, 2005.

Politi, James. 2013. Buy America laws raise hurdles in European talks. *Financial times.* 26. 6 2013.

Preferential trading arrangements and industrial location. **Puga, Diego a Venables, Anthony J. 1997.** 1997, Journal of International Economics, stránky 347-368.

Quantifying the Trade and Economic Effects of Non-Tariff Measures. **Ferrantino, Michael. 2006.** 2006, OECD Trade Policy Papers No. 28.

Rademaekers, Koen, a další. 2015. *TTIP Impacts on European Enerfy Markets and Manufaturing Industries.* Brusel : Evropský Parlament, DG fo Internal Policies, 2015.

Renda et al., Andrea. 2013. *Detailed appraisal of the impact assessment on rules concerning third countries' reciprocal access to EU public procurement.* místo neznámé : Directorate General for Internal Policies, 2013. BRIEFING NOTES – PRE-RELEASE VERSIONS.

Renda, Andrea. 2015. *Antitrust, Regulation and the Neutrality Trap: A plea for a smart, evidence-based internet policy.* [CEPS Special Report] místo neznámé : CEPS, 2015.

Rockwell Automation. 2007. *Machine Safety Guide.* Brusel : Rockwell Automation, 2007.

Rogers, Howard V. 2015. *The Impact of Lower Gas and Oil Prices on Global Gas and LNG Markets.* místo neznámé : University of Oxford, 2015.

Rosas. 2010. 'The Future of Mixity'. [autor knihy] C. Hillion and P. Koutrakos (eds). *Mixed Agreements Revisited: Th e EU and its Member States in the World.* Oxford and Portland, Oregon : Hart Publishing, 2010, stránky 367–371.

Ruttinger, Michael J. 2007. Is there a dormant extraterritoriality principle?: commerce clause limits on state antitrust laws. *Michigan Law Review.* 2007, Sv. 106, 3, stránky 545-566.

Sanati, Cyrus. 2015. The U.S. is not opening the tap on crude oil exports. *Fortune.* [Online] 15. srpen 2015. http://fortune.com/2015/08/17/oil-export-ban/.

Sdružení automobilového průmyslu. 2015. Zpravodaj Automobilového sdružení 3/2015. *http://www.autosap.cz/sfiles/ZAS_3-2015.pdf.* [Online] 2015.

Segalstad, Siri H. 2008. *International IT Regulations and Compliance: Quality Standards in the Pharmaceuticals and Regulated Industries.* místo neznámé : John Wiley & Sons, 2008.

Sheppard, Kate. 2014. Read The Secret Trade Memo Calling for More Fracking and Offshore Drilling. *Huffington Post.* [Online] 19. květen 2014. http://www.huffingtonpost.com/2014/05/19/trade-fracking_n_5340420.html.

Silverman, Ed. 2015. EMA Defends Controversial Decision to Redact Some AbbVie Trial Data. *The Wall Street Journal.* [Online] 11. únor 2015. http://blogs.wsj.com/pharmalot/2015/02/11/ema-defends-controversial-decision-to-redact-some-abbvie-trial-data/.

Steinhauser, Gabriele. 2015. EU wants U.S. to lift ban on oil exports. [Online] 17. květen 2015. http://www.wsj.com/articles/eu-wants-u-s-to-lift-ban-on-oil-exports-1431885401.

Stephen Woolcock, Barbara Holzer and Petros Kusm. 2015. TTIP and Consumer Protection Rowman & Littlefield International. [autor knihy] Daniel S. Hamilton & Jacques Pelkmans. *Rule-Makers or Rule-Takers? Exploring the Transatlantic Trade and Investment Partnership .* London : Rowman & Littlefield International , 2015, stránky 207-236.

Stoel, Jonathan T. a Jacobson, Michael. 2014. *U.S. Free Trade Agreements and Bilateral Investment Treaties: How Does Ratification Differ?* místo neznámé : Kluwer Arbitration Blog , Wolters Kluwer, 2014.

Stratfor. 2015. Poland and the Baltics Find New Energy Options. [Online] 15. říjen 2015. https://www.stratfor.com/analysis/poland-and-baltics-find-new-energy-options.

Strong, S.I. 2013. *Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in U.S. Courts: Problems and Possibilities.* místo neznámé : School of Law University of Missouri, 2013. Legal Studies Research Paper Series Research Paper No. 2013-18.

Svaz chemického průmyslu ČR. 2013. *Výroční zpráva o vývoji chemického průmyslu v ČR (2012).* místo neznámé : Svaz chemického průmyslu ČR, 2013.

—. 2014. *Výroční zpráva o vývoji chemického průmyslu v ČR (2013).* 2014.

—. 2015. *Výroční zpráva o vývoji chemického průmyslu v ČR (2014).* 2015.

Svoboda, Pavel. 2013. *Úvod do evropského práva. .* 5. vyd. Praha : C.H. Beck, 2013.

Šedivý, Jiří. 2015. *The Strategic Imperative of TTIP.* místo neznámé : Project Syndicate, 2015.

Tan, Florence. 2015. Cheniere expects to ship first U.S. LNG export cargo in Jan. [Online] 26. říjen 2015. http://www.reuters.com/article/us-lng-cheniere-energy-idUSL3N12Q2JA20151026#smJBe5gSxDbIzC7t.97.

Taylor, Tracey. 2004. *The Legislature, The Governor & International Trade Agreements: An Analysis of Washington Law.* místo neznámé : Office of Program Research Washington State House of Representatives, 2004.

The currency union effect on trade is decreasing over time. **De Sousa, J. 2012.** 2012, Economics Letters, stránky 917-920.

The Economics behind Non-Tariff Measures: Theoretical Insight and Empirical Evidence. **Fugazza, Marco. 2013.** 2013, UNCTAD - Policy Issues in International Trade and Commodities, Study Series No. 57.

The Impact of Trade on Intra-Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity. **Melitz, Marc J. 2003.** 2003, Econometrica, stránky 1695-1725.

The Law on Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: Is It Broken and How Do We Fix It? **Zeynalova, Yuliya. 2013.** 1, 2013, Sv. 31, stránky 150-205.

The Log of Gravity. **Santos Silva, J. M.C. a Tenreyro, Silvana. 2006.** 2006, The Review of Economics and Statistics, stránky 641-658.

The Trade Effects of Endogenous Preferential Trade Agreements. **Egger, Peter, a další. 2011.** 2011, American Economic Journal: Economic Policy 3 , stránky 113-143.

Thorstensen, Vera a Ferraz, Lucas. 2014. *The impacts of TTIP and TPP on Brazil.* Sao Paulo : Ecsola de Economia de Sao Paulo, 2014.

Tinbergen, Jan. 1962. An Analysis of World Trade Flows. [autor knihy] Jan (ed.) Tinbergen. *Shaping the World Economy.* New York : Twentieth Century Fund, 1962.

Titcomb, James. 2015. US surveillance makes 'Safe Harbour' data treaty with EU invalid, European court adviser says. *The Telegraph.* [Online] 23. září 2015. http://www.telegraph.co.uk/technology/internet/11884432/EUs-data-sharing-deal-with-US-is-invalid-European-Courts-Advocate-General-says.html.

Trade Blocs, Trade Flows, and International Conflict. **Mansfield, Edward D. a Pevehouse, C. Jon. 2000.** 4, 2000, International Organization, Sv. 54, stránky 775-808.

Trade Liberalization and "Revealed Comparative Advantage". **Balassa, Bela. 1965.** 1965, The Manchester School, stránky 99-123.

Trade Potentials in Gravity Panel Data Models. **De Benedictis, Luca a Vicarelli, Claudio. 2004.** 2004, ISAE working paper No. 44.

U.S. Department of State. 2007. *Ensuring a Sound Energy Future: Remarks With German Foreign Minister Frank-Walter Steinmeier and European Commissioner for External Relations and European Neighborhood Policy Benita Ferrero-Waldner.* Washington : U.S. Department of State, 2007.

UNCTAD. 2012. *Classification of Non-Tariff Measures. February 2012 version.* místo neznámé : United Nations Conference on Trade and Development, 2012.

USITC. 2001. *Processed Foods and Beverages: A Description of Tariff and Non-Tariff Barriers for Major Products and Their Impact on Trade.* místo neznámé : DIANE Publishing, 2001.

Viner, Jacob. 1950. *The Customs Union Issue.* místo neznámé : Carnegie Endowment for International Peace, 1950.

Webb, Dominic. 2015. *The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP).* místo neznámé : Library House of Commons, 2015. Briefing paper SN/EP/6688.

What is assumed in the GTAP database's disaggregation of labor by skill level? **Das, Gouranga Gopas. 1999.** 1999, Monash University, Preliminary Working Paper No. IP-75 .

Wilber, H. Vann a Eichbrecht, T. Paul. 2011. Transatlantic Trade, the Automotive Sector: The Role of Regulation in a Global INdustry, Where We Have Been and Where We NEEd to go, HOw Far Can EU-US Cooperation go Toward Achieving Regulatory Harmonization? [autor knihy] J. Simon, Stern, M. Robert Evenett. *Systemic Implications of Transatlantic Regulatory Cooperation and Competition.* Singapore : World Scientific, 2011, stránky 165-192.

Woolcock, Stephen. 2015. *TTIP: Opportunities and Challenges in the area of Public Procurement.* místo neznámé : DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL POLICIES POLICY DEPARTMENT A: ECONOMIC AND SCIENTIFIC POLICY IP/A/IMCO/2014-14, 2015.

World Energy Council. 2013. *World Energy Resources 2013 Survey.* místo neznámé : World Energy Council, 2013.

WTO. 2012. *15 Years of the Information Technology Agreement: Trade, innovation and global production networks.* Geneva : WTO Publications, 2012.

—. 2012. *A Practical Guide to Trade Policy Analysis.* místo neznámé : WTO, 2012.

—. 2014. *Trade Policy Review, Report by the Secretariat, United States.* místo neznámé : World Trade Organization, 2014.

WTO-UNEP. 2009. *Trade and Climate Change.* místo neznámé : WTO-UNEP, 2009.

Xiaotong, Zhang. 2015. China's Perspective: The Perception of TTIP by an Emerging Third Party. [autor knihy] Frédéric et al. Morin. *The Politics of Transatlantic Trade Negotiations: TTIP in a Globalized World.* Farnham : Ashgate, 2015.

Xiong, Ping. 2012. *An International Law Perspective on the Protection of Human Rights in the TRIPS Agreement: An Interpretation of the TRIPS Agreement in Relation to the Right to Health.* místo neznámé : Martinus Nijhoff Publishers, 2012.

Yoo, Andrea and Renda, Christopher. 2015. Telecommunications and the Internet: TTIP's digital dimension. [autor knihy] Daniel S. Hamilton & Jacques Pelkmans. *Rule-Makers or Rule-Takers? Exploring the Transatlantic Trade and Investment Partnership.* London : Rowman & Littlefield International., 2015, stránky 371-422.

Yoo, Christopher S. 2014. *U.S. vs. European Broadband Deployment: What do the data say?* místo neznámé : University of Pensylvania Law School, 2014.

Zecha, Zmy. 2014. Tradeology The Official Blog of International Trade Administration. *Driving German FDI – the U.S. as a Manufacturing & Distribution Hub, and an Export Platform.* [Online] 24. April 2014. [Citace: 4. 12 2015.] http://blog.trade.gov/2014/04/24/driving-german-fdi-the-u-s-as-a-manufacturing-distribution-hub-and-an-export-platform/.

Zittel, Werner. 2015. *Fracking: Interim Review.* místo neznámé : Energy Watch Group/Ludwig-Boelkow Stiftung, 2015.